LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

655.05
TY
v.20

TYPOGRAFIA

ODBORNÝ LIST KNIHTISKAŘŮ

VYCHÁZÍ MĚSÍČNĚ S PŘÍLOHAMI
UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ

ROČNÍK DVACÁTÝ

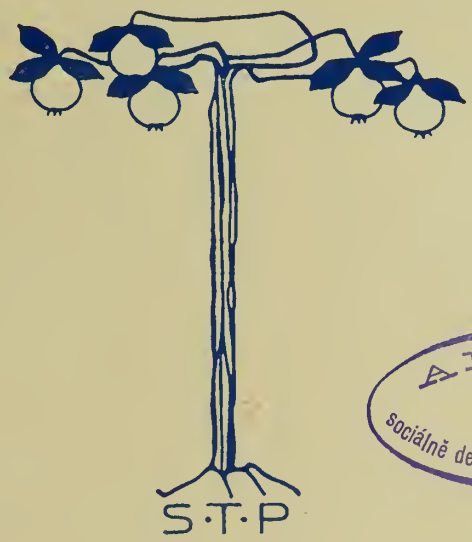

ARCHIV
československé
sociálně demokratické strany dělnické

VYDÁVÁ SPOLEK »TYPOGRAFIA« V PRAZE
TISKLA »POLITIKA« V PRAZE
1909

655.05
TY
v.20

OBSAH DVACÁTÉHO ROČNÍKU TYPOGRAFIE

PŘÍLOHY

BUREŠ MATĚJ

Dvě pozvánky 6
Pozvánky 19

CÍSAŘ OTAKAR

Redakční cirkulář 1
Dvě pozvánky 2
Pozvánky 5
Účet 9
Dvě snoubenky 12
Obálka 14
Adresky 15
Program 17
Slavnostní list 20
Obchodní doporučenky 25
Dopisní papír, adreska 27
Oznámení 33
Adreska a snoubenka .. 36
První strana programu 37
Program 41
Dopisní papír, obálka . 50
Divadelní program 53
Adresky 61
Účet 64
Pozvánka a taneční pořádek 65
Obálky čís. 1., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 11.

DYRYNK KAREL

Reklamní leták 10
Legitimace a pozvánka 21
Oběžník 38
Plakátek 56
Oznámení a pozvánka . 69
Obálky čís. 2., 10.

CHVÁLA ALOIS

Reklamní plakátek 8
Obálka 28
Program 29
Dva programy 42
Adresky 57

KALÁB METHOD

Pozvánka 3
Záhlaví dopis. papíru .. 13
Pozvánky 18
Cirkulář 22
Účet 26
Program 32
Oznámení spolkové 39
Titulní listy 54
Program 58
Úprava knihy 62
Obálka 66

MARŠÍČEK A.

Jednobarevný obrázek . 31

MOTYČKA JAR.

Obálka 34
Dopisní papír a obálka . 55
Cirkulář 63
Kalendarium 67

NOVOTNÝ A PŘÍHODA .

Plakátky 43
Adreska, navštívenka a kuvér 44
Účet 45
Obálka 46
Obálka 47
Adresky 48

ONDRÁČEK RUDOLF

Oběžník 49
Obálka čís. 12.

PETLAN E.

Záhlaví dopis. papíru a adreska 35

RANDÁK FRANT.

Obálka 11

ŠIFNER KAREL

Dvě obálky 4
Snoubenky 16
Program 23
Memorandum 30
Vinní lístek 51
Pozvánka 70

ZEMAN MATĚJ

Záhlaví dopis. papíru a adreska 52
Doporučenka a pozvání 60

Dvoubarevná příloha ke článku Tiskopisy provedené umělci 24
»Ex libris« ku článku Technické kursy grafické 40
Titulní list, kalendarium ku článku Technické kursy grafické 59

ČÁST TEXTOVÁ

CÍSAŘ OTAKAR

Grafické učiliště v Praze 66

DVOŘÁČEK JINDRA

Gutenbergova bible 42-řádková 97
Reklama a estetika 108
Pneumatické lití válců 126

DYRYNK KAREL

Ničeho příliš 17
Moderní dřevoryt (překlad) 23
Naše krásné časopisy 29
Kursy nebo škola? 36
Tiskopisy provedené umělci 45
Papír pro krásnou knihu 84
Maličkosti, ale důležité 89
Česká kniha o knižní úpravě 124

HANZAL KAREL

Kniha přítomné doby 1

HAVELKA F. J.

Technické kursy grafické 64, 79, 93, 139

KELLNER FRANTIŠEK

Ornament a jeho vývoj (volný výtah z přednášek) 10, 21, 39, 55, 67, 80, 95 101, 120, 129, 145, 193

KOVÁŘ RUDOLF

Několik slov o výchově učňů 54
O účelu tiskopisů 104

K. J.

Jak povstaly nynější tyglovky 85

KRUNERT KAREL

Typografická organisace v Čechách 8, 18 50, 70, 77, 91, 106, 122, 135, 155, 169

LITERATURA A RŮZNÉ

11, 26, 41, 57, 72, 86, 109

SHERBOW BENJAMIN

Typografický návrhář v americké reklamě 61

ŠIFNER KAREL

Ze studijní cesty »Typografie« 118, 132 148, 196

TUCHÁČEK EDUARD

Německočeské názvosloví knihtiskařské 154, 192

WEIGNER L.

Papír jako dílo kulturní a hospodářské 113, 140, 162

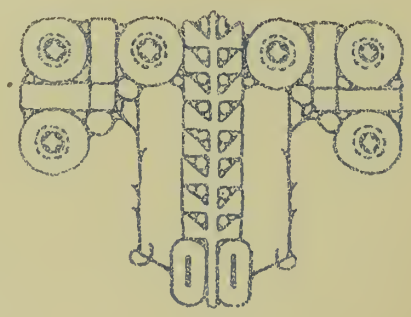

TYPOGRAFIA
ODBORNÝ LIST KNIHTISKAŘŮ
ROČNÍK XX.

KNIHA PŘÍTOMNÉ DOBY.

Článek tento poctěn druhou cenou v literární soutěži spolku »Typografia«.

Prohlížím-li ve veřejných knihovnách, museích aneb v knihkupectví řady předložených knih ať brožovaných neb vázaných, pozoruji, že zanechávají ve mně různé dojmy. Dojmy tyto jsou tak rozdílné, že nemohl jsem vystihnouti, co je příčinou nálad vyvolaných při prohlížení knih a proč se mně hned některá kniha zamlouvala, jiná zase ne, ačkoliv obsah knihy byl skoro stejný i výprava byla přibližná. Někdy opětně ve výpravě úplně různé, protichůdně upravené knihy působily stejně mile a přitažlivě.

Stopoval jsem dojmy a shledal, že zevní úprava a váha knihy je nejnápadnější, nejsilnější prostředek ku vzbuzení pudu podívati se dovnitř. Vezmeme-li knihu — často dosti objemnou — a jsme překvapeni její lehkostí, tedy hned, jaksi instinktivně, puzeni jistou vnitřní zvědavostí, prohlížíme dále.

Listování je nanejvýš snadné. Prsty dotýkají se ohebného, přec však pevného papíru, kterýžto dotyk vzbuzuje v nás pocit, jako kdybychom se dotýkali sukna. Papír nechrastí — nepraská — nýbrž šelestí — nestudí. Lístky papíru kladou se volně jeden na druhý, aniž by vyžadovaly zvláštního prohybání neb tlaku. Zajisté dojmy zevní, ale dojmy příjemné. Zaryla se mně do mysli podobná kniha nevelkého formátu (osmerky) velkými zřetelnými garmondovými typy černou barvou tisknutá. Ilustrace celostránkové tisknuty indigovou modří souladily s celým obsahem knihy — byly to norské pověsti — a technické provedení reprodukcí — rázných uměleckých perokreseb — bylo bezvadné, prozrazující dobrého odborníka.

Listuji dále. Hned několik listů k titulu, hned zase několik listů nazad a všude stejné zbarvení stránek, kdež nevtíravá ale přec výrazná kresba užitých typů tiskových nutí oko, aby stopovalo slova — nutí ke čtení.

Kniha tato byla dokonalým výrobkem knihtisku, byla dílem uměleckým.

Proč?

Poněvadž po stránce výpravné: formátem, váhou, volbou materiálu (papíru), umělecky pochopenými ilustracemi zanechávala nám milý, příjemný dojem — uspokojení.

Poněvadž po stránce typografické: volbou zřetelných typů, poměrem ploch, bílé (papír) a šedé (tisk), tedy postavením stránek nebyl celkový estetický dojem rušen, nýbrž doplňován. Poněvadž tisk textu i ilustrací byl technicky bezvadný a užitý material byl pravý. Vše jednoduché — rafinovaně jednoduché — ale logické a praktické.

Jiná kniha — taktéž pohádky.

Imitace kůže s raženým ornamentem, t. zv. slepým, a bronzem tisknutý název knihy. Zlatá ořízka. Podíváme se dovnitř. Předsádka má šedý příjemný ton, ale opětně ony zlaté ornamenty (litograficky tisknuté skladové papíry předsádkové) působí silně tapetově. Hned při otevírání nepříjemné praskání papíru — papír křídovaný silně zrcadlí a studí. I zde voleny dobré, zřetelné typy a technické provedení sazby jakož i tisk a ilustrace autotypické nejsou špatné, možno říci dobré, ale přec nepůsobí kniha tím dojmem, který by nám mimovolně dával znáti, že držíme v rukou něco nového. Nemáme dojmu viděti novinku, nýbrž poznáváme, že je to výrobek tuctový — třeba nákladný — ale pracovaný dle šablony, bez lásky, bez nadšení, čistě řemeslně.

Tedy dvě obsahově stejné knihy, různě upravené a tím různé dojmy, nestejně přiléhající k obsahu knihy.

Namítne snad mnohý: »není možno všechny knihy tisknouti na drsnější, lesku prosté papíry«. Ani já nezastávám názor, že musí knihy výhradně býti tisknuty na nehlazené papíry, ale je nutno, aby se řádění »Kunstdruckpapíru« učinila přítrž.

Máme nyní pro tisk autotypický lesku prosté křídované papíry a pak je úprav aknihy závislou na obsahu. Jinak je nutnou úprava knihy zábavné jinak vědecké, jinou úpravu podmiňuje kniha s ilustracemi síťkovými atd. Celkem vzato je úprava knihy věcí vkusu a pochopení.

Mimovolně vyskytuje se otázka: Je možno určiti estetická pravidla neb měřítko při posuzování krásné knihy? — Nemohu jinak než odpověděti: Není možno.

Každé dílo umělecké — tedy i kniha — má-li nésti ráz individuality, nesnese pravidel nýbrž musí působiti samo o sobě jako celek promyšlený a s pochopením vypravený. Nenechejme se klamati snad nějakou moderně kreslenou iniciálou neb záhlavím, tím ještě nestává se kniha krásnou.

Jak poznáme tedy, že je kniha krásnou?

Dle jejího poslání neb účelu.

Vrátíme se opětně k pohádkám — tedy dílu zábavnému. Nechceme se po celodenní lopotě anebo v příjemné hodince volnosti ponořiti do filosofického rozjímání, nechceme badati, nýbrž chceme ducha osvěžiti; sáhneme tedy po díle zábavném, po lehké četbě. Jak čteme pohádky: Volně položeni v lenošku neb v létě v besídce, v přírodě na travníku, hltáme takořka slova zrakem, nemohouce se dočkati výsledku. Čteme tedy dychtivě a rychle — k tomu hodí se nejlépe typy velké, zřetelné, poněvadž jsou podobné knihy určeny nejen pro dorostlé, ale hlavně pro mládež. Obyčejně držíme knihu volně v rukou a tu přichází váha knihy k platnosti. Zajisté přisvědčí mně každý milovník knih, že není právě příjemno dlouho držeti knihu těžkou. Ilustrace musí působiti fantasticky — napovídajíc let myšlenek honících se za vybájenými fantomy neznámých světů.

Proč mají býti knihy zábavné — jsou-li ilustrovány — opatřeny právě dřevoryty neb perokresbami, proč ne ilustracemi autotypickými. Poněvadž technika dřevorytu neb perokresby — tedy kresba linií — lépe odpovídá kresbě typů, linii typů a tím vyjadřuje i pojem dekorativní ilustrace.

Jsem dalek, dalek toho říci, že každá kniha musí býti opatřena dřevoryty neb perokresbami; naopak pro díla vědecká, jako: cestopisná, anatomická, zvláště taková, kde nutno detailní podání zobrazeného předmětu, je výhodnější autotypie zhotovená cestou fotomechanickou, ale i tyto knihy mohou býti umělecky vypraveny. Jejich umělecká výprava jeví se v promyšleném, přehledném uspořádání textu, illustrace, initial atd., velmi často závislých jen na pochopení a inteligenci sazeče. Technické provedení každé knihy činící nárok na titul »krásné knihy« musí býti bezvadné. Řemeslník, který tvoří, pracující tedy vlastním vyškoleným citem, vytváří také umělecké výrobky, a nic nevadí, že je to umění průmyslové, vždyť umění je všeobecné, na něm jsou súčast-

DRUHÉ ROZŠÍŘENÉ VYDÁNÍ KNÍŽKY PRAVIDLA TYPOGRAFICKÉ SAZBY

První vydání rozebráno bylo v necelých dvou měsících a stále ještě žádáno. Spolek „Typografia“ vydává je tedy podruhé. Vydání to není pouhým nezměněným otiskem prvého. Obsah knížky doplněn a úprava je znovu řešena. Jako prvé vydání bylo vzorem knihy upravené jen typografem, tak druhé chce být ukázkou knihy umělecky vyzdobené a typografem vypravené. Každá stránka ozdobena kresbou, kresleny též iniciálky a konečné linky, titul, věnování, obálka. Výzdoba kreslena dle síly písma i dle hotových stránek, takže těsně souvisí s výrazem i úpravou textu. Je to tedy ukázka slohové knižní úpravy v malém měřítku, neboť knížečka má rozměry 33×50 mm. Ozdobena reprodukcí staré měditiskové podobizny Daniela Adama z Veleslavína.

TYPOGRAFIA
ODBORNÝ LIST KNIHTISKAŘŮ

Dvacátý rok své odborně vzdělavací činnosti počíná tímto prvním sešitem „Typografia“, odborný list knihtiskařů v Čechách. :: Dvacet let snažení a poctivé práce, prospěti kolegům po odborném vzdělání toužícím, zaznamenati může sobě k dobru spolek „Typografia“ v Praze, jakožto majitel a vydavatel tohoto jediného českého odborného listu typografického, který dnes, přehlížíme-li postupně všechny ročníky, po překonání mnohých obtíží, dospěl takového stupně dokonalosti, že směle rovnati se může jiným typografickým odborným listům cizím, ba některé z nich i předčí, což, uvážíme-li poměry pro náš list český charakteristické, jest výsledkem zajisté nemalým. A jako dosud tak i na dále věnovati chce vydavatelstvo tu největší pozornost a píly všem odborně vzdělavacím potřebám, a tím udržovati typografickou tvorbu českou na stupni době odpovídajícím. :: Aby ale všem směrům a účelům list dobře vyhovovati mohl, jest nezbytně třeba, aby každý uvědomělý typograf stal se jeho odběratelem a rozšiřovatelem a tím nápomocen byl k zajištění jeho finanční stránky, neboť náklad, jejž při správném vedení list vyžaduje, jest nemalý. :: Při poměrně nízké ceně tohoto jediného našeho odborného typografického listu českého jest každému možno list tímto způsobem podporovati a tak přispívati k zdokonalení nejen sebe ale i české tvorby typografické.

VYDAVATEL: SPOLEK TYPOGRAFIA v PRAZE

„Typografia“ vychází měsíčně s přílohami „Ukázky grafických prací“ a předplácí se: na celý ročník (12 sešitů) 6 Kor., na půl roku 3 Kor. i s poštovní zásilkou; jednotlivá čísla po 50 hal., pro učně 40 hal. Administrace: Žižkov, Husinecká ul. 29.

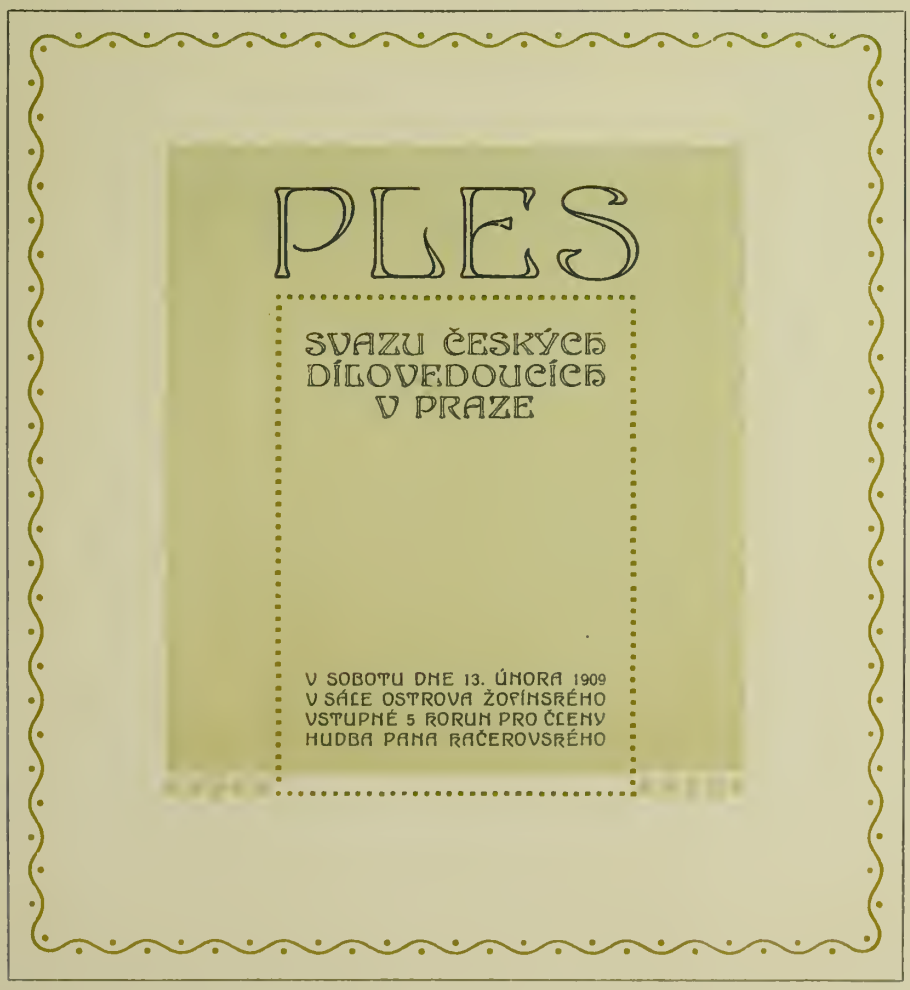

Příloha »Typografie«, ročník XX, číslo 1. Provedeno dle návrhu O. Císaře. Tiskl Frant. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze.

není všichni, kteří z vlastního pudu po krásném tvoří, ať je to tedy umělec neb řemeslník.

Řekl jsem, že dílo umělecké nemožno vtěsnati do určitých pravidel; ale technika nejen že snese pravidel, nýbrž je přímo nutno, aby pravidla byla dodržena. Zajisté působil by nepříjemně obraz neb sousoší, zobrazující velikou myšlenku neb děj nedostatečnou technikou neb nejistě. Pod titulem umělecké dílo rozumím věc s určitou vnitřní hodnotou — vůdčí ideí — a zevním oděvem, technickým zpracováním.

Vnitřní hodnota knihy je obsah, činnost spisovatele — a zevní oděv — technika sazby a tisku, reprodukce i práce knihařská.

V následujícím je nutno prokázati na technickou část, úpravy krásné knihy, nejenom určením suchých pravidel, ale hlavně důvodem, vycházeje s toho stanoviska, že každé proč musí míti své proto.

Písmo, sazba, illustrace, tisk.

Vynalezení knihtisku, to je hotovení knih pomocí pohyblivých typů vyšlo z popudu nahraditi neskonale obtížnou a zdlouhavou práci opisování rychlejší technikou. Písmo a tisk byly v prvních dobách knihtisku skoro stejné, tak že možno obě snadno zaměniti. To pocházelo od toho, že první knihtiskař byl taktéž dobrým písařem a tiskaři byly psané formy bezprostřední předlohou k výrobě typů, taktéž i forma a úprava knihy psané byla mu vzorem pro knihu tisknutou.

I sloh doby byl zde jasně vytknut — vidíme gotické zašpičatělé typy, gotické initiálky a illustrace. Pak povstaly zaokrouhlenější typy švabachu, následují typy antikvové slabší a bezvýrazné, teprve v přítomné době vyskytnuly se knihy tisknuty silnějšími typy, ale nyní sáhnuto opětně k antikvě, kde vyskytují se principy vlasové a tučné ale ne tak nápadně jako u antikvy 19. století. Tak často slavené tisky Morrisovy jsou přímou napodobeninou doby gothické, nám Čechům dosti cizé.

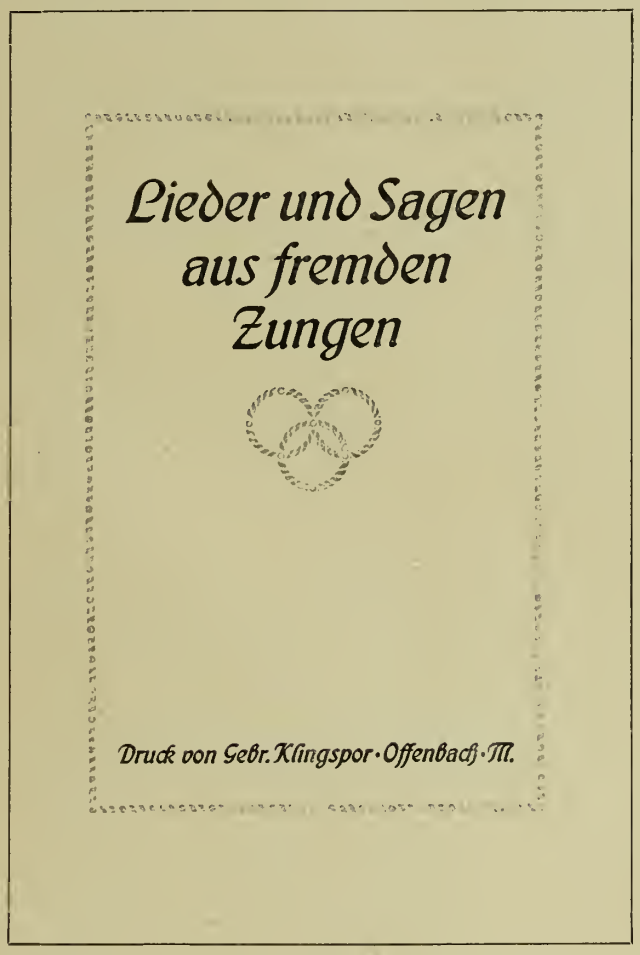

3

Požadavky, které klademe na dobré písmo tiskové, jsou s uměleckého stanoviska krása, se stanoviska praktického čitelnost.

Krásné písmo nemusí býti také čitelné, neboť krása kryje se s čitelností jen tak dalece, kdy jistá jednoduchost jest dodržena. Podmínkou je nejen jaká umělecká forma byla předlohou k písmu, nýbrž hlavně forma písma s ohledem na čitelnost. Ani tak zvané umělecké písmo nemusí býti zrovna čitelné, působíc sice silně ornamentálně, ale méně přehledně. Účel písma je naprostá zřetelnost a rozeznatelnost jednotlivých typů.

Základním pravidlem je uzavřenost, jednotnost, souladnost. O technice sazby bylo již dosti psáno v odborných časopisech, ale jako na vzdory těmto pokynům opakují se ustavičně staré hříchy t. j. *rozpalování.*

Pod slovem uzavřenost a jednotnost rozumíme pravidelné rozdělení prostor uvnitř řádek, mezi řádky a odstavci. Uzavřenost jeví se zevně pravidelně ohraničenou formou stránky a k tomu účelu hodí se nejlépe forma pravoúhlého čtyřúhelníku neb obdelníku, odpovídající pravoúhlé formě knihy (2, 4). Vnitřně jeví se uzavřenost a jednotnost pravidelnými mezerami mezi slovy. Při sazbě neproložené hleďme, aby mezi slovy nebylo větší mezery než mezi řádky, t. j. světlost mezi dvěma m nad sebou postavenými. Z té příčiny je nutno sázeti na třetiny a ne jak obyčejně na půlčtverčík. Aby se někdo nedomníval, že snad sazba na třetiny je jenom libůstkou, tomu sloužiž následující:

RUD. ILLOVÝ VEČERY

VYDÁNO
RUDÝMI KVĚTY
PRAHA

TISKEM DĚLNICKÉ KNIHTISKÁRNY V PRAZE

RUSALKY

Zlatovlasé bledé víly
tančí na dně lesklých vod;
zlatovlasé bledé víly
v křišťalném svém zámku kvílí
rusalek lká smavých rod.

Nad lož z ebenu se sklání,
na němž mrtev leží jun:
nevzbudí ho ni vil lkání,
nevzbudí ho ni vil štkání,
nevzbudí ho ni zvuk strun.

Bída zírá z jeho tváří,
z jeho očí zírá bol,
zlomený v nich odboj září,
jenž se s hnusem žití páří,
ubit v třesku kladiv, kol.

4

Představme sobě kresbu, kde přímé čáry jsou ve vzdálenosti asi 2 milimetrů od sebe kresleny, jinou kresbu ve vzdálenosti 1 milimetru a třetí ½ milimetru, pokrývající plochu papíru v rozměru asi 2 čtver. cm. a pozorujme účinek onech čar. — Poznáváme, že každá z oněch kreseb působí tonově jinak, což povstává různou vzdáleností kreslených přímek. Se sazbou je to podobně, je-li rozpalována, působí dojem světleji než kdyby byla stahována. Abychom dostaly tedy určitý sytý ton, je nutno stahovati — ale co hlavní, sazba je čitelnější, poněvadž zrak volně přechází od slova ku slovu, aniž by byl rušen bílou plochou papíru.

Přehled textu získán uspořádáním odstavců, předrážek a východů — tvoří skupiny.

Předrážka a východ dají se následovně odůvodniti: Každá dlouhá věta unavuje oko, které vlastně zprostředkuje přeměnování značek písmových ve zvuk, i musí po vykonaném odpočinouti. Jedná-li se o nové duševní pochody, vyjádřené větami, skupené v odstavce, musí býti vyjádřeny znatelněji než pouhou tečkou. Zde tedy nastupuje východ. Jako logický protějšek východu je předrážka. Předrážka slouží oku za pokyn, že začíná zde nová stať, jako východ za ukončení. Důležitost předrážek a východů potvrdí každý, kdo je nucen hlasitě předčítati. Z těchto důvodů je vyplňování východů ornamenty pochybeno — ovšem že dlouhé východy působí rušivě, ale zde je možno odpomoci stažením řádky. Jenom v krajních případech můžeme na konci východu naznačiti uzavřenost řádky malým ornamentem, souhlasným s charakterem písma.

Něco docela jiného je užívání iniciálek na začátku každého oddílu, pak možno i východ vyplnit, ale v tomto případě je nutno voliti k tisku iniciálky a ornamentů východových pestřejší barvy a oko má opětně značky, které působí tím samým poměrem, jako předrážka a východ.

Úprava titulku oddílu jako uzavření formy dá se někdy dosti obtížně provésti, přece však je možno různými kombinacemi uzavřenou formu získati. Taktéž příklad 5. není zavržitelný, poněvadž jeví snahu po uzavřenosti, musí však jednotlivé odstavce býti delší, nikoli dva titulky na jedné stránce a každý podobně upraven.

Úprava živých záhlaví (4), je tak různá, že není možno uváděti různé případy, nutno však uvésti, že musí býti co nejjednoduší a nenápadně upravena. Číslice stránkové bývají v mnohých úpravách, při kterýchž jsou stránky opatřeny ornamentem, vsunuty do ornamentální výzdoby, tvoří tedy část ornamentace a je úplně podřízeno, jsou-li umístěny v záhlaví nebo na konci stránky uprostřed neb po straně. Dřívější názor, že záhlaví a číslice stránkové musí býti sázeny písmem o stupeň menším, není kamenem úrazu a není naprosto hříchem, je-li záhlaví nebo číslování stránek

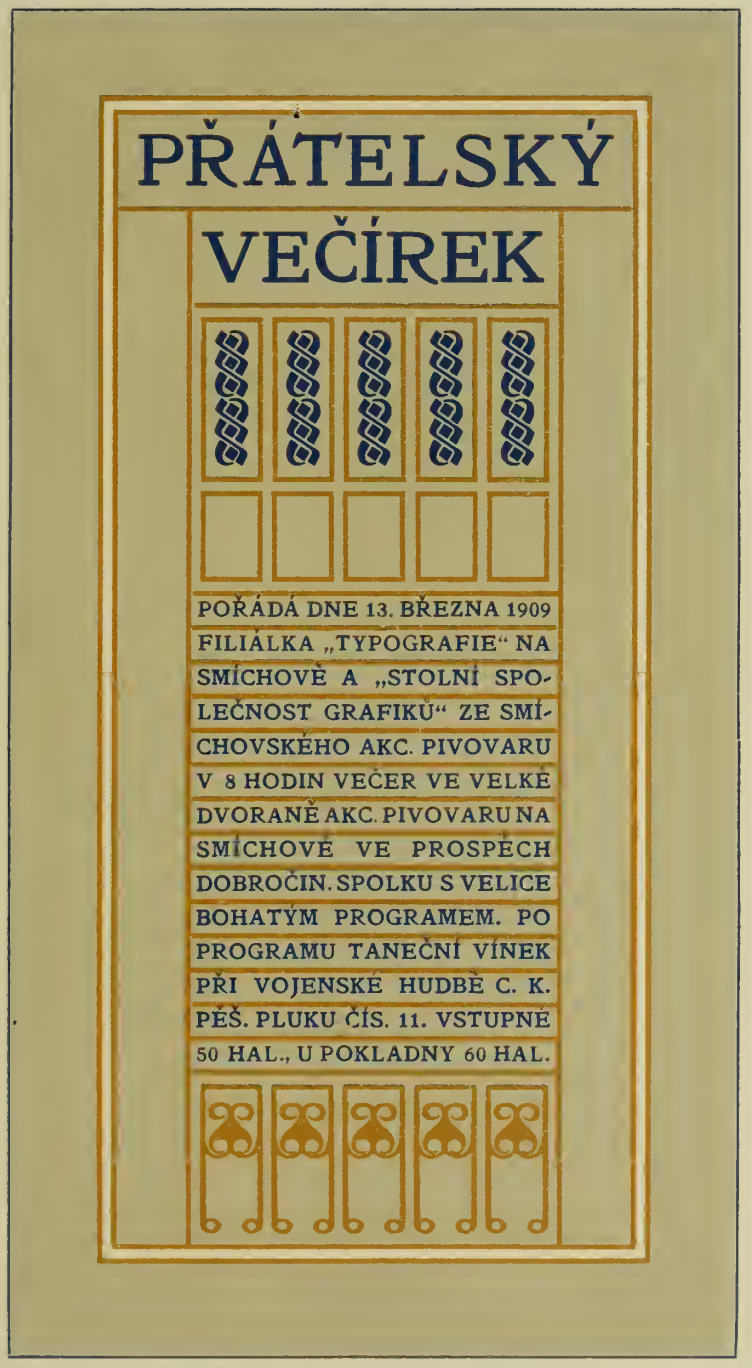

Příloha „Typografie“ ročník XX., číslo 1.

Navrhl a provedl Method Kaláb. Vytiskl J. Hoffmann v knihtiskárně Ot. Janáčka v Praze.

provedeno stupněm písma textového. Daleko důležitějším je ornamentace knihy, a může býti vyjádřena celostránkovou obrubou, bordurami v záhlaví a na konci stránek aneb užíváme ornamentu k dělení jednotlivých statí. Jako pravidlo je platným názor, že mezera mezi ornamentem a písmem nesmí býti menší kuželky užitého písma (7); tedy sázíme-li dílo, opatřené ornamentem, garmondem je prostora garmondová správnou i volíme však raději o čtvrtpetit více. Naprosto pochyben byl dřívější názor, sázeti pokud možno těsně na ornament s mezerou jen 1 čtvrtpetitu.

Totéž platí o záhlaví ornamentálním, které musí býti vždy v tonové hodnotě písma, raději silnější, nikdy však slabší; i zde nemá býti mezera větší než 1 $^1/_2$ cicero a ve většině případech dostačí jen prostora kuželky písma.

Všeobecně musí ornament odpovídati vnitřnímu obsahu knihy, ať již zvolen geometricky linkový ornament neb figurální. Bylo by pochybeno zdobiti knihu pojednávající o době římské, antice, ornamentem rokokovým neb naopak.

na něm v koutku vaše jméno a datum — domýšlela jsem se, že to nějaká drahá památka, a pak — pak jsem našla list od vás v knize v ‚Slávy dceři'."

Přítomnosti nebylo. Elis i Lenka zašly v minulý čas, ke zdroji svých nejmilejších vzpomínek, a mysl obou, zvláště Elisina okřívala i rozechvívala se jimi. Lenka musila vypravovat o svém dobrém strýci a stará slečna naslouchala z celé duše. Hlavu měla sklopenu, ruce na klínu sepjaty. Často povzdychla a do svěží tváře dívčiny se zahleděla, až se jí srdce otevřelo, a z něho vynesla sladké i bolné tajemství, jež po tolik let přede všemi uzavírala. Jak začala vypravovat a se svěřovat, volnilo se jí v duši a již pak mluvila důvěrně, upřímně; vypravovala dívce,

6

23

žák akademie pařížské. Vývoj podobizny dospěl tím zároveň s ostatní malbou k dekomposici linie a položil důraz na koloristickou skvrnu a individualisaci modelu. Impresionistní tendence vznikla sice již ku konci století XIX. ale tvoří v podstatě počátek vývoje umění stol. XX.

REALISM

Silnější půdy nabýval genre v Praze od doby Rubenovy. Původně jako v Německu jednalo se o anekdotu, vtip, jenž omlouval genrový obraz ve výstavách uprostřed velkých historií. Komponován a malován byl stejně jako obrazy biblické, bez pravdy, bez přesvědčivé síly a pokládal se za malbu řádu nižšího. Teprve ku konci let třicátých mění se názory o genru. Jindřich Hollpein zaslal roku 1839 do výstavy pražské svoji „Předčitatelku", která u obecenstva došla daleko větší obliby než Führichovi „Truchlící židé". Hned také na akademii vystřídaly se názory. Přišel Ruben a první

5

Ovšem zde i volba písma musí býti přizpůsobena ornamentu, vlastně ornament písmu, poněvadž vlastní kniha je písmo a ornament doprovodem; písmo musí souhlasiti s ornamentní výzdobou.

Totéž platí o sazbě a výzdobě titulu a všeobecně již vžité pravidlo, že titul musí býti *sázen* tím samým charakterem písma co text, je skoro všude prováděno, aspoň tam kde inteligentní sazeč se obeznámil s odbornou literaturou. Výjimku činí titul *kreslený* ve slohu ostatních illustrací. Dnes uvádím jen to, že je skoro vždy pochybeno stavěti hlavní řádky titulu stranou do rohů. Titul musí býti upraven vždy do středu, je to oko knihy a každá jiná úprava jest extremní (3, 4). Choulostivější je illustrovaná výzdoba knihy a nebude na škodu poohlédnouti se opětně do dějin knihtisku. Starému tiskaři, taktéž písaři a malíři knih byl list knihy plochou k výzdobě. Mnich klášterní odděloval jednotlivé kapitoly ozdobnou iniciálkou, kreslenou červenou barvou tak zv. miniem (odtud název miniatur). Prvně byly to jen začáteční

červené litery, později vyskytly se různé jiné barvy a ornamenty. Z jednobarevné iniciálky stala se illustrace, která s textem souvisí a po většině byla to kresba plochová. Také prvotní doba dřevořezeb úplně souhlasí s technikou kresby plochové. 16. století bylo vrcholem techniky dřevořezu, který se udržel až do 30 leté války, 18. stol. razilo si cestu mědiryty a veškerá výzdoba typografická dociluje tu změny. Možno pozorovati, že mědiryt tak dobře nesouhlasí s typy tiskovými jako dřevoryt a poznáváme, že staré dřevořezby jsou bez pochybnosti nejlepší illustrací a zároveň esteticky nejlépe se hodící způsob reprodukce k *umělecké* výzdobě knihy, ale nesmíme přehlížeti, že celá řada fotografických reprodukcí se stanoviska praktického mluví k jejímu uplatnění, a že podávají originál beze změny.

Dřevoryt je nyní skoro nahražen reprodukcí fotozinkografickou. — Autotypie, ač nedá se vyloučiti, působí vždy cize, poněvadž její tónové působení je jiné a hodí se nejlépe, jak podotknuto, k illustrování děl vědeckých. Z ohledů na tónové působení illustrace, rozeznáváme illustrace (1) a dekorativní illustrace (10).

Pod slovem illustrace rozumíme v knihtisku znázornění něčeho hmotného. Jsou-li tělesa tak znázorněna, jak ve skutečnosti jsou, tedy povstává plasticky působící obraz-illustrace a podává zobrazené tak, že jich forma, perspektiva a plastika, případně barva, přichází k platnosti. Illustrace působí tedy stínováním ploch plasticky, naproti tomu dekorativní illustrace podává nám těleso ve formě jednodušší — vynechává stínů a tím celá kresba jeví se oku skoro v jedné přímce. Tedy je-li v kresbě méně plastiky a zároveň méně perspektivního působení, tím více přibližuje se k pojetí dekorativnímu.

Abenteuer des Kalifen Harun Arraschid

Es ist bekannt von dem berühmten Kalifen Harun Arraschid, daß er in Begleitung seines treuen Großveziers Djalar häufig verkleidet die Straßen seiner Hauptstadt Bagdad durchzog, um sich unerkannt davon zu überzeugen, ob seine Befehle im Lande befolgt und die zu Nutzen von Arm und Reich erlassenen Gesetze gehörig gehandhabt würden. Zugleich lernte der weise Beherrscher der Gläubigen die Sitten seines Landes kennen und die Wünsche seiner Untertanen, deren Wohl ihm am Herzen lag, und viel Freudiges und viel Trauriges kam so seinen Augen nahe. Eines Tages waren sie wiederum, als fremde Kaufleute verkleidet, durch die geheime Gartentür des Palastes in die Stadt gelangt und überschritten die prächtige Brücke über den Tigris, welche beide Seiten der Stadt verband. Am Ende dieser Brücke trafen sie einen alten blinden Mann, der um ein Almosen bat. Der Kalif wandte sich gegen ihn und drückte ihm ein Goldstück in die Hand. Der Blinde faßte ihn augenblicklich am Arme, hielt ihn an und sagte: „Mildtätiger Mann, wer du auch sein magst, dem Gott eingegeben hat, mir dies Almosen zu reichen, versage mir die Gnade nicht, um die ich dich jetzt bitte, und gib mir eine Ohrfeige. Ich habe sie verdient, ja vielleicht noch eine derbere Züchtigung." Mit diesen Worten ließ er die Hand des Kalifen los, damit er ihm die Ohrfeige geben könnte, aber um ihn nicht vorüber zu lassen, ehe er es getan hätte, faßte er ihn beim Kleide. Der Kalif, höchst verwundert, über das Benehmen des Blinden, sagte zu ihm: „Guter Mann, ich kann dir deine Bitte nicht gewähren; ich werde mich wohl hüten, das Verdienstliche meines Almosens durch eine so schlechte Behandlung, wie du von mir verlangst, wieder aufzuheben." So sprechend, suchte er sich mit Gewalt von dem Blinden loszumachen. Der Blinde aber wendete alle seine Kraft an, um ihn festzuhalten. „Herr", sagte er zu ihm, „verzeih

7

Zákon tento nazývá se stylisace a poněvadž i písmo je jakousi stylisací řeči, přibližuje se zde kresba dekorativní lépe k výzdobě knihy a k technice sazby lépe přiléhá (6). Co se týče postavení příčných, celostránkových illustrací, tu je pravidlem, aby podpisy byly postaveny na pravou stranu — jak již bylo v tomto časopise podotčeno — následují-li dvě neb více příčných illustrací bezprostředně za sebou, tu stavíme tyto tak, aby následovaly volně dále a prohlížení illustrací dálo se bez otáčení knihy — to je vždy podpisy ku pravé straně. Taktéž nepojednávám o velikosti a postavení stránek, což bylo již několikráte předmětem odborných článků v Typografii uveřejněných.

Nyní prohlédněme si obálku knihy, ořízku, předsádku a práci knihařskou, pokud s výpravou umělecky vypravené knihy souvisí.

Obyčejně se na vazbu knihy velmi málo dbá a zřídka kdo se dá pohnouti k tomu, aby vazba knihy byla dražší knihy samé, a přec je cena každého předmětu odvislou nejen od užitého, ale

též od zpracování materiálu. Má-li kniha býti uměleckým předmětem, je nutno, aby i zevní stránka byla nejen vkusná, ale též trvalá, což dá se jenom provésti jakostí zpracovaného materiálu. Nemám na mysli všechny knihy vázati do kůže vepřové neb telecí, je zde mnoho moderních látek lacinějších a též dobrých jako: kaliko, režné látky různých odstínů barevných, smaše (kůže sametová), eopsaffíru, ekrase atd., ale je nutno, aby bylo zpracování technické bezvadné.

8

Je-li obálka moderní knihy opatřena ornamentem, nemá býti nikdy užíváno motivů z výzdoby staré, vlastně ne přímých napodobenin. Můžeme se sice učiti na starých knihách, ale každému odborníku musí býti známy dějiny jeho oboru a vývin v jednotlivostech i v celku. Ku příkladu při knihách mešních chrání silné a vysoké kování na rozích středovou ozdobu před poškozením. Když při knize se středovou vypouklou ozdobou jsou rohy nižší neb vůbec scházejí, je vazba knihy pochybena, poněvadž nic nechrání střed před poškozením a navrhovatel neznal techniky vazby. — Ornamentace obálky má tedy vedle dekorativního účinku i praktickou cenu a obsah knihy musí odpovídati zevní výzdobě. Výzdoba je obyčejně umístěna na první stránce obálky, tím není však řečeno, že ostatní části obálky, jako hřbet a zadní strana, nesmí býti zdobena — naopak.

Logika ornamentace obálky je následující: Obálka v celku je jediná plocha. Dekorace plochy vychází z optického středu, t. j. dekoraci možno jako souvislou s plochou považovati jen tehdy, vychází-li z optického středu plochy, anebo soustřeďuje-li se v ploše. (Porovnejte v mysli středovou dekoraci titulu!) Z toho, následuje že dekorace obálky má vycházeti neb se soustřeďovati ve hřbetu knihy (8). Z praktických ohledů ozdobujeme první stránku knihy, poněvadž je uspořádání přehlednější a obecenstvo ze zvyku pozoruje knihy vždy dle první stránky obálkové. Jednořádkový titul knihy připouští sice umístění různé, je však přece nutno bráti na optický střed knihy ohled. Ořízka knihy má býti hladká a jednobarevná. Mramorování ruší, poněvadž neodpovídá látce papíru a upomíná na docela něco jiného — na kámen. Jednotné zbarvení řezu v barevném tónu předsádky knihy působí jednoduchou eleganci. Svého času oblíbené nerovné okraje ručních papírů nutno zavrhnouti, poněvadž stěžují listování knihy.

Až potud mluvil ze mne odborník k odborníku; je však nutno, abychom se poohlédli na obecenstvo jako konsumenta.

9

Široké vrstvy přijímají výpravu krásné knihy obyčejně lhostejně a první, kdo pochopili, že nutno pozvednouti úroveň výzdoby knižní, byli umělci — umělci z povolání. Oni počali tím, co jim bylo nejbližší: ornamentací — a připustíme-li, že přinesli mnoho, velmi mnoho osvěžujícího, v celku však knihtisku jako uměleckému průmyslu mnoho neprospěli. Sebe lepší ornamentace knižní nevyzvedne špatné, nečitelné typy a šeredně upravenou sazbu, a máme dosti příkladů ve výrobě knižní, kde knižní ornamentace úplně ubíjí sazbu. (Viz Princezna Ilsea.) Ale jedno-

tliví umělci šli dále, hlouběji. Oni obeznámili se s technikou sazby a tisku ba i s písmolijectvím a navrhnuli krásné, zřetelné, čitelné písmo, oni sami sázeli a tisknuli; a tak povstala skutečně vzorná díla. Ojediněle vstoupil i knihtiskař v zápas s umělcem a tu povstávala díla méně sice umělecká, ale za to více věcná. Velká většina zůstala však při starém šlendriánu a přes to, že považují vlastní výrobky za umělecké dílo, nechápou, že to, co provedli, je umělecký surogát. Při slově »umění v knihtisku« myslí mnozí jen na ornamentaci a velmi zřídka na výrazné, klidné, charakteristické písmo a *správně* upravenou sazbu ve *správný* poměr černých a bílých ploch, na jakost a tón papíru. A nemusíme se ani diviti, že jako všechna ostatní umělecká řemesla, churaví také knihtisk na uměleckou pakulturu doby přítomné. Nemáme skutečného knižního umění, kteréž by bylo potěchou lidu — širokých vrstev.

Chceme-li poměry změniti, musíme jíti blíže k jádru věci; tu neprospěje knihtisk co umění velebiti, nýbrž musíme samotni naučiti se umělecky cítiti. Vedle svědomitého vyškolení oka a ruky je nutna naprostá věcnost. Věcnost a logika uspořádání.

Oč se tedy vlastně jedná?

Musíme solidní, bezvadnou věc provésti a dobrý materiál zpracovati a vždy sobě otázku předkládati, čím kniha je. — Musíme vyráběti knihy, které jsou čitelné, přehledné, charakteristické výrobky knihtisku a kotvící na harmonickém poměru užitých látek: písma a papíru.

KAREL HANSAL.

10

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA.

CENNÍKOVÉ HNUTÍ ROKU 1888.

Hospodářské poměry knihtiskařského pomocnictva v Praze nesly se stále v základě cenníku ujednaného r. 1872. Jest pochopitelno, že během let od roku 1872 až do roku 1888 se tyto hospodářské poměry, tak jako povšechné poměry hospodářské a společenské, změnily, a že zejména s ohledem na valné rozmnožení se knihtiskáren, a to ne pouze v Praze ale zejména na venkově Čech a přírůstkem nových pracovních sil, nemohly cenníkem z r. 1872 stanovené podmínky pracovní a mzdové vyhovovati a že bylo a to nejen v zájmu pomocnictva, ale také v zájmu samé principality nutno, přikročiti konečně k revisi cenníku, která nésti se měla v duchu onoho poměrně utěšeného vývoje průmyslu knihtiskového. Sazby cenníku z roku 1872 uvolňovaly se stále. Mzda placena dle dohody, v čemž panoval takový nesoulad, že o nějaké pevně stanovené mzdě ani řeči býti nemohlo; pracovní doba téměř hranicí neměla a nejhůře stály tu poměry učenické, které musily vzbuzovati těch největších obav do budoucnosti a které právě sesilovaly poměr nezaměstnanosti ale tvořily také největší pramen nemravné soutěže, do níž bylo si právě slušnou ještě principalitou tolik stěžováno.

Není divu, jestliže veškeré pomocnictvo uznávalo největší nutnost revise cenníkové a jestliže tudíž bez ohledu na vyskytlé se rozpory tehda se stejnou přesvědčivostí provázelo snahu tarifní komise na vypracování nové osnovy cenníkové.

Poměry mezi pomocnictvem a principalitou byly tehda celkem klidné, stálť v čele gremia knihtiskařského muž, požívající v pomocnictvu samém veliké úcty, principal pan *Jan Otto* a také poměry s předními činiteli sdružení faktorského byly zcela přátelskými, ba někde až důvěrnými, takže se zdálo, že věc pomocnictva, mající za podklad ozdravění výrobních poměrů v knihtisku vůbec, dozná klidného, zdárného řešení a že pojistí tak zpevnění hospodářské opět na jistou řadu let ku prospěchu oboustrannému.

Jak bylo již v předešlé stati naší pověděno, pracovala tarifní komise pomocnická s největší svědomitostí a za slyšení všech našich kruhů výkonem práce se různících, aby tak předloha cenníku jevila se úplnou a také ucelenou a pro celou výrobu směrodatnou.

O činnosti své podala tarifní komise zprávu valné hromadě pomocnické dne 8. ledna 1888, kde po delším rokování a dodatečných návrzích k vypracovanému elaborátu přijata byla následující *resoluce*: »Valná hromada pomocníků knihtiskařských a písmolijeckých splnomocňuje tímto pomocnický výbor, aby bezodkladně sl. gremiu knihtiskařů a písmolijců pražských co takovému a i každému jednotlivému majiteli uvedených živností zvláště k laskavému přijetí s náležitým odůvodněním předložil návrh cenníku, jakož i návrh regulativu učenického. Dále vyslovuje dnešní valná hromada přesvědčení, že jedním z účinných prostředků k odstranění velikého počtu nezaměstnaných nebo nedostatečně zaměstnaných jest

ROZMAR

SATYRY KARLA DRUHANA

VYDALO NAKL. DRUŽSTVO
HUMOR V PRAZE-ŽIŽKOVĚ

KLID SMRTI

ROMÁN VÁCLAVA KLASA
VYDAL J. JIRKA V PRAZE
VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ

Návrh a sazba Karla Šlfnera. Vytiskl kol. Ant. Hoffmann v knihtiskárně Th. Venty v Praze-I.

zkrácení pracovní doby, i prohlašuje, že domáhati se bude 9hodinné doby pracovní a to tím spíše, jelikož i jinde kolegové buď 9hodinnou dobu pracovní již zavedenu mají anebo se ji domáhají.«

Táž valná hromada pomocnická přijala také resoluci v příčině nutnosti placení *tarifního fondu* a prohlásila za mravní povinnost každého kolegy, fondu tomu dle výdělkových poměrů svých přispívati.

Výsledek práce tarifní komise: *Návrh nového cenníku* podala dne 5. března 1888 tříčlenná deputace tehdejšího pomocnického výboru a sice kolegové Bubník, Klinger a Linhart starostovi gremia panu *Janu Ottovi*, který přislíbil v nejkratší době svolati výbor gremia, kdež by celý cenník byl projednán, aby pak valné hromadě gremiální určitý návrh podati se mohl. Po té odebrala se dvoučlenná deputace ku předsedovi faktorského spolku panu *V. Kotrbovi* a odevzdala mu návrh cenníku pro každého z pánů členů spolku se žádostí za podporu v záležitosti cenníkové, což pan předseda také přislíbil. Mimo to odevzdán též byl návrh cenníku všem pánům faktorům, kteří nebyli členy faktorského spolku jakož i řediteli knihtiskárny místodržitelské a normální. K návrhu cenníku připojeno bylo memorandum, které v podstatě pravilo asi, že od roku 1872, kdy smluven poslední cenník, uplynulo 15 roků, v kteréžto době veškeré potřeby životní značně se zdražily. V době té však nejen že výdělkové poměry pomocnictva všestranným zdražováním všech potřeb životních nepokračovaly, ba naopak obcházením a nedodržováním platně smluveného cenníku stávaly se více a více neutěšenými a dnes poměry ty jsou takové, že vzbuzují vážné obavy o budoucnost těch, kdož stavu tomu jindy tak kvetoucímu se věnovali. Pomocnictvo zná všecky ty příčiny, jež nynější neblahý stav přivodily a jej i udržují, ono zná zhoubné působení té tak zvané špinavé konkurence a jest přesvědčeno, že neurovnané poměry tyto i všech řádných závodů těžce se dotýkají. Nebylo by však spravedlivo, aby následky toho pomocnictvo i na dále nésti musilo, zejména když ono samo pomocné ruky podává k odstranění příčin této konkurence. Jednou z nejpřednějších příčin neblahých poměrů nynějších jest zajisté ono nemírné využitkování sil učenických, ono najímání velikého počtu učeníků, mnohdy i zcela neschopných, jež v posledních letech zavládlo v tak mnohých závodech pražských v rozměrech takových, že by další trvání hospodářství tohoto nezbytně přivoditi musilo všeobecný úpadek živnosti knihtiskařské, z té příčiny předkládá se též regulativ učenický, v němž přesně určuje se poměr učňů k počtu pomocníků, jakož i nevyhnutelný stupeň vzdělání jejich. Nezbytným výsledkem vylíčeného hospodářství jest onen veliký nadbytek pracovníků a proto navrhujeme také zkrácení doby pracovní na devět hodin denně. Jsou-li poměry pomocníků sazečských neutěšené a vážnou obavu do budoucnosti vzbuzující, jsou ještě smutnější poměry ty u tiskařů. V posledních letech vytlačeny po většině ruční lisy tak zvanými amerikánkami, kteréž převážně obsluhovány jsou silami ženskými, i jsou velmi četné případy, že pomocník tiskařský po několikaletém učení postaven je, co platu se týče, na roveň s takovou silou ženskou. Pomocnictvo hodlá snaze své po zavedení spořádaných poměrů přinésti všecky možné oběti a chtějíc takto prospěti nejen sobě, ale i celému stavu, chová oprávněnou zajisté naději, že i jemu se stejnou ochotou vyjde se vstříc. Podepsáno: Z výboru hromady pomocníků knihtiskařských a pismolijeckých v Praze. Josef Bubník, t. č. předseda. —

Memorandum toto vyjadřovalo zajisté přesně, způsobem klidným, ba velmi zdvořilým důvody a příčiny, pro které pomocnictvo podávalo návrh nového cenníku a mělo tudíž práva, aby bylo o něm i o návrhu cenníku stejně klidně a zásadově uvažováno a rozhodováno.

Situace v rakouském průmyslu knihtiskařském byla tehda dosti napiatou a zejmena kolegové vídeňští stáli tehda rovněž před hnutím cenníkovým.*)

Návrh nového cenníku *pomocnictva pražského* měl v první řadě požadavek *učenického regulativu*, vybudovaného na zásadě odůvodněné zkušenostmi, aby učeň tělesně i duševně byl zdráv a přinesl k novému povolání svému vědomosti buď měšťanských neb dvou středních škol. (Pokrač.)

*) Na předlohu cenníku pomocnictva dolnorakouského nebylo většinou závodů odpověděno a další jednání přerušeno a proto konala se dne 28. února 1888 společná porada důvěrníků personálu knihtiskáren a písmolijen vídeňských, která vyslovila zástupcům pomocnictva ve společné tarifní komisi za jich přičinění vroucí dík a současně vyslovila své politování nad přerušením vyjednávání, které bez viny pomocníků se stalo, a splnomocňujíc tarifní komisi, aby v příhodné době *všemi dovolenými, jí po ruce jsoucími prostředky docílení zlepšeného postavení pomocníků se domáhala.* — K dotazu vídeňského pomocnického předsedy, jak by se asi pomocnictvo zachovalo k případnému dobrovolnému částečnému zvýšení mzdy, pány principály nabídnutému ke kterémuž dotazu ho přiměl soukromý dopis pana Brzezowského (gremiálního starosty), přijata byla touže schůzí následující resoluce: »Dnešní společná porada důvěrníků ukládá předsedovi pomocnického výboru, aby sdělil panu přednostovi gremiálnímu, že pomocnictvo vídeňské nabídnuté principály zlepšení mzdy sice přijme, avšak na základě navrhnutém v nové vyjednávání nevstoupí, aniž se pro všecku budoucnost za uspokojené považuje, nýbrž úplně volné rozhodnutí si ponechává.«

Věc vídeňských kolegů vzata všemi ostatními rakouskými kolegy pak za věc společnou.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7.

SLOH ŘECKÝ.

Nyní přecházíme v našich výkladech k národům klassickým a zároveň na půdu nám bližší, půdu Hellady, to jest k umění řeckému. Vším právem shledáváme se ve všech pracích, pojednávajících o umění řeckém, hned v úvodech s nadšeným výkladem, neboť umělecký smysl byl u národů těch vysoce vyvinut. Umění řecké vládlo nejen v samotném Řecku, Asii a Africe, ale všude, kam kdy řecká kultura zasáhla. Dnešní doby jest úplně zvrácena theorie o neodvislosti a samostatnosti řeckého umění. Víme, že vznik řeckého umění můžeme považovati za oživnutí uměleckých tradic a vlivů egyptských, assyrských, perských a foinických za vlivu rozličných národních kmenů, jako Pelasgů, Dorů a Jonů. Tímto společným působením dostoupilo řecké umění v poměrně krátkém čase takové výše, že jest nám až dosud vzorem. Sloh řecký pro jeho krásné formy, čistotu a pro správné poměry jednotlivých částí k sobě a k celku jmenujeme i se slohem etrusko-římským slohy klassickými. Jak jsme v první části našeho pojednání seznali, bylo umění v Asii a v Egyptě velmi vyvinuto a toto umění bylo podkladem umění řeckému. Dnes víme, že národ, který známe pode jménem Řeků, přitáhl z vlastí východních jako větev Arijců, ovšem nevíme bezpečně, jakým směrem se proud stěhování tohoto bral. Víme ale, že vynikly dva kmeny a sice kmen Dorů, který zabral jihozápadní Řecko, a kmen Jonů, kteří opět zabrali jihovýchodní poloostrov Hellady, jenž jmenujeme Attikou. Přihlížíme-li k náboženskému kultu, poznáváme, že u Řeků netvořili kněží pro sebe uzavřenou třídu, mythus řecký nebyl učením kněží, nýbrž národní. Básníci vykonávali veliký vliv na vytváření se postav bohův. Bohové řečtí byli představováni jako nejdokonalejší lidé, s lidskými slabostmi a utrpením, a jich zjev jest ideálem lidské krásy, síly a důstojnosti.

Ve vývoji řeckého umění musíme rozeznávati několik období. První jmenujeme hrdinskou neb heroickou. Panovala as 1100 roků př. Kr. V době té žil v Řecku ještě národ Pelasgů. Nazýváme ji též dobou patriachální a tehdy již vycházely odtud kolonie do Malé Asie i Italie. V těchto zemích nalézáme dosti zbytků pelasgického a kyklopského umění; jsou to zbytky královských hradů, zbytky kyklopských zdí z tesaných neb neotesaných kvádrů s primitivným klenutím. Památky podobné jsou v městech Mykenách, Argos a Tirintě. Stavba hradu provedena byla z kamene, cihel a dřeva. Ozdobou byla práce tepaná, modravý smalt a malby. O ornamentální okrase, jako kruhu, hvězdě, růžici, promluvíme při výkladu jednotlivých prvků.

Druhé období jmenujeme dobou dorskou. V době této má řecký sloh převahu dorského vlivu, a nyní již nutno obrátiti zřetel k chrámu, neboť chrám byl v době té největším úkolem pro umění. V chrámu přebýval vždy bůh, jemuž byl dotyčný chrám zasvěcen a jehož obraz byl uvnitř umístěn; nebyl nikdy shromaždištěm lidu. Stavba byla celkem jednoduchá v podobě obdélníka; vlastní svatyně sestávala z jedné místnosti (cella, naos), která určena pro sochu boha; sem přicházeli prosebníci s dary. K svatyni přiléhala v průčelí předsíň (pronaos), v zadu pak otevřené posticum. Dále nutno vzpomenouti též uzavřeného prostoru pro podklad chrámový (opisthodomos), a kolkolem otevřený peristyl. Chrám takový prodlužoval se podélnými zdmi svatyně a přistavováním řad sloupů, které na užších stranách, aby vchod nebyl zastaven, byly vždy sudého čísla (4, 6, 8, 10), a chrám dle toho také nazýván tetrastylos, hexaokta, dekastylos. Prodloužením podélných zdí a stavěním řad sloupů povstávají tak zvané templum in antis, prostylos, amfiprostylos, peripteros, pseudoperipteros, dipteros a pseudodipteros. Pobočné zdi, které obyčejně jsou ještě jednou tak dlouhé, jako zdi úzké, obklopeny dvojnásobně tolika sloupy, jako strana užší. Poněvadž jsou sloupy tyto těsně vedle sebe stavěny, jest v řadě o jeden sloup více na př.: 6 : 13; 8 : 17. Z toho je zřejmo, že hlavní zřetel brán byl při stavbě chrámu na jeho vnějšek.

Třetí období jmenujeme jonským. V době té byla již větší vzdělanost a tím také vznikla potřeba jemnější umělecké formy. Vidíme, že v době té mizí mohutné formy dorské, a na jejich místě vznikají štíhlé, jemné formy Jonů.

Období čtvrté jmenujeme korintským.

Abychom dobře porozuměli slohu řeckému, třeba probrati jednotlivě zde uvedené periody. Vrátivše se k popisu chrámu dorského, musíme si připamatovati, že skládal se z podezdívky, sloupení, stěn, břevnoví stropů, štítů a střechy. Nelze všechno zde probírati, i omezíme se jen na tak zvané řády sloupové a na části, které byly okrasou zdobeny.

Sloup dorský je bez patky a sestává pouze z dříku a hlavice. Dřík je oblý a zúžuje se směrem vzhůru takovým způsobem, že ve třetině

Kast & Ehinger s. s r. o. Štuttgart

Odbočné továrny v Novém Yorku a Chicagu.

Vyznamenání na mnoha výstavách.

Paříž 1900 Velká cena.

St. Louis 1904 Velká cena.

Bordeaux 1907 Velká cena.

Zastoupení a sklady ve všech větších místech tu- a cizozemska. Vývoz do všech dílů světa.

Příloha Typografie seš. I. roč. XX. (5.)

Tištěno našimi tříbarvotiskovými barvami.

Výhradní zastoupení a sklad pro Rakousko-Uhersko:

HUGO CARMINE

Vídeň, Praha, Budapešť.

svojí výše jest nejsilnějším, dále opětně slábne. Na povrchu jest dřík žlábkován (kanelován). Štíhlejší a méně zúžené sloupy jsou původu mladšího. Hlavice dorského sloupu svými nejjednoduššími tvary vyhovuje svému účelu. Hlavní součástí hlavice jest čtyřhranná deska (abakus), na níž spočívá vlastní výzdobná hlavice (echinus), jejíž motiv odvozen je z listů tlakem překloněných; abakus býval po stranách pomalován meandrem.

Na sloupech spočívá ze tří částí se skládající břevnoví: architrav, 2. vlys a 3. římsa. Architrav je kamenné břevno, které navzájem všechny sloupy spojovalo; na jeho okraji byla úzká páska, dekorovaná malovaným ornamentem. Po naši dobu zachované památky ukazují nám po většině architrav na jeho přední straně bez okrasy, ale zdá se, že byl asi dekorován kovovými štítky a písmem. Mezi vlysem a architravem vidíme úzkou pásku, pod kterou jsou tak zvané kapky. Nad architravem jest vlys, sestávající ze dvou částí: triglyfy a metopy. Architrav nesl původně trámy, jejichž konce, aby z venčí byly neviditelny, zakrývaly čtyřhranné pilířky; tyto zdobeny rýhami — dvěma celými a dvěma po krajích polovičními — a pilířky ty jmenujeme triglyfy. Mezi těmito pilířky vidíme mezery, které zdobeny byly řezbami, i jmenujeme je metopy. Jako další článek břevnoví máme hlavní římsu (geison); tato skládá se z mohutných desek, jichž vyčnívání chrání ozdobný vlys před deštěm. Na okraji římsy po podélných stranách stavby bylo tak zv. sima, které na místě výloky ukončeno v podobě lvích hlav. Konečně zbývá nám se zmíniti o štítu, jehož vrchole zakončovaly akroterie. Štít samotný býval nevysoký a jeho střední pole (tympanon) bylo zdobeno nádhernými řezbami.

(Pokračování příště.)

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ Druhá výstava grafiky v *Topičově Salonu* obsahovala na šedesát prací, převážnou většinou leptů, od dvanácti umělců a umělkyň. Nejčetněji zastoupen Šimon svými barevnými lepty se dvou ploten tisknutými, ač i některý jeho černý lept (na př. *Nábřeží Seiny v Paříži*) se barevným nejen vyrovnal, ale prostou krásou a elegancí je předstihl. Zajímavý způsobem provedení byl malý obrázek Bendův *Valašská zvonice*, černě tisknutý s řezby do linolea, se světly a stíny působivě rozloženými. Zřejmě byl patrný rozdíl, jaký přec je i mezi technikami tak sobě blízkými, jako dřevořezba a linoleořez, který vždy je výraznější a tvrdších linií. Jiránkovi *Zbojníci* — každý obraz řešen originelně na dvě protilehlé strany — jsou v litografické reprodukci mdlé, jako setřeny; alespoň kresba *Pod hruškou* působila mnohem drastičtěji a drsněji tak, jak jsem ji kdysi viděl: reprodukovaná řezbou do dřeva. Z Lolkových leptů živou barvitostí svítil dvoubarevný *Podzim*. Preissig vystavil rozměrný barevný lept *Hradčany*: pohled přes malostranské střechy na svatovítský dóm a zámek v mlze se tratící, v předu sáhají do obrazu holé osněžené větve a na vše za večera zvolna padají měkké sněhové vločky; a docela napřed na větvi tulí se k sobě dva ptáčci; drobný a přec tak milý detail. Obraz dýše klidnou, tichou večerní náladou. Týž motiv měl zde i V. Stretti *(Hradčany v zimě*, zobrazující zámek s kostelem jako uzavřenou a zasněženou pevnost) a Stretti-Zamponi (*Hradčany ve sněhu* z dálky, jako v mlze, působivé rozličným odstíněním běli). Zmínky zasluhuje Panuškova litografie *Karlův Týn*, podávající v celé mohutnosti a síle pevný, starý hrad.

▼ Letošní *Typografický Almanach* překvapil jak sličnou úpravou, tak i zvlášť bohatým a cenným obsahem. Tato naše ročenka je letos velmi dobrou příručkou pro denní praxi, obsahujíc kromě časových úvah, které každý se zájmem přečte, i stati odborně poučné a informativní, které zvlášť jsou v kapesním kalendáříku vítány. Pozornost zaujme hned první článek »Hlas volajícího na poušti?«, jehož autor kol. Krunert zajisté správně vidí kořen odborové i životní pokleslosti nynějšího našeho dorostu především v tom, že učeň vlivem okolností »ztrácí chuť ku práci, ztrácí lásku k povolání«, stává se lhostejným, a mysl jeho počne zalétati k věcem, jež nemají žádné souvislosti s jeho povoláním. Článek podává i rady, kterak tomu odpomoci. Následuje odborné pojednání kol. Císaře »Základní pravidla výzdoby tiskopisů«; dále stať »Illustrace v knize«, doprovozená četnými příklady, pak zajímavý článek kol. Mrázka »Směr novodobého knihtisku«, jednající o převratu, odehrávajícím se v našem průmyslu v nynější době, kdy jeví se snaha po zlevnění racionelní výrobou pomocí strojů, která však je na druhé straně vyvážena stále se zmáhající potřebou po dobře a poctivě provedené práci ruční. Ve stati R. Kováře »Rozvoj moderní tvorby typografické, zvláště pak knižní« seznamuje autor čtenáře s moderními názory na knižní úpravu a sympaticky se zmiňuje o spolku Bibliofilů v Praze a o jeho cílech. Velmi cenný a obsažný článek kol. Krunerta »Pomůcka ku sazbě němčiny« přijde mnohým vhod; je »pomůckou« stručnou, přehlednou a praktickou, a v pojednání »O černi tiskařské« seznamuje pan inženýr Urban s materiálem, výrobou i vlast-

nostmi černých barev knihtiskových. Kromě uvedených článků obsahuje ročenka ještě četné tabulky, organisační i cenníkové údaje a informační stati, které vesměs jsou pro typografy důležité a zvyšují praktickou použitelnost kalendáříku.

Ale ještě něco dodává letošnímu almanachu zvláštní ceny a činí jej dvojnásob milým: vkusná jeho úprava. Začíná pěkným, jednoduchým titulem dvoubarevným, prostě a zřetelně sázené kalendárium ovroubeno červeným rámečkem, text vysazen z krásného význačného písma »Sorbona« a celá knížka, i tabulky, upraveny jednotně a stylově. Je to dílko, kterým se typografové mohou pochlubit. Škoda jen, že úprava vnější, vazba, nesouhlasí s celkem.

▼ *Akademický dům* podal ke konci minulého roku pamětní spis *Gremiu knihkupců a nakladatelů*, v němž žádá, aby se Gremium usneslo na povinnosti, kterou by každý člen gremia byl mravně zavázán věnovati Akademické knihovně po výtisku každé knihy v jeho závodě vyšlé. Akademická knihovna obsahuje asi 30.000 knih, a ročních 700 korun, které spolek může věnovati na zakoupení kněh, nestačí, i chtěl by tomu nedostatku odpomoci způsobem, který je zaveden a osvědčil se v Paříži.

▼ Divokého konopí, rostoucího v Americe ve velkých lánech, počalo se nyní užívati k výrobě papíru. Je přirozeno, že lýko jeho dává znamenitý a velmi pevný papír, jako lýko skoro všech rostlin do třídy té patřících. — Slámy z pohanky použito v Japonsku k výrobě papíru slaměného jakožto náhrady za dřevovinu, neboť je mnohem levnější. Spotřeba dřevoviny byla v Japonsku tak velká, že se jí dováželo velké množství z ciziny (též od nás).

▼ *Z dějin knihy*. První psané knihy měly tvar válečků; byly to dlouhé pruhy, sestávající z listů po jedné straně popsaných a k sobě slepených. Tento pruh navíjel se kolem tyčinky (zvané umbilicus) dřevěné, z kosti neb kovové, k níž se uvazoval pak dvěma šňůrkami. Celek se nazýval volumen. Bylo-li dílo obsažnější, mělo více takovýchto volumina, která se pečlivě uschovala do krabice, nesoucí štítek s názvem díla. Určitých formátů papíru nebylo, rozměry zmíněného válečku řídily se výškou papíru. Délka pruhu rovněž byla velmi rozmanita, ba bylo nalezeno volumen měřící rozvinuto 43 metry 50 cm. Ovšem to byla výjimka; z pravidla byla jich délka asi 12 metrů.

Ze slavných knihoven starověku jmenuji bibliotéku Alexandrijskou, založenou králem Ptolomejem Lagusem, která obsahovala téměř milion těchto svitků; nebo knihovnu Pergamejskou, Markem Antoniem věnovanou Kleopatře, a čítající 200.000 děl. V oněch dobách náleželo k dobrému tónu, míti několik skříní volumina. Každý vzdělanec by se styděl nemíti dostatečně opatřenou knihovnu, a velká města měla veřejné knihovny, přístupné všem občanům. Mnozí praktičtí Římané vydržovali si opisovače, kteří pracovali než na obohacení knihovny svého pána.

Bohužel všechno toto literární bohatství z největší části zmizelo. Téměř po dvě století bylo císařství římské pustošeno a drancováno barbary a těmito bouřemi zničeno vše: vědy, umění, školy, knihy!

Ke konci prvého století změnila kniha tvar: dřívější váleček ustoupil kodexu. Kodex sestával z listů složených v sešity o čtyřech listech (zvané quaterniones), popsaných po obou stranách. Každé quaternio mělo signaturu či spíše jen pořadové číslo (I^us^, II^us^ quaternio), a poslední stránka sešitu měla dole opakovánu první slabiku, jíž začínal sešit následující. Tento způsob byl zachováván po mnoho staletí, neboť i knihy tištěné v prvních dobách po vynalezení knihtisku vyznačovaly se touto okolností. Sešity knihy byly navzájem spojeny šňůrkami, tkanicemi nebo motouzy, a chráněny vazbou z pergamenu, kůže nebo i ze dřeva. Signatura byla změněna r. 1472 Janem Kölhofem z Lubecku, knihtiskařem v Kolíně n. R. První sešit označil písmenou *a*, druhý písmenou *b* atd. Užil jí prvně v díle nazvaném »Nider Johann. Expositio Decalogi«, ve foliu. Před tím užívali knihtiskaři bez rozdílu signatur psaných perem a signatur přitisknutých literami až po vytisknutí. Pak nastala další změna: na první list sešitu bylo přitisknuto *A*, na list druhý *Aij*, na třetí *Aiij*, na čtvrtý *Aiv*; někdy též *A2*, *A3* atd. Na sešit druhý připojena písmena *B* a tak pokračovalo se dále. Když abeceda vyčerpána, zdvojena, ztrojnásobena litera a pokračováno *Aa*, *Aaij* atd., *Aaa*, *Aaaij* atd. Tento nový způsob zůstal v užívání až do konce století XVIII. Na to zaměněny písmeny arabskými číslicemi a na další listy sešitu, následující po prvním, písmena nedávána; byla tam ostatně zbytečna. První knihou, která má listy stránkovány arabskými číslicemi, je »Sermon ad populum«, ve kvartu, vytištěná roku 1470 v Kolíně Arnoldem Therhoernem. Tento knihtiskař byl také prvním, který užil u hlavy stránky živého záhlaví, jak lze viděti v knize »Quodolibeta« od Tomáše Aquinského z r. 1470, ve foliu. Někteří knihtiskaři pokusili se umístit živý titulek dole pod stránkou, avšak nenalezli v tom následovníků.

▼ Grafický ústav v Praze tak brzy zařízen nebude; ale Technologické museum se snaží, aby nynější kursy (typografické i pro jiné obory) byly prohloubeny a rozšířeny. Možná, že již za nedlouho budou kursy opatřeny sazárnou a tiskařskými stroji.

ELITNÍ VÍNEK

PĚV. SDRUŽENÍ :BENDL: JENČ

DNE 25. ÚNORA 1909
V REPRESENTAČNÍ
MÍSTNOSTI U RŮŽE
V 8 HODIN.

ŠIBŘINKY

BESEDY :JARO:

V SOBOTU DNE 30. LEDNA 1909 V 8 H.
VE VŠECH SÁLECH NÁRODNÍHO DOMU
V OLOMOUCI, V RŮŽOVÝCH SADECH.

POUZE
MASKY.

VSTUP
2 KOR.

Příloha »Typografie« roč. XX. seš. 1. Provedeno dle návrhu O. Císaře, tiskem závodu »Politiky« v Praze.

▼ *Vazba Typografie* nebývá pokaždé vkusná a skorem vždy je nesouladná s vnitřní úpravou i s obsahem časopisu. Aby tomu bylo odpomoženo, požádali jsme odborného učitele knihařství na Technol. Museu, který navrhnul a provedl původní vazbu na *Typografii*. Vazba odpovídá moderním požadavkům, je pevná, elegantní, jednotná s knihou a při tom ne drahá. Desky poloplátěné potaženy jsou původním ručním papírem škrobovým, rovněž předsádka (vnitřní polepení desky) je z papíru škrobového téhož zabarvení a kresby jako desky, ale o odstín světlejšího (což nemálo přispěje k jednotnosti vazby). Ořízka vyzlacena pouze nahoře, hřbet, sázený z písma Grassetova, také zlacený. Kniha šita nití, přílohy lepeny na pásky; což obé je důležito, neboť vazba drátem šitá není trvalá, přílohy jen vevázané se pak snadno vytrhnou. Zmíněný knihař (viz insert) zhotovuje buď celou vazbu, nebo pošle hotové desky s potřebným papírem na předsádku. Kdož objednají si pouze desky, nechť upozorní svého knihaře: od každého sešitu odtrhnout *pouze zadní* list obálky, přílohy v každém sešitě seřadit dle čísel, *šít nitmi*, přílohy lepit na pásky, ořízku vyzlatit pouze nahoře.

▼ Nové podtiskové desky objevily se v Německu pod názvem Celluleum. Slučuje se v nich pružnost a snadná zpracovatelnost linolea s trvanlivostí a hladkým povrchem celluloidu, neboť je to třímilimetrové linoleum potažené slabou vrstvou celluloidu. Myšlenka jistě dobrá a má budoucnost, ale praktické zužitkování vyžaduje ještě zdokonalení. Celluloidová vrstva se totiž při tisku odlupuje, čemuž by se zabránilo snad užitím hustšího linolea lepší jakosti. Cena desky 55 × 65 *cm* 9 K. V Praze má je na skladě zástupce H. Carmine.

▼ V přítomné době pracuje se v celém světě na více než 17.000 sázecích strojů systému *Linotype*, a zhotovuje se na nich sazba asi v 28 rozličných řečech. Téměř dvě třetiny knih, časopisů, cenníků, adresářů a jiných publikací je sázeno na *Linotypu*. Všech ostatních sázecích strojů rozličných soustav dohromady je v činnosti asi 10.000. Je to poučná statistika, která dokazuje rozšíření a praktickou upotřebitelnost *Linotypu*. Že sazby z tohoto stroje odlité lze dobře užiti i pro knihu pěkně vypravenou, dokazuje nedávno vydaná publikace společnosti Mergenthalerovy, *pečlivě sázená z krásného čitelného písma*. Dílko dvěma barvami tisknuté obsahuje stručné dějiny dvoupísmového i dvoumagacínového *Linotypu* a ukázky ke konci připojené — obsahující přesně provedenou sazbu i několikrát smíšenou, sazbu pořadovou atd. — znázorňují široké pole použití *Linotypu* pro sázení slovníků, gramatik, katalogů, cenníků, tabelek atd. Zvláště praktickým strojem

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí č. 23 n.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.

E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.

JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.

KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.

KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.

BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.

ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.

WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

je *Linotyp* dvoumagacínový, obsahující čtyři druhy písma, jež lze zaměniti pouhým přesunutím páky; na takovém stroji možno pak zhotoviti téměř každou sazbu.

▼ *Vyznamenání.* Odborný závod pro grafický průmysl B. Fr. Zrnka v Praze II. vyznamenán byl porotou jubilejní výstavy obchodní a živnostenské komory pražské *nejvyšší cenou*, diplomem za zvlášť vynikající obchodní zdatnost. Doporučujeme závod tento kolegům co nejlépe.

▼ Dvouobrátkové rychlolisy vykazují nepopíratelné výhody oproti strojům jednoobrátkovým, a proto všechny větší továrny na tiskařské stroje začínají stavět stroje těchto soustav. Důkazem jich praktické ceny a rychlého rozšíření je, že jedině rychlolisů americké soustavy »The Miehle« je v činnosti více než 5000. Tuto soustavu vynalezl bývalý strojmistr Robert Miehle, a znamená opravdový převrat ve stavbě tiskacích strojů. Konstrukce jich je nanejvýš jednoduchá ale velmi silná; překvapí až tichý jejich chod, téměř bez otřesů. Další předností jejich je snadná přístupnost k formě, k válcům i k cylindru, a pak čistý tisk i při velmi rychlém jejich běhu. Zastupitelství jich má u nás Česká akciová písmolijna.

▼ Chicagské *Daily News* dosáhly rekordu v největším ročním obratu za inseráty mezi jedním inserentem a listem. Obchodní dům *The Fair* v Chicagu zaplatil listu v posledních letech následující ohromné sumy za inseráty: roku 1898 korun 236.627·33, 1899—274.509·60, 1900—351.153·34, 1901—399.004·57, 1902—372.534·49, 1903—368.042·01, roku 1904—356.909·44, 1905—400.880·67, 1906—403.553·17, 1907—494.668·08; jediný inserent vydal tedy na reklamu v jednom listě za rok téměř půl milionu korun, a jeho náklad na inserty se v deseti letech zdvojnásobil.

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 14. listopadu 1908. Přítomni kol.: předseda Veselý, z výboru: Dyrynk, Kammermayer, Kraus, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šifner; z náhradníků: Chudý, Matouš. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Kol. předseda podává zprávu o ustavující schůzi filiálky v Ml. Boleslavi, kde přihlášeno 19 členů a zvoleni koll.: předsedou Petlan, místopř. a pokladníkem Zeman. — Kol. Kraus podává zprávu o ustavující schůzi filiálky v Plzni. Zvoleni koll.: předsedou K. Götz, místopř. Brejcha Em., jednatelem Brejcha Jos., pokladníkem Nocar. Žádostem o zlevnění »Pravidel« a »Typografie« pro učně vzhledem ku dřívějším usnesením není možno vyhověti. — Filiálka Strakonická zaslala ústř. výboru hotovost K 26·37. — Schůze i na dále konány budu v pondělí. — Účty: Pomůcky K 5·50, sešity 2·40, čtvrtletní činže ze spolkové místnosti v »Typografické Besedě« K 37·50, cestovné 6·40, honorář kol. Haufovi za článek K 8·— Z výstavy v Prešpurku věci v pořádku vráceny. — Přednáška pro učně koná se 29. listopadu v šestce. Budou upomínáni kollegové, dluhující příspěvky. — Místo kolkování příspěvků

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNÍ NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH, V PAŘÍŽI 1900 NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA.

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA. VÍDEŇ.
BUDAPEŠŤ. ŠTYRSKÝ HRADEC.

Přístroj na obtahování korrektur

ve dvou velikostech, s posuvnými kolejnicemi, pro každou výšku písma, jakož i s postranními stavěcími šrouby

JOSEF ANGER A SYNOVÉ

Vídeň-Hernals, Hauptstr. 122.

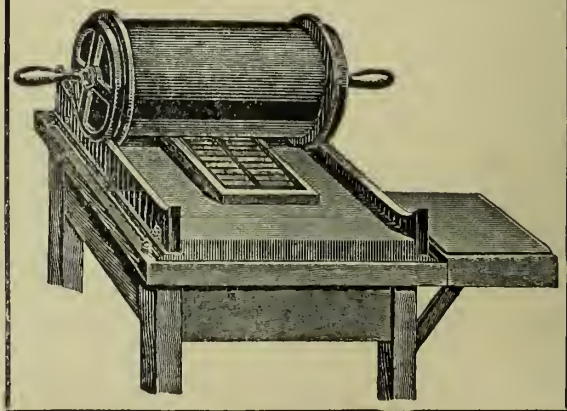

I. MAŠKARNÍ

VÍNEK

pořádán bude dne 30. ledna 1909 za účinkování kapely p. Nikla v hostinci „U čísla 1“ v Praze Začátek o 8. hod. večerní. ▫ Nejlepší maska obdrží cenu Vstupné 80 haléřů

ZÁB. SPOLEK „JOS. K. TYL“

IV. MASOPUSTNÍ VEČÍREK

V SOBOTU 6. ÚNORA 1909 V OSM HODIN VEČER V MÍSTNOSTECH NÁRODNÍHO DOMU V NUSLÍCH PŘI OBLÍB. HUDBĚ P. KUBÍNKA

ZÁBAVNÍHO SPOLKU „JOS. JIŘÍ KOLLÁR“ V NUSLÍCH.

VSTUPNÉ V PŘEDPRODEJI K 1·20, U POKLADNY K 1·60 ZA OSOBU.

Příloha „Typografie“, ročník XX., číslo 1.

Navrhl a provedl M. Bureš. Vytiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze

opatřeno bude 40.000 známek kvitovacích k nalepování. — Usneseno založiti sbírku tiskopisů vydaných spolkem. — Za členy se hlásí a přijati kol.: Krejčí Jarosl. (Fuchs), Limax Jos. (Venta), Linka Ot. (do fil. na Smíchově).

PŘÍLOHY A POSUDKY.

REDAKČNÍ CIRKULÁŘ, čtyřbarevný, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (1).

DVĚ POZVÁNKY, tříbarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (2).

POZVÁNKA K PŘÁTELSKÉMU VEČÍRKU, tříbarevná, dle návrhu M. Kalába, vytiskl Jar. Hofman v knihtiskárně Otakara Janáčka v Praze (3).

DVĚ OBÁLKY, tříbarevné, dle návrhu K. Šifnera, vytiskl A. Hofman v knihtiskárně Th. Venty v Praze (4).

POZVÁNKY, jednobarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskem »Politiky« v Praze (5).

DVĚ POZVÁNKY, jednobarevné, dle návrhu M. Bureše, vytiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (6).

SEŠIT 12. Dobře volený papír u přílohy čís. 68 zvyšuje značné souladně volené barvy. Textově velice dobře je zvláště Věneček rozvržen a zajímavou ornamentací zdůrazněn. Počet závitníček u dekorativních náplní mohl by býti zmenšen.

Dosti řídký případ, objeví-li se z venkovské knihtiskárny příloha v Typografii. Příloha representuje se skutečně vzorně a dává tušiti dobrého pozorovatele nové tvorby. Rozvržení řádek a zbarvení ploch přivádí tyto tiskopisy dobře k platnosti. U listového papíru nebylo třeba užíti visící jehlance, které dolejší část zneklidňují. Bylo by jen ku prospěchu naší věci, aby i jiné závody venkovské takovou přílohou se pochlubily.

Novoročenky bývají vděčným polem pro naše akcidenčníky. Příloha čís. 67 podává nám důkaz. Jmenovitě dolejší gratulace se nám svojí jednoduchostí zamlouvá. Také další příloha čís. 71 podává vzory novoročenek. U hořejší novoročenky však valeura písma neodpovídá zbarvení vignety.

»Vídeňský vzduch« vane z přílohy čís. 69. Text je dobře na modrém poli rozvržen a postranní dekorací doprovázen. Celkově působí příloha elegantním dojmem a svojí jednoduchostí oku se zamlouvá.

Příloha čís. 72 přináší zajímavou ukázku úpravy programu. Druhá stránka zamlouvá se nám svojí účelně rozdělenou plochou ale první stránka, hlavně svojí střední dekorativní náplní působí nezvyklým dojmem, tak jakoby k ostatní ornamentaci ani nepatřila.

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

Návrhy příloh, práce k posouzení a veškeré záležitosti části přílohové se týkající zasílány buďtež na adresu: Otokar Císař, Praha II., Žitná ulice 14.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

V. KOTRBA

KNIHTISKÁRNA A LITOGRAFIE V PRAZE

PŠTROSSOVA UL. 200-II.

doporučuje se pp. kollegům k provádění

RYTÍ A TISKU NOT PO ZPŮSOBU LIPSKÉM.

Čelným pražským kollegialním firmám již toto specielní odvětví našeho závodu práce oboru toho k plné spokojenosti a za výhodných podmínek provádí. Poslouží se ochotně i předběžnými rozpočty Provedení jest nejen lepší ale i levnější než noty sázené.

Stroje perforovací

pro pohon ruční a nohou, se stříbroocelovým hřebenem dodává nejlevněji a v **nejlepším provedení za příznivých podmínek platebních**

JOS. ANGER A SYNOVÉ

strojírna a slévárna železa

VÍDEŇ-HERNALS, HAUPTSTR. 122.

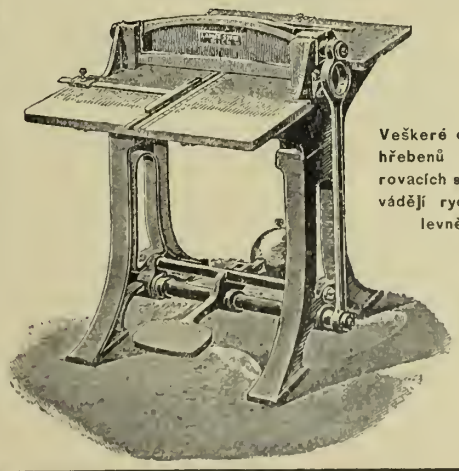

Veškeré opravy hřebenů perforovacích se provádějí rychle a levně

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Karel Šifner, Č. Kammermayer, Al. Chvála, R. Karajs, Vojta Veselý.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redakce části přílohové: Otokar Císař, Praha II., Žitná ulice č. 14, III. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze

PŮVODNÍ DESKY NA TYPOGRAFII

pevné poloplátěné, se zlaceným hřbetem, ve vkusné úpravě, potažené originál. ručním papírem škrobovým, s přiloženou předsádkou z téhož papíru avšak světlejšího - - - - - - - - - - za K 1·20.

Při zásilkách poštou - za K 1·40.

Úplná vazba ročníku Typografie, s původními deskami, se zlatou ořízkou nahoře - - - - za K 2.40.

LUDVÍK BRADÁČ

Knihařství na Kr. Vinohradech, Jungmannova třída č. 73 n.

K VYŘEZÁVÁNÍ DO

PODTISKOVÝCH DESEK

Ia. DELMENHORSTSKÉ

LINOLEUM

V NEJLEPŠÍ JAKOSTI

A SÍLE,

KTERÉ BYLO PŘI TYPOGRAFICKÝCH KURSECH TECHNOLOG. MUSEEM POŘÁDANÝCH ZE VŠECH ZA NEJLEPŠÍ UZNÁNO

NABÍZÍ

ANT. ZEMAN V PRAZE

TELEFON 328. FERDINANDOVA 17.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU

BRATŘÍ GEELOVÉ

již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.

(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K UČTOVÁNÍ ATD. ATD.

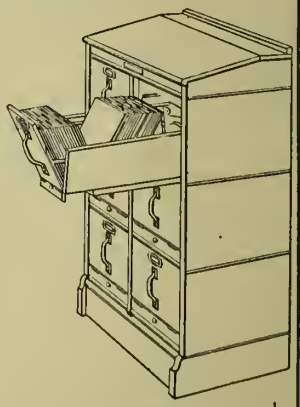

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!

JOSEF JIROUŠEK,

AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELAŘÍ.

PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.

TELEFON 3312. TELEFON 3312.

FRANTIŠKA KARBUSOVÁ ROZ. SIKOVÁ
VÁCLAV HAVLAS,
ÚŘEDNÍK C. K. STÁTNÍCH DRAH V PRAZE

POVAŽUJÍ ZA MILOU POVINNOST OZNÁMITI VÁM, ŽE SLAVITI BUDOU SVŮJ SNATEK MANŽELSKÝ V ÚTERÝ DNE 16. ÚNORA 1909 V CHRÁMU PÁNĚ SV. LUDMILY NA KRÁL. VINOHRADECH

KRÁL. VINOHRADY KRÁLŮV MĚSTEC

V ÚNORU 1909

KAREL MARŠÍK S CHOTÍ ANNOU
ROZ. HOZMANOVOU, KLADOU SOBĚ ZA ČEST CO NEJUCTIVĚJI OZNÁMITI, ŽE SŇATKU JEJICH POŽEHNÁNO BYLO V ÚTERÝ DNE 18. ÚNORA L. P. 1909 O PŮL 12. HODINĚ DOPOLEDNÍ VE FARNÍM CHRÁMU PÁNĚ SV. BARTOLOMĚJE V PLZNI

V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, 19. ÚNORA 1909.

Příloha »Typografie« ročník XX., čís. 2.
Dle návrhu O. Císaře. Tiskem »Politiky«
v Praze.

FR. HORÁČEK A M. TRIBURŮŽEK

SKLO TABULOVÉ BAREVNÉ, TLAČENÉ ORNAM., ŠŇŮRKOVANÉ, MDLÉ, OPALESCENTNÍ. SKLO ZRCADLOVÉ NA PORTÁLY, ZORNÁ SKLA, CHRÁNÍTKA ATD.

TOVÁRNY V HLUBOČEPÍCH

ČERNÉ SKLO NA FIRMY K VYZLACENÍ. LEPTÁNÍ A BROUŠENÍ SKLA. SKLENÁŘSKÉ PRÁCE PRO STAVBY PORTÁLŮ, STŘECH SKLENNÍKŮ A JICH SPRÁVKY.

SKLAD V PRAZE NA POŘÍČÍ

V PRAZE, dne 190

FR. HORÁČEK A M. TRIBURŮŽEK

TELEFON Č. 213
TELEGRAMY:
SKLA HORÁČEK

POŠTOV. SPOŘ.
RAK. ČÍS. 2283
UHER. ČÍS. 2795

SKLO TABULOVÉ OBYČEJNÉ, ŠŇŮRKOVANÉ, MDLÉ, TLAČENÉ ORNAM., DRÁTĚNÉ, OPALESCENTNÍ ATD. SKLO ZRCADLOVÉ PRO PORTÁLY A VÝKLADCE, OHÝBANÉ, DESKY KOPÍROVACÍ, CHRÁNÍTKA A POD.

SKLAD: V PRAZE, NA POŘÍČI 29

UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ TYPOGRAFIA

Příloha »Typografie«, ročník XX., čís. 2. Provedeno dle návrhu Methoděje Kalába. Tiskem »Politiky« v Praze.

»NIČEHO PŘÍLIŠ.«

Ještě před rokem nebylo téměř u nás lepší práce akcidenční, aby sazeč k její výzdobě nepoužil řezby do podtiskové desky, nechť již do linolea, křídy nebo do jiného materiálu. Stačí prohlédnout práce z té doby a seznáme, jak stále a co nejrozmanitěji bylo jimi zdobeno. Rytí a vyřezávání ozdob lákalo zvlášť sazeče, kteří v menších závodech neměli velký výběr rozmanitého okrasného materiálu a přece jen chtěli vyhovět panující modě, která vyžadovala bohatou, působivou dekoraci—a také chefům vyhověl jen sazeč znající »zpracování veškerých podtiskových hmot«, což v insertech knihtiskáren hledajících akcidenčníka vždy bylo uváděno. A bylo dost svůdné zkusiti dovednost na tomto poli, kde způsob výzdoby závisel skorem jen na kreslířské dovednosti, neboť technická zpracovatelnost podtiskových desek je velmi široká; hotový tiskopis byl pak úplně prací typografa, i navržením, kresbou a vyrytím výzdoby, i rozvržením textu a seskupením řádek, i určením papíru a barev. Nedá se popřít, že takováto jednotnost práce — provedené týmž pracovníkem od začátku až do konce — mohla přinést dobré výsledky, kdyby pocházela od *umělce*, který by vložil do ní *více*, než pouhou technickou zručnost. Toho zde ovšem nebylo a z pouhé dovednosti v zpracování hmoty podtiskové, kreslířské sběhlosti (často dosti pochybné), provázených nedostatkem kritické soudnosti, nemohla vzniknouti práce dokonalá. A ke všemu nebyly to již ani výrobky ryze typografické; sazeč opustil své vlastní pole a začal pytlačiti v revíru svého nejbližšího souseda, litografa; výsledkem bylo, že jeho výrobky pozbyly předností tiskopisu a v náhradu získaly téměř všecky nedostatky prací litografických. Kromě toho způsob zpracování podtiskových hmot, nepřipouštějící slabých linií, vyžadující spíše skvrn a ploch, přinesl s sebou další zlo: bezvýrazné, mdlé, lomené barvy. Vzhled tiskopisu byl nedokrevný, nasládlý, bez určitého výrazu; červeň, užilo-li se jí, byla stlumena, jakoby se bála říci, že je červení; čerň byla na akcidenčním tiskopise nemyslitelna. Mnozí sazeči získali značné obratnosti v řezbě do podtisku, a tato obratnost sváděla je k stěžování úkolů, pracovaly se do křídy i kresby jemných linií, které reprodukovány zinkografií byly by nejen mnohem levnější, ale i dokonalejší. Bylo zřejmo, že tento způsob práce se déle neudrží hlavně pro svoji nákladnost.

I nastal obrat. Objevily se v cizině práce pouze sázené a byly ku podivu pěkné čistým typografickým způsobem provedení. Závody, kterým bylo hraní s podtisky drahé, sahly dychtivě po této »novince«, a když se osvědčila, strhly s sebou i tiskárny ostatní a tak dnes řezby do podtisků znenáhla mizí — a nebude věru škoda, zmizí-li úplně. Nanejvýš ještě v sazbě plakátů má vyřezávání písmen a klišat oprávnění, a v tom odvětví akcidenční sazby udrží se linoleum dlouho jako nezbytná pomůcka.

Začalo se tedy opět více sázet. K výzdobě používalo se vkusného materiálu z písmolijen, kombinovaly se opět linie jako kdysi, jenže novým dekorativnějším způsobem. Písmolijny, postřehnuvše obrat, uvedly na trh krásné ozdoby, předními umělci-grafiky kreslené, a tak dostalo se sazeči velmi vhodných pomůcek k zdobení tiskopisů.

Obrat ten vzhledu tiskopisů jen prospěl. Dnes nenapodobí již litografii, berouce se vlastní cestou: způsob jich provádění je ryze typografický. Sazeč pracuje opět svým nejvlastnějším materiálem, typy, zdobí linií a vignetou, což je nejen případnější a působivější, ale také rychlejší a levnější (rovněž má nemalou důležitost). I živá barvitost se uplatňuje; mdlé, neurčité barvy mizí, užívá se opět barev živých, opravdu knihtiskových; červeň je zase skutečně červená, čerň nastupuje opět své staré právo v knihtisku. Je patrný krok k lepšímu, ale pouze *krok*.

Práce naše stále ještě mají některé vady, jichž se nezbaví dříve, dokud vad těchto nepoznáme a především jich *neuznáme*. Jako ve všech řemeslech, jeví se i v knihtisku snaha po prohloubení, a u nás, v zemi krásných tisků Melantrichových, bylo by prohloubení knihtisku a zvýšení úrovně tiskových prací jistě možným, ale muselo by se *uznat*, že dosavadní dekorativné řešení většiny tiskopisů spočívá na nesprávných, chybných základech. Právě ve výchovných kursech, v odborné škole mohlo a mělo by se ukázat na tyto základní chyby, odtud mohl by vyjít popud ke správné, prosté a výrazné úpravě tiskových prací.

Měla by se konečně uznat pravdivost výtek, že naše tiskopisy jsou přezdobené, že výzdoba jich je nelogická a řešení jich nevychází z vnitřku, z obsahu a účelu.

Za dnešní doby nevyjde z tiskárny téměř práce, na níž nebyla by ozdoba — a čím lepší práce, tím je ozdob a barev více. A přece lze krásně vypravit tiskopis i zcela bez ozdob tím, že dáme působit kráse materiálu, papíru, písma. Tím, že dbáme správných poměrů potištěné plochy k prázdným okrajům, působivosti skupin a řádek; že plochu papíru — užijeme-li papíru dobré jakosti — nezakrýváme podtiskem. Měli bychom si určiti za zásadu, že vše, co na tiskopise není nutné, je tam zbytečné, a jako zbytečné to vynechati, nechť je to linie či ozdoba, nebo další, *ne nutná* barva.

Touto ekonomií, tímto oprostěním docílíme zhuštění a jednotnosti výrazu, práce ve své prostotě stane se účelnou a určitou. Ovšem není tato zjednodušená práce snadnou, a tím lze si vysvětliti častou přezdobenost: ozdoby mají zakrýt vady a slabiny vnitřní konstrukce tiskopisu, textu, s kterým bývá zacházeno ledajak, a je obyčejně zřejmý i postup práce: písmo vsazeno do hotové výzdoby dříve vysazené, místo aby text, písmo, předem ve skupiny upravený, byl vyzdoben a případně i doplněn a zdůrazněn ornamentem. Tolikrát bylo již opakováno, že vlastním obsahem tiskopisu je text; výzdoba že je podřadnou jeho částí — ale ve skutečnosti se této zásady nedbá a chybuje se proti ní i ve vzorných pracích ukázkových. Pak věru není divu, že pro naše akcidence ujal se málo lichotivý název *typografické čalounictví.*

Byl by skutečně zajímavý výsledek veřejné soutěže na návrh nějaké typografické práce, při níž nesmělo by být užito ornamentu; u nás, kde ornamentem tak se plýtvá. Ozdoba má oprávněnost pouze tam, kde doplňuje či zdůrazňuje skupinu neb řádku, kde nevtíravě sceluje text v přehlednou uzavřenou skupinu, aneb kde tvoří klidné pozadí textem logicky odůvodněné; vždy má být nerušivá a s písmem harmonická. A zdůrazňuji: musí býti podřaděna textu, písmu.

U nás jsme příliš ve vleku Německa, kde rovněž se ornamentu v knihtisku nadbytečně zneužívá; tím vysvětluje se mnohé. Z vlivu toho měli bychom se alespoň z části vymanit a vniknout v podstatu tiskopisu, řešit úpravu jeho z vnitřku, poznat, jakou vážně dekorativnou cenu mají vzájemné poměry ploch, okrajů, vzdálenosti skupin, jaké působivosti lze docílit správným střídáním světel a skupením řádek. A pak poznali bychom i cenu ornamentu spoře užitého, cenu barevné skvrny na pravém místě, která zklidní tiskopis a dodá mu soustředěnosti. Vkusný tiskopis nechce úpravou překvapit; jeho krása spočívá právě v jeho samozřejmosti; nevtírá úpravu, ale chce zřetelně a vkusnou formou sděliti svůj obsah. I tam, kde, jako u tisků reklamních, chce být nápadným, dociluje působivosti prostředky čistě typografickými, nevtíravě ale nápadně a vkusně. Tiskopis sázený bez násilností z klidných vkusných typů, tištěný jednou nebo dvěma harmonickými barvami na dobrém papíře, s textem vkusně umístěným na ploše papíru bude vždy krásným, třeba nebyl vyzdoben ornamenty.

DYRYNK.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. X.)

Na místě dosavadní pětileté doby učební měla nastoupiti doba čtyřletá. Pokud týká se počtu učňů, tu stanovil regulativ následovní poměr: při 1 až 3 pomocnících 1 učeň, při 4—6 pomocnících 2 učňové, při 7—13 pomocnících 3 učňové, při 14—21 pomocníku 4 učňové, při 22 až 30 pomocnících 5 učňů. Od 30 pomocníků výše má býti počítán vždy na 10 pomocníků 1 učeň. Více než 8 učňů nemá míti žádný závod. Tiskárny zřízené výhradně pro noviny nemohou míti žádných učňů. Poměr *tiskařských* učňů k pomocníkům byl při 1—3 tiskařích nebo strojmistrech 1 učeň, od 3 pomocníků výše dva učňové. Více nežli tři tiskařské učně neměl žádný závod při strojích nebo lisech zaměstnávati. — Práce více nežli devítihodinná a nedělní jest učenníku zapovězena. — Kdyby se shledalo, že přijetím učně porušen byl smluvený poměr mezi počtem pomocníků a učedníků, má představenstvo gremia povinnost dotyčného principála vyzvati, by přespočetného učně ze závodu propustil.

Zkrácení doby pracovní. V návrhu nového cenníku nalezal se odstavec všeobecných ustanovení, který uváděl: *Doba denní práce jest devětihodinná* (počínajíc o 7. hodině ranní až do 12. a od 2 h. do 6. hod. večerní), mezi dobou tou popřáno býti musí pracovníku k svačině $^1/_4$ hod. dopoledne a $^1/_4$ hod. odpoledne.

Ustanovení minima jistých peněz. V platném tehdy ještě cenníku z roku 1872 nebylo žádného ustanovení o výměře jistých peněz. Při vyjednávání o cenník r. 1872 žádáno bylo sice stanovení minima mzdového 12 zl., avšak s druhé strany naléháno bylo na to, aby nebyla stanovena v cenníku nejnižší jistá mzda, nýbrž, aby určen byl plat za hodinu nezaměstnání na 20 kr., z čehož samo sebou plynul důsledek, že nejnižší jistá mzda obnáší 12 zl. Pomocničtí zástupci z počátku tomu odporovali, upustili na konec vzhledém k ujištění, že schopní pracovníci budou zajisté i výše odměňováni, od stanovení minima. V letech pozdějších pocítil se však teprve plně dosah této mezery v cenníku. Vyšší jisté peníze stále klesaly a nepřímo sice přiznané minimum nabízeno silám nejlepším jako plat maximální. Menší knihtiskárny platily mzdy 5, 6 a 7 zlatých a nenalezly-li takých pomocníků v Praze, přijímaly jich z venkova. Proto sdělavatelé nového návrhu cenníku položili do cenníka ustanovení: »*Nejmenší jistý plat pro sazeče, tiskaře a slévače písma budiž 15 zl. týdně* a dosavadní jisté peníze uvedeny buďtež, jakmile tento cenník nabude platnosti, na míru výše naznačenou.«

Pohnutky, které vedly tarifní komisi ku postavení minima 15 zl. záležely v tom, že má tím býti docíleno toho, by klesl počet pomocníků s jistou mzdou a za to rozmnoženi byli pracovníci v počítání.

Tehdejší výrobní poměry a rozdělování prací odůvodňovalo snahu tuto, která byla by při uskutečnění svém jistě povznesla hospodářskou úroveň pomocnictva knihtiskařského a také valně posloužila i obchodním poměrům živnosti.

Další základní požadavek návrhu nového cenníku bylo: *zvýšení základního počítání o 2 kr.* — Dosavadní cena hladké sazby při dílech a novinách 18 kr. za 1000 liter dávno již neodpovídá drahotním poměrům velkoměsta. Neodpovídala ale také tím více, poněvadž přidělování samostatných prací jednotlivým sazečům přestávalo, zaváděli se spíše jako hromadní metteurové a ostatní byli pak *stálými paketáři* bez jakýchkoli výhod sazby. Proto domáháno se tohoto zvýšení. Dle návrhu cenníku počítati se má borgis a garmond po 20 kr., kolonel, petit a cicero po 21 kr., nonpareil a od středního výše po 25 kr., perl po 27 kr., diamant po 30 kr., cizí řeči po 22 kr. za 1000 liter. Rozdíl v ceně není tak horentní, jak se zdá, a obnášel by od 1—2 zl. průměrem u počítajících pomocníků.

To byly základní položky návrhu nového cenníku, v němž ovšem i v dalších podrobnostech brán byl zřetel k stávajícím poměrům.

Vyčkávací doba, t. j. ona, kdy čekalo se na odpověď gremia ku předloze cenníku, byla klidnou na venek, za to uvnitř organisace bylo pracováno co nejúčinněji k vybudování solidarity. Ne snad proto, že by pomocnictvo bylo pomýšlelo na boj, neboť ono spíše doufalo v nestranný posudek principality o svých požadavcích, opírajících se o skutečný stav tehdejší a o potřeby životní a hospodářské vůbec, ale proto, že bylo si vědomo, že bude této solidarity pak potřebí k udržení získaného a ku další práci na vybudování cenníku i pro venkovská města Čech, neboť toho bylo pomocnictvo jisto, že po upravení cenníkových poměrů v Praze musí nastati upravení poměrů také na venkově.

Jak zdálo se, byl také u slavného gremia klid. Cenníková předloha zůstala vězet a pánové se asi mnoho nenamáhali věnovati jí zvláštní studium. Gremium obrátilo se na *Spolek faktorů pražských*, by podal dobrozdání své o novém cenníku.

Jak již výše bylo uvedeno, předložila také deputace pomocnická návrh cenníku předsedovi spolku faktorů s uctivou žádostí za podporu snah pomocnictva na uplatnění cenníku toho, krátce za přímluvu zaň. Přímluva ta vyzněla však ve smyslu opačném.

Spolek faktorů zaslal oficielní dobrozdání gremiu, z něhož vyznívalo, že dotyčný spolek uznává nedostatečnost dosavadního platného cenníku a že jest žádoucno, aby byl zreformován, *že však nabyl přesvědčení, že nově navržený cenník má takové vady, že tak, jak jest podán, nelze ho přijati.*

Usudek to při nejmenším velice ukvapený, který pomocnictvo nadmíru roztrpčil. Vždyť pronesen byl dříve, nežli mělo pomocnictvo příležitost požadavky své ve společné poradě odůvodniti. Pomocnictvo bylo si vědomo, že odůvodněním z druhé strany mnohý postulát bude nutno upravit a že »vady« — jsou-li — jak tomu v každé takové předloze, jsou *formální*, ale nikoli věcné neb zásadní.

Dne 25. června 1888 pozval pomocnický výbor a tarifní komise důvěrníky pražských knihtiskáren ke schůzi, ve které dobrozdání spolku faktorů bylo projednáno a kde v důsledku rozboru onoho dobrozdání přijata pak následující resoluce:

»Shromáždění zástupci pražských knihtiskáren, komise tarifní a výbor pomocnický odmítají výtku spolkem faktorů pražských nesprávně v dobrozdání knihtiskařskému gremiu zaslaném učiněnou, jakoby návrh cenníku následkem vad v něm se vyskytujících byl nepřijatelným. Dále prohlašují shromáždění, že na žádné tímto spolkem činěné prostředkovací návrhy nepřistoupí a příště jen přímo s majiteli závodů vyjednávati budou.«

V dalším přijat byl i návrh, »aby ústřední výbor v úvahu vzal, zdali by v nynější napjaté době nebylo záhodno naproti *všem* osobám, jež materiální zájmy našeho stavu ničí, postarati se o určitější znění odstavce 3. čl. IX. stanov spolkových. (V příčině vyloučení členů.)

Jak z resoluce, tak i z konečného návrhu dá se dobře seznati tehdejší nálada a roztrpčenost v pomocnictvu. A nebylo také divu, uváží-li se, že tehda styk valné většiny faktorů pražských s čelnými činiteli z pomocnictva byl zcela přátelský, ba mezi mnohými, najmě i těmi, kdož vůdčí úkol o cenníkové otázce měli, i důvěrný, uváží-li se dále, že všichni faktoři, nazvíce i ředitelové, až na sporé výjimky, byli také členy ústředního spolku, pod jehož egidou se přece jenom cenníková otázka vyvíjela a uváží-li se konečně, že pomocnictvo bez předpojatosti, ba s jistou důvěřivostí před časem vítalo založení faktorského spolku a že s opravdovou náklonností a vírou v nestrannost a pochopení úkolu sprostředkovatele vložili předlohu cenníku také v ruce faktorů. — Zklamání, jaké tu se ukázalo, nemohlo jiných pocitů vzbuditi nežli jaké se ukázaly a jaké působily pak v dalším postupu na vzájemný poměr obou stran.

Resoluce výše uvedená uveřejněna byla pak v denních listech pražských.

Na to uveřejnil rovněž v denních listech výbor Spolku faktorů ohražení, v němž v podstatě uvádí: »Vzhledem k resoluci, na níž usnesla se dne 26. června schůze důvěrníků pražských knihtiskáren, komise tarifní a výbor pomocnický, vidí se podepsaný Spolek faktorů knihtiskáren a písmolijen pražských nucena učiniti k objasnění věci následující prohlášení: 1. Spolek faktorů nebyl by pronášel úsudek v záležitosti cenníkové, kdyby nebyl býval pomocnickým výborem požádán za doporučení předloženého návrhu cenníku typografického pánům principálům ku přijetí a pak vyzván gremiem ku podání úsudku o něm. 2. Nežli počal spolek cenník ten zkoumati, neměl nic jiného na zřeteli nežli věci samé prospěti. 3. Spolek uznal sice zvýšení dosavadního cenníku za potřebné, a pronesl-li o předloženém návrhu cenníku úsudek nepříznivý, jest to důkazem, že v cenníku tom shledány vady, jež dlužno poopraviti, a že cenník tak, jak je, přijati nelze. Dále byl spolek ochoten, pakli o to gremiem bude žádán, na vady tyto poukázati a opravy navrhnouti. 4. Nelze tudíž nikterak z odpovědi takovéto, která soukromým pouze dopisem sdělena byla gremiu, vyvozovati nějaké útočné stanovisko spolku faktorského naproti navrženému cenníku. Že by cenník předložený byl bezvadný, zajisté nikdo, ani jeho podpisatelé, neodváží se tvrditi. 5. Za poctivou snahu a za přiložení rukou k žádoucímu vyřízení otázky cenníkové vyhrožovati paragrafy stanov ústředního spolku jest nejen nespravedlivé, nýbrž nesmyslné. 6. Pomíjení spolku faktorů u vyjednávání stran cenníku přímo s pány principály, jak bylo usneseno v resoluci, milerádi akceptujeme.«

Toto prohlášení pánů faktorů nebylo zajisté dle toho, aby vzniklé tak protivy zmírnilo, naopak.

Že ono prohlášení spolku faktorů nebylo tak nevinným, jak chtělo se pak prokázati, svědčily dopisy z Prahy uveřejňované ve vídeňském orgánu rakouské principality »Oest.-ung. Buchdruckerzeitung«. Zejména dopis ze dne 4. července 1888 byl psán přímo pomocnictvu pražskému nepřátelsky. Prohlašováni tu pomocníci a jich cenník za původce tehdejší knihtiskařské mizerie v Praze. Pomocníci prý chtějí se říditi poměry vídeňskými a pešťskými, jichž drahé životní potřeby nesnesou prý s Prahou žádného porovnání. Volá se tam, že pomocníci prý domáhají se zvýšení mzdy bez ohledu na to, že svým časem cenník stane se zbytečným, jelikož práce systematicky ubývá a drahotou z Prahy stále se vyhání. — Jest prý k neuvěření, že vůči smutné budoucnosti knihtiskáren pražských odvážili se pomocníci k zvýšení cenníku. Starý cenník dodržován prý jest jedině velikými závody, které bez ohledu na deficity, které rok od roku jsou většími, s ohromnými oběťmi pracovníky zaměstnat se snaží. Na konec dopisovatel hrozí, že principálové, majíce až po krk stálých deficitů, závody své, které prý jen k vůli pomocníkům udržují, raději uzavrou; tím zároveň prý bude otázka cenníková rozřešena. —

Tak dělána nálada. Kdyby dnes někdo tento dopis znovu celý pročítal, musil by jistě diviti se ani tak oné zlomyslnosti, která v něm byla, jako celkové jeho naivnosti. Obrovský rozmach celé tiskové industrie v dalších letech a oboustranné pochopení významu normálního cenníku co kolektivní smlouvy, jsou dokladem, jak málo vyspělým a prozíravým onen dopisovatel byl.

Avšak to nebylo ještě nic proti tomu, co snesl nějaký další dopisovatel z Prahy do č. 32. téhož principálského listu. Jen co historický fakt dlužno to zde ve výtahu přece také uvésti, aby dnešní naši kolegové poznali, proti jakým útokům bylo nutno věc pomocnickou tak velikého významu hájiti.

Dopisovatel z Prahy pravil tam mezi jiným: »Jestliže cenník vídeňských pomocníků v jednotlivých ustanoveních byl též trochu přepjatým, takže vyjednávání rozbíti se musilo, tož byli pražskými svými soudruhy v cenníkové slátanici ještě předstihnuti. Byli ti, jimž redigování cenníku svěřeno, při smyslech nebo ne? Tato otázka vnucuje se každému myslícímu odborníku. Takové cenníkové monstrum svět ještě neviděl! Kdyby slátalové ti dnes stali se faktory, neřku pak principály, byli by posledními z těch, již by dovedli cenníku takovému zjednati platnost. Ustanovení minima postavilo celému dílu korunu na hlavu — 15 zlatých pro Prahu, proč pak ne hned 25, ale — někam jinam. No, pánové, z toho nebude nic! Jestli jste již mezi sebou smluvili se, cenníkovým návrhem, o němž ani mluviti nelze, vážných kroků vyvolati, tož nečiňte se k tomu ještě směšnými. Řekněte jednoduše: »Nyní chceme stávkovat, my máme tolik a tolik ve svém stávkovém, cenníkovém nebo ochranném fondu, jak se této »dobrovolné« dani říká, a my chceme zkusiti, zdali bychom jednou mohli ostati vítězi. Čiňte, co se Vám líbí. Prozíraví kolegové po tomto skandálu dojdou k poznání, co je tato štvanice stála. Principálové jsou připraveni. Tarifní fond rozplyne se v nivec, jako mnoho jiných peněz více. Vy zastavíte práci a při tom zbytek práce, jenž v zemi ještě se nalézá, vypudíte. Všech možných prostředků uchopí se po té principálové, aby živnost nepřetržitě provozována býti mohla. Opětné přijímání učňů nabude pře-

L. BRADÁČ

UMĚL. KNIHAŘSTVÍ, VÝROBA
MODERNÍCH ŠKROB. PAPÍRŮ

Provádí veškeré druhy vazeb knižních a všechny práce v obor ten spadající, jako: blahopřejné adresy, kasety, pouzdra na diplomy, psací podložky, alba atd. v provedení jednoduchém, bohatě zlaceném, vykládaném neb zdobeném vkládanou kůží (intarsií), tepáním neb řezáním v kůži atd. Zvláště pak vazby pro milovníky knih provádím dle nejpřísnějších požadavků uměleckých, tak že nejen povrch vazby, ale také vnitřek (předsádka) musí přesně harmonovati s obsahem knižním. Závod můj nejmodernějšími pomůckami, jako stroji a vkusnými typy zařízen, nalézá se:

KRÁL. VINOHRADY

JUNGMANNOVA TŘÍDA ČÍS. 73 NOVÉ.

Návrh a provedení Aloise Chvály. Tiskl Fr. Málek v knihtiskárně Politiky v Praze.

vahy, při čemž ze vzdělanějších učiní se volontéři, posádkové vojsko přispěje také malou částí a konečně zavedena bude nenáviděná ženská práce trvale i do sazáren, neboť dnes neodvážil by se nikdo tvrditi, že bychom pro povolání naše nenalezli dosti inteligentních žen a dívek. Za několik neděl bude po celém poplachu a kocovina — strašná. Mnozí vezmou potom s málem za vděk a někteří vůbec nenaleznou žádného útulku. Již nyní lze politovati otce rodin, kteří budou tak neprozřetelní a hnutí tomu se přidruží. Předáci, vlastní zosnovatelé takových štvanic, sedí pěkně v teple na tučných místech a čerta postarají se o zaměstnání toho neb onoho otce rodiny. Ku ztracení nemají ničeho a proto mohou začít. Avšak pomalu, pánové, ať se nepřepočítáte! Otevřte jeviště a začněte — vždyť jednou tak se státi musí, druhá strana postará se již o vyčištění vašich řad, takže potom na leta bude pokoj. V naší korunní zemi chtějí vůdcové hnutí neoblíbené živly, jako jsou faktoři, ze spolku vyhoditi a tím o dlouholeté, drahými penězi získané právo je — oloupiti. Avšak zůstanou prozatím — při apetitu — neboť ti pánové postarají se o členství své a kdyby nebylo jinak možno, vyhledají a najdou u úřadů ochranu. Muži, již zasedají v klubu pražských faktorů, ručíme za to, nesloží ruce v klín a nebudou klidně přihlížeti k odporným rejdům, které každému právnímu stanovisku jsou na posměch. Kdyby pánové poctivě to mínili, byli by ve spojení s faktorským klubem vypracovali minimální tarif, jejž společně u principálů hleděli by prosaditi, cenník, jenž by platnost míti mohl pro město i venkov. (18 kr. za tisíc liter a minimum nejvýše 8 zl. aneb lépe žádné). Vyšší tarif stavěti v Čechách jest nesmyslem, jenž na papíře existovati může, ale nikoli ve skutečnosti.« —

Na dopis ten, jehož tenorem bylo nejpříkřejší nepřátelství vůči pomocnictvu, odpověděl případně »Veleslavín«. Dopis ten měl určitou tendenci — to jde z celého ducha jeho na jevo — tendenci vrhnouti mezi pomocnictvo nedůvěru, strach a tím nesvornost. Dodělal se však hlavně pro svůj ošklivý ton, pro mentorské své výrazy a denunciační směr pravého opaku. Pomocnictva zmocnila se ošklivost proti této insinuaci a tím spíše urychlena a obnovena zase naprostá solidarita veškerého pomocnictva. (Pokrač.)

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XI.)

Ačkoliv jsme řekli, že sloup řádu dorského postrádá patky, přece můžeme za jeho patku považovati onu velkou kamennou desku (stylobat), která stává se všem na ní stojícím sloupům jedinou společnou patkou. Sloup dorský není též z jediného kusu kamene, nýbrž je složen z několika t. zv. bubnů (nízké válce). Povrch dříku není hladký, nýbrž zdoben je vyhloubenými žlábky (kanelury). Charakteristická při sloupu tomto je okrasa hlavice. Porovnáme-li malované ornamentální okrasy na echinu s nalezenými plastickými zbytky jiných stavebních památek, tu teprve naučíme se dobře rozuměti hlavici dorské. Již nahoře jsme označili

30. Namalované pásové ornamenty.

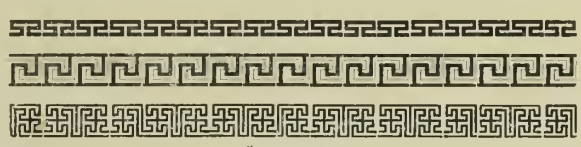

31. Řecké meandry.

všechny části, z kterých sloup řecký je složen, leč abychom porozuměli dalším výkladům, nutno se k jednotlivým ještě vrátiti.

Hlavice sestává ze dvou dílů: 1. echinus a 2. abakus. Echinus je hlavní částí, má za účel označiti svojí formou tíhu, kde sloup jako podpěra dotýká se břemene, jež podporuje. Vidíme, že echinus ve své formě nahoru se rozšiřuje a tak velmi případně naznačuje svoji funkci (nosnosť). Ve všech obdobích vývoje řecké architektury shledáváme, že i echinus byl podroben změnám.

Abakus můžeme považovati za onu tíži, kterou echinus má nésti a zároveň jest přechodem k trá-

moví. Echinus byl pomalován u řádu dorského listovým ornamentem, a zde můžeme již pozorovati charakteristiku řeckého umění. Vidíme, že ornamentální okrasa naznačuje onen poměr mezi tíží a jejím protitlakem. Špičky listů se pod tíhou dolů skloňují. Abakus bývá zdoben meandrem, který byl malován modrou neb červenou barvou, oproti tomu echinus červenou se zelenými obrubami na půdě modré.

Zbývá ještě zmíniti se o antě, která měla své místo na koncích stěny a značila ukončení uzavřeného prostoru chrámového. Dřík ant je hladký,

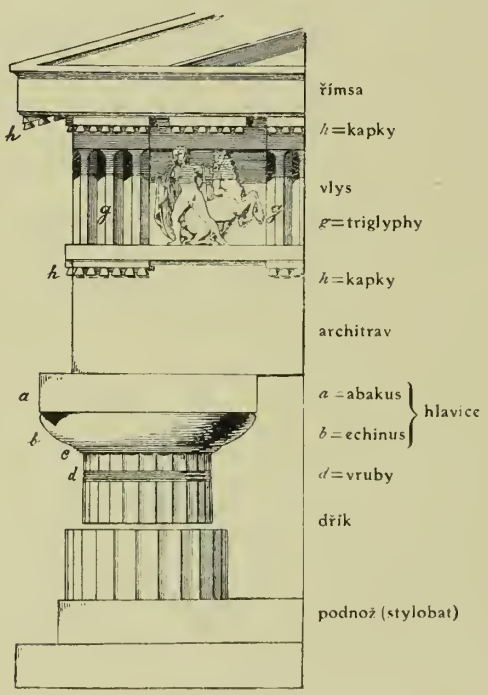

32. Sloh dorský.

nahoru súžen. Hlavice ant liší se podstatně od hlavice sloupu. Zde nutno podotknouti, že celá hlavice byla polychromována, než k tomu vrátíme se při výkladu pozdějším.

Rekl jsem již, jak charakteristicky označována byla tíže ornamentální okrasou; k tomu nutno si zapamatovati: Jestliže se přečnívající deska pod zatížením v jedné části vydutě, v druhé vypoukle prohnula, povstane tímto zatížením jakási vlna, kterou jmenujeme kyma. Neb postavíme-li vedle sebe řadu listů a z hora zatížíme, změní svůj tvar. Změna ta stane se patrnou tím, že špičky listů se dle velikosti tíže překlánějí; tvar takto vytvořených listů jmenujeme listové kyma. Rozeznáváme rozličná kymata. Dorské, u kterého jsou listy následkem menšího zatížení jen do polovice ohnuty; sestává se řady stejných listů, které ve své formě jsou velmi stylisovány. Stylisace je taková, že nemůžeme poznati, zda měly v přírodě jakéhosi vzoru. Takové kyma je jen v řecko-dorském slohu, a zvláště u hlavic anty. U kyma echinu je myšlená tíže mnohem větší, taková, že špičky listů překloňují se až skorem ku svému začátku. Avšak listy kymata echinu jsou jiné nežli kymatu dorského; jsou velmi špičaté a z jedné řady listů vystupuje řada druhá, jejíž listy jsou mnohem ostřejší (špičatější), než listy řady první. Zde máme tedy co činiti s dvěma druhy listů, jakož i s jiným řaděním. I toto kyma bylo pomalováno jako dorské. Při lesbickém kyma myslíme

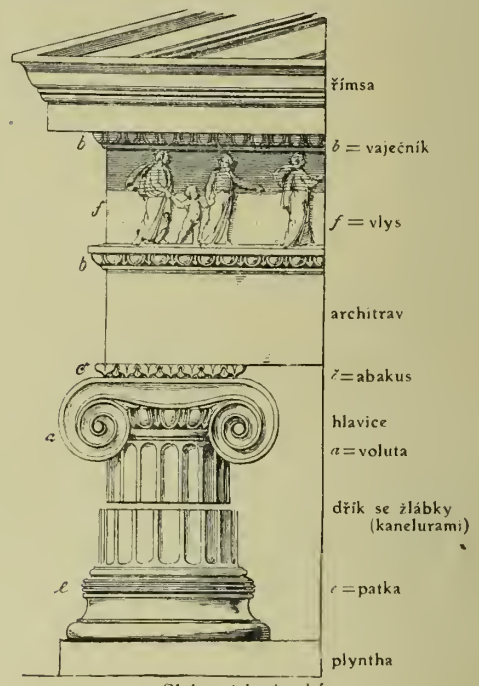

33. Sloh atticko-jonský.

si takové zatížení listů, že jejich špička se při onom velkém překlonění ještě počíná znova překláněti. Lesbické kyma sestává ze dvou druhů listů; jedny široké srdcovité, ve špičku ukončené, druhé jsou podobny špičce kopí; zařaděny jsou tak, že vsunuty mezi širokou část listů srdcovitých. Avšak srdcovité listy nejsou tak řaděny jako u kymat echinových jednotlivě vedle sebe, nýbrž proplétá se jeden list do druhého. Tyto srdcovité listy vyskytují se jen na stavbách jonských a korintských.

Stavba dorská byla pomalována vně i uvnitř (polychromována). Avšak polychromie, jak jsme mohli již z dříve řečeného poznati, byla v područí architektury, proto nebyly pomalovány všecky části, ale jen některé. Pomalovány byly hlavice, vlys, spodní plocha architravu a římsy, půda tympanonu a stropy.

Maison de Chapeaux

Hanna Kreisingerova

Prague: Louvre:
Ferdinandova 20.

Prague _____ 19____

P. T.

	Splatno a žalovatelno v Praze.	CENA Kor.	hal.

UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ (9).

Příloha »Typografie« sešit 2. roč. XX. Dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze.

Ač mají slohy dorský a jonský společný vznik, přece nemožno říci, že by sloh jonský z dorského se vyvinul. Oba slohy vyvíjely se neodvisle a svérázně vedle sebe. I když dospěly největšího stupně vývoje a národ hellenský dosáhl výše kultury, přece pracováno bylo v obou slozích tak dokonale, že nemožno říci, že by bývalo z jednoho na úkor druhého pracováno. Vždy dle daného úkolu bylo pracováno buď přesně ve slohu dorském, neb přesně ve slohu jonském. Až teprve ve slohu korintském povstala snaha oba slohy spojiti v jeden.

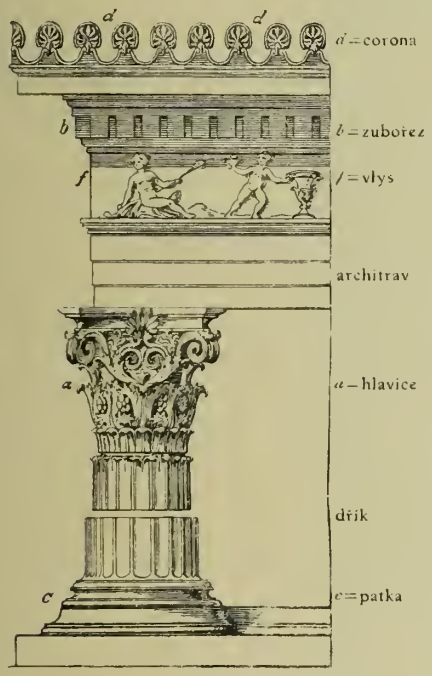

34. Sloh korintský.

Národní kmen Jonů oproti Dorům dle starých spisovatelů zastupuje v hellenském národě dle své povahy stranu měkkou, ženskou. Jonové zdědili lehce vznětlivou povahu, která je nutí, aby všeho co shledají, dobře využitkovali. Vzniknuvše v osadách maloasijských, dospěli svého zdokonalení v evropské vlasti, to jest v Attice.

Přecházejíce k architektuře jejich, poznáme, že chrám jonský sestává z týchž částí, avšak jinak vytvořených a rozčleněných jako dorský. Sloup sestává z patky (spira, basis), dříku a hlavice. Patka jonská sestávala ze čtyřhranného podstavce (plynthus), nad kterým dva žlábky (trochili), které byly od sebe úzkými pásky odděleny, a oblounu (torus). Zvláštního tvaru je patka attická, která vytvořena jen ze dvou oblounů a jednoho žlábku. Kanelovaný dřík spočívá na patce. Přihlížíme-li k hlavici jonského sloupu, vidíme, že je oproti dorské jinak vytvořena. Postřehneme hned, že echinus je velmi skrovný a že oproti dorskému ozdoben je řadou plasticky vytvořených, přehnutých listů, které tak zvaný astragal (perlová páska) ke dříku připojuje. Rázovitosti dodávají jonské hlavici voluty. Vidíme totiž, že na echinu leží jakýs silný polštář, jenž se po stranách přes echinus spirálovitě zatáčí v rýhované kotouče. Sloup samotný je oproti dorskému mnohem štíhlejší. Anty nemají žlábku a volut. Dále nutno hned zde připamatovati, že na některých stavbách nacházíme na místě sloupů jako nosiče postavy mužské (atlanty) i ženské (karyatidy). Břevnoví má tři částě: architrav, vlys a římsu.

Architrav (epistil) jonský je složen obyčejně ze dvou hranolů, které jsou kolmo nad střední částí sloupu dělené, a z přesunujících se pásů. Přihlížíme-li z venčí, vidíme tři pásy, uvnitř však jenom dva. Vlys vyskytuje se buď hladký, neb jako figurální relief. Vlys jmenujeme jinak též zóforos. Římsa silně vystupuje a složena je z několika článků. Spodní článek podporuje gaison. Od nejvyššího článku římsy (simy) vidíme malé jonské kyma. Sima pokryto je palmetovým ornamentem (anthimionem), značícím ukončení, a tu jsou též umístěny lví hlavy, nahražující chrliče.

Řád korintský přimyká k řádu jonskému, s nímž má *společné rozčlenění.* Charakteristickým příznakem je hlavice sloupu. Hlavice nápodobuje lupeny rostlin hlavně akanthových. Patka neliší se od attické. Dřík podobný jonskému. Břevnoví podobá se jonskému. Též i poměry jednotlivých částí k sobě podobny jsou částem řádu jonského. Liší se tedy řád korinthský od řádu dorského a jonského hlavicí, stilobatem a ročleněným kladím, jehož články ozdobeny jsou tesaným ornamentem.

(Pokrač.)

MODERNÍ DŘEVORYT.

V grafickém uměleckém průmyslu bojují ruční způsoby reprodukční těžký boj proti fotomechanickým methodám rozmnožovacím. Ba při neobyčejně silné poptávce po zobrazování všeho druhu, jímž se naše doba vyznačuje, staly se tyto mechanické způsoby skutečnou potřebou. Neboť ručním provedením nebylo by ani možno zhotoviti vše, co je illustrací — a není to také ani jeho určením. A přec naše doba potřebuje pro vědecké, technické, umělecké i jiné účely každodenně nesčetných

vyobrazení. A je-li někdy v tom ohledu tu a tam podáváno dobrého příliš — že je i do jisté míry oprávněna výtka »illustrační horečky« — nesmíme přehlédnouti, že jednak moderním vývojem ve všech oborech a jednak snahou širších vrstev po učení, touha po vědomostech (což je rovněž zvláštností naší doby) nastala skutečně naléhavá potřeba illustrační, jíž musí být vyhověno. K tomu druží se stále stoupající poptávka po illustrované zábavné četbě, již rovněž nedá se upříti vzdělavací cena. Ukojení moderní potřeby illustrační je tedy kulturním činitelem značné důležitosti. Způsobům fotomechanickým připadá úloha krýti potřebu širokých vrstev, což vyžaduje — jak již leží v naší době — co nejrychlejšího provedení při upotřebitelných výsledcích a ne přílišné ceně. A těmito přednostmi se právě fotomechanické způsoby reprodukční vyznačují. Se stále stoupající potřebou jde — díky bohu — ruku v ruce kvalitativní zlepšení. Většina nynějších illustrací je nepoměrně dokonalejší, než illustrace v minulém století.

Dnes bychom se již nespokojili tím, co v tom oboru bylo poskytováno před desíti lety. Svědčí to o jakémsi prohloubení požadavků i lze konstatovati větší porozumění pro illustraci. Tím možno též vysvětliti, že ručním způsobům reprodukčním, které mechanickými technikami byly ohroženy, věnuje se nyní celkem mnohem více pozornosti, a že se snažíme, abychom je udrželi jako umělecký protiklad ke způsobům mechanickým a používali jich k řešení hlubších a obtížnějších úkolů, které dnes spíše než dříve na dobré illustraci žádáme. V tom obzvláště spočívá prospěch a budoucnost moderního dřevorytu, nechť si již k účelům reprodukčním pro časopisy a díla, nebo pro původní dřevoryty umělci samotnými hotovené. Neboť v obou těchto směrech se dřevoryt zdokonaluje.

Od svého vzniku sloužilo dřevorytecké umění především umělecké reprodukci; tak tomu bylo již za času velkých mistrů dřevorytu, Dürera, Holbeina, Cranacha, a tak jest tomu podnes.

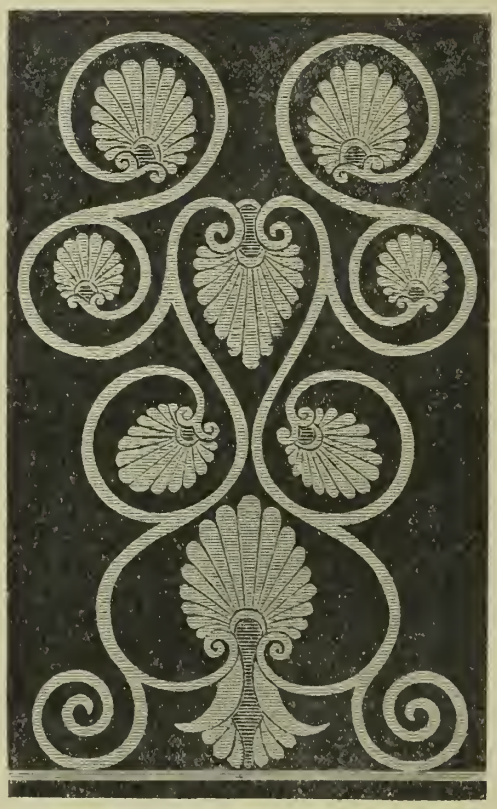

35. Řecký ornament (výplň plochy).

Avšak kdežto dříve umělec kreslil tužkou nebo tuší přímo na dřevěnou desku, aby pak dílo provedeno bylo xylografem, tedy dnes na místo toho nastoupila fotografie, pomocí níž kresba nebo obraz na plátno neb karton umělcem provedený přenese se na zimostrázovou desku k rytí určenou. Tento fotografický způsob jmenuje se fotoxylografie. Při rytí má dřevorytec originál vždy před sebou, slouží mu za předlohu i pracuje tedy přímo dle umělcova obrazu. Fotografické přenesení děje se za tím účelem, aby při kresbách obdržel se na dřevě originál umělcův, a při sochách a malbách aby jej jaksi nahradil. Tím způsobem mnohá cenná a krásná kresba zůstane zachována a mimo to — což nelze podceňovati s reprodukčního stanoviska — dřevorytec má před sebou stále přesnou kontrolu své práce: original, který se nezničí. Uvážíme-li, jak mnoho kreseb starých mistrů, kteří illustrace pro knihtisk přímo na dřevo kreslili, bylo ztraceno tím, že je xylograf při rytí musil zničiti, tedy nepopřeme, že dnes užívaná fotoxylografie je značnou výhodou. A chce-li i dnes ještě některý umělec kresliti nebo malovati na zimostrázovou desku — neboť na tento materiál se výtečně kreslí — zůstane i pak pomocí fotografie originál zachován. Dřevo zimostrázové — používá se dřeva tureckého, perského a indického, neboť naše domácí dřeva následkem sporého a zakrnělého vzrůstu se nehodí — jest výtečným materiálem k »řezání«, jak zní technický termin pro rytí do dřevěné desky. Nejlepší kmeny rozřežou se napříč v »koláče« asi dva prsty silné a tyto nechají se ve zvláštních sušírnách dlouhý čas ležeti. Na to se z těchto »koláčů« — tvrdých jako kosť — vyřežou nejlepší kusy, zpracují se a sklíží v desku. Na to urovnají se obě strany frézovacím strojem, načež se obrousí a uhladí.

Prve než se na desku kreslí neb fotografuje, nanese se na desku základní nátěr zinkovou bělobou s čistým roztokem slabé arabské gumy; pro fotografii je ovšem půda zvláště preparována,

PRAVIDLA
SAZBY TYPOGRAFICKÉ

Miniaturní knížečka krásně vypravená, vyšla nákladem spolku Typografia v Praze. Brožovaná 80 hal. váz. K 1·80

Knížečka padesát milimetrů vysoká a pětatřicet široká, pravý paleček mezi českými knihami. Sazba typová pokrývá na stránce plošku pouze šesti čtverečných centimetrů a při tom je jasností a čitelností více než normální. I pro vkusné listové ornamenty kolem je dosti místa. Arciť vydali si sazeči i typografové naši tuto drobnost pro sebe, ne však jako bezúčelnou hračku, neboť jsou to „Pravidla sazby typografické", velmi rozumná a přesná a tak potřebná a poučná, že tento úhledný knižní drobeček, jako stvořený pro bibliofily, v krátce vychází v druhém vydání a v bohatší úpravě. Prof. K. B. Mádl, v Nár. Listech.

Příloha »Typografie« ročník XX. číslo 2.
Dle návrhu K. Dyrynka tiskl Slavoj Malý
v knihtiskárně Politiky
v Praze.

aby byla vůči světlu citlivá. Nátěr má na desce tvořiti jen tak slabou vrstvu, aby »léta« dřeva poněkud prosvitala. Natírání děje se buď tampony nebo širokým měkkým štětcem, a nanáší se barva se všech stran tak dlouho, až dřevo všude stejnoměrně prosvitá. Desky bývají upraveny na pařížskou písmovou výšku.

Zimostrázové dřevo zavedeno do xylografie Tomášem Bewickem, který na počátku století 19. konal s ním první pokusy a současně na místě dosud užívaného dřevořezbářského nože použil rydel. Technika dřevořezbářská byla vázána na podélné dřevo hruškové, jabloňové a třešňové. Kmen rozřezal se *podél* na prkénka asi na prst silná, a z těch pak se vybrala nejlepší místa bez suků. Staré dřevoryty od Dürera a jeho současníků jsou všechny tisknuty se štočků z takového materiálu, kteréhož ostatně i v nejnovější době bývá umělci se zálibou k původním dřevořezům používáno. Rydla, jež Bewick — který byl mědirytcem — na místo starého řezbářského nože zavedl, musila býti doplněna novými typy rydel, když dřevoryt se vyvíjel a dospěl na pole dřevorytu tonového a barevného. Povstaly tak rozličné anglické a francouzské výrobky tonových rydel, jež dodnes jsou nejlepšími a nezbytnými nástroji dřevorytcovými.

Tonové rydlo slouží k rytí hladkých linií, rydlem špičatým docílíme teček; toto rýtko, které se od dob Bewickových skoro nezměnilo, je nepostrádatelné při podání partií tmavých. Novým rydlem při dřevorytu tonovém používaným je rydlo čočkové, zvané tak dle tvaru jeho plochy. Jím rytá linie je měkčí a teplejší, než pouhým rýtkem tonovým. Také při pohybu sleduje rydlo snadněji tlak ruky. Jsou to technické přednosti, jež při velkých tonových plochách zvláště na váhu padají. Práce s tímto rydlem vyžaduje ovšem velké bezpečnosti ruky a cviku; ale pro velké plochy tonové je dnes nepostrádatelno.

Xylograf ryje hluboko a silně do dřeva, jež i pod nejslabším tlakem povolí, čímž docílí se znamenité schopnosti tisku a nejjemnější modulace linií. Dřevoryt je ve svých tečkách a liniích měkčí a teplejší než mědiryt i ocelorytina, a jelikož dřevem lze rydlo vésti rychleji než kovem, je k zhotovení dřevorytu méně času třeba, než k rytinám do kovu.

Do nedávna panovalo ještě dřevorytové fascimile, t. j. umělec kreslil ostrými liniemi obraz na dřevo a xylograf věrně každou čáru interpretoval; v době novější sahnuto k způsobu jinému, stínovému či tonovému, kde dřevorytec umělcovu kresbu nebo malbu rozloží v souběžné čáry, plochy, tečky, jež řadí vedle sebe a jimi dociluje svojí, *dřevorytecko*u technikou téhož malířského dojmu, který umělec na obraze podává.

Tonový dřevoryt nespokojil se však pouze s působivostí černobílého. Následoval požadavky doby po barvitém a přešel i k řešení barevných problémů. Mluvíme zde ovšem jen o barevném dřevorytu *tonovém*, u něhož plotny rozloženy jsou v souběžné linie, tečky a pod., čímž dociluje se jednak světelných odstínů, jednak plastičnosti. Mimo tento dřevoryt rozmohl se v posledních letech i umělecký dřevoryt japonský, kde působivosti dociluje se barevnými skvrnami, plochami. O tomto způsobu promluvíme jindy.

Tedy barevný dřevoryt přešel i k řešení barevných problémů, a dařilo se to s dobrým výsledkem. I zde rozčleňují se jednotlivé barvy v tony, t. j. v souběžné linie a tečky. Kolik barev má býti použito, tolikrát fotografuje se obraz na jednotlivé desky dřevěné, a dle originálu se barvy pak překreslí a jaksi z originálu vyjmou, a mimo to se jedna deska propracuje na poslední barvu krycí či stínovou, jež musí být co nejdokonaleji do podrobnosti provedena, a to i v tom případě, není-li určena k tisku barvou černou, nýbrž hnědou. Každá deska se samostatně dle originálu propracuje rydly, a když jsou všechny desky hotovy, nastává zladění celku hlubším vybráním, propracováním a vyrovnáním.

V opaku k barevné litografii užívá se v chromoxylografii pouze málo barevných desk. Čtyřmi až šesti barvami hledí se při jednoduchých motivech vystačiti, při obtížnějších sahne se nejvýše k osmi barvám. Výjimkou jsou jemné miniatury, k jichž provedení je často třeba i více ploten. Přirovnáme-li dobrý barevný tonový dřevoryt k barevné autotypii, tedy nelze popříti, že dřevoryt je nepoměrně krásnější, že technika tato může podat daleko umělečtějších a hlubších výsledků. Ovšem je třeba k provedení dobrého dřevorytce, skutečného umělce, který všechny odstíny, všechny krásy interpretovaného obrazu svědomitě a pečlivě podá. A takových umělců-xylografů je příliš málo. Mimo to ještě jedna závažná okolnost je na překážku rozšíření a častějšímu užívání barevného dřevorytu: jeho nepoměrná cena proti reprodukci fotomechanické, ať litografii, či autotypii.

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ Ve dvojčísle *Stylu* (7.-8.) obsažen referát o uměleckém průmyslu a řemesle na minulé Jubilejní výstavě v Praze. Úvodem je výstižná studie o naší moderně, či spíše *pseudomoderně*, již by si každý z nás měl přečíst. O grafice píše p. *G.*: »Může-li který obor řemeslný v nynějším stadiu býti dokumentem úplného rozvratu architektonického pojidla, které ve všech dobách dobré tradice umělecké tvořilo celý život kompaktním a jednozrnným, je to na prvém místě grafika. Dobrý tisk — ať již kniha nebo leták, plakát nebo noviny — vždy měl a má pevnou architektonickou páteř: řez typů, vzájemný poměr černých a bílých ploch, illustrace v textu, ornamentace, titul, odstavce a záhlaví, zakončení — vše se řídí zákony, v nejpůvodnějším smyslu architektonickými, vše má ráz výstavby a konstruktivní vyváženosti dobré architektury. Posuzujeme-li z tohoto stanoviska nynější tiskopisy — zejména tiskopisy největších našich závodů — na výstavě v grafickém paviloně, jsme zaraženi úpadkem, který je tu všeobecný. Rys architektonický zmizel pod nazíráním malířským. Tak zvaná dekorativnost, ideál tiskaře posledních 50 let, rozleptala architekturu stránky knižní, rozrušila její výstavbu, dávajíc vyznívati malířským nápadům na okraje sazby, prokládajíc hutnou kdysi plochu řádek řídkými světly a nešetříc zejména při illustraci a ornamentaci jednotného charakteru. Běžný typ knihy z velkých našich nakladatelství je ubohý, počínajíc obálkou, na níž pestří se v zmenšeném měřítku atelierní obraz nebo potpouri z několika druhů »dekoračních vzorů«, pokračujíc celým textem, kde obyčejně hubený typ, silně proložený a do řádek nesmyslně řídkých jakoby rozvátý, kontrastuje s linkami záhlavními a vignetami nejen svým řezem, ale zejména celým charakterem a končíc vloženými illustracemi, jež jsou skoro *vždy* v rozporu s textem.

Vitriny v grafickém paviloně vlastně pravého obrazu o *tištěné* knize a vůbec tištěných produktech nepodávají: je to více výstava strojů tiskacích, nakladatelských interieurů a grafických závodů . . . Na diváky neinformované měla tu působiti laciná nádhera pozlátka, stohy knih vydaných a pestře vázaných a řady reprodukcí hodně barevných. Otto, Vilímek, Šimáček, Unie, největší nakladatelství, representovali se tímto způsobem, protože otevřené jejich knihy sotva by vyhověly intencím, jimi samými na tyto exposice kladeným; ale ani nakladatelství Laichtrovo, které přece vystavovalo decentním způsobem a za mnohé své publikace v konkurenci výstavní se nemusilo styděti, neokazovalo knižní úpravy vnitřní. Tak zbýval v celé té pustině jen dobře vysázený text k historii závodu »Politiky«, některé publikace Laichtrovy a Grégrovy a — vzpomínka na nevystavené tisky Bendovy, Brunnerovy, Kyselovy, Preissigovy . . .«

Jsou to pro naše řemeslo trpké věty, tím trpčí, že jsou tak — pravdivé.

Při posudku výstavy Technologického Musea napsal autor slova pro mnohého našince významná: »Pro nás jsou tu potěšitelné výsledky v první řadě v oboru knihvazačském, pak v oboru grafickém . . . Jenom jedno není možno smlčeti: učedníkům dosud není jasný rozdíl mezi umělcem a řemeslníkem, rozdíl, jejž doba pevně vyhránila a omezila; dosud pokládá se čilý řemeslník za umělce, svede-li samostatný návrh, který ovšem pak přísného měřítka umělecké práce nesnese. Zde je třeba nasadit páky: řemeslníku dejme vkus a lásku pro práci samu, naučme jej dokonale práci technické, naučme jej dívati se na řemeslo jako ušlechtilé zaměstnání a ne dřinu rovnou práci nádenické, veďme jej k pochopení modernosti — ale chraňme jej před tím, aby neupadl v ješitnost pseudoumělce, který pohrdá titulem *řemeslníka* a nezná úcty k práci pravého *umělce*.«

▼ Celkový počet výtisků amerických časopisů dostoupil roku 1907 10 miliard, 500 milionů, což značí, že na jednoho obyvatele Spojených Států připadá 125 čísel časopisů. V tomto roce 406 rozličných listů vydávalo zvláštní vydání nedělní, jichž vytisknuto 11,539.021. Ježto každé číslo mělo průměrně 32 strany, soudí se, že množství použitého papíru stačilo by na knihovnu o 5,900.000 svazcích 400stránkových. Spotřeba papíru užitého pro časopisy a periodické revue se od roku 1880 do roku 1907 ztrojnásobila.

PŮVODNÍ DESKY NA TYPOGRAFII

pevné poloplátěné, se zlaceným hřbetem, ve vkusné úpravě, potažené originál. ručním papírem škrobovým, s přiloženou předsádkou z téhož papíru avšak světlejšího - - - - - - - - - - za K 1·20.

Při zásilkách poštou - za K 1·40.

Úplná vazba ročníku Typografie, s původními deskami, se zlatou ořízkou nahoře - - - - za K 2·40.

LUDVÍK BRADÁČ

Knihařství na Kr. Vinohradech, Jungmannova třída č. 73 n.

E. T. Gleitsmann
Drážďany

Továrny černých a pestrých barev
pro veškeré grafické účely

PŘÍLOHY A POSUDKY.

REKLAMNÍ PLAKÁTEK, tříbarevný, dle návhu A. Chvály, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (8).

ÚČET, tříbarevný, dle návrhu O Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (9).

REKLAMNÍ LETÁK, dvoubarevný, dle návrhu K. Dyrynka, tiskl Slavoj Malý v knihtiskárně »Politiky« v Praze (10).

OBÁLKA, vícebarevná, dle návrhu Frant. Randáka, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (11).

DVĚ SNOUBENKY, jednobarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskem »Politiky« (12).

ZÁHLAVÍ DOPISNÍHO PAPÍRU, ADRESKA, jednobarevné, dle návrhu M. Kalába, tiskem »Politiky« (13).

Oběžník »Typografie« (příl. č. 1.) řešen je v příjemných, takřka sladkých barevných nuancí a myslíme, že asi navrhovateli nejvíce záleželo na harmonickém zladění užitých barev, neboť úprava sazby podlehá úplně dekorativnímu dojmu. Nebylo by však lépe oběžník vypraviti ve formě strany krásně vypravené knihy?

Vděčný ornament poskytla v poslední době slévárna Klingspor v Offenbachu k písmu Behrensovu. Velice vhodně užit ornament při »Domácím večírku« (příl. 2.) a byl by se ještě lépe uplatnil při současném užití Behrensovy antikvy. Také nemůžeme se spřáteliti s formou pozvánky »Ples«, jež zdá se na dolejší partii jakoby ustřižena a modravý tón podporuje dojem vlepení do čtverhranné plochy.

Příloha čís. 3 provedena v pěkné formě a textově dobře řešena. Zamlouvá se svým elegantním zbarvením a bílý vyšetřený rámeček ku dekorací značně přispívá.

Exaktně tištěna trojbarevná příloha podává názorný příklad o dobrých jakostech barev fy. Kast & Ehinger.

Příloha čís. 6 přináší jednobarevné vzory pozvánek. Jednoduchá koncepce podává příklady z různého materiálu vysázené pozvánky. Jmenovitě v tiskárnách, kde rychle se hotoví podobné tiskopisy, dán příklad, co je možno vše vysaditi.

Obálky na knihy tvoří dávno vděčné pole pro naši tvorbu. Obálka »Rozmar« (příl. č. 4), zajímá svojí dekorativní náplní, avšak u obálky »Klid smrti« bylo značně pochybeno užitím písma »Manes«, jež jest pravým pendantem pojmu slova klid. Zbarvení mělo býti studenější a modř by se bývala lépe osvědčila. Ba i pro náplňovou dekoraci, která jinak se nám zamlouvá, nemůžeme se nadchnouti, neboť klademe důraz na estetiku tiskopisů, jež nemá býti nikdy pomíjena a to tím spíše v takovém případě, kdy název knihy nás nabádá, obsah její na obálce zdůrazniti. K—k.

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 4. ledna 1909. Přítomni kol. předseda Veselý, z výboru: Císař, Dyrynk, Hrnčíř, Kammermayer, Kraus, Motyčka, Mrázek, Poupě, Šébl, Šifner; z náhradníků: Chudý, Matouš. Došlo: Žádosti kol. kladenských a mladoboleslavských za zřízení kursů. Zodpověděny kol. Císařem. — K výplatě poukázán příspěvek Děl. Akademii K 20·—. Pěv. odboru a jeho cvičením vykázány místnosti v knihovně »Typ. Besedy«. — Účty: Za 505 výtisků časopisu č. 12. K 202·—, tisk obálek 4·—, delegace do Plzně 10·60, remunerace kol. Jiříka za IV. čtvrtletí K 6·—, za uveřejnění článku kol. Bureše 8·—, za natření tabule ku pěv. cvičením 8·20, za natření skříně 6·40; co záloha výboru pro uspořádání studijní cesty zaplacen účet za prospekty K 23·40. — Letošní valná hromada bude zároveň oslavou 20leté činnosti spolku. Před valnou hromadou uspořádána bude slavnostní přednáška o dějinách spolku. — Přání Žižkovské filiálky nutno ponechati valné hromadě. — Kol. Dyrynkovi schváleno předpla-

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí č. 23 n.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.

E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.

JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.

KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.

KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.

BREHMER A SPOL., továrna na šící a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.

ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.

WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

cení časopisů pro redakci jako roku loňského. — Za členy se hlásí a přijati byli kol.: Limmer Jindř. (Něm. Agr.), Petr E. (Karpner), Jarka (Batovec), Špaček Rud. (Fuchs), Pokorný Jos. (Cyr.-Method.), Trautner E., Kvadrát Jar. (Vondruška), Šalanský V., Benheier, Habenicht (Schmelkes), Kořínek Jos. (Unie), Salaba Jan, Charvát Jan, Kříž Jan, Škvor Frant., Čech Rudolf, Novák Josef (Kolanda); na venkově: Mladý Frant., Fejk Ant. (Slaný).

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Karel Šifner, Č. Kammermayer, Al. Chvála, R. Karajs, Vojta Veselý.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redakce části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze

Komptoirista

s praksí se přijme. Podmínky: dokonalá znalost němčiny, úhledný rukopis, těsnopisec, písař na stroji, křesťan, posléze znalost grafického odboru, při nejmenším pokud se týče barev tiskařských.

Podrobné písemné nabídky na odborný závod grafický BEDŘICH POLACSEK, VÍDEŇ VI.-1., Theobaldgasse 8.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí
VÁCSLAV KINDL
přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník
V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!

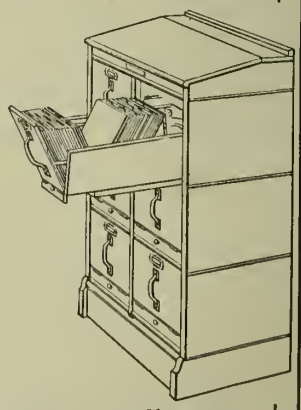

JOSEF JIROUŠEK,
AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ.
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

NAŠE KRÁSNÉ ČASOPISY.

V poslední době všímají si umělci a umělečtí kritikové častěji knihtiskových prací a úsudky jejich o knižní úpravě nebo o úpravě jiných tiskopisů — často pronesené jen mimochodem v nějakém posudku — mají pro nás zvláštní zajímavost. Poznáváme z nich, jaký názor na naše výrobky mají lidé prohloubeného vkusu, co soudí o vysazeném programu, pozvánce, knize typografem upravené. Přesvědčíme se, že kladou zcela rozdílné požadavky na dobrý tiskopis, že velmi často to, čím typograf tiskopisu chtěl prospět, je v jejich očích chybou a vadou, která úpravě tiskopisu škodí.

Úsudky těchto kruhů jsou velmi zřídka pro nás lichotivé, a dosud pramálo tiskopisů typografem provedených vyhoví jejich nárokům a vkusu. Ale sledujeme-li pozorně tyto názory, porovnáváme-li a zkoušíme je v praxi, aniž bychom se — zbytečně a malicherně — cítili jimi dotčeni, dospějeme k výsledku, že názory ty mají téměř vždy pravdu *proti nám*, a musíme doznati, že výtky proti dosavadní úpravě většiny našich tiskopisů jsou oprávněné. A pokaždé z pečlivě pročteného a promyšleného takového úsudku může typograf, o zdokonalení své tvorby svědomitě pečující, získati, neboť právě v našem oboru rada umělce je neocenitelná, dovedeme-li jí rozumět.

Právě tak umělec, chtějící zhotoviti nebo navrhnout dobrou typografickou práci neobejde se bez pomoci či rady typografa, ovládajícího dokonale svůj obor, ač nezná-li umělec sám úplně všecky možnosti a nutnosti knihtisku. Je přece jisto, že pouze taková práce je dobrým a dokonalým umělecko-řemeslným dílem, která nejen má vyšší uměleckou pečeť, ale která současně vyhovuje i všem požadavkům, kladeným na důkladně řemeslně zhotovený výrobek. Co platno, navrhne-li umělec velmi vkusnou vazbu knihy, když řemeslník-knihař nezpracuje dobře desky, nezaváže pevně a řádně archy do hřbetu? Právě tak nezhotoví umělec dobrou a krásnou skříň, není-li zároveň truhlářem, nezná-li kde a kam zapustit čepy, jak zaklížit a podobné jednotlivosti řemeslné techniky.

U jiných řemesel je to samozřejmo; ne tak u knihtisku. V knihtisku, zvláště ale v úpravě knižní, připadá vše mnohem prostší. Na první pohled se zdá, že stačí k šedé ploše písma přidat pěkně kreslenou iniciálu, záhlaví, vignetu či jinou výzdobu a případně zvolit krásné písmo. Je-li umělec, navrhující úpravu, sečtělejší, všímá-li si nových proudů v cizině, pak dbá i na poměrnou velikost stránky sazby k velikosti papíru, na postavení stránky na papír, na velikost titulků a vzdálenost jich od textu, volí i vhodný papír. Ale pokud se vnitřní řemeslné techniky sazby týče, zůstává stále při starém, ač úprava *sazby* pak celkový vzhled tiskopisu jen poškozuje. Na hotové práci neodborník jemněji cítící sice postřehne, že něco ruší, ale neuvědomí si, co je toho příčinou; odborník-knihtiskař vidí chyby, ale neopraví jich třeba jen proto, že znamenalo by to pro něho ztížení práce, znásobení obtíží při sazbě a úpravě. A často také proto, že sazba tak pečlivě provedená by byla dražší a objednatel by ji nezaplatil.

Že je tomu tak, že v knihtisku nestačí i dobrý umělec sám bez dobrého řemeslníka k úpravě tiskopisu, ukáži na několika časopisech, na jichž úpravu mají nebo mohou míti vliv umělci, spisovatelé, lidé vytříbeného vkusu. Chci dovodit, že často nepatrnost, zaviněná nedokonalým řemeslným zpracováním, může úplně zkazit dojem úpravy umělcem pečlivě vypracovaného a provedeného tiskopisu. Neboť jsou české časopisy, jichž úprava pouze v technické maličkosti je pochybena, v maličkosti, zaviněné sazečem, jemuž svěřena sazba jich textu a lámání do stran.

Prohlédněme si nejprve nejlepší naše umělecké časopisy: *Volné Směry* a *Styl*. Oba listy jsou v rukou umělců z družiny *Manesa* a úpravě jich věnována jistě všemožná péče. Tisknuty jsou na dobrém papíře *ne*křidovaném a přec obrázky čistě a jasně vycházejí, což je důkazem, že není pro tisk autotypií vždy třeba papírů křidovaných, jež nejsou

---

puritánsky. Můžeme říci: mnichovské budovy výstavní byly uvedeny na takovou míru jednoduché účelnosti, že oko přímo touží po několika občerstvujících detailech. Poněkud šťavnatěji než výstavní budovy vyhlíží budova restaurace dle návrhu E. v. Seidla, ačkoliv uvnitř nepříliš sympaticky působí poněkud samovolná t. zv. modernost. Jako ve výstav-

1. Reprodukce sazby »Stylu«.

puritánsky. Můžeme říci: mnichovské budovy výstavní byly uvedeny na takovou míru jednoduché účelnosti, že oko přímo touží po několika občerstvujících detailech. Poněkud šťavnatěji než výstavní budovy vyhlíží budova restaurace dle návrhu E. v. Seidla, ačkoliv uvnitř nepříliš sympaticky působí poněkud samovolná t. zv. modernost. Jako ve výstavních síních jest také zejména

2. Táž správně sázená.

trvalé *. Poměrné velikosti stran a postavení jich na papír nelze ničeho vytknouti. K vůli hladkému papíru voleno slabé písmo drátové struktury, americký medieval z Cheltenham-family. Písmo je čitelné, typy mají krásný tvar; má sice některé vady, na př. nestejně umístěné akcenty (viz slovo: Jiří), ale tomu sazeč nemohl odpomoci; čemu však sazeč může zabrániti, jsou přílišné mezery mezi slovy, tvoření se »řek« ve stranách. Na mnohých místech je mezi slovy čtyřnásobně více, než je pro čitelnost nutno.

Hleďme, co o této stránce technické praví Morris: »Velmi důležitou věcí při sázení knihy jest vzdálenost jednotlivých slov od sebe. Při dobrém tisku mají být mezery mezi slovy pokud možno stejné (jest nemožno, aby byly úplně stejné vyjímaje ve verších); moderní knihtiskaři to vědí, ale děje se tak pouze v nejlepších tiskárnách. Jiný moment, jehož třeba dbáti, bývá skorem vždy pomíjen; to jest snaha, zameziti nepěkné vinutí bílých linií, t. zv. »řek«. Lze tomu zabrániti — ač ne úplně — pečlivostí a rozvahou; záhodno zde jest »vázání« slov jako při zdivu nebo cihlách způsobem následujícím: —=—. Celková kompaktnost stránky jest velmi žádoucna. Moderní knihtiskaři všeobecně přehánějí šířku mezer mezi jednotlivými slovy, chyba, k níž jsou pravděpodobně vedeni bezvýraznou kvalitou liter. Neboť kde jsou energicky a pečlivě kresleny, kde každá písmena má tvar naprosto individuelní, mohou být slova mnohem těsněji sázena bez ztráty zřetelnosti. S výjimkou pravidla, že nutno zameziti »řeky« a že má býti pokud možno málo světla, nelze dáti žádných ustanovení pro šířku těchto mezer, a správného poměru lze docíliti pouze ustavičným cvikem soudnosti a vkusu sazeče.«

Ostatně i navrhovatel písma užitého ve *Stylu*, p. Kimball od *Cheltenham Press*, přál si písmo to

*) Trojbarvotiskové přílohy ovšem na papír nekřídovaný tisknout nelze; ale v trojčísle V. Směrů, věnovaném japonskému umění, některé z barevných ukázek bylo možno výtečně vytisknouti technikou velmi příbuznou tisku japonskému, totiž na obyčejném stroji knihtiskovém připravenými škrobovými barvami na měkký japonský papír. Výsledky tohoto způsobu tiskového jsou obdivuhodné: zachová se jim úplně barevná měkkost tisků japonských, která se tiskem na papír křídovaný zcela setře.

ROČNÍK VIII. V PRAZE, 1. ČERVENCE 1908. ČÍSLO 9.

NAPÁLENÝ BRAMIN.

Daleko, daleko v Indii je kvetouci město, které právem nazývalo se „městem klenotů", Ratnapura.

Za dávných časů bydleli v městě tom dva taškáři, jménem Siva a Madhava. Jako všichni taškáři spolčili se tito dva arci-taškáři s chlapíky podobnými a šidili vesele obyvatele ctihodného města Ratnapury. Ale všecko má svůj konec i řemeslo taškářské. Jednoho dne sestrčili oni dva taškáři hlavy dohromady a jeden pravil druhému:

„Milý bratře, naše řemeslo taškářské valně upadá. Ne proto, že by ochabovalo naše umění, naopak doznati musím, že řemeslo taškářské nikdy u nás nedosáhlo té dokonalosti jako právě nyní, ale nemáme opravdu již koho bychom napálili. Ošidili jsme už každého, kdo se na nás podívá, jaký div, že lidé dávají si pozor a chudáky nemůžeme o nic odříti."

Druh jeho mu přisvědčil a pravil, že sice v Evropě je známo i umění jak odírati chudáky, ale že pořádný indický taškář přece se nesníží k takovým lotrovstvím a sprostotám, jaká provozují taškáři evropští.

„Drahý příteli," pravil svému druhu, „musíme přece dbáti, by čest stavu našeho netrpěla. Naše zlodějství nesmí býti sprosté a surové, neboť pak by se nám i naše vlastní zlodějské povolání zhnusilo."

Druh jeho přisvědčil mu a pravil:

„Nezbývá nám nic jiného, než abychom přesídlili jinam. Půjdeme do města Udždžajini, našel jsem tam pořádnou kost. Žije tam totiž dvorní bramín, Sankarasvamin jmenuje se ten pitomec — Brahma mu požehnej! Ocigáníme-li jej o jeho penízky, hoj, bude nám blaze. Budeš moci užívati do sytosti vděků nejkrásnějších žen Malavy, vím, že jsi na ně jako posedlý, což zloději může býti dosti nebezpečno."

Chytrý zloděj odmlčel se na chvíli a pak pokračoval:

„Sankarasvamin je vyhlášený lakomec daleko široko. Okrade kde koho a nejvíc podřízené bramíny. Když je nějaký obětní výkon, k němuž podřízených bramínů potřebuje, odbude je jenom několika grešlemi a skoro vše strčí do své nenasytné kapsy. Dovedeš si představiti, jak mu jeho vážení spolubratři bramíni žehnají. I těch pár grešlí dá jim jenom s kyselou tváří, ačkoliv má doma sedm kádí zlata. A mimo to má dceru, pravou perlu mezi děvčaty, kterou bylo by škoda nechati u plesnivého lakomce."

I usmyslili si dva taškáři Siva a Madhava, že půjdou napálit lakomého bramína.

Madhava přestrojil se za „syna královského", totiž šlechtice, který koná na dvoře královském různé služby vojenské a jak je v Indii zvykem, přísluší těmto dvorským šlechticům lákavý titul radžputů, totiž „synů královských". A tak taškář, jemuž nepůsobilo žádných obtíží pohybovati se v jakémkoliv šatě, vypravil se s průvodem k městu Udždžajini a usadil se v jakési vsi před městem.

Ale Siva, taškář ještě mazanější, volil přestrojení naprosto rozdílné: přestrojil se za svatého bramína, který koná pokání. A co je pravda, nikdo nedovedl dělati tak výborně svatého jako Siva. Šel napřed k sídlu královskému v přestrojení kajícníka, postavil si na břehu řeky, zvané Sipra chýši, kterou musil každý vidět a v této chýši složil všecky svoje rekvisity, kterými hodlal provozovati svoje řemeslo svatého bramína: byla

sázeno co nejtěsněji. (Písmo určeno jím spíše pro účely průmyslové, než jako písmo knižní.)

Nedbáme-li uvedených základních pravidel pro hladkou sazbu, netvoří strana jednotnou šedou plochu, plynnost jednotlivých řádek jest přervána, vnitřní struktura stránky rozrušena. Pohleďme na ukázku několika řádek, vyňatých namátkou z časop. »Styl« (1 a 2). V levo je sazba přesně dle skutečnosti reprodukovaná s rušivě roztaženými mezerami, a sice nejsou to řádky *nejhůře* vysazené; vedle v pravo táž sazba sázená těsně, se správnými mezerami (mezi slovy je jen tolik místa, mnoho-li je třeba k čitelnosti) s ohledem na prázdné místo nad tečkou, na písmeny versální atd. Jak vkusněji by vypadala úprava *Stylu*, kdyby celé stránky byly takto těsně a uzavřeně sázeny. A prohlédněte si reprodukce *Noviny*, *Lumíru*; všude naleznete tuto základní chybu: roztaženou, děravou sazbu.

Titulní řádky ve *Stylu* sázeny z terciových versálek téhož Cheltenhamu. Mezery mezi slovy opět přílišné, na světla mezi VA, AT, za L, vůbec nedbáno; při pečlivé a správné sazbě i mezery mezi versálkami třeba vyrovnati. Zvlášť mělo by všeho toho býti dbáno v časopise věnovaném uměleckému řemeslu. Co uvedeno, jsou na první pohled malichernosti, ale veškerá úprava knižní spočívá na takových maličkostech.

Péčí Jednoty umělců výtvarných vychází bohatě vypravený časopis *Dílo* (4). První číslo letošního ročníku tisknuto na krásném drsném papíře příjemně zlatového tonu; obrázky dobře tištěny na nelesklém papíře křidovaném téhož zabarvení. Sázeno je z čitelného garmondu půltučného (ale také s chybnými, přílišnými mezerami); vadí jen, že vyznačováno prostrkáním, což působí poněkud novinářsky — lépe vyznačovat kursivou.

Velikost stránky naznačena ozdobnou linkou záhlavní a konečnou, ale text sám sázen na mnohem užší formát a vysunut ze hřbetu. Pro tuto úpravu stran, působící roztržení dvou proti sobě ležících stránek — které přec mají tvořiti celek — těžko nalézti zdůvodnění; zdá se, že je to spíše snaha po *zvláštním*, než snaha po krásném. Stránková číslice, která je

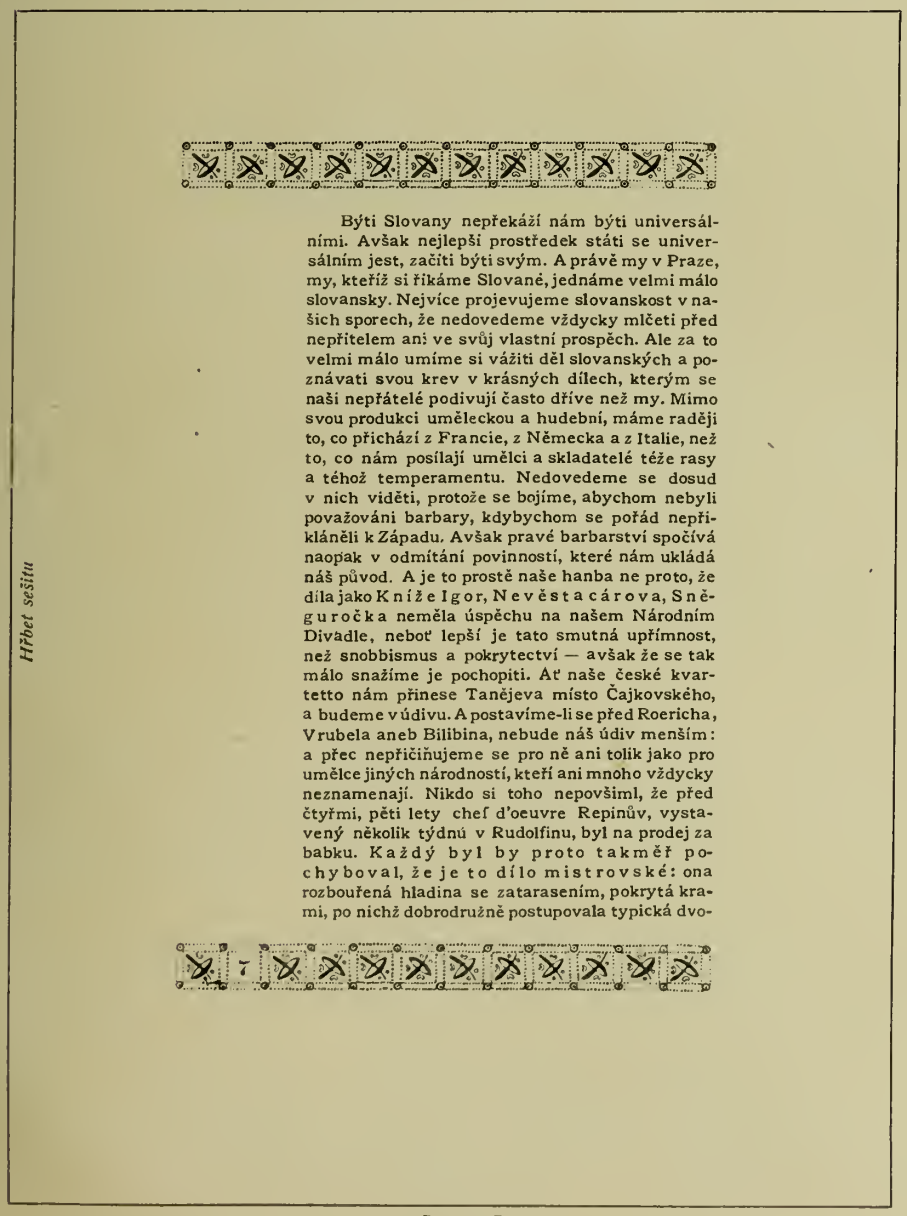

Býti Slovany nepřekáží nám býti universálními. Avšak nejlepší prostředek státi se universálním jest, začíti býti svým. A právě my v Praze, my, kteříž si říkáme Slované, jednáme velmi málo slovansky. Nejvíce projevujeme slovanskost v našich sporech, že nedovedeme vždycky mlčeti před nepřítelem ani ve svůj vlastní prospěch. Ale za to velmi málo umíme si vážiti děl slovanských a poznávati svou krev v krásných dílech, kterým se naši nepřátelé podivují často dříve než my. Mimo svou produkci uměleckou a hudební, máme raději to, co přichází z Francie, z Německa a z Italie, než to, co nám posílají umělci a skladatelé téže rasy a téhož temperamentu. Nedovedeme se dosud v nich viděti, protože se bojíme, abychom nebyli považováni barbary, kdybychom se pořád nepřikláněli k Západu. Avšak pravé barbarství spočívá naopak v odmítání povinností, které nám ukládá náš původ. A je to prostě naše hanba ne proto, že díla jako Kníže Igor, Nevěsta cárova, Sněguročka neměla úspěchu na našem Národním Divadle, neboť lepší je tato smutná upřímnost, než snobbismus a pokrytectví — avšak že se tak málo snažíme je pochopiti. Ať naše české kvartetto nám přinese Tanějeva místo Čajkovského, a budeme v údivu. A postavíme-li se před Roericha, Vrubela aneb Bilibina, nebude náš údiv menším: a přec nepřičiňujeme se pro ně ani tolik jako pro umělce jiných národností, kteří ani mnoho vždycky neznamenají. Nikdo si toho nepovšiml, že před čtyřmi, pěti lety chef d'oeuvre Repinův, vystavený několik týdnů v Rudolfinu, byl na prodej za babku. Každý byl by proto takměř pochyboval, že je to dílo mistrovské: ona rozbouřená hladina se zatarasením, pokrytá kramí, po nichž dobrodružně postupovala typická dvo-

7

Hřbet sešitu

4. Strana »Díla«.

v knize důležitou pomůckou orientační, umístěna dovnitř do hřbetu, čímž jen stíženo hledání stran zvláště v ročníku vázaném; umístění to není účelné. Kromě toho bohaté záhlaví na první stránce je kresleno na střed *celé* stránky (takže sazba ze středu posunutá nijak se s ním neváže), konečná linie naopak zase kreslena na střed úzkého sloupce textu, což působí nejednotně. Celé strany posunuty příliš k okraji papíru.

Jak krásně by to byl upravený časopis, kdyby bylo dbáno účelnosti a jednotnosti, neboť ostatní složky úpravy: papír, velikost stran, písmo i barva jsou dokonale sharmonovány.

Nakladatelství Grosman a Svoboda vydává *Novinu*, list duševní kultury, u něhož je velmi živá snaha po krásné úpravě; časopisu tomu chybí maličkost, aby úprava jeho byla dokonalá, maličkost ryze řemeslná, ale důležitá (9). Formát široký, skorem čtvercový, drsný měkký papír špinavě žlutý, stránky poměrné k velikosti papíru a velmi dobře postaveny na papír. Kreslená obálka (nejkrásnější z našich revuí) přesahuje poněkud papír textu, kresleno i záhlaví a dělící linky konečné. Titulky z versálek téhož písma jako text, iniciály shodné s písmem (ale poněkud nízko posunuté), číslice stránkové účelně umístěny vedle stránek na okraji papíru. Ale s charakteristickými, výraznými kresbami Bendovými není v souhlase drátová struktura bezvýrazného, všedního písma; volná jejich kresba příliš zatlačuje do pozadí text. Sázeno opět příliš roztaženě, mezi slovy dvakrát i třikrát více než nutně vyžaduje čitelnost, což zvláště zde, při tak značné šířce stránky, není přec nutno. Těsnější sazba (na třetiny nebo čtvrtiny) by vzhledu *Noviny* velmi prospěla. A kdyby ještě voleno bylo nějaké výrazné, umělcem kreslené písmo byla by *Novina* časopisem vzácně krásné úpravy.

Lumír je orgánem Literárního odboru Umělecké Besedy. Tedy snad umělci určují nebo mohli by určovati jeho vypravení, a jistě záleží jim na tom, aby myšlenky jejich podávány byly i ve vkusné vnější formě. Ale jeho nynější úpravě nelze říci krásná; ba vkusnější byl *Lumír* dříve, dokud vycházel ve formátu kvartovém, neboť tehdy byl prostě tak běžné úpravy, jako jiné listy; dnes chce něco více, jak pokouší se naznačiti svojí úpravou. A je zajímavo, ba překvapí až, jak právě u tohoto listu jsou dány téměř všecky podmínky krásné úpravy: pěkný papír drsného povrchu, krásné písmo *Ver Sacrum* výrazně kreslené, dobrý tisk, ba i velikost stránek a poměry titulkového písma k písmu textovému — vše je správné a nanejvýš vhodné — a výsledek přec není vkusný! Proč? Protože jednotlivé části nestojí v náležitém poměru k sobě navzájem, že není využito jejich krásy; chybí rozmyslné a řádné zpracování s ohledem ke všem okolnostem. Na tomto případě nejlépe viděti, že záleží na tom, *jak* se použije, často mnohem více, než *co* se použije.

JAROSLAV KAMPER:

JAN FERDINAND OPIZ.

Duch pružný a pohyblivý, stále zaujatý všemi otázkami, jež zmítaly myslemi současníku, nutkán živým temperamentem aby zaujal vždy osobní stanovisko ke všem problemům dne, byl vlastně předurčen, aby žil ve velkém městě. Potřeboval jeho ovzduší, zvířeného rykem zápasů, prosyceného napětím neutuchajícího duchového vření. Osud nedopřál mu této živné půdy, z níž jedině kořeny jeho bytosti mohly ssáti svěží mízu a proudy omlazujících šťáv. Zaválj jej do městečka, plného nízkých, útulných domkův a starých, stinných zahrad, malebně položeného v úrodné rovině, nad niž na jihu zvedají se modré vlny Železných hor. Sosácký, uspávající klid tohoto zapadlého venkovského města rušil jenom čilý ruch císařské silnice, spojující Prahu s Vídní a stále oživené kolebavými, těžkými formanskými povozy i pohodlnými diligencemi, z jichž oken cizí tváře unuděně vyhlížely na štíhlou, vysokou věž děkanského kostela, hrdě se tyčící nad rozlehlou, žirnou rovinou. Sem zaválj jej osud v květu mužných let, zde v kmetském věku překvapila jej smrt schýleného nad kvartovými folianty, v nichž suchým, kronikářským způsobem zaznamenával své zažitky, dojmy, myšlenky a prostá dobrodružství vnímavé, ale trochu střízlivé a pedantské duše.

Tak prožil zde skoro čtyři desetiletí života, vyplněného neúmornou prací, jejíž poslední smysl je nám dnes již dosti cizí, ale jejíž velikost a poctivost přes to vzbuzuje náš respekt. Vzorný,

— 219 —

5. Strana »Lumíru«.

Na pěkný papír drsného povrchu hodí se výtečně silné písmo; ale čím výraznějšího charakteru písmo jest, tím těsněji má býti sázeno, aby tvořilo souvislou, jednotně zabarvenou plochu. V *Lumíru* však nejen že jsou přílišné mezery mezi slovy, ale jsou i samotny řádky proloženy čtvrtpetitem, což je velká chyba. Dalším pochybením je příliš světla v zarážkách u titulků, které ještě zvýšeno světlými, k písmu se nehodícími záhlavími.

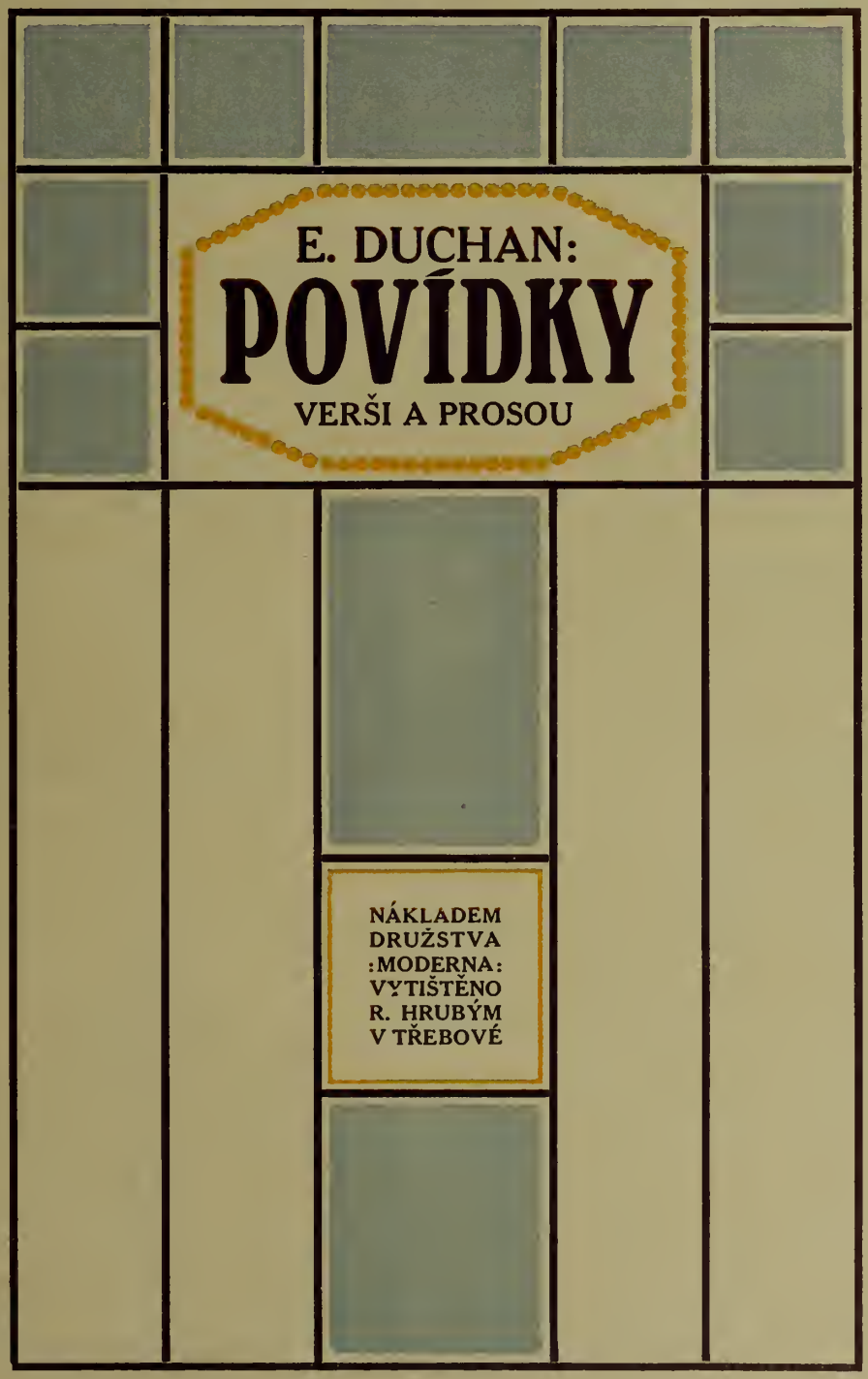

Příloha »Typografie« ročník XX čís. 3. Dle návrhu O. Císaře Tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze.

To je nutno vysvětlit poněkud šíře:

V základě je možna dvojí vkusná úprava časopisu (a knihy). Buď úprava světlá (typografové říkají splendidní), kde ponechá se v zarážce, u titulků i ve stránce se špičkou dosti světla, ozdobné vignety kresleny jsou volně a kolem

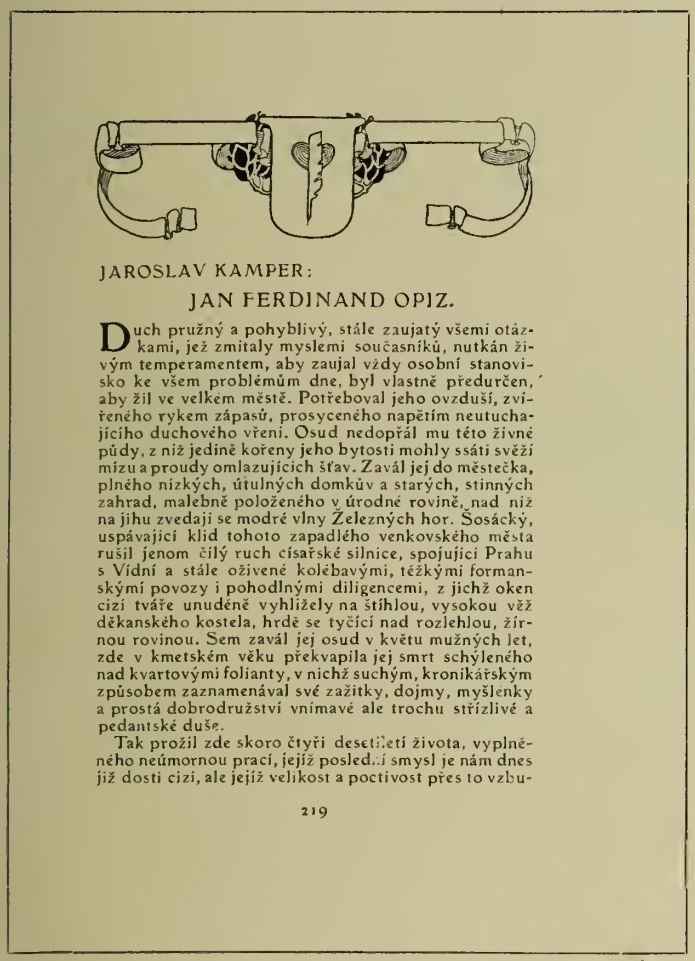

JAROSLAV KAMPER:

JAN FERDINAND OPIZ.

Duch pružný a pohyblivý, stále zaujatý všemi otázkami, jež zmítaly myslemi současníků, nutkán živým temperamentem, aby zaujal vždy osobní stanovisko ke všem problémům dne, byl vlastně předurčen, aby žil ve velkém městě. Potřeboval jeho ovzduší, zvířeného rykem zápasů, prosyceného napětím neutuchajícího duchového vření. Osud nedopřál mu této živné půdy, z níž jedině kořeny jeho bytosti mohly ssáti svěží mízu a proudy omlazujících šťav. Zavál jej do městečka, plného nízkých, útulných domkův a starých, stinných zahrad, malebně položeného v úrodné rovině, nad níž na jihu zvedají se modré vlny Železných hor. Šosácký, uspávající klid tohoto zapadlého venkovského města rušil jenom čilý ruch císařské silnice, spojující Prahu s Vídní a stále oživené kolébavými, těžkými formanskými povozy i pohodlnými diligencemi, z jichž oken cizí tváře unuděně vyhlížely na štíhlou, vysokou věž děkanského kostela, hrdě se tyčící nad rozlehlou, žírnou rovinou. Sem zavál jej osud v květu mužných let, zde v kmetském věku překvapila jej smrt schýleného nad kvartovými folianty, v nichž suchým, kronikářským způsobem zaznamenával své zažitky, dojmy, myšlenky a prostá dobrodružství vnímavé ale trochu střízlivé a pedantské duše.

Tak prožil zde skoro čtyři desetiletí života, vyplněného neúmornou prací, jejíž posledních smysl je nám dnes již dosti cizí, ale jejíž velikost a poctivost přes to vzbu-

219

6. Strana »Lumíra«, opravená.

nich ponecháno hodně vzduchu; tato úprava je oblíbená zvlášť ve Francii, neboť svědčí knihám illustrovaným tónovým dřevorytem, a této techniky reprodukční se ve Francii často užívá. Ale tato úprava nutně vyžaduje také písma světlé kresby, drátové struktury, a řádek proložených. (Bývá ve francouzských knihách garmond proložen i půlcicerem, aniž by to působilo nepěkně.) Nebo se užije písma silnějšího, ale pak musí být sázeno těsně bez proložení sazby, výzdoba má souhlasit s charakterem písma a být kreslena uzavřeně. Nedbání těchto pravidel zkazí vždy zevnější dojem knihy nebo časopisu.

Tedy zde v *Lumíru* nutno se rozhodnouti pro jednu z těchto dvou možností. Buď volnou úpravu, a pak i slabé, světlé písmo, nebo silné výrazné písmo jako nyní, ale pak sázet řádky těsně na sebe bez proložení, zarážky držet zcela malé, dbát i na sraženěji upravené titulky a volit uzavřeně kreslené vignety záhlavní i konečné.

Nynější *Lumír* sázen z písma silného (jež výtečně by se hodilo pro sazbu uzavřenou) ale proloženého čtvrtpetitem, se zarážkou přesahující až třetinu strany, s titulky rozloženými, a kreslené vignety, jichž místy užito, jsou volné, rozbíhající se (což vše náleží úpravě volné).

Ostatně jsou i jiné drobnosti, jichž změna by celkové úpravě prospěla. Již zarážka u tak vysokého formátu nemá být tak velká, aby zbylá sazba tvořila čtverec; má tvořiti spíše obdélník postavený na užší stranu. I zarážka řádek je přílišná; stačí úplně čtverčík. Pomlčky před i za číslicí stránkovou jsou nezdůvodněným přežitkem. Iniciály — zvlášť je-li užito jen písmeno z většího stupně, musí být z téhož písma jako text. Velikost stránky v poměru k papíru je zcela správná; ale třeba stránku vkusněji postavit na papír.

Z téhož písma, ba s toutéž vignetou záhlavní lze upravit stránku velmi vkusnou jen přesunutím vzájemných poměrů jednotlivých částí úpravy (viz příkl. 5. a 6.).

Kreslená záhlaví jsou příliš úzká; hyzdí spíše stránku, než by ji krášlila; a záhlaví z typografického materiálu vůbec bych takto neužil: jsou naprosto nepřípadná. Korunou všeho jsou ale stránky s básněmi, které jsou prostě nevkusné.

Což nemohla by se pořídit vkusná záhlaví a konečné linie umělcem kreslené, písmo srazit a sázet na třetiny, celou úpravu řešit jednotně, výrazně a vkusně? Je k tomu tak málo zapotřebí, je-li vkusné písmo, pěkný papír a ovšem i dobrá vůle. A *Lumír*, který kdysi ve svých prvních ročnících byl tak stylově s dobou upraven, by toho jistě zasloužil.

Máj vydáván spolkem spisovatelů-belletristů téhož jména; jeho úprava řízena literáty, kteří, jsouce ve stálém styku s tiskem, jistě mu rozumějí, a lze u nich předpokládat vytříbený vkus. *Máj* sázen z běžného novinového písma, ovšem zase s přílišnými mezerami mezi slovy a s četnými vinoucími se »řekami«, tisknut na slabém hladkém papíře; má velmi pěkně kreslené záhlavní vignety, jichž tvar i kresba vyžadují těsné spojitosti s textem; těžko tedy nalézti důvod, pro

který sazba od záhlaví odtržena a sloupce rozloženy od sebe; strana sražená vypadá mnohem lépe, jak vidno na ukázce (příkl. 7. a 8.). Když nelze již písmo vyměniti za vkusnější, tyto maličkosti mohly by se změnit; list by tím získal a byl by to časopis vkusné, prosté a nevtíravé úpravy.

Konečně se ještě zmíním o *Rudých Květech*, měsíčníku, který sice není upraven ani veden umělci, ale jenž s úspěchem sleduje vyšší cíle umělecké výchovy širokých vrstev; patří k nejlépe upraveným a nejpečlivěji sázeným časopisům. Z uvedených listů je tento jediný dobře řemeslně sázen; v jeho stránkách nenaleznete takových sazečských nehorázností, jako jsou mezery přes čtverčík široké mezi slovy; versálie v titulcích jsou pečlivě vyrovnány, sazba jednotná a klidná. Illustrace dobře umístěny s ohledem na vzájemné postavení a barevnou tíži, sazba veršů — která je při pěkné úpravě nejtvrdším oříškem — nepůsobí rušivě. Písmo pěkných tvarů silného řezu dobře se čte, vyznačováno kursivou shodné kresby. (Příl. 3.)

Iniciály i ornament — je-li ho užito — jsou slohové, strany na papír postaveny do hřbetu (ale s ohledem na vazbu silné knihy) a nahoru k hořejšímu okraji (s ohledem na pořiznutí). I oznámení a firma sázeny z téhož písma a tak lze říci, že z českých časopisů jediné *Rudé Květy*, dělnický list, vyhovují úplně všem požadavkům kladeným na časopis vkusně upravený

A tato dokonalá slohová úprava docílena prostředky velmi prostými: je přísně dbáno jednotnosti, pečlivě sázeno, každá maličkost uvážena a pak provedena v souhlasu s úpravou celkovou. Prostě řečeno: *Rudé Květy* jsou list upravený poctivě řemeslně, s náležitým vkusem a porozuměním. Je patrno, že věnována největší péče nejen vnitřnímu obsahu, ale i vnější typografické formě.

Které jsou tedy řemeslné podmínky dobře upraveného časopisu?

Sazba co nejpečlivější; mezery mezi slovy jen tak široké, aby slovo bylo odděleno od slova následujícího; mezery co nejvíce stejnoměrné; zameziti pokud lze tvoření se »řek«, které trhají a

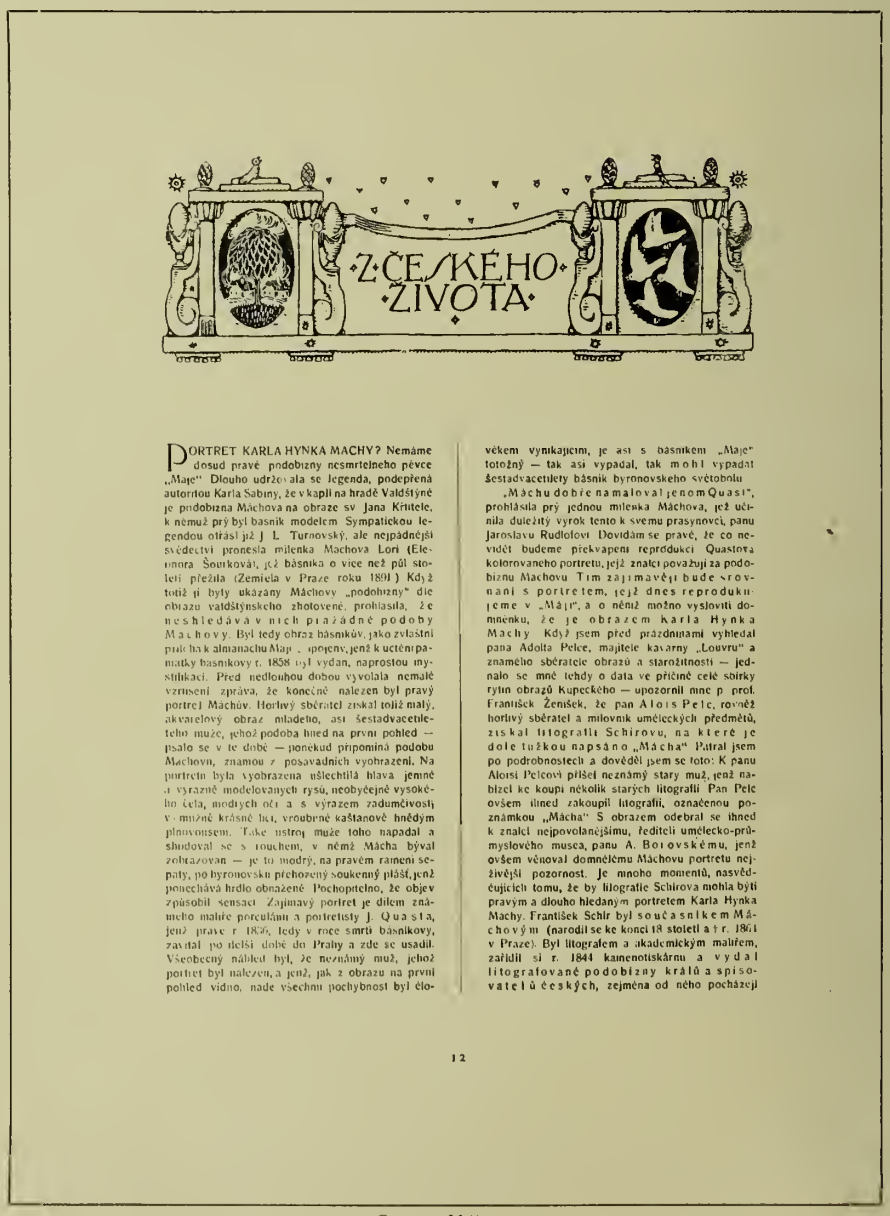

Z ČESKÉHO ŽIVOTA

PORTRET KARLA HYNKA MACHY? Nemáme dosud pravé podobizny nesmrtelného pěvce „Máje" Dlouho udržovala se legenda, podepřená autoritou Karla Sabiny, že v kapli na hradě Valdštýně je podobizna Máchova na obraze sv. Jana Křtitele, k němuž prý byl básník modelem. Sympatickou legendou otřásl již J. L. Turnovský, ale nejpádnější svědectví pronesla milenka Machova Lori (Eleonora Šourková), jež básníka o více než půl století přežila (Zemřela v Praze roku 1891.) Když totiž ji byly ukázány Máchovy „podobizny" dle obrazu valdštýnského zhotovené, prohlásila, že neshledává v nich pražádné podoby Machovy. Byl tedy obraz básníkův, jako zvláštní příloha k almanachu Máje, spojeny, jenž k uctění památky básníkovy r. 1858 byl vydán, naprostou mystifikací. Před nedlouhou dobou vyvolala nemalé vzrušení zpráva, že konečně nalezen byl pravý portret Máchův. Horlivý sběratel získal totiž malý, akvarelový obraz mladého, asi šestadvacetiletého muže, jehož podoba hned na první pohled — psalo se v té době — ponekud připomíná podobu Machovu, známou z posavadních vyobrazení. Na portretu byla vyobrazena ušlechtilá hlava jemně a výrazně modelovaných rysů, neobyčejně vysokého čela, modrých očí a s výrazem zadumčivosti v mnohé krásné líci, vroubené kaštanově hnědým plnovousem. Také ústroj může toho napadat a shodoval se s touchem, v němž Mácha býval zobrazován — je to modrý, na pravém rameni sepaty, po byronovsku přehozený soukenný plášť, jenž ponechává hrdlo obnažené. Pochopitelno, že objev způsobil sensaci. Zajímavý portret je dílem známého malíře porcelánu a portretisty J. Quasta, jenž právě r. 1836, tedy v roce smrti básníkovy, zavítal po delší době do Prahy a zde se usadil. Všeobecný náhled byl, že neznámý muž, jehož portret byl nalezen, a jenž, jak z obrazu na první pohled vidno, nade všechnu pochybnost byl člověkem vynikajícím, je asi s básníkem „Máje" totožný — tak asi vypadal, tak mohl vypadat šestadvacetiletý básník byronovského světobolu.

„Máchu dobře namaloval jenom Quasi", prohlásila prý jednou milenka Máchova, jež učinila důležitý výrok tento k svému prasynovci, panu Jaroslavu Rudlofovi. Dovidám se pravé, že co nevidět budeme překvapeni reprodukcí Quastova kolorovaného portretu, jejž znalci považují za podobiznu Machovu. Tím zajímavější bude srovnání s portretem, jejž dnes reprodukujeme v „Máji", a o němž možno vysloviti domněnku, že je obrazem Karla Hynka Machy. Když jsem před prázdninami vyhledal pana Adolfa Pelce, majitele kavárny „Louvru" a známého sběratele obrazů a starožitností — jednalo se mně tehdy o data ve příčině celé sbírky rytin obrazů Kupeckého — upozornil mne p. prof. František Ženíšek, že pan Alois Pelc, rovněž horlivý sběratel a milovník uměleckých předmětů, získal litografii Schirovu, na které je dole tužkou napsáno „Mácha". Patral jsem po podrobnostech a dověděl jsem se toto: K panu Aloisi Pelcovi přišel neznámý starý muž, jenž nabízel ke koupi několik starých litografií. Pan Pelc ovšem ihned zakoupil litografii, označenou poznámkou „Mácha". S obrazem odebral se ihned k znalci nejpovolanějšímu, řediteli umělecko-průmyslového musea, panu A. Borovskému, jenž ovšem věnoval domnělému Máchovu portretu nejživější pozornost. Je mnoho momentů, nasvědčujících tomu, že by litografie Schirova mohla býti pravým a dlouho hledaným portretem Karla Hynka Machy. František Schir byl současníkem Máchovým (narodil se ke konci 18 století a † r. 1861 v Praze). Byl litografem a akademickým malířem, zařídil si r. 1844 kamenotiskárnu a vydal litografované podobizny králů a spisovatelů českých, zejména od něho pocházejí

12

7. Strana »Máje«.

KAREL STRNAD v PRAZE

KVĚTINOVÁ SÍŇ TELEFON ČÍS. 316 PALACKÉHO UL. 2

DOPORUČUJE: KYTICE, KOŠÍČKY, JARDINKY, VĚNCE Z ČERSTVÝCH KVĚTIN, MYRTOVÉ I VAVŘÍNOVÉ :: VŠECKY KVĚTINOVÉ PRÁCE FANTASTICKÉ DO OBORU TOHO SPADAJÍCÍ CO NEJVKUSNĚJI, VŽDY DLE NOVÉ VAZBY

OBJEDNÁVKÁM Z VENKOVA VĚNUJE SE TÉŽ ZVLÁŠTNÍ PÉČE :: CENY JSOU NEJLEVNĚJŠÍ

JAN DEJL V PRAZE

UMĚLÉ A STAVEBNÍ TRUHLÁŘSTVÍ

Výroba uměleckého a zahradního nábytku z ohýbaného dřeva

ZAŘIZOVÁNÍ BYTŮ

Doporučuje se ctěnému obecenstvu ku provedení veškerých prací do oboru toho spadajících jako: prací stavebních, všeho nábytku jak jednoduchého tak i bohatě zdobeného, rámů na obrazy atd. atd.

Příloha »Typografie« ročník XX., čís. 3. Dle návrhu O. Císaře. Vytiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze.

ruší sazbu; versálkové řádky stejnoměrně vyrovnati; vyznačovat kursivou; titulkové písmo i užité iniciály mají býti téhož charakteru jako písmo textu. Silné písmo sázejme těsněji, slabé písmo světlé lze proložit. Užijeme-li někde ozdob a vignet, má býti kresba jich příbuzná s písmem a stejné barevné síly.

Stránku sazby postavme na papír tak, aby nejmenší okraj byl ve hřbetu, větší nad stránkou, ještě širší na vnějším okraji a největší dole pod stránkou. Avšak buďme pamětlivi toho, aby časopis po svázání měl dosti místa ve hřbetě a pak počítejme, že knihař při vazbě pořízne asi 3 mm.

Úprava knihy nebo časopisu nestane se krásnou jenom tím, když stránky se bohatě vyzdobí záhlavími, konečnými vignetami a pěkně kreslenými výzdobami, když se užije několika barev, krásného papíru, zařadí-li se množství illustrací. Ta doba již minula, kdy pouze v těchto složkách hledala se krásná — či jak se říkalo »skvostná« — úprava. Dnes v knihtisku právě tak jako v ostatních dekorativních řemeslech žádá se účelnost, zdůraznění krásy materiálu, správné vzájemné poměry částic, z nichž sestává vnější forma knihy. A hlavní půvab úpravy knižní (i časopisu) spočívá ve vnitřní *řemeslné* dokonalosti výrobku poctivě, dobře a s největší péčí zpracovaného.

Ovšem taková pečlivá práce je dražší; nelze za tutéž dobu zhotoviti stejné množství sazby řádně řemeslné, jako sazby jakkoli odbyté. Avšak časopis mající vážný umělecky výchovný cíl, časopis podávající krásné myšlenky má i krásným a dobře řemeslně zpracovaným zevnějškem zdůrazniti své vážné snahy. Co platno hlásati krásu, když podmínkám krásy ani doma, v úpravě vlastního listu, není vyhověno?

Umělec společně s dobrým řemeslníkem mohou v knihtisku vytvořit práce velmi krásné a umělecké. I knihtiskař vyzbrojený vkusem může za pomoci řemeslných znalostí zhotoviti pěkně (byť i snad ne umělecky) vypravený časopis. Avšak časopis vypravený pouze umělcem (neovládajícím řemeslné znalosti typografické) nebude nikdy dokonale krásný, nepracuje-li s umělcem současně i dobrý řemeslník-knihtiskař.

DYRYNK.

PORTRET KARLA HYNKA MÁCHY? Nemáme dosud pravé podobizny nesmrtelného pěvce »Máje«. Dlouho udržovala se legenda, podepřená autoritou Karla Sabiny, že v kapli na hradě Valdštýně je podobizna Máchova na obraze sv. Jana Křtitele, k němuž prý byl básník modelem. Sympatickou legendou otřásl již J. L. Turnovský, ale nejpádnější svědectví pronesla milenka Máchova Lori (Eleonora Šourková), jež básníka o více než půl století přežila. (Zemřela v Praze roku 1891.) Když totiž jí byly ukázány Máchovy »podobizny« dle obrazu valdštýnského zhotovené, prohlásila, *že neskládá v nich prazádné podoby Máchovy*. Byl tedy obraz básníkův, jako zvláštní příloha k almanachu Máji připojený, jenž k uctění památky básníkovy r. 1858 byl vydán, naprostou mystifikací. Před nedlouhou dobou vyvolala nemalé vzrušení zpráva, že konečně nalezen byl pravý portret Máchův. Horlivý sběratel získal totiž malý, akvarelový obraz mladého, asi šestadvacetiletého muže, jehož podoba hned na první pohled — psalo se v té době — poněkud připomíná podobu Máchovu, známou z posavadních vyobrazení. Na portretu byla vyobrazena ušlechtilá hlava jemně a výrazně modelovaných rysů, neobyčejně vysokého čela, modrých očí a s výrazem zadumčivosti v mužně krásné líci, vroubené kaštanově hnědým plnovousem. Také ústroj muže toho napadal a shodoval se s rouchem, v němž Mácha býval zobrazován — je to modrý, na pravém rameni sepatý, po byronovsku přehozený soukenný plášť, jenž ponechává hrdlo obnažené. Pochopitelno, že objev způsobil sensaci. Zajímavý portret je dílem známého malíře porculánu a portretisty *J. Quasta*, jenž právě roku 1836, tedy v roce smrti básníkovy, zavítal po delší době do Prahy a zde se usadil. Všeobecný náhled byl, že neznámý muž, jehož portret byl nalezen, a jenž, jak z obrazu na první pohled vidno, nade všechnu pochybnost byl člověkem vynikajícím, je asi s básníkem »Máje« totožný — tak asi vypadal, tak *mohl* vypadat šestadvacetiletý básník byronovského světobolu.

»Máchu dobře namalovat jenom Quast«, prohlásila prý jedrou milenka Máchova, jež učinila důležitý výrok tento k svému prasynovci, panu Jaroslavu Rudlofovi. Dovídám se právě, že co nevidět budeme překvapeni reprodukcí Quastova kolorovaného portretu, jejž znalci považují za podobiznu Máchovu. Tím zajímavější bude

12

8. Strana »Máje«, opravená.

KURSY NEBO ŠKOLA?

Ke konci předešlého měsíce odbývána v Obchodní komoře pražské schůze interesentů za příčinou projednání otázky, v jaké formě zříditi grafické učiliště v Praze. Ač nedospělo se v ní k jednotnému a určitému výsledku, přece schůze ta zdůraznila nutnost podobného ústavu u nás; záležitostí tou posunuto ku předu a příští schůze budou pokračovati na základě zde pronesených mínění.

Z názorů v anketě pronesených bylo zřejmo, že zájmy a požadavky jednotlivých grafických odvětví jsou naprosto různé; chemigrafové potřebují jinak zřízeného ústavu než litografové, a v knihtisku jsou poměry opět zcela jiné než v obou odvětvích zmíněných. Je obtížno tyto křižující se zájmy shrnouti v jedno, a ústav který by každému oboru vyhověl aniž by se tak stalo na úkor oboru jiného, jest — pokud lze z ankety soudit — neproveditelný.

Co knihtisku se týče, je na snadě trojí řešení zamýšleného učiliště, a každé z nich má své přednosti a ovšem i vady. Škola knihtiskařská může být buď přiřaděna k Umělecko-průmyslové škole, nebo může být zřízen výzkumný ústav a zároveň učiliště, jako je tomu ve státním ústavu ve Vídni, anebo třetí způsob: může býti zřízena knihtiskařská škola při Technologickém Průmyslovém Museu na základě dosavadních grafických kursů.

Která z těchto tří možností byla by pro nás nejvhodnější? Či správněji: kterak zařízené učiliště prospělo by nejspíše našemu řemeslu?

Při průmyslové škole bylo by přiděleno vyučování knihtisku do grafického atelieru, který má býti zařízen; nelze upříti, že při správném postupu a svědomitosti vybraných sil učitelských dostalo by se návštěvníkům vzdělání umělecky nejprohloubenějšího. Po tříleté návštěvě vyšel by ze školy absolvent nejen důkladně znalý svého oboru, ale mající i vyškolený vkus, typograf, který by nejen ovládal veškeré techniky svého oboru, ale vzdělaný také umělecky; jeho práce byly by skutečnými umělecko-průmyslovými dílky a snad mohl by i navrhovati typografický materiál, kreslit původní písmo. Umělecko-průmyslová škola vychovala by každého roku několik jednotlivců, stojících vysoko nad obvyklým průměrem dovednosti našich typografů; práce jejich působily by *snad* zpětným vlivem poněkud i na práce ostatních knihtiskařů, a tím *(snad)* zvedla by se poněkud i úroveň všech tiskových prací. Ovšem v atelierech při Umělecko-průmyslové škole bylo by třeba vzorně zařízené sazárny a tiskárny opatřené dokonalými stroji tiskacími, vyučovalo by několik profesorů a učitelů, a to vše pro výchovu několika jedinců, kteří by konečně ani nenašli vhodného zaměstnání za podmínek, které by vzhledem k svému vyššímu vzdělání kladli. Tento výsledek daleko by nevyvážil náklad na zřízení a udržování školy věnovaný.

Knihtisku v Čechách by se za poměrně značný obnos poskytnulo pramálo.

Druhou eventualitou by bylo zaříditi v Praze ústav identický s vídeňským státním grafickým učilištěm. Vzorně zařízené dílny se stroji a pomůckami — s návštěvou celoroční, v nichž se absolventu dvou nebo tří semestrů dostane všestranného vzdělání theoretického i praktického — a současně zkušebný a pokusný ústav pro grafický průmysl. Ústav takto uspořádaný a dobře vedený mohl by prospěti, avšak... Vídeňská »K. k. graphische Lehr- und Versuchsanstalt« je vzorně zařízena, má četné a dobré síly učitelské, tedy všecky podmínky zdaru, a přec vliv její II. sekce (knihtisk) na vídeňskou typografickou tvorbu je celkem bezvýznamný; a práce jejích návštěvníků (typografů) nijak nevynikají nad běžný průměr knihtiskových prací v městech, kde takového ústavu není; měli jsme příležitost přesvědčiti se o tom na typografických ukázkách vystavených lonského roku v Umělecko-Průmyslovém Museu v Praze. Obávám se, že i u nás byl by knihtisk považován za obor jaksi vedlejší, méně vděčný. A pak — i v nejlepším případě schází u takového ústavu bezprostřední vliv na kruhy, které *skutečně vyrábějí* knihu a tiskopis: na pomocnictvo. Vyučování rozvrženo na dvě nebo tři půlletí a poplatky za půl roku obnášejí asi 70 K. Na tak dlouhou dobu může si málokterý pomocník udělat prázdno (nehledě ani k poplatkům), a tak navštěvují ústav po většině synové principálů, kterým stačí, naučí-li se tolik aby věci rozuměli. A pak — i když se všemu důkladně naučil — takový absolvent převezme-li závod otcův je příliš zaměstnán obchodní stránkou živnosti, než aby sám mohl se věnovati výrobě; z pomocníků pak žádný neupraví tiskopis dle jeho přání.

A kromě toho naskytá se otázka, zda pro školu takto dle vídeňského vzoru zřízenou našlo by se celoročně dosti typografů-návštěvníků? I ve Vídni, v centru říše, vykazuje knihtiskařská sekce ústavu každého semestru návštěvu jen 7 až 18 posluchačů, průměrně asi 12. Odhadnete-li náklad za stroje, místnosti a pro sbor učitelský, podivíte se, mnoho-li připadne na jednoho absolventa vídeňského ústavu. A u nás by — pokud návštěvy se týče — bylo spíše hůře.

Návrh a sazba Karla Šilnera. - Tiskl kollega Jan Barák v knihtiskárně Th. Venty v Praze.

LISTY ITALSKÉ. *NAPSALA* R. SVOBODOVÁ

Pobyly jsme dnes odpůldne v Uffiziích. Viděla jsem dnes Venuši Botticelliho a hle, co vám o ní povím. Botticelli maluje bílé holčičky, nepředstavíte si, jak jsou bílé. I Venuše, ledva se dotýkající nohou lastury, i Madonna která pláče, obě jsou jako z bílého vosku ozářeného sluncem. Nikdy jsem neviděla takové pleti. Jako by byly trochu stonaly láskou a ubledly malounko v trápení jenom je složit na srdce a utřít jim slzičky! A mají nazlatlé vlásky, které vždycky trochu odnáší vítr. A ty bledě žlutězlaté vlasy činí ještě bělejší tu trochu nazlátlou a přece bělostnou pleť, chvějící se mladou láskou

Venuše hodlá vystoupiti na břeh z lastury, ze svého mořského kočárku, na němž přišuměla po zelené kadeřavé vodě na břeh. Dva mladí větrové kteří přiléthli objati a přinesli ve svém průvanu drobné růže k oslavě jejího zrození, osušují svým teplým dechem její bledou, rozzářenou pleť, prosvíceenou v obrysech zlatem slunečným. (A B. skutečně konturuje zlatem.)

K jejímu zrození přichvátala uspěchaná žena zemská, aby jí podala růžový plášť, posetý květinami.

Ale bledounká, tichá Venuše quatrocenta nespěchá obléci se v růžový plášť, neohlíží se po něm.

Má svou nahou, světlou, třpytnou krásu, přadena zlatem malovaných vlasů, nač se má hyzditi pláštěm?

3

Tedy ani takto zřízená škola neměla by značnějšího vlivu na povznesení knihtiskových prací u nás v Čechách. A nad to, byl by to pouze dar třídám majetným.

Avšak jest ještě třetí způsob řešení této otázky: přidělení učiliště k Technologickému museu a vybudování jeho na základě dosavadních grafických kursů. A tu vyskytnul se v anketě pozoruhodný návrh, který slučuje výhody denní celoroční školy pro stálé návštěvníky s praktičností dosavadních grafických kursů, přístupných i typografu stále zaměstnanému. Návrh doporučuje zavedení několikadenních, methodicky po sobě následujících kursů, v nichž vyučováno by bylo za dne prakticky v dílnách. Tím způsobem vyhovělo by se všem přáním.

Učební rok trval by asi devět měsíců, kromě prosince, ledna a února, kdy v tiskárnách je příliš práce. Vyučováno by bylo asi šest hodin prakticky, večer pak hodinu nebo půldruhé theoretická přednáška (od 7.—1. a večer od 7.—8. hod.).

Veškerá učební látka rozvržena by byla na jednotlivé uzavřené části, projednávající některou techniku sazby (tisku), a každá část zaujala by několik dnů. Tyto několikadenní kursy pořadem a systematicky po sobě následující tvořily by řetěz, jehož probrání vyčerpalo by veškerou nauku sazby (tisku).

Na příklad: učební rok sazečský začal by kursem 1. »hladké sazby« (*ve dne:* seznání pravidel běžné sazby pro díla i noviny, praktické sázení na různé formáty z rukopisů, rozmítání atd.; *večer:* historie knihtisku — ale ne pouze historie vynálezu a osob, ale dějinný vývoj samotné techniky — zdůvodnění pravidel, systémy písma atd.). 2. Sazba pořadová a matematická (*ve dne:* způsob sazby, užívání značek a znamének, rozličného písma atd.; *večer:* vysvětlení a původ značek, theorie formulkové sazby a t. d.). 3. Sazba tabulek. 4. Lámání knihy a časopisu atd.

A tak postupovaly by jednotlivé několik dnů trvající kursy, až by končily snad »úpravou krásné knihy«, »kalkulací v knihtisku« neb pod.

Takovéto učiliště mělo by četné výhody a mluví pro ně všecky důvody.

Souhlasí těsně s poměry v českém knihtisku, kde mnoho typografů má pouze jednostranné odborné vzdělání a kde též dělba práce se stále více uplatňuje. Sazeč, který chtěl by doplniti mezeru ve svých vědomostech, vybral by si z pořadí kurs, který nejspíše by se mu zamlouval a na čas trvání jeho — čtyři dny nebo týden — získal by dovolení ze závodu, v němž jest zaměstnán. A že za týden plně věnovaný jednomu předmětu mnohem více a důkladněji by se naučil, než ve chvatném kursu večerním, dosvědčí každý, kdo navštěvoval dosavadní grafický kurs; tím spíše, že do kursu nepřišel by teprve večer, často unaven a vyčerpán celodenní prací, ale učil by se ve dne, se svěžími silami a svěží myslí. Později — viděl-li by toho potřebu — vybral by si kurs jiný, a tak snadno a s poměrně malým výdajem doplňoval by své vzdělání. Jiný pomocník, přidělený specielní nějaké práci — na příklad sazbě matematické — chtěl by hlouběji vniknouti v tuto složitou sazbu, i obětoval by týden návštěvě dotyčného zvláštního kursu.

Současně ale umožnila by tato organisace kursů návštěvu celoroční synům majitelů závodů a těm, kdož by chtěli a mohli si toho dopřáti, neboť studijní látka byla by postupně a methodicky rozvržena pro celý školní rok.

Ale i kolegové bez kondice jsoucí mohli by navštěvovati kursy, a pro ně mělo by to zvláštní význam; zajisté byla by jim umožněna bezplatná návštěva, nechť již ústavem samotným či Typografickou Besedou.

Návštěvníků mělo by učiliště jistě stále s důstatek; ba nepochybuji, že některé kursy musely by se pro četné přihlášky i opakovati; neboť při praktickém kursu v dílně nemohlo by být zaměstnáno více než 10—12 posluchačů, aby učitel mohl s každým samostatně pracovat. Za rok vystřídal by se jistě slušný počet pomocníků, takže kapitál, jímž byla by škola zařízena, by se velmi účelně využil, a beze vší pochyby byl by značný a blahodárný vliv její záhy v praxi velmi patrný; vyučování neslo by jistě v brzku bohaté ovoce.

A ještě další výhodu měly by několikadenní kursy; škola takto zřízená měla by význam nejen pro Prahu, ale i pro celý venkov. Mnoho kolegů ve venkovských tiskových místech uprázdnilo by si na týden, aby v Praze navštěvovalo potřebný kurs a doplnilo tak scházející vědomosti.

Každý uzavřený několikadenní kurs mohl by býti svěřen jednomu odbornému učiteli, a tím způsobem bylo by lze užiti i vědomostí odborníků trvale v závodech zaměstnaných; na několik dnů by i takový odborník získal dovolenou, aby mohl v kursu vyučovat. I nebylo by třeba tak četného sboru učitelského, čímž i náklad na ústav značně by se zmenšil.

Čeho by pro takové učiliště bylo třeba?

Jistě ne tak úžasné sumy, jaké vyžaduje vydržování ústavu vídeňského, ani tolik ne, kolik by stálo učiliště, zařízené při umělecko-průmyslové škole, kde bylo by třeba sboru profesorů i vzorných dílen. A přec výsledkem byla by celá řada pomocníků, kteří vyšli z tiskáren a opět se tam vrátí; pomocníků, kteří po zdokonalení v kursech budou moci v praxi užiti toho, čemu ve škole se naučili. V tom právě spočívá velký a rozhodný význam takto zařízeného učiliště.

Bylo by třeba dvou nebo tří místností, kromě přednáškového sálu.

V jedné místnosti byla by sazárna pro 12 sazečů, zařízená (jako základ) z jednoho řezu písma; 6 velkých kas cicera, 6 garmondu, 3 petitu a 1 nonpareillu; od téhož řezu (na př. Romana nebo Saeculum) všecky stupně všech serií (tedy: obyčejné písmo, úzké, široké, polotučné, tučné, kursiva, půltučná kursiva, cirkulární); vhodné slohové ozdoby (*ne* přílišný výběr); kasa mosazných linií, značek matematických atd.; 6 kas s materiálem, regál s vložkami; zásoba olověných linií; dobrý hoblík k řezání a hoblování olověných linií; ostatní drobnější potřeby.

V místnosti druhé tiskárna: dobrý illustrační rychlolis, dokonalý stroj příklopový, amerikánka, ruční lis (tento zvláště uvádím, poněvadž brzy nebude tiskaře, který by na ručním lisu dovedl pracovat, a přece v poslední době ruční lis se opět zavádí, zvlášť v cizině, k tisku cenných papírů a tisků bibliofilských).

V místnosti třetí stoly a židle, kreslicí desky, na stěně tabule. To by bylo vše.

Jak zřejmo, zařízení skromné proti komfortu ve vídeňském grafickém ústavu, kde na př. stojí několik rychlolisů a řada dokonalých strojů příklopových. A přec jaký výsledek byl by zaručen!

Škola mohla by být zařízena na základě dosavadních grafických kursů; či spíše jen na základě *zkušeností* v dosavadních kursech získaných. Celková látka učební musela by se pečlivě rozvrhnout v kursy methodicky sestavené, aby nejen každý z nich tvořil uzavřený celek, ale aby i navzájem se doplňovaly, logicky po sobě následovaly a byly skutečným »učebním rokem«. Program každého kursu bylo by třeba pečlivě propracovat a sestavit, a to kruhem odborníků, kteří *společně* každou okolnost by uvážili a posoudili. Pouze tak lze se vyhnouti mnohé ukvapenosti, nesrovnalosti a neúplnosti, které dosavadním kursům typografickým škodí.

Neboť zde je slabina takto z částic sestaveného učebního plánu. Nebudou-li kursy za sebou následovat ve vzestupné řadě, nebude-li zapadat kurs předchozí do kursu následujícího, rozpadne se celý rok v řadu nesouvisejících přednášek a cvičení, a posluchač celoroční ztratí zájem, slyše tutéž věc opětně.

Nedá se upřít: ze školy takto sestavené nevycházeli by umělci, hotovící práce umělecko-průmyslové; ale toho českému knihtisku není zatím tak nutně třeba; nejprve musíme míti dobrou školu obecnou (kterou měla a *mohla* by být učednická škola pokračovací), pak školu střední (tou byly by tyto několikadenní kursy); teprve až tyto školy nižší budou uvedeny ve skutek, až tyto budou prospívat a až z nich budou vycházeti absolventi, ovládající dokonale všecky kličky svého řemesla, pak teprve bude čas pomýšleti na školu vyšší, na knihtiskařskou universitu, kterou by bylo učiliště typografické přidělené ke škole Umělecko-průmyslové. Nejprve je třeba solidního širokého základu, a tím budou takto zařízené a sestavené kursy.

Příbuzné grafické odbory mají jiné požadavky; chemigrafům bude snad vhodnější ústav na způsob vídeňského — litografům opět jiný útvar školní; ale u nás knihtiskařů panují jiné poměry výrobní,

UMĚLECKÝ VEČÍREK

SPOLKU
»HÁLEK« V PRAZE
KU SVÉMU DESÍTILETÍ

DNE 16. BŘEZNA 1909
HOTEL CENTRAL
V 8 HOD.

Příloha »Typografie« ročník XX. sešit 3. Dle návrhu Otokara Císaře vytiskl František Málek v knihtiskárně »Politiky«.

POŘAD:

1. Slavnostní sbor od Ant. Dvořáka (Pěvecký odbor). 2. Proslov ku oslavě desítiletého trvání spolku (předseda B. Evald). 3. Vltava, symfonická báseň od Bedřicha Smetany (Česká Filharmonie. 4. Předčítání Hálkových Večerních písní (K. Hurt). 5. Koncert České Filharmonie: Macháček, Česká Meluzina. - Smetana, Ouvertura k Hubičce. - L. Doubek, Francouzský valčík. - O. Nedbal, Pohádka o Honzovi. - Gust. Král, Vzpomínky. - Černík, Tichá noc.

Pamětní spis rozdán bude před proslovem.

Občerstvením bude jen v přestávkách poslouženo. Při přednášení se nekouří.

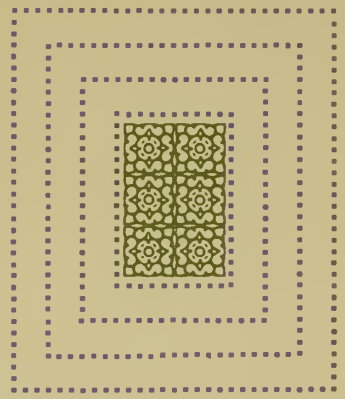

potřebujeme spíše všeobecně přístupných kursů, než školy pro několik jednotlivců, neboť chceme povznesení *celého* našeho oboru, a to jen tenkráte je možné, bude-li důkladného dalšího vzdělání účastno co nejvíce knihtiskařů-pomocníků.

Takové učiliště vyhoví nejlépe potřebám knihtisku v Čechách, neboť bude mít přímý vliv na skutečnou praxi v tiskárnách, a dojde-li k jeho zřízení, bude jeho vliv na úpravu tiskových prací záhy patrný. DYRYNK.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XII.)

Z památek, které se na naši dobu zachovaly, soudíme, že základní formy korintských staveb byly zajímavější než slohů jiných. Ze tří našich řádů je korintský nejmladší, za to však nejjemnější a nejbohatší svými formami. Jak již při zobrazení řádu toho jsme viděli, ve své podstatě nejvíce se shoduje s řádem jonským. S tímto řádem má hlavní rozčlenění a to: patku, sloup, trojdílný architrav, dekorovaný vlys a římsu, ale vše ozdobnější nežli řád jonský. Pozorovali jsme, že řád korintský liší se stylobatem a zejména hlavicí, dále rozčlánkovaným kladím, jehož články jsou zdobeny tesaným ornamentem. Sloh ten obdržel jméno od města Korintu, ležícího v úžině Isthmické.

Než vraťme se k zajímavé hlavici sloupu korintského, jejíž vynález připisují sochaři Kalimachovi z Korintu. On prý vystihl formu její na akantovými listy obrostlém koši, který uzřel na hrobě dívky korintské. Historicky je tato pověst neodůvodněna. Neboť sloupy s hlavicemi nalezené v Pantheonu a v chrámě Appollonově v Bassách jsou ze starší doby. Jisto jest to, že listová hlavice řádu korintského byla v pozdější době bohatěji upravena, avšak ne ku svému prospěchu, neboť na místo lodyhových volut byla celá jonská hlavice hromaděna do věnce akantu. Další rozdíl mezi hlavicí jonskou a korintskou je ten, že oproti jednostranné hlavici jonské je hlavice korintská na všechny čtyři strany stejně vyvinuta. Hlavici korintskou shledáváme buď s voluty neb bez nich. Listová hlavice je sice nejpřednější, avšak ne jedinkou značkou korintského řádu. Konečně připomínáme, že velká rozmanitost korintských hlavic závisí od množství listových kalíšků, od toho, jaké tvary mají listy a od ozdobných přídavků. Z toho, co jsme až dosud o zajímavé této hlavici řekli, můžeme poznati, že podstata hlavice korintské sestává z hladkého kalíšku (kalathos), na který další ornamentální okrasy přiléhají. Formou nejjednodušší je jednoduchý akantový kalíšek, přes který položena čtvercová deska. Dále upravuje se hlavice mnohem bohatěji, že na akantové listy přidávají se další kalíšky rákosových listů, někdy také palmetty, čímž hlavice jakoby do výše vyrůstala a se dělila. Nutno si též všimnouti astragalu, který vyznačuje přechod mezi dříkem a hlavicí; o tento oblouček opírá se osm přehnutých akantových listů, jež zasahují až do poloviny výšky hlavice, a jichž jednotlivé laloky jsou po pěti hrotech ostře zoubkované. Za těmito a mezi akantovými listy vidíme šestnáct rákosových listů.

Přistupuje k dalšímu výkladu slohu řeckého; připomínám, že nutno míti na zřeteli, že na stavbách dorských shledali jsme malovaný plochý ornament, jehož původní motiv vzat byl z přírody, kdežto u korintského slohu shledáváme se oproti tomu s ornamentem plastickým. Též nutno míti i to na paměti, že o polychromii vede se mezi badateli spor, jedni jsou toho názoru, že chrám řecký byl veskrze polychromován, druhá strana tvrdí opět, že jen některé části byly polychromovány, a to prý beze všeho ornamentu.

Sledujeme-li řeckou malbu, záhy poznáme, že byla ve vleku architektury a chceme-li se dobře o jejím vývoji orientovati, nutno nám sáhnouti k výrobkům keramickým. Můžeme totiž jen z maleb na vásách a nádobí sledovati dějinný vývoj malby řecké. Dnes víme, že Řekové nejprve vytvořili zvláštní školu. Vývoj počíná jednoduchou kresbou obrysu, který vyplněn barvou; tato technika vyvinula se pomalu ke skutečnému umění. Je známo, že staří Řekové malovali vodovými barvami, později v tempera, až konečně upotřebili vosku jako prostředku spojovacího. Ve své barevné omezenosti sloužila malba jako okrasa zdí chrámů. Malba řecká nezůstala snad státi na tomto primitivném stanovisku, naopak shledáváme, že v poměrně krátké době vyvinula se v úžasnou dokonalost.

Počneme-li sledovati vývoj řecké malby, musíme, jak již řečeno, přihlédnouti k malbě keramické. Nádoby, vásy, džbány, láhve atd. provedeny z hlíny. Na naši dobu dochované kreslené okrasy pochodí až z doby 11. tisíciletí před Kr. (nál. v Hissarliku).

Ozdobou jsou v hlíně veškrabané linky a podobné, konečně i na způsob reliefu jednoduché figury. Avšak velmi záhy místo této techniky nastoupila technika, při které užito štětce rozličného tvaru.

Nutno také vzpomenouti na nepatrné zbytky

nádob, které nalezeny byly na ostrově Santorině a na tak zvaný sloh dypilonský. Jmenujeme jej tak od způsobu dekorace váz, které jsou nadmíru velké a nalezeny byly u brány Dypilon. Deko-

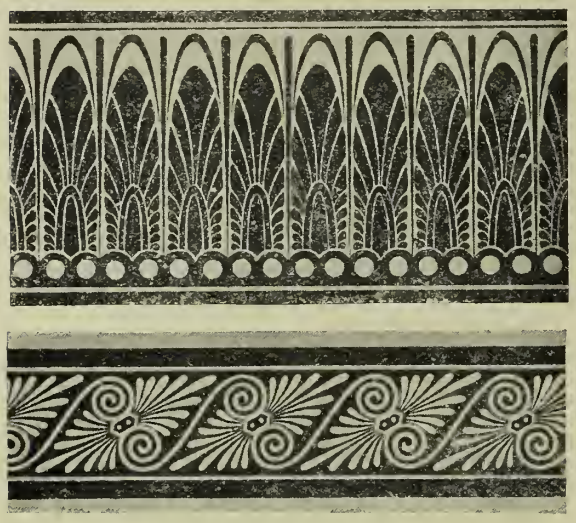

36, 37. Řecké pásové ornamenty.

race sestávala z obrazů lidí, zvířat, lodyhy, tak zvané »cik-cak« linky, tečky kroužků, rosety, vodních ptáků; za to chybí motiv květinový úplně. Konečně nalezly se nové motivy ze zvířeny a říše rostlin.

Vidíme, že Řekové vytvořili úplně samostatný motiv plošné okrasy a to rostlinnou, úponkovou ozdobu neb rozvilinovitý ornament.

Úponkovitá okrasa oživla, kresba lidské podoby byla správnější a k tomu přidružila se až dosud Řekům neznámá zvířata s orientální fantasií v ornamentální okrase. Připomínáme zde opětně, že nejstarší malba řecká byla pod vlivem egyptským, assyrským a makedonsko-chaldejským. Také řecká malba nezná perspektivy. S rozvilinou dostal se do ornamentální okrasy motiv, který byl odtud stále bohatěji vytvářen a upotřeben.

Velkého vlivu na řecké umění mělo zboží dovážené z ciziny, neboť řecký umělec ihned znova zpracoval nově získané formy. Toto počínání umělcovo mělo za následek, že úplně zatlačen byl geometrický ornament a že opanovala velice živá fantasie v dekoraci. Od této doby opanovala dekoraci zvířata, jmenovitě lev, noh, sfinga, skopec, býk, zajíc, jelen, pes a kamzík. Ornamenty vytvářily se jako pásové. Není zde možno vypisovati další vývoj malby řecké, neboť by bylo nutno probrati všechny fáze uměleckého vývoje a v nich posouditi práce jednotlivých nám známých umělců. Než podotknouti zde přece nutno, že badatelé stejně vysoko cení malbu řeckou, jako sobě cení vyspělou a námi až dosud po všechny věky obdivovanou plastiku. K doplnění této statě připomínáme, že stěna a strop celly byly pomalovány, což je na jisto dokázáno; než dle svědectví starých spisovatelů a dle nalezených zbytků nutno za to míti, že bylo malby i uvnitř chrámu použito. Spor, o kterém jsme se již dříve zmínili, týče se ponejvíce polychromie chrámů mramorových.

Z toho, co jsme až dosud o řeckém slohu a zvláště o řeckém ornamentu řekli, mohli jsme dobře postřehnouti ve vývoji ornamentu dvojí směr. Za prvé, že hledati motivy řeckého ornamentu v rostlině, zvířeně a ve výrobkách rukou lidských.

Z říše rostlin byl nejvíce upotřeben a vypraven akantus, dále palma, rákosí, vavřín, réva, květ růže, lotos, mák a granátové jablko. Zvířena dodala formy koček, ptáků, lvů, orlů, labutí i fantastických zvířat.

Za druhé poznali jsme, že Řekové upotřebovali jednotlivých tvarů takovým způsobem, že byly buď pouhou okrasou, aneb označovali touto okrasou funkci, jakou u předmětu, který dekorovali předpokládali, a jak jsme již při výkladu řádů architektonických seznali, nikdy od tohoto statického výkonu ve směru upotřebeného ornamentu neupustili. Takovéto upotřebení tvarů při dekoraci a konstrukci nedovoluje již samo sebou jen povrchné upotřebení nebo umísťování

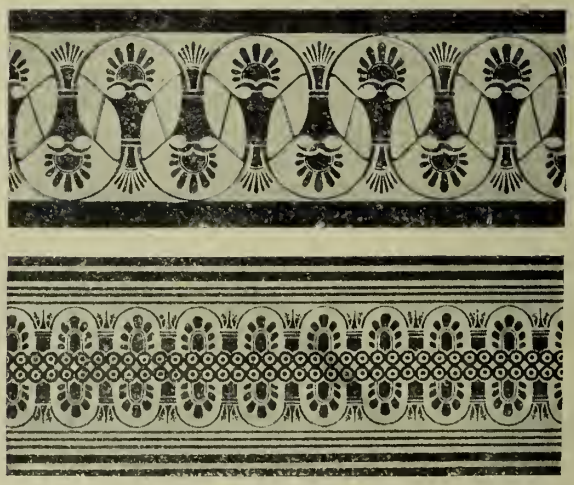

39. Řecký ornament pásový.

ornamentální okrasy. To bylo příčinou, že vznikla ona harmonie řeckého umění, jíž se až do dnes obdivujeme. V řecké ornamentice nenajdeme tvary, jaké se přímo v přírodě objevují. Řekové dovedli vždy změniti formu tak, aby podrželi

SLAVNOSTNÍ AKADEMIE NA POČEST 20LETÉHO TRVÁNÍ RUCHU V CHOCNI

1889

DNE 28. BŘEZNA 1909 V HOTELU „ČERNÝ KŮŇ“ O 8. HOD. VEČ. ZA SPOLUPŮSOBENÍ KVARTETA LESNÍCH ROHŮ (PP. BRADÁČ, KROUSKÝ, GLAUBIC A MARUŠKA), PĚVECKÉ JEDNOTY STUDUJÍCÍCH V CHOCNI A KAPELY P. JOSEFA ZACHA - MILITKÉHO.

1909

NA POČEST DELEGATŮ BRATRSKÝCH SPOLKŮ USPOŘÁDÁN BUDE V SOBOTU DNE 27. BŘEZNA 1909 PŘÁTELSKÝ VEČER K NĚMUŽ JEST PŘÍSTUP JEN NA LEGITIMACE.

ZÁBAVNÝ VEČÍREK

ČTENÁŘSKO-OCHOTNICKÉ JEDNOTY V PARDUBICÍCH V SOBOTU 14. DUBNA 1909 O PŮL 8. HODINĚ VEČERNÍ V HOTELU „NA STŘELNICI“ ÚČINKUJÍ: PĚV. KVARTETO „ROZKOŠNÝ“ Z CHRUDIMI A DRAMAT. ODBOR BESEDY

Dle návrhu M. Kalába, tiskem »Politiky« v Praze.

z ní jen to, by vyjádřen byl motiv, aby poznáno bylo z čeho byl vzat.

Ačkoliv v každém řeckém ornamentálním motivu můžeme pozorovati zřetelně tvar, který z přírody byl vzat, je přece ornament řecký prost všeho naturalismu. Tvary, které v ornamentice jejich shledáváme, nejsou snad násilná znetvoření formy přírodní; naopak na nich vidíme pravé zušlechtění. Ornament řecký sestává buď výhradně z tvarů organické přírody, při čemž ovšem není vyloučeno spojení tvarů rostlinných se tvary zvířeny, anebo sestává ornament jen z neorganických prvků (textilie).

Z toho vidíme, že řecký ornament nelpí na přírodě a proto nalezáme v něm obrazce, kde užito tvarů rozličných rostlin. Na příklad spojení akantu a palmety v jeden obrazec. Dále musíme v řeckém umění rozeznávati malovaný, plošný ornament a ornament plastický, ačkoliv motivy jsou pro oba stejné; ale každý je jinak propracován.

Starší malovaný ornament, který oživuje architektonické profily nebo kryje prázdné plochy, je upotřeben jen v kontuře beze všeho stínování a náleží k slohu dorskému a atticko-jonskému.

Mladší plastický ornament vystupuje z plochy jen tak, aby mohlo býti použito světla a stínu, čemuž bylo při atticko-jonském slohu barvou napomáháno. Plastický ornament, který byl mnohem bohatěji vypraven, náleží k slohu čistě jonskému a korintskému.

Charakteristiku řeckého ornamentu můžeme určit následovně: ornament přilehá jako okrasa ke konstruktivní části, kterou dekoruje, z ornamentální okrasy poznáváme vždy směr, volnost předmětu, tíži, uzavření prostoru jednotlivé části a řadění listových prvků k okrase plochy.

Nyní nutno, abychom se vrátili k doplnění toho, co jsme řekli o ornamentální části při výkladu architektonických řádů. Sima, poněvadž není nad ní žádného zatížení více, obdrží takový ornament, jenž již sám sebou charakterisuje tuto okolnost.

Proto vidíme u podobných ornamentů, že listy jejich jaksi rostou do výše, buďsi to již malovaný, plochý neb reliefový ornament. Řadění je provedeno tím způsobem, že postaveny vedle sebe jednotlivé prvky, které lodyhou neb stonkem jsou mezi sebou spojeny.

Kyma. Vlnovka listová. U ornamentu tohoto vídíme, že označuje jakési zatížení; také zde kladeny jsou jednotlivé ornamentální prvky vedle sebe, avšak s tím rozdílem, že špičky jejich jsou dle tíže, kterou mají naznačiti, ku předu nakloněny. Dle profilu těchto vlnovek rozeznáváme kyma dorské, kyma echinu a lesbické kyma. Dorské kyma naznačuje jen slabé zatížení, tvary vzaty jsou z přírody; upotřebovány byly jen v barvách tím způsobem, že přední jich část byla jinak zbarvena nežli zadní, při čemž se vedle sebe postavené prvky v barvě střídaly. Oproti tomuto kymatu jsou listy kyma echinu na konci buď do špičky aneb zakulaceny. Motiv vzat byl z listů rákosových. Při kymatu tomto bylo upotřebeno dvou řad listů a to tím způsobem, že přehnuté listy prvé řady dolehají tíhou svojí na řadu druhou, tak že z této viděti pouze špičky listů. Tento ornament náleží dorské hlavici.

Kyma lesbické má srdcovité listy, upotřebení je takové, že zdá se nám, jakoby tíže vytlačila špičky listů ven ze řady. Nebyl-li tento ornament reliefový, byl též pomalován. Kyma toto náleží k řádu atticko-jonskému aneb jonsko-korintskému.

Kanelury: Sloupy, dříky, patky, vůbec všechny podpory mají na svém povrchním plášti tak zvané kanelury neb rýhy. Kanelury tyto naznačují stonky rostlin a nechybí na žádném řeckém sloupu.

(Pokračování.)

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ Řádná valná hromada spolku »Typografia« koná se v neděli 21. března 1909 o 9. hod. dopolední v malém sále Typograf. Besedy ve Smečkách s pořadem: 1. Přednáška kol. Karla Krunerta, předsedy Typ. Besedy: 20 let trvání spolku. 2. Čtení protokolu minulé valné hromady. 3. Zprávy: *a)* jednatele, *b)* pokladníka, *c)* administrátora, *d)* revisorů účtů. 4. Volba: *a)* předsedy, *b)* místopředsedy, *c)* 12 členů výboru, *d)* 3 revisorů účtů. 5. Stanovení příspěvků na příští rok (§ 5.). 6. Volné návrhy: Návrh filiálky v Kutné Hoře: Ústř. spolek v zájmu vzdělání a povznesení členstva filiálek uspořádejž svým nákladem nejméně 2 odborné přednášky v roce v místech, kde jest trvalé působiště odboček spolku »Typografia«. — Účast všech členů nutna.

▼ Šest hezoučkých pohlednic velikonočních vydalo nakladatelství F. J. Jedličky v Praze. Jsou to pomlázkové motivy živých barev a rázovité kresby dle originálů slečny Vicenovy, jsou dobře reprodukovány J. Štencem a čistě, velmi výstižně vytisknuty trojbarvotiskem; i dekorativní výplně — kočičky, fialky, jehnědy — po stranách obrázků, představujících šohaje s pomlázkou a švarná děvčata s kraslicemi, přimykají se svým rázem k obsahu půvabných, roztomile působících dopisních lístků.

▼ Článek kol. Krunerta »Typografická organisace« pokračovati bude v čísle příštím. (Článek tento bude po ukončení vydán samostatně v pěkné úpravě.)

▼ Cena papíru je stále dosti vysoká, ježto papír nachází stále nového užití. Vyrábějí se z něho kola, dlaždice, láhve, nábytek, domy, ba i kostely (v Norsku je kostel, do něhož se vejde na tisíc osob, celý vystavěný z papíru, vyjímaje zvon). Ale přec, vzdor tomuto novému upotřebení, cena papíru brzy asi klesne, neboť — jak americké odborné listy oznamují — podařilo se z lýka bavlníku vyrobiti papír v každém ohledu výtečný. Pokusy se dokázalo, že plocha půdy, jíž třeba k vypěstění žoku bavlny, poskytne kromě toho tunu lodyh na papír. Čili Jižní Státy americké mohou dodati 10 až 12 milionů tun lodyh, což zvyšuje cenu sklizně bavlníku téměř o 250 milionů korun. Ustavila se zvláštní společnost, vládnoucí značným kapitálem, která se chce zabývat tímto využitím bavlníku.

▼ Časopis *Nacion* v Buenos Aires zakoupil od strojírny Marinoni v Paříži rotačku, která je nepochybně z největších a nejdokonalejších tiskacích strojů, jež té doby jsou v použití. Stroj potřebuje síly 100 koní a váží 80.000 kilogramů. Je čtrnáct metrů dlouhý, tři metry široký a pět metrů vysoký. Za hodinu vytiskne 12.500 exempl. o 64 stranách zařaděných, slepených a složených, což representuje výkon osmi obyčejných rotaček.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

OBÁLKA tříbarevná, dle návrhu Otakara Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (14).

ADRESKY dvoubarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (15).

SNOUBENKY dvoubarevné, dle návrhu K. Šifnera, tiskl Jan Barák v knihtiskárně Th. Venty v Praze (16).

PROGRAM dvoubarevný, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (17).

POZVÁNKY jednobarevné, dle návrhu A. Kalába, tiskem »Politiky« v Praze (18).

POZVÁNKY jednobarevné, dle návrhu M. Bureše, tiskem »Politiky« v Praze (19).

Kol. P. v M. B. Dohodnu se s Vámi písemně. Jako doplněk k adresce připravte ale něco jiného, co by se mohlo provést černou barvou. c.

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 20. ledna 1909. Přítomni kol.: předseda Veselý, místopředseda Karajs, z výboru: Hrnčíř, Kammermayer, Kraus, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šifner; z náhradníků Chudý, Matouš. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Došlo: Přípis správce domu Typ. Bes. o změně schůzi. Usneseno vyhověti a do valné hromady konati schůze ve

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí č. 23 n.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šící a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

VI. MASOPUSTNÍ MERENDU

POŘÁDÁ 6. BŘEZNA 1909 V 7 HODIN
STOLNÍ SPOLEČNOST „TYL“
VE VŠECH MÍSTNOSTECH HOSTINCE
„ORFEUM“ NA KRÁL. VINOHRADECH
VE PROSPĚCH NEMOCNÝCH ČLENŮ

PŘED PŮLNOCÍ:

PROMENÁDA
VALČÍK
BESEDA I.
POLKA MAZ.
VALČÍK
ČTVERYLKA I.
POLKA
BESEDA II.
POLKA MAZ.
VALČÍK

PO PŮLNOCI:

POLKA VOL.
VALČÍK
ČTVERYLKA
POLKA
TŘASÁK
BESEDA III.
VALČÍK
STRAŠAK
KVAPÍK
SOUSEDSKÁ

ZAHRADNICKÝ PLES

SPOLKU „FLORA“
13. BŘEZNA 1909
V 7 HODIN VEČER
V MÍSTNOSTECH
OSTROVA ŽOFIN-
SKÉHO PŘI BUDKĚ
PANA PETRÁNKA
VSTUPNÉ: OSOBA
2 KOR., RODINNÝ
LÍSTEK 5 KORUN

Dle návrhu M. Bureše. Tiskem »Politiky« v Praze.

středu. — Kalendář fy. Zrnkovy. — Účty: Graph. Revue č. 10.—12. K 10·20. Schváleno vytisknutí cirkulářů o používání nových známek. — 31. ledna uspořádána bude v technol. prům. museu přednáška pro učně se světelnými obrazy. Řiditelství bude podána žádost o propůjčení místnosti. — Kol. Kammermayer činí sdělení týkající se administrace. — Kol. Mrázek, Veselý, Hrnčíř pověřeni vyjednáváním podmínek pro přednášku cestovatele Friče. — Za členy se hlásí a přijati kol.: Hofman Ant., Plodek (Venta), Kadlec Jar., Řeřábek K. (Löwit a Lamberg) Wiesner Jos., Brož Jos. (Politika), Jelínek V. (Stivín), Čaloun Frant., Paul Alois (Knapp), Pelínka Fr. (Pištěk), Groll K., Pichl Th., Hádek Jar., Soukup Fr., Andreska Jan, Baumann Jan, Cerha Jos., Škopek Bedř., Havránek Ant., Sobek Adolf, Hyan Jul., Veverka Jos. (vesměs z »Unie«).

SCHŮZE VÝBORU ze dne 17. února. Přítomni kol.: předseda Veselý, místopředseda Karajs, z výboru: Císař, Dyrynk, Hrnčíř, Kraus, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šifner; z náhradníků Chudý, Matouš. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Schváleny kroky, učiněné u příležitosti přednášky cestovatele p. Friče. Došlo: Dopis fil. z Roudnice. Po vysvětlení kol. Motyčky vzat na vědomí. — Ve fil. Kutnohorské zvoleni: předsedou Petrásek Mir., jednatelem Bouška Jar., přísedícími Kraus Aug., Pekárek Jos., revisory Kugler Vojt., Ludra Ant. — Valná hromada stanovena na 21. března v sále »Typ. Besedy«. Projednán pořad. — Fil. na Smíchově oznamuje konání valné hromady dne 7. března. Delegováni kol., Karajs a Šifner. — Kol. předseda pověřen přípravnými pracemi se založením filiálky v Jaroměři, o níž tamní kolegové žádají. — Účty: Za 1. číslo »Typ.« 534 výt. K 220·—, známky a upom. lístky K 16·10, za práce spojené s přednáškou K 12·—, porta 50 h. — Za členy se hlásí a přijati: do fil. na Smíchově: kol. Hanžlik, Krňanský, Šedivý, Soukal, Valc, Fürst, Kuliš, Nerad; v Kutné Hoře Mašín Al.; do Prahy: Polák Jiří (Venta), Kohrda Lad. (Kober), Čermák Lad. (Merkur), Bureš A. (Zmatlík), Sedláček Al. (Wiesner), Šnajberk, Konečný (Dělnická), Honlík, Hladík, Košetický, Kratina (vesměs z »Unie«), Krasl B., Přikryl G. (Karpner)

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

Návrhy příloh, práce k posouzení a veškeré záležitosti části přílohové se týkající zasílány buďtež na adresu: O. Císař, Praha II., Václavské nám. 26.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Karel Šifner, Č. Kammermayer, Al. Chvála, R. Karajs, Vojta Veselý.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redakce části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí
VÁCSLAV KINDL
přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník
V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)
nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.
Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

FRANCOUZSKY
ANGLICKY
ITALSKY
naučíme se rychle a důkladně — máme-li předběžné znalosti — pomocí francouzského, anglického nebo italského časopisu. K tomu zvláště se hodí dobře redigované a co nejlépe doporučitelné časopisy:
"LE TRADUCTEUR"
"THE TRANSLATOR"
"IL TRADUTTORE"
Ukázková čísla pro frančinu, angličinu nebo italštinu zasílá zdarma nakladatelství: „TRADUCTEUR" La Chaux-de-Fonds (Švýcary).

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA.

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA. VÍDEŇ.
BUDAPEŠŤ. ŠTYRSKÝ HRADEC.

Řezačky na papír s nejnovějším a nejlepším

přístrojem na řezání úzkých formátů

pro pohon ruční a elektrický dodává s prima nožem z lité oceli za velmi příznivých podmínek platebních

JOSEF ANGER & SYNOVÉ

Továrna na stroje a slévárna železa

Vídeň - Hernals,
Hauptstrasse 122.

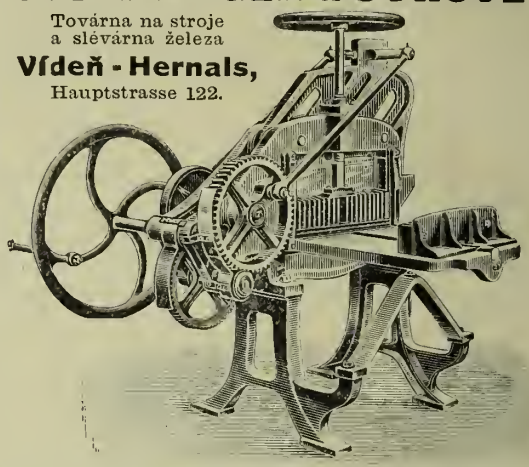

Zastupuje B. Fr. Zrnka odborný závod pro grafický průmysl PRAHA II., Havlíčkovo náměstí 23.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

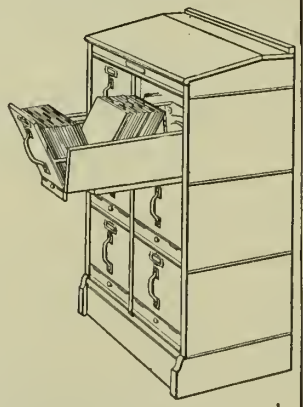

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE ! !

JOSEF JIROUŠEK,
AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

K VYŘEZÁVÁNÍ DO
PODTISKOVÝCH DESEK
Ia. DELMENHORSTSKÉ

LINOLEUM

V NEJLEPŠÍ JAKOSTI
A SÍLE,

KTERÉ BYLO PŘI TYPOGRAFICKÝCH KURSECH TECHNOLOG. MUSEEM POŘÁDANÝCH ZE VŠECH ZA NEJLEPŠÍ UZNÁNO

NABÍZÍ

ANT. ZEMAN V PRAZE

TELEFON 328. FERDINANDOVA 17.

TISKOPISY PROVEDENÉ UMĚLCI.

Není druhého knihtiskového výrobku, o němž by se názory typografů tak různily, jako o tiskopisech provedených umělci, nechť již umělec naznačil a určil jich úpravu, nebo provedl kresbu a ustanovil barvy i papír pro tiskovou práci, či ať konečně jedná se o tiskopisy samým umělcem vysázené a vytisknuté.

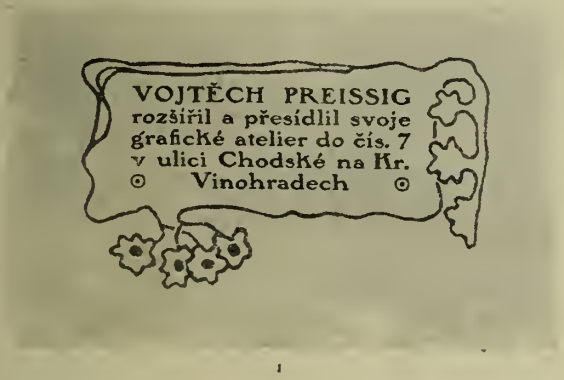

1

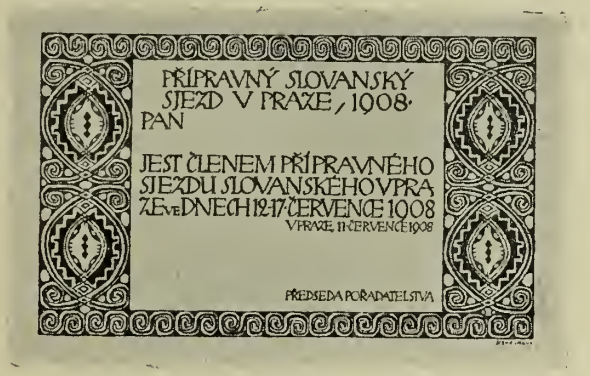

2

Typografické práce (sazbou a tiskem) provádí u nás z umělců než V. Preissig. Vyznačují se vzácným porozuměním pro grafický účinek a úplným ovládáním naší řemeslné techniky. Bylo o nich v Typografii již pojednáno.

Drobných tiskopisů sázených dle návrhu umělců je u nás pramálo, a pokud jsou, bývají to práce ne právě šťastné; je to přirozeno, neboť který umělec zná řemeslné požadavky a možnosti typografie? Nebudu se tedy o nich šířit.

Práce třetího druhu, tisknuté s klišé dle umělcovy kresby, vyskytnou se u nás poměrně nejčastěji.

Většina jich vychází z grafického ústavu Štencova, a nelze upříti, že tiskopisy v tomto závodě provedené mohou býti vzorem jednotné, stylové úpravy podobných tisků. Kresleny jsou různými umělci (Bendou, Kašparem, Kyselou, Šimákem a j.), ale je zřejmo, že aranžovala je ruka zkušeného odborníka, který dovede předem odhadnouti účinek barev a papíru, ví co připouští technika knihtisku a dovede všecky složky upraviti tak, aby podporovaly a zdůrazňovaly účelnost tiskopisu, a zladiti je v působivý a krásný celek. Jsou to dokonalé práce v tomto oboru, ba některé z nich jsou malými uměleckými dílky. Zde můžeme pozorovat, co zmůže společná snaha umělce-kreslíře a praktika-aranžéra.

3

Zajímavé jsou drobné tiskopisy *Manesa*, obálky, dopisní papíry, lístky, ale zvláště pozvánky k vernisážím. Mají svůj ráz a jsou mezi nimi i drobnosti neobyčejného půvabu a elegance.

V poslední době též *Artěl* zhotovil řadu tiskopisů, z nichž některé velmi vkusně a účelně provedené. Ovšem i jinak vyskytnou se tisky umělci provedené, více či méně zdařilé; zvláště to bývají taneční pořádky a pozvánky.

Z úsudků a posudků, s nimiž se takové práce na tiskárně setkávají, z různých křižujících se mínění, z odbývání laciným vtipem je zřejmo, že málokterý sazeč dívá se na ně klidně, s rozvahou. Spíš sazeč neví, co si o nich myslit, překvapují jej, je nad nimi v rozpacích.

Jsou obyčejně v základě jinak řešeny než typograf je zvyklý pra-

covati, neodpovídají našim běžným názorům na akcidenční tiskopis a nedbají typografických pravidel, jež dosud považujeme za nepřekročitelná. Ba některé z uměleckých tiskopisů jsou

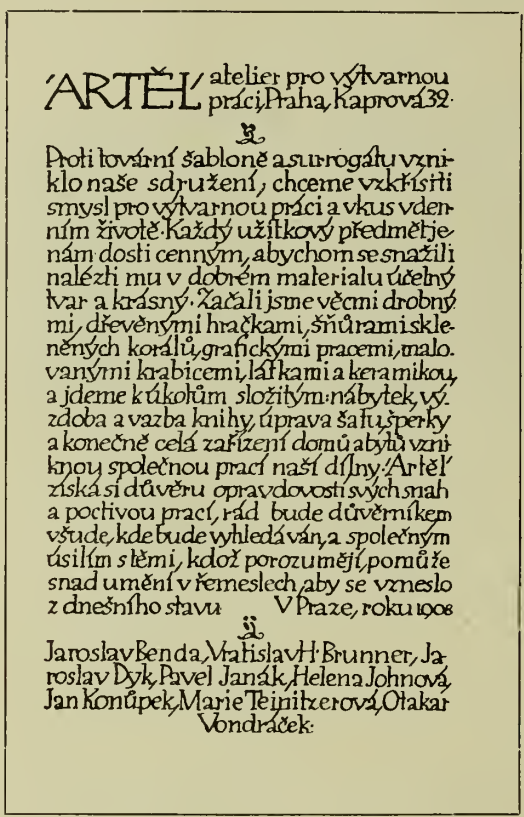
'ARTĚL' atelier pro výtvarnou práci, Praha, Kaprová 32.

Proti tovární šabloně a surrogátu vzniklo naše sdružení, chceme vzkřísiti smysl pro výtvarnou práci a vkus v denním životě. Každý užitkový předmět je nám dosti cenným, abychom se snažili nalézti mu v dobrém materialu účelný tvar a krásný. Začali jsme věcmi drobnými, dřevěnými hračkami, šňůrami skleněných korálů, grafickými pracemi, malovanými krabicemi, látkami a keramikou, a jdeme k úkolům složitým: nábytek, výzdoba a vazba knihy, úprava šatu, šperky a konečně celá zařízení domů a bytů vzniknou společnou prací naší dílny. 'Artěl' získá si důvěru opravdovostí svých snah a poctivou prací, rád bude důvěrníkem všude, kde bude vyhledáván, a společným úsilím s těmi, kdož porozumějí, pomůže snad umění v řemeslech, aby se vzneslo z dnešního stavu. V Praze, roku 1908

Jaroslav Benda, Vratislav H. Brunner, Jaroslav Dyk, Pavel Janák, Helena Johnová, Jan Konůpek, Marie Teinitzerová, Otakar Vondráček.

4

pracovány přímo proti ustáleným našim pravidlům a vzdor tomu nelze upříti, že jsou vkusné, ba často velmi pěkné a působivé. To vše musí sazeč — chce-li souditi poctivě — uznat, zmíněný rozpor s pravidly je mu nepochopitelný, nedovede si vyložit, že akcidence neodpovídající pravidlům přece může býti vkusná, a proto ty často podrážděné úsudky. Lze říci, že celkem panuje dvojí názor na tiskopisy provedené umělci. Jedni — a to převážná většina typografů — práce ty zavrhují, vytýkají jim chyby a odbývají je posměškem nebo vtipem. — Z úst těchto kolegů slyšíme pravidelně: »Zhotovil to umělec, proto se práce chválí; kdyby si tak počínal sazeč, každý by se mu vysmál!«. Poslední věta je — jak uvidíme — pravdivá, ale ve smyslu zcela jiném. Druzí zabíhají v krajní opak. Shledávají a okreslují si podobné tisky a pak bez rozmyslu sázejí podle nich, napodobí je sazbou; ale těch jest daleko

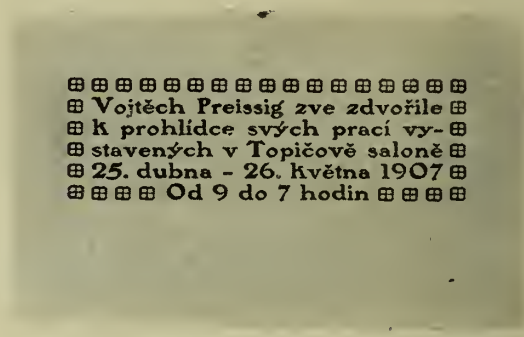
Vojtěch Preissig zve zdvořile k prohlídce svých prací vystavených v Topičově saloně 25. dubna - 26. května 1907 Od 9 do 7 hodin

5

méně. Kteří z nich mají pravdu? Ti, kdož práce ty zavrhují, smějí se jim, vytýkajíce jim prohřešení proti pravidlům — nebo ti, kdož tiskopisy umělců považují za dokonalé vzory, řídí se dle nich a domnívají se, že i jejich práce nabudou uměleckého rázu, budou-li si při sázení počínati tak, jako umělci si počínají při návrhu podobných prací, zavrhnou-li všecka dosavadní typografická pravidla jako přítěž, bránící jim tvořiti práce dokonalé, umělecké?

POMŇKU PRO VYNŇKAŽŇCŇ
ATELIER KAPROVÁ 32
IMPRESSIONISTES
Horvatské umění

6

První jistě nemají pravdu již z toho důvodu, že nelze zavrhnouti práce, z nichž některé jsou beze sporu velmi vkusné. Zavřeme-li před touto skutečností oči, neodstraníme umělecké tisky se světa, jsou zde a líbí se, docházejí stále většího rozšíření, nechť již je uznáme či neuznáme. Zajisté je lépe z nich získat, přizpůsobit se jim.

Ale nemají pravdu ani ti, kdož bez rozvahy je

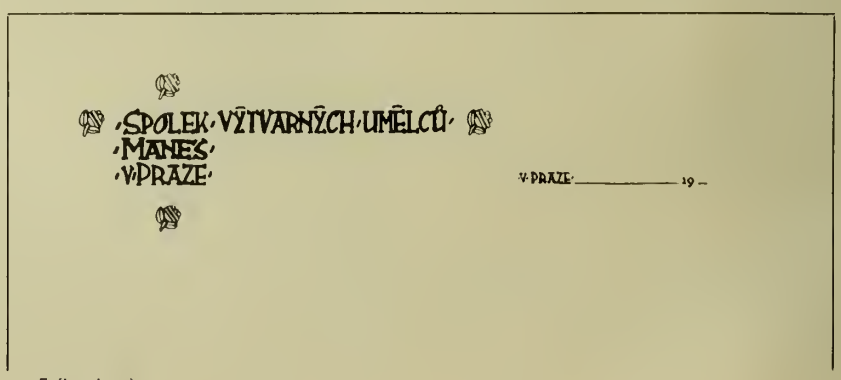
SPOLEK VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ
MANES
V PRAZE
V PRAZE 19

7 (kresleno)

přijmou a každý tiskopis z ruky umělcovy pocházející považují za vzor, dle něhož s úspěchem mohou se říditi, napodobiti jej, a tím že svým typografickým výrobkům dodají jakéhosi uměleckého vzezření. Jsou rovněž na omylu. Umělec pracuje za zcela jiných podmínek než sazeč a může si v úpravě dovolit mnohem více než tento, neboť i jeho případné pochybení bývá do jisté míry vyváženo uměleckou působivostí, něčím, čeho své práci dovede dodati právě jen umělec; neboť umělec i při takové práci podružného pro něho významu, provedené jaksi mimochodem, dovede vystihnouti, pokud a jak daleko smí a může dojíti. Zvláště pak jsou-li to tiskopisy provedené ze štočků zinkografických dle umělcovy kresby — a takových prací je většina — má umělec mnohem volnější ruku než sazeč, který musí práci sestaviti z hotových písmen a ozdob.

Kreslené písmové řádky jsou uzavřenější, neboť zde mezery mezi jednotlivými písmenami kreslíř snadno zakryje, vyrovná zakreslením nebo nakloněním písmeny předcházející nebo následující, někdy též vhodně umístěnými akcenty, interpunkcí a jinak. Řádky může těsněji sraziti než sazeč, kreslená řádka je jednotnější a tvoří — i když těsně leží řádka na řádce — linii pro sebe čitelnou; z téhož důvodu kreslíř nemusí tak dbáti na uzavřenost skupiny jako sazeč. Také výzdoba kreslená s písmem přimyká se svým rázem těsně k písmu i v tom případě, je-li jí volně užito. Kdybychom chtěli takový tisk s klišé napodobiti sazbou, dospěli bychom často k výsledkům úplně nevkusným. (Viz příkl. 7. a 8.)

Písmo i dekorace tvoří jednotný celek týmž umělcem a toutéž kreslířskou technikou provedený a v tom spočívá hlavně půvab takových tisků, a některé z nich, na jichž úpravě skutečně »nic není«, jsou velmi krásné a působí především takovýmto splynutím (3).

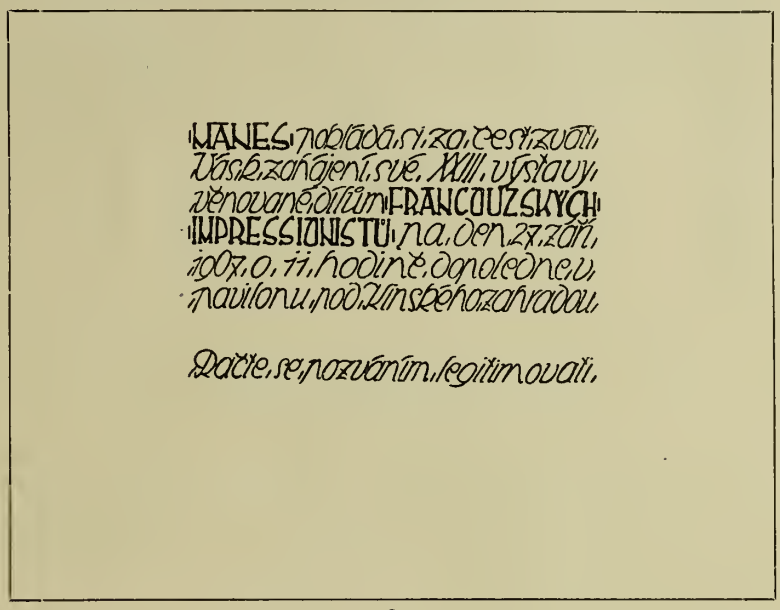

9

Tiskopisy umělců bývají z pravidla jednoduché a nejvkusnější bývají ty, kde pouze písmem hledí se docíliti effektu, ale některé jsou i velmi ozdobné a přec — vzdor bohaté dekoraci — text není utlačen ozdobou sebe plnější; vždy písmo vyniká, obsah je na prvním místě — alespoň je tomu tak v každém případě u tiskopisů správných (1, 2). Kdybychom tak bohatého ornamentu užili v sazbě nějaké práce akcidenční, úplně bychom text zatlačili do pozadí; sazbou té souvislosti písma s výzdobou nikdy nedocílíme, neboť u nás typy a ornament nejsou kresleny týmž umělcem; ano i v případě, kdy máme materiál písmový a výzdobný od téhož umělce pocházející, docílíme jím zřídka ladné jednotnosti prací kreslených, kde písmo i ozdoba v každém případě současně hledí dosáhnouti téhož účinku a pro každou práci zvlášť současně jsou kresleny. Jak zřejmo, umělec má v samém provedení daleko volnější ruce než sazeč.

Ale má ještě další neocenitelnou výhodu. Přistoupí-li k provedení nějaké knihtiskové práce, ptá se především, jaký je to předmět, k jakému účelu má hotový tiskopis sloužit. A pak snaží se,

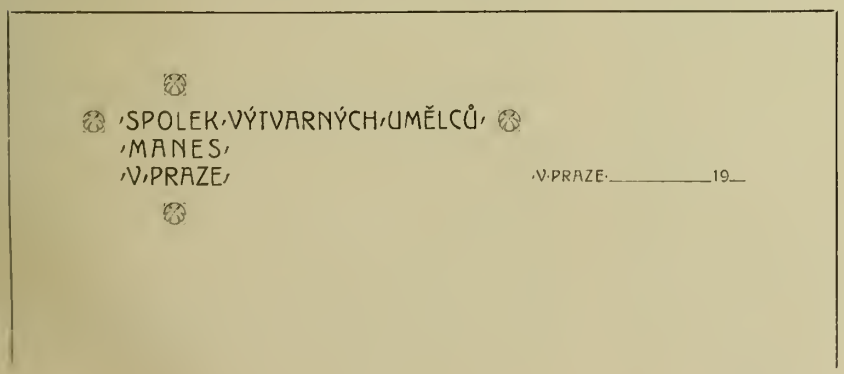

8 (vysazeno)

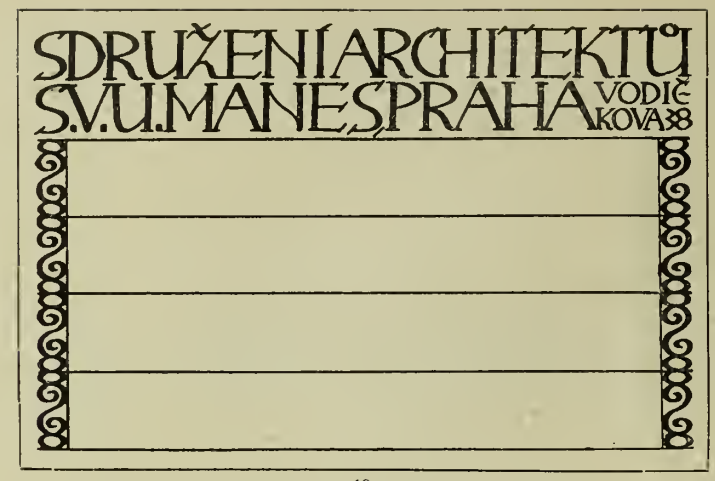

10

aby pozvánka, taneční pořádek, účet, svému vlastnímu účelu co nejlépe vyhověly, aby provedení jich odpovídalo upotřebení a usnadňovalo je. Není vázán nijakými zvyklostmi, nestará se příliš o to, jak se takový tiskopis dosud prováděl a provádí. Kdežto sazeč, dostane-li k sázení na př. účet, provádí jej tak, jak již dříve mnoho účtů viděl i sám prováděl; učil se, kterak účet má vypadat, že hlavní řádka má být asi z tak velkého písma, tabulka z takových linek, na takovou šířku. Již to mu brání, aby jasně přihlédl k samotné podstatě účtu. Umělec-kreslíř řeší účet úplně ze základu dle jeho účelu a upotřebení a pouze vkusem je veden a chráněn, aby se nikde neukvapil a nepřehnal úpravu do nevkusnosti. Ovšem u sazeče je tento postup práce téměř nemožný i z té příčiny, že s účtem, jehož provedení kreslíř může věnovat den, musí býti hotov za tři hodiny. Ale právě tím ze základu novým řešením získávají práce umělců tolik na svém půvabu (12). Umělec není vázán pravidly, kdežto sazeč nemůže se svěřiti jen a pouze svému vkusu; určitá pravidla usnadňují a urychlují jeho práci a dbá-li jich, je jist, že výrobek je dobře řemeslný.

K působivosti tiskopisů umělci navržených přispívá mnoho i papír, na němž většinou jsou tisknuty. Dobrý materiál je jednou z důležitých podmínek skutečně krásné práce dokorativní a proto většina uměleckých tiskopisů vytisknuta na pěkný papír, obyčejně na dobrý papír ruční drsného povrchu, ovšem nevyžaduje-li autotypická illustrace papíru hladkého. A přirozeným následkem toho, že zvolen dobrý papír, jest, že podtisků skorem neužíváno; proč také zakrýti barevným tónem povrch krásného papíru a zbaviti jej tak působivosti? Nemálo přispívají i dobře volené barvy, zladěné s tónem papíru a přizpůsobené účelu tiskopisu a jeho použití.

Je tedy zřejmo, že zavrhnout tiskopisy ty není radno; rovněž ne je prostě kopírovat. Mají tedy pro typografa vůbec cenu? Má jim věnovati pozornost? Může z jich úpravy něco získat? — Zajisté že ano!

Prohlížení tiskopisů těch může snaživému a svého vzdělání dbalému sazeči v mnohém prospěti. Ale nesmí bezmyšlenkovitě napodobit — spíše musí studovat jich úpravu, hledat v čem spočívá jich působivost a krása, odvodit z nich pro sebe určitá pravidla; ba při správném výběru může lecos z prací těch přímo přejmout a ve své praxi zužitkovati. Vniknouti nejprve v podstatu jich, ptáti se, proč kreslíř upravil práci tím neb oním způsobem, hledat pokud a jakým způsobem navrhovatel vyhověl účelu tiskopisu.

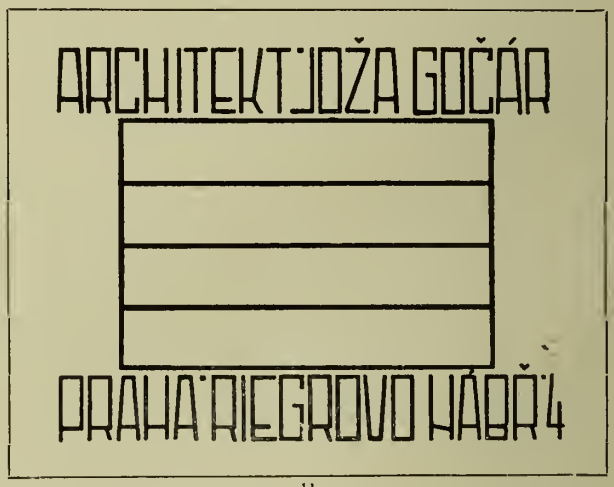

11

Všechny práce ty nejsou vzorné, ba značná část je jich nesprávná; musí si tedy sazeč osvojiti jistou soudnost, jíž práce dobré dovede rozeznati od nesprávných. Vodítkem může mu býti pravidlo, že žádný řemeslný výrobek (tedy ani umělecko-řemeslný) není správný, nevyhovuje-li účelu, pro nějž určen.

Učit se můžeme z nich mnohému. Všimněme si na příklad, jak písmena v řádcích pečlivě jsou vyrovnána, mezery mezi jednotlivými typy upraveny tak, aby celý řádek byl stejně zabarven. Slova co nejtěsněji u sebe, jen tolik místa mezi nimi, aby slovo bylo odděleno od slova následujícího. I sazeč může takovým pečlivým vyrovnáním versálkových řádek mnoho přispět k pěknému vzhledu své práce.

Ovšem pokud *tvaru* typů se týče, *sazeč* se nemůže smířiti se značným někdy přetvářením tvaru písmen (6). Účelem písma je vzájemné do-

rozumívání, které je tím snazší, čím písmo je čitelnější. Dekorativně sebe krásnější písmo je pochybené, není-li zároveň snadno čitelné, neboť postrádá pak vnitřního opodstatnění. — Na tvaru písmen pracovala celá staletí — písmo jest cosi definitivně rozřešeného. Jsou možny malé obměny, přizpůsobení (závislé především na změnách techniky psací), pokud základní tvar písmeny je zachován. Jakmile se tvar příliš změní, počne-li se písmo *ze základu* znovu řešit, stává se nesnadno čitelným, a písmenu *samotnou*, kdyby jí nebylo užito ve známém slově, ani bychom často nepoznali. Ale většinou mají umělecké tiskopisy písma velmi pěkná a zřetelná, měkkost kresby dodává jim zvláštní krásy a odlišuje je prospěšně od našich tisků sázených s vysoustruhovaných písem, hladkých přesných linií.

Důležitou úlohu hraje zde i umístění na papír, oddělení skupin textu, postavení samotných řádek i skupin. Překvapí až často, jak plocha textu je pro nás nezvykle na papír umístěna, a přec postavení to má svoji oprávněnost — činí z textu dekoraci plochy. Tato okolnost má pro vzhled tiskopisu důležitost nemalou, a sazeč měl by ji zvlášť bedlivě studovat na tiscích umělci navržených. Poznal by, že i pouze správným poměrem velikosti sazby k velikosti papíru a vkusným umístěním jí na ploše papíru možno dodati tiskopisu eleganci a více dekorativného účinku, než sebe bohatším vyzdobením ornamenty (5, 9).

Ale i užité barvy, poměr povrchu papíru k síle a tvaru písmen, velikost písma k velikosti celé plochy atd. — všechny tyto složky zasluhují plné pozornosti sazeče a ze studia jich vzájemných poměrů mnoho může získat.

Pohleďme na ukázku v příloze, tisknutou dvoubarevně. Měkký drsný papír, zelená barva krásně zladěna se zlatým okrem; písmo vkusné kresby dobře vyrovnané. Zvláště si všimněme plné stránky textové se řádky těsně sraženými a přec plynně čitelnými, kde i při nezbytném rozstrkání jednotlivých slov a řádek zachován celku klid a rovnováha.

JAN ŠTENC
GRAFICKÝ ÚSTAV REPRODUKČNÍ
PRAHA I. MIKULÁŠSKÁ 34, TEL. 1800, TELEGR. ŠTENC-PRAHA
GIROVÝ ÚČET ČESKÉ PRŮMYSLOVÉ BANKY V PRAZE

ČÍSLO: ÚČET V PRAZE

DAT.	ČÍSLO ZAKÁZ.		K	h

12

Originelně řešen kuvér pro architekta Gočára (tisknut tmavou modří na špinavě žlutý papír), který i při nápadnosti a účelnosti je vkusný (11). I provedení druhého kuvéru, pro *Manesa*, je zajímavé; zde celá plocha zakryta kresbou (ornamentem a písmem), pouze liniatura pro adresu vystupuje z tmavého pozadí (10).

Adreska *Artělu* z tučného hranatého písma, těsně sraženého a přec zřetelného, tvoří na tmavošedé ploše papíru uzavřenou černou plochu umístěnou vkusně nad střed, že i při své tučnosti tvoří vznášející se dekoraci (15).

Pěkný oběžník *Artělu* je účelně rozdělen ve skupiny (třetí skupina větší než první, čímž druhá se povznáší nad střed papíru) a má zajímavě psané

písmo; prohlédněte jednotlivá písmena, všimněte si mezer mezi slovy; je zřejmo, že rázovité kreslené písmo může míti mezery daleko menší, než naše písmo sázené, aniž by slova splývala. Tisknut je na světlešedém papíře barvou šedohnědou (4).

Oba tituly — přejaté z tiskopisů na způsob knížky upravených — kresleny velmi krásnými svéráznými písmy dobře vyrovnanými; těsně sražené a ve vkusné skupiny upravené řádky tisknuty dvěma barvami a umístěny vkusně tak, že celá tíže spočívá v hořejší polovici plochy papíru (13, 14).

Otisknuté práce jsou v originálech barevné (jednou či dvěma barvami provedeny); zmenšená černá repodukce nepodává tedy jich barevného půvabu ani zladěnosti barev s krásným papírem, čímž mnoho s jich působivosti setřeno.

Snaživému typografu jsou tiskopisy umělci provedené a navržené vítanou pomůckou k dalšímu prohloubení vkusu, k získání nových hledisek a nových podnětů pro denní praxi. Neodmítá jich, jako neodmítne nic, na čem se může učit, tříbit vkus a vychovávati soudnost. DYRYNK.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. X.)

Mezi dobou posledně uvedenou nastala podstatná změna v gremiu. Sympatický a pomocnictvu nikterak nepřátelský gremiální starosta p. Jan Otto odstoupil z úřadu svého a na místo jeho zvolen byl pan *Fr. B. Batovec*, majitel knihtiskárny a obchodu papírnického v Praze. Nový starosta uvedl se v úřad dne 24. září 1888 v ustavující schůzi gremia, ve které byla také o návrhu nového typografického cenníku zahájena — předběžná porada, v níž podrobně o návrhu bylo uvažováno. Na konec schůze zvoleno bylo tříčlenné komité sestávající z pánů Nagla, Svatoně a Šimáčka, jež mělo společně s dvěma delegáty pomocníků probírati cenník odstavec za odstavcem, by co nejdříve mohl býti valné schůzi principálů pražských předložen. Pánové, zvolení tuto do komitétu jednacího, měli vesměs dobrý zvuk u pomocnictva a toto také doufalo v příznivý postup jednání.

Před touto schůzí gremiální a sice dne 9. září 1888 konala se v sále ostrova Střeleckého pomocnická hromada, na jejíž programu nalézalo se také sdělení výboru ve příčině stavu otázky cenníkové a případná volba vyjednávací komise cenníkové. Zde podán byl znova celý postup této otázky a uvedeny všecky důvody a okolnosti, které činily přímo povinným předlohu cenníku podati a znovu protestováno slovy rozhodnými proti všem oněm projevům, které se strany organisace faktorské ve smyslu pomocnictvu nepřátelském byly učiněny. V důsledku toho přijata pak následovní resoluce:

»Dnešní hromada pomocníků zaměstnaných při gremiu knihtiskařů a písmolijců v Praze, pověřuje výbor pomocnický, by ustavil se jako zvláštní cenníková komise, vstoupil se slavným gremiem ve vyjednávání o návrhu nového cenníku a uděluje mu k účelu tomu plnou moc, prohlašujíc, že ku konečnému vyřízení cenníkové otázky ochotna je přinésti všechny možné oběti. Shromáždění pomocníci pražští přihlížejíce k nízkým útokům, jež poslední dobou objevily se v listu vídeňských principálů a faktorů a jichž tendence k tomu se nese, vylíčiti snahy pomocníků co nezákonné, nesplnitelné

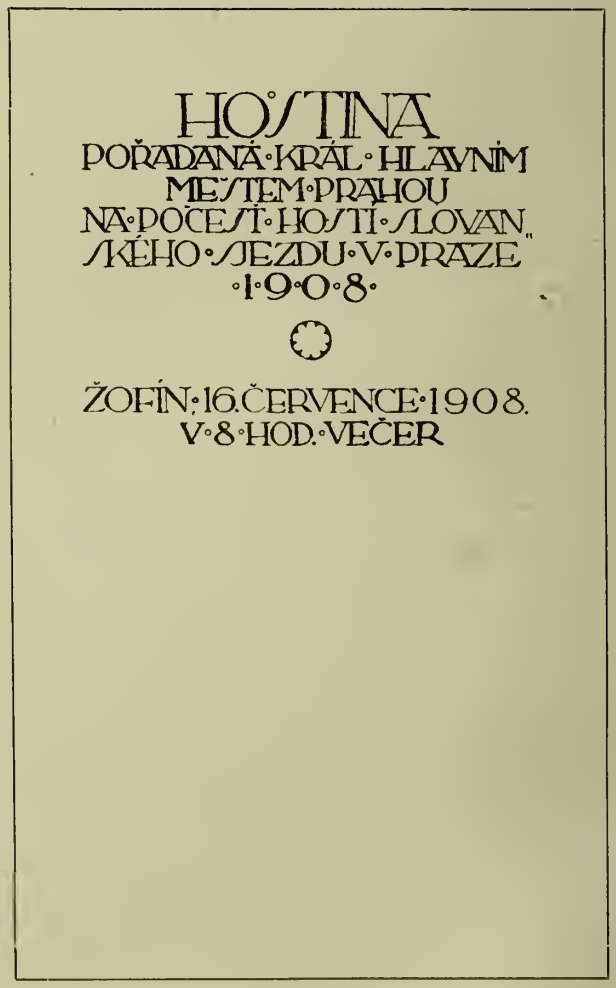

PAMĚTNÍ LISTINA

OBČ. BESEDY

RUCH

V BENEŠOVĚ

VYDANÁ NA POČEST DVACETILETÉHO TRVÁNÍ

1889-1909

Příloha »Typografie« k číslu 4. Ročník XX. Provedeno dle návrhu Ot. Císaře. Vytiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

a s dnešními poměry živnostními se nesrovnávající, — vyslovují nejhlubší své politování nad nimi, přijímajíce zároveň s povděkem na vědomí prohlášení spolku faktorů pražských, vyslovující nesouhlas s obsahem a formou oněch útoků a chovají pevnou naději, že pány majitele pražských knihtiskáren podobné nájezdy na pomocnictvo nesvedou z cesty klidného a věcného vyjednávání a že v čase co nejkratším vzájemnou shodou při sdělávání nového cenníku podaří se najíti prostředkův pro rozvoj a povznesení knihtiskařství českého tak žádoucích.«

Také tato resoluce svědčila o tom, že pomocnictvo chce o cenník vyjednávati, že chce cestou dohody a smíru dodělati se žádoucího a nutného výsledku.

Na valnou hromadu ze dne 21. října položen byl pak návrh, *aby orgán spolkový »Veleslavín« až do konečného uspořádání otázky cenníkové v Čechách vydáván byl každotýdně,* kterýžto návrh byl přijat.

Mysle pomocnictva zaujaty byly plně otázkou cenníkovou a přes to, že mnohé zprávy se roznášely na neprospěch věci a pomocnictvo rozčilováno, podařilo se přece obezřetným jednáním komise tarifní udržeti přesnou disciplinu a pomocnictvo konalo všude svých povinností, takže toho nejmenšího stesku nemohlo býti principalitou proneseno, že by pomocnictvo chtělo vyvolati nějaký konflikt dříve, anebo že by ztrácelo trpělivost.

Kdo dobu tu prožil přizná, že bylo zapotřebí mnoho sebezapření a že mnohé se dělo ať přímo či nepřímo, co bylo každé chvíle s to vyvolati hnutí, které by bylo mělo pak svých tehda ještě neodhadnutých důsledků.

Nálada bojovná se však stupňovala, ba zdálo se skoro, že ona jest přímo snahou jistých činitelů. Na 12. listopadu 1888 svolána byla gremiálním starostou panem Batovcem první porada komise, jež měla za účel celý cenník společně propracovati. Porada ta nedostala se ale ani takřka přes informační ráz a výsledek její byl na roveň nule. Z celého jednání vyšla jistá nucenost; nechuť ku věci a dojem schůze byl ten, že konala se proto, aby se vůbec mohlo říci, že se také nějaké dohodování dělo.

Tato okolnost působila na pomocnictvo velmi. Jak asi v komisi té se postupovalo, dala souditi okolnost, že člen její z principality pan *Vilém Nagel,* ředitel knihtiskárny Politiky, se ihned mandátu svého vzdal. Později na naléhání výboru gremia opět ve výboru gremiálním zůstal. Dne 19. listopadu 1888 konal pak výbor gremia schůzi, v které podána byla zpráva o výsledku dotyčné porady a usneseno svolati na den 2. prosince schůzi principality pražské a podati zde zprávu a uraditi se o dalších krocích.

Schůze ta se také sešla v obch. komoře pražské na Václavském náměstí (nyní dům kavárny Metropol). Schůzi zahájil starosta gremia pan Batovec, uvítav veškeré účastníky schůze, podal stručný obraz celého vyjednávání v otázce cenníkové od prvopočátku až do doby poslední, v níž pověřil nový výbor gremiální zvláštní komitét, aby návrh cenníkový probral a o něm se vyjádřil. Po živé debatě, jež téměř tři hodiny trvala, byl návrh cenníku v tom znění a v té úpravě, jak byl předložen pomocnickým výborem — *jednohlasně zamítnut.*

Oproti tomu byla však zvolena 9členná komise, jejímž úkolem mělo býti, podrobné návrhy nejbližší schůzi interesentů předložiti. Komise tato se pak ihned ustavila, zvolivši za předsedu pana *Arnošta Renna.* Ku konci schůze zavázali se pak všichni přítomní principálové *protokolárně,* že budou v otázce cenníkové jednati solidárně.

BANQUET
OFFERT·À·LA·DÉLEGATION·DE
CONSEIL·MUNICIPAL·DE·LA·VILLE
DE·PARIS

PAR·LE·CONSEIL·MUNICIPAL·DE·LA
ROYALE·CAPITALE·DE·PRAGUE

ŽOFÍN.
9. SEPTEMBRE
1908.

14

Z celého tohoto jednání šlo jasně na jevo, že jde zde o nový odklad celé této otázky a průtah do nekonečna a doufáno působením soukromým docíliti v pomocnictvu nesvornosti. Bylo-li snahou snad ještě i roztrpčiti pomocnictvo, pak se to pánům plně podařilo. Celý způsob, jak v oné principálské schůzi se jednalo, ukazoval k tomu, že nejde sboru tomu o vážné, zásadové řešení tak významné otázky, ale spíše o výzvu na doklad kdo s koho. Vždyť do oné schůze principality dostavilo se pouze 24 principálů a tito elaborát cenníkový zamítli. Do nové vyjednávací komise zvoleni pp.: dr. Julius Grégr, V. Nagl, A. Wiesner, Mercy, Renn, Otto, Šimáček, Neubert a Pinkas (za družstvo »Politiky«).

Všecko to ukazovalo k tomu, že dosavadní snaha tarifní komise na udržení klidu v pomocnictvu a na smírné dohodování se, blíží se ku konci. V pomocnictvu klestil si cestu duch otevřenější, určitější, bojechtivější Nebylo divu. — Po tolika letech přikročovalo se teprve na nějaké zlepšení a na řádnější upravení poměru pracovního a zase mělo tak býti nadarmo. To zdálo se i těm nejváhavějším již nesnesitelným. Od poslední stávky uplynulo 16 roků a tu byla zde takřka nová generace, která neznala onen proud, jeho směr a jeho důsledek, ona toužila ho za těchto okolností poznat a proto také trpělivost její stávala se vždy volnější. Cítilo se, že musí nastati jasno a proto svolána ke dni 16. prosince 1888 všeobecná schůze knihtiskařského pomocnictva do sálu v Konviktě, aby projednala celou situaci a také rozhodné usnesení učinila.

Uvnitř života kolegiálního proudilo to mocně a již také se počala veřejnost o věc zajímati. Pomocnický výbor a tarifní komise, ba všichni přednější činitelé z pomocnictva pracovali téměř zimničně.

Personály veškerých závodů svolávány byly ku schůzím, kde zcela klidně vyložena jim situace a ukázáno k tomu, jak bude nutno postupovati a jaké povinnosti tu nastávají každému jednotlivci. Nepokrytě vyložen i postup nejkrajnější a žádáno, aby bez obavy a bez důsledku řekl každý jak soudí, jak cítí i celý personál, jak se míní zachovati. Postup ten byl do krajnosti svědomitý, ale nenašel se ani jediný personál, ani jediný kolega, který by i jen v nejmenším byl jinak cítil a solidarita, ta přesvědčivá, nevynucená, samorostlá solidarita, ukázala se povšechnou. Tím čerpány nové síly, nová odhodlanost. Nejlépe prokázána solidarita ta také účastí na veliké schůzi pomocnictva svolané na den 16. prosince do sálu konviktského.

ARTEL
ATELIER PRO
UMĚLECKOU
PRÁCI PRAHA
KAPROVA 32

15

Schůze ta zůstane provždy dějinně památnou v životě knihtiskařského pomocnictva pražského. Byl to dojemný a významný pohled, jaký poskytoval prostorný sál konviktský. Hlava na hlavě, osoba na osobě a vše to množství prodchnuto onou významnou přesvědčivostí, že vede zápas o nejnutnější zájem svůj, o existenci svou a rodiny svoji. A každé slovo, jež zde padlo, mělo svoji váhu. V prosté skutečnosti, ale skutečnosti nanejvýš trudné, podán zde obraz pracovních a výdělkových poměrů našich.

»Jsme svorni!« vyznělo tu jako z jednoho hrdla a neslo se mocným dojmem sálem a bylo již nejurčitější odpovědí na proslov pana gremiálního starosty, proslov tvrdě jen vyznívající.

Do schůze, jejíž předsednictvo bylo takto sestaveno: kol. Bubník předsedou, Krunert K. místopředsedou, Kreibich a Titl zapisovateli, dostavili se v zastoupení gremia a interesované principality pánové: gremiální starosta F. B. Batovec, Arnošt Renn a Vilém Nagel. Kolega Bubník vylíčil tu slovem klidným a za napjaté pozornosti celý postup cenníkové otázky. Další řečníci, hlavně kol. Linhart, Kovář a Seidl, poukazovali případně na

Osoba 2 kor., rodina 3 kor.

Příloha »Typografie«, ročník XX., sešit 4.

Návrh K. Dyrynka, tiskl J. Zapotil v »Politice«.

snahu pomocnictva, vyříditi klidnou cestou cenníkovou otázku, na ochotu skutečně se smluviti, ale stejně rozhodně odsoudili ono upjaté, ba příkré stanovisko principality. Kol. Seidl dobře vystihl ono stanovisko, když pravil: »Zdá se mi, že nechce se vůbec vyjednávati. Páni principálové solidárně se zavázali k společnému jednání oproti pomocníkům. Co ani vládě rakouské dosud se nepodařilo, podařilo se našemu gremiu: staročech, mladočech, klerikál a nacionál — všichni jsou oproti dělníku v nejlepší shodě! Na smutných poměrech v živnosti knihtiskařské nesou vinu také pp. principálové, kteří nabrali si učenníků, takže v některých menších závodech vypadá to jako ve vychovatelně. Páni principálové byli by lépe učinili, kdyby na místě koalice proti nám uzavřeli pevný kruh proti špinavé konkurenci. My nechceme ničeho zdarma. Nechte nás všechny počítat a my budeme vám povděčni. Nízké jisté peníze jsou úpadkem našeho stavu. Jen jednu, kolegové, mám k vám prosbu: Buďte svorni! ... dodnes u nás bylo dvé stran, ode dneška budiž zase jen jedna!«

Gremiální starosta p. *Batovec* praví, že nemohl výbor gremia oktrojovat cenník nikomu, a proto museli se svolati všichni interesenti. Nehodili jsme návrh váš pod stůl, jak se prohlašuje. Cenník byl sice zavržen, ale tím není řečeno, že se nedá upraviti. Ustanovili jste si cenník bez nás, nyní i my sami si ho prohlédneme.

Předsedající odpovídá, že na základě jakéhokoli cenníku může se vyjednávati. V tom smyslu si pomocnictvo také jednání cenníkové představovalo, nyní však nemůže nám nikdo bráti ve zlé, když považujeme to za zúmyslné protahování. Až by práce ochabla, pak by se nám projevila ochota k vyjednávání.

Pan *Nagel* pravil, že vysloviti musí potěšení nad tím, že podává se principálům pomocná ruka k odstranění zlořádů v živnosti bujících. Vždy to tak bylo, že jedna strana s druhou se dohodla. Na jedné straně dává se práce, na druhé se platí. Tří cenníkových hnutí súčastnil jsem se jako kolega, ale vždy stálo pomocnictvo sjednocené. Stala se chyba. Měl podati se návrh, s něhož by ani jota sleviti se nemělo. Nějaká osudná ruka ale vždy tu je, která každou akci maří. Obrátili jste se ku spolku faktorů, ale ti řekli: Takhle návrh podati se nemůže, ale nápravy je třeba. Pokud vím, požádalo gremium, aby faktoři své dobrozdání dali. Odmítli jste je a chtěli, aby ze spolku za to byli vyloučeni. Proč jste nečekali na shodu? V novém gremiu pak ustanovena komise a odbýváno 15 schůzi za 6 neděl. Gremium rozhodovati může jen částečně o ustanovení mzdy. Bylo třeba, aby i Haasovská, Normální a Místodržitelská knihtiskárna se súčastnily, proto svolána schůze interesentů. Nyní jest doba jiná, volte jen kroky takové, aby vyjednávání usnadněno bylo. Když majitelé tiskáren dva dny po sobě od 7 do 10 hodin se věnují, uznáte, že míní to zcela poctivě a upřímně. Přál bych si, abych mohl věci té se súčastniti a pak spokojeně odstoupiti s vědomím, že prospěl jsem věci dobré.

Na slova ta odpověděli kolegové Bubník a Linhart vytčením dosavadního jednání sl. výboru gremiálního. Na to přečetl kol. Linhart návrh této resoluce: »My shromáždění knihtiskařští a slévačtí pomocníci, nabyvše jistoty, že ctěnému gremiu podaný návrh cenníku nedošel povšimnutí, aniž vzat byl za základ podrobného vyjednávání, zmocňujeme tímto výbor pomocnický jako zákonného tlumočníka našich přání, by pokusil se dosáhnouti při gremiu toho, by nastoupeny byly kroky k novému a neprodlenému vyjednávání a mzdové poměry pomocníků knihtiskařských a slévačských by doznaly tak žádoucího zlepšení. Z příčiny té dnešní shromáždění ukládá pomocnickému výboru následující punktace, nejmenší to míru svých požadavků, by tyto na místě příslušném předložil a uznání jich vymohl: 1. Zvýšení základního počítání sazby o 2 kr. za 1000 liter; 2. jistá mzda pomocníků 13 zl. Shromáždění žádá zároveň pomocnický výbor, by podmínky tyto ve známost uvedl s připomenutím, že typografové a slevači pražští vyprošují sobě odpověď do 21. prosince 1888. Dojdou-li tyto základní požadavky schválení buď gremia nebo veškerých pánů interesentů, sestoupiž se 12členná komise smíšená vyjednávací, jež by do 15. ledna 1889 ostatní speciální zvýšení sazby projednala a výsledek úmluvy valným hromadám ku přijetí předložila. Nezašlou-li do označené doby na skrovné tyto požadavky pp. majitelé knihtiskáren a sleváren určitou odpověď, pokládati budou pomocníci přání svá za zamítnuta a zmocňují v případu tom pomocnický výbor i tarifní komisi, by vhodných kroků na uhájení hmotných zájmů našich podnikly.«

Zástupci principality prohlásili ono stanovení lhůty odpovědní za nátlak a p. gremiální starosta pravil: »Každé ustanovení lhůty musím považovati za nátlak, aspoň pro svou osobu; toho my nestrpíme, abyste nám něčeho vnucovali«. Slova ta vyvolala u shromážděných ještě větší roztrpčení, takže ani nedbáno návrhu kol. Šedivého a Kováře, aby stanovila se lhůta do 1. ledna 1889 a po podotknutí předsednictva, že stanovení lhůty nemůže se po všem tom tak dlouhém již čekání nikterak považovati za nátlak, přikročeno k hlasování o resoluci, která byla také jednosvorně přijata za projevu nadšení. — Schůze na to o $^1/_2$2. hodině odpolední skončena. *Dne 22. prosince 1888 vypukla pak povšechná stávka.* (Pokrač.)

NĚKOLIK SLOV O VÝCHOVĚ UČŇŮ.

Mnohokráte pojednáváno bylo již o tom, zda správnější jest vychovávati naši typografickou mládež ve směru politickém a nebo ve směru *uměleckém*. Výchovou politickou míněno jest nestranné seznamování ze školy vyšlých učňů se směry politickými, aby dle vlastního přesvědčení mohli jednou se rozhodnouti pro určitý směr politický. Žádné seriosně úkoly své pojímající straně nejedná se o kvantitativní nadvládu, neboť zkušenost nás naučila, že ne strany početně silné stávají se vedoucími, nýbrž ony, jichž příslušníci hlásí se ku straně v plném přesvědčení o správnosti zásad strany. Tu ovšem sama se hlásí podmínka vyspělosti, kterážto je nutna ku samostatnému usuzování.

Vývody, které ve článku tom podávám, píši s vědomím, že jest to příspěvek určený typografickému časopisu *odbornému a výchovnému*. Denníky a časopisy politické mají působiti na poli zprvu vytknutém, kdežto úkol listu odborného je od základu jiný. Do úkolů časopisu tohoto spadá také povinnost umělecké výchovy dorostu.

Že nemíním, aby mládež naše od veřejného života ostatního se oddalovala, je patrno. Chci ale, aby se jí v mládí, v době to, kdy vnímavost a chuť ku sebevzdělání je nejsilnější, nedávaly řešiti různé problemy politické, které pro nevyspělost úspěšně řešiti nemůže. Ku opravdovému pochopení i porozumění těchto najde si mládež naše vždycky dosti času, až do určitého věku dospěje a kdy již bude míti schopnosti samostatně správně usuzovati. Jak tuto výchovu organisovati, je ovšem otázka jiná než ta, kterou se chci obírati.

Mám-li na mysli naše učně, tedy jinochy 14 až 18leté, nemohu říci, že prvá dvě léta byla by vhodná ku těmto cílům; jeť rozum jejich ještě nevyspělý. Spíše má se ale užiti doby této, kdy duch jest ještě pružný, ku cviku odbornému nejen v praksi, ale i v theorii. O praksi, v širším smyslu, stará se u dorostu zaměstnavatel, o theorii pak starati se má škola pokračovací a částečně by mohla i organisace.

Nutnost a naprostá potřeba umělecké výchovy dorostu našeho, obzvláště nyní, v době největšího rozvoje moderního je dávno odůvodněna a všem inteligentům našim známa. Vštěpovati dorostu od počátku jeho učení především pochopení pro věci umělecké a pro vše, co jest krásné, jest skoro povinností oněch vyspělejších.

Pro první dobu je lépe, budou-li se učňové naši více přidržovati ku správnému a stále *samostatnějšímu* tvoření jednotlivých prací různých oborů, jak při sázení, tak i při tisku, a bude-li mysl jejich stále blíž a blíže se upoutávati ku věcím uměleckým a směrům moderním.

Ze všech národů zejména Američané a Angličané nejvíce ocenili snahu po všestranném vzdělání a výchovu postavili na podklad, že *hlavně umění jest prostředkem hluboko vzdělávajícím*. Proto také na svých školách v tomto duchu mládež vyučují a to s naprostým úspěchem.

Jednou z hlavních podmínek chuti a snahy po stálém zdokonalování a v našem oboru po uměleckém vychování jest zajisté pochopení potřeby vědění k dalšímu životu. Pravda, že to, čemu se kdo naučí a co kdo ví, nikdy nepřijde na zmar, ale že poslouží vždy jen ku prospěchu, musí se dokonale vštípiti každému učni již záhy do duše.

Práce nesmí býti učňům břemenem, neboť by pak s nechutí a bezmyšlenkově ji vykonávali, nýbrž musí se státi *zálibou a radostí*, aby ji *se skutečným pochopením a s citem prováděli*. V práci hledati mají *nejen poučení, ale i zábavu*, a pak možno říci, že taková práce jest dokonalá a správná, taková pak zajisté každého potěší, hlavně však jejího tvůrce. To musí si učňové naši sami též stále opakovati a již s počátku jako povinnost vnímati, aby postupně se zdokonalovali a práce své lehce a s veškerou chutí vykonávali.

Čím více dobrých a dokonalých pracovníků budeme míti na širokém poli našeho tvoření, tím lépe bude pro celý náš obor.

Vždyť i to pomyšlení, že »čím lepší a ve svém oboru dovednější pracovník, tím větší také mzda« musí podněcovati a posilovati dorost náš, aby stále a stále se zdokonaloval a kde jaké prázdné chvilky ne planou zábavou ubil, ale aby ji důkladně využil ve prospěch svého sebevzdělání.

Velikou úlohu hraje zde ovšem duševní nadání každého jednotlivce a jest nutno při výchově s tímto činitelem počítati. Hlavní však podmínkou zdárné výchovy dorostu jest časté připomínání, aby to, čemu se v theorii kdo naučí, dovedl také v praksi lehce použiti. V tom je veliká důležitost.

Stále se zdokonalovati čtením různých odborných knih, jíti s dobou a snažiti se v praksi *tvořiti vždy dobré a správné věci*, to musí býti stálou snahou dorostu našeho. V prázdných chvílích musí se pak se vší energií věnovati dalšímu sebezdokonalování.

Nabádejme učně ku návštěvám různých museí a výstav, kde při každém kroku možno jim shlédnouti něco uměleckého a pěkného a kde lze lehce shledati hojně nových pomůcek pro další postup.

Zajisté je u nás velká řada učňů, ba i mladších pomocníků, kteří nevědí o tom, že jsou v Praze různé čítárny — zvláště čítárna Uměl.-průmysl. musea — kde možno jim bezplatně vypůjčiti si v místnostech k tomu určených umělecké a pro nás typografy vysoce cenné publikace, vydávané po celém světě. Jsou to namnoze práce typograficky vyspělejší a možno tu sledovati s úplným

Příloha „Typografie" čís. 4 roč. XX. Navrhl a provedl M. Kaláb. Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze-II., 1959

ÚČASTNÍKŮM STUDIJNÍ CESTY ČESKÝCH TYPOGRAFŮ DO NĚMECKA

Spolek Typografia ve snaze, aby co nejvíce přiblížil se ku cíli vytknutému, ku povznesení odborného i povšechného vzdělání všech těch kolegů dobré vůle, kteří v jeho řadách jsou sdruženi, přikročil ku novému podniku, projektu významu dalekosáhlého a odhodlal se uspořádati první velkou studijní cestu kolegiální do měst, jež jsou nejen kolébkou knihtisku vůbec, ale měst, v nichž moderní knihtiskařství, písmolijectví, stavba strojů a výroba papíru postaveny na úroveň přímo ideální, do míst, jež doposud jsou a dlouho zajisté ještě budou dodavateli veškerého materiálu pro práci naši. Jsou učiněny kroky nejen v továrnách, ale i v museích, by vstup byl dovolen. Přihlášky přijímají funkcionáři spolku Typografia při odvodu, kdež také obdrží každý nejpodrobnější informace.

SPOLEK "TYPOGRAFIA" V PRAZE

zdarem postup a pokrok ve tvořivém umění jiných zemí.

Seznámiti o tom učně je povinností nás starších. Záslužnou práci vykoná ten, kdo obětuje půldne svého volného času, aby učně svého závodu sem zavedl s případným napomenutím, jak nutno zde se chovati.

Takového, který doposud o těchto výhodách neví, ukážeme-li mu, co všecko lze si tu ku uměleckému sebevzdělání zdarma vypůjčiti a prohlédnouti, zláká ta příležitost a stane se častým navštěvovatelem, je-li jen trochu přičinlivý.

S počátku povzbudí se tím, aby napodobením tvořil, později však z vlastního svého popudu svým původním tvořením jistě se bude zanášeti a to ve snaze, aby se vyšinul. Snad by bylo možno otisknouti v Typografii někdy i dobrou práci učňovu jako přílohu. Získal by se tím zájem a povzbudila u jiných učňů snaha po zdokonalování.

Hlavní váha ovšem kladena musí býti na samostatnost. Raději *jednoduše*, ale *samostatně*.

Zde mohla by mnoho vykonati též pokračovací škola. Dobře zřízená škola, jaké jsou v cizině, musila by se osvědčiti. Na místo některého méně důležitého předmětu, na př. řečtiny neb pod., zavedeno by mělo býti kreslení a s ním souvislé malování, učení o harmonii barev a pod. Vyučování svěřené schopným silám musilo by přinésti užitku.

V prvých dvou letech by ovšem byly potíže patrny, ale v roce třetím zajisté by i slabší žáci dovedli prováděti návrhy, které by se v praksi snadno mohly upotřebiti.

Takovou školu uskutečniti bylo by jistě vděčné. Radil bych též poněkud majetnějším učňům, aby dle možnosti navštěvovali některého učitele kreslení, který by je různými pro ně potřebnými radami v uměleckém tvoření značně podporoval.

Při počtu asi 10 snadno by našli dobrou sílu, která by je po 4—6 hod. týdně za mírný honorář vyučovala.

Takový jest asi v celku můj názor na tuto věc, který podávám z vlastní ne sice dlouhé, ale pravdivé zkušenosti.

Rudolf Kovář.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XIII.)

Všechny dosud jmenované tvary mají svůj podklad v přírodě; leč k těmto tvarům přidružují se ornamenty, mající původ v pracích rukou lidských, na příklad v pracích textilních. Pásy, šňůry, pletiva všeho druhu vidíme na konstruktivních částech s ornamenty nahoře uvedenými společně užité. Nutno tedy rozeznávati ornament pásový, šňůrový, pásmový a pletence.

Torus. Pás. Oblouk. Torus shledáváme na patce dorské po celé délce 3 až 5 krát, u anty 1 až 2 krát přes sebe. Tento jednoduchý ornament byl u dorského slohu vždy polychromován. Bohatší forma z tohoto jednoduchého ornamentu vzniklá je pás anebo torusové pletivo. Nalezáme totiž dva neb více pásů (spíše snad řemenů) jako pletivo dohromady spletených, které upotřebeny byly buď jako malovaný neb jako reliefový ornament.

S ornamentem tímto shledáváme se rovněž u atticko-jonských a korintských sloupů, na kterých vidíme, že patka je se stilobatem jaksi pomocí tohoto ornamentu svázaná. Směr ornamentu do délky naznačuje nám *tainie*. Tento druh ornamentální okrasy se velmi zhusta vyskytuje a je jinak znám pod jménem *meandr*. Meandr je tedy jaksi vyjádření pletiva torusu v rovných linkách. Provádí se tak, že šířka linky meandru rovná se šířce meziprostoru. V meandru jeví se velká rozmanitost. Meandr byl vždy proveden v barvě a to beze všeho stínu. Meandr je také jedinkým geometrickým ornamentem v řeckém slohu. Jako tainie meandru jsou všechny podobné tvary, které na tektonické obrazce byly přeneseny, ornamenty nezakončenými. Z těchto je nejcharakterističtějším neukončený ornament, ve kterém je seřadění provedeno tak, že po obou stranách stonku se symmetricky řadí listy aneb květy. Takovýmto způsobem tvoří se nekonečná řada ornamentální, která ukazuje nám určitý směr. I tyto ornamenty jsou buď ploché a malované aneb jsou plastické. Tento ornament přešel ve všechny pozdější slohy, které ovšem jej přetvářely, tak, že často nepoznáváme jich původní vzor.

40. Z etruské vásy.

Meandr obdržel pojmenování

své po řece Meandros v Malé Asii, která podobné linie svým tokem popisuje, jako tento ornament v jeho jednoduchém tvaru. Meandr je jeden z nejstarších ornamentů, který všem slohům náležel a dosud náleží.

Dále shledáváme ornament vytvořený z perlových šňůr *(astragal)*. Šňůry tyto byly z rozličného materiálu zhotoveny a sloužily k tomu, aby

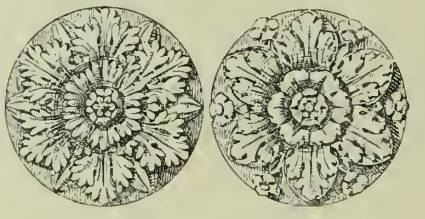

41, 42. Rosety z Vatikánského musea.

oděv neb vlasy udržovaly pohromadě. Ornament tento byl upotřeben jen jako plastický a byl v rozličném uspořádání přenášen na tektonické výrobky. Ornament tento náleží k atticko-dorskému, jonskému i korintskému slohu. Obyčejně upotřeben v tom složení, že jednotlivé části probíhající šňůrou se střídají.

Konečně v pozdní době řeckého umění nacházíme tak zvanou *encarpi*, to jest složení listů, květů a plodů, které místo torusového pletiva byly upotřebeny.

Zbývá zmíniti se ještě o ornamentech, naznačujících jakési rozpjetí ve volném prostoru. Jsou to *hvězdice*, *rosetty* a jim podobné.

Konečně jsou ornamenty, které označují *uzavřenosť*. Ačkoliv vlastně ornament orámovaný slohu řeckému celkem je cizí, přece jej nalezáme v polích ozdobně kassetovaných stropů.

Všechny zde jmenované ornamenty znázorňují nám účel konstruktivní, ačkoliv nejsou pracovány proto, aby snad ve skutečnosti byly na př. nosiči tíže.

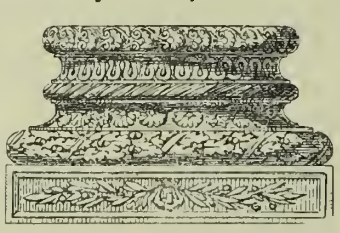

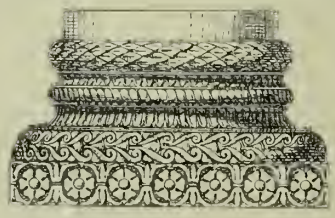

45, 46. Patky sloupů z pozdní doby římské.

Vedle této symboliky je v řeckém ornamentu také symbolika mythologická, kterou každá rostlina, každé zvíře má svůj mythologický význam. K čemuž náleží i podoba lidská, neboť zvláště v mythologickém smyslu jak v ornamentální okrase tak na stavbách a předmětech ji nalezáme.

Písmo nemůžeme tak jako v jiných slozích k ornamentální okrase řecké přidati, poněvadž nikdy nebylo u Řeků ornamentálně zpracováno. Bylo-li písma použito, tu označovalo jen doplnění a pak bylo obyčejně umístěno na epistylu.

SLOH ETRUSKÝ.

Z národů, ve starém věku v Italii usedlých, vynikl nejvíce národ obývající střední část Italie; byli to Etruskové. Umění etruské vyniklo tak, že mohlo uspokojiti všechen umělecký vkus Římanů až do doby, kdy tito podrobili sobě národ řecký.

Umění Etruskův vyvinovalo se současně s uměním řeckým, avšak ve svém zvláštním rázu, až do

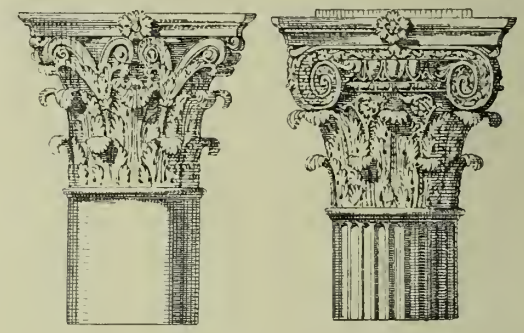

43, 44. Korintské hlavice z pozdní doby římské.

doby prvního tisíciletí př. Kr. Umění etruské tvoří přechod z umění řeckého k umění římskému. Etruskové stali se umělci Římanů, neb nejstarší stavby římské jsou od nich provedeny. V architektuře etruské shledáváme, že převzali mnoho detailů z doby mykenské. Etruskové záhy znali se ve stavbě z kamene tesaného a zvláště v klenbě. Chrám etruský se nezachoval, ale jeho stavbu, plán, můžeme posuzovati dle podání Vitruviova, stavitele z doby Augustovy. Budova byla původně ze dřeva, později obdržela podezdívku.

Sloupy etruské měly patku, dřík štíhlý a stavěny byly od sebe značně vzdáleně. Podoben byl etruský sloup řecko-dorskému. Hlavice má prvky dorského řádu, avšak jinak vytvořené. — Dřík jest hladký bez kanelur. Sloupy etruské nazvány byly pozdní římskou školou architektonickou řádem toskánským. — Hrobky podobny byly zděným stupňovitým neb kuželovitým mohylám. Jiné byly hrobky skalní, vytesané na způsob jizby. Konečně máme památky ve zbytcích zdí, z nichž nejznamenitější jsou klenuté brány ve Voltoře a v Perugii.

Z nálezů ve hrobech poznáváme zbraně, štíty, řetízky, prsteny zlaté, stříbrné a z jiných kovů, skříňky na skvosty, bronzová zrcadla s vyrytými okrasami, práce ze slonoviny a jantaru a j. více. Malbu etruskou poznáváme ze zbytků na stěnách

VE ČTVRTEK DNE 20. KVĚTNA 1909

KONCERT DĚLNICKÉHO ZPĚVÁCKÉHO SDRUŽENÍ V LOUNECH

PROGRAM:

1. BUĎ PRÁCI ČEST ..! Sbor s průvodem hudby
2. Svatopl. Čech: Z LEŠETÍNSKÉHO KOVÁŘE
3. Křížkovský: UTONULÁ Mužský sbor sdružení
4. Filipovský: VYZNÁNÍ LÁSKY Hudební odbor
5. M. Weis: ZE ZPĚVŮ BLAŤÁCKÝCH. Písně
6. Bezruč: MARYČKA MAGDONOVA, recitace
7. J. Liberté: DĚLNICKÁ HYMNA. Mužský sbor
8. Sv. Čech: Z PÍSNÍ OTROKA: Zpěv V. a IX.
9. Nápravník: VLASTA, předehra. Hudební odbor

Po dobu trvání programu kouření v sále zakázáno!

V MÍSTNOSTECH HOTELU OBČ. ZÁLOŽNY
ZAČÁTEK PŘESNĚ O 8. HODINĚ VEČERNÍ
VSTUPNÉ ZA OSOBU 60 HAL., RODINA 1 K

PO PROGRAMU TANEČNÍ VĚNEČEK

PŘÍLOHA „TYPOGRAFIE“, ROČNÍK XX., SEŠIT 4.
Návrh a provedení Karla Šifnera. Vytiskl Karel Kubát
v knihtiskárně Th. Venty v Praze-I.

komor pohřebních. Zde znázorněn život Etrusků, obřady pohřební atd.

Etruskové vynikli zvláště v zlatnickém umění, ve kterém dovedli tvořiti rozmanité ozdoby, k nimž upotřebili jako vzorů květin, zvířat i lidských podob.

Milovali barvu; důkazem jsou četné antické malby, nalezené na italské půdě. Vlastní ornamentální okrasu nenalézáme; jejich obrazy jsou vesměs figurální, ornament — kde se vyskytuje — má význam jen dělícího pásma a tu ihned poznáváme vliv řecký.

47. Vlys z Říma.

48. Vlys z villy Hadrianovy.

Jak z dalšího výkladu poznáme, nabylo etruské (jinak tuskické) umění velkého významu pro další vývoj slohů.

SLOH ŘÍMSKÝ.

Řím založen roku 753 př. Kr. V dějinách rozeznáváme nejprve vládu králů, která jde až do roku 510 př. Kr. Dále následovalo zřízení republikánské r. 510—30 př. Kr. Roku 30 počala vláda císařů od prvního Augusta až po Trajana. Největší své rozlohy a moci nabyli Římané roku 117 př. Kr., v kteréž době stala se říše jejich prvním státem světa. Roku 753 podmanili sobě Římané Etrusky a na základě etruského umění spočívá první období římského umění. Podmaněním Řeků roku 145 př. Kr. nastal v římském umění obrat; dosud převahou etruské, počalo umění následkem větší známosti s řeckými formami bohatěji se vyvinovati a hojným povoláváním řeckých umělců do Říma vyspělo tak, že Řekové podmanili si svým uměním Římany. Vidíme, že co uměleckého nadání a umělecké zdatnosti se týče, byli Římané oproti národům helenským velmi chudí. V umění římském shledáváme tak velké množství řeckých prvků, že stalo se zvykem při výkladech oboje toto umění v jeden celek zahrnovati. Říkáme antické umění, antická malba nebo řecko (graeco)-italská, což má jeden a týž význam.

Římané nepovažovali umění za něco nutného nebo snad dokonce za životní úkol; hleděli na umění jako na prostředek, jímž zpříjemňovali si život, dále jako na prostředek, pomocí jehož dodávali lesk svému bohatství a své síle. Tím se nám také vysvětluje, že Římanům nesloužilo umění tak v náboženství jako společenským jejich potřebám, přepychu a nádheře. Proto shledáváme velikost římského umění ve stavbách paláců, divadel, lázní, vodovodů a p. Proto byla u Římanů vždy architektura v popředí. Chrám vytvořili Řekové, za to Římané zdokonalili architekturu profanní a tou stali se našimi učiteli. Jak předem jsme již seznali, byli Římané původně odkázáni na umění etruské, které později vytlačeno uměním řeckým. Od Etrusků přejali Římané konstruktivní část, od Řeků architektonickou a ornament. Ačkoliv umění římské nebylo originelním, přece nezůstalo na tom, aby bylo snad pouhým napodobením. (Pokračování.)

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ Sdružení výtvarných umělců moravských vydalo pro své členy knihu pohádek, na jejíž bohatou výpravu nešetřeno nákladu. Tištěna na dobrém hladkém papíře, obsahuje řadu illustrací i barvotiskových a každá stránka vyzdobena záhlavím a konečnou linkou z lidových ornamentů moravských, tisknutých u každé pohádky jinou barvou.

Kniha má určitou snahu: chce »navázati na lidové umění, jako na nevysýchající zdroj umění nejčistšího«, ale možno říci, že pokud úpravy se týče, pokus ten nedopadl šťastně. Není a daleko nemůže býti vzorem pěkné knihy; chybí jí právě to, po čem nejvíce touží: styl. Příliš silné, *ne*-knihové ornamenty pestře tisknuté přehlušují písmo i obrázky, iniciály (některé velmi krásné) nesouhlasí s typy. Samo písmo Habsburg od Scheltera, děravě sázené, není písmem knihovým a tvarem i silou kresby naprosto se liší od výzdoby; a k autotypii a jemné perokresbě se do-

cela nehodí. Výzdoba, text, titulek, obrázek rozloženy po ploše papíru, rozpadají se, netvoří souvislou uzavřenou stránku. Tomu, kdo knihu upravoval, nebylo jasno, že jednotlivosti samy o sobě i velmi krásné nevytvoří krásné dílo, neuvedou-li se v harmonický celek. Ani postavení stránek na papír není vkusné; jsou posunuty příliš dolů a ze hřbetu, odtrženy od sebe a padají s papíru. A ještě mnohé bylo by lze vytknouti knize, jejíž úprava pro mnohé bude platit za vzornou, neboť vydána sdružením umělců . . . . Kniha nesprávně komponovaná, chybné úpravy!

D.

▼ Ve výstavě, jež bude pořádána roku 1912 v Moskvě, bude vystavena zajímavá historická památka: knihtiskový lis, jehož používal Napoleon za ruské výpravy. Je pevně zhotoven z mahagonového dřeva a dá se snadno rozložiti. Při útěku francouzských vojsk byl zanechán v Moskvě a později v dražbě prodán.

▼ *Britické Museum* bude za nedlouho slaviti 150-leté jubileum svého založení. Jeho knihovna je z největších bibliotek světa. Skříně na knihy postaveny vedle sebe tvořily by řadu na 40 kilometrů dlouhou. Tištěných knih je v ní přes dva miliony a každoročně přibude asi 50.000 svazků. Knihovně náleží 60.000 rukopisů, v což nejsou zahrnuty řecké, koptické a latinské rukopisy, psané na papyru a jiné staré listiny.

▼ Studiemi vynikajících bakteriologů zjištěno bylo nezvratně, že na listech a vazbách knih, na papírových penězích a jiných tiskopisech, kteréž procházejí rukama obecenstva, nalezají se bakterie a choroboplodné zárodky různého druhu v množství často úžasném.

Vedle druhů bakterií neškodných nalezeny často bakterie, kteréž přenesením způsobují nebezpečná, ba někdy i nevyléčitelná onemocnění. Pokusy prováděné na zvířatech potvrdily plně tvrzení bakteriologů. V zájmu veřejného zdravotnictví doporučují tedy hygienikové desinfekci knih, listů a tiskovin vůbec, se kterými obecenstvo přichází ve styk.

Pokud se způsobu desinfekce knih, tiskovin vůbec týče, jest možnou jedině desinfekce formalínem.

Předměty umístiti by se mohly ve skříních (knihy uzavřené), ve kterých hořela by vhodná lampa formalínová, neb kde vyvíjel by se formalín (z prodejného roztoku jeho působením manganistanu draselnatého). Desinfekce tato byla by rychlá, vyhovující a neškodila by knihám a pod. Některé jednotlivé předměty bylo by také možno desinfikovati jen otíráním hubkou mírně roztokem formalínovým zvlhčenou.

Desinfekce veřejných a školních knihoven, časopisů, zejména týdenníků v hostincích, hracích karet, knih v antikvárních obchodech a j. jest v zájmu veřejného zdravotnictví velice žádoucna.

Jng. R. Urban.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

SLAVNOSTNÍ LIST, první strana, dvoubarevný, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (20).

LEGITIMACE A POZVÁNKA, tříbarevné, dle návrhu K. Dyrynka, tiskl Jindř. Zapotil v knihtiskárně »Politiky« v Praze (21).

CIRKULÁŘ tříbarevný, dle návrhu M. Kalába, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (22).

PROGRAM, I. a III. strana, tříbarevný, dle návrhu K. Šifnera, tiskl K. Kubát v knihtiskárně Th. Venty v Praze (23).

DVOUBAREVNÁ PŘÍLOHA KE ČLÁNKU »Tiskopisy provedené umělci«. Program kreslený J. Šimákem, vypravený graf. ústavem J. Štence. Tiskem »Politiky« v Praze. (24).

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 3. března 1909. Přítomni kol.: předseda Veselý, z výboru: Císař, Dyrynk, Hrnčíř, Kammermayer, Kraus, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šifner; z náhradníků Chudý, Matouš; z revisorů účtů Suchánek a zástupce pěv. odboru. Zápis schůze minulé čten a schválen. — Valnou hromadu nutno konati již 21. března t. r. v malém sále »Typogr. Besedy.« — Do Jaroměře bylo dopsáno. — Došlo: návrh filiálky Kutnohorské (položen na pořad valné hromady). — Dopis téže filiálky předán pěveckému odboru. — Kol. Suchánek a Kammermayer podávají vysvětlivky ku zprávě účetní. — Na anketě Obchodní a živnostenské komory zastupoval »Typografii« kol. Ot. Císař. Zpráva vzata na vědomí. Obch. a živnost. komora sděluje přípisem výsledek jednání. Přípis předán red. výboru ku projednání. — Kol. Mrázek podává zprávu pokladní, kol. Kammermayer zprávu administrační. — Před valnou hromadou svolána bude schůze členská. — Budou podány žádosti o subvence. — Účty: Za 2. číslo »Typografie K 224·40. — Za člena se hlásí a přijat Hansdorf Jos. (Venta). Filiálka v Roudnici oznamuje výsledek valné hromady; zvoleni kol.: St. Bělohlávek předsedou a pokladníkem, Frant. Pelinka jednatelem. — Za členy se hlásí a přijati tamtéž kol.: Brávek Jan, Pohl Frant., Mišoň Ad., Kletečka Eman., Brzek Leop., Pelinka Frant.

VALNÁ HROMADA SPOLKU »TYPOGRAFIA« konána dne 21. března 1909 za předsednictví kol. Vojt. Veselého, za účasti 55 členů pražských a zástupců filiálek z Ml. Boleslavi kol. Petlana Em. a Kutné Hory kol. Petráska Mirosl. — Kol. předs. zahajuje valnou hromadu a udílí slovo kol. Krunertovi, předsedovi »Typogr. Besedy«, ku přednášce »O dějinách Typografie«. — Po té přikročeno ku projednávání vlastního pořadu valné hromady: 1. čten a schválen zápis poslední valné schůze. 2. Zprávy a) jednatele, b) pokladníka, c) administrátora schváleny a po návrhu kol. Suchánka jménem revisorů účtů uděleno pokladníku i administrátorovi absolutorium. Kol. Dyrynk podává jménem redakčního výboru zprávu redakční. — Na to bylo valnou hromadou zvoleno komité ku sestavení kandidátní listiny, a to kol.: Motyčka, Mrázek, Suchánek, Šébl, Šefl. — Zatím pokračováno v projednávání dalších bodů pořadu. Příspěvek spolkový ponechán v dosavadní výši. — Návrh Žižkovské filiálky přijat po debatě ve změněném znění jak následuje: Filiálkám, jež pěstují vzdělávací a výchovnou činnost mezi učni typografickými, zvyšuje se jich podíl na příspěvcích členských ze 2 hal. na 3 hal. za člena a tyden. — Návrh filiálky Kutnohorské na uspořádání

EN L'HONNEUR DU III: CONGRÈS INTERNATIONAL DE CHAMBRES DE COMMERCE À PRAGUE.

PROGRAMME:

I a. VÍTĚZSLAV NOVÁK: VEČER (LE SOIRE).
b. JINDŘICH JINDŘICH: DIVNÁ DUMA.
(LA MÉLANCOLIE BIZARRE)
c. Dr A. DVOŘÁK: ARIE DE L'OPÉRA „DIMITRIJ"
Mme SLAVÍKOVÁ-JORDÁNOVÁ.
II. B. SMETANA: DUETTO DE L'OPÉRA
„LA FIANCÉE VENDUE"
M.M. ŠTORK ET POLLERT.
III. a. K. POSPÍŠIL: DOUMKA
b. N. PAGANINI: „NEL COR PIU NON MI SENTO".
M. BUCHTELE.
IV. CHANSONS NATIONALES M. ŠTORK.
V. a. K. BENDL: ŠŤASTNÝ MANŽEL
(LE MARI HEUREUX)
b. CHANSONS DU PAYS DE BLATA (BOHÊME).
M. POLLERT.
ACCOMPAGNEMENT AU CLAVECIN:
M. DAVID.
TOUS LES ARTISTES APPARTIENNENT AU THÉÂTRE NATIONAL DU ROYAUME DE BOHÊME.

ŽOFÍN. LE 7. SEPTEMBRE 1908.

Ke článku »Tiskopisy provedené umělci«. Program kreslený J. Šímákem, vypraveny graf. ústavem J. Štence. Tiskem »Politiky« v Praze.

nejméně dvou odborných přednášek ročně v místech, v nichž nacházejí se filiálky spolku, schválen po doporučení del. kol. Petráskem a předsedou kol. Veselým. — Na to vykonány dle navržené kandidátní listiny volby a zvoleni jednohlasně kol.: předsedou Kraus Frant., místopředsedou Veselý Vojt., do výboru: Císař Otokar, Daňhelka Ant., Dyrynk Karel, Kaláb Meth., Kammermayer Čeněk, Karajs Rud., Matouš Vilém, Motyčka Jar., Mrázek Em., Šefl Jos, (za Žižkov), Šébl Fr. (za Smíchov) a Šifner Karel; náhradníky: Holík Jos., Hrnčíř Gust., Jeník Boh., Poupě Ant., revisory účtů: Suchánek Frant. — Kol. předseda předčítá přípis fil. Kutnohorské, která blahopřeje ku 20letému trvání spolku. — Jelikož více žádných návrhů ani dotazů nestává, končí kol. předseda valnou hromadu. Šifner Karel.

USTAVUJÍCÍ SCHŮZE VÝBORU ze dne 26. března 1909. Přítomni kol.: předseda Kraus, místopředseda Veselý, z výboru: Daňhelka, Dyrynk, Kaláb, Kammermayer, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šefl, Šifner; z náhradníků: Hrnčíř, Poupě; z revisorů: Häring, Jirka, Suchánek. — Kol. předseda zahajuje schůzi poděkováním odstupujícím členům výboru, zvláště předsedovi kol. Veselému. — Výbor ustaven následovně: jednatelem Šifner Karel, pokladníkem Matouš Vil., kontrolorem Motyčka Jar., archivářem Daňhelka Ant., administrátorem Kammermayer Č. — Do redakčního výboru zvoleni: Kraus, Kaláb, Poupě, Šifner. — Čten a schválen zápis schůze minulé. — Do Kutné Hory bude dopsáno. — Podání k obch. a živnost. komoře v příčině graf. učiliště zrediguje red. výbor. — Na to čten a schválen zápis řádné valné hromady. — Losy pomoc. zem. spolku pro nemocné plicními chorobami budou vzaty do prodeje. — Účty: Za 500 oběžníků k valné hromadě K 14·50, 590 výtisků 3. čísla »Typografie« K 236·—, cestovné deleg. filiálek K 11·20, za různé práce K 6·—, porta K —·80, za nový protokol jednací K 3·60. Výroční zprávy budou za účelem agitace zaslány opět filiálkám. — Vnitřní.

PRAVIDLA SAZBY

PRAVIDLA SAZBY TYPOGRAFICKÉ

Miniaturní knížečka krásně vypravená. - Vyšla ve druhém vydání nákladem „Typografie". Cena brožované 80 hal., vázané K 1·60. Objednávky vyřídí František Kraus, Praha VII., Belcrediho tř. č. 534.

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí č. 23 n.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

Návrhy příloh, práce k posouzení a veškeré záležitosti části přílohové se týkající zasílány buďtež na adresu: O. Císař, Praha II., Václavské nám. 26.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redakce části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí
VÁCSLAV KINDL
přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník
V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)
nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.
Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

TOVÁRNA BAREV
KAST & EHINGER
STUTTGART
VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA.
PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO • GRAFICKÉ OBORY •
SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU
HUGO CARMINE
PRAHA. VÍDEŇ.
BUDAPEŠŤ. ŠTYRSKÝ HRADEC.

REGISTRACE „AUTOMATIC“
NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.
OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!
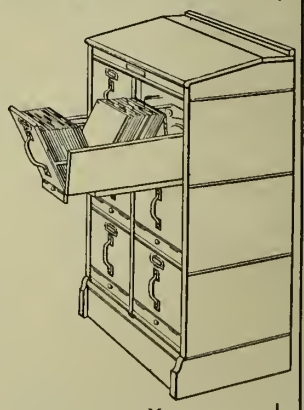
JOSEF JIROUŠEK,
AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELAŘÍ
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

TYPOGRAFICKÝ NÁVRHÁŘ V AMERICKÉ REKLAMĚ.

Pro »Typografii« napsal BENJAMIN SHERBOW z Nového Yorku.

Reklamní kancelář ve Spojených Státech je zřízením, které usnadňuje obchody konané prostřednictvím insertů v časopisech a novinách, jakož i pomocí rozličných tiskopisů: oběžníků, brožur, cenníků a pod.

Kancelář určuje, kterak insert má vypadat, volí publikace, v nichž má být uveřejněn, a předpisuje, mnoho-li místa má zaujmouti. Sestaví text insertu, dá zhotoviti nutné obrázky a stočky pro tisk, navrhne typografickou úpravu insertu a konečně, když veškerá tato práce dospěla k uspokojivému výsledku, kancelář připraví galvanické odlitky pro tisk v novinách a časopisech.

Nutným následkem obrovského rozvoje americké reklamy a neustálé snahy po zdokonalení provozovacích způsobů bylo rozdělení práce. Tato nutnost specialisování vytvořila povolání typografického návrháře (typographical designer) zabývajícího se určováním typografické formy, která by ihned vzbudila pozornost svojí přitažlivostí a nápadností a přivábila ke čtení vlastního obsahu jasným a logickým uspořádáním insertu.

Je nezbytno, aby vlastní obsah insertu, text, a obrázky byly upraveny co nejpečlivěji a po dobré úvaze tak, aby jich působivost nebyla rušena nebo docela zničena nevzhledným uspořádáním typů, ale spíše vkusnou a účelnou typografickou formou zdůrazněna.

Může se namítnouti, proč to vše není prostě ponecháno sazeči? Proč není ponecháno jeho dobré vůli, aby insertu dal co nejlepší typografickou formu dle svého vkusu a zkušenosti? Proč má jeho práce býti řízena někým jiným?

Odpovídám že sazeči, vyjímaje řídké případy, chybí předběžná příprava a zběhlost v této práci. Nemá v reklamě zkušeností, které by jej činily schopným důvtipně analysovat text insertu a posouditi, jaké podání jeho sazbou bylo by nejpůsobivější.

Tím přicházíme k úvaze, jaké schopnosti musí míti typografický návrhář, co musí uměti a znáti, aby se osvědčil na poli insertní typografie.

Především musí míti velmi vyvinutý smysl pro reklamu jako ten, kdo upravuje rukopis pro insert. Jinak by nebyl schopen vykonati potřebný rozbor insertu který má upraviti, a určiti že to zde je důležité — to že musí býti vyznačeno a sesíleno — nebo ono že je poměrně méně důležito, že může to býti podřízeno nutnosti většího zdůraznění hlavní přitažlivé části.

Typografický návrhář musí nejprve znáti písmo i ostatní materiál v sazbě používaný tak, jako jej zná sazeč. Nemusí umět tolik, aby dovedl vzíti sázítko do ruky a vysaditi řádku typů, leč theorie tohoto předmětu musí mu přejíti až do konečků prstů. Musí vědět, *proč* sazeč koná to, co koná, i jaké možnosti připouští tuhá pravidelnost jeho materiálu. Nenaučí-li se návrhář znáti hranice typografických možností, bude často žádati věci, jichž nelze provésti a sazeč nedovede vyhověti jeho přáním. Návrhář musí býti rovněž schopen vytknouti sazeči, že tato řádka je nesprávně proložena, že záhlavní řádka působila by lépe s jednou proložkou nahoře a dvěma dole, nebo že určitá iniciála se nehodí; musí také rozuměti, že v některém případě řádka nemůže býti jinak proložena, leda by text byl pozměněn; že zde není místa pro proložku, kterou chtěli bychom vložit; že bílého pozadí kolem hlavní řádky může být dosaženo pouze vysazením jí z menšího stupně písma; a konečně musí jediným pohledem postřehnouti, že nesprávným přizpůsobením iniciály k písmu není vina nedbalost sazeče, ale nevhodnost samé iniciály k tomuto užití, a chceme-li insert zlepšiti, že musíme změnit sazbu nebo iniciálu nahradit iniciálou jinou.

Tolik o omezení návrháře materiálem. Studium možnosti typů je prací po celý život a stupeň původnosti užité myšlenky je stupněm úspěchu designérovy práce.

Přistupujeme nyní k nejdůležitějšímu základu všech nezbytných znalostí typografického návrháře: ke vkusu. Má-li vkus, může i nedokonale rozuměti typografické technice, a přec dovede navrhnouti znamenité práce. Leč postrádá-li vku-

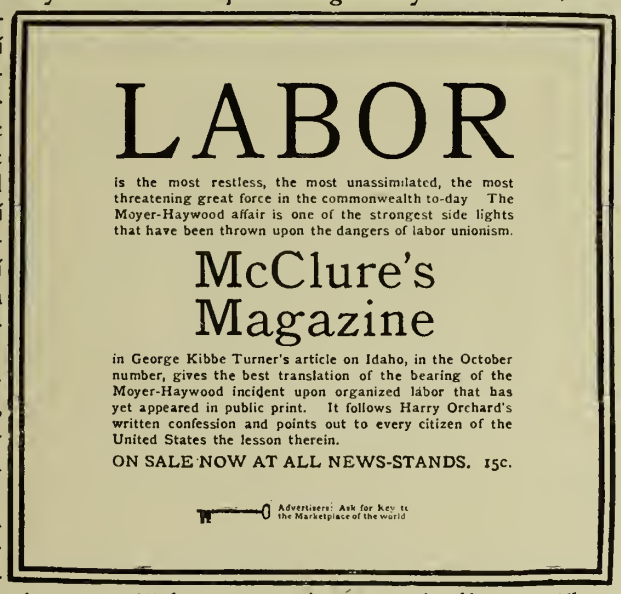

su, pracuje nadarmo; nechť jsou jeho ostatní vědomosti sebe širší, vykoná pouze prostřednosti.

Prve než rozebéřeme denní práci typografického návrháře v reklamní kanceláři, všímněme si vlastností, které by s typografického hlediska insert měl míti. Jasnost, význačnost a vkusný vzhled jsou tři vlastnosti, které vyšetříme.

Co je účelem insertu?

Já, výrobce toiletního mýdla, chci říci a žádám vás, abyste se zajímal o upotřebení mýdla mé výroby. I zařadím do novin nebo do časopisu oznámení, které má přilákati vaši pozornost k mému mýdlu. *Jasnost* musí nezbytně býti první vlastností mého insertu. Je třeba, abyste se neomylně a co nejkratčeji dověděli, že hovořím o mýdlu, o svém mýdlu, o zvláštním druhu mýdla, o mýdlu, které je toto, takových a jiných předností.

Nemohu žádati, abyste přerušili četbu uprostřed pro můj insert a zapoměli na vše kromě mého mýdla. Nesmím tedy být nejasným v žádném bodu. Insert musí býti jasný a přehledně uspořádaný, tak aby vaše oko snadno a přirozeně se svezlo s jednoho bodu mého výkladu na druhý bod. V insertu nesmí býti nic, co by vás mohlo mýlit, co by nebylo lze snadno a hned pochopiti.

Proto musí býti vysazen z písma jasného a zřetelného. Především musí být čitelné — není-li, je vše ostatní zničeno. Typy jsou nositelem myšlenky, pomůckou ke čtení — nejsou zde jen k prohlížení. Je-li písmo výstřední kresby nebo v základě příliš těsné, je nesnadno čitelné a čtenář nebude plýtvati časem k jeho rozluštění — a tak škoda peněz, které jsem věnoval, abych získal pozornosti čtenáře. Je-li insert přeplněn bezvýznamnou ozdobou, je oko upoutáno jí a odvrací od hlavního účelu: čtení.

Je-li můj insert něčím neúplným a kusým — čtverec z písma v tom koutě, jiný čtverec v onom koutě a ještě další čtverec písma umístěný ledajak kdesi uprostřed na první pohled neuspořádaně a bez souvislosti — nevíte, kde co hledati i budete těkati z místa na místo. Zmátl jsem vás a roztříštil vaši pozornost, místo abych vám pomohl.

Je tedy zřejmo, že jasnost typů samých i jasnost v jich uspořádání musí býti východištěm při úpravě dobře navrženého insertu.

Dále záleží na význačnosti. Jasnosti je naprosto nutno, když jsem si byl zajistil vaši pozornost, ale dříve musím pozornost vaši získati. V mém insertu musí být něco, čím by se odlišoval uprostřed obklopujícího jej množství jiných insertů, tak aby váš zrak, přehlíží-li mimochodem stránku novin nebo časopisu, okamžitě byl přiváben něčím v mém insertu, co by vás přimělo zastaviti se a přečísti si jej. K zajištění působivosti insertu není nezbytně třeba výstředního uspořádání. Nejčastěji lze jí dosíci prostými pomůckami: dobře rozřešenou hlavní řádkou, vhodně užitou obrubou, nápadným užitím ochranné známky, bílou mezerou tam, kde nejvíce pomůže k celkovému dojmu.

2. INSTRUKCE PRO SAZEČE. (Zmenšeno na polovic.)

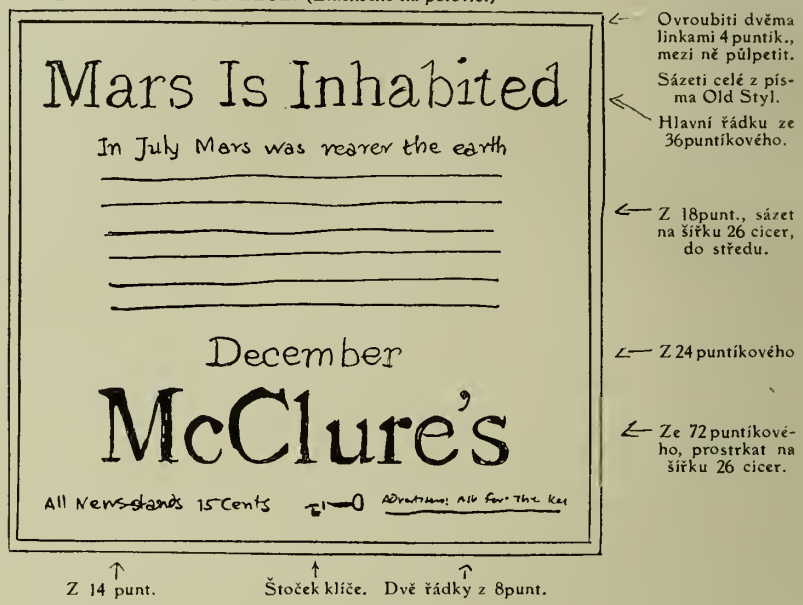

Konečně je třeba vkusného vzhledu. Když jsem přivábil vaši pozornost ku mému insertu a jeho jasností docílil, že jste jej též přečetl, chtěl bych dosáhnouti něčeho dalšího. Chci zanechati trvalého dojmu ve vaší mysli. Chci již fysickým zevnějškem insertu vnuknouti vám něco o dobrých vlastnostech mého toaletního mýdla. Snažil jsem se, aby forma mého insertu byla za stávajících okolností co nejelegantnější, vysadil jsem jej z krásného písma a pečlivě jsem jej tříbil a zbavil všech drsností a neuhlazeností, aby tvar jeho byl zraku

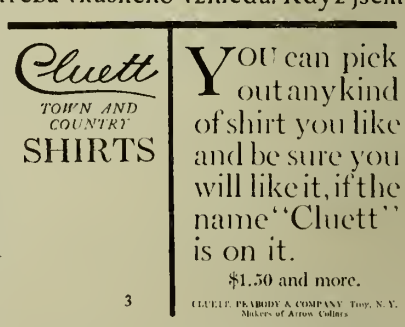

příjemným a působil na vás dojmem, jenž bezděky pak slučujete s jakostí mýdla.

Vraťme se k denní práci typografického návrháře. Jest mu dán úkol navrhnouti serii novinových insertů pro *McClure's Magazine*. Místo pro každý insert jest určeno na 6 palců výšky přes tři sloupce novin. Jelikož má býti celá serie těchto insertů, bude použitím význačného stylu dosaženo něčeho důležitého: vzájemné příbuznosti, a jí docílí se okamžitého rozpoznání insertů sborníku *McCluremo*. V hranicích tohoto povšechného slohu může býti dosaženo mnoha rozličných věcí, které dodají každému insertu vlastní osobitou zajímavost, aniž by bylo nutno upustiti od zmíněné příbuznosti; tak bezděčně sloučí si čtenář tvar insertu se jménem inserenta a zapamatuje si je.

Mars Is Inhabited

In July Mars was nearer the earth than it has been for seventeen years. Professor Lowell, at Flagstaff, Arizona, discovered some things never known before, and has certain convictions that organic life exists on our sister planet. He describes it in the

December

McClure's

All News-stands, 15 Cents

Advertisers: Ask for "The Key to the Market-place of the World."

Jedním z prvých kroků k dosažení stejnosti dojmu je zvolení zvláštního slohu písma, z něhož sází se pak každý insert; není nutným vždy tentýž stupeň písma, ale týž jeho řez. Tak určí návrhář, aby všecky inserty byly sázeny celé z písma *Old Style*. K docílení další příbuznosti určí, by inserty uzavřeny byly ve dvojitý rámeček z půlpetitové linky. Když to je hotovo, tedy nejbližší prací je vnitřní úprava. Každý z těchto insertů *McCluremo* měl za účel oznámiti článek otištěný ve zvláštním vydání onoho časopisu. Pochopitelno, že v každém insertu musil být význačně řešen buď název článku nebo jiný zajímavý bod. Kterak to bylo vykonáno, vidíme na ukázce 1. a 4. Nesmí však býti opomenuto, že i název časopisu je třeba vštípiti do mysli čtenáře, a proto nutno zajistiti to vyznačením názvu.

Cluett

SHIRTS

The coat feature of the Cluett Shirt is but one of the ways in which it conforms to comfort.

$1.50 and more.

CLUETT, PEABODY & COMPANY, Makers of Arrow Collars, TROY, N Y

Maje rozhodnuty tyto podstatné okolnosti, návrhář počne zběžně hotoviti hrubý náčrtek dle celkového rozvrhnutí svého insertu. Načrtne tucet návrhů dříve než připadne na něco, co jej uspokojí, a když konečně toho dosáhne, napíše na náčrtek instrukce pro sazeče. Velmi často jest první pokus pouhým základem, prohlíží se a zlepšuje, dokud není dosaženo výsledku uspokojujícího a vyhovujícího účelu. Do jaké míry návrhář řídí práci sazeče, ukazuje připojená reprodukce zběžného náčrtku (příklad 2.). (Aby docílil vyhovujících výsledků při nejmenší ztrátě času, opatří si typografický návrhář vzorkové otisky rozličných řezů písem ve velikostech, jež nacházejí se v závodě jeho tiskaře. Tyto uschová, aby věděl, která písma jeho tiskař má a zároveň získá tím bezpečnou pomůcku k odhadnutí, z jak velkého písma může dáti vysaditi insert, aby se vešel do určitého prostoru. Užívá-li návrhář s rozmyslem těchto vzorkových otisků, nebude žádati nemožností a usnadní si bez přílišné ztráty času nalezení vhodné insertní formy, kterou dle jeho kresby uspokojivě a snadno bude možno provésti.)

Návrhář má si všímati také ochranných značek — které často jsou nevkusné — a připojiti je k písmu tak, aby ochranná známka a na ní lpící nevkusnost nerušila působivost celkové úpravy. Všimněme si na příkl. slova *Cluett* ve vzoru 3. a 5. Toto zvláštní písmo nesnadno uvésti v soulad s písmem *Romana*. A přec v uvedených ukázkách bylo ho užito tak, že jeho nevzhlednost není tak zřejmá.

Vzory 6. a 7. znázorňují působivé užití bílé mezery v novinových insertech. Prázdné místo v natlačených sloupcích novin spíše vzbuzuje pozornost, než význačné rozložení řádek.

Pojednání o práci typografického návrháře vyplnilo by mnoho stran. Ale tento článek nechce nic jiného, než dáti několik prostých pokynů, kterými třeba se říditi, aby navrhování insertů dálo se s rozvahou a vkusem.

Z rukopisu autorova přeložil DYRYNK.

TECHNICKÉ KURSY GRAFICKÉ.

Napsal F. J. Havelka, assistent na Král. akademii v Lipsku. Věnováno královskému komercielnímu radovi p. A. Ursprungovi v Barmenu.*)

Již jedenáctý rok vleče se záležitost zřízení grafického učiliště a pokusného ústavu v Praze. Bohužel, že jest to jenom dělnictvo grafických oborů samotno, jež uznalo naléhavou potřebu podobného učiliště pro Prahu a Čechy, kdežto podnikatelé pohlížejí k celé této akci nečinně, ačkoliv měli by to býti právě oni, jimž by záleželo na zlepšení výrobků, aby mohli konkurovati skutečně cennou prací. Jest to v pravdě smutný úkaz, že téměř veškeré publikace odborně literární vyšly pouze péčí dělnictva z malých jeho prostředků, kdežto naši vynálezci v oboru grafickém napsali svoje zkušenosti pouze jazykem německým! Rovněž kursy odborné vybudovány na popud dělnictva; jsou to kurs prof. Beneše pro litografy-kresliče na vyšší umělecko-průmyslové škole v Praze, jehož se však může jen obmezený počet interesentů zúčastniti, a pak typografické kursy spolku »Typografia« v Praze a několika venkovských městech pořádaných. — Uvážíme-li, že v samotném policejní n rayonu pražském jest 154 grafických živností, jež zaměstnávají skorem 4000 osob, není třeba poukazovati, jak veliký význam by toto grafické učiliště mělo pro rozvoj umění grafického a i odborné literatury, zvláště když v celém mocnářství rakousko-uherském stává jediný podobný ústav ve Vídni, který jest nám stěží přístupný a proto nemůže míti patrného vlivu na rozvoj našeho průmyslu grafického.

Poukázal jsem v článku »Odborné školství«**) na to, že v Německu stává již celá řada odborných grafických učilišť, respektive odborných oddělení a praktických dílen na umělecko-průmyslových školách. Jednak majitelé závodů grafických v Německu vystihli význam podobných učilišť mnohem dříve, než jak tomu jest u nás, a jednak také vlády německé ukázaly veliký zájem pro odborné školství, kterého u nás také postrádáme: to jsou asi příčiny, dle mého náhledu, proč i ve směru tomto pokulháváme za Německem.

Slavnostní výbor zvolený v Praze 1897 pro oslavu sté ročnice vynálezu litografie vytknul si za prvý svůj úkol zřízení *odborné školy pro litografy a kamenotiskaře* v Praze. Případná odůvodnění a připojený učebný plán zaslány na ministerstvo vyučování, zemský výbor král. Českého, městskou radu král hlav. města Prahy a obchodní a živnostenskou komoru v Praze. Nepochopení a netečnost majitelů grafických závodů zavinily fiasko tohoto podniku. Od té doby odpočívala tato záležitost, ačkoliv čas od času přetřásána v dělnických debatách, až minulého roku dr. V. Schuster podal na zemském sněmu král. Českého návrh na zřízení *grafického učiliště* a *pokusného ústavu* v Praze, poukázav na rozvoj grafických podniků v Praze a Čechách vůbec. Zemskému výboru mělo býti uloženo, aby vyzval technologické průmyslové museum v Praze uspořádati a vybudovati odborné kursy grafické se stálou institucí grafického učiliště a pokusného ústavu. K tomu účeli měla vláda poskytnouti potřebné prostředky zařizovací a hraditi náklady vydržovací. Na to zemský sněm pro obstrukci německých poslanců odročen. — Posl. Ant. Němec žádal v rozpočtovém výboru říšské rady zřízení odborné školy grafické v Praze. — Jest tedy naděje, že buď dříve neb později český národ bude míti svoji odbornou školu pro grafická umění.

Jest všeobecně známo, že do nedávna vyučováno na odborných neb umělecko-průmyslových školách bez ohledu na praxi, a umělecký dorost neměl tušení o tom, co s jeho nákresem se v praxi děje. Umělci považovali technickou proceduru výrobku za cosi podřadného a vůbec se o ni nestarali. Ve školách dělali se pouze nákresy, které pak v praxi působily veliké obtíže, neboť neznalost materiálu to byla, jež způsobila ty časté výstřelky. Teprve před několika roky počaly se v Německu zařizovati odborné praktické dílny, jež obyčejně připojeny k umělecko-průmyslovým školám. Pruské ministerstvo obchodu a průmyslu poukazuje v úkazu ze dne 15. prosince 1904 na důležitost praktických dílen a odporučuje jich zřízení! Ačkoliv již po roce 1880 existovaly v Německu odborné dílny pro dřevořezbu, čekanění a p., přec jen dílny pro umělecké kování, litografii, sazbu, knihovazbu, keramiku, ruční práce atd. vznikly později. Byl to následek silného anglického vlivu: krásných, jednoduchých, účelných to prací, které v Německu vzbudily veliký zájem.

Z uvedeného jest viděti, že umělcům jest zapotřebí zabývati se materiálem, t. j. technikou, a naopak praxe opět musí se zabývati více esthetikou. To jest nejlépe možno na odborném učilišti, kde umělci mohou sledovati svůj duševní produkt, ještě lépe však provésti jej sami od počátku do konce. Pak-li malíř neb kreslič zná technický proces důkladně, budou jistě jeho nákresy technicky charakteristické a zároveň ekonomicky úsporné, kdežto naopak technik obeznámený s esthetikou bude si vážiti vynalézavosti a úmyslů nákresu, čímž vyloučeny budou hrubé násilnosti při technické proceduře.

*) Tento článek je úvodem k řadě pojednání o jednotlivých grafických oborech, kterým se vyučuje na vzorně vedeném grafickém učilišti v Lipsku.

**) »Almanach grafických příslušníků« na rok 1908.

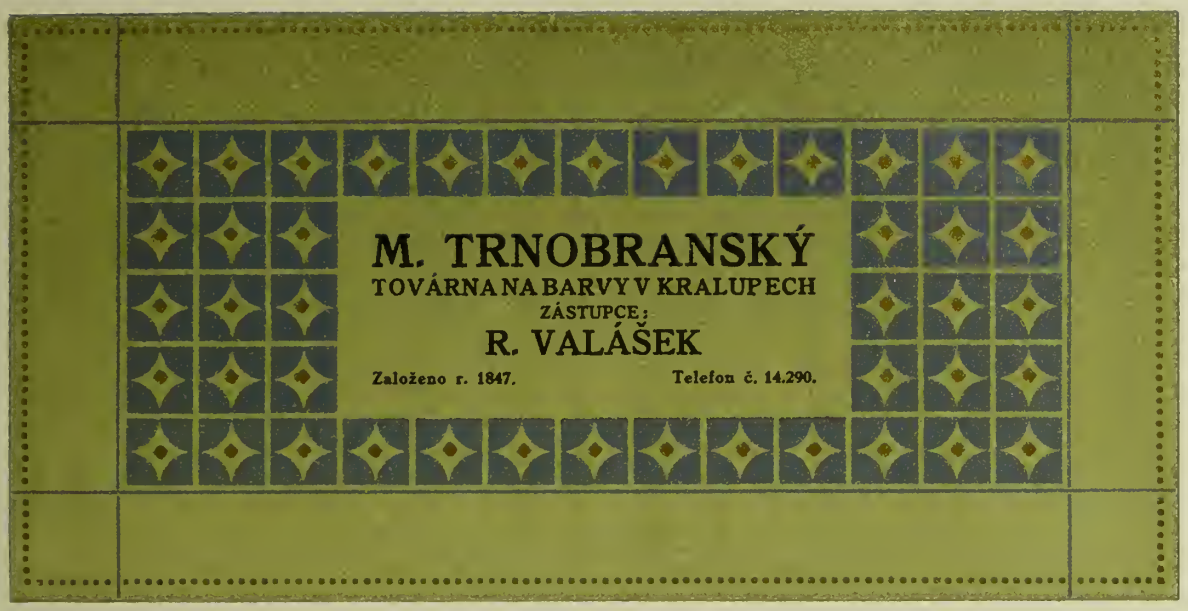

Příloha »Typografie« ročník XX. sešit 5.
Dle návrhu Otakara Císaře. Tiskl Frant.
Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze.

Královská akademie pro grafická umění a knižní obory v Lipsku (Königliche Akademie für graphische Künste und Buchgewerbe zu Leipzig) zanechala t. zv. »akademické« tvorby roku 1901, kdy povolán nový řiditel prof. *Max Seliger*, který celý ústav zreorganisoval. Mnohá oddělení bylo nutno úplně rozpustiti a jiná, účelnější znovu zříditi, což stálo přímo nadlidskou námahu. Dnešní král. akademie, která jest vzorem grafického učiliště, jest dílem prof. Seligera. Co to znamená, přiměti ministerstvo a magistrát na stálé vydeje pro novoty, byť sebe potřebnější, povolání zdatných učitelských sil atd., to dovede posouditi jenom odborník.

Účelem těchto řádků má býti, podati zprávu o technických grafických kursech, jež jsou pořádány na královské akademii v Lipsku, poněvadž tento ústav jest jediný toho druhu na světě.*) Tyto kursy mají jednak účel poukázati umělcům na příbuznost a odvislost technickou, jinak však jaksi nahraditi praxi, poněvadž se učňům v továrně nedostává náležitého vyškolení následkem zavedeného dělení práce a specialisování, částečně však i proto, jelikož se v praxi pohlíží na techniku dle zcela jiných zásad. — K snadnějšímu pochopení musím předeslati, že lipská akademie jest rozdělena na průpravku, kreslírny, odbornou školu a školu večerní. Žáci průpravky mají technické vyučování jako vedlejší předmět a musí prodělati po sobě všechny technické kursy, kteréž se jim podávají jako stručný výtah, kdežto žáci odborné školy mohou si pak již samostatně voliti svůj technický obor a pracovati pak výhradně v té neb oné produkční neb reprodukční technice, jako jest dřevoryt, mědiryt, lept, litografie a p., neb i v různých současně. Večerní žáci pak mohou provésti svoje nákresy v určitý čas; takže technické kursy různých technik jsou roztříděny na obligátní pro průpravku, na volené pro odbornou školu a ty pro večerní školu, kde žáci již dotyčnou techniku ovládají prakticky. Proto také kursy jsou velmi odlišné. Pro žáky průpravky dostačí všeobecný přehled, poněvadž by přesné studium jednotlivých technik vyžadovalo mnoho času, kdežto samotné přednášky o materiálu, nástrojích a strojích by byly jednak suchopárné a jednak by se žáci nenaučili vážiti si technické dovednosti a jejích obtíží. Při této příležitosti dostanou žáci stručnou představu o různých technikách a mohou se pak pro některou z nich rozhodnouti, kdežto učitelé porovnají technické schopnosti a mohou žáka pobídnouti k volbě, jež nejlépe jeho schopnostem a zálibě odpovídá. Z toho důvodu pak celodenní žáci v odborné škole zaplatí jenom hlavní vyučování (technické) a mají při tom vedlejší vyučování zdarma. Hosté pak, jimž se ponechává úplná volnost ve volbě oddělení neb tříd (musí však prokázati schopnost), zaplatí každý kurs a třídu zvlášť.

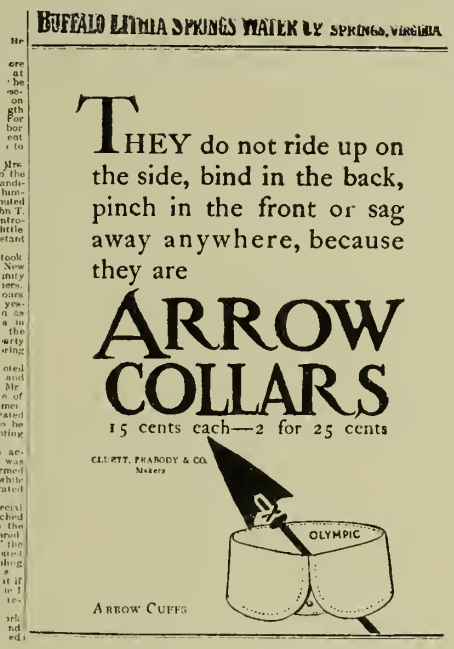

6

Vedle dřevorytu, mědirytu, leptu a litografie pěstují se také fotografické reprodukční techniky a sice zinkografie, autotypie, světlotisk a heliogravura. Dříve pěstovala se hlavně reprodukční grafika, kdežto nyní stala se jen vedlejším předmětem a její místo zaujalo *produkční* umění jak v grafických, tak částečně i ve fotografických odděleních. Vyžaduje toho duch času, neboť úspěch lze příště hledati pouze v tom, vynalézati *zvláštní působivost uměleckou v svérázné technické dovednosti*. V odborné škole lze dosíci zručnosti v kopírování, v kresbě a malbě, kdežto imitace cizí technické zručnosti se úplně zavrhuje. Pak-li v technickém oddělení 6—10 žáků pracuje dle jednoho přírodního motivu, jistě každá z vyhotovených prací bude se lišiti zvláštním esthetickým a technickým resultátem. Žáci kreslí, leptají, ryjí, tisknou, vyvolávají atd., učí se tedy znáti postupně technickou tvorbu.

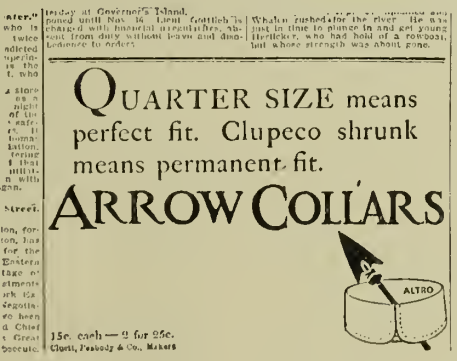

7

Jest pravda, že žáci nemohou si při tom osvojiti takovou technickou zručnost, jako za dobu

*) Obšírný článek o ostatní činnosti jmenované akademie napsal jsem pro „Grafický Obzor" (únor 1909).

čtyřletého učení v praxi, avšak i toho lze dosíci po absolvování průpravky, zvolí-li si pak dotyčný žák jistý obor v odborné škole (vždyť výsledky čtyřletého učení v praxi jsou v četných případech přímo ubohé) a věnuje se jeho dalšímu studiu. Jisto však jest, že technické kursy zařízené na král. akademii lipské značí velký krok v před v odborném školství umělecko-průmysl. vůbec.

GRAFICKÉ UČILIŠTĚ V PRAZE.

(Ke článku »Kursy nebo škola« uveřejněném v č. 3.)

Otázka zřízení učiliště pro živnosti grafické v Praze má pro nás typografy tolik důležitosti, že zcela pochopitelný jest zájem, s jakým sledována jest akce, před časem Obchodní a živnostenskou komorou pražskou zahájená, která směřovala k tomu, aby seznány byly názory súčastněných odborů a vysloveno dobrozdání, zda učiliště toto vybudováno býti má na podkladě akademickém, aneb zda jiný způsob uplatňoval a doporučoval by se lépe.

To samé thema pak v důsledku toho rozebíráno bylo též v 3. čísle tohoto časopisu a podán zde i částečný nástin celého rozvrhu učební osnovy učiliště toho.

Ač v principu s naznačeným vybudováním školy té na podkladě řemeslném úplně souhlasím, přec jen naznačuji v článku tomto několik změn, které dle mého názoru byly by útvarem svým prospěšnějšími širšímu kruhu pomocnictva a tím i živnosti samé, pro kteréžto dva činitele v první řadě učiliště zřízeno býti má.

Na anketě obchodní komorou svolané, v které přítomni byli příslušníci veškerých grafických odborů a to jak majitelé závodů, tak i pomocnictvo, vedle toho pak i mimo odbory stojící významní činitelé, vysloven a přijat názor, čelící proti zřízení školy na podkladě akademickém a domáháno se zřízení učiliště takového, které by opravdu živnostem zde zastoupeným prospěšno bylo, a poukázáno i k jednotlivým cestám k tomu směřujícím.

Aby přispělo se k zdokonalení živnosti, ať již kterékoliv, nutno na prvním místě postarati se o to, aby pomocnictvo naučilo se znáti dokonale obor svůj s veškerými jeho technikami, a znalostí takových docílí se pouze postupným řemeslným probíráním jednotlivých odborných předmětů v pořadí, jak toho spojitost vyžaduje. Teprve po všech předběžných znalostech mohlo by se pomýšleti snad na další, vyšší umělecké vzdělání dotyčného pomocnictva.

Učiliště samo, které by výše naznačenému úkolu vyhovovalo, bylo by nutno rozděliti v jednotlivé školy samostatných odborů, kde by se s ohledem k zvláštnostem dotyčného odboru vyučování upravilo.

Tak ku př.: *Škola pro knihtiskaře* obsahovala by předměty:

1. Nauku o sazbě (v nejširším slova smyslu).
2. Nauku o tisku.
3. Nauku o písmolijectví a stereotypii.
4. Nauku o zbožíznalství a kalkulaci.
5. Nauku o příbuzných odvětvích.
6. Tiskový zákon, zdravovědu.
7. Kreslení.

Vyučování bylo by tak uspořádáno, aby ve vzorně zařízené dílně i posluchárně theorie s praksí ve všech předmětech ruku v ruce postupovala.

Školní rok trval by při denním sedmihodinném vyučování as 9 měsícův a látka jednotlivých, zde naznačených předmětů byla by tak upravena, aby v ucelených oddílech dle vztahu k sobě přednášky postupně se vázaly.

Školu tuto denní navštěvovali by posluchači řádní a kromě toho, výše zmíněným uspořádáním celek tvořících oddílů umožněno by bylo i prakticky zaměstnaným, kteří by sobě potřebný čas k návštěvě části denního vyučování zjednati mohli, aneb nezaměstnaným, aby vhodně voleným předmětem znalosti svoje doplnili.

Tím způsobem by také počet návštěvníků stálým doplňováním těchto mimořádných posluchačů byl udržován v náležité výši i tenkráte, kdyby posluchačů řádných bylo málo.

Celá osnova vyučovací byla by rozdělena jak již řečeno tak, aby postupně za sebou následovaly v celkové oddíly upravené předměty vzájemně se vážící, které by mimořádnému posluchači poskytly příležitost absolvováním některého z nich osvojiti si vše s prací tou souvisící, řádnému posluchači pak vyplňovaly by celý učební rok.

Tak ku př. postup vyučování by byl:

1. Dějiny a vývoj knihtisku.
2. Základní pravidla systémů a řezů písmových.
3. Naložení kasy antikvové a frakturové.
4. Základy a pravidla hladké sazby.
5. Sázení z psaných a tištěných rukopisů.
6. Korigování sazby.
7. Rozmítání sazby hladké.

Druhý až sedmý bod činily by takovýto samostatný *první oddíl přípravný*, přístupný mimořádným posluchačům.

Následovaly by pak oddíly:

II. O lámání sazby (a to jak dílové, tak i novinové se všemi k tomu příslušícími podrobnostmi).

DĚLNICKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V PRAZE MYSLÍKOVA ULICE ČÍS. 1959

Vyznamenána na I. děln. výstavě v Praze stříb. medailí Obchodní a živ. komory. Čestným diplomem kraj. výstavy na Kladně

TELEFON ČÍSLO 2134 ◆ ÚČET POŠTOVNÍ SPOŘITELNY ČÍSLO 811.771

Vyznamenána na Jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory v Praze 1908 diplomem s právem ražení zlaté medaile

Stav dne K_____

dnešní účet „_____

Úhrnem . . K_____

V PRAZE, dne_____ 19____

ÚČET pro_____

		K	h
	UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ (26)		
	Příloha "Typografie" čís. 5, roč. XX. Navrhl a provedl M. Kaláb. Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze		

Místo plnění Praha ◆ Ceny vyrozumívají se proti hotovému placení beze srážky ◆ Námitky podané nejdéle během 8 dnů, počítaje ode dne doručení zboží, budou povšimnuty, pozdější reklamace se nepřijímají ◆ Po uplynutí 3měsíční lhůty účtujeme 4% úroků z prodlení ◆ Skladové tiskopisy zasíláme proti dobírce

III. O úpravě knihy (titul. arch atd.).
IV. O sazbě matematické a chemické.
V. O sazbě cizích řečí.
VI. O sazbě notové.
VII. O sazbě pořadové a tabelární.
VIII. O sazbě akcidencí jednoduchých.
IX. O sazbě akcidencí složitých.
X. O sazbě plakátů.
XI. O sazbě koníčků a rebusů.
XII. Řezání do podtiskového materiálu.
XIII. Nauka o tisku všeobecná.
XIV. » » na stroji příklopovém.
XV. » » » » cylindrovém.
XVI. » » » ručním lisu a rotačním stroji atd.
XVII. » o barvách knihtiskařských, válcovině a papíru.
XVIII. Kalkulace a zbožíznalství.
XIX. Nauka o stereotypii.
XX. » o písmolijectví.
XXI. » o příbuzných odvětvích atd. atd.

Zde tedy rozdělena jest celková osnova v jednotlivé běhy, sami o sobě též celek tvořící, takže pomocníku předkládá se již hotový postup a souhrn toho, čím odborné vědomosti doplniti chce anebo má.

Dejme tomu, že sazeč jest dobrým paketářem, ale jiného nic neměl příležitost se naučiti; tu vyvolil by si třeba běh »*O přelamování sazby*«, aby tím i dále uplatniti se mohl. Poněvadž pak lámání sazby, ať již dílové, se stočky neb časopisů, mnoho má společných pravidel, bylo by plýtvání časem, aby snad učiti se chtěl pouze lámání hladké sazby v díle anebo jen lámání časopisů, jak to dle návrhu v zmíněném článku možno jest; podá-li se mu vše uceleně, jak to zde navrhuji, pak nucen jest absolvovati všechny způsoby lámání sazby a jest z něho pak metér dokonalý.

A právě tak je tomu i při ostatních oddílech. I zde se musí podati pomocníku již celek hotový, který by mu prospěl, a nesmí se připustit, aby samostatně nevhodně volenými jednotlivostmi stal se z něho nedouk, který by ku př. jsa paketářem, si vybral kurs, pojednávající o cenných papírech, diplomech a pod., aniž by měl nutné předběžné znalosti o akcidenční sazbě vůbec.

Tolik o vyučování denním. Kdo přečetl článek dříve zmíněný, pozná, že celkem liší se rozvrh tento od onoho pouze tím, že obsahuje určitější vedení posluchačů, a tím předejíti chce zklamání, které by po absolvování takového náhodně voleného běhu se dostavilo. Že by každý účelně dovedl sám si jednotlivý postup vybrati, jest málo pravdě podobno.

Přihlédněme ale také k jiné stinné stránce v článku tom navržené úpravy, totiž k praktickému vyučování pouze dennímu.

Jest nesporno, že denní vyučování má svoje přednosti; ale kdo budou ti, jež si takovéto denní vyučování budou moci dopřáti? Několik svobodných a lépe situovaných jednotlivců. A což ti ostatní, kteří absolutně nemohou něco podobného ve dne si dovoliti, ať již z ohledů finančních neb jiných? Ti odkázáni by byli na trochu theorie, která by bez současné prakse ani tolik neposkytovala co dnešní kursy, ve kterých se aspoň na papíře pracuje (skizzuje).

Možná, že snad by našly se činitelé, kteří by poskytnutím stipendia chtěli umožnit nemajetným návštěvu školy, ale výše stipendia a počet jich nebyl by nikdy takový, aby vyhovovali.

Proto doporučoval bych, aby pro tyto byly zřízeny ve večerních hodinách kursy, v nichž by theorie i prakse v účelně zařízených dílnách byly vyučovány a to dle těch samých útvarů jako pro mimořádné posluchače denní.

Nejobsažnější z těchto večerních kursů, jež by byly asi dva, nepřesahovaly by při 8—10 hodinách týdně více jak dva a půl měsíce, takže ani doba trvání nebyla by zde na překážku. Bude se snad namítati, že pomocník přijde do kursu večerního ze závodu unaven a to že bude závadou zdárného prospěchu, ale není tomu tak doslovně; jinou je práce nucená v závodě a jinou by byla dobrovolná práce ve škole, která by byla pro mnohého dokonce osvěžením, novotou.

Předmět takové důležitosti jako je zřízení školy grafické, nedá se jen tak povrchně odbýti a čím více bude o věci uvažováno, tím jistěji vyhneme se různým nedostatkům a chybám, které by později třeba těžce se daly napraviti.

V tom smyslu také psán jest článek tento a přál bych si, aby o naznačených zde jednotlivostech bylo dobře uvažováno. OTOKAR CÍSAŘ.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XIV.)

Jich stavby, velkolepost jejich provedení vtisklo římskému umění zvláštní ráz, který souhlasil s jejich povahou světovládců. Římané poznali cenu řeckého umění, osvojili si je a dle svého duševního nadání také zdokonalili. Přece však nedovedli vytvořiti taková umělecká díla jako Řekové. Jako světovládci hleděli Římané k tomu, aby byly jejich stavby nejen nádherné, ale i co do rozlohy největší, z materiálu nejvzácnějšího. Vohledu tom nedbali obtíží, a třeba z nejodlehlejších zemí své říše dali dovážeti stavební mate-

riál. Takovým stavbám hleděli dodati co možná největší nádhery, i upotřebili Římané tolik ornamentální okrasy, že vše bylo ornamentem přeplněno. Těmito vlivy obdrželo římské umění svůj zvláštní ráz, který se nám jeví ne v uměleckém propracování, nýbrž ve zvláštní konstrukci a v technicky nepřekonaných výkonech, rozměrech a nádheře. Proto jsou římské stavby smíšeninou řeckého a římského pojetí se samostatným římským základem a technikou.

Dle doby a vývoje dělíme římské umění na *prvé období*, kde bylo etruské umění pod panstvím římským asi r. 700 př. Kr. až do podmanění Řeků; v období tomto poznáváme, že mu chybí ideální krása, formy nejsou ještě vyvinuty a ukazují zřetelně na orientální a assyrské vlivy; *období druhé* asi roku 200 až 40 př. Kr.; dobu tuto nám nejlépe ukazují přetvořené umělecké formy slohu pompejanského; *třetí období* značí nám rozkvět, jenž trval od r. 40 před Kr. až asi 180 po Kr.; z doby této máme nejlepší díla umělecká a přetvoření řeckých řádů z tří na pět. Jsou to: 1. toskansko-etruský, 2. dorský, 3. římsko-jonský, 4. korintský a 5. římský, také zvaný kompositní.

49. Římský akantus rozvinutý.

Ze všech cizích tvarů, které sobě Římané osvojili, bylo etruské klenutí nejpřednější. Klenbu etruskou s takovým úspěchem vyvíjeli ve své architektuře, že tvoří zvláštní charakteristickou část jejich slohu. Klenba vznikne, když kameny klínovité podoby (t. zv. klenáky) sestavíme tak, aby spáry svými směřovaly k středu oblouku, čímž mohou se navzájem držeti v rovnováze a volně se vznášeti.

Římané užívali trojí klenby: 1. klenby válené, 2. klenby křížové a 3. klenby báňovité.

Máme tedy v římské architektuře dva hlavní typy, a to, italskou klenbu a řecké sloupoví, které u římských staveb obyčejně společně jsou užity. Klenba dodává římské architektuře její zvláštní ráz, neboť k vůli mohutným klenbám bylo nutno také základy přizpůsobiti. Byli tedy Římané nuceni utvořiti zcela nové základy, které byly Řekům úplně neznámy. U Římanů není sloupoví hlavní součástí stavební, jako u Řeků, zde je pouze jen dekorativní částí. Nejjednodušší řád dorský, který tak přesně souvisí s chrámem řeckým, a jonský řád upotřebují Římané velmi zřídka, za to řád korintský byl hojně používán a to jedině proto, že snesl Římanům vlastní velkou nádhernost a rozměrnost.

Sledujíce vývoj hlavice u řádu toho poznáme, že záhy pro ni povstaly zcela nová pravidla, leč zároveň seznáme, že vedle této hlavice vznikla samostatná hlavice římská. Tato daleko předčí hlavici řádu řecko-korintského bohatostí tvarů a liší se od předcházející tím, že místo lehounkých lodyhových volut byly u ní použity mohutné plžové voluty jonské.

Následek toho však byl, že hlavice ta pozbyla mnoho na organickém tvaru, za to však vynikla mohutností své architektury.

Přehlédneme-li řády architektonické znovu, pozorujeme, že dorský sloup je bez patky a velmi štíhlý, hlavice má poměrně malou výšku, torus pod echinem málo propracován, architrav podoben jonskému. Vlys opatřen triglyfy a metopy. Na řádu tomto je viděti změna proporce a zmen-

PRVNÍ ČESKÁ TOVÁRNA NA SKLO TABULOVÉ, KŘIŠŤÁLOVÉ A ZRCADLOVÉ, JAKOŽ I VÝROBA OZDOBNÝCH BROUŠENÝCH I HNÉTENÝCH PŘEDMĚTŮ ZE SKLA UMĚLÉHO VŠECH DRUHŮ

VINEUX V PRAZE

SKLAD A PRODEJ V PRAZE, FERDINANDOVA TŘÍDA Č. 219 STARÉ, 20 NOVÉ

V PRAZE, dne ..... *19*.....

PRVNÍ ČESKÁ TOVÁRNA NA SKLO TABULOVÉ, KŘIŠŤÁLOVÉ A ZRCADLOVÉ. VELKOVÝROBA OZDOBNÝCH BROUŠENÝCH PŘEDMĚTŮ ZE SKLA UMĚLÉHO

VINEUX PRAHA

SKLAD A PRODEJ:
V PRAZE, FERDINANDOVA TŘÍDA Č. 20

UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ TYPOSTAMPA

Příloha »Typografie«, ročník XX. čís. 5.
Provedeno dle návrhu Otokara Císaře.
Tiskem kniktiskárny »Politiky« v Praze.

šení uměleckých forem, čímž architektonicky byl tento řád úplně přeměněn. Řád římsko-jonský: dřík je opatřen kanelurami. Hlavice sloupu má plastické kyma echinu a malé voluty, patka vykazuje tytéž části, jako sloup atticko-jonský, avšak torus poněkud zakrývá trochilus, což je charakteristickou značkou tohoto řádu.

U řádu korintského jsou kanelury dříku dole

50. Malovaný ornament z Pompejí.

51. Nástěnná malba z Pompejí.

52. Basrelief pásový z Pompejí.

i nahoře rovně uříznuty. Hlavice sestává z dvojitého kalíšku naturalisticky vytvořených akantových listů. Patka je attická, avšak chybí abakus. Při tomto opakování lze dobře rozeznati odchylky, které shledáváme u řádu římského; nutno ještě dodati, že dřík tohoto řádu nemá vždy kanelury jako řecký, někdy je úplně hladký a někdy jen třetina dříku nahoře je kanelurována.

Kladí bylo u všech řádů dle řeckého způsobu, avšak jeho části jsou rozmanité a bohatší. Charakteristiku římského sloupoví poznáváme v tom, že článkování jeho liší se od řeckého jaksi rozumnějším dělením.

Ze všeho vidíme, že Římané přijali od Řeků všechny tři jejich architektonické řády, avšak — jak z památek jejch patrno — je dle své potřeby uspořádali. Kromě těchto řádů upotřebovali též toskánského řádu, kterému přimísili prvky řecko-dorského řádu. Konečně utvořili i svůj vlastní řád.

Zmínili jsme se již o řádu kompositním, i třeba si pamatovati, že hlavice kompositní je složena z hlavice jonské a korintské. Hlavním znakem jejím je profilování akantu. Dále nutno se zmíniti, že římské sloupoví má mnoho prvků etruských.

Poznali jsme již, že římská architektura sestávala ze dvou rozličných motivů; k tomu dodávám, že na příklad klenutí nebylo bezprostředně spojeno se sloupovím, neboť Římané napřed užili architrav, vlys i římsoví, a teprve nad tyto části dávali klenutí. Směr tento změnil se teprve na začátku středověku, kdy začali klásti klenutí nad každým sloupem zvlášť. Sloupy kladeny v dosti velkých mezerách od sebe a na rozdíl od řeckého způsobu stavěny sloupy na kostky a podstavce, ne tedy přímo na podlahu.

Řecký pilastr napodobili Římané takovým způsobem, že jej při stavbě vypouštěli značně do předu a davše mu podobu sloupu připojili hlavici, patku i dřík s kanelurami. Konečně nutno se ještě zmíniti, že v římské architektuře vyskytuje se jako nový prvek atika, umístěná na nízkém pilastru a hlavním trámoví.

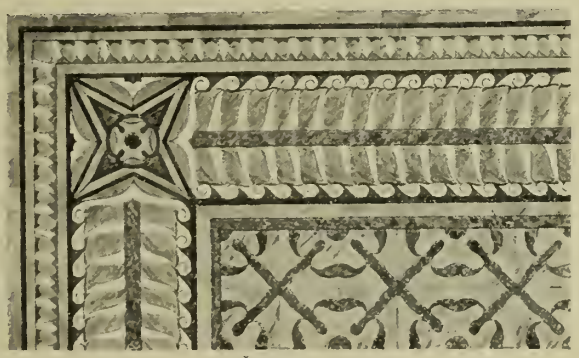

53. Římská mosaika.

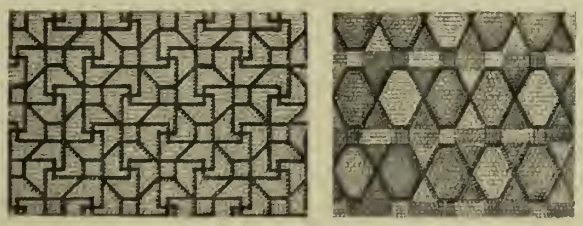

54. Mosaika z Herkulanum.

Nutno zmíniti se též o kassetovaných stropech a polokruhových výklencích ve zdi. Dekorací prvých byly rozličné rosety ve štuku a malba, druhých rozličné sošky.

Konečný úsudek o architektuře římské je ten, že vynikla zřetelností a promyšleností; poznáváme velkolepost myšlenky architektonické, obdivujeme rozměry klenutí a mohutné zdi. O plastice lze říci,

že Římané v ní dospěli k umělecké samostatnosti. Na jejich plastických dílech vidíme krásu tvarů i podobu, vše vypracované do detailů; Římané vytvořili též relief. Malba vyvíjela se tímtéž způsobem jako sochařství; o malbě nástěnné podává dříve již jmenovaný stavitel Vitruv zprávy, z nichž možno učiniti si posudek jak o stránce technické, tak i o tom, jak a co Římané dekorovali. Tak jako přijal římský sloh tvary z etruského, řeckého a toskánského umění, tak přijal z nich i formy ornamentální. Všude setkáváme se v ornamentální okrase římské s tvary jak rostlinnými, tak zvířecími, které známe již z okrasy řecké neb toskánské. Přece však musíme doznati, že římská okrasa není pouhou nápodobeninou, ale prozrazuje další vývoj. (Pokrač.)

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XI.)

Stávku, která přes všecka opačná tvrzení nebyla pomocnictvem chystána, započaly personály novinářské. Personály denní ukončily dne 22. prosince plně svou dobu pracovní. Stávku připravoval spíše jiný činitel.

Tomu předcházelo, že gremium do lhůty konviktskou schůzí vyžádané vůbec neodpovědělo. Bylo však známo, že principalita usnesla se na tom, že zastaví-li se jenom v jediné knihtiskárně práce, ostatní majetníci závodů že vázáni budou samo dělnictvo své vypověděti. Stála zde tudíž koalice firem proti pomocnictvu.

Přes to však nasvědčovaly některé okolnosti tomu, že jednotliví principálové sami budou se svými pomocníky vyjednávati. Závod Politiky ústy ředitele pana Nagla prohlásil, že závod ten přistupuje na požadavek pomocnictva, ovšem potud, pokud jiného ujednání v celku se nedocílí, které pak stane se i pro závod Politiky platným. Také pan Dr. Julius Grégr, majitel knihtiskárny »Nár. Listů« tak učinil. Leč patrně nátlak, jaký tu se strany gremia veden byl, přiměl oba jmenované závody, že v pátek dne 21. prosince přípověď tuto zase odvolaly. To vyvolalo v pomocnictvu nové roztrpčení.

Pomocnictvo výše uvedenou úmluvou principality octlo se tedy před rozhodnutím. Dá-li výpověď, bude bez práce, nedá-li jí, bude také bez práce, jelikož principálové kartelně jsou vázáni nevyjednávati a personály spíše vypověděti. Rozhodnuto tudíž, že dá pomocnictvo samo čtrnáctidenní výpověď. Tak se také stalo. Dne 22. prosince podána v tomto mimořádném případu ve všech závodech hromadně podepsaná 14denní výpověď.

Přes to, že Dr. Jul. Grégr původně slib daný odvolal, povolal si v sobotu v poledne zástupce personálu a prohlásil jim, že dodrží, co prve slíbil, a také výplata toho dne konala se již dle nových cen.

Okolnost tato, ale hlavně snaha těch, kteří z příčin — bůh ví jakých, snad záludných a osobních — usilovali o stávku, vyvolala odboj u ostatních novinářských závodů, z nichž ještě firma Haasova se s pomocnictvem svým vyrovnala, a chtěly zameziti tento postup povolnosti principality vůči pomocnictvu a vyvolati zmatek, což se jim také podařilo.

Na základě povolení závodu »Národ. Listů« a firmy Haasovy žádaly tak i ostatní novinářské personály. Mezi tím bylo však na obě uvedené firmy působeno ve smyslu opáčném. Přišla pak zpráva, že p. Haase novou smlouvu podepsal a že nutno žádati toho bezpodmínečně i jinde. Žádáno toho také u »Nár. Listů«, kde však Dr. Grégr prohlásil, že co slíbil dodrží, leč podpisem toho stvrditi nemůže, poněvadž jest vázán solidaritou s ostatními. To zviklalo víru a ostatními vlivy a pak naprostou solidaritou pomocnictva vázáni, učinili členové personálu ještě nový pokus docíliti potvrzení ujednaného. Rozhodnutí však ihned se nestalo, Dr. Grégr váhal. Mezi tím došla zpráva, že personály »Politik« a »Prager Tagblattu« již práci zastavily. Dr. Jul. Grégr pak vzkázal po správci administrace, že podepsati nemůže a že tedy na síly svého personálu dále nereflektuje: »Když chcete, pánové, můžete odejít«, tak zněla slova zástupce Dra. Grégra. Personál odešel. Co následovalo, ukázalo, že nežli Dr. Grégr tak se rozhodl, dostal slib, že mu bude jiný personál dán a že list jeho v neděli vyjde.

Vyjímaje »Bohemie« (firmu Haase) zastavena práce u všech ostatních denních listů pražských.

Jednotlivé personály odebraly se do místnosti Besedy Typografické, tehdá v staré budově hostince »U koruny« ve Smečkách. Místnosti tyto však naprosto nestačily a tak odešel personál »Nár. Listů« do hostince »U zlaté hvězdy« ve Smečkách, personál »Politiky« a »Hlasu Národa« do restaurace u Pokorných v Ječné ul. Zpráva o stávce rychle se rozšířila do kruhů typografických vůbec, takže i kolegové mimo noviny zaměstnaní četně přicházeli do shromaždišť stávkujících personálů.

Do shromáždění těch přišla pak zpráva, bohužel, plně pravdivá, že někteří pražští faktoři svážejí učně a přivádějí do tiskáren stávkou postižených, ba že pp. Stolař a Šercl zdržovali učně

LÉTO

SBÍRKA BÁSNÍ I PROSY
ZE ŽIVOTA HORSKÉHO
A VESNICKÉHO LIDU,
SEBRALI A UPRAVILI F.
JAROSLAV NEDBAL A
BOHUŠ ZAHOŘANSKÝ

VYTISKLA »POLITIKA« V PRAZE

Příloha Typografie, ročník XX., sešit 5.
Provedeno dle návrhu Aloise Chvály.
Tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky«.

v hostinci u Donáta a převedli je pak hlavně do tiskárny »Nár. Listů« a »Politiky«. V tiskárně »Politiky« k sazbě německé »Politik« a pak k »Prager Tagblattu« postavili se četně někteří z pánů faktorů sami.

Nyní bylo jasno, proč byl odpor principality ku každé dohodě a kdo stál v cestě smíru. Toho by nebyl očekával nikdo. Přes polemiku, která, jak dříve již jsme uvedli, mezi pomocnictvem a těmi, kdož v tisku vídeňském byli mluvčími snad faktorského sboru pražského, udržovali mnozí faktoři s předními činiteli pomocnictva, ano i těmi, kdož pomocnickou akci samu vedli, dobré osobní styky. To, co nyní se tedy stalo, mělo však účinek pro pomocnický život v budoucnosti — osamostatnění se od těchto vlivů.

Scéna, která odehrála se u »Nár. Listů«, zasluhuje zaznamenání i v tomto spisu. Když v sobotu večer k 7. hodině, kdy tedy již celý personál dvě hodiny pracoval, vše práci opustilo a v závodě zbyl pouze kolega Josef Vrána*), jaksi faktor závodu, aby složil rozdělený již rukopis, přišel do sazárny sám Dr. Jul. Grégr s pány Stolařem a Šerclem a 11 učedníky. Dr. Grégr řekl k Vránovi: »Zde vedu vám nové sazeče, pracujte nyní s těmi pány«. Kol. Vrána odvětil rozhodně: »Pane doktore, s těmi pány pracovati nebudu«. Odevzdal rukopisy a odešel za ostatními kolegy do schůze ku »Zlaté hvězdě«. Později dostavil se do schůze té pan Šercl a plačtivými slovy jal se personál napomínati, aby se vrátil do práce, neboť stávka bude prý míti veliké důsledky. Byl s největším roztrpčením odbyt a vyprovoděn ze dveří.

V neděli dopoledne shromažďovaly se jednotlivé personály v různých hostincích ke schůzím, do nichž dostavili se členové tarifní komise a také ostatní činitelé organisace. Na schůzích těch v důsledku událostí sobotních bylo usneseno, aby i denní personály přes to, že daly 14denní výpovědi, v pondělí již do práce nešly. Na pondělí dopoledne svolána pak byla schůze stávkujících do sálu v Kravíně na Král. Vinohradech (tehdá ještě ne tak zastavených). Restaurace v Kravíně nalézala se uprostřed polí a veliké zahrady v místech asi dnešní tržnice vinohradské. Do tiskáren nedostavil se v pondělí z knihtiskařského personálu nikdo. Stávka byla — až na dvě osoby — úplnou a solidarita pomocnictva vzornou. Schůze v Kravíně byla krátce po zahájení policií rozehnána a účastníci různými směry v proudech ubírali se k domovu. Účelu svého však schůze dosáhla. Seznámila pomocnictvo se stavem věcí, docílila souhlasu všech k dalšímu postupu. — Byl to den Štědrého večera; pro rodiny stávkujících ovšem méně radostný.

Druhého dne po stávce, tedy na Boží Hod vánoční, sešla se principalita ku schůzi v obchodní komoře pražské, tehdá na Václavském náměstí (dnešní kavárna »Metropol), kam na pozvání pana Fanty, který chtěl s pomocníky se vyrovnati, dostavil se předseda tarifní komise pomocnictva kol. Linhart, aby stal se pokus vyrovnávací. Jednání celé, konané za značného vzruchu, nemělo jiného výsledku, nežli že vyzván byl kol. Linhart, aby na druhý den, t. j. ve středu, vysláno bylo šest zástupců pomocnictva do místnosti Obchodní komory ku společnému jednání.

Denní listy, ovšem pokud mohly za pomoci učňů a některých faktorů o vánoční svátky vyjíti, snažily se co nejvíce v obecenstvu věc pomocnictva zlehčiti a proti tomuto veřejnost poštvati. Také nastalo verbování stávkokazů po celém českém venkově a na Moravě. Prozatím ovšem jenom s výsledkem nepatrným.

Ku společnému jednání dostavili se za pomocníky kolegové: Josef Bubník, Antonín Kovář, Karel Krunert, Em. Klinger, Josef Linhart a Kar. Müller, za principalitu pak pp.: Batovec, Dr. E. Grégr, Mercy, Nagl, Otto, Renn a Schmelkes. Předsedal dle stáří p. Mercy a jednalo se v řeči německé. Jednání to bylo velice pohnuté a zůstalo jistě v dobré paměti všech, kdož se ho súčastnili. Zástupci pomocničtí tu dobře hájili věc pomocnictva, vyvraceli ona podezřívání, která se strany principality pronášena byla, a trvalo od 10. hod. dopol. do 4. hodiny odpolední. Výsledek byl ten, že stanoveno minimum 12 zl. pro sazeče, tiskaře a strojmistry a počítání hladké sazby za 1000 liter 20 kr. Veškeré ostatní přirážky až do úplného projednání nového cenníku počítány budou dle cenníku z r. 1872. Sazba, která dle tohoto cenníku počítá se o 2 kr. výše, jako latina, řečtina atd. počítána bude po 22 kr., číslice po 36 kr., sazba po půldruhém po 27 kr. Zároveň vyjádřili se přítomní členové principality, že přičiní se v plenární schůzi, téhož dne večer konané, o to, aby personály opět místa svá obdržely, a někteří uváděli, že pomocníky své opětně přijmou, najmě Dr. Ed. Grégr, který velmi účinně na prospěch pomocníků působiti se snažil a pak pan ředitel Nagel, kterýž podotknul, že jednotlivé oběti stávka tato vyžadovati bude, avšak celkem že doufá, že personály opětně dřívější místa zaujmou. Zástupci pomocničtí byli pak

*) Josef Vrána náležel k dobrým pracovníkům organisace naší, byl po jistý čas i předsedou jejím a mnoho působil zejména mezi mladšími kolegy na získání jich ku organisaci. Zemřel dne 21. dubna 1899 a pohřben byl za korporativní účasti členstva organisace, která vděčila mu za velké služby ji prokázané.

vyzváni, aby večer o 7. hodině přišli si do Obchodní komory pro konečnou odpověď.

Pomocnictvo čekalo v místnostech besedních, téměř přeplněných, na příchod delegátů svých z porady oné a vyslechlo s nepokojem a jistým nesouhlasem sdělení ona. Leč po zralé úvaze a výkladech o důsledcích z průtahu spřátelilo se s tím, aby proposice tyto prozatím byly přijaty, aby se ale stálo na dále na celkovém projednání cenníku, hlavně však aby se trvalo na podmínce opětného přijetí vždy celých personálů zpět.

Když dostavili se zástupci pomocničtí opětně do zasedání principality, kde také přítomni byli téměř všichni faktoři, povstal předsedající starosta gremia pan Batovec a prohlásil, že, pokud se týče minima pro vyučence, přistupuje gremium na 10 zl. do jednoho roku po vyučení a dále, že principálové jsou ochotni přijmouti své pomocnictvo zpět, pokud toto za to požádá. Nějakého rokování připuštěno nebylo.

Když sděleno to shromážděnému pomocnictvu, vypuklo toto v nevoli a jen velikým domluvám všech zástupců pomocnictva podařilo se docíliti klidu a zachování discipliny v ten smysl, že skutečně ve čtvrtek ráno dne 27. prosince se personály v závodech svých přihlásí.

Slovo principalitou dané dodrženo však nebylo. Plně splnili slib pánové dr. Grégr, Kotrba, Mercy a Otto, z veliké části Politika. Ve většině závodů nastala proskripce. Ti, kdož způsobem ukázalejším ruchu cenníkového se súčastnili, nepřijímáni nazpět a závod Národních Listů zřekl se svých dlouholetých pracovníků vůbec. Nastal pohyb personálu a trvalo to delší dobu, nežli staří pracovníci opětně místa nalezli. Zasluhuje i zde zmínku trvalou, že pan ředitel Nagel a princ. p. Václav Kotrba, který nepokrytě vyslovil své politování nad tím, co proti pomocnictvu se stalo, šlechetně ujali se propuštěného personálu Národních Listů a umístili ho v závodech svých. Dva kolegové z tohoto personálu zůstali však velmi dlouho z práce vyloučeni, což stihlo i předsedu tarifní komise kol. Linharta.

Stávka pražských typografů skončila klidně bez porušení veřejného pořádku. Přes veškeré úsilí jedné části žurnalistiky, jež systematicky štvala obecenstvo proti snahám knihtiskařských pomocníků, nepodařilo se veřejné mínění přesvědčiti, že by ruch ten spočíval na základě terroristickém, nýbrž naopak zjednával si průchod hlas, že třeba uslyšeti i stranu druhou, umlčovanou, jež nevládne tiskem, kapitálem a agitací, dříve nežli vynese se ortel nad jednáním jejím.

Tyto události, ona koalice principality všech různých politických, náboženských i národnostních rozdílů měla ale také vliv na názory veliké části pomocnictva, které poznávalo nyní plně, že nic jinak nelze mu jednati nežli jak ostatní dělnictvo jednati musí, nespoléhajíc na nikoho, nežli samo na sebe. Myšlenka zásad a postupu všedělnická vešla také v řady typografů a mocně tu zakotvila.

Veliká veřejná schůze typografů, která za účasti širších kruhů dělnických konala se dne 20. ledna 1889 na ostrově Střeleckém seznámila teprve veřejnost s podstatou stávky a byla vyvrácením nepravd, rozšiřovaných o stávce se strany druhé.

S ukončením upravení cenníku gremium ani pak nepospíchalo a teprve v říjnu 1889 se skoncovalo, takže nový cenník vešel v život r. 1890. Principalita kladla pomocnictvu také povinností postarati se o zavedení cenníku na venkově, odkud právě onou necenníkovostí největší konkurence se pěstuje. (Pokračování.)

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ *Krásná kniha. (Její technická úprava.)* Dílko s tímto názvem vydá v měsíci srpnu spolek Typografia. Kniha stručně, ale pokud lze úplně projedná všecky složky knižní úpravy: papír, písmo, formát, sazbu, výzdobu, tisk atd., a bude jakousi příručkou a návodem, kterak si počínati při výpravě krásné knihy, aby hotová kniha byla technicky, řemeslně, dílem dokonalým. Dílko (o 120 str., formátu 21 x 13) bude tisknuto dvoubarevně na původním ručním papíře se značkou Typografie, krásným písmem, přizpůsobeným češtině, a bude obsahovati řadu celostranných reprodukcí titulních listů a vnitřních stran krásně vypravených kněh českých i cizích; vázáno bude do pevných desek potažených originálním italským papírem, a celé výpravě bude věnována péče co největší. Neboť Typografia chce zároveň ukázat, že i za poměrně levný obnos lze knihu upraviti vkusně a technicky dokonale. Bude státi vázaná K 3.—, a jelikož bude vydáno jen 350 výtisků a podruhé vydána nebude, je záhodno si ji zajistiti zasláním korresp. lístku na adressu: Fr. Kraus, Praha-VII., Belcrediho tř. č. 534.

▼ Vyšla první kniha Spolku Bibliofilů, *Komenského Kšaft;* knihu uspořádal prof. Táborský, vyzdobil Ad. Kašpar, vytiskla »Politika« (štočky dodal grafický ústav J. Štenc), svázal B. Fišer. Vytisknuta na měkkém japonském papíře, který zvolen pro svoji trvanlivost a lehkost.

Užito zřetelného typu amerického (kresleného panem Kimballem od Cheltenham-Press v New-

PROGRAM

REPRESENTAČNÍHO VEČERA UMĚLECKÉ BESEDY VE SLANÉM

Příloha »Typografie« roč. XX. sešit 5. — Návrh a sazba Al. Chvály. Tiskl Josef Vik v knihtiskárně »Politiky«

1. HASSELMAUS: Ballada pro harfu. Slečna Maruška Jandová.
2. GOUNOD: Arie z op. „Romeo a Julie", zapěje sl. Věra Kruisová.
3. DVOŘÁK: Quintett A-dur pro klavír, dvoje housle, violu a cello Sl. Božka Pasovská a Lachnerovo kvartetto (pp. Fr. Karhánek, Ant. Fila, K. Nedbal, Karel Kopecký).
4. BLODEK: Arii Janka z opery „V studni", zapěje p. R. Ondráček.
5. WIENIAWSKI: Legenda pro housle přednese p. Fr. Karhánek.
6. GOUNOD: Duetto z op. „Romeo a Julie" sl. Věra Kruisová a pan JUC. Stanislav Klika.
7. DVOŘÁK: Slovanské tance II. řada pro klavír, 2 housle, violu a cello. Přednese sl. Božka Pasovská a Lachnerovo kvartetto.
8. PICKA: „Oj, naše rovina . . .", „Pozvání" p. JUC. Stanislav Klika.

PO PROGRAMU ELITNÍ VÍNEK

Yorku) a sice 20puntíkového, který zde opatřen širokými akcenty s písmem shodnými a nalit na kuželku terciovou; při sazbě proloženy řádky osminou petitu. Ježto by bylo nemožno tak široké písmo správně, neděravě sázet na šířku 20 cicer, bylo nutno doplniti je několika širokými, výpomocnými literami (tuto otisknutými:) e t r jako jest tomu u písma rytého Van Dijkem pro Elzeviery ke konci 16. stol. Jedině tím umožněno docíliti jednotného, neroztrhaného obrazu strany, a nedá se upříti, že písmeny ty sazbu poněkud oživují. Bylo úmyslně voleno písmo tak velké, aby dosaženo bylo i vnějšího souhlasu s vážným, slavnostním, evangelickým obsahem vnitřním.

Titul, frontišpic, rovněž iniciály, zakončení, předsádka a vůbec veškerá výzdoba reprodukována zinkograficky. Přiléhavější a správnější k písmu byla by sice reprodukce dřevorytem, ale technika ta u nás tak upadla, že ztěží by se našel dřevorytec, který by štoček faksimilem dobře provedl. K výzdobě celé knihy užito všude téhož motivu; je zajímavo, jak totéž granátové jablko, v předu bohatě dekorativně kreslené, vzadu — v doslovu, v rejstříku, tedy v části, jež ke *Kšaftu* samému nenáleží — je stylisováno mnohem prostěji.

Kniha tisknuta barvou poněkud zahnědlou, aby se písmo od bílého papíru příkře neodráželo. I druhá barva, jahodově červená, poněkud zakalena, aby úprava nerušila přísnou vážnost obsahu. Kšaft vázán do slabých desek, potažených starým pergamenem; na přední i zadní straně vytisknuta zlatem výzdoba a titul knihy. Celý svazeček pak vložen do pouzdra, polepeného papírem s tímtéž stále se opakujícím motivem granátového jablka.

První kniha bibliofilů jest tedy v rukou členů: i když úpravu její měříme přísnějším měřítkem bibliofilským, nelze upříti, že vyniká nad dosud obvyklou úpravu české knihy. Není ještě dokonalá ve všem, jsou jednotlivosti, které mohly by být zlepšeny. Ale je to první krok na cestě dosud nezvyklé a nepochybujeme, že kroky další budou ještě zdařilejší; přáli bychom Spolku Bibliofilů i sobě, aby po *Kšaftu* následovala dlouhá řada krásných a cenných knih, které by byly důkazem, že v národu našem dosud žije tradice dob Melantrichových, že nevyhynula láska ke krásné české knize. Komenského »Kšaft«, kniha vážná, hluboká a ryze česká, je jistě dobrým začátkem.

▼ Pěkně upravená kniha vyšla nákladem *Nové Edice* (A. Bouček, Praha-II., 558). Je to *Šíbal Pierrot* od Jul. Laforgue. Úprava knihy, titulní list, obálka a tři původní barevné litografie Františka Kysely. Vytištěna v Dělnické hnihtiskárně v Praze. Cliché od Štence, litografie od Vítka. Knížka malého formátu, tištěna na pěkném nažloutlém papíře, sázena z krásné antikvy Behrensovy; každá stránka ovroubena linkou až na okraji papíru. Konečné stránky kapitol sázeny konicky, do špičky, a zakončeny vignettami, připomínajícími národní motivy. Vkusná úprava knížky je slibem, že i další svazky (tři jsou již připraveny) potěší milovníky krásné knihy.

▼ Spolek »Typografia« vydá letošního roku na pamět dvacetiletého svého trvání svým členům a odběratelům »Typografie« cennou premii: umělecký barevný lept jednoho z vynikajících českých umělců. Lept, ve formátu časopisu »Typografia«, dostanou členové za mírný příplatek zasklený a zarámovaný ve vkusném rámci, a bude zajisté nejen milou a trvale cennou památkou na členství ve XX. roce Typografie, ale i krásnou, v pravdě uměleckou výzdobou příbytku. Premie vydávána bude v měsíci říjnu nebo listopadu všem, kdož jsou letošního roku členy *Typografie*.

▼ *Přehled Revuí*, vydávaný Přemyslem Plačkem, je časopis intelligentu skutečně nepostrádatelný. Cenu jeho dovede posoudit zvláště ten, kdo nemá tolik prázdného času, aby mohl pravidelně prohlížeti veškeré časopisy a revue, a přec by rád byl »au courant« se všemi otázkami veřejného, literárního i sociálního života. Na 80 stranách petitem sázených je pravidelně předveden zhuštěný obsah asi 50 časopisů a revuí, zařaděný přehledně pod záhlaví: bankovnictví, peněžnictví, biografie, divadlo, aesthetika měst, ženská otázka, filosofie, historie, hudba a zpěv, lékařství a zdravotnictví, literatura, menšiny, náboženství, národohospodářství, hnutí mírové, esperanto, politika, právo a soudnictví, průmysl, přírodní vědy, otázka slovanská, studentstvo, školství, výchova, technika, umění, výchova tělesná, zemědělství a j. Kromě toho další nové rubriky: Poslanci doma a v parlamentě, Revise literárních kritik, Přednášky, jež svou zajímavostí a účelným zpracováním získají mnoho čtenářů. Zvláštní cenu má *Přehled Revuí* pro čtenáře venkovské, které udržuje ve stálém styku se vším, co děje se v kulturním světě českém i cizím.

Vychází čtrnáctidenně, předplatné 5 K čtvrtletně přijímá jedině Administrace *Přehledu Revuí* na Král. Vinohradech, Kollárova 19.

▼ Kdo osvojil si základy frančiny, angličiny nebo italštiny a chce se dále v řečech těch cvičiti a zdokonaliti, tomu doporučujeme tři časopisy k tomu účeli vydávané; jsou to *Le Traducteur*, *The Translator* a *Il Traduttore*. Přinášejí zajímavou četbu se současným překladem německým, a to ze všech oborů; zvláštní péče věnována praktickému užití dotyčných řečí v dopisování a v ho-

voru. Čísla na ukázku kteréhokoli z těchto tří listů posílá zdarma: Traducteur, La Chaux-de-Fonds, Švýcary.

▼ Příklopových strojů rozličných systémů není nedostatek, ale vzdor tomu jeví se stále potřeba lehké, ne drahé tyglovky, která by rychle běžela, nevyžadovala velké přípravy a při tom měla veškeré přednosti moderních Viktorek, Fenixek, Armorek atd. Chtějíc vyhovět tomuto požadavku po dokonalém a při tom levném stroji, uvádí strojírna *Rockstroh & Schneider* v Drážďanech-Heidenau na trh poněkud zjednodušené tyglovky typu *Victoria* pod názvem *Merkur*, které při jednodušší konstrukci mají veškeré přednosti Viktorek: dokonalé rozetírání barvy, přesný tisk, klidný běh, jednoduchost v obsluze atd. Stavba stroje je sice lehčí, nelze tedy na něm tisknout velké těžké autotypie nebo snad práce ražené, ale jinak je to dokonalý stroj akcidenční, který bezvadně vytiskne i velké kompressní formy při plném rámu, a vykazuje velkou výkonnost. (Strojírnu zastupuje V. Kindl, Praha, Václavské nám. 43.)

▼ Továrna na barvy E. T. Gleitsmann v Drážďanech (zastupuje B. Fr. Zrnka, Praha II., Havlíčkovo nám. 23) rozesílá nový cenník černých i pestrých barev pro veškeré grafické účely, v němž uvádí i některé nové druhy barev knihtiskových. Cenník je pěkně vypraven, prakticky uspořádán, a co zvlášť svědčí o snaze ve všem vyhověti zákaznictvu, je v českém jazyku, což u německých továren našeho oboru v Čechách obchodujících nebývá právě obvyklé. Nepochybujeme, že cenník této firmy, známé dobrými výrobky, bude hojně používán.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

OBCHODNÍ DOPORUČENKY (avisa) tříbarevné dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (25).

ÚČET, čtyřbarevný, navrhl a provedl M. Kaláb, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (26).

DOPISNÍ PAPÍR A ADRESKA, jednobarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (27).

OBÁLKA tříbarevná, dle návrhu A. Chvály, tiskl Frant. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (28).

PROGRAM jednobarevný, navrhl a provedl A. Chvála, tiskl J. Vlk v knihtiskárně »Politiky« v Praze (29).

MEMORANDUM jednobarevné, dle návrhu K. Šifnera, tiskl F. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (30).

Příloha č. 8. (Bradáč) jest vkusně řešena a jmenovitě bílé ornamenty, které propouští klidně zbarvený podtisk, zvyšují elegancí tiskopisu. Souhra barev zdařilá.

Dosti řídký příklad přináší příloha č. 9., neboť nejčastěji se setkáváme s adreskami a pozvánkami. Účet pro modistku řešen jest velice šťastně a působí také originelně.

Úhlednou reklamku přináší příloha č. 2. Úprava řešena jest v knižním směru a zdá se býti jednoduše provedenou, neboť jen oranžový rámeček zdobí tiskopis. Teprve při bližším pozorování sezná čtenář exaktní úpravu pracující výhradně s dobrým karakterem písmovým; o nějaké kombinaci linkové nesmí tu býti ani zmínka. Navrhovatel provedl přílohu na základě studia starých tisků a tím dokazuje, že starší mistři byli dále v typografii, nežli nynější generace. Doufejme, že »Typografie« bude přinášeti častěji takové práce a tím odborné kruhy upozorní na nový směr naší české typografie.

Továrna barev E. T. Gleitsmann je zastoupena dobrou přílohou. Klidný ton papíru propouští mírně barevné geometrické skvrny, tvořící věnec, a dává tak příležitost, aby tím více vynikl text tištěný silnou modří s bledě zeleným podkladem. Jednoduchý zlatý rámeček zvyšuje elegantní formu této obálky.

Příloha č. 12. přináší vzory snoubenek. Hořejší snoubenka působí však následkem postranní dekorace neklidně. Dolejší pak rovněž nejsou ku prospěchu čtvercovým náplním, jež jsou zde nelogicky vsunuty.

Dobře je vypravena však následující jednobarevná příloha č. 13., jejíž text působí spolu s ornamentem jednotným dojmem. Dovedně kombinovaný monogram dodává celku originelní tvar.

Obálka vřaděná na příl. č. 14. je dobrou ukázkou zladění barev a tvoří tak tiskařům pěkný vzor nauky o harmonii barev.

Návrhy adresek (příl. č. 15.) řešeny dobrým rozvrhem textu i ornamentu a působí celkem originelně.

Přílohou č. 16. řeší se úprava snoubenky. Čtverečková výzdoba souhlasí dosti dobře s úhlednou vignetou, kde s prospěchem užito ležatého písma »Sorbona-Cirkular«. Písmo Wittelsbach se ke tvaru těchto vignet nehodí.

Hezounkou ukázkou programu na uměl. večírek přináší příloha č. 17., kombinovaná nejjednodušším způsobem, a proto právě dává příklad, že i s běžným materiálem docíli se dobrých výsledků.

Opět dvě pozvánky na příl. č. 18. řeší dobrým vkusem jednobarevný tiskopis. Působí dobrým dojmem a ornament k textu užit v náležitém poměru.

Ještě pozvánky na masopustní merendu a zahradnický ples jsou dobrými ukázkami jednobarevných tiskopisů a také zde užito vděčnou kombinací ornamentu »Anker«, přizpůsobeného vhodně k textu.

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

ZÁPIS O SCHŮZI ze dne 21. dubna 1909. Přítomni kol.: předseda Kraus, místopředseda Veselý; z výboru: Císař, Kaláb, Kammermayer, Karajs, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šifner; z náhradníků Hrnčíř, z pěv. odb. Ondráček Rud. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Spolek přistupuje za člena Děl. tělocv. Jednoty s příspěvkem K 10·— — Bude objednáno ještě 150 losů „Pom. zem. spolku". — Cena výroční premie (leptu) v rámci, zasklené, stanovena: pro členy K 1·30, pro nečleny-odběratele K 5·—, pro nečleny-neodběratele K 10·—. — Na přípis z Jaroměře, žádající o zřízení filiálky, usneseno zříditi tamtéž filiálku s přidělením tiskových míst: Náchoda, Hronova, Úpice a Kr. Hradce. — Hlásící se kolegové přijati za členy. — Red. výbor obstará přípravné práce pro vypsání konkursu na spolk. tiskopisy. — Subvence »Typogr. Besedy« K 400·— byla spolku vyplacena. — Do Plzně budou zaslány žádané prospekty stud. cesty. — Kol. místopř. Veselý pověřen zahájiti jednání o utvoření filiálek na venkově. — Za členy se hlásí a přijati kol.: Fabinger Václav, Hep František, Rydlo Jarosl., Staněk Jan, Staněk Rud., Vondrouš Al. (vesměs v Jaroměři) a Patera Alois (Slaný).

JOSEF TOMAN I SPOL. MEMORANDUM

TELEFON ČÍS. 323
POŠT. SPOŘ. 20345

PODĚBRADY

DNE 19

Příloha »Typografie«, ročník XX, sešit 5

Návrh K. Šifnera. Tisk »Politiky« v Praze.

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

Návrhy příloh, práce k posouzení a veškeré záležitosti částí přílohové se týkající zasílány buďtež na adresu: O. Císař, Praha II., Václavské nám. 26.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Přílohovou část rediguje: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze

3600 kusů v chodu. Patent: DVOJITÝ BAREVNÍK.

Stroje příklopové

s ložiskem kuličkovým a zařízením na ochranu prstů, velmi lehce, rychle a klidně běžící, pročež vyšší výkonnost. Chránidlo prstů, rakouský patent. — Patentní zařízení na ochranu prstů dodávají se k veškerým strojům.

Továrna na stroje a slévárna železa

JOSEF ANGER A SYNOVÉ

VÍDEŇ - HERNALS, Hauptstrasse 122.

Nejlevnější ceny. Výhodné podmínky.

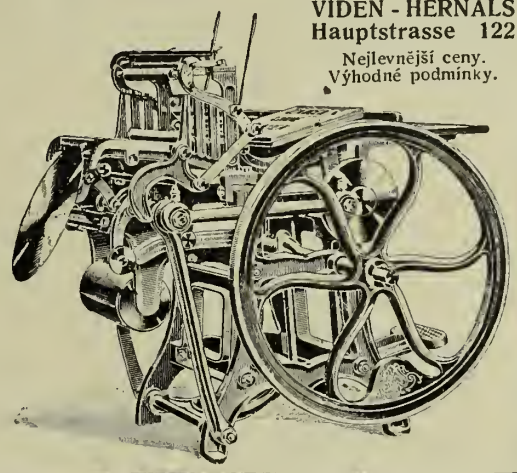

Zastupuje B. Fr. Zrnka odborný závod pro grafický průmysl PRAHA II., Havlíčkovo náměstí 23.

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí č. 23 n.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

K VYŘEZÁVÁNÍ DO
PODTISKOVÝCH DESEK
Ia. DELMENHORSTSKÉ

LINOLEUM

V NEJLEPŠÍ JAKOSTI
A SÍLE,

KTERÉ BYLO PŘI TYPOGRAFICKÝCH KURSECH TECHNOLOG. MUSEEM POŘÁDANÝCH ZE VŠECH ZA NEJLEPŠÍ UZNÁNO

NABÍZÍ

ANT. ZEMAN V PRAZE

TELEFON 328. FERDINANDOVA 17.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POSTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.

TELEFON C. 3060.

VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!

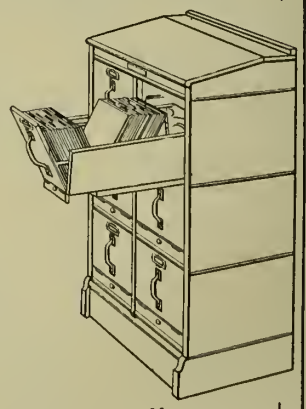

JOSEF JIROUŠEK,

AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ

PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.

TELEFON 3312. TELEFON 3312.

P. T. Nabyv zkušeností ve mnoha cizozemských i zdejších velkozávodech knihkupeckých, dovoluji si sděliti s veřejností, že 1. červnem 1909 počínaje převzal jsem od dědiců zemřelého pana Františka Kronbauera

KNIHKUPECTVÍ
A ANTIKVARIAT

jež obé jsem značně doplnil i zdokonalil, tak že závod v nynějším svém složení vyhovuje všem požadavkům doby. Na skladě nacházejí se spisy slavných autorů veškerých kulturních národů, spisy vědecké, učebnice jazyků atd. Přijímám předplatné na časopisy, modní listy, revue a pod. za původní ceny administrační.

V úctě veškeré

JAROSLAV HOUSER

PRAHA, PŘÍKOPY 19.

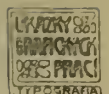

Příloha »Typografie«, roč. 20. číslo 6. Dle návrhu O. Císaře. Tiskem »Politiky« v Praze.

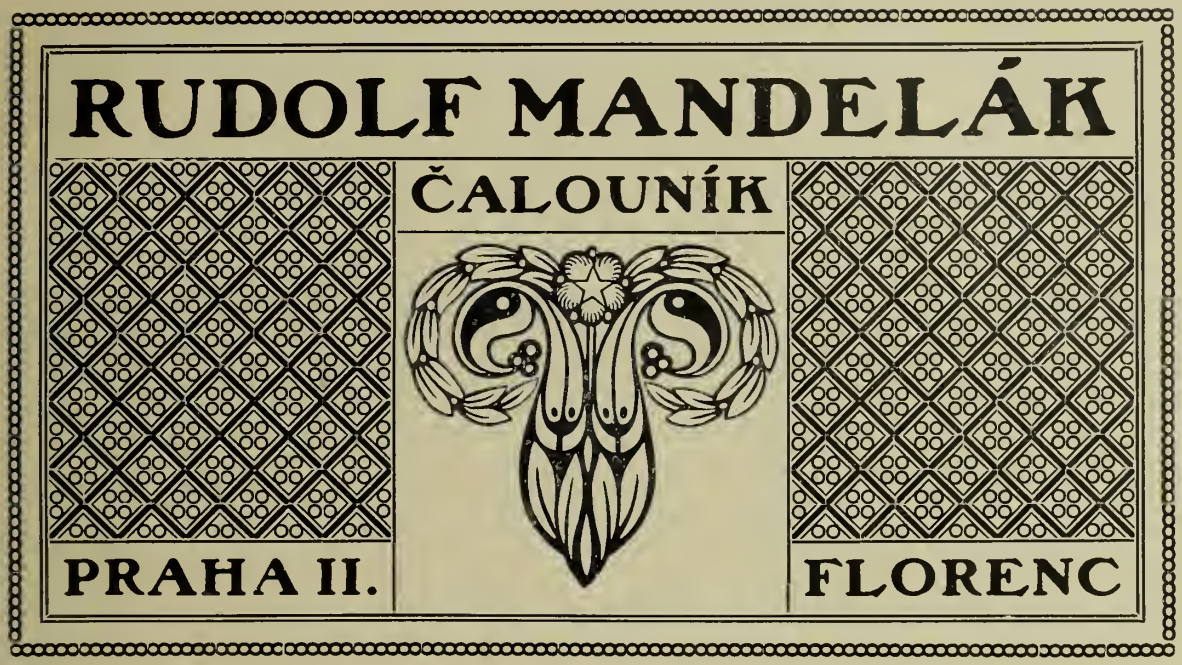

36

Příloha »Typografie«, roč. XX. čís. 6. Provedeno dle návrhu O. Císaře. Tisk »Politiky« v Praze.

Příloha „Typografie“ roč. XX., seš. 6.
Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze, Myslíkova ulice

Dvojtonová barva hnědá od firmy E. T. Gleitsmann, Drážďany (zástupce B. Fr. Zrnka v Praze II., Havlíčkovo náměstí číslo 7). ▭ Papír od firmy Albert Emmrich, Praha VII.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XII.)

Trvalo ještě hodně dlouho, nežli vrátil se jakýs takýs klid do pracovních poměrů v závodech a nežli vymizela aspoň částečně všeobecně povstalá roztrpčenost mezi pomocnictvem.

Toto však nelenilo. Hnutí cenníkové zavinilo oslabení nutné tehda ještě agitace spolkové a bylo nyní na čase obrátiti zase plnou pozornost zájmu spolkovému, proti němuž působiti nepřestávala principalita a byla by ráda organisaci co nejvíce poškodila. Některé závody učinily opatření totiž, že hned, když pomocníci dne 24. prosince do práce se nedostavili, odevzdaly jich pracovní knížky na magistrát s obviněním ze samovolného opuštění práce. Četně pomocníků bylo také hodně pozdě již po stávce odsuzováno ku 24hodinnému až třídennímu trestu vězení, které někteří také v městské věznici t. zv. »fišpance« si odseděli. Někteří principálové, zejména Dr. Jul. Grégr prohlásil, že nežádá potrestání svých dřívějších dělníků a za ostatní odebrala se spolková deputace k tehdejšímu místodržiteli baronu Alf. Krausovi se žádostí za prominutí trestů těchto, což také bylo vyslyšeno. Obvinění pronesené, jakoby za hnutím stávkovým byl stál spolek, bylo rovněž vyvráceno a spolek pak ušetřen dalšího pronásledování.

Snaženo se v první řadě upevniti zase organisaci samu a získati prostředky ku podporování nezaměstnaných, které vyžadovalo značně nákladů, o čemž rozhodovala valná hromada ze dne 17. března 1889, která přiřkla větší obnos z fondu vzdělavacího fondu pro nezaměstnané.

Řádná valná hromada ze dne 21. dubna 1889 přijala pak také návrh podaný z filiálky v Žatci, vztahující se vlastně i k tomu, na co principalita pražská při ukončení stávky váhu kladla, totiž: *»Valná hromada račiž ústřednímu výboru uložiti, aby co nejdříve vypracováním a zavedením jednotného cenníku pro Čechy existenci kolegů venkovských jako člověka důstojnou upravil; jen potom může v Praze zavedený cenník také udržen býti.«*

Šlo nyní také o správu spolkovou, která by jednak opírala se skutečně o sympatie členstva, dovedla obnoviti zase soulad v organisačním zřízení a upevniti význam organisace na venek, ale která by také byla s to za daných okolností převzíti práce čelící k velikému danému úkolu, zavésti jakési cenníkové poměry na venkově.

U volbě nového výboru nemohla docíliti řádná valná hromada výsledku a teprve po předchozí schůzi důvěrníků zvolen byl v mimořádné valné hromadě ze dne 12. května 1889 nový výbor. Předsedou zvolen byl kol. *Karel Krunert*, místopředsedou *Ferd. Seidl*. Redaktorem »Veleslavína« zvolen kolega *Josef Bubník*.

Výboru nového čekalo mnoho prací uvnitř i na venek. Otázka cenníku nebyla dosud zúplna hotova a musilo se započíti s pracemi cenníkovými na venkově. I na poli spolkovém očekávaly četné práce. Bylo nutno v základě předcházejícího sjezdu knihtiskařského upraviti podporovací zřízení a míti zřetele také k tomu, v jakém poměru vytváří se ochranné zákonodárství k podporovacím směrům organisací našich knihtiskařských.

V rok tento padl také *mezinárodní typografický sjezd v Paříži*. Přes to, že nebylo možno s ohledem tehdejších rakouských zákonů docíliti užšího spojení zemských typografických spolků našich mezi sebou, což nahražováno bylo jenom tak zvanou sjezdovou *komisí*, snažily se veškeré organisace typografické vybudovávati svá ochranná a podporovací zřízení na základech mezinárodních, poněvadž stejnoměrné upravení poměrů hospodářských a organisačních bylo nejzdatnějším prostředkem k upravení pak poměrů výrobních a výdělkových. A tu za účelem zavedení stejnoměrných podporovacích zřízení, hlavně pak za účelem nutné reorganisace důležitého zřízení viatičního a tím upravení stejných práv členských ve všech typografických spolcích, svolalo typografické společenstvo v Paříži na den 17. až 21. července 1889 do Paříže velký mezinárodní sjezd zástupců typografických spolků. Úplného řešení otázky podporování cestujících nebylo ani zde docíleno a zavedeny pouze reformy, které stejnoměrnější způsob podporování cestujících umožnily. — Otázka o založení mezinárodního svazu knihtiskařského a o prostředcích, jimiž by se mezinárodní spojení rozšířilo a zlepšilo, byla řešena v ten rozum, že pověřen byl typografický svaz švýcarský, aby pracoval k rozšíření mezinárodního spojení svazů typografických, t. j. položeny tu jaksi základy pro mezinárodní typografický sekretariát, který krátce na to v činnost vešel a dodnes působí. Dále jednal sjezd o pokladnách obranných, t. zv. fondech cenníkových, a stalo se usnesení, že mezinárodní sjezd typografický uznává potřebu dosud stávajících pokladen obranných a projevuje přání, aby každý spolek ihned potřebné kroky k zařízení podobné pokladny učinil.

Sjezd jednal také podrobně *o otázce zkrácení doby pracovní*, která tehda obnášela ve většině zemí 10 až 11 hodin denně. Zde velice účinně zasáhl v rokování zástupce rakouských typografů

kol. *Emil Králík* a přijata pak byla resoluce v ten rozum znějící: »Aby zavedení osmihodinné doby pracovní se usnadnilo, prohlašuje kongres systematickou práci přes čas za škodlivou a žádá veškeré spolky knihtiskařů, aby práci přes čas odstranily anebo na nejmenší míru uvedly.« — Sjezd jednal také o snaze na odstranění práce v počítání a pronesl pozoruhodné v tom směru důvody, přimlouvaje se v zásadě na pracování v komanditě, t. j. několik vždy v společenství anebo vůbec v jistých penězích. Mnohé dobré pokyny přinesl sjezd také s ohledem na poměr k učňům a na získávání jich k organisaci, k čemuž pracovati se má již v posledním roce učení hochova tím, že orgán svazu se jim dávati má a oni seznamovati se mají s podstatou a cíli organisace. Konečně přijata i zásada, že onemocní-li cestující kolega na cestě, má býti oním svazem, v jehož obvodu onemocněl, podporován tak, jako vlastní člen dotyčného svazu. Zde na tomto sjezdu položeny byly základy oněch směrů, dle nichž se pak rozvoj našich organisací bral a proto seznámili jsme i zde s těmito zásadami čtenáře své.

Skoncování cenníku stále ještě nechávalo na sebe čekat. Dne 6. října 1889, jak jsme předešle již uvedli, konala se zase *pomocnická valná hromada*, ve které podána byla zpráva *o stavu otázky cenníkové*. Zde v známost uveden byl přípis principálské tarifní komise, v němž tato sděluje, že nabyla pevného přesvědčení, že vzhledem ku stále nepříznivým poměrům, jaké vládnou v našem průmyslovém odvětví, jmenovitě v Praze, a jež v posledních měsících těžce na nás dolehly, není absolutně možno, aby míra koncesí, jakou osnova cenníku nového proti starému vykazuje, ještě měla býti překročena. Jinými slovy řečeno, principalita od původního návrhu svého neupustí.

Tak vyzněla tedy ona snaha principality, vyslovena ústy gremiálního starosty po stávce, že chtějí o ostatních posicích cenníku ještě vyjednávati. Na této pomocnické valné hromadě bylo také usneseno, že do tří týdnů má svolati se všeobecná schůze pomocnická, do které snad dostaví se členové tarifní komise principálské, aby zde potřebná vysvětlení a důvody podali, které je k zaujetí jejich odmítavého stanoviska vedly.

Veliká tato schůze svolána byla na 27. října r. 1889. Před tím vydána byla tiskem celá nová předloha cenníku, která ukázala zcela jasně, jak málo dbala tarifní komise principálů nejen oprávněných, ale i odůvodněných požadavků pomocnictva. Nelze tu celou předlohu cenníkovou uváděti, nemělo by to už onoho významu. Výstižně psal tehdy »Veleslavín« ve článku svém, kdež celý postup otázky cenníkové byl zopakován. »A pomocnictvo za veškeré to sebezapření, s nímž po tak dlouhou dobu trpělivě vyčkávalo vyřízení záležitosti cenníkové, zasloužilo si zajisté jiný vděk. Nedomnívejte se, že pomocnictvo to neúspěchem svým jest bezbranným, že nemůže činiti odporu. Nikoli, kdyby bylo nutno, tu zajisté s dřívější svou sjednocenností a solidaritou dovedlo by postaviti se na obranu svých práv! Jiné jsou však okolnosti, jež ho mají k tomu, aby se vším možným klidem a rozvahou postoupilo k jednání o návrhu vašem. Jsou to ohledy a povinnosti, jež máme ku svým kolegům na venkově. Avšak nebude tím dosažen mír, bude to jenom příměří a pomocnictvo použije ho k tomu, aby síly své ještě více soustředilo a zbraně své zdokonalilo, aby v příhodný čas znova mohlo podniknouti zápas za svá práva s úspěchem dokonalejším.«

Na schůzi oné, která byla velice četně navštívena promluvili velmi účinně o celé věci kolegové Bubník, co pomocnický předseda, Linhart, Čermák a Krunert. Resoluce zde přijatá dala nepokrytě výraz nesouhlasu pomocnictva s tím, jak bylo vůči němu jednáno. Uloženo tu výboru pomocnickému, aby působil k tomu, nahraditi v brzku ustanovení nedostatečná jinými, lepšími a doplniti cenník i ustanovením, že denní práce trvá od 7. hodiny ráno do 12. hod. polední a od 2. hod. odp. do 7. hod. večerní. Dále stalo se usnesením, *že každý, kdo slouti chce pravým kolegou, přispívati musí jedním procentem z týdního výdělku svého na fond tarifní.*

Vzhledem ku nastalým nyní poměrům učinil výbor spolkový návrh mimořádné valné hromadě na poskytování mimořádných podpor v případech hájení cenníku, kterýž návrh také uznán.

Na rok 1890 vynořila se již v typografickém světě rakouském otázka *na celoříšský svaz spolků typografických.* Rozvoj jednotlivých zemských spolků typografických vždy více mohutněl a poměry pomocnictva samy poukazovaly na to, že nutným stává se ještě užší spojení všech v odboru našem působících příslušníků a že společenské a pracovní poměry poukazují také k tomu, že častějším nyní stává se přechod za prací z jedné země do druhé a tím také žádoucím upravení poměrů vzájemnostních. Tím vznikla myšlenka vytvoření organisace, která by ještě úžeji spjala k sobě organisace zemské. Myšlenka svazu takového byla účinně probírána v orgánech spolkových a vynořily se tu na povrch dva směry, totiž, měl-li by zřízen býti svazek říšský ve způsobě organisace odborové, t. j. takové, která by členům svým poskytovala pouze právní ochranu ve sporech s principály a podporu v nezaměstnání, anebo která by zároveň pěstovala veškerá naše podporovací zřízení ovšem v jisté spojitosti k sobě. —

Myšlenka sama uvítána byla všemi rakouskými spolky sympaticky a názor povšechný vyzněl tu v ten rozum, že zachována býti má při provádění myšlenky svazové spojitosti *plná autonomie spolků zemských* a že přikročiti se má na svazek odborově vytvořený s úpravou podpory pro cestující a pro nezaměstnané. Otázka sama zůstala neřešenou pro odpor úřadů.

Dělnickým světem nyní hýbala také otázka zavedení osmihodinné doby pracovní, na které usnesl se *mezinárodní všedělnický sjezd v Paříži*, kde také stanovena byla *oslava 1. máje co svátku dělnického klidem práce.* Otázka ta byla také předmětem programu veřejné schůze pomocnictva knihtiskařského v Praze, konané dne 30. března 1890. Rokování, na kterém bralo podílů četně řečníků, kteří vesměs hájili stanovisko pro požadavek osmihodinné doby pracovní, vyslovilo však nesouhlas s oslavou 1. máje, co svátkem klidu práce. Ve smyslu tom přijata byla také případná resoluce. — Již samo vynoření se této otázky pobouřilo opětně pány principály, a ještě před výše uvedenou schůzí vydali oběžníky, v nichž vyličují naprostou nemožnost zavedení osmihodinné doby pracovní a kde činí tento kategorický závěr: »Osmihodinná doba pracovní v pražských knihtiskárnách, pakli se stane požadavkem, zamítá se z toho důvodu, poněvadž zavedení její spojeno by bylo se značnými obětmi jak se strany majitelů, tak i se strany jich personálu. Den pak *prvního května*, o němž má se svévolně konati svátek a kdy od veškeré práce ustati se má, považuje se za porušení smlouvy a co s takovým se též naložiti má.«

(Pokračování.)

TECHNICKÉ KURSY GRAFICKÉ.

Napsal F. J. Havelka, assistent na Král. akademii v Lipsku. Věnováno královskému komercielnímu radovi p. A. Ursprungovi v Barmenu.

DŘEVORYT A LEPT (I).

Technický kurs dřevorytu (xylografie) řízený professorem Bertholdem trvá jeden semestr t. j. pololetí, týdně osm hodin. Dle této poměrně krátké doby lze již souditi, že účel tohoto kursu jest seznámiti žáky pouze s technikou dřevorytu a to originálního dřevorytu. Fotografické reprodukční způsoby překonaly reprodukční dřevoryt jednak svojí lácí a jednak i přesnějším vystižením originálu. Jisto však jest, že dřevoryt jest technika mnohem svéráznější a výraznější, neboť mistrovská díla vykonaná dřevorytem nebyla dosud předstižena žádnou jinou technikou. Pak-li se vytýkalo dřevorytcům, že často nevystihli formy neb barvy originálu, tedy jistě to nebyl nedostatek dřevorytu, nýbrž pouze ta okolnost, že dřevorytci byli pouze technikové a scházel jim pro vše ostatní smysl.

V grafických sbírkách jest dřevoryt příliš málo zastoupen; zvláště čínské a japonské práce poukazují na to, že malíř nebo kreslič a dřevorytec se mohou vzájemně doplňovati, avšak tyto tisky existují často jen v několika exemplářích a jest oprávněna obava, že tyto tisky i s jejich zhotoviteli vymizí. Dobrý přehled o vývinu moderního dřevorytu podaly výstavy německých a amerických dřevorytů uspořádané na král. akademii v Lipsku. Dnešní způsob dřevorytu (něm. Tonholzschnitt) mohli bychom nazvati negativní, jest však správnější než starý způsob, jednak proto, že jest snadněji proveditelný, a pak lze jím působiti umělecky, neboť používá se zcela jiný materiál i jiné nástroje. Rozdíl jest asi ten, že dřívější způsob byl obyčejně reprodukční, kdežto nynější dřevoryt jest originální práce, která vyžaduje větší znalosti. Umění faksimilního dřevorytu záleželo v tom, napodobiti přesně linky umělcovy, kdežto moderní dřevoryt rozděluje kresby samostatně a volně na plochy, čáry a puntíky dle kresbičky tužkou aneb tuží, případně i dle fotografie.

Technické kursy dřevorytu byly proto zařízeny na král. akademii, by byl brán větší zřetel než dosud na dobrou techniku, která se nyní často postrádá při uměleckých pracích. Především jest dána možnost žákům průpravky poznati blíže techniku a zvláštní půvab dřevorytu, aby nedělali nákresů, které se pro tuto techniku nehodí. V odborné škole jest pak příležitost vzdělávati se technicky dále, což stane se jen tehdy, zvolil-li si žák tento obor sám, neboť při dnešní nadprodukci uměleckých tisků musí býti dotyčný žák jist, že svoji práci později zpeněží. Při ideálním nadšení pro věc nesmí se zapomínati, že člověk musí také vydělati alespoň tolik, aby nejen sebe, ale případně i rodinu mohl později uživiti. A tu jeví se nová cesta: dřevoryt možno tisknouti současně se sazbou v knize neb časopisu, což při litografii a leptu jest vyloučeno. To jest velká výhoda dřevorytu oproti jiným grafickým uměnám. Bylo by možno získati dřevorytu opět oblibu širokých vrstev, kterou měl dříve — jen více pěstovati techniku! Pak získáme i nakladatele, tuto hybnou páku, a možná, že dočkáme se znovuvzkříšení tohoto krásného odvětví. Výsledek lze již dnes přehlédnouti a byla by tu nová cesta pro náš umělecký dorost. Proto bylo by na místě, aby příští učiliště grafické v Praze vřadilo i moderní dřevoryt ve svůj učebný plán

a pomohlo tak vzkřísiti k novému životu umění, které dnes považováno již za mrtvé. Počítáme-li originál a leptání fotomechanickým způsobem, pak právo reprodukční, tu vidíme, že originální dřevoryt má přec ještě *vyhlídku konkurovati*, přihlížeje k praktičtějšímu a jednoduššímu způsobu práce při nynější moderní technice.

Oddělení pro lept jest bez odporu jedno z nejzajímavějších na lipském grafickém učilišti. Již ta okolnost, že odborným učitelem jest věhlasný umělec Alois Kolb, který stojí vedle Klingera a Greinera na prvním místě v německém uměleckém světě, mluví sama sebou. Jest to činitel, který celému svému okolí vtiskuje svůj osobní ráz a to nikoliv v neprospěch. Kolb má zcela svérázné nazírání na přírodu a z jeho charakteristických a rázovitých děl vyznívají často hluboké myšlenky filosofické, často krásný, čistý humor horala.

V tomto oddělení vyučuje se různým technikám leptu (Radierung), leptání kovů a barevnému měditisku, kdežto mědiryt a oceloryt se vůbec nepěstuje, jelikož tyto techniky již před časem ustoupily leptu a t. zv. akvatintě. Reprodukční lept musel podobně jako reprodukční dřevoryt ustoupiti lacinějším fotomechanickým reprodukčním způsobům, které jsou mimo to i přesnější; za to však vyvinul se lept v uměleckém směru.

Žákům je dána příležitost použíti k jedné práci různé techniky leptu a proto také nebylo zapotřebí sestaviti systematický učebný plán pro toto oddělení. Výhodu jest zde hledati v tom, že žáci mohou rychle poznati při jedné práci podstatu leptu i tisku, vlastnosti materiálu atd., což jest zajisté velmi důležité. Studie k těmto pracím dělají žáci sami dle přírody a sice v materiálu, který působí podobně jako lept, na příklad perem neb štětcem. Při práci s rydlem a p. možno vzíti s sebou i desku, což ovšem při *akvatintě* a *vernis mou* není možno. Již proto, že žáci sami si předsevezmou úkol, mají na práci i výsledku větší zájem, než jak tomu jest, když jsou nuceni slepě se říditi dle vůle odborného učitele. Právě v tomto ohledu jest Kolb přímo ideálním učitelem a proto jest u žáků ve velké vážnosti.

Viděl jsem často v tomto oddělení pracovati několik žáků dle téhož motivu, což mne s počátku překvapilo, později jsem se však mohl přesvědčiti, že každá z vyhotovených prací se lišila zvláštním rázem, což jednak růzností technik docíleno, hlavně však to byl temperament jednotlivců. Nejzajímavější snad ze všeho jest porovnávati postup, který se jeví poznatkem materiálu a tiskových technik; s počátku obyčejně úzkostlivé hledání výrazu, později smělé vedení štětce i rydla a zdůraznění kovu.

Zcela správné jest, že každý žák musí svoje práce též sám vytisknouti, což obyčejně vyžaduje více času než leptání; nabude tím vlastní úsudek o svém výkonu a nepožaduje pak od desky nemožných vlastností. Jest to i z toho důvodu zcela na místě, že umělci považovali až do nedávna tiskovou proceduru za něco zcela podřadného. Namanou se tu otázky: kterak možno docíliti něčeho skutečně dobrého, když umělec neví, kolik barvy může rytá neb leptaná linka přijmouti, rovněž puntík aneb plocha akvatinty; jaké hloubky možno dosáhnouti, chceme-li působiti pouze černo-bíle? Proto také nezamlouvají se nám francouzské lepty, které působí spíše jako akvarely než jak barevné lepty. Všech těchto nabytých zkušeností nutno využitkovati již při komposici, má-li povstati dílo svérázné.

Nejznámější ze starých leptů jsou Dürerovy. Rembrandt přivedl lept na vysoký stupeň v 17. století. Kolb vykouzlil na svých deskách zcela nové, dosud nevídané malířské půvaby, které se zdají býti kompromisem freska a rydla. — Barevný lept má ještě velikou budoucnost, protože lze ho mimo »luxusní« tvorby též použíti k různým jiným tiskopisům, jako jsou navštívenky, ex-libris, pozvánky, pak k illustracím a originální grafice. Způsobilost nejrůznějších jeho technik k tisku jest jeho největší výhodou.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XV.)

Způsob, jak by se měly jednotlivé výzdobné prvky zužitkovati, převzali Římané již od Řeků, neboť vše shledali u řeckých stavebních řádů provedeno. Nacházíme proto jen u staveb klenutých jiné uspořádání ornamentálních forem, seznáváme že ornamentální okrasa není provedena z účelnosti, že ornamentu upotřebeno bylo jen aby okrašloval.

Pouze tam, kde ornament přímo ze stavební struktury řeckého slohu byl převzat, je jeho statický význam podržen, jinak ztratil ornament římského slohu svůj vztah ke struktuře. Následkem takovéhoto upotřebení ornamentu není oné zřetelnosti na tektonických výrobcích. Ornament byl libovolně umísťován a poměru ornamentu k architektuře nebylo vždy rozuměno. Římané byli spíše naturalisté a neměli onoho smyslu pro stilisování jako Řekové. Ornament římský jest ornament plastický aneb zobrazení plastického ornamentu; vždy je stínován. Kontura, modelace listu nemá oné harmonie, jako je tomu

MEMENTO

ADOLF KVAPIL

VYDAL SPOLEK NERUDA
VYTISKLA DĚLNICKÁ KNIH
TISKÁRNA V PRAZE-II. 1959

UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ
TYPOSTRAHA
34

Příloha „Typografie" ročník XX., číslo 6
Návrh, sazba a olovořez Jarky Motyčky
Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze, Myslíkova ulice č. 1959

u ornamentu řeckého. Motivy byly — jako u Řeků — palmeta, listy a větve akantové; akantový list má dva rozličné typy: tvar první podobá se řeckému, ale listy jsou delší a podobají se olivovým; též modelace není provedena tak, aby od špičky listu dolů jevily se dvě plochy, nýbrž zaokrouhlují se ve dva žlábky dolů ke kořenu; druhý tvar akantu je přímo dle přírody, rozdělení listu je stejné jako druhu prvního s tím rozdílem, že každá část dělena ještě v menší části. Akantový list byl v dekoraci tak důležitým prvkem, že o upotřebení jeho v umění napsána celá pojednání. Motivem výzdoby byly též domácí rostliny vavřínové, svlačcové, dubové i vinné listy, lilie, hrozny, žaludy, makovice, fíky atd. Ze zvířeny lvi, ptáci, brouci a j.: též fantastické spojení lidského a zvířecího těla jako griffové a centauři. Řadění listů a prvků jakož i formy úponkovitých ornamentů je jak řeckému tak i římskému slohu vlastní. Však v římském umění i zde vidíme snahu po větší živosti a bohatosti. Že jednotlivé prvky byly přepracovány, jsme již poznali, leč nutno se ještě zmíniti o následujících změnách. Dvojnásobné řecké sima nepne se vzhůru, nýbrž silně ku předu a poněvadž je zdobeno těžkými plastickými listy, pozbývá ornament tento na svém významu, nemá zatížení. Nejlépe vidíme to na ornamentu, kde střídají se jednotlivé části směrem vzhůru a druhé dolů. Římskému slohu dorské kyma chybí, za to kyma echinu rovná se jedné čtvrtině kruhu a jest následkem toho velmi objemné. Lesbické kyma je buď ve formě řecké, aneb obdrží v dekoraci tvar takový, jenž je řeckému úplně protivný. Děje se to způsobem, že jenom okraj listů (jež jsou velmi plastické) zůstane a meziprostor je vyplněn listy jinými. Když na místo srdcovitých listů upotřebeny jsou listy akantu směrem dolů, odpovídá to úplně významu kyma. Často je v římském slohu upotřebeno *sima*, kde řecké umění má *kyma*.

55. Mramorová skulptura ze VII. století. Umění starokřesťanské.

Torus, tainie i páska jsou v římském umění takové, jako v řeckém ač nejsou tak jemně zpracovány. Meandr je v architektuře vždy plastický. Úponkovitý ornament je s oblibou pěstován, rovněž astragal i jeho nápodobeniny rozličnými tvary z květin a ovoce.

Feston, jehož tvar vzat z věnce spleteného z květů, listů, ovoce se stuhami a pentlemi, velmi často doplněn je rozličnými lebkami, maskami a pod. Velmi význačným ornamentem na římských monumentálních stavbách i v dekoraci je lidská podoba. Písmo nemá žádných ornamentálních forem, avšak upotřebeno při zakončení stavby má mnohem větší význam než v slohu řeckém.

Mosaika je sice původu orientálního, řeckou technikou byla však velice zdokonalena a Římané přivedli ji k největšímu rozkvětu; prováděli nejen vzory geometrické nýbrž i květiny, zvířata, zátiší rozličná, podobu lidskou, bohy a bohyně, ba celé obrazy skládáním barevných kaménků, mosaikou. Poněvadž památky objevené v Pompejích mají velký význam pro historii římského slohu i umění vůbec, zmíníme se stručně o tomto bohatém zdroji vědomostí našich o dávné umělecké kultuře římské.

Pompeje, město v zálivu Neapolském, byly v roce 79. po Kristu, za doby Sullovy, zasypány popelem a lávou za výbuchu Vesuvu. V století XIX. pak postupně vykopány. Jeho zříceniny náležejí k nejstarším na italské půdě. Nejsou římského jen původu, ale též slohu starodorského. Nejstarší skupinu domů můžeme klásti do třetího století před Kr. a lze ji rozeznati od skupin mnohem mladších (z velmi živé stavební doby, která až do smrti Sullovy spadá) a k nim druží se třetí skupina. Chrám Augustův jest vystavěn v posledním desítiletí před Kr., tak zv. Panteon pravděpodobně mezi lety 14—19 po Kr. Tyto stavby mají hlavní kulturní ráz hellenský. Pompeje měly rozsáhlé Forum, kde postaven chrám Jupitera v prvním století

před Kr., převahou italského, tedy římského rázu. Sloupořadí a divadlo zdobily město. Kolem Forum, jako ve všech římských městech, nalézalo se tržiště, místo pro konání soudu a nejdůležitější stavby, chrámy, basiliky, státní budovy, pomníky, a teprv v druhé řadě obchody.

Zvláště důležito pro dějiny umění jest zachování

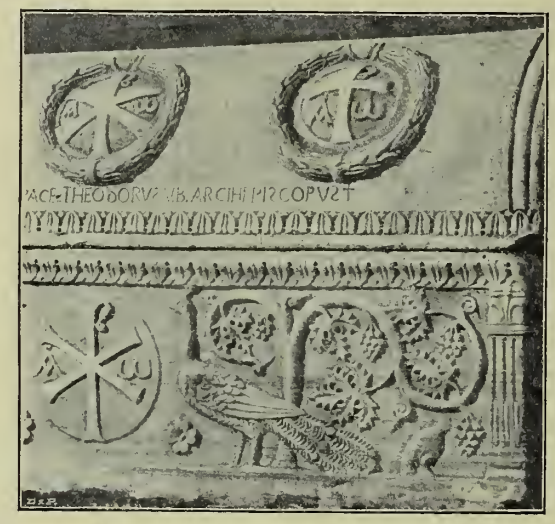

56. Část náhrobku ze VII. století. Umění starokřesťanské.

měšťanského domu římského maloměsta. Domy jsou většinou malé rozlohy. Domovní vrata vedla do chodby, *vestibulum* zvané. chodba tato vedla do hlavního prostoru stavby, zkrze který se šlo do pravouhelného *atria*. Zde bydlela rodina dle starořímského mravu, zde byly také postaveny plastické podoby předků rodiny. Světlo dostávalo toto *atrium* otvorem uprostřed střechy. Dále byla zde zděná nádržka, do které se stékala deštová voda.

Okolo hlavní prostory byly rodinné pokoje, proti vchodu byly přijímací a obchodní místností, tak zv. *tablia*, po stranách spací pokoje, do kterých šlo světlo a vzduch jen dveřmi z *atria*. Dle tvarů střechy měli Římané pro *atrium* zvláštní pojmenování.

Domy jsou vkusně založené, umělecky provedené a vyzdobené malbou a plastickou dekorací.

Zvláště malba stěny jest ve službě architektury v Pompejích hojně užívána. Malba se zde v hojné míře udržela a podává nám mnohé vysvětlení jak o řeckém, tak římském umění. Malba pompejánská jest nanášena na mramorovém štuku.

Dle znamenitého archaeologického badání Augusta Mana možno pompejanskou malbu rozděliti ve čtyři oddíly. Nejstarší spočívá na jednoduchém způsobu komposice. Rozděluje plochy v rozličné tvary a velikosti. Zeď byla do své výšky rozdělena na 3 pásy, čímž snažili se docíliti zdání, jakoby zeď byla obložena mramorovými deskami. Nejhořejší část byla napodobením řeckého vlysu. Tento způsob jmenujeme inkrustaci. Basilika a dům Salusta jsou tímto způsobem dekorovány. Z této jednoduchosti vystoupila dekorace kolem roku 80 př. Kr.; myslíme, že příčina byla ve snaze po rozřízení stavební prostory. Neboť antický dům byl malý a úzký. Při rozšíření bylo původní rozdělení plochy zachováno. Toto rozdělení bylo ale bohatěji dekorováno a to jmenovitě sloupy, pilastry, ornamentálními vlysy a rostlinnými motivy, jichž užil umělec v symetrickém seřadění tak, že okolo většího obrazce na ploše bylo utvořeno jakési orámování. Tento druhý architektonický sloh udržel se až do prvního století před dobu křesťanskou, aby pak přešel v lehký, čistě ornamentální charakter. Tento sloh jest umělecky nejvyspělejší. Ornamentální sloh prvního století po Kr. vypěstoval v domech pompejanských celou řadu znamenitých dekorací. Motivy bral jak ze zvířeny tak rostlinstva, též z lidského života. Jsou všechny velice zajímavé a plné fantasie a ducha. Forma jejich jest štíhle stilisovaná. Rozličné sloupky jsou charakteristicky provedené Kresba jest velkolepá, harmonie barev jest světlá, místy silná, ale vždy vkusná. Tento vývoj ukončil se asi 25 let před zkázou města.

SLOHY PŘECHODNÍ K STŘEDOVĚKU.

Umění starokřesťanské.

Dospěli jsme v našich výkladech k dobám, kdy umění stojí ve službách křesťanského učení. Vznik starokřesťanského umění nutno klásti do prvních století po Kr. Začátky umění starokřesťanského nacházíme v katakombách, podzemních hřbitovech, kamž staří křesťané ukládali své zemřelé. Z čeho název ten je odvozen, není jisto, avšak ví se, že jméno *katakomby* se nepřikládalo na počátku všem pohřebištím podzemním; spíše slula *coemeteria* aneb i *dormitoria*. Název *katakumbas* za starých dob měl jen hřbitov svat. Sebastiana, zvláště krypta, v níž těla sv. Petra a Pavla po nějakou dobu byla uložena.

Křesťané nespalovali podle obyčeje římského své mrtvoly, nýbrž pohřbívali je, proto katakomby začínají již s prvními pohřby křesťanů. Katakomb se čítá na šedesát a rozkládají se v okolí Říma. První byla asi krypta vatikánská, která však s větší části při kladení základů ku basilice *di san Pietro* (chrámu sv. Petra) byla zničena. Druhá z nejstarších katakomb římských jest ona, kde odpočívalo tělo svatého Pavla.

Pohřebiště čili katakomby měly pro křesťanství velikou důležitost; tu směli se křesťané bez překážky shromažďovati, neboť platilo v Římě místo pro pohřby určené vždy za posvátné a to nejenom zvykem, ale i zákonem. Než přece přišly doby, kdy se křesťané nemohli bezpečiti a spoléhati na

posvátnost hrobů; proto se snažili vchody do katakomb co možná utajiti. Shledávají se o tom stopy ve schodech, které z arenarií či z dolů pískových do katakomb vedou. V římských katakombách vidíme, že na stěnách chodeb byly vyhloubeny otvory pro rakve, avšak pro malé rozměry chodeb bylo nutno skládati rakve v několika řadách nad sebou. Otvory se zakryly a označily deskami s nápisy.

Bohoslužby vykonávali staří křesťané v rozšířených křižovatkách chodeb neb kaplích podzemních, kde umístěn byl oltářní stůl. Pod oltářem byli často pochováváni mučedníci a tu dána oltářnímu stolu podoba rakve (tumby). Stěny kolem oltáře bývaly ozdobeny malbami, velmi často mosaikovými, buď na modré neb zlaté půdě. Z počátku je malba symbolů, pak allegorické obrazy, až konečně biblické výjevy. Starokřesťanské umění je vůbec symbolické a k zobrazení užito symbolů, jejichž obrazy vzaty ze zvířeny, z rostlinstva, z bible a k nim druží se některé převzaté z doby pohanské, i některé mathematické tvary. Symbolem jmenujeme značku neb znamení, z kterého můžeme na něco souditi. V křesťanském učení je to na př. znamení kříže. V starokřesťanském umění ryba znamenala Krista, delfín byl symbolem čistoty, fenix značil z mrtvých vstání, holubice znázorňovala duši, jelen touhu, palma s praménky ráj. Z allegorických obrazů spatřujeme Orfea (dobrý pastýř), Mojžíše vyvádějícího vodu

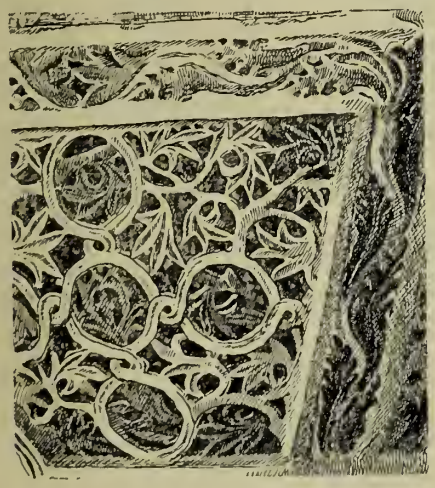

57. Část hlavice sloupové ze VI. století. Umění starokřesťanské.

ze skály, oběť Abrahamovu, Daniela ve lví jámě a pod.

V katakombách nutno hledati počátky výtvarného umění křesťanského; že se i zde setkáváme s jednotlivými formami umění pohanského Říma, nemůže nás překvapovati, neb první křesťané byli také občany římskými a je zřejmo, že tehdejší umění přeneslo se i do umění křesťanského. Ale duch učení křesťanského byl jiný, křesťanství mělo zcela jiné požadavky a potřeby.

Dalším pramenem k poznání prvotního stavu křesťanského umění jsou hroby koptické. Koptové jsou potomci křesťanů ve starém Egyptě. V hrobech jejich nalezáme zbytky látek z oděvů,

58. Část hlavice sloupové z IX. století (sloh byzantsko-lombardský).

krajky, práce z kůže, na dřevě malované obrazy a j. Zde vidíme zbytky semitského umění pod řeckým vlivem, kteréž dle nalezených nápisů pocházejí až z druhého století po Kr. V koptickém umění nacházíme řecké i asiatické formy, vidíme rozmanité proplétání linek a obrazce, které rozvinuty jsou v plošné vzorce, přičemž nutno uznati vyvinutý smysl pro velkou stilisaci. V nalezených látkách vidíme, že všechny antické formy ornamentální se zde opakují, avšak jsou mnohem jemněji provedeny. Jsou to listy akantu, révy, palmy, granátového jablka, ale vesměs provedené v starokřesťanské symbolice.

Když bylo křesťanské náboženství uznáno za náboženství státní, snadno se domyslíme, že přestaly podzemní bohoslužby; ale nastala současně potřeba vhodných budov, aby se v nich mohl konati nový náboženský kult. Rádi by asi byli staří křesťané formy pohanské architektury neupotřebili, avšak nových tu nebylo. Již vykonávání náboženského kultu křesťanského bylo oproti starému kultu jiné. Nový kult náboženský vyžadoval, aby lid, obec, byl uvnitř chrámu, kdežto v starém kultu byl lid před chrámem shromážděn. Nejlépe hodila se křesťanům forma basiliky římské, které také, ovšem že s velkými odchylkami, bylo použito. Utvořila se basilika křesťanská, která byla budovou obdélnou, troj- neb pětilodní, kde střední loď byla vyšší a širší nežli boční lodi. Kněžiště s oltářem bylo odděleno od shromáždiště. Sloupy vzaty z antických zbytků staveb,

proto vlastní hlavici starokřesťanského sloupu nemáme. Náboženská malba krášlí zdi a ostatní části chrámu, který byl bohatě i různobarevnými mramory vykládán. Následkem takovéhoto způsobu užití okrasy chrámové nemůžeme se diviti, že sochařské umění v době té skorem zaniklo.

V době vzniku křesťanského učení nebylo žádné přesunování národů a proto s uznáním křesťanského kultu staly se jenom mravně-náboženské převraty. Křesťanství zvítězilo a proniklo jen svou ideou všechny formy a zařízení.

Z toho, co jsme sobě až dosud o starořeckém umění řekli, můžeme si učiniti následující úsudek. Starokřesťanské umění je v prvních křesťanských stoletích pokud ku křesťanskému účelu se používá antickým uměním, antické formy byly upotřebeny, poněvadž v dobách těch žádných jiných nebylo. (Pokračování.)

PAPÍR PRO KRÁSNOU KNIHU.*)

Obsahem a úpravou cenná kniha vyžaduje dobrý papír. Požadavek ten jest samozřejmý; kniha vytisknutá na chatrném papíře nejen projevuje neúctu k autorovi, neboť křehký a nepevný papír neuchová na dlouho myšlenky spisovatelovy a nedonese je do budoucnosti, ale také pečlivou úpravu znehodnotí takovýto papír, který předem již vylučuje delší trvání knihy; kdežto papír z dobré látky vyrobený zaručuje knize trvanlivost, dodává jí jakési solidnosti a svojí krásou — krásou materiálu — zvyšuje příznivý dojem celku. Dobrý a trvanlivý papír vyrábí se z tkanin, nejlépe ze lněných hadrů, ač továrny dnes již hotoví dobré papíry i ze slámy, bambusu, konopí a z vláken jiných rostlin. Papíry z dřevité buničiny bývají lehké, často na pohled velmi pěkné, ale působením světla a vzduchu rychle žloutnou a stávají se křehkými. Tedy při volbě buďme opatrni a raději dejme dřív vyzkoušeti papír, jehož chceme upotřebiti; na tiskopisy trvalejší ceny nebeřme papír, ve kterém je obsaženo dřevo třeba ve množství sebe menším.

Dobrý papír z hadrů, který neobsahuje buď žádných nebo jen skrovně přísad (mastku, křídy a pod.) je poměrně průsvitný; z toho důvodu bývá silnější. Papír silnější, nežli je k zamezení průsvitnosti tisku třeba, je neohebný a při obracení tvrdý, což je nepříjemné. Kniha tisknutá na silném, kreslicím papíře působí hrubě vtíravým dojmem přehnané modernosti. Ale kniha většího formátu nutně vyžaduje papír silnější, než kniha malá; a právě tak i hrubší typy lépe se vytisknou i čtou na papíře silném, a drobné, jemně kreslené písmeny na slabším papíře.

Křídově bílý papír kontrastoval by příkře s typy černou barvou vytisknutými a oslňoval by poněkud zrak. Proto k zmírnění té protivy užívá se s oblibou papíru lehce tónovaného zlatově, růžově nebo šedozeleně, šedomodře, papíru slabě zahnědlého a pod. Barva nesmí být příliš vyslovena, ale pouze naznačena, aby byla zřejma jen prohlížíme-li papír proti světlu. Krásně působí a přispěje k jednotnosti výrazu, kde toto vnitřní zabarvení papíru lze uvésti v soulad s myšlenkovým obsahem knihy.

Není čtenáři zvlášť příjemno, když při obracení listů v knize papír chrastí, jakoby byl naškroben — daleko lépe se obracejí měkké, hebké listy papíru nepříliš klíženého, na němž se i snadněji tiskne. Tvrdost a tuhost je vadou mnohých ručních papírů a působí při tisku potíže, nehledě k tomu, že i písmo, typy, značně se tvrdým papírem opotřebí a otlačí; aby se těmto obtížím částečně odpomohlo, máčí se takový papír před tiskem.

Povrch papíru má vždy odpovídat struktuře písma, a obsahuje-li kniha obrázky, tedy i reprodukční technice illustrací. Oblíben je papír drsného povrchu, který měkce přijímá světlo, neleskne se a tvoří tak příjemné pozadí pro typy i obrázky. Výrazné a silné písmo krásně se odstiňuje od drsného papíru hrubšího zrna, zvlášť je-li k sazbě knihy užito typů většího stupně. Ale písmo drátové kresby se nestejně boří do takového papíru, slabé čáry jsou jako rozmazány; užijeme-li menšího stupně písma, zalévají se očka písmen barvou a tisk je nečistý. Totéž písmo tiskne se však dobře na papíře hladším, na kterém svižné slabé linie čistě vycházejí a elegantně se kladou na papír hladší sice, ale nelesklého povrchu; právě tak drobné typy menšího písma vyžadují povrch méně drsný. Rozhoduje zde i velikost knihy: kvartový svazek může zajisté být tisknut na drsném papíře hrubého zrna, jehož struktura by v drobné knížce překážela. Jsou-li v díle, které máme upraviti, illustrace, stává se věc ještě složitější. Illustrace rytá nebo kreslená silnými čarami, kde převládají plochy černé a bílé, působí pěkně na drsném, zrnitém papíře. Aby

*) Ukázka z pečlivě upraveného díla *Krásná kniha, její technická úprava*, které vydá v měsíci srpnu spolek Typografia. Kniha — tisknutá na ručním papíře a vyzdobená řadou reprodukcí stran titulových i textových z krásných knih českých i cizích — pojedná stručně ale obsažně o všech složkách knižní úpravy: papíru, písmu, sazbě (běžné, titulového archu, básní, divadla, katalogů atd.), výzdobě umělecké i typografické (illustracích, iniciálkách, záhlavích atd.), formátu, přelamování do stránek, komponování krásné knihy, o tisku atd. Vzorně vázaná bude státi K 3·20, tisknouti se bude jen 350 výtisků. Lze si ji zajistiti koresp. lístkem na adresu Fr. Kraus, Praha VII., Belcrediho tř. 534.

III. DEN SMÍCHOVSKÝCH TYPOGRAFŮ NA PLZENCE

POŘÁDÁ FILIÁLKA: TYPOGRAFIE: NA SMÍCHOVĚ V NEDĚLI DNE 20. PO PŘÍPADĚ 29. ČERVNA 1909 PROGRAM: KONCERT, VÝSTUPY, MUSEUM DRA SCHOEBLA, TANEC, VÁŽENÍ, CVIČENÍ MLÁDEŽE D. T. J., DĚTSKÉ HRY, PANORAMA, KUŽELKOVÉ ZÁVODY, POŠTA, KVIRTOVÁNÍ A SLOSOVÁNÍ DVACETI PĚKNÝCH CEN. VSTUPNÉ ZA OSOBU 20 HALÉŘŮ. ZAČÁTEK O 3. HODINĚ ODPOLEDNÍ

Příloha „Typografie" ročník XX., číslo 6
Návrh a sazba M. Kalába. Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze

však plochy byly sytě černé, vyžaduje takový štoček při tisku na drsný papír mnoho barvy, a obsahuje-li jemněji kreslené detaily, zalijí se tyto barvou a neotisknou se čistě. Čím slabší jsou linie kresby, tím hladší musí býti povrch papíru, ač i nejjemnější perokresby lze tisknouti na papír nelesklý, ale ovšem hladký. Mřížková a zrnitá autotypie, orthotypie a podobné reprodukční způsoby, u nichž plochy stínů rozloženy jsou v drobné tečky, vyžadují papírů hladkých. Továrny vyrábějí dnes již dobré, trvanlivé papíry satinované, hladkého, mdle lesklého povrchu, vhodné k tisku těchto reprodukcí, takže není třeba sáhnouti vždy k papíru křídovanému. Na papír s povrchem křídovým se tiskne sice snadněji, obrázek — zvlášť má-li hustší síťku — vypadne efektněji, ale papír ten je křehký a netrvanlivý. K tisku jemných autotypií a barvotisků se ho dosud převážnou většinou používá. Příjemněji nežli křídový papír se zrcadlově lesklým povrchem působí papír s nelesklou vrstvou křídovou, vyráběný v rozličných odstínech. Máme-li tedy upraviti knihu s illustracemi autotypickými a chceme-li se pokud lze vyhnouti papíru křídovanému, pomůžeme si tím, že text vytiskneme třeba na zažloutlý papír ruční mírně drsného povrchu, obrázky pak — vytištěné na nelesklý papír křídový téhož zabarvení — vložíme buď do zadu za text nebo jako přílohy mezi listy textu. Tím dosáhneme přec jakési jednotnosti. Ale kde můžeme, vyhněme se raději papírům křídovaným vůbec.

Papíry ruční i někdy papíry strojové mají nezarovnaný, jako otřepený okraj. Není-li nerovnost přílišná v poměru k velikosti knihy a písma, nepořezává se hotová kniha a volná, měkká linie okraje přispívá k dekoraci. Někdy z praktických důvodů pořízne se i kniha na ručním papíře tisknutá; nerovné okraje totiž poněkud znesnadňují obracení listů.

Ruční papíry mívají průsvitnou, do povrchu listu vhloubenou kresbu, písmenu nebo jinou vodní značku (filigran), a papírna vyrobí na objednávku archy s libovolným znakem, jménem neb letopočtem. Značka povstane tím, že do pletiva síta, v němž z papírové hmoty tvoří se arch, vetkána či vletována je ze slabého drátu kresbička, takže na dotyčném místě je vrstva papíroviny poněkud slabší. Kresba pro vodní značku musí tedy býti jednoduchá a tak upravena, aby z drátku bylo ji lze provésti. V knihách pečlivě upravených se dbá, aby i vodní značka byla v jakési souvislosti s ostatní výpravou. Buď se v ní opakuje motiv, kterým je kniha vyzdobena, nebo je vodní značkou signum nakladatele, které zároveň otisknuto na stránce titulní a pod. Vodní značka bývá umístěna uprostřed stránky, v rohu papíru, pod vytisknutou stránkou — někdy na všech listech, jindy na prvním listu každého archu. Upotřebíme-li papíru s továrním filigránem, dbejme aby nebyl v knize převrácen; ani to není pěkné, roztrhne-li se značka přeložením papíru při složení archu.

Cennější knihy pečlivě upravené tisknou se buď na ruční papíry, na dobré papíry strojní, nebo na papíry japonské. Z ručních jsou nejvhodnější poloklížené nebo neklížené papíry holandské i francouzské, vyráběné v krásných barevných odstínech, buď pouze z hadrů, nebo s přídavkem cellulosy. Starý japonský papír, polohladký, příjemných hnědých tónů, nebo zcela měkký papír čínský jsou velmi dobrý, pevný materiál, ale vyžadují zvláštní péče při tisku, jelikož jsou nestejně silné. Pro obsažné knihy, které nemají zaujmouti mnoho místa, hodí se tenoučký, ale pevný a neprorážející papír indický. DYRYNK.

JAK POVSTALY NYNĚJŠÍ TYGLOVKY.

Od času vynalezení rychlolisu B. Königem až do dnešní doby dobyl rychlolis ve všech svých možných konstrukcích skoro celý svět v knihtiskařství a zatlačil úplně dřívější ruční lis, kterýž se užívá k obtahování. Dnešní spěch již tomu ani nedovoluje. — Před vynalezením hnacích motorů pro maloprůmysl bylo potřebí 2—4 osob k obsluze rychlolisu. To nebylo ku přirovnání k ručnímu lisu, an týž také dvě osoby k obsluze potřeboval, mnoho, jelikož výkon rychlolisu byl 4—5násobný. Pro tisk dílový, novinový a cenníkový znamenal rychlolis velmi mnoho. Jináče to však bylo s výrobou visitek, snoubenek, dopisních obálek atd. Tyto se musely, ježto se ruční lis z tiskáren vyhostil, též tisknouti na rychlolisu. S rostoucím průmyslem stoupala též potřeba malých akcidenčních prací. Tu pomýšlelo se na to, konstruovati stroje pro tyto malé akcidence. A již v letech 60. předešlého století vidíme na trhu tiskací lis s výkonem 1000 výtisků za hodinu. Jelikož formát těchto strojů byl obmezený (byly to t. zv. »Kopfdruckpressen«), pomýšlelo se na odstranění této vady a již po několika pokusech byla dána na trh první šlapací tyglovka, která pro svou jednoduchosť nalezla veliké obliby a byla velmi rozšířena. (Roku 1868 byla v Německu prvně zavedena.) Byla to Weilerova »Liberty« (F. M. Weiler's »Liberty« Works, Berlín SW). Konstrukce je totožna s Angrovkami. Jelikož tyto stroje povstaly v Americe, zdomácněl u nás pro ně dodnes panující název »amerikánky«. Avšak Anglie a Amerika šly ještě dále, až postavily tyglovky syst. »Gally« a »Job-

ber« (něm. »Jobberpresse«). Tyglovky systému »Gally« přišly ponejprv asi v 500 kusech do Evropy a zastoupení obdržela továrna na stroje J. Schelter a Giesecke v Lipsku. (Pravé americké původní stroje syst. »Gally« má »Unie« z továrny John Thomson & Co., New York.) S výrobou tyglovek systému »Gally« počala drážďanská firma Rockstroh & Schneider a dala je na trh pode jménem »Viktoria« v roce 1888. Několik let později začala též vyráběti firma Schelter & Giesecke v Lipsku tyglovky pod jménem »Phönix«. Tyglovky »Jobber« se dlouho neudržely, neosvědčily se. Konstrukce těchto strojů je velmi podobná tyglovkám firmy F. Hogenforst, Lipsko.

Však ani nyní ještě nejsme u konce se zdokonalováním tyglovek. V nejnovější době byly zase konstruovány dva nové systémy, a sice »Falke« (patent Waite, v Německu staví firma Bedřich Heim a spol.) a »Koh-i-Noor«, kteréž jsou tyglovky budoucnosti. Při nynějších systémech příklopových strojů musí osoba, která nakládá, arch naložiti a po tisku vyložiti. Při tyglovkách »Koh-i-Noor« a »Falke« však vykládání tisků odpadá, stroje tyto si vykládají potištěné archy samy jako u rychlolisu. Proto jest zde možná větší výkonnost, ježto nakládající osoba se může věnovati plně nakládání. Tyto tyglovky učiní za hodinu každá 2500 vytisků. Však tyglovka »Koh-i-Noor« jest jen pro menší formáty. (Tento stroj byl loni v běhu na Jubilejní výstavě v exposici firmy J. Fischmann.) Tyglovka »Falke« jest konstruována ve všelikých velikostech jak pro lehké tak i kompresní formy. Tato tyglovka je též konstruována menšího formátu *výhradně* pro dopisní obálky se samočinným nakladačem s hodinovou výkonností 3500—4000 výtisků. Jedno však mají oba stroje společné, že jsou trochu drahé, ačkoliv co výkonnosti se týče, si — jak se říká — »svoje« brzy vydělají. Tím byl tak asi v krátkosti načrtnut vývin tyglovek od počátku až do nynější doby.

K. J.

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ *Archiv tiskopisů* zařídil »Spolek Typografia« i žádá kolegy sazeče i tiskaře o zasílání *veškerých* prací akcidenčních, titulů, obrázků atd., které roztříděny a postupně vřaděny ve vzorníky, znázorňovati budou vývoj našeho řemesla. Čas od času uspořádají se z výběru výstavky v Praze i po venkově, budou z nich případně vybírány vhodné práce k otisknutí v časopise a budou sloužiti akcidenčníkům nynějším i příštím ke studiu. Rovněž byla by »Typografia« povděčna kolegům, kteří věnovali by své vzorníky k tomu účeli. Sestavení prací ve vzorníky svěřeno kol. Motyčkovi a práce (s letopočtem a podpisem zhotovitele i tiskárny) přijímá při besedním odvodu též kol. Danihelka. Rovněž práce zasílané redakci »Typografie« k uveřejňování nebo k posouzení zařadí se v archiv, pokud zasílatel nebude si výslovně přáti jich vrácení.

▼ První zařízení podobné našemu časopisu měli již v Římě za času Julia Caesara; ovšem žurnalismu v našem smyslu u Římanů nebylo. Byly uveřejňovány krátké protokoly o jednáních a usneseních senátu a rovněž jednání veřejných schůzí lidu, jakož i jiné důležité události veřejné.

Publikace prvního druhu byly *Acta senatus*, druhého *Acta diurna populi Romani*. Uveřejňování dělo se na bílé tabuli sádrou přetřené, na niž písmo bylo namalováno. Tabule byla veřejně vystavena, byla tedy pro obyvatele hlavního města tím, co nazýváme dnes plakátem. Pro přespolní obyvatelstvo činili četní písaři opisy a rozesílali je svým zákazníkům. Po uplynutí jisté doby přešel originál do státního archivu.

Jak patrno, nebyl tento římský státní věstník o sobě nikterak časopisem; nabýval však významu časopisu zařízením soukromých korrespondencí provinciálních (pro naše pojmy ovšem poněkud těžkopádným).

Acta senatus byla toliko krátkou dobu publikována. Za Tiberia docházelo v senátě k debatám o majestátu a o zákulisních kouscích dvora římského. Tiberius, aby znemožnil uveřejňování, *Acta senatus* zakázal. Naproti tomu zdomácněla *Acta diurna* brzy tak, že jejich obsah mohl býti značně rozšířen a že potrvala po velkou část doby císařské. Ovšem stávala se tu víc a více jakýmisi dvorními zprávami a blížila se svým obsahem tomu, co dnes čtenářům svým předkládají officielní nebo officiosní listy mnohých hlavních měst evropských. V celku omezovala se na sdělování faktů; nějaká tendence jenom potud se v nich jevila, že nepříjemné věci byly zamlčovány. Nyní jako dříve pronikal obsah skrze dopisovatele do provincií a, jak Tacitus vypravuje, dovedli tam všimnouti si netoliko toho, co státní věstník obsahoval, nýbrž i toho, co zatajoval: četli mezi řádky. Ukázky těchto *Act* se nám nezachovaly, ale ve spisech římských historiků jsou časté výňatky.

Acta diurna publica udržela se ještě do vpádů severních kmenů a v ruchu válečném zanikla. *Nová vydání* vyšla později na dvoře byzantinském, za krátko však zanikla.

Kulturní proudy zatím začaly se projevovati v Číně, kde vznikem umění tiskařského založen r. 911 list *King-pao*. Od roku 1351 vycházel pravidelně. Nehybnost Číny zdusila vývoj tisku.

ZÁVOD HODINÁŘSKÝ | ZALOŽENO 1875 | ZÁVOD MECHANICKÝ

BEDŘICH HOUŽVIČKA V DOBROVICI

HODINY KAPESNÍ ZLATÉ A STŘÍBRNÉ VŠECH DRUHŮ, HODINY KYVADLOVÉ V CENÁCH MÍRNÝCH

ŠICÍ STROJE PATENT „SINGER“ A VEŠKERÉ SOUČÁSTKY K TĚMTO S PÍSEMNOU TŘÍLETOU ZÁRUKOU

V DOBROVICI. 19

ZÁVOD HODINÁŘSKÝ

BEDŘICH HOUŽVIČKA

V DOBROVICI

DOPORUČUJE CTĚN. OBECENSTVU SVUJ HOJNĚ ZÁSOBENÝ SKLAD HODIN KAPESNÍCH A KYVADLOVÝCH V CENÁCH MÍRNÝCH BUDÍČKY VE VŠECH VELIKOSTECH SPRÁVKY VYŘIZUJÍ SE RYCHLE

ZÁRUKA 1 ROK | ZALOŽENO roku 1875 | ZÁRUKA 1 ROK

UKÁZKY GRAF. PRACÍ

Příloha Typografie ročník XX. sešit 6
Navrhnul a provedl Emanuel Petlan
Vytiskl Jan Vojtíšek v knihtiskárně fy HEJDA & ZBROJ v Mladé Boleslavi

Válkami křižáckými nastal poněkud čilejší ruch v Evropě. Spojení východu se západem vynucovalo si potřebu znalosti nových poměrů a událostí. Vznikala veliká obchodní střediska, z nichž nejdůležitější ve středověku byly Benátky, kde také byl pramen všech světových zpráv. Vznikalo zpravodajství a vymykalo se z primitivních forem. V době reformace těšily se zvláštní pozornosti zprávy z Wittenberku. Rudolf II. vydržoval si (za 200 zl. ročně) zvláštního zpravodaje v Kolíně n. R. (pro věci francouzské). Později organisována služba *roznašečů* zpráv, kterážto vznikem t. zv. Taxisovy pošty na konci století 16. zapadla. Poslední posel propuštěn v dubnu r. 1685 v Norimberce. Další dopravu převzala pošta. Psané noviny udržely se do počátku století 17., kdy opanoval tisk.

▼ Firma B. Fr. Zrnka, odborný závod pro grafický průmysl přesídlila pisárny a sklady do nových místností do domu čís. 7. na Havlíčkově náměstí, naproti bance »Slavia«.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

JEDNOBAREVNÝ OBRÁZEK, tištěný dvojtonovou barvou z továrny firmy E. T. Gleitsmann v Drážďanech (zástupce B. Fr. Zrnka v Praze) na papíru z továrny firmy Alb. Emmrich, Praha VII. Tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (31).

PROGRAM dvoubarevný, navrhl a provedl M. Kaláb, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (32).

OZNÁMENÍ jednobarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskem »Politiky« v Praze (33).

OBÁLKA tříbarevná, navrhl a provedl J. Motyčka, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (34).

ZÁHLAVÍ DOP. PAPÍRU A ADRESKA dvoubarevné, dle návrhu E. Petlana, vytiskl Jan Vojtíšek v knihtiskárně Hejda a Zbroj v Ml. Boleslavi (35).

ADRESKA A SNOUBENKA jednobarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskem »Politiky« v Praze (36).

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 5. května 1909. Přítomni kol.: předseda Kraus, místopředseda Veselý, z výboru: Císař, Danihelka, Dyrynk, Karajs, Matouš, Šébl, Šifner; z náhradníků Jeník. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Stanovy Jaroměřské filiálky byly zadány. — Redakční výbor předkládá seznam tiskopisů pro spolek a administraci. Konkurs vypsán bude 15. srpna. Ceny stanoveny o kor.: I. 30·—, II. 20·—, III. 10·— pro každou skupinu. — K žádosti kol. z Nuslí a Pankráce usneseno zříditi v Nuslích filiálku spolku. Došlo: pozvání Děl. Akademie k valnému sjezdu dne 30. května. Zástupci spolku zvoleni kol. Kraus a Kammermayer. Účty: Za 200 legitimací K 8·—, porta K —·70, zadání stanov Jaroměři K 4·—. Vnitřní. — Za člena se hlásí a přijat: Král Rudolf (Janáček).

SCHŮZE VÝBORU ze dne 19. května 1909. Přítomni kol.: předseda Kraus, z výboru: Danihelka, Kaláb, Kammermayer, Karajs, Matouš, Mrázek, Šébl, Šifner: z náhradníků Hrnčíř. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Dotaz z Jaroměře bude zodpověděn. — Stanovy pro Nusle byly zadány. — Obchod. a živnost. komoře podáno bude dobro-

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.

E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.

JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.

KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.

KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.

BREHMER A SPOL., továrna na šící a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.

ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.

WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

zdání, vypracované redakčním výborem. — Filiálka v Hoře Kutné žádá v základě usnesení valné hromady o uspořádání odborné přednášky. Bude dopsáno o datum. — Technol.-prům. museum děkuje za zaslání výroční zprávy spolku. — Kol. předseda učiní opatření v záležitosti vydání chystané knihy kol. Dyrynka. — Na reprodukce povoleno K 30·—. Účty: za tisk zprávy výroční (650 výt.) K 156·—, zadání stanov pro Nusle K 4·—, porta K —·30. — Za členy se hlásí a přijati: Čermák Frant. (Venta), Balley Karel (Fuchs), Plodík Václav (Malíř), Hasenteufel, Pištěták Boh. (Novotný), Novák Karel, Růžička Alex. (Česká rolnická). — Na Smíchov: Dusílek Bohuslav.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Přílohovou část rediguje: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí
VÁCSLAV KINDL
přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník
V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šeufloků«)
nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.
Barvy, utensílie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

TOVÁRNA BAREV
KAST & EHINGER
STUTTGART
VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■
PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪
ČÍSLO POSTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610
SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU
HUGO CARMINE
PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.
TELEFON Č. 3060.
VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

REGISTRACE „AUTOMATIC“
NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.
OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!
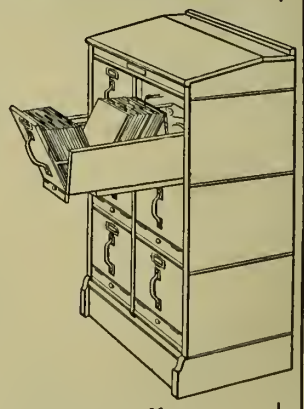
JOSEF JIROUŠEK,
AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

RUDOLFINUM

KONCERT

ZPĚVÁCKÉHO SPOLKU :MALÁT:
V PRAZE
A AKADEMICKÉHO ORCHESTRU

v sobotu dne 9. října 1909.

ODDĚLENÍ I.

1. Kafka J.: Hoj, vzhůru hlavy . . . . Mužský sbor
2. Dvořák A.: Slovanské tance, I. řada Orchestr
3. Smetana B.: Arie Dalibora . . . . p. Machotka
4. Leichner A.: Za rudým praporem . Mužský sbor
5. Foerster J.: V nížině . . . . . Orchestr

ODDĚLENÍ II.

1. Malát: Zpěvy lidu českého, II. řada Mužský sbor
2. Thomas A.: Arie z op. Mignon . . p. Salzburger
3. Nacházz: Cikánský tanec . . . . Orchestr
4. Smetana B.: Arie Lukáše . . . . . p. Roubalík
5. Bendl K.: Pochod Táborů . . . . Mužský sbor

ooo

Piano lask. zapůjčila firma A. Petroff a syn.

ZAČÁTEK
V 8 HODIN
VEČER.

Po zahájení programu uzavřou se všechny vchody do sálu.

41

Příloha »Typografie«, roč. 20.
číslo 7. Dle návrhu O Císaře.
Tiskem »Politiky« v Praze.

SPOLEK ROZVOJ V PARDUBICÍCH

VE PROSPĚCH FONDU PODPŮRNÉHO

VELKOU LETNÍ ZÁBAVU

USPOŘADÁ I. SEKCE SPOLKU „ROZVOJ" V ZAHRADNÍ RESTAURACI „NA STODŮLCE" V BROUMECH U PARDUBIC V NEDĚLI DNE 8. SRPNA 1909. NA PROGRAMU KONCERTNÍ ČÍSLA KAPELY AL. CHVÁLY, DĚTSKÉ HRY, USPOŘÁDANÉ PÉČÍ DĚLNICKÉ TĚLOCVIČNÉ JEDNOTY V PARDUBICÍCH A V SÁLE TANEC. VSTUP 20 H.

ZAHRADNÍ ZÁBAVU

POŘÁDÁ V NEDĚLI DNE 22. SRPNA 1909 O 3. HOD. ODPOL. (ZA NEPOHODY PŘÍŠTÍ NEDĚLI) SPOLEK

SPRAVEDLNOST

V LIBNI - VYSOČANECH

Při zábavě uvolili se lask. spoluúčinkovati: Kroužek tamburašů skupiny dřevodělníků v Libni, pěvecký odbor kovodělníků v Libni a dělnická tělocvičná jednota ve Vysočanech. V sále komické výstupy salonních komiků pp.: Fr. Rabana a B. Mastnýho. Večer tanec. Orchestr Odbor. sdružení hudebníků v král. Českém.

PŘEDPRODEJ VSTUPENEK: v sekretariátě strany sociálně-demokratické v Libni a u soudr. A. Hlakla, holiče a vlásenkáře v Libni, u J. Zobla, obchodníka Libni a u soudruhů důvěrníků politických i odbor. organisací.

Příloha »Typografie«, roč. XX. čís. 7. Provedeno dle návrhu A. Chvály. Tiskem »Politiky« v Praze.

MALIČKOSTI, ALE DŮLEŽITÉ.

VĚNOVÁNO ČESKÉ SLÉVÁRNĚ PÍSEM.

Téměř všecka naše písma mají jednu chybu, které jsme přivykli tak, že jí náš zrak již téměř ani nepostřehne. A přec je to chyba právě v tom nejčeštějším, co dodává českému písmu zvláštního, výlučně českého charakteru a co při správném řešení mohlo by zvyšovat krásu a rázovitost našich typů. Je to maličkost, ale maličkost důležitá: české akcenty. Všimněte si blíže čárek a háčků kteréhokoliv písma chlebového nebo akcidenčního, porovnejte je navzájem, s tvarem i silou písma: překvapí vás zřejmé nepoměry a podivíte se, že jste je již dávno nepozorovali. Zrak náš je otupen stálým opakováním těchto chyb, ztratili jsme citlivost pro nesprávné, často opravdu »do očí bijící« nesouměrnosti akcentů s písmem, zrak náš přejde přes takové nehoráznosti aniž by mu překážely. Tak nás vychovaly německé písmolijny.

Všecka u nás užívaná písma knihtisková provedena jsou v cizině. Nemáme dosud vlastního českého písma, které bylo by řešeno současně s čárkami a háčky a se zřetelem k jich umístění, tak aby značka tvořila organický celek s písmenou, aby tvar její byl odvozen ze tvaru písmeny a její síla přizpůsobena síle písma. U nás užívané typy kresleny jsou původně pro řeči buď vůbec akcentů neužívajících jako angličina, nebo jich užívajících jen poskrovnu jako němčina. Proto sazba z těchto písem v řeči původní, pro kterou jsou navržena, působí daleko příznivějším dojmem, než vysadíme-li z nich sazbu českou s akcenty zaplňujícími částečně hořejší výšku řádek; akcenty jsou vždy něčím cizím, přidaným, něčím co překáží, co nesouvisí s tvarem písmen. Je to ostatně přirozeno. Cizí umělec, jenž písmo navrhnul a kreslil, neměl zřetele k českým značkám, které teprve pak, když písmo bylo objednáno také některou českou knihtiskárnou, byly umístěny nad příslušné písmeny, a to nejen bez ohledu na požadavky řeči, na význam akcentů v češtině, ale velmi často i bez ohledu na styl písma, na jeho tvary a tučnost. Tak se zhusta stává, že u písem zcela rozličných charakterů jsou háčky a kličky tytéž. Háček bývá ostře klínovitý, nechť si je písmo úzké či široké, čárka kolmo jako napíchnuta nad písmenu anebo zas směřuje mimo písmenu jako francouzská zpáteční čárka; kroužek nad ‚ů' je pravidelně slaboučký i u písma tučného. Ale i jiné ledabylosti se velmi často opakují: na nonpareillu je klička právě tak velká jako na petitu a borgisu; umístění akcentů bývá náhodné, některá čárka je více v pravo, jiná v levo nad písmenou, některý háček je blízko u písmeny, jiný vyzvednut do výše, a s tečkou na ‚i' a ‚j' se umístění akcentů zřídka shoduje. Zdá se jakobych přeháněl, ale všimněte si a porovnejte české písmeny i některých moderních, jinak skutečně krásných písem; zvláště pod zvětšujícím sklem nebo ve větších stupních tyto vady vyniknou — ač někdy stačí jen sestaviti vedle sebe akcentované litery a přirovnávat. Je to jen ledabylost, nepořádek, neboť správné řešení akcentů není věcí tak nesnadnou. Záleží na síle, tučnosti akcentu, na jeho tvaru, na poměrné výšce akcentů a na jich umístění nad písmenu.

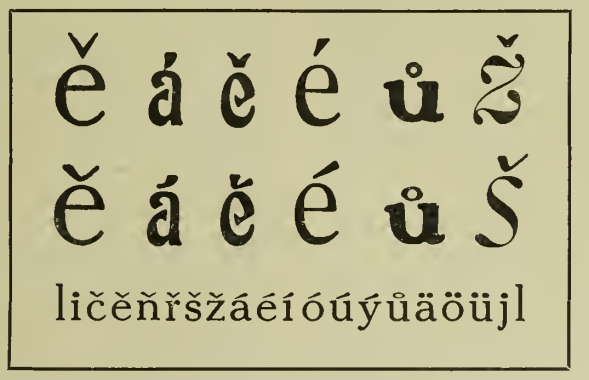

Na první řádce obvyklé akcenty našich písem, na druhé pokus o správnější řešení těchto akcentů; v třetí řádce písmo s jednotnými akcenty ve stejné výšce umístěnými.

Jest samozřejmo, že akcenty mají býti tak tučné jako písmena nad niž jsou připojeny, spíše o málo jen slabší; ale u kolika písem naleznete správně vyjádřenou stínovou a slabou čáru písmen i v akcentech? U háčku lze tyto poměry naznačit tím, že levá čárka je tučnější, pravá slabší, u čárky tak, že nahoře začíná silně a končí slabou čarou písma, tedy ne špičkou. U kroužku nad ‚ů' je dodržení síly písma obtížnější, ač při písmech širších i tomu lze vyhovět, stlačíme-li poněkud kroužek; ale jistě není správné vláskové kolečko, které i nad ů z tučného písma nalezneme.

Tvar písma měl by být zřejmý i na akcentech, a zde právě nejčastěji se chybuje, že čárka a háček se neřeší dle tvaru a dle šířky písma, jako se řeší na př. tečka na ‚i' a ‚j'. Je zajímavo v tomtéž písmu porovnat ‚i' s ‚í', zvlášť má-li tečka poněkud odchylný tvar. Na příklad háček na ě a čárka na í jistě nejeví žádnou příbuznost s tečkou na i. Správně by se při řešení akcentů mělo vyjít tedy od i a písmeny by vypadaly: ěí; všimněme si i detailu, že směr čárky nad é shoduje se pak s příčkou očka této písmeny. Tak mělo by se postupovat při každém písmu: řešiti akcenty dle

odpozorovaných charakteristických tahů a tím sjednotit akcent s písmenou. Písmo široké bude mít i háčky rozevřené, čárky více položené, na ‚ů' místo kroužku nízký oválek, tečku na ‚i' smačknutou. U ležatých písem kursivových měl by být také ležatý tvar patrný u čárek a háčků, u písem groteskových mají i akcenty být groteskové a ne čárky a kličky vzaté z písem jiných tvarů a ledabyle navěšené nad písmo, k němuž se nehodí, na příklad: á ž é *é ě*.

U různých písem dekorativných měla by tvaru akcentů býti věnována obzvláštní péče, aby dekorativnost písmeny podporovaly a zvyšovaly. A zatím co vidíme pravidelně? —

Velikost akcentů může být různá, ale vždy mají být umístěny do stejné výšky. Jak vysoko, záleží na poměru mezi střední a hořejší výškou písma, čili na prázdném místu nad malými písmenami. Někdy zaplňují celou hořejší výšku, jindy dosahují do výšky písmeny ‚t'. Tečka nad ‚i' udává obyčejně výšku, do jaké ostatní akcenty mohou sahat, ale u některých písem bývá tečka příliš vysoko a třeba ji k vůli ostatním akcentům posaditi níž. Mezi akcentem a písmenou stačí tolik mezery, aby se při tisku nezalévala. Ve skutečnosti bývají české akcenty i u krásných písem umístěny na výšku takto: áéíýjšřčě, tedy hodně rozmanitě . . .

Nad písmenou má akcent seděti tak, aby byl v rovnováze s celou hmotou písmeny. Tedy nestačí prostě a šablonovitě postavit čárku nebo háček nad *prostředek* písmeny; záleží na tvaru akcentu i na formě typu. Na ‚ř' bude háček posunut poněkud v levo, na ‚ě' bude na prostředku, *nevyžaduje-li tvar háčku a písmeny jiného umístění.* Zde právě je nutno, aby kreslíř, který háčky nad české písmeny umísťuje, dovedl je upravit v soulad s tvarem typů. Má-li háček první čárku silnou, druhou slabou, měl by se i na to vzít zřetel a celý akcent posunouti o maloučko v pravo. To žádá svědomité a největší pečlivosti, a mají-li písmolijny k měření a určování vzájemné síly písma, postavení patek atd. jemné a úžasně přesné přístroje, měly by té přesnosti dbáti i zde a ne ledabyle odbývati detail pro českou sazbu tak důležitý. Čárka nad písmenou značí v češtině zdloužení hlásky, neznamená přízvuk, jako ve frančtině; nemá tedy směřovati mimo písmenu — ale také není vkusné, je-li jako do písmeny vpíchnuta. Měla by se klásti k písmeně, jaksi se s ní sdružovati; nad žádnou z těchto dvou písmen není akcent *správně* postaven: í ý.

Vůbec akcenty u většiny našich písem jsou umístěny vysoko nad písmenou a stojí příliš kolmo a tím jsou osamoceny, odtrženy od písmeny, s kterou mají tvořiti jediný celek.

Ale i když akcenty budou tvarem i silou souhlasit s písmem, i když budou správně nad svou písmenu umístěny — nebude to vlastně řešení; bude to jen objití překážky, usnadnění práce, nejpohodlnější přizpůsobení cizího písma češtině. Řešením by bylo, kdyby již *tvar* české písmeny byl upraven tak, aby s čárkou nebo háčkem tvořil celek, aby jedno bez druhého nemohlo být, aby akcent doplňoval literu. Kreslíř musel by se vmyslet v ideu písma, v jeho styl a dle toho pak utvořit novou písmenu, která nejen byla by shodná s písmenami ostatními, ale také by odpovídala duchu jazyka. Umělec, který takto by skutečně řešil otázku akcentovaných českých písmen, našel by jistě četné možnosti, kterak by akcenty nerušily, ale spíše přispívaly ke kráse písma. Ovšem bylo by to dražší . . .

A zde octli jsme se u něčeho, co je dávným přáním všech milovníků krásného tisku v Čechách: *původní české písmo.* Písmo, které bylo by již kresleno s ohledem na vše, čím česká sazba liší se od sazby v jiných řečech, a odchylek těch je mnoho. Jak vděčné pole bylo by to pro umělce, co nových nápadů dekorativních by jen akcenty poskytly, jak zajímavě daly by se řešit akcentované versálky, jak bohaté a krásné mohlo by to být písmo. Dodalo by české knize svéráznosti, která jí dosud chybí, zbavilo by české akcidence násilných, všude překážejících akcentů, české tiskopisy měly by skutečně český ráz. A písmem, které by český umělec správně navrhnul, dal by se cizím písmolijnám vzor, kterak řešit čárky a kličky nad písmenami pro českou sazbu.

Dnes máme již české umělce, kteří by dovedli dobře navrhnout krásné a *praktické* české písmo. Namátkou jmenuji jen Preissiga, Kyselu, Brunnera, Bendu, Šimáka. Ti všichni — a jiní ještě — jistě by se k tomu rádi uvolili a s chutí by se podjali úkolu vytvořiti původní české typy. Vždyť na tomto dosud u nás nedotčeném poli dalo by se tolik a tak krásného provést.

Náklad nebyl by tak značný a vložily by se peníze do podniku, který by se vyplatil. Celá řada českých knihtiskáren by písmo hned objednala, vždyť takové písmo potřebujeme a pomáháme si zatím cizími výrobky často pro češtinu dosti nevhodnými. Stačilo by s počátku provést úplně dva, tři běžné stupně — petit, garmond, cicero — od velikostí ostatních jen versálky. Později by se mohla serie postupně doplňovat, pak uvésti na trh i půltučné, kursivu a pod.

Dá nám toto původní české písmo naše jediná písmolijna? Vykoná tento krůček k samostatnosti hospodářské i výtvarné? Či dostaneme dříve *české* písmo, kreslené *českým* umělcem, přes *Německo*?

DYRYNK.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XIII.)

Přes to však také knihtiskařské pomocnictvo oslavilo 1. květen 1890 — ne sice klidem práce – ale velkou v pravdě manifestační schůzí večerní v sále konviktském (podobným způsobem učinilo i více jiných organisací). Schůze ta, ve které za předsednictví kolegy Josefa Bubníka obsažné referáty přednesli kolegové Čermák, Stivín (nynější principál) a Krunert, vyzněla v mohutný projev solidarity všedělnické, jíž dán výraz v případných resolucích.

Na rok 1890 připadlo konání *sjezdu knihtiskařského v Celovci*, který právě pro organisaci naši v Čechách měl veliký význam. Jednalo se nám o cenníkové hnutí na venkově v Čechách, kde dosud žádného cenníku nestávalo. Bylo nutno uvésti cenníkové hnutí toto v takovou kolej, aby mohl spolek ústřední v ně zasáhnouti a aby doznalo opory všeobecné u organisací typografických. Tu *filiálka v Liberci* v dohodě se správou ústřední podala ku sjezdu návrh: »V uvážení, že v tuto dobu v Čechách na venkově nestává, aniž kdy stávalo nějakého cenníku a poměry vždy více se zhoršují; dále v uvážení, že nezřízené poměry v samotné Praze (nebyl tehda cenník ještě z plna proveden) dosud nejsou urovnány a následkem toho na poměry venkovské nepříznivě působí, žádá se sl. sjezd, aby touto záležitostí se zabýval a k brzkému napravení těchto poměrů pracoval«. — S ohledem tohoto návrhu podal také ústřední výbor na sjezd návrh: »Kdyby za příčinou cenníkového vyjednávání nebo cenníkových sporů uzavření některé země nebo místa ukázalo se nutným, může se to státi pouze s udáním důvodů, v dorozumění se sjezdovou komisí a na určitou dobu. Bylo-li by potřebí tuto určitou dobu prodloužiti, může se tak státi opětně jen se svolením sjezdové komise.« —

Oba tyto důležité návrhy hájili kol. Dienst z Liberce a Krunert a Seidl z Prahy. Kol. Dienst útočil však zde také na pražské kolegy pro nezdar prý cenníkového hnutí v Praze, k čemuž i někteří delegáti přisvědčovali. Teprve po dokonalém vysvětlení věcí se strany kol. Krunerta a účinném zasáhnutí na obranu pražských kolegů redaktorem »Vorwärtsu« kolegou *Fabrem* uznána opravdová snaha pražských kolegů a přisvědčeno k návrhům podaným se slibem všeobecné podpory snahám těm.

V dalším postupu vyřídil sjezd tento několik otázek významných pro organisační život náš a spolkové rozvětvení. Bylo to jednak stejnoměrné upravení členských legitimací ve smyslu práv vzájemnostních; vydávání přesných statistik, významné usnesení, »*že členu vzájemného spolku, který v pokladně invalidní již nároku nabyl, ponechávají se veškerá práva jeho i pak, když ve službě vojenské k dalšímu konání obvyklé své práce stane se neschopným, béře však jen polovinu obvyklé podpory. Rovněž tak dostávají pozůstalí člena, který ve službě vojenské zemřel, stanovami určené podpory vyjma pohřebného. K poskytování těchto podpor jest povinnen onen spolek, kterému tento člen posledně náležel*«. Dále přijat návrh: »*Příští komise sjezdová nechť učiní veškeré nutné kroky k založení svazu rakouských typografických spolků zemských.*« Mimo to přijal sjezd účinnější poskytování podpory cestovní, *totiž stanovil denní podporou 50 kr.*, a to počínaje rokem 1891.

V důsledku usnesení sjezdu a převzaté povinnosti zavésti na venkově v Čechách cenníkové poměry, počalo se k tomu působit. Cenníkové hnutí na venkově vyžádalo četně schůzí, o jichž konání dělilo se jen několik kolegů pražských, z nichž zejména uvésti dlužno kolegy Čermáka, Seidla a Krunerta a velmi k hnutí tomu přičinila redakce »Veleslavína«, kterou vedl kol. Bubník, a také redakce »Vorwärtsu«, řízená kol. Fabrem.

Na českém venkově šla věc poměrně klidně až na Plzeň, kde došlo i ku stávce a kde tehdější senior-principál, pan Ig. Schiebl, povolal proti pomocnictvu úřady, které sáhly i k vypovídání pomocníků z města.

Zvláštní, takřka dějinné zmínky zasluhují dvě veliké schůze pomocnictva německého, a sice jedna na severu Čech v Liberci a druhá na severozápadu v Teplicích. Německá principalita kladla největší odpor a ve středu její nalézalo se mnoho těch, kteří za každou cenu potlačiti chtěli hnutí dělnictva. Ku schůzím těm vysláni byli sjezdovou komisí kolega Karel Höger z Vídně a kolegové Seidl a Krunert z Prahy. Sál na střelnici v Liberci byl pomocnictvem ze severu Čech takřka přeplněn. Referáty uvedených již kolegů, které nesly se věcně a ukazovaly pouze na povšechnou nutnost upravení poměrů mzdových pracovních, doznávaly všeobecného ocenění a přesvědčivost i nadšení bylo veliké. Z přítomných kolegů do debaty velice účinně tonem radikálním zasáhl kolega *Fr. Beutel**) a pomocnictvo přítomné rozhodlo plné trvati na proposicích cenníkových. Schůze, která započala odpoledne, trvala do pozdních hodin večerních. Neznámo, jak dověděl se o ní policejní úřad tamní, který ihned za-

*) Nyní říšský poslanec sociálně-demokratický za okres Ústecký.

čal pátrati po tom, o čem se tam jednalo a kdo tam mluvil. Pátráno také po nás co cizích agitátorech, proti nimž mělo se zakročiti. Dostali jsme o tom zprávu a v noci ihned odjeli jsme přes Žitavu a Warnsdorf do Teplic, kde měla býti na druhý den schůze. Jakmile jsme přijeli do Teplic, již nás kolegové tepličtí očekávali se zprávou, že schůze jest zakázána a že sál hotelu u nádraží, kde měla se schůze konati, jest četnictvem uzavřen. V Teplicích sjelo se zatím na sta kolegů ze všech míst severozápadu. Kolega Höger učinil rychle návrh, aby se schůze konala v některé blízké vesnici. Stalo se a vyhlédnuta vesnice Prasetice, kam hloučky kolegů nenápadně odcházely. Leč úřad policejní se o tom dověděl a vyslal za námi četníky s komisařem. Taktika ale byla námi zvolena jinak. Schůze ve formě zábavy. Hrálo se na piano, zpívalo se a řeči agitační, zejména Högrem, Krunertem, Seidlem a Sauerwaldem, pronášeny ve formách přípitků. Četníci, když přišli, seznali, že není tu schůze, ale zábava, zase místnost opustili, leč neodešli. Viděli jsme, že dále se schůze konati nemůže a klidně se tudíž kolegové zase rozcházeli. Účely schůzí obou byly dosaženy a předloha cenníku ihned následovala.

Po jednání dosti obtížném docíleno konečné dohody s předními representanty venkovské principality a přijat a v platnost uveden v zásadě cenník s minimem 10 zl. a 8 zl. pro vyučence v prvním roce v závodě výučném, základní počítání 17 kr. za 1000 liter, 10hodinná doba pracovní, zrušená nenahražovanou prací o svátcích vánočních, velikonočních a svatodušních, o Nový rok a Boží Tělo, náhrada za práci přes čas 2½ až 3%, zlepšení mzdy těm, kdož měli více než minimum o 10—20% a záruka na upravení poměrů učenických.

Významný tento úspěch dotknul se pražských kruhů kolegiálních velmi příznivě a měl účinek i u pražské principality, která se zde přesvědčila, že nepodařilo se jí rokem 1888 ubíti organisaci pomocnickou, která v tomto hnutí na venkově zase prokázala svou moc. Naši venkovští kolegové přestáli zkoušku úplně. Ovšem ani zde to bez obětí nešlo, ale všecky tyto oběti byly rády neseny a také plně chráněny.

Při hnutí tom bylo pracováno s tou těžkou okolností, že o uznání cenníku musilo se jednati s každým jednotlivým principálem zvláště. Nebylo zde žádné principálské organisace a ani žádných gremií. Z té příčiny pojata byla organisací naší myšlénka zasaditi se o zřízení knihtiskařského gremia pro celé Čechy a myšlénka tato také progagována jak jen možno. První příležitosti k tomu poskytla nám zemská jubilejní výstava, která ve všech vrstvách vyvolala mocný ruch a byla vhodnou k tomu svolati do Prahy sjezd všeho pomocnictva knihtiskařského z Čech obou národností. Obětavostí četných kolegů pražských vykonány rychle veškeré přípravy a agitováno co nejvíce pro účast všech kolegů. Sjezd sám konal se za veliké účasti pomocnictva z celých Čech dne 15. a 16. srpna 1891 v pražském Grand hotelu (nyní německý Studentenheim). Na programu bylo: 1. O společenstevních poměrech pomocnictva knihtiskařského v Čechách a rozhovor o krocích ku zřízení společenstva knihtiskařského pro Čechy. Referentem českým i německým byl kol. *Krunert* a rokování súčastnili se pak hlavně kolegové Kovář, Čermák, Seidl, Buzarovič, Sauerwald a milý host náš, redaktor »Vorwärtsu« kolega *Jindřich Faber*. 2. O organisaci pomocnictva knihtiskařského ve směru společenském i podporovacím se zřetelem ku spolku ústřednímu Typ. Beseda. Také zde byl referentem kol. Krunert a k oběma bodům přijaty byly případné resoluce a při bodu 2. uznáno působiti co nejvíce k tomu, aby žádný knihtiskařský pomocník nestál mimo organisaci. Sjezd měl průběh velice krásný a účinek jeho byl zdárný a uspokojivý. Zábavy se sjezdem spojené a návštěva výstavy setkaly se s největším zdarem a spokojeností.

Otázka gremia nebyla tím však řešena. Na žádost ze sjezdu tohoto podanou odpovědělo místodržitelství as po roce, že není možno na tak rozsáhlém základě, celozemském, nějaké gremium povoliti, že by pak i ustanovení pomocnické hromady mělo velikých obtíží a uvedlo více jiných ještě překážek. Naděje naše na ten čas byla tedy zklamána. Leč r. 1897 sama vláda uznala nutnost větších rozsahů jednotlivých gremií a novelou k zák. živn. připouštěla gremia pro celé obvody obchodních komor. Tu opětně to bylo pomocnictvo, které uchopilo se myšlenky té a novými peticemi žádalo zřizování knihtiskařských gremií pro obvody komor obchodních. Ale ani tu nenastalo řešení otázky té a teprve nyní, tedy po 12 letech máme — ale ještě ani tu ne zcela provedena — gremia knihtiskařská pro obvody obchodních komor a také Zemskou jednotu těchto gremií. Símě zaseté jedině pomocnictvem knihtiskařským vzešlo tedy konečně přece v klas. Zda ku prospěchu pomocnictva nelze dnes odhadnout. Nejtěžší doby — úpravu cenníkovou, vznik a revise norm. cenníku musili jsme provésti bez těchto gremií. Šlo to také, ovšem tížeji, s dobrovolnými jednotami principálskými. — —

Roku 1891 vřelo to však v kruzích pomocnictva knihtiskařského i mimo Čechy. V důsledku oslavy 1. máje byly ve Vídni některé personály z práce vyloučeny, což mělo pak v důsledku ve-

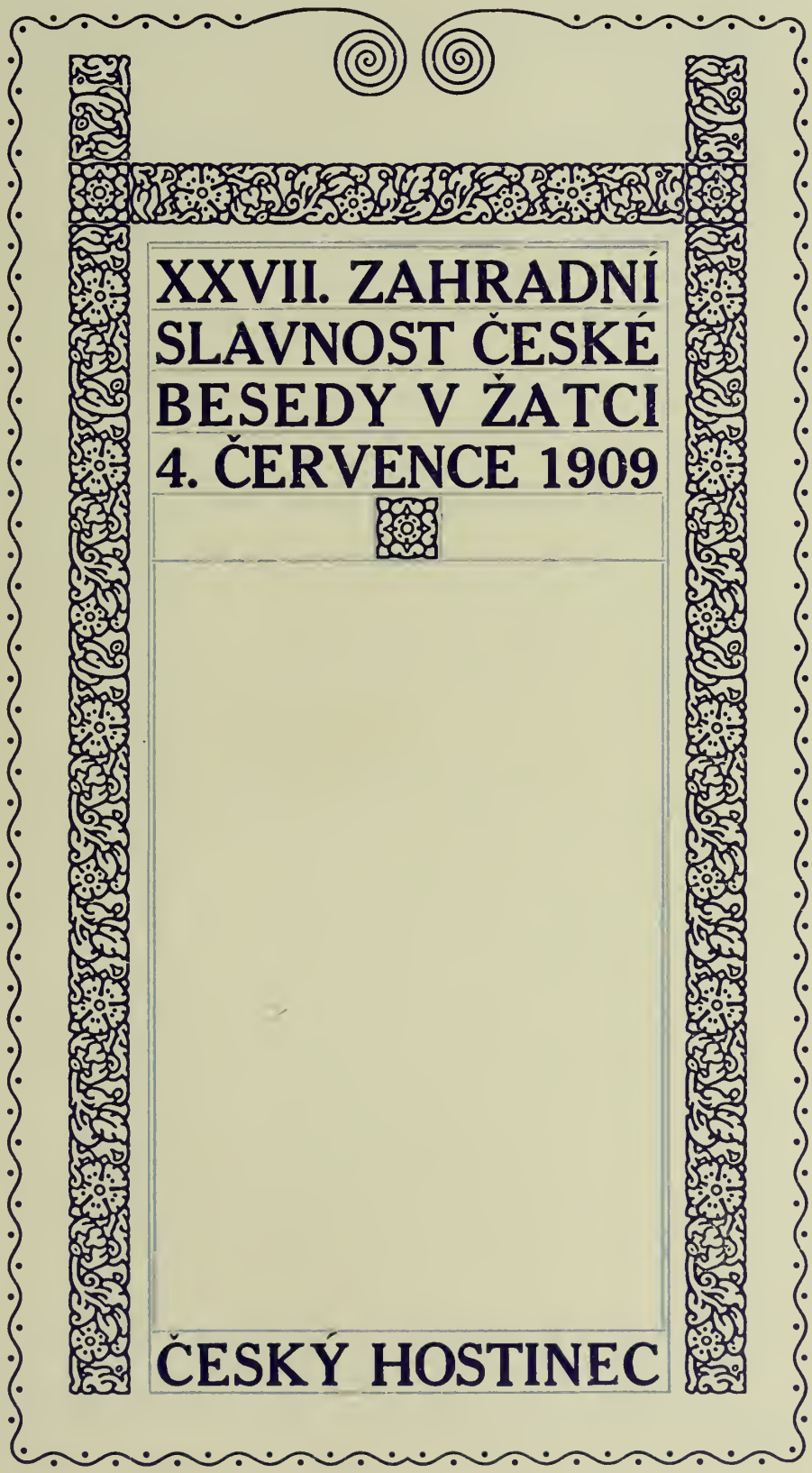

37

Příloha »Typoprafie« seš. 7., roč. XX. Dle návrhu O. Císaře. Tiskl Fr Málek v knihtiskárně »Politiky«

likou všeobecnou stávku typografů vídeňských. Ve stávce té přihodila se událost, která jako blesk zasáhla mysli celého světa typografického. Činnost vídeňského spolku kolegiálního z policejního nařízení byla zastavena. O události té napsal »Vorwärts«: »Včera (dne 16. května 1891) večer byla činnost spolku knihtiskařů a písmolijců dolnorakouských úředně zastavena. Úřad uvěřil udání 15 ševci podepsanému a zavedl ihned vyšetřování. V tom, že spolek podporuje veškeré tou dobou nezaměstnané členy (stávkáře), shledává se porušení stanov, dále jest domněnka, že bylo použito jmění nemocenské, vdovské a sirotčí pokladny ve prospěch vzdělávacího odboru a že těmito penězi byli i nečlenové spolku podporováni. Poněvadž však to není pravda, můžeme klidně vyčkati, zdali úřady budou míti tolik bezohlednosti, aby spolek, který za dobu svého trvání na půltřetího milionu zlatých ku podpoře svých členů vyplatil, rozpustily jenom proto, že jest vídeňským principálům trnem v oku. Vůdce stávkujících, kolega Höger, povolán byl na magistrát, aby se zodpovídal ze své činnosti jako předseda pomocnické hromady. Snad bude »úřadu« toho úředně zbaven.«

Stávka tato tak mohutná skončila bez positivního výsledku. Dne 10. června 1891 konala se po bezvýsledné poradě s principálskými zástupci veliká schůze pomocnická, kde podal kol. Höger zprávu o výsledku vyjednávání a učinil rozbor o stavu věcí. Další setrvání v boji z finančních ohledů jest nemožným a i bezúčelným, principálové podporují se návzájem a jsou i jinak podporováni jak od úřadů tak obecenstva. Řečník prosil, aby shromáždění prohlásilo stávku za ukončenou. Při hlasování nezdvihlo se pro návrh ten žádné ruky a více řečníků za bouřlivého souhlasu prohlásilo, že stávkující chtějí vytrvati i kdyby podpora na 1 krejcar snížena byla. Není pochyby, že by tak bylo se stalo, leč pomocnický výbor nemohl k tomu nechati dojíti. Shromáždění se pak usneslo, aby práce byla tedy nastoupena, naproti tomu však, že nebude pomocnictvo v závodech denně déle nežli devět hodin pracovati. Co nedostali dohodou, vezmou si pomocníci sami. Skutečně také klid ve vídeňských tiskárnách nenastal. Vídeňský spolek musil pak znovu se utvořiti, leč mohlo se tak státi jen na základě císařského patentu z r. 1852 a nikoli více na základě spolčovacího zákona z r. 1867. Bylo to značné poškození organisace té. Nový spolek ustavil se pak dne 22. listopadu 1891.

Koncem října a počátkem listopadu rozpoutal se také cenníkový zápas v celém Německu, kde rovněž došlo k povšechné stávce, která trvala do konce roku. (Pokračování.)

TECHNICKÉ KURSY GRAFICKÉ.

Napsal F. J. Havelka, assistent na Král. akademii v Lipsku. Věnováno král. kom. radovi panu A. Ursprungovi v Barmenu.

TECHNIKA DŘEVORYTU A LEPTU.*)

Pro snadnější porozumění vývinu techniky dřevorytu zdá se mně býti důležito předeslati v krátkosti několik historických dat.

Ačkoliv o začátcích tisku obrázků, jenom málo jest nám známo, přec jen lze s jistotou tvrditi, že dřevoryt byl znám as půl století před mědirytem, tedy as koncem 14. století. První tisky z dřevěných štočků byly na plátno, později tiskly se hrací karty a obrázky svatých, kterým scházela ještě modulace, stín a perspektiva. Dřevorytci té doby byli pouhými řemeslníky, teprve koncem 15. století počali malíři hotoviti kresby pro dřevoryt, které pak byly dřevorytci aneb mistry samotnými provedeny. Před vynalezením lisu knihtiskařského dělaly se tisky přitlačením, jako tisky na plátno, teprve později třením, což lze s jistotou tvrditi dle zachovaných tisků, které mají zcela jiný vzhled, než tisky z lisu. První tisky často se pak ještě kolorovaly. Písmo nalézáme teprve na pozdějších dřevorytech, kde sáhnuto již k složitějším scénám a kde bylo nutno připojiti nápis, případně i text umístiti v obraz; pak připojeny delší povídky neb modlitby, kde na jednom štočku vyřezána vždy celá strana. Oba způsoby, totiž tisk jednotlivých obrázků, i tisk z celé řady dřevěných štočků, jež pak tvořily blokovou knihu, neměly ještě ničeho společného s vlastní výzdobou knihy. Nutno zde přesně rozeznávati výrobek xylografie a typografie, která teprve po vynalezení pohyblivých liter, oddělila obraz a písmo. Církev v té době má velký vliv na tisk a proto povstávají hlavně scény z biblického života, obrázky svatých, mučení, atd., kdežto znázornění přírody přichází pouze s pověrou, tak ku příkladu: padání meteorů, komety a jiné úkazy na nebi. Teprve později povstávají pohledy měst, kalendáře, životní pravidla a citáty z bible. Silný obrat nastal po vynalezení knihtisku. Tiskař Albrecht Pfister nejdříve tisknul illustrované knihy.

Dřevoryt doznal v době reformace netušeného vývoje. Zvláště to byl *Albrecht Dürer*, po něm

*) Na zvláštním listě jako příloha otištěny jsou dva dřevoryty z praxe od Otty Schwerdtnera ve Štuttgartu a třemi barvami tisknutý původní umělecký dřevoryt od Joh. Sauera v Lipsku.

Hans Holbein a Lucas Cranach, kteří vykonali nesmrtelná díla. Avšak již v 16. století dřevoryt upadá, takže až do konce 18. století se pěstuje pouze řemeslně. Angličan Thomas Bewick má zásluhu o opětný rozkvět dřevorytu v Anglii i ve Francii, kdežto v Německu Adolf Menzel vzbudil porozumění pro *faksimilní* dřevoryt, pro který kreslili Ludwig Richter, Rethel a j. — Originální dřevoryt má nyní vyhlídku znovuzrození po fiasku faksimilního dřevorytu, jejž fotomechanické reprodukční způsoby překonaly.

Dřevoryt řadí se mezi tisk s ploch vyvýšených. Pro originální dřevoryt používá se výlučně dřeva zimostrázového. Technika dřevorytu jest poměrně jednoduchá. Na pečlivě hoblovanou desku nanese se slabá vrstva zinkové běli smíšené s gumou arabskou, jednak proto, aby skladnost (textura) dřeva se zakryla, jednak připraviti dobrý podklad ku kreslení s tužkou neb pausování. Pracuje se rovněž obráceně, jak při litografii neb leptu. Práce provádí se rydly, větší světla vyzvednou se rydlem plochým neb žlábkovým. Hlavně pokládají se rovnoběžné neb i více méně křivé polohy linek, pro světla křížové polohy a pro stíny toliko křivé zářezy. Vše nutno velmi pozorně prováděti, poněvadž korektury lze jen stěží udělati a pak-li jich nevyhnutelně zapotřebí, musí se dotyčný kus úplně vyříznouti a jiný kus stejné velikosti opět zaraziti. Zvláštní druh jest barevný dřevoryt, jenž v poslední době velmi jest oblíben. Provádí se podobně jako barevná litografie, nakreslí se totiž napřed konturová deska, ze které dělají se obtisky na druhé desky, jež jsou určeny pro barvy. Rovněž značky k pasování se upravují, ostatní okraj se pak seřízne. Hloubka vrypu jest 2—5 mm. Dříve upotřebilo se dřevo po délce řezané (Langholz), kdežto nyní výlučně upotřebuje se dřevo na příč řezané (Hirnholz). Protože na takových deskách není možno pracovati nožem, berou se k tomu rydla, čímž se celá technika dřevorytu změnila a možno říci, že moderní dřevoryt nemá ničeho společného s technikou dřevořezu starého.

Rozdíl mezi uměleckým dřevorytem a dřevorytem praktickým jest asi týž, jako mezi uměleckou litografií a litografií z povolání. Při jich posouzení nutno uvážiti, že umělecké výrobky jsou zhotoveny za zcela jiným účelem než reprodukční grafika, že jdou vlastní cestou a mají zcela jiný cíl.

Tisk s dřevorytu vyžaduje velikou opatrnost. K čištění nesmí býti použito vody neb louhu, nýbrž béře se k tomu několik kapek terpentinu, ještě lépe lihu, který ihned nutno osušiti měkkým hadříkem a deska se pak postaví na hranu, aby se nezbortila. Poněvadž se tak při větších deskách velmi snadno stává, hotoví se obyčejně pro tisk galvanický odlitek, jenž se zalije olovem a s něhož pak lze tisknouti pohodlně velké náklady.

Při ručním tisku užívá se hladítka nejlépe ze slonové kosti, jež jest ovšem drahé. Pokládání papíru na desku děje se oběma rukama, takže střed papíru nejdříve přijde na desku, načež se v pravo i levo papír spustí. Papír se nyní přitlačí plochou rukou a sice ze středu na kraje, pak přiloží se kousek slabého kartonu, na kterém lze tříti hladítkem, což jest nezbytné, neboť by se jinak papír poškodil. Otisk zdá se býti místy ostře ohraničen, což zvyšuje půvab ručního tisku. Papír se nevlhčí. Upotřebuje se všech druhů papírů kromě hlazených, lesklých a křidovaných. Nejlépe hodí se japonský i čínský papír, rovněž všechny druhy ručního papíru. Barva béře se hodně hutná.

Zcela jinaký jest tisk s barvami akvarelovými, který ovšem jest také mnohem složitější, než tisk barvami fermežovými. Akvarelových barev upotřebuje se toliko při dřevorytech »à la Japan«. K tisku upotřebuje se toliko minerálních barev, rozředěných rýžovým lepem (škrobem); nanášejí se širokými měkkými štětci, čímž docilují Japonci často překvapujících půvabů v odstínování aneb přechodu z jedné barvy do druhé.

* * *

Lept jest tisk z hloubky (Tiefdruckverfahren), jehož umělci i milovníci velice si váží pro jeho nedostižnou rozmanitost výrazu, která připouští smělé vedení čáry, jakož i libovolné odstiňování tónů, v čemž záleží především jeho krása. Lept sestává z dvou rozdílných procedur: první jest práce rydlem na jemné fermežové vrstvě, která byla na kovovou desku nanesena, a druhá jest vlastní leptání, při kterém linky i plochy rydlem kreslené se prohlubují leptáním kyselinou. Průměrných výsledků lze snadno docíliti, avšak dobré práce může při veliké vytrvalosti vytvořiti pouze umělec vyškolený, jenž musí znáti celý způsob práce do nejmenších podrobností.

Kovové desky přicházejí obyčejně již broušené a polírované do prodeje, přece však se ještě jednou uhlazují, až mají mdle stejnoměrný povrch. Broušení děje se pemzou neb tónovou břidlicí, která obyčejně nechává se nasáknouti ve vodním skle a na to brousí se dřevěným uhlím z bezu neb lípy. Pak následuje nános jemné vrstvy fermežové, jež musí dobře vzdorovati kyselině, při tom však nesmí působiti obtíží při vedení rydla: nesmí býti ani tvrdý, ani příliš měkký. Hlavní součásti jeho jsou asfalt, vosk, mastix, kalafuna a smůla. Pak se nanesená vrstva nakuřuje, aby zmizel kovový lesk, načež se přikročí k pausování kresby; také možno direktně na desce komponovati. Nyní počne vlastní práce rydlem; pětihranné anglické jehly, různě silné, hodí se nejlépe. Obyčejně pro-

KRÁSNÁ KNIHA

JEJÍ TECHNICKÁ ÚPRAVA

KNIHA TA, JEŽ STRUČNĚ ale obsažně pojedná o všech složkách knižní úpravy: papíru, písmu, formátu, sazbě, tisku, výzdobě atd., bude jakousi příručkou a návodem, kterak si počínati při výpravě krásné knihy, aby byla výrobkem technicky, řemeslně dokonalým. - Tisknuta bude dvoubarevně na ručním papíře se značkou Typografie, krásným písmem, připojena bude řada reprodukcí vnitřních stran i titulů krásně vypravených kněh českých i cizích. Vydáno bude 350 výtisků, a vázaná do pevných desk potažených originálním italským papírem bude státi K 3·20. Knihu vydá spolek „Typografia" a lze si ji zajistit koresp. lístkem na adresu: Fr. Kraus, Praha-VII., Belcrediho 534.

Příloha „Typografie" čísla 7., roč. XX. Navrhnul Karel Dyrynk, vytiskl František Málek v knihtiskárně „Politiky". Ukázky graf. prací č. 38.

vede se kontura a pak pokládají se plochy a sice nejlépe v jedné poloze. Rydlo drží se při tom skorem kolmě na desku a nesmí býti příliš ostré, aby ve vrstvě ryté čáry byly stejnoměrné. Pravidlem jest odkrýti rydlem pouze vrstvu, nepronikati však do kovu; od toho pravidla se zručný umělec může odchýliti, neboť zná právě tím působiti. Volné a smělé vedení čáry umělci mile překvapuje a lze právě v tom hledati individuelní sílu. Kromě rydla užívá se celé řady různých nástrojů a pomůcek k rytí.

Je-li umělecký proces ukončen, čímž vyrozumíváme vedení rydla, následuje procedura mechanická, to jest leptání. Vlastní leptání děje se dvojím způsobem: buď nanese se z vosku čtverhraný okraj, a kyselina se pak do této uměle povstalé nádoby nalije, aneb na celou desku nanese se fermež, ovšem mimo plochu, jež má býti leptána a pak se deska vloží do porculánové kuvety (misky) s kyselinou. Velmi důležitá jest volba kyseliny; nejlepší jest chemicky čistá kyselina dusičná rozředěná vodou. Každý umělec vyzkouší si jistý recept, který pak užívá. Jsou-li slabší partie dosti leptány, zakryjí se dotyčné části fermeží a leptá se dále. Práce tato vyžaduje velké znalost ia zručnosti a nutno bráti ohled na nejmenší okolnosti, má-li býti výsledek uspokojivý. Tak ku příkladu záleží mnoho na hodnotě kyseliny, jejím chemickém složení, i na jejím rozředění. Silná kyselina leptá nejen do hloubky, nýbrž zároveň do šířky. Rovněž teplota má vliv při leptání, množství kyseliny atd. Při jednodušších leptech stačí jedno leptání, zvláště bylo-li pracováno různými rydly a čárkováno buď hustě neb řídce dle potřeby k vystižení tónu neb modulace. Chceme-li však působiti jemnými odstíny, jest nutno použíti bohatších malířských efektů, kterých docílíme leptáním tónů kyselinou.*)

Po ukončeném leptání přikročí se k tisku v lisu pro měditisk. V poslední době umělci sami si tisknou své práce, což jest nejsprávnější. Barva nanáší se černítkem na desku, až je celá pokryta, když byla před tím náležitě zahřáta, pak opět se jemným nebo hrubším muselinovým hadříkem pozorně stírá a sice tak, aby barva z čar nevyšla. Někdy zanechají se při stírání stopy barvy i na hladkých plochách desky, čímž docílí se zvláštní působivosti. Barva musí býti pečlivě připravena. Do černě obyčejně se přidává trochu pálené sienky. Rovněž volba papíru padá zde na váhu. Nejčastěji béře se ruční papír, avšak i čínského a japonského papíru, pravého pergamenu ano i atlasu se užívá. Papír se před tiskem vždycky vlhčí. Při tisku se deska poznenáhla opotřebuje a sice ani ne tak tlakem lisu, jako spíše přetíráním hadříky. Závisí zde mnoho od zručnosti a opatrnosti tiskaře. Jakmile nejjemnější čáry dostanou průlomy, jest to nezvratné znamení, že i silné čáry budou brzo ztráceti na původní síle a svěžesti. Proto se tisky číslují a opatřují buď monogramem neb i celým podpisem umělce a dle toho řídí se jejich cena na uměleckém trhu. Ze slabě leptaných desek možno 150—200 otisků udělati, ze silně leptaných asi 400, kdežto z galvanoplasticky sesílených kolem 3000 otisků. Někdy — pro velké náklady — leptá se i do desk ocelových.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7.

SLOH BYZANTSKÝ.

(Pokrač. XVI.)

Z předešlého pojednání víme, že starokřesťanské umění při svém vzniku nebylo ničím jiným, než-li uměním antickým. Císař Konstantin Veliký, který křesťanské učení prohlásil za náboženství státní, zvolil si za hlavní a sídelní město Byzantium, starořeckou

59 osadu založenou roku 658 př. Kr. na místě nynějšího Cařihradu. Konstantin nazval město to Konstantinopolis. Sem povoláni byli římští umělci a řemeslníci, vůbec umělci ze všech končin orientu. Vlivem Konstantina a působením povolaných umělců stala se Byzancie brzo novým Římem. Oddělením východního římského císařství r. 395 po Kr. od říše západořímské počíná doba nového slohu byzantského. V Byzancii začíná doba dějin a kultury byzantského umění, působily zde římské mravy, které však byly velmi promíseny cizími vlivy. Justinian povznesl východní římské císařství na nejvyšší stupeň umělecké činnosti. Tehdy byla Konstance kulturním středem závodíc se světovládným Římem, a čím více tento upadal ve svém vývoji, tím více Konstantinopolis zkvétala. Císařové v Konstantinopoli chtěli sami vládnouti světu, vyslali své voje do západní říše a i část Italie musela rozkazů jejich poslouchati.

Nejrannější byzantské umění má za podklad řecko-římské umění, které vznik svůj mělo v Syrii a Egyptu; za doby císaře Konstantina a jeho

*) Způsoby leptání jsou velmi různé i nelze je všecky v krátkosti popsati. Kdo by se o věci blíže chtěl poučiti, nechť opatří si knihu V. Preissiga: Barevný lept a rytina, kde všecky způsoby jsou názorně podány.

následníků dospělo Cařihradu a Říma. Je to první období umění byzantského a shledáváme, že ač je společného vzniku z římských prvků — jež jsou na mnoze s orientálními smíšené — přece se vyskytují formy, které jsou latinskému a ranně románskému podobné, ovšem že samostatněji vyvinuté. S uměním byzantským, které svou činností hned od počátku svého vzniku stojí ve službách učení křesťanského, zachovaly se nám tradice a technika antického umění. Avšak nutno činiti rozdílu mezi staro-byzantským uměním V. a VI. století, které jak již řečeno stojí na podkladě římsko-antickém a pozdějším umění byzantském; je tedy rozdíl mezi starým uměním byzantským a uměním ranního středověku. Dnešní dobou pracuje se na tom, aby tento poměr byl vyšetřen, i nalezlo se ve výkopech mnohem více, než-li nám známo bylo dříve. Porovnejme jen na příklad koptické nálezy oproti nálezům římských katakomb. Sloh byzantský vyvinul se dle hlavních svých disposic a uspořádání jako zvláštní sloh řecké církve, avšak jeho jednotlivosti jak v konstruktivní části, tak i v podání forem, působily mnoho na vývoj pozdního románského slohu a tímto i na gotickou architekturu.

V byzantské architektuře můžeme rozeznávati dvojí období. První začíná Konstantinem a končí Justinianem. V období tom vstupuje do popředí Ravenna a císař Justinian se svými stavbami a uměleckými díly. Doba tato vyznačuje se též dokonalou stavbou kopulí, ke které druží se všechny ostatní části. Vrchole dospěla architektura této doby stavbou chrámu Boží moudrosti, nyní mešita Aja Sofia v Cařihradě. Druhé období jeví se v přesném napodobení orientálních forem, až konečně v některých krajích podléhá vlivům západního umění. Podstatnou částí stavební architektury je klenutí, které ve východní říši nejdříve volně a samostatně se vyvíjí, kdežto v západní římské říši bylo podřaděno řecko-římskému sloupoví.

60—64. Ukázky dekorativní skulptury byzantské a románské.

V provedení musíme uznati úplnou obeznalost se zákony statickými. Oblouk byl všade prostředníkem mezi nosičem a tíží. Náběžníky nad hlavicí byly vyšší nežli v starokřesťanském umění.

Kult náboženský vyžadoval dělení obojího pohlaví od sebe, což vedlo k stavbě empor. Tak povstaly tři hlavní formy byzantského chrámu, široká krátká basilika s empory, podoba řeckého kříže a kulatá neb polygonální centrální rozloha stavby. Tyto formy vidíme v rozličných modifikacích; hlavní zásadou bylo při nich, že světlo přicházelo

VEŠKERÉMU ČLENSTVU SPOLKU :TYPOGRAFIA:

Výbor spolku "Typografia" vidí se nucena upozorniti ct. členstvo na § 6. odstavec 2. a § 7. al. b) spolkových stanov, dle nichž, dluží-li kdo šest příspěvků, ztrácí nárok na časopis "Typografia" a kdo osm členských příspěvků dluhuje, pozbývá členství vůbec. Výbor spolku uvádí to ct. členstvu na paměť proto, ježto v poslední době rozmáhá se nepravidelné placení členských příspěvků. Je pochopitelno, že touto liknavostí a netečností členstva je spolek značně poškozován, následkem čehož nemohl by plně dostáti úkolům, jež mu stanovami jsou vytčeny.

V Praze 1. července 1909 Výbor spolku

Příloha „Typografie" roč. XX., č. 7
Navrhl a provedl Method Kaláb

Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze, Myslíkova 15

s hora, čehož následek byl, že všechna architektura soustředila se na střední kopuli. Sloh byzantský je charakterisován sloupem a ornamentem. Hlavice sloupu má základ jonský nebo korintský, dříky jsou nekanelurované. Jako nový článek podložen mezi hlavici a klenbu tak zvaný náběžník v podobě obráceného komolého jehlance. Dále užito římsy, vaječníku, zubořezu, desky a karnisu. Přihlížíme-li k vlastní okrase, tu vidíme, že výzdoba sloupu stala se zcela jinou, neboť vrchní čásť sloupu je zjednodušená a čtyřhranná. Čtyřhranná dolů se zúžující hlavice nese podobně vytvářené kostky (náběžníky). Plochy této hlavice jsou krášleny plošným reliefovým ornamentem v podobě úponkovitých vzorů neb i vásy, kde zobrazeny dvě pijící holubice a vedle nich stilisovaný listový ornament neb geometrické pletivo a konečně známý monogram Krista. Při vší této architektonické dekoraci můžeme dobře postřehnouti snahu po nádheře, tedy provedení bohaté; v detailech spatřujeme ostré a přesné vyhotovení a patrnou snahu, dáti kresbě reliefu méně zaokrouhlenou konturu. Kresba držena tak, že vyhlíží, jako by byla vyřezávána. Velkou nádheru spatřujeme v byzantském slohu v malířství. V chrámech a palácích uplatňuje se jako monumentální mosaika, kdežto při stavbách jiných bylo malováno jen na vápenné omítce. Malíři se zálibou pěstovali mosaiku; užití zlatého podkladu stalo se jaksi pravidlem, čímž docíleno velké nádhery a do dálky viditelné kontury. Předlohy byly rozmanité a vidíme v provedených pracích slavnostní propracování křesťanské symboliky s použitím drahocenných látek. (Pokrač.)

GUTENBERGOVA BIBLE 42-ŘÁDKOVÁ.

Až do vynalezení knihtisku byly knihy většinou jen v klášterech zhotovovány; byly to zejména knihy modlitební a náboženské, které tu byly nejen psány, ale i vázány, ba možno s jistotou tvrditi, že některé kláštery i výrobou papíru se zabývaly, takže tam knihy od počátku až do konce vyrobeny byly. Kromě mnichů byli ve větších městech písaři, kteří se psaním a výzdobou knih i dopisů zabývali. Knihy psány jsou písmem gotickým, kterým též bible, jakož i jiné knihy Gutenbergem i jeho prvními konkurenty tištěné, jsou tisknuty.

Poněvadž psaní knih bylo velmi zdlouhavé a málo placené, přišly myslící hlavy na to, ku psaní knih použíti šablon, též patrony zvané. V pergamenu nebo tenkém plechu vyřezány písmeny, slova nebo celé řádky a tyto pak po způsobu dnešních malířských šablon byly upotřebeny. Tím se výroba knih nejen urychlila, ale docílilo se i jisté stejnoměrnosti písma.

Mimo psaní knih byly zvláště obrazy z Písma řezány do desk dřeva hruškového, k těmto dřevořezům připojována slova i celé řádky, obé však řezáno bylo do desky jedné. K tisku používáno pravděpodobně barvy docílené smíšením sazí a oleje. Vytisknuto bylo po jedné straně papíru a dva listy lepeny prázdnými stranami na sebe. Tisk s desk dřevěných je tedy předchůdcem vynalezení tisku s typů, neboť také Gutenberg tisknul s desk dřevěných a později teprv používal k tisku typů.

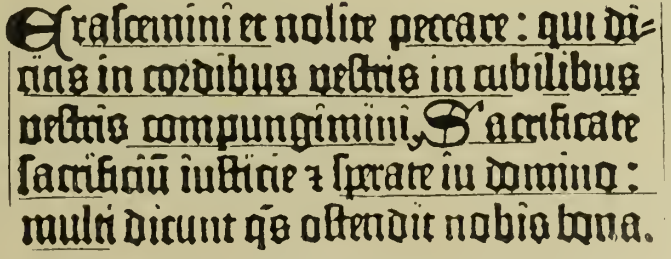
Irascemini et nolite peccare: qui di-
cius in cordibus vestris in cubilibus
vestris compungimini, Sacrificate
sacrificiū iusticie ⁊ sperate in domino:
multi dicunt q̄s ostendit nobis bona.

Irascemini et nolite peccare: qui di-/cius in cordibus vestris in cubilibus/vestris compungimini. Sacrificate/lacrificium iusticie et sperate in domino:/multi dicunt quis ostendit nobis bona.

Den, kdy Gutenberg narozen byl, není vzdor bedlivému pátrání přesně zjištěn; má se všeobecně za to, že roku 1400 ve Štrassburku spatřil světlo světa. Žil pak částečně ve Štrassburku, částečně v Mohuči a v Eltville nedaleko Mohuče. Vynálezem svým zabýval se delší dobu, než odvážil se s ním na veřejnost. Gutenberg považován je nejen za vynálezce tisknutí z typů, nýbrž on první používal k tisku lisu a sice upravil si k účelu tomu lis vinařský.

Hlavním dílem jeho jsou 36-řádková a 42-řádková latinská bible.

Reprodukce naše je ukázkou ze 42-řádkové latinské bible Gutenbergem roku 1455 v Mohuči dotištěné. Bible jest formátu foliového, dvousloupečně sázená; tištěna je barvou černou, iniciálky E a S jsou červeně tištěné, jemné linie mezi řádky byly po tisku červenou barvou nebo inkoustem pérem přikresleny. První iniciála má býti J, neboť slovo správně zní Irascemini; chybná jsou dále slova dicins (dicius) v řádce 2. a iu (in) v řádce 4. Písaři knih, jakož i první knihtiskaři různá slova zkracovali, když tato do řádky nešla. (Viz slova sacrificium 4. řádka a quis 5. řádka.) Bible má 641 list. Celkový náklad první bible byl jen asi 250 kusů. Těchto prvních biblí existuje nyní ještě 31

výtisků, a sice 10 na pergamenu tištěných a 21 na silném papíře. Cena jednoho výtisku páčí se na 80—100 tisíc korun, dle toho, jakého jest provedení. Bible v lipském knihtiskařském museu se nacházející patří mezi nejcennější; tištěna jest na pergamenu a miniaturními kresbami hojně zdobena.

Prohlížíme-li obě bible Gutenbergem tištěné, neubráníme se myšlénce, že máme před sebou tisk ze řádek do dřeva řezaných; v jedné řádce nalezneme litery a, d, e, m, n, atd. různých tvarů. Při podrobné prohlídce nalezneme kromě ligatur st, fi, aj. skupiny těsně souvisících liter. Jsou-li obě bible tištěny z typů kovových, pak zůstává ono těsné spojení jednotlivých liter a celých slov nevysvětlitelno. Právě tak záhadnou zůstává nepravidelnost typů; tato dá se snad vysvětliti tím, že při lití typů použito bylo několikerých matric, neboť první matrice byly jistě olověné, a tím trvanlivost jejich nebyla tedy valná. U mnohých bibliofilů panuje též názor, že typy pro tisk první bible nejsou lity, nýbrž přímo do olova řezány; Gutenberg měl jen tolik písma, že mohl pouze dvě strany vysaditi; tisknul po jedné stránce, co se tato tiskla, druhá byla rozmetena a další pak vysázena.

Že pozdější díla Gutenbergova i jeho nástupců, která menší typy vykazují, jsou tištěna z typů kovových, jest beze sporu.

36-řádková bible jest jistě dáta staršího, než 42-řádková, o čemž svědčí větší písmo. Pravděpodobně byl asi tisk této následkem různých okolností přerušen.

Posledním dílem Gutenbergovým byl latinský slovník velkého foliového formátu zvaný Catholicon. Na všech jeho dílech chybí firma, nelze se proto diviti, že mu byl s některých stran vynález knihtisku upírán.

Jindra Dvořáček.

▼ *Ku studijní cestě typografické do Německa.* Pořadatelstvo studijní cesty českých typografů, o níž již i v listě našem zmínka se stala, dovoluje si tímto požádati všecky ty, kdož by súčastniti se chtěli, by neodkladně zaslali závaznou přihlášku svou, by zahájeno býti mohlo konečné jednání s cestovními kancelářemi. Výprava uvítána bude s radostí od zahraničních spolků českých, jichž sídly projížděti bude, a sympaticky vítají ji již i závody, v něž zavítati má, shledávajíce v cestě této jeden z důležitých bodů v ohledu obchodním i odborném. —r.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

PRVNÍ STRANA PROGRAMU, dvoubarevná, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (37).

OBĚŽNÍK, dvoubarevný, dle návrhu K. Dyrynka, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« (38).

OZNÁMENÍ SPOLKOVÉ, čtyřbarevné, navrhla provedl Method Kaláb, vytiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (39).

EX LIBRIS, původní umělecké dřevoryty ke článku F. J. Havelky »Technické kursy grafické« (40).

PROGRAM jednobarevný, dle návrhu O. Císaře, tiskem »Politiky« v Praze (41).

DVA PROGRAMY jednobarevné, dle návrhu A. Chvály, tiskem »Politiky« v Praze (42).

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 11. června 1909. Přítomni koll.: Předseda Kraus, místopředseda Veselý; z výboru: Císař, Daňhelka, Dyrynk, Kaláb, Kammermayer, Matouš, Motyčka, Šifner; z pěv. odboru Ondráček. — Zápis minulé schůze čten a schválen. — V Hoře Kutné přednášeti bude dne 27. t. m. kol. Holman »O reklamě«. — Povoleno K 200·—, co záloha p. Bradáčovi na vazbu knihy kol. Dyrynka. Prospekty této vydány budou co příloha časopisu a ve zvláštních otiscích. — Vzaty na vědomí výsledky jednání v záležitosti premiových leptů. — Kol. Ondráček předkládá zprávu pěv. odboru pro sjezd strany. — Výstavka prací Víd. graf. ústavu uspořádána bude v srpnu. — Spolek založí sbírku běžných akcidenčních prací. Akcí pověřen kol. Motyčka. Koll. Veselý a Dyrynk uveřejní v časopisech lokálky. Kol. Daňhelka dožádá o přispění Klub strojmistrů. — Za členy se hlásí a přijati koll.: Holinka a Pokorný Jos. (Beaufort), Kratochvíl (Grégr).

ČINNOST PĚVECKÉHO ODBORU »TYPOGRAFIE« v roce 1908 byla následující: Konáno 52 řádných zkoušek pěveckého odboru a 4 zkoušky se Svazem dělnických zpěváckých spolků československých, navštěvovaných vesměs velice uspokojivě. Účinkováno bylo: Při pohrobní vzpomínce na Svat. Čecha na Žižkově (fil. »Typografie«), při večírku polit. organisace soc. dem. na Smíchově, při akademii u příležitosti sjezdu typografů z Čech v Typografické besedě, při Uměleckém večeru spolku »Typografie«, při »Dnu pražských typografů«, při akademii u příležitosti sjezdu žen soc.-dem., se »Svazem českoslov. děl. zpěv. spolků«: při oslavě 1. května a při slavnosti otevření »Dělnického domu«. Dále konán velice zdařilý výlet celodenní do Popovic společně se zpěv. spolkem »Lýra« v Žižkově, jehož se súčastnilo i několik členů výboru spolku »Typografie«. Péčí spolku »Typografia« uspořádán letošního podzimku theoretický kurs o nauce not pro typografický dorost, který se těší dobrému pochopení. Archiv rozmnožen o několik dělnických sborů, následkem čehož stoupla cena jeho na K 450·—. Výbor sestával z kollegů: Předsedy Jana Reitra, jednatele J. Horníka, pokladníka Rud. Ondráčka, pokladníka výletního fondu D. Půlpána, archiváře E. Simma. Pěvecký odbor řídil opět jeho svědomitý sbormistr dřívější B. Kudera.

USTAVUJÍCÍ VALNÁ HROMADA filiálky spolku Typografie pro Nusle-Pankrác byla odbývána dne 27. června v hotelu Union za účasti 31 kolegů. — Přítomni byli: Za ústřední spolek »Typografia« koll. Šifner, Veselý, Matouš, za filiálku žižkovskou kol. Hrnčíř a za organisované dělnictvo J. Lacina. Po proslovu kol. Veselého, který vřelými slovy pojednal o účelnosti a činnosti této nově založené filiálky, zvoleni do výboru: Emil Graf, předseda, Adolf Sobek, místopředseda, Ad. Chytra, jednatel, Jos. Jirka, pokladník, Ant. Padior, archivář, Josef Kočka, kontrolor, Otto Ornst, revisor účtů, Václav Čemus, rev. účtů, Václav Fidra. — Po kolegialní schůzi odbývána byla výborová schůze, na kteréž usneseno,

Příloha „Typografie“, ročník XX., číslo 7.
K článku F. J. Havelky: „Technické kursy grafické“. Původní dřevoryty: barevné Ex-libris od Joh. Sauera v Lipsku, černá od O. Schwerdtnera ve Štuttgartu. Tiskl Josef Vlk v knihtiskárně „Politiky“ v Praze.

Ukázky grafických prací číslo 40.

by kolegové odváděli příspěvky každých 14 dní v hodinách dopoledních v hotelu »Union« a zároveň si vyzvedli odborný časopis. Do ústředního výboru delegován kol. E. Graf, do místní pol. organisace kol. Sobek.

*

Kolegové bydlící v Nuslích a Pankráci přičiňte se přistoupením za členy, aby tato filiálka stala se střediskem našeho typografického života!

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

Návrhy příloh, práce k posouzení a veškeré záležitosti části přílohové se týkající zasílány buďtež na adresu: O. Císař, Praha II., Václavské nám. 26.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Přílohovou část rediguje: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

Přístroj na obtahování korrektur

ve dvou velikostech, s posuvnými kolejnicemi, pro každou výšku písma, jakož i s postranními stavěcími šrouby

JOSEF ANGER A SYNOVÉ
Vídeň-Hernals, Hauptstr. 122.

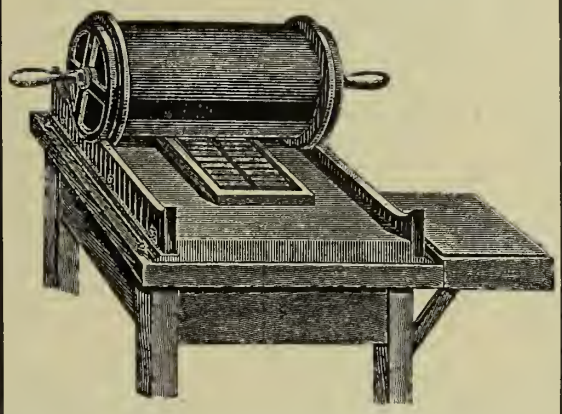

Zastupuje B. Fr. Zrnka odborný závod pro grafický průmysl PRAHA II., Havlíčkovo náměstí 7.

Knihtiskárny
nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA
odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.
Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

K VYŘEZÁVÁNÍ DO
PODTISKOVÝCH DESEK
Ia. DELMENHORSTSKÉ

LINOLEUM

V NEJLEPŠÍ JAKOSTI
A SÍLE,

KTERÉ BYLO PŘI TYPOGRAFICKÝCH KURSECH TECHNOLOG. MUSEEM POŘÁDANÝCH ZE VŠECH ZA NEJLEPŠÍ UZNÁNO

NABÍZÍ

ANT. ZEMAN V PRAZE

TELEFON 328. FERDINANDOVA 17.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA.
■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO
▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.

TELEFON C. 3060.

VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!

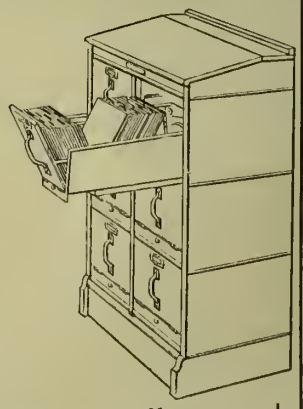

JOSEF JIROUŠEK,

AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ

PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.

TELEFON 3312. TELEFON 3312.

Návrh a sazba fy. Knihtiskaři Novotný a Příhoda, Král. Vinohrady

48
UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ

Příl. „Typografie" seš. 8. roč. XX.
Návrh a sazba firmy Knihtiskaři
Novotný a Příhoda, Kr. Vinohrady

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XVII.)

Celý starý i nový zákon, život mučedníků i všechny legendy byly probrány, aby daly motivy, jichž bylo hojně použito. O figurální kresbě můžeme říci, že těla byla nepřirozeně dlouhá, jednotlivé údy se k sobě nepojily, nohy by nemohly státi ani kráčeti, neboť půda pod nimi mizí. Tváře ve výrazu jsou strnulé a čela vysoká, oči vyjevené, ústa příliš malá, oproti tomu nos příliš dlouhý.

Pokud ornamentální okrasy se týče, poznáváme že opakuje antické formy na základě řeckém, velmi je zvětšuje a v úponkovitém ornamentu jeví jakousi zvláštní tuhost; řez listů je hranatý. Geometrický ornament přichází ve své nejjednodušší formě a současně se vždy opakujícím symbolem řeckého kříže. V první době ornament byl dosti zanedbán, avšak nabyl významu, když vypukl spor tak zvaných obrazoborců. Císař Lev III. postavil se r. 726 proti ctění obrazův a obrazoborci podrželi převahu. Sporem tímto nastaly roztržky mezi církví latinskou a řeckou, které ukončeny byly teprve synodou Cařihradskou po trvání téměř celého století.

Spor obrazoborců vedl k zákazu uctívání obrazů, za to však přivedl k větší platnosti ornamentální výzdobu; způsobil však v byzantském umění škodu nenahraditelnou. Po ukončení tohoto sporu nastala v byzantském umění opět velká nádhera, která k svému uplatnění nutně vyžadovala upotřebení živějších barev, a proto nalezáme hojné užití modré, zelené, červené a bílé barvy; leč všech těchto barev užíváno bylo jen v málo odstínech. Shrneme-li dosavadní pozorování v celek, dojdeme k poznání, že ornamentální okrasa byzantského umění spočívá na podkladě řeckém s tím patrným rozdílem, že během doby působily na ni vlivy národů, s kterými přišli Byzantinci ve styk.

Rozdíl spočívá v tom, že ornament byzantský liší se od řeckého mělkým profilováním a technikou, z níž poznáváme, že ornament pracován byl v kovu vyvýšeně a vyplňován emailem neb jinou hmotou. Takto vypraveným ornamentem byly celé plochy pokrývány. Na látkách vidíme malé a velké vzorky, jimiž celá látka je poseta. Jsou to čtyřlisté růže, květinové vásy a především srdcovité vzorky. Dále poznáváme, že veškeré toto umění, ač velmi fantastické, bylo jen tvořením mechanickým, neboť zřejmě můžeme postřehnouti, že dle přírody pracováno nebylo. Vidíme, že vzory naučeny jsou z paměti, přece však shledáváme, že v byzantském umění byla dodržována symmetrie v komposici. Konečně dlužno si všimnouti dalšího rozvoje byzantského slohu, kterýž je v krátkosti as následující. Jednotlivé formy jakož i technické zvláštnosti přešly přes Uhry a Moravu do východního Německa, kde zvláště se uplatnily malířství a architektonická plastika. Dále vidíme působiti vliv byzantského umění přes Benátky (S. Marco a S. Fosca), Ravennu (S. Vitale), Lombardsko a Milán do jižní Italie, dále v Sicilii, v jižní Francii, Španělsku a severním Německu. Vlivy ony záleží buď z konstruktivního založení, neb vidíme je na jednotlivých detailech.

Obr. 65. Část nástěnné dekorace z Alhambry. Sloh maurský.

Nutno ještě připomenouti, že byzantský sloh je již v středověku od antického umění tak rozdílný, jako asi sloh románský od slohu gotického. Vůbec můžeme poznati, že je velký rozdíl mezi užitým materiálem v byzantském umění v době středověké a materiálem užívaným v umění starém antickém. Staré umění vidíme na předmětech k denní potřebě a v hrobech nalezených; jsou zde

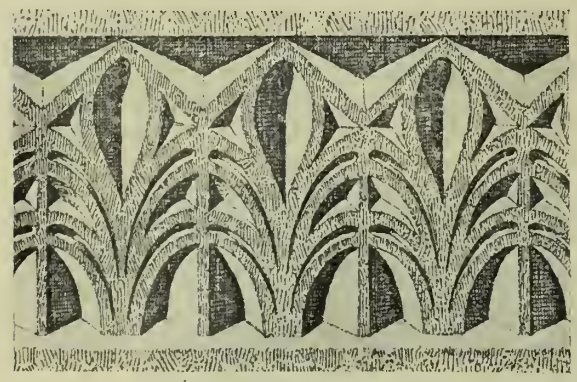

66. Vlys maurský.

nálezy středověkého umění velké ceny a zachovány nám byly jen pro jich velkou cenu hmotnou.

Zbývá se ještě zmíniti o miniaturním malířství, které v byzantském umění bylo v dosti velkém rozkvětu, a dále o tom, že byzantský sloh je dosud slohem živým, neboť nalezlo byzantské umění až do nejnovější doby v lůně řecko-katolické církve dalšího pěstění a to zejména na Balkáně, v Rusku a u jižních národů slovanských, kteréžto umění vlivem národním se od byzantského dosti liší.

SLOH MOHAMEDÁNSKÝ.

Mluvili jsme již o slozích orientu, tak zejména o slohu perském, indickém, čínském a japonském, leč nutno ještě se vrátiti k orientu a to k slohu mohamedánskému.

Poznali jsme, že kultura lidská měla svůj vznik na půdě Asie a že teprve v době pozdější přeneseno těžiště její do Evropy. Vzdor této přeměně zůstaly na východě národové, kteří mají svoji vyvinutou kulturu a tím dostaneme se zase k umění orientálnímu. Než záhy poznáváme, že umění orientální jeví se nám jinak nežli naše. V orientálním umění působí úplně jiné potřeby, je zde velmi silný vliv náboženský, působí zde také podnebí a mravy. Tyto příčiny působí dále na stavební architekturu a velmi mnoho na vnitřní zařízení, k čemuž ještě (a to ne snad jako poslední příčina rozdílu v umění a to hlavně v ornamentální okrase) dlužno přičísti vrozený smysl a zálibu u orientálních národů pro harmonii barev, pro bohatý dekorativný účinek.

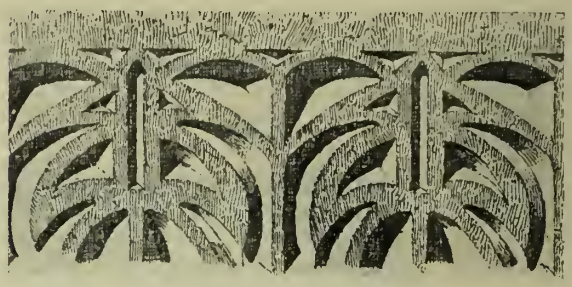

67. Byzantský vlys z Toleda.

Sledovati umění mohamedánské značí asi tolik, jako sledovati umění v zemích, ve kterých se učení Mohamedovo buď mečem neb dobrovolným přijetím rozšířilo. Nutno tedy následkem toho sledovati umění po Arabii, Malé Asii a severní Africe, dále ve Španělích, v zemích Středozemního moře, na Balkáně a v Uhrách, k čemuž nutno přibrati ještě velkou část západní Asie až do Indie.

Následkem toho jsou památky mohamedánské velmi rozmanité.

Poznáváme ve slohu mohamedánském, že složen je z cizích prvků jak v konstrukci, tak i v dekoraci, neboť vyznavači učení Mohamedova neměli vlastního slohu, oni zkrátka přizpůsobili kostely podrobených národů ku svému kultu. Dali sobě také stavěti od umělců domácích dotyčné země, třeba to byli i křesťané. Chrám byl dvojího druhu a sice: mešity, které byly menší, a džamie, jež byly větší. V detailech vidíme, že v první době vývoje byla klenba stavěna na velice silných pilířích, až teprve v pozdější dobou použito sloupu; tento byl velmi štíhlý a neměl entarsie.

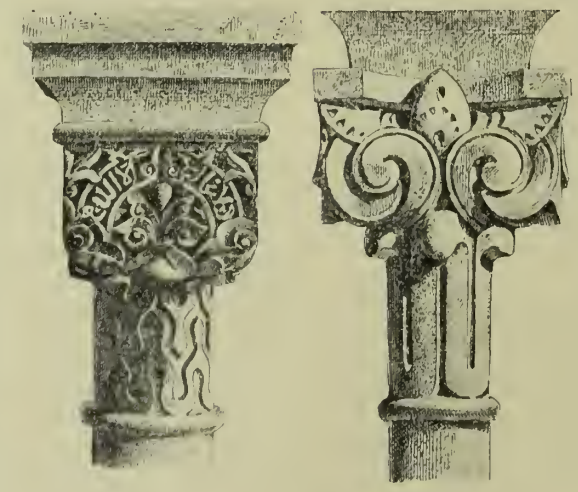

68., 69. Hlavice sloupů z Alhambry. Sloh španělsko-maurský.

Hlavní podmínka při stavbě mešity, vůbec při stavbě pro bohoslužbu a pobožnost byla, aby hlavní vnitřní zeď, ku které při modlení se věřící obracejí, měla směr k Mekce. V celé stavbě

mohamedánské poznáme vzory byzantské, římské perské a egyptské; z první doby mohamedánské architektury pozorujeme také, že sloupy sneseny byly ku stavbě ze všech končin, než později vyvinul se sloup ve tvaru velmi štíhlém se zvláštním uspořádáním hlavice sloupu, které takto dostaly ráz, jenž úplně shodoval se svou ornamentální výzdobou s celkovou úpravou; pozorujeme, že u mohamedánského slohu vytvářila se zvláštní plošná dekorace, je to dekorace kobercová a pletiva ornamentu. — Celkem však má hlavice základ v řádu korintském, avšak místo volut má lupeny v jakési klubko stočené. Patka má podobu attickou, dále pak abakus z tenké desky a trochilu je přechodem ku náběžníku, který nám je znám z byzantské architektury. Hlavici sloupu pro její bohatost a rozličnost forem nemůžeme ani do určitých řádů srovnati.

Stěny jsou pokryty ornamentem, kterážto okrasa je vůbec charakteristickou pro mohamedánský sloh.

Kult náboženský zakazuje v mohamedánském umění zobrazování postavy lidské, a tu je na snadě se domysliti, že veškerá vrozená fantasie a dovednost byla odkázána na ornamentální okrasu, která následkem toho dosáhla znamenité dokonalosti.

Dle národnosti rozdělujeme umění orientální na I. arabské a turecké, II. perské a indické a III. na čínské a japonské. Mezi těmi třemi skupinami vzdor všem rozdílům přece lze pozorovati jisté podoby. O slohu perském, indickém, japonském a čínském již jsme mluvili; zbývá nám tedy, abychom se zmínili o umění arabském, čímž jsme se opětně dostali k slohu mohamedánskému a sice do doby jeho největšího rozkvětu, již jinak jmenujeme dobou maurského umění.

Arabové přivedli mohamedánský sloh k největšímu rozkvětu, ve kterém okrasa plochy má svůj zvláštní význam. Ornament arabské architektury nepřilehá ke konstruktivní části (detailům arch.), nýbrž ornament jen dekoruje. Architektura zakládá se na dvou hlavních formách; jedna z nich jest podobna basilice a druhá má disposice centrální; první tvar v zemích západních, druhý v zemích východních. Na španělské půdě vliv západní změnil původní formy arabské.

70. Španělsko-arabská arabeska z mešity v Kordově.

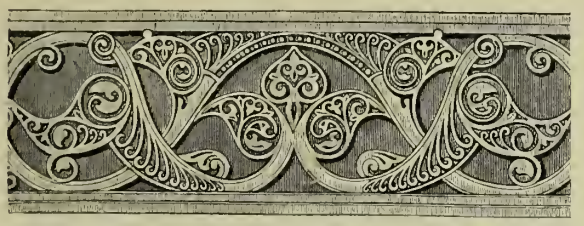

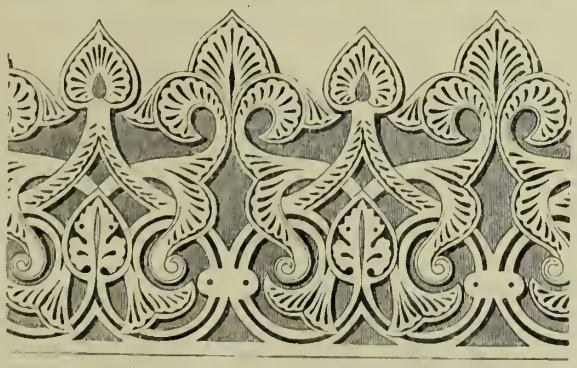

71., 72. Štuková skulptura arabská z mešity v Kahyře.

Arabský neb maurský sloh má ve své ornamentální okrase dvojí hlavní motiv a sice geometrické obrazce, které ponejvíce založeny jsou na hvězdě, a pak vzájemné vzorce ornamentální, kdež základní forma i v ní postavená forma okrasná mají stejný tvar. Za druhé vytvořili ladné kombinace linek a tak zvané arabesky, v kteréžto ornamentální okrase stali se Arabové nedostižnými. Obyčejně jmenujeme arabeskou také vlastní grotesky, to jest formy, ve kterých je rostlina dohromady se zvířecí formou smíšena. Nesmíme též pod jménem arabesky mysliti snad každý rostlinný ornament, což jest zvykem u francouzského a italského umění.

Arabeskou je rostlinný ornament zvláštního druhu, který vy-

pěstován byl od Arabů a od nich také dostal své jméno; je to vlastně dále rozvinutý úponkovitý ornament antický. Tato ornamentální okrasa se svérázně vyvinula a přešla i do slohů jiných. Geometrické formy jsou v ní svérázně stylisovány a rozmanitě propleteny; tyto formy utvořeny jsou širšími pruhy a pásky, vedenými v rozmanitých křivkách a tvořícími takto jasné dělení

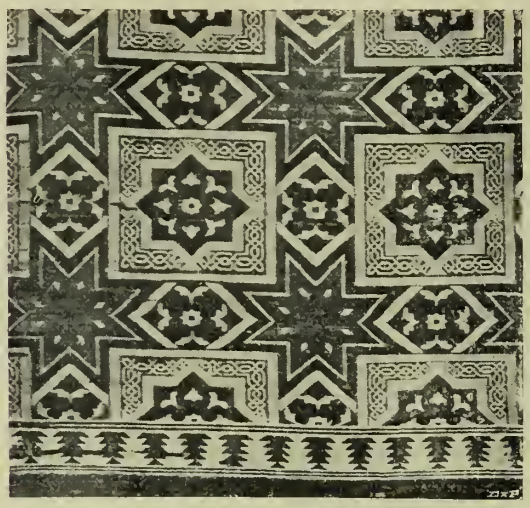

73. Látka španělsko-maurská z XV. stol.

plochy. Zbylé plochy se pak vyplňují velice jemně stylisovaným úponkovitým ornamentem, tak že se mohou považovati za nejdokonalejší ornament v ploše. Než i v tomto úponkovitém a geometrickém ornamentu záhy uplatnily se cizí vlivy, tak že vyskytla se ornamentální okrasa v rozkošně propletených motivech vedle pustých, nic neznamenajících forem. Barva má za účel působiti v této ornamentální okrase, aby rozličné ono pletivo obdrželo náležitou harmonii v ploše, při čemž vyniká současné užití barvy červené, modré a zlaté. Konečně je ještě nutno se zmíniti o charakteristické části ornamentu mohamedánského; jsou to přehnuté špičky listů a pak že každá ozdůbka vychází jaksi ze svého kořene.

Dále nutno poukázati, že nejen stěny, nýbrž i klenby, vůbec celý vnitřek pokryt byl arabeskami, při čemž se zálibou vkládána byla písmena,

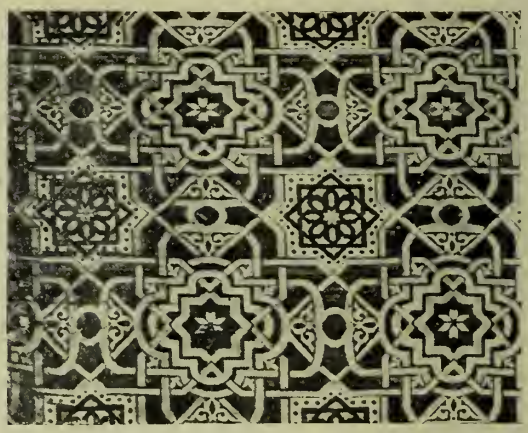

74. Látka španělsko-maurská z XV. stol.

nějaký text z koranu, v kresbu ornamentu. Bylo to písmo kufické, se svými krásně provedenými ornamentálnými tahy, a provedeno tak, že podobalo se ornamentu.

Tuto stať můžeme zakončiti větou, že vyznavači Mohamedovi mečem podrobovali sobě národy, avšak sami že byli od přemožených přemoženi v umění, neboť všude kde se usadili, přejali nalezené formy, jakož i dali prováděti nutné úpravy od usedlého domácího umělce. Avšak tam, kde se usadili, zanechali po sobě charakteristické umělecké památníky svého života. (Pokračování.)

O ÚČELU TISKOPISŮ.

Každý tiskopis, ať již větší, obsažnější, nebo i zcela malý, třeba na první pohled nepatrný, má zajisté svůj určitý účel, pro kterýž byl vyhotoven, jakož i určité své poslání, které jest mu vykonati. V dnešním ruchu veřejném a při obrovském přímo počtu výroby různých tiskopisů musí se hleděti k tomu, aby každý tiskopis byl upraven tak, by neminul se svého vytčeného cíle a aby vyhověl účelu, pro který byl vydán.

Mnohý z nás ještě dnes chybuje v tom, že vypraví tiskopis, třeba jinak správně dle pravidel, pouze se stránky dekorační, ale hlavní jeho poslání, totiž účel, úplně při tom pomíjí. Výzdoby při tiskopisech se vůbec od méně vyspělých typografů nadužívá, což jest ve většině případů jenom v neprospěch tiskopisů, ač mnoho a mnoho bylo již o tom v odborných listech psáno.

Že jest nutno a velice důležito znáti dokonale veškerá pravidla při sázení všech druhů prací, zvláště pak při sázení prací merkantilních, to ví a uzná zajisté každý, kdo tyto práce neustále provádí, ale jest třeba věděti a znáti předem i pravý účel každého tiskopisu zvláště, a týž pak pro účel ten upraviti, anebo aspoň témuž co nejvíce přizpůsobiti.

Tyto dva důležité body musí míti stále na paměti každý, komu záleží na tom, aby tiskopisy jím zhotovené slouti mohly dokonalými a čelu svému plně odpovídaly, neboť úpravnost s účelností jsou při tiskopisech v tak úzkém spojení, že nelze na jednu bez druhé ani pomysleti.

Příl. „Typografie" seš. 8. roč. XX.

Dle návrhu M. Novotnýho tiskla fa. Knihtiskaři Novotný a Příhoda Král. Vinohrady, Klicperova ul. 7

Papír z Česko-Kamenické továrny na papír firmy Rob. Fuchs, Praha

Barvy z továrny E. T. Gleitsmann Drážďany

Zvláště při tiskopisech menších, obchodních i příležitostných, jest nutno v prvé řadě — vedle vkusného provedení — míti na zřeteli jich účel a pokud možno, tiskopis takový, třeba sebe menší a nepatrnější, ve všech patřičných detailech tomu kterému účeli přizpůsobiti.

Při tiskopisech nepatrných, méně důležitých, jest zřetel tento nutným z toho důvodu, že na takových se méně vyspělý jednotlivec učí poznávati a zdůrazňovati jich účel a poznání ono jest mu v další praksi na prospěch při tiskopisech ostatních, větších.

Tím také pak získává každý na svém osobním zdokonalení a nazírání na tiskopis vůbec, což jest jen pro jeho vlastní dobro.

Ustanovení tato vztahují se v prvé řadě na tiskopisy obchodní, jako na memoranda, faktury, bollety, kuvéry, cenníky, různé dodací lístky, nálepky, adresky, tabele a j., v řadě druhé na ostatní tiskopisy běžné a příležitostné, na př. programy, jídelní listy, snubní lístky a jiné a jiné.

Nutno jest věděti předem před zhotovením, má-li tiskopis účel reklamní, anebo pouze čistě oznamovací, vážný; v tom případě, kde má sloužiti reklamě, musí býti ovšem úprava volena dle toho, totiž výrazná a kompaktní (na př. u insertů, plakátů, letáků a p.); má-li týž ale ráz pouze seznamovací, vážný (ne reklamní), stačí pak a jest lépe voliti úpravu slabší a jednoduchou.

Pokyny tyto psány jsou hlavně pro ty, kdož neměli doposud příležitosti podobné drobné tiskopisy prováděti, totiž pro sazeče, kteří jen k sazbě paketní byli přiděleni a přecházejí, ať již sami z vlastní vůle anebo jinými okolnostmi donuceni, ku sazbě akcidencí.

Jisto jest faktum, že v dnešní době stroje sázecí rapidně a jistým krokem razí sobě cestu, a počet jich rok od roku znatelně stoupá; vždyť i jich nejhlavnější odpůrci jsou donuceni je zavésti, by mohli čeliti konkurenci závodů jiných. Dle posledních výkazů přibude průměrně za rok v Rakousku 45 strojů sázecích.

V přítomné době jest již každý poněkud myslící typograf přesvědčen, že při dnešní, stále větší a větší spotřebě tiskopisů nemůže naprosto sazba ruční co do množství konkurovati se sazbou strojovou (o jakosti, čistotě a správnosti ovšem nemluvě) a že požadavky na větší spotřebu budou neustále stoupati; z té příčiny bude nutno neustále i více strojů sázecích postupně zaváděti.

Následkem tohoto rozvoje sazby strojové přechází velká část sazečů — většinou mladších — dříve paketujících, na nové pro ně pole, totiž ku sazbě prací merkantilních, protože vědí, že podobné práce na strojích nikdy se sázeti nebudou.

Pro naše vyučence budiž krátká kapitola tato jakýmsi povzbuzením, by všímali si všech tiskopisů pro svůj vlastní prospěch a to jak se stránky úpravnosti, tak i se stránky účelnosti. A že při začátku bude jim překonávati různé obtíže, je samozřejmo; neboť v mnohých případech hned prvý týden po vyučení pohlíží se na takového typografa jako na úplně samostatného pracovníka a svěřují se mu různé velké práce ku samostatnému, správnému a rychlému vypravení, ačkoliv týž nikdy před tím ku práci podobné se nedostal. Teprve ale delší praksí při samostatné práci nabude se patřičné znalosti a vědomosti jak o pravidlech sazby, tak i o úpravě tiskopisů vůbec.

Účel se častokráte úplně pomíjí, ač musí uznati každý, že by měl státi ve většině případů na prvém místě pravidel o tiskopisech. Účelnost jeví se častokráte na formátu tiskopisů; někdy jest ovšem již přesný formát předepsán zákazníkem, v jiných případech jest ponechán na vůli sazeči. Pak má týž jej voliti přiměřený a účeli toho kterého tiskopisu odpovídající: totiž ne zbytečně veliký, ovšem ne také nedostatečně malý.

Prázdné okraje jsou také někdy závazny pro účel tiskopisu a mají rovněž odpovídati účelu, pro který jest tiskopis určen.

Význačnost řádek jest též velice důležitý činitel pro účel tiskopisu. Někdy jest nutno vyznačiti pojmenování tiskopisu, jindy opět firmu nebo místo, datum a pod.

Taktéž volba písma podmiňuje se účely tiskopisů. Musí se věděti, kdy sázeti některou věc písmem stojatým a kdy oproti tomu kursivami, anebo kdy písmem slabým a kdy tučným.

Ponechání dostatečné prostory při vyplňování tečkovanými linkami jest též velice rozdílné, ale důležité; někde dopisují se různá slova neb čísla, po případě i celé věty, jako na př. při fakturách, různých pojistkách, bolletách a j.

Na přehlednosti rovněž záleží, obzvláště při cennících, kde nutno text upraviti tak, aby nabízené věci a jich ceny byly na prvý pohled znatelny a rychle přehledny, neboť to jest pravý účel každého cenníku.

Dále odpovídati musí účelu někdy barva, jakost neb síla papíru, barva tisku, užití případné vignety, jindy opět tvar sazby nebo i papíru atd.

A podobných příkladů, kterak provedení váže se těsně s účelem tiskopisu, je velmi mnoho; a účelnost je jednou z hlavních podmínek u tiskopisů obchodních. Proto sazeč prve než přikročí k práci, promyslí ji, uváží, kterak hotového tiskopisu se použije, k čemu slouží, a dle toho určí si jeho úpravu; dle tohoto vnitřního určení teprve rozvrhne řádky, určí výzdobu, barvu tisku atd. Nestačí, aby tiskopis byl vkusný; výrobek knihtiskařský bude správný jen tehdy, bude-li vkusný a účelný.

R. KOVÁŘ.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XIV.)

Rokem 1892 vešla organisace již v třicetiletí svého působení, které tak významných výsledků se dodělalo. Náleželať organisace knihtiskařského pomocnictva tehda k nejpočetnějším a k nejvyvinutějším z organisací dělnických vůbec.

Roku toho viděl se výbor nucena předložiti valné hromadě návrh, aby vzhledem ku daným poměrům přestal spolek býti nakladatelem »Veleslavína«, jehož vydávání převzalo pak zvláštní vydavatelstvo z kruhu členského sestavené. Tento návrh výboru překvapil ovšem členstvo. Vždyť bylo v dobré paměti, jak rádo vidělo, když spolek převzal před lety vydávání »Veleslavína« ve svou správu a učinil ho povinným pro veškeré české členstvo své. Bylo však nutno učiniti tak s ohledem ku spolku a ve prospěch listu samého. Po hnutí cenníkovém r. 1888 nebylo na nás pohlíženo se strany druhé vlídně, zejména ale hnutí venkovských kolegů na uspořádání pracovních i výdělkových, tedy všeobecně prospěšných poměrů způsobilo spolku našemu tolik nepřátel, že nemohlo se dále přihlížeti k tomu lhostejně a to tím spíše, když i spolek ve věci zcela nevinný měl trpěti. Magistrát liberecký učinil tehda neoprávněná a zcela neodůvodněná udání přímo u místodržitelství, žádaje samo rozpuštění spolku, a rovněž tak učinil předseda obchodní komory plzeňské principál Schiebl. Výbor ústřední podal ovšem proti takovýmto podezřívačským skutkům na příslušných místech náležitá vysvětlení. Poněvadž pak veškeré toto osočování opíralo se hlavně o obsah »Veleslavína« a nabylo rozměrů povážlivých, nestrpělo rozhodnutí na osamostatnění listu odkladu. List byl pak na dále spolkem pro každého člena odebírán. — Když pak v lednu 1892 dosavadní redaktor »Veleslavína« kolega Bubník stal se faktorem knihtiskárny Ottovy a dalšího vedení listu se vzdal, povoláno volbou po tiskárnách k řízení listu redakční komité, které také tvořilo vydavatelstvo »Veleslavína«, a sice: redaktorem ustanoven kol. Em. Stivín a do red. komitétu pak kolegové: Jindř. Alexander, Jan Jelínek, Jos. Multrus, Frant. Sommer, Antonín Schiller a Václav Tittl. Když pak 4. května téhož roku kol. Em. Stivín stal se faktorem v knihtisk. pana Vilímka, zvolen byl členstvem za redaktora kolega *Jan Jelínek*.

Výboru bylo dále uloženo, zabývati se otázkou účinnějšího zužitkování jmění spolkového zakoupením nějakého domu. Otázka ta vyžádala četných porad a ponecháno valné hromadě ze dne 17. července 1892 rozhodnutí, zdali se má zakoupiti dům již vystavěný anebo podniknouti stavba domu nového. Otázka tato nebyla ani na této valné hromadě z úplna rozhodnuta a zvolena ze členstva 20členná komise, která převzala uspořádání celé této záležitosti.

Sjezdová komise vídeňská, kteréž byly sjezdem Celoveckým z r. 1890 důležité úkoly přiřčeny, uznávala za nutné, aby dříve, nežli předloží otázky sjezdu samému, konala se ještě konference všech zástupců spolků rakouských dne 21. a 22. května v Linci. Na konferenci té zastupovali spolek náš kolegové *Seidl* a *Krunert*. Hlavním předmětem konference této bylo rokování *o účinnějším a stejnoměrnějším podporování nezaměstnaných členů*. Výrobní poměry v knihtisku nebyly těmi nejutěšenějšími a jedině ve vydatném podporování nezaměstnaných, jímž mělo zabrániti se konkurenci pracovních sil mezi sebou, spatřován zdroj k docílení ustálenějších poměrů na trhu pracovním a k udržení cenníků stávajících, které ale svou růzností velmi určitý postup ve věci této ztěžovaly. Konference ustálila se na názoru, že by největšího úspěchu dalo se docíliti, kdyby podporování nezaměstnaných konalo se jaksi na jednotný účet všech rakouských spolků typografických, na jehož úhradu by pak každý spolek dle počtu členů svých přispíval. Za účelem tím a v důsledku usnesení sjezdu v Celovci usneseno podniknouti sdělání podrobné statistiky poměrů pracovních, mzdových a členských. Sestavení statistiky této pro Čechy svěřeno kol. Krunertovi, a byl celý vypracovaný a snesený materiál vydán tiskem. Ukázalo se, kterak provedená hnutí cenníková měla veliký vliv na ustálení a zlepšení poměrů mzdových, na rozmnožení pracovních sil, leč vykázán tu byl také ještě nemilý zjev, že totiž z veškerého v Čechách zaměstnaného pomocnictva jich ještě 411 jest, kteří dosud spolku našemu nenáleželi a tak společnému zájmu se odcizovali. V důsledku tohoto seznání počalo se opětně čileji agitovati, zejména na venkově, kde četné schůze se svolávaly.

Na konec měsíce října a počátek listopadu 1892 svolán byl VI. typografický sjezd do Vídně, na kterém zastupován byl spolek náš kolegy: *Drobníkem*, *Krunertem* a *Seidlem* z Prahy, *Fr. Beutlem* z Ústí a *Ad. Sauerwaldem* z Liberce.

Sjezd tento po dlouhém, ale velmi významném rokování, v němž jasně prokázána nutnost užšího spojení veškerého pomocnictva knihtiskařského, hlavně pokud se společenského i hospodářského zájmu týče, přijal, ač jen prozatím na období dvouleté, konferencí v Linci učiněný návrh *na*

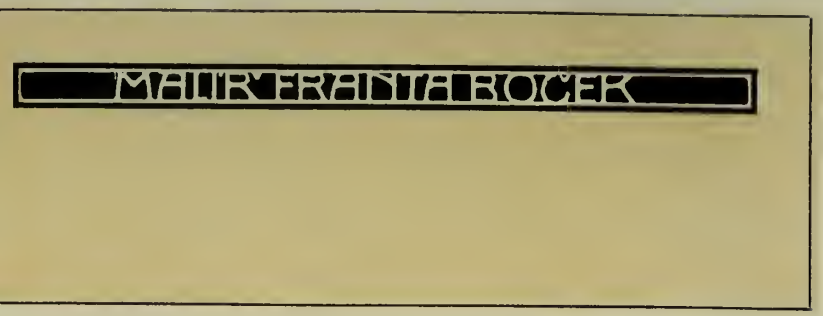

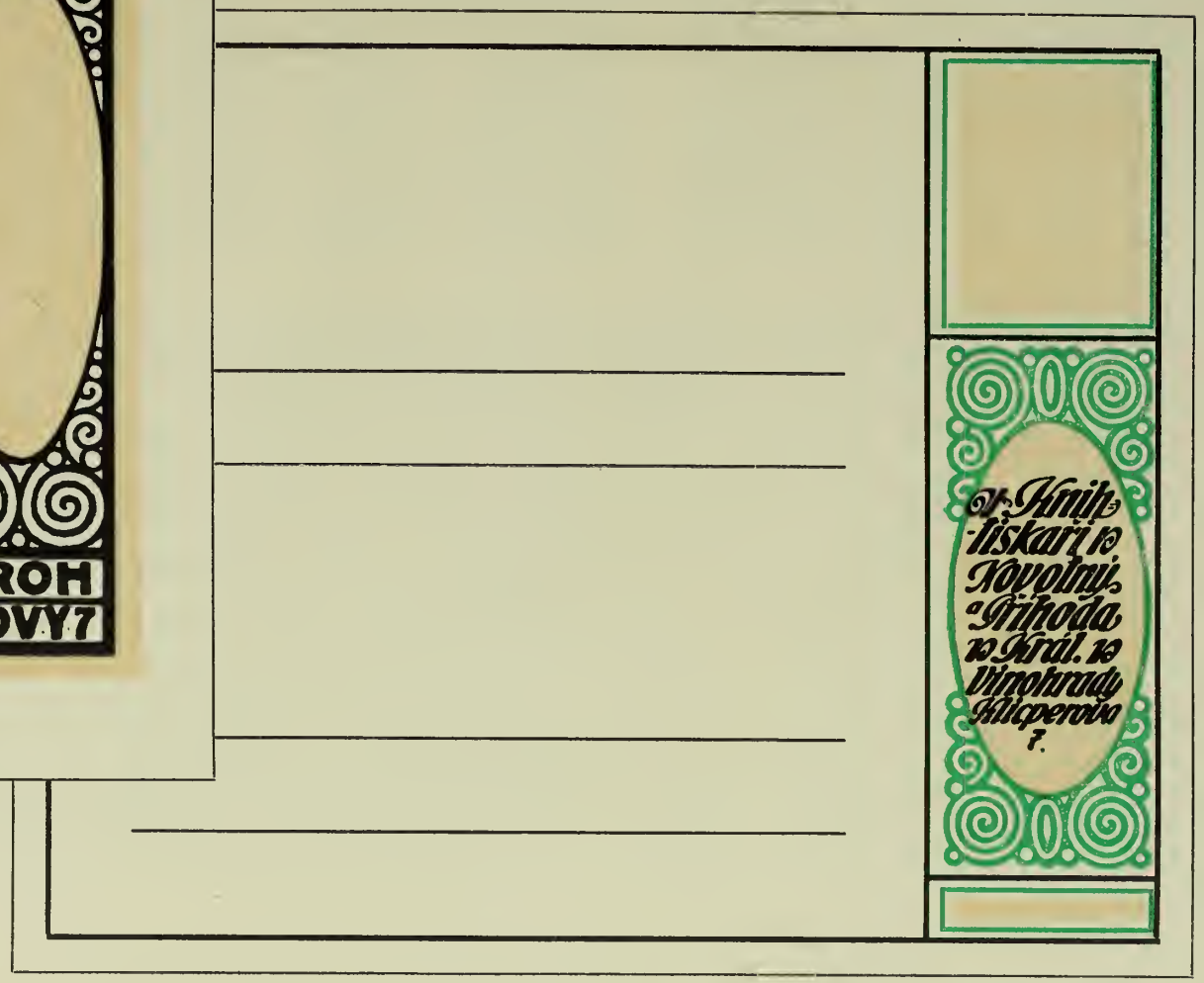

Příl. „Typografie“ seš. 8. roč. XX.
Dle návrhů M. Novotnýho tiskla fa. Knihtiskaři Novotný a Příhoda Král. Vinohrady, Klicperova ul. 7

Papír z Česko-Kamenické továrny na papír fy. Rob. Fuchs v Praze

Barvy z továrny E. T. Gleitsmann, Drážďany

podporování nezaměstnaných ve všech spolcích typografických v Rakousku na účet společný a upravení těchto podpor. Náš spolek v Čechách poskytoval nejvyšší podpory. Tyto byly také pro členstvo naše i na dále zachovány, ovšem s vlastní úhradou toho, oč vyšší u nás byla podpora.

Významná změna stala se také vzhledem k oněm kolegům, kteří vracejí se ze služby vojenské a jsou nezaměstnanými a sice v ten rozum, že poskytuje se jim ihned podpora na dobu 42 dnů, ať před tím byli snad již podpory rovněž požívali, leč celé nevybrali.

Vzhledem pak k tomu, že seznáno, že dosud všude jest ještě dosti neorganisovaných kolegů a nutnou účinná agitace, podal spolek náš na sjezd návrh, *aby z míst, kde dosud nijakého cenníku nestává, byli do spolku přijati i oni kolegové, kteří pracují za méně, nežli v zemi té obvyklé minimum.* Návrh tento byl přijat.

Rokování o něm vedlo také k úvahám, zdali nebude nutno brzy pomýšleti na normální typografický cenník pro celou říši, aby tak nastala jistá úroveň hospodářských poměrů, která jest také nutnou vzhledem k tomu, že přechod z jednoho místa pracovního do místa jiného a jiné země stává se nyní častějším a zasahá hluboce v existenční poměry členstva.

Sjezd tento věnoval také plnou pozornost otázce užšího spojení typografických spolků v Rakousku v jednotný říšský svazek, ovšem s plnou pravomocí a samostatností každého jednotlivého spolku.

Z událostí mimo rámec spolkový jsoucích dlužno se zmíniti o veliké pomocnické schůzi na 1. máje v sále konviktském, která konala se za předsednictví před tím zvoleného předsedy pomocnické hromady kolegy *Josefa Multruse*, kterýž sám měl také referát o zkrácení doby pracovní. V dalším mluvil k témuž předmětu obšírně také kolega *L. Ballenberger*. O reformě zákona tiskového promluvil pak kol. *Emanuel Stivín*. Resoluce k tomu navržená obsahovala požadavek zrušení veškerého obmezování svobody tiskové rozličnými formami censury, zrušení kaucí novinářských, které činí tisk z valné části monopolem tříd zámožných,*) zrušení kolku novinářského a kalendářového, udělení volnosti kolportáže pro veškeré časopisy a tiskopisy vůbec. Dále protestováno proti udílení koncesí knihtiskařských neodborníkům. Schůzi té přítomen byl v zastoupení klubu poslanců svobodomyslných poslanec hrabě *Václav Kaunic*, který ujal se také slova a prohlásil, že strana, ku které on náleží, vždy hledí zastávati se oprávněných přání a tužeb dělnictva, a pravil dále: »Náš parlament a sněm zemský nespočívají dosud na oněch pravých základech, na nichž měly by spočívati; dokud nebudou míti oné váhy, jaká jim oproti vládě přísluší, nebude se tato říditi přáním zastupitelstva lidu. Základy těchto sborů nebudou správny potud, pokud nebude provedeno všeobecné rovné právo hlasovací.« — Opolitických právech dělnictva promluvil účinně kolega *Fr. Čermák* a zajímavým referátem o pracovních poměrech v knihtiskárnách předneseným kolegou *Krunertem* byla tato významná schůze uzavřena. Po přednesení sboru »Svorný duch« zpěváckým spolkem pražských typografů rozešli se velmi četně shromáždění holegové.

Další významnou událostí byl *mezinárodní knihtiskařský sjezd* konaný 25.—27. srpna *v Bernu*. Sjezd tento měl účelem zřízení *mezinárodního knihtiskařského svazu*, k němuž by náležely veškeré typografické organisace v Evropě jsoucí. Sjezd projednal stanovy pro tento svaz, který, jak známo, později byl uskutečněn a nyní plně a úspěšně působí. Sjezd obeslán byl as 30 delegáty zastupujícími 52.210 členů typografických organisací. Typografy Rakouska zastupoval redaktor »Vorwärtsu« kolega *Emil Králík* z Vídně. Na programu tohoto sjezdu byla také »*Záležitost učednická*«, vyvolaná neutěšenými učednickými poměry ve všech téměř obvodech. Zde přijata byla následující resoluce: »Kongres po vyslyšení zprávy předporadní komise souhlasí s vývody v téže obsaženými, že s ohledem na panující stav veškerých povolání mezinárodní upravení záležitosti učednické provésti nelze. Spatřuje však značnému vykořisťování učedníků protiváhu v mocné organisaci, kterou by získáním povšechného zkrácení doby pracovní také zde náprava docíliti se dala. Veškery síly tudíž dlužno užíti k agitaci a k poučování všech osob k odboru náležejících, tedy i učedníkův.«

Vzhledem k většímu rozvoji, jakého doznávalo knihtiskařství, a k rozmnožení knihtiskáren a také i pomocnictva bylo nutno v zájmu členstva *zavésti sprostředkování práce*, což se také počátkem roku 1893 provedlo. Zřízení to setkalo se s počátku s velikými obtížemi a vyžádalo dosti značného nákladu, avšak výsledek byl velmi uspokojivým, poněvadž doznalo oboustranného uznání a používání.

V září roku 1893 konala se opětně konference zástupců rakouských typografických spolků a sice ve Vídni, na které v zastoupení spolku našeho přítomni byli kol. *Drobník* a *Krunert*.

Konference jednala *o rozšíření smlouvy vzájemnostní na veškeré odbory spolkové*, tak aby mohl každý člen zcela klidně a s vědomím plného za-

*) Dle tehda platných ustanovení tiskového zákona musil každý, kdo vydávati chtěl politický periodický časopis, složiti kauci o několika tisících zlatých, dle toho, jak často list vydáván byl.

jištění svých práv přesídliti za prací kamkoli, kde působí některý vzájemný spolek typografický. Dále jednáno bylo *o podporování vdov.* Až do té doby byl spolek náš jediným, který skýtal vdovám také podporu týdní, kdežto ostatní spolky poskytovaly pouze odbytné. Konference v této otázce usnesla, aby spolky vzájemné, které dosud vdovské a sirotčí pokladny řádně zřízeny nemají, a spolky, které neposkytují pozůstalým po svobodných členech, když tito dokázaně těmito byli podporováni, žádného odbytného, tyto pokladny upravily a toto odbytné co nejdříve zavedly. Konference ta zabývala se také studiem otázky na podporování invalidů na společný účet všech rakouských typografických vzájemných spolků.

Významný krok rozhodnut ve spolku našem v mimořádné valné hromadě ze dne 15. října 1893. Po téměř dvouletých poradách a jednáních přikročeno konečně stavební komisí k určitému doporučení členstvu zakoupiti starý dům č. p. 599-11. ve Smečkách ve výměře 203□° za obnos 115.000 K, týž sbourati a postaviti dům nový, v němž by důstojné místnosti spolek náš nalezl. Návrh ten doznal podrobného odůvodnění a po všestranném rokování, v němž světlé a stinné stránky významného tohoto podniku probrány, přijat značnou většinou hlasů. Povaha předmětu tak důležitého toho žádala, aby výbor úřadující i budoucí, nežli stavba bude hotova, postaviti se mohl na určité stanovisko a to tím více, poněvadž podrobnosti v této záležitosti znala a provádí samostatná stavební komise, ač zodpovědnost přece nésti by musil ústřední výbor, i přičinil předseda Krunert v této mimořádné valné hromadě tento dodatek k návrhu komise: »aby valná hromada dala výboru tolik pravomoci, že výbor, který bude úřadovat, bude schvalovati jenom takové smlouvy, které mu stavební komise předloží, a zároveň, poněvadž právoplatné listiny a smlouvy spolek vížící jsou jen tehdy platnými, podepsány-li jsou předsedou, jednatelem a jedním členem výboru, by vedle předsedy a jednatele podpisoval smlouvy ty také jako člen výboru předseda stavební komise kol. *Václav Titl.*« Návrh tento byl schválen. —

Po četných poradách s různými znalci a odborníky svěřeno pak vypracování plánů a dozor na stavbu samu architektu p. *Frant. Škabroutovi* a provedení stavby známé stavitelské firmě pražské *Heberle a Deport.*

Úkol, bdíti nad zachováváním oboustranně smluveného cenníku, snažil se výbor co nejúčinněji prováděti a působil také k tomu, získati vždy další knihtiskárny pro uznání cenníku, což, ač pozvolna, přece jenom dosti se dařilo, a valně ubývalo tiskáren necenníkových. Za tohoto postupu přibývalo také stále filiálek spolkových, jichž čítalo se roku 1893 již 13. (Pokrač.)

REKLAMA A ESTETIKA.

Dle přednášky na Technikum pro knihtiskaře v Lipsku napsal Jindra Dvořáček.

Co jest reklama? Již samo slovo reklama, odvozené od latinského clamare = volati, vábiti, nám to udává. Reklama jest tedy volání, nabízení, kterýmžto voláním má býti publikum na zboží upozorněno. A není to nemorální, pakli je dobré zboží nebo práce výrobcem neb majitelem nabízeno.

Reklama, stará jako lidstvo samo, se v posledních desítiletích neobyčejně rozšířila. Způsob reklamy je mnohý; nejprimitivnější způsob, se kterým se i dnes shledáváme, jest vyvolávání, ústní nabízení zboží. Monotonním zpěvem vyvolávají prodavači ovoce, zeleniny, sklenkáři a j. svoje zboží. Podobného způsobu reklamy užívají též kočovní umělci našeho venkova; kdo neznal by komediantský pochod, kterýmž představení svá ohlašují. Charakteristickým zbytkem primitivní reklamy jsou vyvolávači před boudami na výročních trzích; dnes »táhnou« sice jenom naši mládež, kdo však poslouchá chvíli takového vyvolávače, shledá zde zřetelně, jakými hrubými, ale působivými prostředky reklama dříve imponovala. Obchodní cestující jest reklamou; bez jeho návštěvy u maloobchodníka, bez jeho vychválení zboží a ujištění, že firma, kterou zastupuje, levně, rychle a lépe jej obslouží než konkurence, neměli by velkoobchodníci takového odbytu. V ruchu velkoměsta shledáváme se s nejrůznějšími druhy reklamy: nosiči plakátů, gramofony, které kolemjdoucí vábí ku zastavení a ku prohlédnutí výkladu, vozíky s transparentními plakáty »Dnes představení« atd. V Americe zvláště oblíben je způsob t. zv. běžců, z nichž jedenkaždý na zádech jednu literu nese, které dohromady reklamní slovo tvoří. Rozdávání letáků na ulici, které sice nehlučí, ale barvy jejich obyčejně »křičí«, mívá často většího výsledku, než inserát v časopise otištěný. Reklama pomocí inserátů jest dostatečně známa. Že i smrt do služeb reklamy bývá brána, o tom svědčí následující případ: matka jisté virtuosky, která lehce onemocněla, pustila do světa zprávu o jejím úmrtí i nekrology v časopisech uveřejniti dala a krátce na to podnikla za mrtvou považovaná virtuoska nové výnosné tourné. Není možno vyjmenovati všechny způsoby reklamy, neboť denně shledáváme se s novými, dosud nevídanými.

Tříbarvotisk a tříbarvotisk autotypií. Ex libris

Knihtiskaři Novotný a Příhoda Král. Vinohrady Klicperova 7

Krásná a účelná úprava veškerých tiskopisů

D. str. _____ Praha - Král. Vinohrady

Čís. fol. _____ _____

Účet

Počet	Splatno a žalovatelno na Král. Vinohradech	K	h

Splatno do 30 dnů od vystavení. Za hotové beze srážky. Z prodlení splatných položek účtujeme 6 procent úroků. Srážky za poštovné se neuznávají. Námitky pouze do 8 dnů.

Dle návrhu M. Novotnýho vytiskla firma Knihtiskaři Novotný a Příhoda, Král. Vinohrady, Klicperova ul. č. 7

Reklama zlevňuje zboží, jen pomocí reklamy docíleno velkých obratů a tím umožněno racionelní zařízení výroby a nízké ceny. V mnohých případech bylo by vůbec nemožno bez reklamy zboží ono na trh uvésti. Velké obchodní domy a průmyslové podniky nedosáhly by bez reklamy nikdy takového rozkvětu. Reklama to jest, která umožňuje časopisům přinášeti telegrafické zprávy z celého světa, vydržovati specielní zpravodaje, pořizovati clichés atd. Jistý majitel obchodního domu vyslovil se o reklamě následovně: »Dokud jsem neinseroval, měl jsem odbyt tak nepatrný, že přemýšlel jsem o tom, nemám-li obchod svůj zavříti. Pak rozhodl jsem se inserovati; prvním rokem věnoval jsem na reklamu 1000 M a docílil jsem odbytu za 30.000 M, následujícího roku dal jsem oněch 30.000 M na reklamu a odbyt můj sahal do statisíců. Dnes pracuji s miliony a zisk můj vzrůstá ve stejném poměru. Celé moje jmění, moje jméno ve světě obchodním děkuji nejen solidnosti mého podniku, neboť tisíce jiných obchodníků obslouží zákazníky právě tak dobře jako já, ale z 99 procent reklamě.« Reklama jest železnou nutností pro každou věc, která lidstvu slouží. Žádný obchodník, továrník, divadlo, umělec nemůže reklamy postrádati. A jako na hlučně hučícím trhu počíná si reklama: bubnuje, píská, na velké pozouny do světa troubí — — —

Ale toto hlučné nabízení samo v sobě jest cosi neestetického a jest věru těžko tyto dva pojmy — reklama a estetika — sloučiti. Nesmíme ale zapomínati, že každá věc má dvě stránky. Jedná-li se na př. o věc, která pro nejširší vrstvy určena jest a v krátkém čase má být rozšířena, pak přirozeně použijeme reklamy mocnější — hrubší. Však co je hrubé, nemůže být estetické. A podívejme se na věc s druhé stránky. Ono rčení, že každá věc nehodí se pro všechny, platí i v reklamě. Literární, vědecká díla, umělecký výrobek musí se jinak nabízeti, zde musí zase vhodné reklamy použito býti.

U nás stojíme na tom stanovisku, že pro jisté výrobky, pro jisté stavy, na př. lékaře, není reklama dovolena a přece jest tato v mnohých případech nepostrádatelnou. V tomto případě má reklama plný nárok na estetiku.

Není možno takového výrobce žaludečního likéru o tom přesvědčiti, že plakát jeho likér doporučující na člověka s jemnými nervy právě obráceně působí. Takovýmto lidem nemůžeme přijíti s estetikou. Když jim dokážeme, že zboží jejich bude více kupováno, když jej bude doporučovati plakát provedený umělcem zvučného jména, pak jistě budou jen estetickou reklamu pěstovati. Budou ji považovati jako prostředek, kterým se zisk zvětšiti dá. Plným právem pozorujeme nejprve, jaký zisk nám reklama přinesla. Naší povinností však jest, dle možnosti k tomu působiti, aby v jednotlivých případech reklama nejen účelně, ale též esteticky libě působila.

Velmi pěkný příklad estetické reklamy podávají nám inserty zubní vody »Odol« v německých časopisech; výrobce této obětuje ročně tisíce na reklamu. Dle příkladu Francie, Anglie a Ameriky též u nás zavádí se reklama ve způsobu feuilletonů. Žel, že u nás na takového publicistu, který schopnosti své ku psaní reklamních feuilletonů propůjčil, hledí se jako na méně cenného. Při tom zapomínáme, že nikterak nezazlíváme umělci-malíři, který služeb svých propůjčil třeba továrně leštidla na boty.

Mnoho věcí, které skutečně ladně nabízeny býti mají, nabízeno je denně způsobem nevhodným a přece kulturní člověk rád zabočí na cestu tichou, kam nezaléhá hluk světa — — —

Jak těžko jest reklamu a estetiku sloučiti, pěkně vyjadřuje následující přirovnání: estetika jest něžné, slabé stvořeníčko, s vytříbenými názory, sedící na vysokém trůnu. Reklama jest veselá, dovádivá dívčina se rtíky třešňově červenými, smyslnými, která se prvnímu dobrému, kterého potká, najmouti dá, s ním dovádí pak na onom velkém jarmarku lidském — — Se svého trůnu shlíží estetika a potřásá hlavinkou; pronikavý výskot reklamy ruší ji, takže ruce svoje na uši tiskne.

LITERATURA A RŮZNÉ.

▼ Že papír v knize nemá prorážet, jest starý požadavek. Někteří, jako *Cohn*, jsou pro papír čistě bílý, že čerň tisku s bílým povrchem papíru nejlépe kontrastuje, takže i za špatného osvětlení je písmo na papíře bílém čitelnější než na zabarveném. Dle *Javala* právě tento příkrý kontrast běli a černi zrak unavuje, i doporučuje papír poněkud zažloutlý; *Weber* opět považuje šedý papír za nejvhodnější pozadí pro černé písmo. Také jakost papíru je pro čitelnost důležita. Papír má býti pokud možno stejně silný, neboť při tisku se papír silnější černěji zabarví než papír slabý. Dříve bývaly papíry hotoveny téměř výhradně z lněných nebo bavlněných hadrů a příměšek dřeva, slámy a hlíny býval řídký. Dnes je tomu právě naopak; hlavní součástí papíru, hlavně kněh školních, je dřevo. A na látce, z které papír je zhotoven, záleží více než na jeho síle; papír 0·07, 0·08 cm bývá někdy průsvitný, kdežto papír slabší 0·065, 0·075 *mm* neproráží. Promáčknutý (šatýrovaný) tisk rovněž znesnadňuje čitelnost. V posledním desítiletí přišel do mody papír

silně lesklý a papír křidovaný. Čteme-li při lampě, nevíme, kterak bychom knihu na takovém papíře tisknutou drželi, aby odlesk nepřekážel a nerušil ve čtení. Jako každý lesklý reflex, unavuje i lesklý papír zrak. *Schneller* vyzkoumal, že zřetelnost tisku se značně zmenší, držíme-li knihu tak, aby lesk padal do oka; písmo, které jinak četl na vzdálenost 110 cm, mohl za této okolnosti číst jen na dálku 85 cm. Lze se tomu sice vyhnout, otáčíme-li knihou, ale jednak je to nepohodlno, a pak často musíme na knihu hledět se strany, čímž jeví se písmo menší a méně zřetelně. Hygiena oka tedy žádá: bílý nebo slabě zabarvený papír stejně silný, alespoň 0·075 *mm* tlustý, s přísadou dřeva co nejmenší a bez lesku.

▼ Délka řádek v knize a v časopisu nesmí překročiti určité hranice, jinak by se oko musilo pohybovati příliš v pravo a v levo. Čím řádka je kratší, tím je čitelnější. *Javal* se domnívá, že rostoucí krátkozrakostí je vinna i přílišná délka řádek, neboť oko nařízené na vzdálenější kraje řádky musí se bližšímu středu řádky násilně přizpůsobovati, což je možné, ačkoliv není to dokázáno. Na štěstí mizí již kvartový formát knih a kde přec je ho užito, bývá sazba dvousloupečná, takže zřídka již vyskytnou se řádky dlouhé přes 120 *mm*. Většina časopisů omezuje se na šířku sloupce 70 až 80 *mm*. O tom, jak dlouhá řádka je nejvýhodnější, jsou mínění dosti různá. *Weber* tvrdí na základě četných pokusů, že rychlé čtení usnadní řádky dlouhé do 150 *mm*, ale ne více; navrhuje, aby školní knihy byly sázeny na šířku 140—150 *mm*, při čemž může úplně odpadnouti bílý okraj papíru, který prý je zcela zbytečný. Ovšem názor ten nezdá se být správný, neboť právě kontrast tmavého tisku a bílého okraje čitelnost usnadňuje. Ba kterýsi učenec navrhuje, aby knihy měly na stránce jen několik řádek, ale velmi dlouhých (*Stilling*), aby oko musilo skákati z konce řádky na začátek. Zkušenost však dokazuje, že dlouhé řádky unavují zrak, a sice, jak zjistil *Schneller*, tím, že oči se pohybují silně stranou. Při řádce delší 80 *mm* je již třeba pohybovati hlavou. Napínání očních svalů při čtení dlouhé řádky velice zrak namáhá a svaly brzy ochabnou. Nesmí se též zapomenout, že dospělý člověk snadněji text »přelétne«, kdežto dítě řeší při čtení písmenu za písmenou. Jak zřejmo, jsou názory o této věci, která na první pohled zdá se být tak jednoduchou, často protichůdny; ale zdá se, že časopisy, které jinak nejvíce zraku škodí, v této otázce instinktivně nalezly, že krátké řádky jsou čitelnější než dlouhé. Ačkoliv i zde je hranice: řádky kratší 30 *mm* čtou se nepohodlně, neboť musíme často hledat začátek nové řádky.

▼ Stesky na špatný, nečitelný tisk, které v naší době slýcháme, nejsou nové. Již roku 1746 vydal německý císař nařízení proti tomu směřující, ve kterém praví, že »mnozí knihtiskaři a nakladatelé užívají na úkor čtenářů příliš špatného papíru a nesnadno čitelných liter«, a nařizuje pod trestem zákazu takové špatně tisknuté knihy, aby »každý nakladatel i tiskař užíval od nynějška jen dobrého bílého papíru a čitelné sazby«. Ale nařízení bylo asi málo platno, neboť za padesát let na to naříká filosof Kant, že stalo se modou tisknouti barvou ne černou, nýbrž šedou a užívati písma úzkého tvaru a co nejmenšího, a v poznámkách pak písma ještě menšího. A Kantův současník Hufeland mu přisvědčuje a vidí příčinu nápadného přibývání krátkozrakých v tom, že jednak mnohem více se čte (a hlavně *zběžně* čte, čímž dle jeho mínění zrak zvláště trpí), a pak, že při tisku stále méně se dbá ohledu na zrak čtenářů. Praví: »Také já se domníval, že krátkozrakostí je v mnohém vinno, že tiskne se na papír ne čistě bílý, šedou černí, příliš malým nebo něžným a slabým písmem, a činím všem spisovatelům, nakladatelům a knihtiskařům svatou povinností, aby nadále zrak svých čtenářů lépe obsloužili. Zvláště je škodliva bledá barva písmen, a je neodpustitelno, že tiskaři z pouhé ziskuchtivosti nebo pohodlnosti tak často v tom chybují. Čím více se barva písmen odlišuje od barvy papíru, tím snadněji je zrak čte a tím méně oči čtením trpí ... Tedy zcela bílý papír a zcela černý tisk, o to ve jménem čtoucího obecenstva velmi naléhavě prosím pány knihkupce a knihtiskaře. Měli by to považovati za záležitost svého svědomí, neboť vskutku se prohřešují, jsouce nevědomky příčinou vzmáhající se krátkozrakosti a slepoty!« Ale přes tuto snahu zůstalo asi při starém nešvaru. Tak píše r. 1800 Jiří Josef Beer v malém spisku jednajícím o ošetřování očí: »Kromě toho volí se často pro zábavnou četbu papír málo skvělé bělosti. Modrý papír (je-li inkoust sytě černý) hodí se *ku psaní* dobře, ale ne k tisku. Na krátkozraké nebéřou knihtiskaři pražádného ohledu. Ba naopak, vynalézají se tak zvaná zlepšení a zdokonalení písma, které svojí čistotou, zaokrouhleností a jemností se líbí, ale které slabému oku škodí více — zvláště za soumraku — než nejjemnější práce«. A professor Arlt k tomu připojuje (r. 1846): »Kdyby Beer psal dnes, musil by dosud mluvit o knihách a knížkách s tiskem ničícím zrak... Rodiče i učitelé neměli by dovolit, aby jich děti a žáci v takových knihách četli. Počet těch, kdož tímto způsobem pozbyli bystrosti, vytrvalosti a jasnosti zraku vskutku není nepatrný. Dobře se pamatuji, že po ukončení studií nerozeznal jsem již předměty na kopci vzdáleném asi hodinu, které jsem jako 13letý hoch jasně viděl«. A je dnes v tom ohledu lépe? Sotva! Pohledíme jen na mnohá písma strojová ... Ještě nedávno

UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ
Příl. „Typografie" seš. 8. roč. XX.

Dle návrhu M. Novotnýho tiskla fa. Knihtiskaři Novotný a Příhoda Král. Vinohrady, Klicperova ul. 7

Papír z Česko-Kamenické továrny na papír fy. Rob. Fuchs v Praze

Barvy z továrny E. T. Gleitsmann, Drážďany

(v 20. sešitě *Noviny*) čteme: *Bledý tisk* stává se v poslední době častěji a častěji obtíží čtenářů, kteří nemají zrovna nejlepší zrak. Čísti na příklad Tolstého román »Vojna a mír« nedávno vydaný v Ottově Ruské knihovně jest přímo utrpení. A ovšem vedle knihy této mohl bych jmenovat snadno pět nebo deset knih nebo časopisů jiných. Knihtiskárny pořizují, zdá se mně, dnes svou práci příliš po továrnicku: neměly by zapomínat, že jsou také ústavem kulturním.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

Přílohy tohoto čísla znázorňují nám jednotnou úpravu tiskopisů závodních, takže vedle stylovosti každého jednotlivého tiskopisu stojí zde ještě celková stylovost veškerých tiskopisů, což působí velmi příznivě a zároveň slouží za reklamu dotyčnému závodu.

Přílohy provedeny jsou dle návrhu kol. M. Novotného v knihtiskárně Novotný a Příhoda na Král. Vinohradech.

*

Kol. J. Š., Č. Tř. Celkový dojem zaslaných tiskopisů jest uspokojivý a lze dle nich poznati snaživého pracovníka. Ještě více jednoduchosti a účelnosti ve výzdobě a klidnější řádkování prospělo by však pracím Vaším velmi. Při řádkování zvláště jeví se jistá nerozhodnost v umístění a úpravě.

Kol. Ž., Ml. B. Vyjímaje pozvánku »Posv. zábava« a první stranu programu »Akademie« v Jablonci jsou ostatní zaslané práce poměrně dobré. Hleďte se ale vždy vystříhati používání písma i ornamentů k sobě se nehodících na jednom tiskopisu, neboť stylovost jest jednou z hlavních podmínek pěkného vzhledu tiskopisu. —ř.

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 2. července 1909. Přítomni koll.: místopředseda Veselý, z výboru: Císař, Danihelka, Dyrynk, Kaláb, Matouš, Mrázek, Motyčka, Šébl, Šífner; z náhradníků Hrnčíř; z pěv. odboru Ondráček. — Zápis minulé schůze čten a schválen. — Na přípisy kollegů ze Slaného usneseno zříditi tam filiálku. Stanovy budou zadány. — Koll. Holman Vojt. nabízí svoji knihu »Reklama a život« za sníženou cenu K 4·— pro členy. — Smíchovská filiálka zve ku své zábavě. — Koll. Veselý podává zprávu o ustavující schůzi filiálky v Nuslích, kde za účasti 35 členů zvolen předsedou koll. Gráf Emil. — Usneseno zavésti nové legitimace a čtvrtletní výkazy o dlužných příspěvcích. Dlužníci budou zvláštním letákem upomenuti. — Vzato s díky na vědomí, že časopis obdržel z čistého výtěžku personální zábavy »Unie« K 70·—. — Kniha koll. Dyrynka vyjde ve 14 dnech. — Koll. Ondráček zve jménem pěv. odboru k účasti na výletu Žižkovské filiálky do Troje. — Jednáno o soustředění činnosti pražských filiálek a schváleny příslušné návrhy. — Za členy se hlásí a přijati: v Slaném Toms Fr., Meduňa Jos., v Praze Mašek Jar., Čoudek Alex. (Politika), Mutl Al., Vozka (Unie).

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od praž-

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dr. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

ských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redaktor části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

Obchodního cestujícího

přijme Slévárna písem, česká akciová spol., Praha II., Sokolská tř. 25. Hlastež se pouze odborně a obchodně vzdělaní uchazeči, pokud možno, ovládající více jazyků.

Služné dle dohodnutí.
Nastoupiti možno ihned.

Nabídky buďtež zaslány přímo na dresu společnosti.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.
TELEFON Č. 3060.

VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE ! !

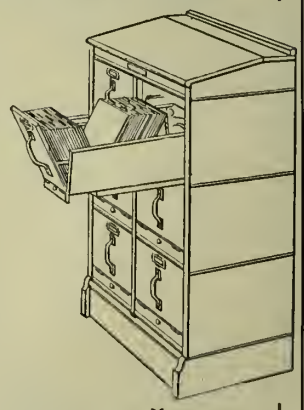

JOSEF JIROUŠEK,

AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

PAPÍR JAKO DÍLO KULTURNÍ A HOSPODÁŘSKÉ.

Napsal L. WEIGNER, inspektor Technol. prům. Musea v Praze.

S vývojem umění knihtiskařského postupoval současně v posledních stoletích rychlý rozvoj průmyslu papírnického. Pokroky a vynálezy industrie jedné tvořily současně druhému průmyslu, tak úzce spojenému, pobídku k dalšímu pokroku, a z toho lze si jenom vysvětliti, že dnešní vysoký stupeň obou těchto vyspělých industrií poskytuje tak skvělý důkaz o neúmorné práci kulturní a hospodářské všech súčastněných činitelů. Abychom tento postup vývoje mohli oceniti, jest nám potřebí předvésti si, kolik století, ano tisíciletí bylo k tomuto pokroku zapotřebí. Umění tisku sice poměrně jest data nového, ale výroba papíru, z níž dnešní velkolepý průmysl se vyvinul, sahá daleko do dějin lidstva.

Výroba papíru patří k oněm málo průmyslovým oborům, jichž počátky sahají do mythické, předhistorické doby; vývoj jeho podporoval v takovém stupni pokrok civilisace, že právem lze s papírem i kulturní jeho poslání spojovati. Dějiny papíru jsou tedy jaksi kulturním vývojem lidstva, který jest těsně s ním ve spojení. Neboť papír měl od dávných dob tradici, aby sprostředkovával myšlenky; jest tudíž možno se studiem papíru stopovati současně jednotlivé epochy lidské činnosti a vysvětliti si vývoj myšlének po nových cestách k udržování a povznášení jednotlivých národů. Nepatrná třtinovitá rostlina z močálových krajin egyptských delt dala podnět, aby z ní vzala svůj počátek celá papírová kultura světová, o níž se jí zajisté v nubické a abessynské vlasti nemohlo ani sníti. Staří Egypťané vyráběli „πάπυρος", (název papíru jest řeckého původu), to jest výrobek řeky, tím způsobem, že rozřezávali dřeň papyrové třtiny (Cyperus papyrus), čtyři až šest metrů vysoké, ostrým nástrojem na tenké proužky, jež vedle sebe kladli na vlhkou desku; na tuto plochu kladeny byly druhé proužky tak, že vlákna na obou vrstvách se křižovala. Obě vrstvy polity byly škrobovým mazem, v lisu byly stlačeny a na slunci sušeny, konečně pemzou, kladivem a leštícím kamenem byly hlazeny.

Cena papyru — charta — řídila se dle šířky listu. Nejlepším druhem byla charta regia; nejhoršího druhu, charta emporitica, používáno bylo k balení. Ve starověku výroba papyru omezovala se na Egypt; odtud byl vyvážen do Řecka a Italie. V egyptských hrobech ze 16. stol. př. Kr. nalezeny byly popsané a pomalované listy. Není také dnes o tom pochybnosti, že již asi 5000 roků před naším letopočtem započal papyr zde své kulturní poslání. Svědčí o tom v Národním museu v Paříži chovaná role, která pochází asi z roku 5000 př. Kr., tedy dnes asi 7000 roků jest stará. Zajímavo jest, že z nápisů ve starých hrobech bylo zjištěno, že asi 7000 roků př. Kr. dvorní knihovník byl pověřen správou knihovny. V této době shledáváme se již se sbírkou knih v zemi faraonů, důkaz to o veliké kulturní výši předhistorického Egypta. Od Egypťanů rozšířilo se užívání rolí papyrových do Řecka a bylo za Alexandra Velikého kolem r. 336 př. Kr. zcela všeobecným. Střediskem a východištěm původní kultury papyrové byl Egypt. Přenesení řeckého duševního života na národy římské učinilo tuto nepatrnou rostlinu papyrovou významnou nositelkou kulturní v klassické době lidského věku. Asi v 9. stol. počal se papyr vyráběti též na Sicilii, kamž Araby byl přenesen. Jest zajímavo, že v Německu, Anglii a ve Španělích nikdy papyr nevešel v užívání. Až do 11. stol. byl papyr vedle pergamenu jediným materiálem k záznamu myšlenek; během první polovice tohoto století se však papyr ztrácí a po roce 1057 mizí téměř docela. Nastaly ony veliké převraty, na jichž principech až dodnes téměř při výrobě papíru trváme, ačkoliv jich objevení celé staletí bylo utajeno u národů na dálném východě.

Skoro současně s papyrem začalo se používati pergamenu. Použití preparované kůže zvířecí ku psaní v Asii klade se před tisíciletí př. Kr. Svaté knihy Peršanů byly psány na kožích volských; Israelité používali již před Davidem knih z koží zvířecích. Herodot uvádí, že Jonové od dávných dob psali na nelouhovaných kožích beránčích a kůzlečích.

Vzhledem k zápovědi vývozu papyru z Egypta Ptolemeovci, zlepšeno bylo v 2. století před Kr. v Pergamu připravování koží zvířecích ku psaní. Odtud třeba si vysvětliti, že tato »membrana« u Římanů sluje pergamenem. Pergamen připravoval se z koží ovčích, skopových, kozích a telecích. Koží oslích nebylo nikdy používáno. Nejjemnější pergamen (charta virginea) připravován byl z koží nenarozených jehňat. Způsob výroby pergamenu byl jednoduchý; kůže byla po 3 dny močena ve vápenné vodě, aby srsť mohla snadněji se odstraniti. Pak byla napjata na rám a nožem seškrábány byly zbytky srstí, masa i tuku a hotový pergamen byl vysušen.

V první polovici středověku přivedeno bylo zhotovování pergamenu k vysokému rozkvětu. Byli to hlavně klášterníci, a mezi jinými sluší jmenovati mistry Cluniacké, kteří zhotovovali pergamen z telat svých vlastních chovů. Později přípravou pergamenu zabývali se i laikové a nezřídka tvořili cechy jako jiní živnostníci (pergamenisté, pergaminarii, Buchfeller). Jako v Paříži byli podobně i v Praze pergamentníci (rasores pergameni) podřízeni pravomoci university.

V letech 1000—1500 po Kr. zápasí nezničitelný cenný pergamen s lehkým, laciným papírem, který do Evropy přivážejí Arabové. Poněvadž předsudek duchovenstva, úřadů a učeného světa proti novému druhu prostředku ku psaní, papíru, stále více a více mizí, ustupuje v Evropě výroba pergamenu ku konci století 15. rychle do pozadí. Pergamenu používá se v posledních čtyřech stoletích vždy řídčeji a nalézá v písmu dnes stále více omezeného místa. Téměř až na práh středověku byl však papyr sprostředkovatelem lidského ducha, teprve potom přichází ku platnosti vlastní umění hotovení papíru do křesťanské Evropy.

Vynález papíru připisuje se ode dávna Číňanům. Před Kristem již psalo se v Číně na tkané hedvábné pruhy štětcem a tuší. Za časů Kristových hotovili Číňané z odpadků hedvábných již jistý druh papíru, a to způsobem, který se až do let 1800 v hlavních rysech při výrobě papíru ručního zachoval. Čínský dvorní úředník, Tsai-Lün kolem roku 105 po Kr. používal místo odpadků hedvábných již lýka morušových stromů (Brausonetia papyrifera) a broskvoňů, jakož i odložených tkanin (hadrů), konopí jako suroviny ku zhotovování papíru a zdokonalil velmi techniku výroby. Primát tohoto ve svých účincích epochálního vynálezu tedy připadá často velice zlehčované Číně, jejíž samorodá prastará kultura asi mnohé divy ještě v sobě chová. Rozmnožení surovin a zlepšení techniky výrobní přispělo značně k rozšíření výroby papíru v Číně. Vyvinula se výroba domácí, s jakou dodnes se ještě zde shledáváme. Tsai-Lün dnes ctěn jest čínskými výrobci papíru jako jeho vynálezce. Po něm proslavil se v hotovení papíru Tso-Po hlavně výrobou světlých, t. j. bílých papírů. Používalo se později při výrobě papíru bambusových kmenů, kůry vrbové, kopřiv, mořské trávy a slámy žitné. Výrobě papíru odpovídalo v Číně i jeho používání. Bohatí Číňané používali téhož za dob Tsai-Lünových jako kapesních šátků a v 9. století znali již v Číně papírové ubrousky a šaty; také deštníky, tabule okenní vyráběly se rovněž z papíru. Každý téměř Číňan dovedl psáti, čísti a kresliti. Přirozeně s uměním výroby papíru povstalo i časopisectvo, vynález, kterému Čína před mnoho stoletími byla navykla. První čínský časopis, a tím také i první časopis světa, jest dodnes trvající oficielní orgán »Kin-Pan«, který vychází více jak 1000 roků; až do r. 1300 jako měsíčník, později jako týdenník a od r. 1830 jako denník třikrát denně. Ráno používá se papíru žlutavé barvy (výraz to v Číně pro ranní náladu), v poledne se tiskne na bílém a večer na šedém papíru.

Kolem r. 610 po Kr. přeneseno bylo umění hotovení papíru do Japonska a to budhistickým knězem a umělcem Donchem, který naučil se znáti výrobu papíru na poloostrově Korei. Již r. 703 zná Tai-ho-rei, spisovatel knihy zákonů v Japonsku, 4 vyrabitele papíru. Za doby Tem-pio-Sho-ho v letech 749—759 používá se k výrobě papíru kůry morušové a konopí a řemeslo papírnické označuje se za velice výnosné. Papír, na němž napsán byl překlad svatého písma Budhy za císaře Konina v roku 770, jest výtečné jakosti a do dnes velice zachován. V letech 806—809 vyráběla vláda japonská sama papír v mlýnech papírových. Císař japonský Gen-kei (877—884) žádal od hotovitelů papíru dávky in natura. R. 1100 znám jest v Japonsku papír z jemného konopí, z konopného lýka, papír kozo (kůra z papírové moruše), z mitsumaty (Edgeworthia papyrifera) a později z gambi (Wickstraemia canescens). Téměř sedm set roků trvalo, než vynález z Číňanů přešel na Araby; tak dlouho dovedla na venek uzavřená Čína své specificky národní umění výroby papíru sobě uchovati.

Umění výroby papíru zaneseno bylo do Persie a Arabie dvěma válečnými zajatci z Číny kolem roku 751 po bitvě na řece Tarsus, kdež arabské válečné sbory porazily spojené voje Turkestanů a Číňanů. Několik obyvatel v Samarkandu v provincii Chorosanu osvojilo si umění těchto Číňanů a přivedlo v krátké době průmysl papírnický k veliké výši a rozkvětu. Chorosanští vyráběli papír po většině z hadrů a dosáhli záhy veliké známosti a bohatého odbytu, takže i Arabové poznali význam nového umění. V roce 794 založili v Bagdadu a v Damašku velikou státní manufakturii papírovou a zavedli r. 795 nový vyrobený papír k používání ve svých státních kancelářích. Veliké oblibě těšil se papír damašský; jiná proslulá papírna byla v městě Bambyce v Syrii. Arabové mají vedle Samarkandů a Chorosanů největší zásluhu, že přivedli výrobu papíru z hadrů k nejvyššímu rozkvětu a rozšíření. Arabům také třeba děkovati, že po vítězných taženích rozšířili známost výroby papírové do Egypta, severní Afriky, konečně do Španělska a střední Italie, a to v 8., nejdéle v 9. století, poněvadž stáli se Španěly na západě Evropy kulturně v nejužším spojení. Dějepisně jest pevně zjištěno, že Arabové, Maurové a Saracenové věnovali se velmi rádi výrobě papíru a ještě v 13. st. za mistry tohoto umění byli jmenováni. V Xativě ve Španělsku připomíná se výroba papíru v letech 1144, v Geroně a Maurese v 12. století. R. 1273 byly židovským výrobcům papíru v Xativě daně uloženy. Král Petr III. roku 1281 zřídil v Xativě mlýn na papír a zavázal se, že nikdo ze Saracénů, nýbrž jen křesťané v něm budou zaměstnáni. V Cařihradě bylo v této době veliké skladiště na papír a dovoz jeho do Evropy bral se cestou z východu přes Benátky, které dlouhá století opanovaly obchod papírem s pevninou. Od 10. století nesla se technika výroby pa-

píru, zejména následkem křižáckých válek, ponenáhlu do středu Evropy.

Tak vidíme, že výroba papíru brala se cestou z Číny do Japonska, odtud po malých etapách do Indie, Arabie, Persie, Syrie, Egypta, Malé Asie, Řecka a do Italie.

Italským výrobcům třeba dvě důležitá zlepšení fabrikace papíru přičísti. Počali používati vícekladivových stoup, hnaných vodní silou, k rozmělňování hadrů a vynalezli klížení papíru klihem kožním v druhé polovici 13. století. Důležitost prvního vynálezu lze z toho posouditi, že stoupy postačily ku výrobě papíru až do století devatenáctého, tedy 600 roků. Klížení klihem kožním nalezlo rovněž jediného upotřebení a dodnes používá se téhož pro jemné a dobré papíry. Italům děkujeme také zavedení vodních značek (Vlaši a Francouzi říkali značkám těmto »filigran«) na listy papírové. Kdežto čínské a arabské papíry nemají nikdy žádných značek továrních a vodních, shledáváme se od druhé polovice 13. století s těmito téměř na každém v Evropě zhotoveném archu.

V 13. a 14. století shledáváme se v Italii s třemi hlavními středisky výroby papíru a to ve Fabrianu, kdež pracovalo v l. 1307 až 1324 již šest papíren a vyráběl se všeobecně známý papír, dále ve státě Benátském s mlýny na gardském jezeře, v Tusolanu, v Janově, Miláně, Padově, Toscani, Boloni a jinde.

Do Francie dostalo se umění výroby papíru z Italie, aneb skoro současně ze Španělska a Italie. Peter z Cluny v letech 1122—1150 zmiňuje se vedle egyptského papyru a pergamenu z koží telecích a kozinek také o papíru ze starých hadrů neb jiných laciných látek hotoveném. Počátek výroby papíru ve Francii spadá v městě Troyes do roku 1350. Zajímavo, že Francie byla první, která zbavila se dovozu papíru ze Španělska a Italie. Na př. v archivech německých ze 14. stol. shledáváme se s markou italskou i francouzskou. Zrušením ediktu Nantesského r. 1598 Ludvíkem XIV. byla výroba papíru v Holandsku a Německu přesídlením Hugenotů posílena. Ve Švýcarsku byly papírové mlýny v Marly r. 1411, v Belfaux v kantonu freiburském a v Basileji roku 1440, v Thalu 1466, v Worblaufenu a Curychu r. 1470. V Holandsku nabyla výroba papíru v 17. a 18. století velikého rozkvětu. V některém směru papíry holandské předstihuji všechny ostatní papíry. Ve Velké Britanii zřídil John Tate r. 1490 v Stevenage první mlýn na papír. Roku 1588 byl zřízen druhý mlýn na papír v Dortfordu. Významu nabyly anglické papíry teprve ku konci 18. století. Evropské Rusko přikročilo k zavedení výroby papíru teprve později. Petr Veliký naučil se znáti umění papírnické v Drážďanském mlýně na papír r. 1697; přijal do svých služeb do Ruska výrobce papíru Pfeiffera, kterým založen byl první mlýn na papír v blízkosti Moskvy. Později průmysl papírnický vyvinoval se velice pomalu; dnes stojí na výši doby továrny na papír ve Finsku a několik továren v Petrohradě. Ve Švédsku dal základ papírnictví veliký hvězdář Tycho Brahe roku 1590 u zámku Uranienborgu. Dnes jest industrie papírnická ve Skandinavii vysoko vyvinuta a silně konkuruje s výrobou německou a jiných států. V Americe dovedli domorodci již před příchodem Španělů hotoviti jakési desky ku psaní z vláken rostlinných. Evropská výroba papíru zavedena byla v Americe Holanďanem Rittinghousem r. 1690 v Roxborough ve Filadelfii. R. 1729 byly v Americe toliko tři mlýny na papír a dnes Amerika vyrábí nejvíce papíru a nejrychlejším způsobem.

V Německu první mlýn postaven byl u Ravensburku r. 1290. R. 1320 připomíná se papírna v Mohuči. Ku konci stol. 14. a na počátku stol. 15. rozšířilo se umění papírnické v Německu rychle a daleko. Třeba podotknouti, že technika umění v Německu v 15. století nemohla se rovnati technice v Italii a Francii, avšak ku konci stol. 15. a v stol. 16. nastal v tomto směru veliký obrat. Třicetiletá válka přirozeně byla rychlému rozvoji průmyslu tohoto v Německu v 17. století na překážku. I v druhé polovici 17. stol. byla výroba papíru v Německu na dosti nízkém stupni, až nalezla pochopení a podporu německých knížat.

V Rakousku připamatovávají se první mlýny na papír v Solnohradech, Štyrském Hradci, Sv. Vítu a j. v 16. století. Do Čech povoláni byli papírníci Karlem IV. z Italie a založili papírnu roku 1370 v Chebu. Ve stol. 16. založeny byly u nás papírny v Trutnově (1505), v Benešově u Děčína roku 1569 a ve Frýdlandě r. 1570. V době války třicetileté zašly sice tyto závody, brzo však povstal nový v Bělé r. 1660 a ve Vrchlabí r. 1667. Na Moravě zřízeny byly papírny ve Velkém Losínu v okresu šumperském roku 1520, dále v Jihlavě r. 1530 a v Olomouci r. 1576. O mlýnu na papír ve Velkém Losínu na Moravě r. 1520 založeném se uvádí, že moravští bratři dali sami k výrobě papíru podnět. Jan Amos Komenský sám zde bydlil. Mlýn postavil Karel hrabě ze Žerotína. V Dolních Rakousích založil první papírnu klášter Heiligenkreuzský v Leesdorfu roku 1616, která r. 1683 byla Turky spálena a znovu roku 1688 restaurována. Velice rychle byly u nás zakládány mlýny na papír, když vynález knihtisku Gutenbergem (r. 1452) ku konci století 15. vyvolal velikou spotřebu papíru.

Celý středověk omezuje se při výrobě papíru na ruční manipulaci. Teprve duševní hnutí ke konci stol. 18. přineslo v tomto oboru náležitý pokrok. Veliký převrat v technice výroby papíru přičísti sluší ku konci 18. století Louisu Rober-

tovi, který jako statečný francouzský dělostřelec bil se za slávu francouzských zbraní v Americe. Byl dílovedoucím ve velké papírně v Essonnes u Paříže, kdež bylo 300 dělníků zaměstnáno. Roku 1799 vynalezl stroj ku výrobě nekonečného papíru, tak zv. stroj s podélným sítem. Získal pro svůj vynález patent, který postoupil svému chefu St. Léges Didotovi. Týž snažil se vynález tento uplatniti v Anglii, což se mu také v druhé polovici století 18. podařilo. Mezitím vynalezl znamenitý mechanik Josef Bramah jinou soustavu stroje na papír, na němž se nekonečný papír na válcovém sítu natáčí. O další zdokonalení Robertova původního stroje získali si vedle Didota zásluh Bryan Donkin a bratři Fourdrinierové v Londýně. První Donkinův stroj byl spuštěn po četných pokusech roku 1807 v mlýnu na papír v Twowatersu v Anglii. Nyní nastalo četné zlepšování strojů na papír a stroje ku výrobě nekonečného papíru šířily se ve všech zemích. Do Francie přišel první stroj roku 1815, do Německa 1822 a do Rakouska roku 1826 do papírny nyní R. Kubíka v Bubenči (Cís. mlýn). R. 1840 stoupl počet strojů v Německu na 25, kdežto v Anglii bylo jich postaveno již 250, ve Francii 125. Nastalo poměrně rychlé stoupání spotřeby papíru, zejména když Bedřich König a F. Bauer r. 1810 v Londýně tiskařský rychlolis byli vynalezli.

Jako při všech ostatních industriích povstala strojová tovární výroba tím, že stroje přejaly určité práce ruky lidské a tak zastaly nejenom potom lidi, ale i jich činnost prováděly se zvýšenou rychlostí a přesností. A tímto způsobem docíleno bylo nejen zvýšení a zlevnění, ale i zlepšení výrobku samého. Aby získáno bylo pro zvýšenou industrii papírnickou dostatek látky, bylo třeba přípravné práce rovněž rychleji a přesněji prováděti a dále bylo třeba vyhledávati suroviny, o nichž dříve při výrobě papíru ani se nesnilo, a které vyžadovaly před upotřebením zvláštního zušlechtění.

Když v 19. století nastala totiž nouze o hadry, počalo se přidávati ku výrobě papíru materiálu slaměného. Hrubé balicí papíry a lepenky hotoveny byly ze slámy ve vápenném louhu vařené. Vaření hadrů v louhu vápenném a bílení polosuroviny uplatnilo se v první polovici 19. století, přivedlo úsporu suroviny a tím také podstatný pokrok. Výrobce papíru Illig z Erbachu vynalezl nové zařízení ku kližení papíroviny v kádi smůlou a kamencem, což se výborně osvědčilo při hotovení kliženého papíru a přednosti strojové výroby papíru zvláště umožnilo. Strojová výroba papíru vymyslila postupem doby veliké množství strojů menších, které stále byly zdokonalovány. Postaveny byly zvláštní stroje řezací, stroje hladicí. Avšak přes to, že v technice strojové učiněny byly výborné vynálezy, tísnila přece výrobce papíru neustálá nouze o hadry. Poptávka po papíru a nedostatek suroviny byla kolem roku 1840 tak veliká, že vyvolala celou řadu nových vynálezů. Tak povstala myšlenka B. Kellera v Hainichenu, použiti k výrobě papíru dřeva, které broušením na brusu použitím vodní síly přeměněno bylo v upotřebitelný polotvar pro výrobu papírovou. Roku 1846 dal si Keller po několika pokusech způsob tento patentovati, byl však nucen vzhledem k své nemajetnosti patent předati Jindř. Völkerovi, řediteli papírny v Budyšíně. Týž založil první brusírnu na papír v Heidenheimu. V téže době použil myšlénky Kellerovy továrník papíru Gross v Giersdorfu v Krušných Horách r. 1852. A tak Völker a Gross jsou prvními brusiči papíru světa. Völker zvítězil svým patentem na výstavě v Mnichově r. 1854, r. 1855 v Paříži, r. 1862 v Londýně a postavil do r. 1870 již i v Americe 120 těchto strojů. Již v prvních desítiletích 19. století připravovala se ze slámy látka ku hotovení papíru a v třicátých letech 19. století podařilo se tímto způsobem, a hlavně řádným bílením pomocí chloru, bílý hezký papír slaměnný vyráběti. R. 1854 přivedl v tomto směru značné zlepšení Mellier v Paříži, čímž výroba slaměnného papíru značně se rozhojnila a zlepšila. V letech 1853 a 1854 vynalezli Charles Watt a Hugh Burges nové zpracování dřevoviny; roku 1855 povstala na základě toho první továrna na cellulosu v Royersfordu v Pennsylvanii. James A. Lee přinesl industrii cellulosovou na počátku let 70. do Skandinavie a do Německa. V Rakousku zavedl roku 1873 výrobu cellulosy Albert Ungerer ve Štyrsku v Leopoldšteinu.

Veliký pokrok v průmyslu papírnickém způsobilo vynalezení výroby cellulosy pomocí bisulfitu. V letech 70. přišli Ekman ve Švédsku a prof. Dr. Mitscherlich v Hann-Mündenu na stejný tento způsob zpracování. Poslední způsob zpracování cellulosy zaveden byl také v Rakousku, Skandinavii a Americe. Přirozeně, že pracovalo se ve všech zemích horečně na zlepšení tohoto systemu. Tím stoupla výroba papíru v posledním století značně a vidíme že nedostatku dřívějšímu na suroviny a papíru následuje v nejnovější době přebytek, nadprodukce a s ní spojené zlevňování zboží a klesání cen papíru, takže nastalo omezení výroby, ba i staré závody přestaly často pracovati.

Dříve hotoveny byly v každém mlýně všechny druhy papíru, jichž bylo z počátku pomalu, a to hlavně papíry na psaní, tisk, pijavé a balicí, avšak již v 18. století započal rozdíl mezi mlýny na papír a na lepenku. Snaha vyrabitelů papírů nesoucí se k tomu, aby všechny druhy papírů mohli hotoviti, trvala u nás až do konce století 19tého. Avšak záhy v nejnovější době nastala úplná specialisace. Nejmarkantněji vystupuje tato specialisace při výrobě papíru rotačního, který na (výhradně pro

UMĚL. ZÁVOD KNIHTISKAŘSKÝ

TISKOPISY všech druhů zhotovují se v čase co nejkratším a účtují se pokud možno co NEJLEVNĚJI

ROZPOČTY a návrhy na vešk. tiskopisy zašlou se na požádání bez výloh a obratem. TELEFON 29

K. HOLSKÝ V JIČÍNĚ 272, PŘÍKOPY

V Jičíně, dne ..... *19* .....

ROMAN & VALSON

Sklady naše obsahují největší výběr všech druhů jakož i systémů kapesních hodinek pánských i dámských ze všech kovů. Hodinky naše zdobeny jsou velice krásnými rytinami, aneb jinak provedenými obrázky. Zlaté a stříbrné řetězy dle jich váhy, vždy za ceny nejlevnější.

SKLAD HODIN V KOLÍNĚ
KARLOVA ULICE Č. 39

Zasíláme naše světoznámé železniční Roskopfky kotvové remontérky, hodinky v rubínech, které jdou 36 hodin, masivní kotvový stroj s dvojitým pláštěm a skvostným rokokovým pouzdrem s pérovým pláštěm a ručíme za tyto hodiny 3 r. Hodinářům zvláště levné ceny.

Příl. »Typografie«, roč. XX., seš. 9. Navrhnul a provedl Matěj Zeman.

Vytiskl František Málek v knihtiskařském závodě »Politiky« v Praze.

tento účel stavěných) strojích s rychlostí 140 až 180 *m* za minutu se vyrábí. Tyto stroje jsou nejtěžší a největší, které vůbec jsou pro průmysl papírnický stavěny a vyrobí za 24 hodiny 3 až 3 1/2 vagonu tiskového papíru. A tak omezení některých nově založených továren na zhotovování jen některých druhů nebo na jediný druh prokázalo se záhy býti tak výhodným, že specialisování nastalo rychle, kteréž již dříve v Americe a Anglii bylo na denním pořádku. Při tom celé zařízení i pracovní process je výhodnější a dělníci spíše osvojí si potřebnou hbitost při stejné výrobě.

Dnes rozeznáváme 15 různých druhů moderní výroby, a množství, ve kterém asi se vyrábí a také požaduje, lze uvésti v procentech (z celé výroby):

papíry kreslicí	0·60 %
jemné a lepší papíry psací	7·00 %
hrubší papíry psací	3·00 %
pijavé a filtrační papíry	0·40 %
hedvábné, cigaretové a květinové papíry	0·50 %
dobré (bezdřevné) papíry tiskové	6·25 %
lepenkové a balicí papíry	16·50 %
papíry pro umělý tisk a natírané	6·00 %
afišové a prospektové papíry	3·00 %
obyčejné tiskové papíry	31·50 %
papíry tapetové	3·00 %
jemné a jaquardové lepenky	0·25 %
režné papíry a lepenky na střechu	8·00 %
hnědé papíry a lepenky	10·00 %
papíry dřevité a lepenky ze slámy	5·00 %

Abychom mohli si učiniti pravý pojem o velikosti a rozsahu tohoto důležitého hospodářského odvětví celého světa, uvádíme o závodech papírnických následující data z roku 1906. Celkem jest 4427 firem, které mají 3195 továren na papír, 405 továren na cellulosu a zpracování slámy, 1496 brusíren a továren na lepenku a 9109 strojů na papír. Celkem vyrobí se ročně 79·9 mill. centů papíru. Obnos za veškerý vyrobený papír činí asi 2 milliardy korun. Investovaný kapitál celého papírnického průmyslu činí okrouhle 5 milliard kor. Mezi zeměmi, v nichž průmysl papírnický kvete, stojí na prvém místě vzhledem k rozsahu Spojené státy severoamerické s celkovou výrobou centů 31,601.000. Jsou zde 763 závody v přibližné ceně 850 mill. korun, v nichž jest na 55.000 dělníků zaměstnáno, kterým se ročně kolem 130 mill. korun vyplácí. Papíru dováží se do Ameriky 323.000 *q* a vyváží se téhož 843.000 *q*. V zemi připadá na jednu hlavu spotřeba papíru za rok 22·4 *kg*. V Americe povstaly v poslední době obrovské továrny na papír, které se specialisují na jednotlivé druhy papíru. Jmenuji na př. největší závody*) na celém světě, továrna Great Northern Paper & Co. Milwaukee, která má 2 stroje s šíří 371 *cm*, 8 strojů s pracovní šíří 386 *cm* a rychlostí 150 *m* za minutu a která dodává za každý stroj 300 *q* tiskového papíru denně. Další obrovský závod jest v Novém Fundlandě, který vyrábí ročně téměř 2 mill. centů papíru. Po Spojených státech Severní Ameriky zaujímá druhé místo Německo, kdež vyrobí se 12·8 mill. centů papíru. Jsou tu 1583 závody v ceně asi 400 mill. marek, asi s 70.000 dělníky a se 60 mill. marek roční výplatou. Papíru dováží se sem centů 69.000 a vyváží 1,202.300 centů. Na jednu hlavu za rok připadá v Německu 19·7 *kg* roční spotřeby papíru. Po těchto dvou zemích následuje Anglie, Francie, Rakousko a Italie. V Anglii vyrobí se více než 8·9 mill. metr. centů, dováží se sem 3 mill. m. centů a vyváží přes 1 mill. metr. centů. V zemi připadá spotřeba papíru na hlavu ročně 25·3 *kg*. Ve Francii obnáší výroba kolem 5·6 mill. metr. centů, přiváží se asi 85.000 metr. centů a vyváží 266.000. Spotřeba na hlavu ročně připadá 14 *kg*. Na čtvrtém místě výroby stojí Rakousko s výrobou 3,534.550 metr. centů. Dováží se 40.000 m. centů a vyváží 555.000. Na hlavu ročně připadá 11·1 *kg* papíru. Konečně v Italii vyrobí se ročně asi 2·6 mill. metr. centů, přiváží se 45.000 a vyváží 151.000 m. centů. Na hlavu ročně připadá 7·5 *kg* papíru.

V říši rakouské jest průmysl papírnický v přítomné době velmi důležitým průmyslem. Již v roce 1754 byl zvláštním řádem papírnickým zákonně upraven. Revoluční rok 1848 přinesl velikou spotřebu papíru a také i vyšší ceny, takže v letech šedesátých minulého století povstal veliký počet nových závodů. Veliká spotřeba papíru přivodila však nedostatek hadrů, takže musilo se přikročiti ku použití dřeva. V letech sedmdesátých bylo postavení průmyslu papírnického poměrně velmi příznivé; v polovici však již osmdesátých let nastala citelná nadprodukce, což zavdalo příčinu k vyhledání trhu cizího, hlavně na východ, do Anglie, Egypta, Indie, Japonska, Australie a též z části do Německa a Skandinavie. Kdežto v roce 1878 vyrobilo se v Rakousku 1,065.000 *q*, při čemž 15.290 dělníků bylo zaměstnáno, stoupla výroba r. 1888 na 1,870.000 *q* a stav dělníků na 23.000. A vidíme, že tato výroba stoupla roku 1907 na 3,711.630 centů a zaměstnává nyní 33.055 pracovních sil. Technický převrat ve výrobě papíru, umožněný přirozeným bohatstvím dříví, usnadnil rakouskému průmyslu papírnickému, že vyšinul se k nejdůležitějšímu z průmyslů vývozních. Umění hotovení papíru po řemeslnicku ponenáhlu ustoupilo změnou techniky velkovýrobě. Starých papírových mlýnů, jichž ku konci osmnáctého století bylo ještě 300, rychle ubývalo. Dnes toliko jako pozůstalost starého řemesla papírnického v Čechách, na Moravě a v jižním Tyrolsku stává

*) Největší závody evropské jsou ve Francii: Darblay société anonyme des papeteries, v Essonu a Bellegardu s roční výrobou 630.000 *q*, dále v Anglii: Edward Lloyd Ltd. Sittingbourne s výrobou 678.000 *q* a v Rakousku v Leykam Josefsthalu, akciová společnost s roční výrobou 412.000 *q*.

několik menších mlýnů na výrobu ručního papíru. Hlavní sídlo rakouského papírnického průmyslu jest v král. Českém, zejména při pohraničních horách, kdež nalézají se nejlepší pro něj podmínky; průmyslový lid, voda a hlavně potřebné dříví. Na úpatí Krkonoš, v údolí horního Labe a Úpy jest 17 továren na papír a 18 brusíren dřeva. K tomuto průmyslovému zákoutí papírnickému přidružují se menší závody v horách jizerských v okresu jabloneckém, frýdlandském a libereckém. V západní části Čech u Aše a Chebu jsou 3 menší závody a 1 brusírna na dřevo. Větší počet továren na papír a lepenku, jakož i továren na cellulosu vykazují jižní Čechy. Staré sídlo výroby papíru jest na Moravě a ve Slezsku. Dolní Rakousy zaujímají ne tak počtem jako velikostí důležité místo; zde nalézají se největší akciové společnosti. Jest tu přes 40 brusíren na papír a lepenku. Hojného rozšíření vzhledem k bohatství lesů nalezl průmysl papírnický v zemích alpských, Horních Rakousích, Štyrsku a Korutanech. Má zde své sídlo jedna z největších továren v Rakousku, totiž akciová společnost: »Leykam Josefsthal«. Papírnická industrie v severním Tyrolsku a Vorarlberku, která ještě před 25 lety byla dobře vyvinuta, v poslední době téměř úplně zanikla. Mladšího data jest papírnický průmysl v Haliči, kde první továrny na papír v letech teprve 40tých minul. století byly založeny. Největšího rozšíření a vyvinutí dosáhla výroba lepenky.

(Pokračování.)

ZE STUDIJNÍ CESTY TYPOGRAFIE.

Píše KAREL ŠIFNER.

úterý 31. srpna vrátila se z největší části výprava pořádaná spolkem »Typografia« za účelem shlédnutí zajímavých podniků v Německu, většinou to našich dodavatelů. Psali jsme již o ní v tomto listě a »Veleslavín« přinášel podrobnosti předchozích příprav, takže není nutno vše znovu opakovati. Jenom tolik podotýkám, že se značnými obavami vydávali jsme se na cestu, pomýšlejíce na všecky svízele a nepřízeň, jež snad nás očekávají vzhledem ku krajně napjatým národnostním poměrům v Rakousku. Ale s tím větší radostí jsme se vraceli, když naše výprava nejen že se zdařila dokonale, ba skvěle, ale když můžeme hrdě konstatovati, že interessovanými závody přijata byla s takovou ochotou a srdečností, jež předčila vše, co i jen ve snu jsme očekávali, že vracíme se s tak mnohým novým názorem, novou zkušeností, že cesta nebyla podniknuta nadarmo; v těchto řádcích předložíme čtenářstvu alespoň tresť toho co jsme viděli, zažili a co má jakýkoliv význam pro českého grafika.

Zapadli jsme na deset dní do cizí země mezi lid jazyka většině z nás málo známého, deset dní byli jsme bez nejmenších zpráv o tom, co doma nás jindy zajímalo. Z města do města ubírá se naše výprava. Všude již opatřili nám ochotně naši krajané-soudruzi přístřeší, přijali nás s otevřenou náručí. Vždyť tak málokdy zavítá k nim někdo ze staré vlasti, kterou opustili, jdouce za skývou chleba, a zavítá-li, tedy málo kdo všimne si prostého českého dělníka, který — a to hrdě si můžeme říci — dobře zde representuje pilný, snaživý český lid. Srdečný dík platí vůdci výpravy naší koll. Karlu Mrázkovi, který nedbaje často vlastního pohodlí, obětavě vedl náš houfec, pomáhaje všem v jazykových nesnázích, a tam, kde bylo nutno, nechť již v závodech průmyslových nebo mezi našimi krajany, případným slovem akcentovati ráz naší výpravy nebo naše pocity, učinil tak vždy způsobem vhodným, že jeho přičiněním získala si výprava naše sympatií, jež jistě i v budoucnosti ponesou ovoce.

*

V sobotu 21. srpna vyjeli jsme z Prahy do Drážďan. Cestu líčiti nebudu; snad někdy jindy naskytne se příležitost zachovati budoucnosti všecky ty taškařice, napáchané v železničním vagonu za více než pětihodinné jízdy. V Drážďanech potkala nás první nehoda. Neměli pro šestnáctičlennou výpravu noclehu. Konečně jsme se téměř k ránu přece jen směstnali na pohovkách, postelích a někteří i v restauračních místnostech na plyšových lavičkách. Ráno v půl osmé jsme již na nohou. První město, prvá etapa naší cesty. Většina z nás poprvé prožívá tu dojem ciziny. V osm hodin jsme po snídaní. Právě když jsme se chystali k odchodu, dostavil se do hotelu pan Gishübel, Čech, usedlý již po léta v Drážďanech, a nabídl se že nás provede městem, což s díkem přijato. Že náš veselý houf hrnoucí se ulicemi vzbuzoval pozornost, netřeba připomínati. Shlédli jsme letem části města poblíže našeho hotelu, nacházejícího se proti »Frauenkirche«, kostelu starobylé stavby, budovy ministerstev, uměleckou akademii, král. hrad, krásnou *Brühlovu terasu* s vyhlídkou na Labe, oživené parníky vzorné čistoty a velikosti, o níž výletníci do Chuchle nemají skorem potuchy.

A teď na výstavu. V Drážďanech jest letos pořádána výstava fotografická. Má ráz mezinárodní, avšak účastní se jí až na malé výjimky jen Německo a »Rakousko«, naše širší »vlast«. České firmy téměř nejsou zastoupeny. Škoda! Tolik cizinců - návštěvníků odneslo by si zcela as jiný obraz o nás, kdybychom se více súčastňovali takovýchto výstav. Výstava působí dojmem velice pěkným. Navštívili jsme ji dopoledne, kdy nebylo

PĚVECKÝ ODBOR SPOLKU TYPOGRAFIA V PRAZE

KOLEGŮM, MILOVNÍKŮM ZPĚVU!

Pěvecký odbor spolku Typografia podniká letošního roku akci, jejíž účelem je trvalé početné rozmnožení členstva jeho. Má-li snažení jednotlivců docíliti úspěchů trvalých, tu nutno, by doposud opodál odboru stojící kolegové pěvci činní ve zpěváckých spolcích nedělnických, i ti, kteří by zpěvu učiti se teprve chtěli, přistoupili za členy pěveckého odboru spolku Typografia, který jest jediným kolegiálním pěveckým odborem, konajícím plně povinnosti k dělnictvu ostatnímu. Příštím rokem koná se sjezd kolegiálních spolků v Brně, navštíví nás naši čeští kollegové z Vídně, sdružení v pěveckém spolku Zvon, kromě toho chceme uspořádati výlet do některého dělnického města za příčinou agitace pro dělnické zpěvácké spolky. Zajisté bohatý to program pro příští rok, připočteme-li četná účinkování, o něž jsme každoročně žádáni. Jedná se tudíž jen o dobrou a pevnou vůli kolegů, zvláště mladých, kteří do života společenského vcházejí, kteří by hledali a našli v písni slušnou a zdraví prospěšnou zábavu a kteří hodlají s námi písní získávati nové stoupence pro kulturní snahy dělnické, aby podali nám ruky pomocné a pomohli tyto naše snahy uskutečniti. Doufáme, že dobré vůle a lásky ku zpěvu najde se mezi našimi kolegy dosti a že přihlášením se ku pěveckému odboru spolku Typografia dokáží, že zpěv byl a bude vždy typografům nejen výborným prostředkem pro osvěžení myslí, ale i projevem jejich vůle a nazírání na společenské naše poměry a zařízení. Tím zveme Vás do svého středu.

VÝBOR SPOLKU TYPOGRAFIA V PRAZE
PĚVECKÝ ODBOR SPOLKU TYPOGRAFIA

téměř návštěvníků, avšak i tak musili jsme rychle postupovati, abychom shlédli všecky poklady moderního fotografického umění i průmyslu. Byly tu vystaveny nádherné fotografické aparáty, od malinkých trpaslíků až do obrů, zhotovujících obrazy životní i nadživotní velikosti. Vše, co dnes fotograf-živnostník, amateur, závody reprodukční atd. potřebují, sneseno zde v takovém výběru, že nevíte kam dříve pohlédnouti, co spíše obdivovati. Ale čas kvapí, musíme spěchati dále. Vidíme celý postup práce fotografické, předvedený do nejmenších podrobností. Místnosti, kde vystaveny jsou přístroje fotografické samotny bez obrazů, dekorovány jsou případnými, často velice komickými allegoriemi, což na návštěvníky pěkně působí a osvěžuje mysl při prohlídce strojků, ač i ty jsou zajímavy. Přístroje reprodukční pro knihtisk jsou většinou ve zvláštních odděleních a vystavující firmy snaží se všemožně, by návštěvníkům předvedly to nejlepší. Z tohoto prvního oddělení odnášíme si spoustu nových dojmů. Jiným okem díváme se nyní na zinkografii a všecky ty nám příbuzné odbory. —

Leč není času přemýšleti. Ještě nám zbývá rakouské oddělení. Koupíme si za 50 fen. nádherný katalog, vytištěný firmou Otto Maas ve Vídni, v každém ohledu pěkně upravený, vyzdobený reprodukcemi i vícebarevnými, a vcházíme do budovy, kde rakouské, větším dílem vídeňské firmy předvádějí své výrobky. Jsou to práce vesměs nádherné, i pro laika vysoce zajímavé. Opět hledáme výrobky nějakého českého závodu, a litujeme, že kromě firmy Langhansovy ani jediná z našich firem se této výstavy nesúčastnila; i zde byla by čestně obstála, jistě k malé radosti c. k. rakouského komitétu. Dobře representuje se tu vídeňský grafický ústav, který patrně v tomto oboru nejvíce vyniká. Jeho práce fotografické, zasluhující nejvyššího uznání, tvoří tu mimoděk nemilý protějšek ku pracím z téhož ústavu provedeným knihtiskem, jež neprozrazují vždy šťastnou ruku. Též jiné vídeňské firmy zde vystavují. Rakouská výstavka působí vůbec dobrým dojmem, pozorujeme-li ji okem laika, který je tak trochu amateurem. S českého stanoviska dá se jí však leccos vytknouti. Zejména to, čemu jsme skorem již zvykli totiž, že vše co připomíná český původ zařazeno na místo poslední. S touto okolností shledali jsme se později i na mezinárodní umělecké výstavě mnichovské. Tak sbírka fotografií z rakouských zemí navštěvovaných turisty má v předu na místech nápadných vše možné a teprve v bezvýznamných koutcích krčí se nějaký ten obrázek české krajiny. Právě tak i ve výstavním katalogu umístěné fotografie, jež mají lákati cizí turisty. Na samém téměř konci nachází se Bellmannovou firmou zhotovený obrázek Malostranských věží mosteckých, bez Hradčanského panoramatu, obrázek z údolí Oharky, pohled na Ústí nad Lab., Nové Město nad M., a konečně několik menších obrázků. Člověku až hořkne v ústech... Co tu ještě třeba práce, než se domůžeme toho, by po právu měřilo se nám všude.

Na Drážďanské výstavě zastoupeny jsou také knihtisk, papírnictví, průmysl barev a výrobků k našemu s fotografií někde dosti úzce souvisícímu odboru potřebných. Jsou tu stroje řezací, tyglovky a pod. Nás zvláště zajímal pracující tu *dvoubarevný* stroj »Miehle«, na němž tiskli právě ze stereotypů barvami firmy Gleitsmannovy jakýsi prospekt na slaboučký papír s přesností obdivuhodnou.

Letem prohlíželi jsme celé oddělení a spěcháme, bychom ještě včas shlédli král. obrazárnu *Zwinger*.

Ještě včas jsme dojeli. Ohromný proud lidu, většinou cizinců, strhuje nás s sebou. Brzy jest naše družina rozptýlena; však se venku sejdeme. Takhle o samotě nejlépe se prožívají dojmy z uměleckých děl, která přetrvala staletí a jež po staletích ještě budou nevyčerpatelnými pokladnicemi vzrušení a hlubokého požitku mnohým a mnohým generacím... Podrobněji Zwinger popisovati nebudu. Mnohý z čtenářů jej zná a snad mu mohl věnovati více času než my, a pak se obávám, bych slovem, třebas obdivuplným, nesevšednil nezapomenutelné dojmy, které v duši zanechá shlédnutí krás, jež věky přetrvaly a věky přetrvají. Jednoho však musím pro zajímavost vzpomenouti, co potom pozorovali jsme i v městech jiných a co snadno lze shlédnouti i u nás. Téměř všichni návštěvníci sbírek, museí, památek atd. jsou skorem výhradně cizinci. Domácích lidí neuvidíme. Nový doklad ku starému přísloví.

Odpoledne jsme byli ve světoznámé zoologické zahradě a večer jsme ztrávili ve společnosti drážďanských krajanů v našem hotelu. Rozhovor s nimi byl velice zajímavý a jednou snad bude možno některému účastníku výpravy vylíčiti jich život dle vlastního shlédnutí i dle vyprávění těchto Čechů v cizině usedlých.

TOVÁRNA BAREV E. T. GLEITSMANN.

V pondělí 23. srpna brzy z rána zaměřila naše výprava k první návštěvě do továrny Gleitsmannovy. Závod moderně stavěný, jak viděti lze z venčí. Obhlížíme vše, zatím co koll. Mrázek odešel do pisárny závodu oznámiti náš příchod. Již také kývá na nás a za chvíli stojíme všichni v pisárně, kde nás vítá sám sympatický šéf závodu, vyslovuje své potěšení, že jeho továrna je prvou, kterou navštěvujeme na naší cestě. Za jeho řeči dostavil se do kanceláře i roztomilý ředitel závodu, pan Kraetke, bývalý kollega-strojmistr

který po představení nastupuje s námi co náš průvodce prohlídku závodu.

Již z venčí činí závod páně Gleitsmannův dojem nejlepší; všude čistota, úpravnost, pořádek. Byla to první továrna barev toho rozsahu, kterou jsme viděli. Zajímalo nás vše: strojovna s parní turbinou a strojem, kotelna, a již vede nás laskavý náš průvodce do laboratoře, kde kombinují se chemické směsi, tvořící barvy, kde barvy se mísí a zkoušejí. Tyto laboratoře jsou svatyní každé továrny barev. Skvěle placení chemikové pracují zde na nových a nových kombinacích, připravují nové a nové odstíny barevné, zlepšují pokusy jakost výrobků již hotových. Málo komu dostane se příležitosti, aby směl shlédnouti tyto místnosti. Jako středověcí alchymisté chránili tajemství svých šerých sklepů, tak moderní továrna chrání před konkurencí i nepovolaným okem spoustu skleniček, lahví, vzorečků a j. Ví, že konkurence je bezohlednou a to, co není nejúzkostlivěji chráněno, ocitne se brzy na trhu buď v ceně levnější, třebas horší jakosti, aneb v ceně stejné, v jakosti zlepšené.

Před námi toho tajemství nebylo. Všude ochotně poskytli nám výklad. Sám chemik závodu Gleitsmannova vysvětlil nám postup své práce. Zajímavě vysvětlil zkoušení trvalosti barev vůči světlu. Zkouška provádí se ve válci, jehož jednu polovinu zaujímá elektrická lampa; paprsky této lampy jsou chemickými prvky upraveny ve světlo ultrafialové neobyčejné síly. Málokterá barva tomuto světlu odolá. Nejhůře jsou na tom červeně. Ta nejkrásnější červeň za hodinu bledne, ztrácí se a brzy z ní zbude na papíře jen málo zrnek zemitých součástí. I musí se pracovati znova; stále a stále zkoušejí se nové kombinace, až přijde se na správné složení, vyhovující všem požadavkům. Barvy, jež přestály všecky zkoušky a uznány byly za dobré, uschovají se ve dvou až čtyřech původních vzorcích v uzavřených nádobkách v kancelářích, recepty ku jich výrobě rovněž uschovány, a v případě potřeby postupuje se při nové výrobě přesně dle nich s úzkostlivou péčí. Zajímavo jest, že při výrobě každá barva musí míti zvláštní teplotu, jež nesmí býti překročena, jinak by práce vyšla na prázdno. Rovněž tak nutným jest neustálé míchání tekuté směsi. Zvláště však úzkostlivě musí býti barva chráněna před přimísením byť i jen nepatrných částiček železa.

Když jsme předeslali alespoň nejnutnější z toho, co nám bylo řečeno, vraťme se ku prohlídce závodu. Nejprve shlédli jsme výrobu přípravků černých barev. Základem jsou saze, jich slučování s fermeží a různými pryskyřicemi. Továrna vyrábí si saze ve třech kotlích spalováním dehtu, který vyvíjí nesmírné množství kouře a tedy i sazí. Přístup vzduchu jest co nejvíce obmezen, takže kouř procházeje zvláště konstruovanými komíny plnými záhybů, usazuje v nich hojnost dobrých mastných sazí, k výrobě barev nejvhodnějších. Opustivše tuto tovární »sazárnu«, přicházíme do místností, v nichž vaří se fermež. Výroba její musí se díti vzhledem ku snadné hořlavosti materiálu s největší opatrností. Jakémukoliv styku plamene s tekutou hmotou musí býti úzkostlivě zamezeno; topení děje se proto zvenčí. K výrobě používá se lněného semene českého, východopruského a asijského. Odtud vedou nás laskaví naši průvodci do místností, v nichž připravují se barvy pestré. Jaký to dojem! Síň plna velikých kádí, transmissí, řemenů a jich svistu. Zde tvoří se základy všech barev, které přispívají k působivému vzhledu prací, a jež použity na tiskopise potěší oko. Díváme se zvědavě do kádí. V každé to šplouchá, víří. Některá plná, teprve začal proces výrobní, nebo se po druhé či po třetí opakuje; jinde zas u dna probíhají vnitřní mísiči, vykonávajíce poslední svoji práci, uvádějíce v ustavičný pohyb žádoucí produkt, barvu, ve stavu ještě tekutém.

(Pokračování.)

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XVIII.)

ROMÁNSKÝ SLOH.

Před vznikem románského slohu panovaly po nějakou dobu smíšeniny slohové na podkladě starokřesťanském, byzantském a orientálním; v dekorativním umění převládal geometrický ornament s pletivem, ornamentální okrasa prováděna byla v ploše a to v barvách červené, modré, zelené, žluté, zlaté a černé. Kde se vyskytuje podoba lidská, jest provedení její bez života a bez pohybu. Změna nastala v VIII. století, kdy k ornamentální okrase přibrán nový motiv rostlinný. Sledujeme-li tento vývin dále, seznáváme, že častějšími styky mezi jednotlivými národy, zvláště v době za panování Karla Velkého, nastaly značné změny slohové, které vedly k tomu, že již ku konci X. století jsou zřejmy zárodky příštího nového slohu. Neboť hned po uplynutí prvého tisíciletí vyvinula se v zemích západních velká stavební činnost, kteráž je podnětem románského slohu. V západních křesťanských zemích byly starokřesťanské formy jen málo dotčeny cizím vlivem, umění vyvíjelo se na půdě domácí. Hledáme-li však rozdíl mezi byzantskou a románskou architekturou, musíme se více omeziti na dekorativní

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

REDAKCE

TELEFON ČÍSLO 3714

POŠTOVNÍ SPOŘ. ČÍSLO 69.289

GIROVÝ ÚČET U ČESKÉ PRŮMYSL. BANKY

V PRAZE, dne _____ *190*__

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

REDAKCE

Telefon číslo 3714.

Pošt. spoř. číslo 69.289.

Girový účet u České průmysl. banky

_____

_____

_____

_____

_____

43

Příloha TYPOGRAFIE roč. XX. č. 9. Provedeno dle návrhu Ot. Císaře. Vytiskl František Málek v knihtiskárně Politiky.

jednotlivosti, což vysvětlujeme si vlivem byzantských umělců a tím, že mnoho byzantských výrobků vyváželo se do západních zemí.

Románský sloh dělíme na čtyři období. První ranní románský sloh; druhý střední románský sloh, třetí pozdní románský sloh a čtvrtý přechodní románský sloh. Celkový vývoj: vznik okolo roku 1000, hlavní perioda ve XII. století a úpadek ve století XIII. Románská architektura vyvinula se na podkladě starokřesťanském a vlivem architektury byzantské. Avšak na převzatých formách provedeny změny jak ve vyjádření samotných forem, tak v provedení architektonické konstrukce. Zvláště nápadné je vytvoření východní a západní části staveb.

Dále působily v románské architektuře vlivy náboženského kultu a vlivy klimatické. Vývoj románské architektury vysvětlíme sobě as takto: Chrám stavěn na podkladě starokřesťanských basilik, široká a vysoká střední loď chrámová byla mezi dvěma (zřídka čtyřmi) asi o polovici užšími postranními loďmi, vedlejší apsidy byly kulaté. Chrám samotný dostal podobu latinského kříže a jako novinka přibyla krypta. Vnějšek chrámu býval umělecky okrášlen. Vysoké věže byly spojeny s kostelem a jsou obyčejně čtyřhranné, zřídka kulaté neb osmistranné. Půlkruhový oblouk se záhy pěstuje a propracoval se tak, že jej nalézáme jako charakteristickou značku v románském slohu vůbec. Spatřujeme jej na oknech, portálech, dále jako pojítko mezi pilířem a sloupem, na klenutí stropů, konečně vidíme i malé oblouky podél římsy. Zeď v románské architektuře je velmi silná, v ní malé otvory, dále velmi nízké sloupy, těžké a masivní formy. Abychom dobře rozeznali jednotlivé období románského slohu, nutno si zapamatovati, že v prvním období, tedy v ranním románském slohu, byly převzaté zbytky římské architektury záhy přepracovány, sloupy jsou bez entarsie a kanelur. Základní forma hlavice je dolů obrácená zaokrouhlená pyramida, jejíž forma byla bohatě tesanými a prolamovanými listy zakryta. Náběžník obdržel nahoru vybíhající zúžení, aneb karnis, se síťovým aneb podobným reliefem. V středním románském slohu poznáváme ono pokračující přeměňování převzatých prvků, až jich úplné provedení. Dále vznik kostkové hlavice a ono charakterní lomení horizontální linky. Oblouk, který již v prvním období dostává určité formy, propracoval se až k obloukovitému vlysu. Stavba samotná dospěla k dělení vnější strany lisenami a ku většímu zdůraznění příční lodě.

Období toto vyznačuje se tím, že došlo z otevřené předsíně k místnosti uzavřené dveřmi a střechou, dále k zakrytí kopule střechou, jakož i k jiným podstatným změnám, jako zavedení oken do apsidy, vyvýšení choru nad kryptou, zavedením gallerie i figurální hlavice. V ornamentální okrase upotřebeno bylo zhusta figurální ozdoby. Třetí období, pozdní románský sloh, poznáváme dle toho, že v něm jsou již vlivy byzantské smíšeny a že se dosud panující system co do detailů a disposic úplně přeměnil. V období tomto také střední i příční lodě se zvětšují a nastávají podobné detailní změny. Patky sloupů obdržely jako okrasu nápadné listy v rozích. V období tomto můžeme dobře pozorovati, že jednotlivé odchylky v slohu podmíněny jsou materiálem, jinými slovy, forma se mění dle toho, z jakého materiálu chrám byl vystavěn.

Čtvrté období, tedy přechodní románský sloh, má veškeré formy mnohem bohatější, provedení jich je vždy přesnější a umělečtější.

Z dosud řečeného lze poznati, že v románském slohu je hlavice buď dle způsobu byzantského (náběžník), neb dle řádu korintského. Románské architektuře vlastní jsou ony hlavice zvonovité neb kališkovité zvláštní formy. Okrášleny jsou buď lidskou neb zvířecí postavou ve fantastickém provedení. Co ornamentální okrasy se týče, seznáváme, že ornament těšil se i v architektuře románské velké oblibě. Jako dekorace patky sloupu, dříku, závěrečných kamenů, vlysů, říms a pod. detailů upotřebeno ornamentu úponkovitého neb čistě listového, avšak vždy stilisovaného. V prvním období této dekorativní okrasy bylo malé pochopení pro přírodní formy. Listy drženy jsou v kresbě dosti široké a špičky jejich začasto zakulacené. Ukazuje se nám i zde ono přepracování přejatých forem. Než záhy postřehujeme ono pronikání půlkruhové formy i u ornamentálního listu. Dle provedení lze souditi, že vzorem byl římský akantus.

Ornament románský je dále nápadným zvláštní páskovou a ve způsobu pletiva provedenou strukturou. Vidíme v této ornamentální okrase rozmanitým způsobem vpletené fantastické podoby lidské i zvířecí. Dále nutno si povšimnouti, že k docílení světla a stínu byla ornamentální okrasa pracována vyvýšeně, to jest volně ven ze hmoty. Konečně poznáme ve vývinu románské ornamentální okrasy, že byla čím dále tím více upotřebována, ne aby zakrývala, nýbrž aby zdůraznila krásu formy. Pozorujeme-li reprodukce zachovaných malovaných rukopisů, dojdeme k poznání, že v nich se mohla ornamentální okrasa nejvolněji vyvinouti, neboť vidíme, jak znamenitě zpracovány jsou iniciálky, jichž podkladem v ranní době bylo zlato, později i jiné pestré barvy. Písmo zůstalo latinské.

I stěnomalba upotřebovala barev velké rozmanitosti. Také jest se nám zmíniti, že v ornamentální okrase románského slohu hojně je upotřeben kruh a jeho dělení; malba lidské postavy oproti byzantské ukazuje volný pohyb, mládí, oděv její a uspořádání záhybů mnohem lépe přiléhá k tělu, nežli v době předchozí. (Pokračování.)

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XV.)

Na významné události pro nás byl bohatým rok 1894. Po delší době vzpomenul na nás zase slavný policejní úřad, takže možno skoro říci, že tento rok spolkový pohyboval se ve znamení úředního jednání a vyšetřování, v němž předseda spolku měl opravdu úkol nanejvýš obtížný a zodpovědný. Hlavním předmětem tohoto vyšetřování bylo zavedené centrální podporování nezaměstnaných, na němž, jak již uvedeno, pro dvouletou dobu zkušebnou se typografický sjezd ve Vídni z roku 1892 byl usnesl, kteréž usnesení hlavně z toho důvodu se stalo, že stávajícími poměry pracovními v knihtiskařství náklad na důležité toto odvětví stále se zvětšoval, takže by ani jednotlivým spolkům možno nebylo na dále ho unésti. Mimo výslechů u c. k. policejního ředitelství a čtyř osobních intervencí předsedy spolku u místodržitelství vedeno bylo jednání písemně výnosy a odpověďmi na ně.

Celá věc točila se — což dnes zdá se skorem k nevíře — jen kol toho, že spolek náš v důsledku usnesení sjezdového usnesl se pak na vyšších a déle trvajících podporách nezaměstnaných členů, nežli jaké byly ve stanovách uvedeny a že zavedl také příspěvek na přesídlení, o němž ve stanovách našich vůbec řeči nebylo. Místodržitelství co dozorčí úřad bylo toho náhledu, že vybočili jsme z rámce stanov a proto žádalo odůvodnění toho, aneb předlohu stanov změněných. Předseda Krunert podal v obsáhlém elaborátu úplný rozklad všeho podporování spolkového, hlavně ale účel a význam podporování nezaměstnaných, odvolával se na ustanovení stanov, kterým dáno valným hromadám právo podpory buď zvyšovati anebo snižovati, čímž přece nikdy tedy nebylo vybočeno z rámce stanov.

Na rozklad ten vydalo místodržitelství nový výnos, ve kterém se znova opírá o číselně stanovené obnosy podpor ve stanovách a prohlašuje poskytování jiných podpor za změnu stanov, která podléhá schválení místodržitelskému. Poněkud se ale slavný úřad ten obměkčil a pravil na konci svého výnosu: Ježto však novota tato zavedena byla jen na zkoušku na léta 1893 a 1894, nenamítá místodržitelství ničeho proti tomu, aby podpory na zbytek roku 1894 ve zmíněném způsobu byly udíleny, bude ale povinností správy spolkové o to pečovati, aby toto odvětví spolkové činnosti počátkem r. 1895 zařízeno bylo opětně přesně dle předpisů platných stanov, anebo aby do té doby vymohla si správa spolku schválení potřebné změny stanov.

Na to dán nový rozklad a prohlášeno, že do stanovené doby provedeno bude přání c. k. místodržitelství.

A oč tu šlo? O nic více nežli o větší dávky ve prospěch členů a úzkoprsý byrokratismus bránil tu i tomu, aby spolek jedině a čistě v humanním směru konal více nežli si ve stanovách vytkl. Toto úřední jednání a vyšetřování bylo jistě výrazným znamením doby.

Mezi tím nastala již doba příznivější vybudování svazku spolků typografických.

Nejvýznamnější události pro spolkový život náš byl pak *sjezd vzájemných spolků typografických v Rakousku*, svolaný ku dni 29. a 30. června a 1. července 1904 do Brna. Byly-li dosavadní sjezdy vždy událostmi významnými, byl to právě tento sjezd, poněvadž byl pro další rozvoj naší organisace vůbec takřka rozhodujícím, neboť po víceletých marných pokusech došlo právě v době, kdy sjezd tento byl svolán, ministerské schválení svazku typografických spolků v Rakousku. Po 20 let téměř bylo domáháno se schválení a uznání tohoto svazku, ale až dosud vždy marně, až nyní konečně proklestil si cestu náhled, že svazek tento nemá žádného jiného účelu a významu, nežli ono čistě humanní a tak účinné působiště typografických spolků ještě více rozšířiti a utužiti a zabezpečiti tak i pro veškerou další budoucnost. Pro spolek náš mělo toto schválení či umožnění svazku zvláště význam důležitý. Účelem svazku bylo, docíliti stejnou výkonnost u všech ve vzájemnosti stojících spolků typografických v Rakousku.

Na sjezdu samém promluvil účinně o svazku hlavní proponent jeho stanov kollega *Karel Höger*, který pravil, že uskutečnění svazku jest událostí pro rozvoj naší organisace nanejvýš významnou a má za to, že povolení ku zřízení tohoto svazku svědčí hlavně o tom, že počínají již rozhodující vládní kruhy samy nahlížeti úspěšnost takovéhoto zřízení, že jinak nyní bude snad vzhlíženo k humanním podporovacím snahám dělnictva a nebude nadále spatřováno v tom nebezpečí státní, když více spolků stejné účely sledujících a k tomu jednoho a téhož odvětví spojí se ve svazek jednotný. Svazek ten také založen býti a celou svou podstatou spočívati má na úplné samostatnosti jednotlivých spolků, takže jest svazkem spolků zcela neodvislých a nikoli svazkem členů, jako jest tomu v Německu. Významným stane se svazek náš pak také proto, že pomocí jeho dá se docíliti pak i užší spojení s odvětvími příbuznými, pokud ony se přizpůsobí snahám a výkonnosti naší.

ZO D'AXA:
Z MAŽASU DO JERUSALEMA

NOVÁ EDICE ROČ. I. ČÍS. 4.

BOHDAN KAMINSKÝ
POHÁDKY

DĚLNICKÁ KNIHTISKÁRNA A
NAKLADATELSTVÍ V PRAZE

Příloha „Typografie" roč. XX., č. 9.
Navrhl a provedl Method Kaláb.
Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické
knihtiskárně v Praze, Myslíkova 15

Druhý zasloužilý proponent svazku kollega Mayer předčítal pak s odůvodněním jednotlivé odstavce svazku a uvedl, že proponenti mohli zatím postaviti pouze kostru celku, a na sjezdu že jest, aby teprve provedl vyplnění její, oživení její, aby z téhož upraven byl jednací řád, který by stal se hybnou silou celého toho významného zřízení.

Návrh tohoto jednacího řádu podal pak s delším odůvodněním předseda českého ústředního spolku kollega *Krunert*, kterýžto jednací řád zcela jasně a přesně vyznačil poměr jednotlivých spolků ku svazku tomuto a vrcholil v základním bodu, který zněl: »*Každý typografický spolek, který ku svazku spolků knihtiskařů a písmolijců a příbuzných odvětví v Rakousku přistoupí, zůstává spolkem samosprávným, jak pokud se týče dosavadního svého jmění, tak i členských příspěvků a poskytování podpor a řídí se svými stanovami, pokud se týče povinností a práv členských a působnosti valných hromad a spolkového výboru.*« V dalším pak vyjádřeny byly povinnosti spolků ku svazku a veškeré ostatní podrobnosti.

Jednací řád byl pak ihned ještě během trvání sjezdu dán do tisku a pak také po nepatrných změnách jednohlasně schválen a proto učinil koll. Miess souhlasem provázený návrh, *aby sjezd se prohlásil pro zřízení svazku a pověřil ihned sjezdovou komisi k obstarávání dalších prací.*

Přístup ústředního spolku našeho ku svazku byl pak v mimořádné valné hromadě spolkové ze dne 2. září 1894 po dokonalém vysvětlení celé věci koll. Krunertem všemi přítomnými usnesen. Také hlasování ve filiálkách prokázalo velikou většinu. Usnesení to bylo ihned předloženo c. k. místodržitelství ku schválení, jež také výnosem ze dne 17. října 1894 uděleno bylo, ve kterém se mimo jiné praví, že c. k. místodržitelství přistoupení to za změnu stanov spolkových nepovažuje, ježto ctěný spolek vykonává tím jen právo, jemu dle odstavce D stanov jeho příslušící.

Tímto rozhodnutím vykonáno veliké dílo, které pak v celkovém organisačním životě našem úspěšně působilo a přivodilo provedení tak významných zřízení — najmě normálního cenníku — že přes jisté oběti dílu tomu přinesené stalo se ono mohutným výrazem moci organisační v odboru našem. Celý další vývoj organisace naší děl se pak v rámci tohoto svazku.

Po schválení nám přístupu ku svazku podán byl rozklad a žádost za odvolání onoho výnosu, jímž nařizovala se nám změna stanov.

Zde pak výnosem místodržitelství ze dne 14. prosince 1894 sděleno nám prostřednictvím c. k. policejního ředitelství, *že vys. presidium místodržitelství vzalo předložené vysvětlení Typografické Besedy ohledně způsobu podporování nezaměstnaných členů, jakož i poměru této besedy ku svazu spolků knihtiskařů a písmolijců v Rakousku, na vědomí.*

Tím věc ta byla konečně vyřízena. Dlužno zde podotknouti, že již tehda bylo nám raděno samotným radou místodržitelským, abychom změnili stanovy své ve spolek volný bez vymezení určitých obnosů podpor, kterážto okolnost právě jest to, jež staví spolek náš na roveň se spolky pojišťovacími. Tehdáž jsme ovšem nechtěli přistoupiti na to dobrovolně, co nám pak bylo roku 1902 diktováno.

Leč úřednímu chikanu nebylo tu ještě konec. Ohlásili jsme ku 13 filiálkám spolkovým ještě filiálku 14. v Mostu a 15. v Děčíně. Ale to nedostačilo, dosavadní zvyklost byla jaksi vyzvednuta, a my vyzváni, předložiti znovu stanovy pro každou filiálku zvlášť (i za filiálky už dávno v činnosti jsoucí) ku zvláštnímu schválení. Ovšem, že také tomu bylo vyhověno.

Nutno vrátiti se ještě ku sjezdu a podotknouti, že tento sjezd uznal zavésti dosud provisorně konané *centralisování podporování nezaměstnaných pravidelným.* Také *společné podporování invalidů*, které mělo pro budoucnost tohoto významného podporovacího odvětví veliký význam, neboť náklady na ně stále stoupaly poněvadž invalidů také přibývalo, potkalo se na sjezdu s plným souhlasem, ano došlo se tak daleko, že v podporování to pojati byli i ti kollegové, kteří již nyní podporu tuto požívali a ve většině případů jim podpora tato i zvýšena byla. — Zřízení *společné poptavárny práce* nebylo sjezdem přijato, poněvadž většina spolků, a mezi těmi i spolek náš, nemohly uznati úspěšnost tak složitého zdroje pro naše společenské a výrobní poměry. Doplněna byla pak ještě některá ustanovení vzájemnostní a předpisy organisační. Na sjezdu tam zastoupen byl spolek náš kollegy Drobníkem, Krunertem a Reisem z Prahy a Beutlem z Ústí a Buchholzem z Liberce.

Ustavující valná hromada svazku spolkového konala se dne 23. prosince 1894 ve Vídni, kde byl spolek náš zastoupen kol. *J. Drobníkem.*

Z ostatních zjevů spolkového života našeho dlužno uvésti, že vedle jiných prostředků vzdělavacích zavedeny byly kursy na vyučování zpěvu sborovému a *vyučovací kursy jazyku německému.* Dále bylo vzhledem k rozvoji spolku, jehož členstvo vzrostlo na 1432 ustanoviti *úředníka spolkového*, jímž zvolen byl dosavadní spolkový účetní kolega *J. Drobník.*

Stavba spolkového domu byla také v plném proudu. —

Z významných událostí mimo rámec spolkový, ale v plné souvislosti s organisačním naším životem jsoucích, zaznamenati dlužno toho roku i do-

brozdání, které ústřední výbor společně s pomocnickým výborem podal Obchodní a živnostenské komoře v Praze na její žádost za dobrozdání *o předpisech o klidu nedělním.* Dobrozdání ono bylo co nejobšírněji vypracováno kolegy Krunertem a Multrusem, předsedou hromady pomocnické, a vrcholilo v žádosti, aby obchodní a živnostenská komora k svému podání na ministerstvo pojala vyjádření naše v ten rozum, *aby pro živnost knihtiskařskou byl v platnosti úplný nedělní klid, a to jak dle stávajících platných smluv pomocnictva se zaměstnavateli, a sice, že v knihtiskárnách denních trvá klid od 7. hodiny v sobotu večer do 7. hodiny v pondělí ráno, poněvadž vyjma neděli jest denní pracovní doba 10hodinná, v knihtiskárnách novinářských, kde nutno pracovati tedy i v sobotu v noci, aby trval pak klid nedělní na určito do 7. hod. ranní v pondělí.* —

Roku 1894 staly se také první kroky, směřující *ku zavedení normálního cenníku pro Rakousko.* Pomocnický výbor knihtiskařů vídeňských pověřen byl sjezdovou komisí významnou ale velice obtížnou úlohou, pokusiti se o zavedení normálního cenníku pro pomocnictvo knihtiskařské celého Rakouska. Více jak 40 různých tiskových středisk rakouských schválilo ve schůzích dne 17. prosince 1893 konaných krok tento a pomocnický výbor vídeňský nelenil a podal hned počátkem roku 1894 návrh normálního cenníku, žádaje za prozkoumání jeho a vyžádav si odpověď gremia do 31. ledna 1894, aby dle usnesení principality podniknuty býti mohly kroky další. Na žádost pomocníků odpovědělo gremium, že není mu možno v tak krátké době, jaká v žádosti pomocníků vytknuta, rozhodnouti tak dalekosáhlý návrh a svolalo schůzi příslušníků gremia na 7. února 1894. Výsledek její byl, jak dalo se očekávati, pro přání pomocnictva odmítavý. Přijata vodnatá resoluce, v níž se praví, že až prý »*pomocníci prokáží, že principálové většiny tiskových míst rakouských jsou ochotni na základě normálního cenníku vyjednávati, svolána bude ve Vídni tarifní komise, sestavená z principálů vídeňských a z jiných zemí, která další jednání povede.*«

Odpověď ta pomocnictvo nepřekvapila a ono také nedalo se, jak principalita čekala, strhnouti k nějakému kroku nepředloženému. Na všech schůzích prohlášeno, *že přáním všeho pomocnictva jest, míti jednotný cenník a zkrácenou dobu pracovní a že veškeré dělnictvo knihtiskařské státi bude jako jeden muž za požadavky svými.* Další kroky ponechány sjezdové komisi a pomocnickému výboru vídeňskému.

Poprvé roku 1894 slavilo knihtiskařské pomocnictvo pražské z veliké části a také nazvíce i kollegové venkovští význam 1. května *prázdnem celodenním.*

Dne 11. listopadu 1894 zemřel z řad členstva kollega *Jos. Rebec.* Byl to muž pilné práce, kollega dokonalý, který v dobrém pochopení účelů organisace pomocnictva této nejen od jejího založení náležel, který ale také na rozkvětu a mohutnění jejím tiše a pilně pracoval. Zemřel ve stáří 64 roků. (Pokrač.)

ČESKÁ KNIHA O KNIŽNÍ ÚPRAVĚ.

Motto: Který sazeč dovede vypraviti dobře a správně krásnou knihu, dovede také upraviti krásný tiskopis akcidenční, neboť obojí spočívá na tomtéž základě: účelnosti, využití krás materiálu, vzájemné souvislosti jednotlivých složek úpravy. Z úvodu »KRÁSNÉ KNIHY«.

Nákladem spolku »Typografia« vyšlo právě dílko, jednající o technické úpravě krásné knihy. Obsahuje kapitoly: Krásná kniha a její komponování; Vlastnosti papíru pro krásnou knihu; Výběr písma, určení jeho síly a poměrné velikosti; Formát knihy, velikost vysazených stránek a postavení jich na plochu papíru; Sazba běžného textu, versálek, básní, divadelních her, sazba titulků, strana titulová, frontišpic, patitul, tiráž, dedikace, obsah, předmluva; Lámání sazby do stránek, zarážka, špička, záhlaví, stránkování, poznámky, marginalie, lámání básní a divadelních her, norma, signatura; Výzdoba knihy, illustrace v krásné knize, ornamentální výzdoba umělecká a typografická; Tisk krásné knihy. Probírá tedy postupně všecky složky knižní úpravy, a připojené reprodukce textových stran a titulů z pečlivě upravených knih jsou dobrými, názornými příklady.

Kniha vydána jistě včas, neboť v poslední době věnuje se více pozornosti zevnějšku knihy, a vyšla již řada českých knih, na jichž úpravě je zřejma snaha, aby krásný obsah podán byl ve krásném rouše. Ale často se při té snaze klopýtne přes požadavky ryze technické, které mají v knihtisku právě tak důležitý význam, jako v kterémkoli jiném řemesle; máme tedy již několik knih umělci krásně vypravených, několik knih s pěkně kreslenými tituly, záhlavími, iniciálami, ale velkou většinou jsou tyto knihy v základě chybny, jsouce »špatně udělány«, což je velkou vadou u práce umělecko-*řemeslné.* Vada ta vyplývá z celkových poměrů: umělec nezná do podrobností technické požadavky a možnosti knihtisku, a knihtiskař jich nedbá, i když je zná — což nebývá vždy — neboť jimi se jeho práce zdržuje a zdražuje.

Knihu vydal spolek *Typografia* především pro sazeče. Lze ovšem namítnouti, že málokterému typografu je svěřena samostatná výprava knihy nákladnější, krásně upravené; obyčejně určí úpravu objednatel, umělec nebo správa závodu, takže

CENNÍK VÍN

HOTEL U KORUNY
V ČES. KRUMLOVĚ

PŘÍLOHA „TYPOGRAFIE“ ROČ. XX., SEŠ. 9.

Návrh a provedení Karla Šífnera. Tiskl kol. Boh. Horáček v knihtiskárně Th. Venty s. s r. o., Praha.

písmo, papír atd. sazeč nevybírá. I když je tomu tak, přece jen sazeč knihu sází, přelamuje, umísťuje obrázky, a právě chybnou sazbou a lámáním je pokažena úprava téměř všech krásných knih, které dosud máme. Na této technicko-řemeslné stránce knihy mnoho záleží u knihy krásně vypravené. Co je platna na př. židle krásných tvarů umělcem navržená a ozdobená, není-li zároveň důkladně »truhlářsky« zhotovena, nemůžeme-li na ní bezpečně sedět? Právě tak i kniha musí být především provedena důkladně řemeslně, dobře typograficky, ba u knihy je tomu tak zvýšenou měrou; knihu umělcem sebe krásněji vyzdobenou znehodnotí nedbale provedená sazba, nepřesný tisk. Na prstech jedné ruky spočítal by naše krásné knihy dobře typograficky provedené. Staré tradice dobrého českého knihtisku vyhynuly a všecka sazba hotoví se dnes novinářsky; co chybí na vnitřní poctivosti a důkladnosti, chce se nahraditi vnější výzdobou. Obálkou, kresleným titulem i frontišpicí slibuje kniha mnoho, ale ledabylá vnitřní sazba připomíná spíš politický leták nebo chvilkovou agitační brožuru.

Tyto chyby zaviňuje sazeč a tiskárna, která provedení sazby nevěnuje dosti času a péče. Jsou to řemeslné podrobnosti, na kterých v knize tolik záleží: těsnost sazby, mezery mezi slovy, volba písma, upravení titulků, přesný rejstřík atd. Nic není v takové knize lhostejno, i umístění stránkových číslic má býti řešeno souvisle s ostatní úpravou. Dnes mnozí z vyučených sazečů nedovedou správně provést pečlivou sazbu, neboť neznají jejích podmínek; pouhou »sazbou na třetiny« nedocílí se ještě sazby správné. Při úpravě krásné knihy mělo by se vycházeti z vnitřku, od pečlivé a dokonalé sazby, a ne jak dosud se děje — od vnější výzdoby. Umělec vypraví knihu krásně a dobře jen tehdy, pracuje-li s ním sazeč obeznámený s podmínkami správné sazby.

Právě vydána

KRÁSNÁ KNIHA

JEJÍ TECHNICKÁ ÚPRAVA

Cena vázané Kor. 3·20

Vydal Spolek Typografia. Objednávky adresujte: FR. KRAUS, Praha VII., Belcrediho třída čís. 534.

Ale znalost podmínek krásné knižní úpravy má nemalou důležitost i pro sazeče akcidenčního. Ne každý akcidenčník dovede vypraviti knihu, ale sazeč, ovládající techniku úpravy krásné knihy, dovede i jiný tiskopis správně vypravit. Úprava moderních prací akcidenčních stále více spočívá na úpravě knižní, neboť jí dodává se tiskopisu hlubšího, vnitřně zdůvodněného a uměleckého rázu. A je nepopíratelnou předností takto upravených tiskopisů, že jsou prostší, výraznější a více knihtiskové; nepřipomínají litografie, neboť působí prostředky jen ryze typografickými: rozdělením světla a stínu, krásou typů a papíru, vzájemnými poměry ploch.

»Krásná Kniha« je zároveň vzorem řemeslně správně upravené knihy. Formát jest vysoká osmerka (130×205 mm.), tisknuta černí, výzdoba a iniciály barvou červenou, na francouzském ručním papíře smetanově žlutém a drsného povrchu, s filigránovou značkou Typografie a letopočtem; sázena je z cicera Saeculum z písmolijny Stempelovy, u něhož však předělány české akcenty, aby s tvarem písma těsněji souvisely a odpovídaly češtině. Sazba provedena co nejpečlivěji: za normální mezeru vzat tu výplněk třípuntíkový stahováno pouze na dva puntíky, rozpalováno nejvýše na šest puntíků, ovšem s ohledem na světlost versálek, teček, čárek. Každá kapitola začíná iniciálou slohovou s písmem, zabírající šest řádek, a končí barevnou ozdůbkou na konci posledního východu. Stránka sazby o 28 řádcích, široká 19 cicer, umístěna vysoko k hlavě knihy a do hřbetu, takže šířka okrajů postupuje: 14-20-30-60 mm. Kniha je vzorně nití svázána do pevných desk se širokým plátěným hřbetem, potažených ručně vzorkovaným italským papírem. Vytisknuta v nákladu 400 výtisků, z nichž do prodeje dáno 350, a je první z řady odborných knihtiskařských příruček, které spolek *Typografia* hodlá vydati.

DYRYNK

PNEUMATICKÉ LITÍ VÁLCŮ.

Dobrý válec jest tiskaři nade vše. A to plným právem; dobrý stroj, papír, barva nepomohou, nemá-li dobrých válců. Jen dobrými válci docíliti lze bezvadného, čistého tisku. To nejdříve pochopili Američané a Angličané a zřídili již před lety zvláštní závody, zabývající se specielně litím válců pro knihtiskárny. Od nich se tomu naučili Němci, kteří mají dnes několik velkých závodů, zabývajících se pneumatickým litím válců. U nás obstarávají si lití válců z větší části knihtiskárny samy, majíce k tomu primitivní zařízení, nebo činí tak malé závody, které zařízením svým nemohou dodati válců o mnoho lepších, než jaké knihtiskárny samy ulíti si mohou.

Válce cestou pneumatickou lité nemají oněch švů, které při lití po způsobu starém povstávají, též bubliny naprosto jsou vyloučeny a použitím dělových rour ku lití umožněno jest ulíti válce naprosto rovné, bez porů a přesně okrouhlé až na setinu milimetru, což při lití matricovém naprosto nelze docíliti.

Ku pneumatickému lití válců užívá se zvláště k tomu účelu zhotovených silnostěnných ocelových rour, uvnitř jemně hlazených, které průměrem svým odpovídají přesně průměru všech vyskytujících se válců. Každý stroj ku pneumatickému lití válců obsahuje několik takovýchto rour — čtyři až šestnáct — dle toho, jak velký jest průměr těchto a možno při jednom lití tolik válců najednou ulíti, kolik rour stroj obsahuje. Před litím jest stroj nejprve probíhající horkou vodou zahřat; pak vloží se do stroje hřídele válců, které jsou zvláštním křížem opatřeny, a stroj spojí se s pojezdným kotlem, načež se dole pevně přilehajícím dnem uzavře. Na to se tekutá válcovina z kotle pomocí stlačeného vzduchu vhání ze spodu do stroje. Chladnutí válců napomáhá studená voda, která vystřídala horkou, takže během jedné až dvou hodin mohou se válce k tisku schopné ze stroje vyjmouti. Toto děje se zase použitím stlačeného vzduchu, který se v tomto případě nechá shora účinkovati; tím jest ohnutí hřídele, které při lití matricovém často se přihází, vyloučeno.

Vrchní, barvou prosáklá vrstva opotřebovaných válců odstraňuje se na zvláštním soustruhu, takže ku přelití použito je zase čisté válcoviny.

Válcovina, docílená svařením želatiny, glycerinu a jiných přísad, které jsou obchodním tajemstvím každého jednotlivého výrobce, má podržeti stále jistý stupeň vlhkosti, takže válce neztvrdnou a zůstávají pružné a barvu dobře přijímají. Jakost válcoviny rozpoznávají odborníci nikoli dle vzhledu, nýbrž dle zakousnutí; dle toho jak zuby do válcoviny zajíždějí soudí se na její jakost. Válcovina bílá, která se též na trhu vyskytuje, není nijakou zvláštností, nýbrž do válcoviny obyčejné je přimíchána kremžská běloba.

Chceme-li si válce delší čas v dobrém stavu udržeti, musíme s nimi také opatrně zacházeti; válce chovány býti mají na místě chladném, ale suchém. Ony válce, které se delší čas neupotřebí, doporučuje se ovinouti olejovaným papírem a tak zabrániti přístupu vzduchu. Ku mytí používáno budiž výhradně terpentinu, petroleje a vody nesmí se v žádném případě ku mytí válců použíti. Válce pro tisk barvou kopírovací umývají se lihem. Při tisku černém dlužno válce mýti nejméně jednou týdně, při tisku barevném pak každodenně. V onom případě, kde tiskneme menší formu a části válců bez barvy se pohybují, dlužno tyto potříti olejem.

J. DVOŘÁČEK.

PRAVIDLA SAZBY

PRAVIDLA SAZBY TYPOGRAFICKÉ

Miniaturní knížečka krásně vypravená. - Vyšla ve druhém vydání nákladem „Typografie". Cena brožované 80 hal., vázané K 1·60. Objednávky vyřídí František Kraus, Praha VII., Belcrediho tř. č. 534.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu. — Členové spolku »Typografia« obdrží list zdarma.

Městské divadlo Král. Vinohradů

Mimo předplacení. Po čtyřiadvacáté.

V pondělí, dne 13. září 1909.

Představení spolku „Typografia“ v Praze.

CARMEN

Opera o 4 dějstvích.

Napsali Meilhac a Halévy, přeložil O. Smrčka. Hudbu složil G. Bizet.

Dirigent: Bedřich Holeček. Režisér: Otto Mansfeld.

OSOBY:

Don José, strážmistr	p. Sieniawsky-Senyszyn
Escamillo, slavný zápasník s býky	p. J. Čermák
Dancairo } podloudníci	p. K. Reinstein
Remendado } podloudníci	p. Ot. Mansfeld
Zuniga, poručík	p. Rudolf Lanhaus
Moralles, strážmistr	p. Rudolf Fejfar
Carmen	sl. P. Königová
Micaela	pí. Charvátová
Frasquita } podloudnice	sl. Zd. Hatláková
Mercedes } podloudnice	sl. H. Hanušová
Lillas Pastia, krčmář	p. V. Vaněček
Vůdce	p. K. Halla

Španělský lid. Vojáci. Hoši. Prodavačky. Vodaři. Seňoři a kabaléři. Důstojníci. Cikáni a cikánky. Podloudníci. Toreadoři a j.

Děj ve Španělsku.

Začátek v 7 hodin. Konec po 10. hod.

OPERNÍ CENY MÍST:

Lože v přízemí a na I. balkoně K 15·—, lože na II. balkoně K 9·60, sedadla v ložích v přízemí a na I. balkoně K 4·20, sedadla v ložích na II. balkoně K 3·20, křesla v přízemí I. oddělení K 4·20, křesla v přízemí II. oddělení K 3·70, sedadla v přízemí I. oddělení K 3·20, sedadla v přízemí II. oddělení K 2·60, křesla na I. balkoně K 4·20, sedadla na I. balkoně I. oddělení K 2·60, sedadla na I. balkoně II. oddělení K 2·10, křesla na II. balkoně K 3·20, sedadla na II. balkoně I. oddělení K 2·10, sedadla na II. balkoně II. oddělení K 1·70, sedadla na galerii I. oddělení K 1·50, sedadla na galerii II. oddělení K 1·30, sedadla na galerii III. oddělení K 1·06, sedadla na galerii IV. oddělení K —·86, k stání v přízemí K 1·70, spolkový lístek do přízemí k stání K 1·06, k stání na galerii K —·42, dětské lístky v přízemí a na I. balkon K —·64, dětské lístky na II. balkon a na galerii K —·42.

Příloha „Typografie“ seš. 9., r. XX. Dle návrhu Otokara Císaře, tiskl Jos. Vlk v knihtiskárně „Politiky“ v Praze.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

OBĚŽNÍK, čtyřbarevný, návrh a provedení R. Ondráčka, vytiskl Josef Vlk v knihtiskárně »Politiky« (49).

DOPISNÍ PAPÍR A OBÁLKA, dvoubarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (50).

VINNÍ LÍSTEK, dvoubarevný, návrh a provedení Karla Šifnera, tiskl Boh. Horáček v knihtiskárně Th. Venty v Praze (51).

ZÁHLAVÍ DOPISNÍHO PAPÍRU, ADRESKA, dvoubarevné, návrh a provedení M. Zemana, tiskl Frant. Málek v knihtiskárně »Politiky« (52).

DIVADELNÍ PROGRAM, jednobarevný, dle návrhu O. Císaře, tiskem »Politiky« v Praze (53).

TITULNÍ LISTY, jednobarevné, návrh a provedení M. Kalába, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze (54).

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redaktor části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

Stroj :Austria:

též k vysekávání a raženi, jakož i pro velmi jemný barvotisk, silné soustavy a nejnovějšího sestrojení.

Továrna na stroje a slévárna železa

JOSEF ANGER & SYNOVÉ

VÍDEŇ-HERNALS
HAUPTSTR. 122

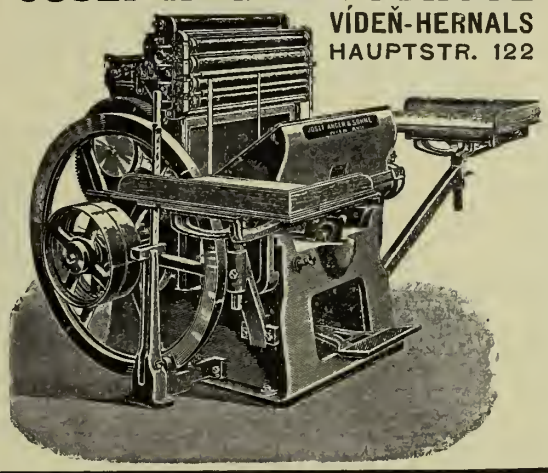

Zastupuje B. Fr. Zrnka odborný závod pro grafický průmysl PRAHA II., Havlíčkovo náměstí 7.

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

K VYŘEZÁVÁNÍ DO
PODTISKOVÝCH DESEK
Ia. DELMENHORSTSKÉ

LINOLEUM

V NEJLEPŠÍ JAKOSTI
A SÍLE,

KTERÉ BYLO PŘI TYPOGRAFICKÝCH KURSECH TECHNOLOG. MUSEEM POŘÁDANÝCH ZE VŠECH ZA NEJLEPŠÍ UZNÁNO

NABÍZÍ

ANT. ZEMAN V PRAZE

TELEFON 328. FERDINANDOVA 17.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.

TELEFON Č. 3060.

VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE ! !

JOSEF JIROUŠEK,

AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ

PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.

TELEFON 3312. TELEFON 3312.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XIX.)

SLOH GOTICKÝ.

V románském slohu setkáváme se s velkou bohatostí ozdob, než musíme si uvědomiti, že tyto ozdoby nebyly tak závislé od účelu a tvaru zdobeného předmětu, jako ve slozích jiných. Poznali jsme, že oblouková obruba je nejrozšířenější a zároveň podstatnou známkou románského slohu vůbec. O románském slohu víme, že v jeho vývoji se velmi mnoho uplatnily dekorativní tvary germánských a keltických národů. Je to ono rozmanité pletivo a fantastická zvířena, upotřebená v dekoraci, jakož i z byzantského slohu převzaté tvary akantu i palmety. Konečně poznáváme z ozdob v románské architektuře upotřebených, že upuštěno bylo od antických tvarů, neboť tyto velice se liší od tvarů řeckých. Leč ku konci XII. stol. nastává obrat jak ve společenském žití a postavení národů, tak i v umění. Obrat přiveden byl nastalou jakousi svobodou v myšlení a nazírání v naukách i v umění. Se společenským obratem jde obrat v umění, toto přestalo býti závislé na stavu kněžském a panském, neboť v době středověké povstal nový stav městský, jenž horlivě podporován byl panovníky. Až do této doby, tedy do XIII. stol., hledati dlužno na př. stavitele mezi mnichy a ve stavu duchovním vůbec, než jakmile se vyvinul stav městský, počalo umění přecházeti do rukou světských, což vedlo k tomu, že povstaly známé cechy a bratrstva ku vzájemné podpoře i vzdělání.

V této době tedy na konci XII. stol. a začátkem XIII. století byla ve Francii velká stavební činnost a právě zde ve Francii severní vyvinul se nový sloh, jejž nazýváme slohem gotickým. Na památkách z té doby můžeme dobře postřehnouti smíšeniny románského a gotického slohu, z čehož zřejmo, že francouzský románský sloh v té době nebyl ničím jiným než jakýmsi předběžným stavem ve vývinu slohu gotického vůbec. Sloh tento tak jako románský rozšířil se záhy do vůkolních zemí, ve kterých (jako při jeho předchůdci) vznikly zvláštní školy, takže mluvíme-li o slohu tomto, nutno rozeznávati:

1. Francouzský gotický sloh.
2. Anglický gotický sloh.
3. Německý gotický sloh.
4. Italský gotický sloh atd.

Následkem toho, že sloh gotický se vyvinoval dle toho, jak v které zemi byl pěstován, můžeme mluviti i o české gotice. Časová perioda slohu gotického v jeho vývinu trvá až do XV. století. Ve slohu gotickém poznáváme dle jednotlivých škol, že sloh tento každým národem vzděláván byl úplně samostatně a dobře vidíme, že v něm převládá vždy povaha dotyčného národa. Z příčiny té stalo se gotické umění »uměním národním«, neboť gotický sloh poskytnul jednotlivým národům svobodu a možnost k samostatnému vývoji umělecké činnosti. Ač sloh tento vznikl z románského, vyvinul se takovým způsobem, že stojí se svým systémem zcela v protivném směru svého původce. Avšak i tento vývoj gotického slohu, ač v něm uplatnily se vlivy světské, přece stál ve službách církevních. Sledujeme-li vývoj gotického slohu na památkách nám zachovaných, musíme při pozorování těchto mohutných a nádherných staveb katedrálních míti na paměti, že stavby ty byly prováděny po dlouhou dobu a že v době té vystřídalo se několik generací, což mělo za následek, že ve znamenitých těchto památkách nenalezáme charakter určité doby jen jeden ve provedení celkovém, nýbrž jeví se v nich často vývin veškerého slohu za celá tři století. To ovšem má za následek, že mnohé při pozorování celku ruší svojí neharmonickou úpravou, při pozorování jednotlivých částí jsme však uneseni krásou a uměleckou dovedností, když dotyčné

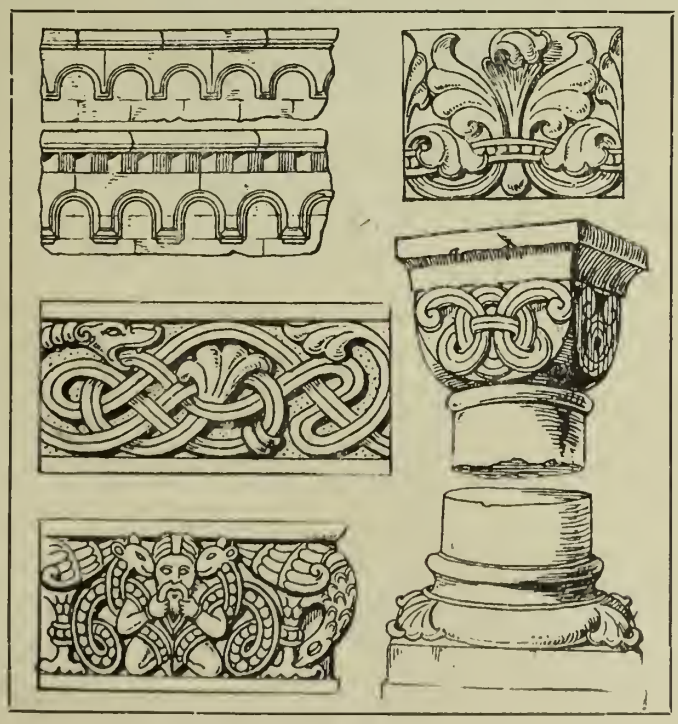

75—79. Sloh románský.

části náleží téže stavební periodě. Poznali jsme již, že vznik gotického slohu musíme hledati ve slohu románském než chceme-li seznati systém a rozdíl vzniku gotického slohu, třeba si aspoň ve hlavních rysech uvědomiti, co gotický sloh z románského, přijal a jak přejaté k svému účelu využitkoval. V románském slohu jsou klenby v plném půlkruhu, což mělo za následek, že pro svou tíži vyžadovaly velmi silné podpory; v gotickém slohu však vidíme, že přidržel se v klenbách důsledně oblouku lomeného, čímž vznikla lehká kostra, ve které stěna prostor jen uzavírá, vůbec plné a mohutné zdi románského slohu nahražují se v gotice soustavou žeber a pilířův. Dále je patrno rozčlánkování celku na množství samostatných menších dílů. Jako materiálu užíváno výhradně tesaného kamene.

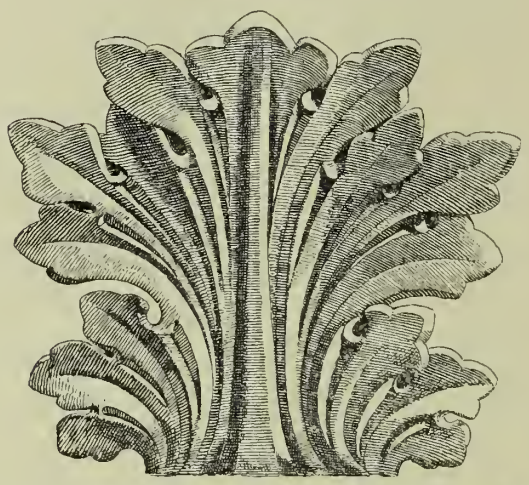

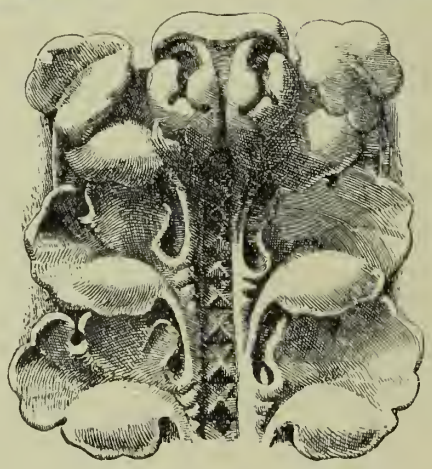

80—82. Gotické tvary akantu ze XII. století.

I ve slohu gotickém ve stavbách chrámů je zachováván základní tvar basilik, leč záhy poznáme, že je zde nový systém. Kostely mají též lodi hlavní, vedlejší, příčné a prodloužení podélné lodi s kůrem, který je s apsidou v celek spojen a zakončen stranami mnohoúhelníka. Tak jako přejatá klenba byla jinak uspořádána nežli ve slohu románském, tak i gotický pilíř byl samostatně vypracován. Nejdříve vidíme že pilíř je tvarem válcovitý, leč jak jsme již poznali záhy, panuje v gotickém slohu mnohonásobné článkování, a jako klenba byla hojně článkovaná, tak bylo tomu i u pilíře; každý pás, každé žebro má svoji podporu, což děje se tak, že pilíř obloží se kolem do kola menšími sloupky rozličně silnými. Tyto sloupky jsou dohromady spojeny se společným podnožem deskami a žlábky. Hlavice sloupků mají tvar kalíškovitý a jsou kolem obloženy dvojím věncem z lupenů, jichž motivy vzaty jsou z přírody; ale během doby upustilo se od těchto hlavic a vidíme, že přepásané články pilíře rozkládají se nepřetržitě do všech pásův a žeber klenby. V románském slohu působily mohutné zdi, kdežto v gotickém jsou hlavně pilíře a jich uspořádání. Seznáváme tedy, že hlavice jsou po většině jakési prodloužení dříků, okolo kterých možno volně klásti listy i květy. Dekorující lupeny a větve obklopující hlavici směřují vesměs do výšky, avšak největšího rozdílu proti hlavicím jiných slohů dodává hlavicím gotickým to, že upotřebeno bylo dekorativních motivů domácích rostlin. Velmi důležitým stalo se v gotické architektuře okno. V románském slohu jen malý otvor, v gotickém velké, vysoké okno vyklenuté do lomeného oblouku; avšak i okno podléhá známému dělení v částice, jako všechny jiné části v gotické stavbě. Prostora v okně dělí se kolmými kamennými pruty na menší plochy, tyto pruty se nahoře spojují trojitými obloučky; pole, které se takto vytvoří mezi menšími a hlavním obloukem, vyplňují se k vrcholu měřickými tvary, které jmenujeme kružbou. Nejstarší kružby jsou ony rozličné pravidelně z kruhovitých částí sestavované listy, které v pozdější době se změnily v táhlé tvary. Kružbu nalézáme i mimo okna co ozdobu na stavbách gotických. Vytvoření velkých oken dalo v gotické architektuře podnět k užívání malby na skle, neboť přílišné světlo bylo nutno tlumiti, což dálo se buď figurální neb ornamentální malbou na skle. Okna světských staveb byla čtyřúhelná, pruty rozdělená

v podobě jednoduchého anebo dvojitého kříže. Portálu věnována již v románském slohu péče, ve slohu gotickém rovněž nebylo ho zapomenuto. Spatřujeme, že ostění je zdobeno štíhlými sloupky, které později byly žlábkované. Nadpraží vyplněno kružbou neb skulpturou atd.

Nemožno zde celou gotickou architekturu v jejím vývinu sledovati, leč naznačíme alespoň části, ve kterých spočívá rozdíl slohu. Bylo užíváno lomeného ostrého oblouku, zdi byly seslabeny, velká prolomená okna, tlak kleneb rozváděn na opěrací pilíře, věže byly štíhlé a vysoké a střechy příkré. Konečně můžeme dodati, že jednotlivý detail nemá v žádném slohu tak určitě vyjádřený konstruktivní charakter a vesměs základ měřický, jako ve slohu gotickém.

83. Gotická skulptura ze XII. stol.

Dle vzniku, rozvoje i úpadku slohu gotického dělíme jej na tři období:

1. Sloh přechodní prvotný, tak zvaná ranní gotika panující od konce XII. až do XIII. století.

2. Gotika přesná čili vyvinutá, ozdobná gotika XIV. stol.

3. Gotika pozdní nebo přemrštěná, jinak též zvrhující (v úpadku), ovládající XV. až i XVI. stol.

Co ornamentální okrasy se dotýče, nutno k tomu, co jsme si již o gotické ozdobě připomenuli, ještě dodati: Ornament gotický je rázovitě samostatný. Motivy jsou figurální, rostlinné i architektonické. Nejstarší tvary, jak možno na stavbách pozorovati, jsou měřické. Největšího významu nabyl kruh, jeho jednotlivé díly a dělením i řaděním povstalé kombinace. Ornamentální okrasa rostlinná byla rázu naturalistického, užito květiny jak domácí tak i cizí. Pozorujeme, že se hledí napodobiti listy jednotlivých květin, jako: břečťanu, vinného keře, dubu, buku, jetele, květu lesní fialy, bodláku a růží, rostliny tyto mají však v gotickém slohu také svůj symbolický význam. Dle toho, jakým způsobem a jak byly list neb květina co ornamentální okrasa pojmuty, poznáme dobu, kdy které to dílo vzniklo. Období I., tedy doba XIII. stol., miluje plné a široké lupeny jen velmi málo stylisované, takže dle toho snadno poznáme období druhé, kde již stylisace je provedena, neboť ve třetím období je viděti patrná odchylka od přirozených tvarů, k čemuž nutno také dodati, že pozdější dobou zpracováván byl skoro výhradně list kapustový.

Tento postup si vysvětlíme, máme-li na paměti, že ornamentální dekorace gotického slohu nekryje se s dobou architektury. Víme, že architekturu gotickou poznáváme již uprostřed XII. stol., avšak ornamentální okrasu vidíme ještě v celém XIII. stol. ve vleku románského slohu. Na ranním gotickém ornamentu je tak velký a patrný vliv románského slohu, že rozdíl je mnohem větší mezi ranní a pozdní gotikou, než-li mezi ranní gotikou a románským slohem. Až teprve v pozdní gotice podřaďuje se ornamentální okrasa architektuře. Tu teprve slouží ornament k tomu, aby celek architektury doplnil neb vyznačil.

84—86. Gotická výzdoba z katedrály v Amiensu.

V dalším vývinu ornamentu pozorujeme, že měřické tvary se dosti rozmnožily, neb počalo se používati bordur a rozličného orámování. Také úponovitý ornament se mění, dostávaje tvar podlouhlý a stočené listy bývají hlouběji podpracovány, vzniká zároveň modelace a stínování, čímž hleděno docíliti plastického dojmu. Tvar listu pomalu upouští od kulaté formy a stává se ostře špičatým. Tento obrat však v miniaturní malbě jen velmi zvolna se propracoval ku gotickým tvarům. I zde užito styli-

sované a naturalistické květiny, dosti často i obojího způsobu společně, zvláště poslední dobou. Při tom bylo užito charakteristického stínování a půltonových barev, zvláštního nasazování světla, velké rozmanitosti a nádhery.

Vůbec panuje v ornamentální okrase pozdního slohu gotického použití zvířeny, lupeny byly rozličně stáčeny a nakupeny, listy jsou ostře vykrojené a ve stuhy spleteny.

Ještě musíme se zmíniti o zajímavé proměně, kterou sloh gotický na konci svého ovládání umění prodělal. Je to oblouk hrotitý, jenž nahražen byl obloukem Tudorovým (v Anglii vzniklým). Oblouk ten byl buď nízký neb vytažený, poznáváme jej na obráceně vykroužené špičce. Profily v rozích pronikají a přečnívají. Římsa sestrojena z ploch, které stávají se ostřejší, a kružby okenní mají konstrukci na základě tak zvaných plamenů. U nás v Čechách je to tak zvaný sloh Vladislavovy doby.

Že ozdob bylo v gotickém slohu hojně užito, vidíme na vyzdobení oken, na bohatých fialách, věžičkách, kružbách, obloucích a oněch jednotlivých částech architektonických. Sochař i malíř měli hojně práce v tomto slohu, neboť vše je pokryto ozdobou. (Pokračování.)

ZE STUDIJNÍ CESTY TYPOGRAFIE.

Píše KAREL ŠIFNER.

Z celého toho kolosu, z celé objemné kádě získá se všeho všudy as 120 *kg* barevného prášku. Ale co tu ještě je práce nežli i toho množství výrobku pracovník dosáhne. Opustili jsme káď prvou, kde barva byla již téměř hotova. V druhých zas jiné barvy prodělávají právě buď prvé či druhé mísení. Děje se to tím, že voda, jíž používá se k mísení barvy, ku snažšímu její rozpuštění, až třikráte během mísení nechá se po usazení barevné kaše odtéci, načež opět jiná, čistá jest napuštěna. Barvy získávají tím značně na čistotě. Když konečně i poslední proces čištění a mísení jest odbyt, barva na dně kádě v husté kaši jest usazena, použije se jednoho ze dvou způsobů k znenáhlému jejímu vysušení. Starší způsob jest vypouštění barevné směsi do pytlů, ze kterýchž pak voda zbylá lisováním se odstraňuje. Proces druhý, novější, je značně rychlejší. Vzduchovou pumpou žene se barevná kaše do přístroje, sestávajícího z celé řady prkenných rámů v nichž napjato plátno, na kterém pevné součástky barvy se usazují, kdežto voda odtéká. K dosažení ještě rychlejšího výkonu lze pak barevnou usazeninu i v rámech lisovati.

Při návštěvě naší viděli jsme zajímavou věc, o které i na tomto místě se zmíním. — Veliká káď obsahovala bělavou tekutinu as do $^1/_{10}$ svého objemu vnitřního. Když jsme se dostavili, počali právě připouštěti vodu a k tomu za neustálého mísení strojem přiléval dělník špinavě žlutou směs jakousi. A jako zázrakem vidíme, kterak dvě tyto barvy, bílá a žlutá, mísené vodou, dávají třetí: nádhernou červeň. — Zázraky chemie! — Vyčkali jsme až byla nádoba plná, a než jsme došli dolů, hnali již vyrobenou takto barvu do lisu. — Když jest barva v rámech usazena, oddělují se tyto, barva se z nich vykrajuje, rozkrájí se na menší kusy a na prkenných destičkách odnáší se do sušárny, kde nadmíru »příjemné« teplo parních rour zbavuje ji posledních zbytků vody. Nesmírně rádi utekli jsme z toho přímo tropického vedra, jež v sušárně panovalo.

Laskavý a neunavný náš průvodce vedl nás dále, do místností, kde vysušené, tvrdé kusy barvy melou se ve zvláštních mlýncích na jemný prášek a pak ještě prosívají. Tak hotoveny jsou barvy práškové.

Nyní přicházíme ku nejdůležitější pro nás části továrny, a sice tam, kde hotoví se vlastní barvy pro knihtisk, měditisk a kamenotisk. Projdeme místnostmi, kde v největším pořádku uloženy tisíce plechových krabic na barvy. Pan řid. Kraetke ukazuje nám na velikosti krabic, jak nestejnou váhu mají různé barvy a uvádí příklad nejdrastičtější, kde na 1 *kg* žluté barvy stačí malá krabička, kdežto na totéž množství barvy červené nutno vzíti krabici skorem dvakráte větší. A již vcházíme do velikého sálu, kde všude to sviští: nahoře řemeny, dole mísené barvy, tlačené mramorovými a kovovými válci a roztírané až do největší jemnosti. Procházíme tak místnostmi, kde trou se barvy pestré, letem shlédneme výrobu barvy bílé, jež koná se ve zvláštním oddělení. A jest toho opravdu třeba. Neboť těch asi dvanácte či více »odstínů« bílé barvy, kterou továrna vyrábí, musí se mísiti a spracovati s největší přesností. — Téže opatrnosti třeba i při výrobě černi. Nikdo by neřekl, co taková černá barva dá mísení a tření, kolik a jakých spotřebuje přísad, aby dosáhla žádoucího tonu nebo lesku. Čím větší intensitu má černá barva míti, tím více nutno přidávati modři různého druhu za úzkostlivě šetřené teploty.

Z těchto místností odcházíme shlédnouti domácí tiskárnu. Hezká místnost. Vzduch, světlo, krásné stroje knihtiskařské, kamenotiskařské, malý lis pro měditisk a v koutku miniaturní sazárnička na sázení přítisků k ukázkám barev. Malou chvilku pozdrželi jsme se pak v kanceláři p. řiditele, kde poděleni byli všichni pěknou kollekcí tisků v eleg. obálce a již zve nás stále usmívavý náš průvodce k malému občerstvení. V pěkné, útulné restauraci probírali jsme své reminiscence na prvou návštěvu svoji v průmyslovém podniku, na prvou etapu našeho věděníchtivého putování. Za veselé nálady

vyměněny přípitky. Pan řid. Kraetke v pěkné řeči poukázal na to, jak důležitým jest odborné vzdělání shlédnutím cizích krajů a podniků. Sám, bývalý strojmistr, i v organisaci velmi činný, potěšen jest tím, že zvláště mladší kollegové, účastníci, tímto způsobem snaží se získati zkušenosti pro svoji praxi. — Případným způsobem odpověděl p. řiditeli koll. Mrázek, připiv p. Gleitsmannovi, p. řiditeli i dalšímu rozkvětu závodu. — Pan řid. Kraetke jest pravým »selfhelpmanem«, jak říkají v Americe. Jeden z těch, kteří vlastní silou, vlastním přičiněním a touhou povznesli se z malých začátků ku postavení tak čestnému a co hlavního: nezapoměli i na tomto místě řad, z nichž vyšli, hlásíce se vždy k nim. Také později, jak ještě se zmíním, setkali jsme se na své cestě s jinými čestné postavení zaujímajícími bývalými kollegy, kteří hlásili se ku bývalému stavu svému s hrdostí. A vždy to bylo v závodech, které nacházely se v rozkvětu největším, jakoby na důkaz, že dobrý odborník - praktik více závodu prospěje, než síla theoreticky sice vzdělaná, nemající však o výrobcích závodu ponětí. Tato pravda bohužel u nás jenom ztěžka dobývá si půdy. Pořád ještě rozhoduje protekce a jiné vlivy. — Dle toho pak to často také vypadá.

87. Gotická výzdoba ze XII. stol.; z gotick. kostela v Kentu v Anglii.

TOVÁRNA ROCKSTROH & SCHNEIDER NÁST. Zdrželi jsme se poněkud déle při přátelském hovoru s p. Kraetkem, a pak když jsme se rozloučili, musili jsme hodně pospíchati, abychom ještě někde mohli poobědvati. Bylo už skorem půl jedné s poledne a o 1'55 odjížděl vlak do Heidenau, kdež naše návštěva na 2. hodinu byla ohlášena. Teď si představte ten spěch. Někteří samou starostí ani neobědvali. Ten náš prvý den prohlídek začal tak, že právem byli jsme zvědavi na jeho pokračování. — Tak tedy na vlak! Na dopisních papírech továrny je sice místo udáno jako Dresden-Heidenau, tedy pořád ještě Drážďany, ale pěkně děkuji za ten kousek cesty. — Je to asi jako z Prahy do Roztok. Tedy předměstí už hodně »na periferii«. — Z nádraží ještě hezký kousek silnice a konečně asi o půl třetí stojíme před celým tím rozlehlým komplexem budov, který tvoří závody zabývající se výhradně výrobou tyglovek »Viktoria«, chvalně známých, rychlolisů, které teprve čekají svou budoucnost, velkovýrobou rytin pro umělé ražení atd. atd., jak to všecko ještě dále popíši. V továrně již nás čekali. Uvítal nás centrální řiditel, který představil nám našeho průvodce pana řid. Sieverse, rovněž býv. kollegu, odborníka a to na slovo vzatého. Pan Sievers jest zároveň redaktorem odb. časopisu »Viktoria«, továrnou vydávaného a v továrně tisknutého a jeho články šifrou S-s znamenané, jsou hledány i v jiných listech odborných. Když jsem jej pozoroval, tu tak mimoděk napadla mi ta slova, jichž užil jsem ve článku předchozím o továrně Gleitsmannově, jejím řiditeli. Opravdu šťastné závody, které mají takovéto úředníky! A spokojené i dělnictvo, jehož práci řídí odborník a ne člověk, který o ní nemá ponětí. Vše to pak znáti i na výrobcích závodu. U firmy Rockstroh & Schneider pak posudek jistě vždy nejlichotivější. — Pan řiditel Sievers vedl nás závodem. Jaká to nádherná podívaná již na jedinou tu dílnu, kde montují a zkouší se stroje závodem stavěné. — Transmisse, řemeny, a zas a zas, po celém tom prostranství, kde by se pohodlně vešly čtyři sály naší »Besedy«. A to je jen jedna dílna z mnohých. Zde výhradně jen montují se »Viktorky« ve všech velikostech, rychlolisy a konečně dvě novinky továrny: elegantní drobné tyglovky »Merkur«, kteréž jsou určeny k tomu, aby úplně z užívání vytlačily dosavadní »amerikánky«, což dojista se jim při snaze továrny po neustálém zdokonalování povede. Jsou to tyglovky lehké vzdušné konstrukce a rychlého chodu, výhodné pro tisk merkantilních prací, spojující přednosti »amerikánek« s přednostmi

88. Gotická výzdoba ze XIII. stol., klášter Mont St. Michel.

»Viktorek« a jistě nebude dlouho trvati a přijde doba, kdy amerikánky a jejich třesk z našich strojoven vymizí úplně, ustoupiv tichému sklapování válečků těchto elegantních strojků. — Druhou novinkou závodu jsou razící stroje »Herkules«. Staví je továrna od menších typů až ku kolosům, kterým je hračkou formovat $^1/_2$ *cm* silnou lepenku, jako by to byl hedvábný papír. Stroje »Herkules« určeny jsou ku barevnému ražení, které v nynější době dobývá si stále více obliby. Jejich typ je naprosto odlišný od strojů »Viktoria« a zcela uzpůsoben k jich těžkému úkolu. Již pouhý pohled na tuto massivní hmotu, na tu pevně spojenou směs železných i mosazných součástek vzbudí v pozorovateli respekt, který ještě stupňuje se pozorováním jich výkonu. Více o nich psáti nebudu. Jistě, že naši strojmistři vynsanaží se, získati si informací dalších. — Jenom trochu ještě poukáži zde na to, co práce dá zhotovení takového stroje. Viděli jsme nejprve modelárnu, pak, většina z nás černé peklo poprvé, nazvané slevárnou, strojovnu, soustružnu — a všude jsou v obráběcích strojích součástky známých těch typů, se kterými v knihtiskárnách se setkáváme, na nichž pracuje se před jich sestavením. Takový stroj běží po několik měsíců v dílnách. Sotva jej začnou montovat, už připojí jej řemenem k transmissi a stroj je v chodu až do úplného svého sestavení. Součástky jedna po druhé se přidávají, až je stroj celý. A tak běží stroj na prázdno, až pracuje v dokonalé harmonii. Pak teprve vloží se do stroje válečky, forma v plné jeho ploše tiskové, zatře se barva a zase běží stroj potud pokud každá závada, i ta nejmenší, není zúplna odstraněna.

Opouštíme plni údivu tuto místnost, bychom se odebrali do prvého patra, kde nachází se dílny ryjecké, stroje pro zkoušení matric a hotovení »patric« a domácí tiskárna. Ještě se schodů vštěpujeme si zpětným pohledem krásnou tu podívanou v paměť a již vcházíme do dílen ryjeckých. Jedna podívaná lepší druhé. Tam hluk práce fysické, ruch a šum strojů, zde ticho! Jen řady hlav sklání se nad prací vyžadující veškeré pozornosti, nad prací, která stejně vyčerpává tělo i ducha. Krásné, světlé, vzdušné místnosti působí na nás dojmem nejlepším. Je zde řada pokusných strojů, na nichž zkouší se rytiny. Jeden po druhém v jeho speciální práci uváděli nám v činnost! Pěkná podívaná byla na tiskaře, který za necelých deset minut úplně připravil formu dosti značných rozměrů k ražení. Patrice zhotovují se vesměs pomocí prášku »Viktoria«, vlastní to komposice továrny. Další naše návštěva platila domácí tiskárně. Ta se vlastně teprve zařizuje. Zvláště sazárna je doposud v prvých začátcích. Zase vzduch, světlo, prostornost. Ani nebudu uvádět vše, co se nám zde líbilo. Jsou tu v chodu všecka čísla »Viktorie« jakož i rychlolisy závodem stavěné, na nichž právě tiskli nové číslo svého listu, který jest obsahově i přílohově velmi cenným, a jejž i pozornosti našich kollegů doporučujeme. U rychlolisů novinkou byly vykládače vzduchové, bez šňůr, bez dřevěných či jiných vykládačů. Potištěný arch uchopen je zde dvěma chapadly, které jej obloukem vynesou na vykládací stůl a zde jej pečlivě uloží, čerstvý tisk nepřijde tím vůbec do nebezpečí, že bude rozmazán, či že utrpí jiného poškození. Co ten vzduch bude ještě u nás dělat, to teprve ukáže budoucnost. Zatím už nakládá a vykládá u rychlolisů a pracuje na »Monotypkách«. U firmy Rockstroh & Schneider, která zaměstnává přes 900 dělníků, poprvé viděli jsme také tak zv. zařízení pro dobro dělnictva: šatny, umývárny, koupelny. Byli jsme po prohlídce závodu pohostěni v závodním hostinci, jakési kantině, kde dělnictvo za mírný peníz obdrží pokrmy i nápoje v době svých pracovních přestávek. Zisk kantiny určen jest opět institucím dělnickým (nemocenské, pohřební, úrazové pokladně). S těmito zařízeními setkali jsme se na své cestě v této továrně poprvé. (Pokračování.)

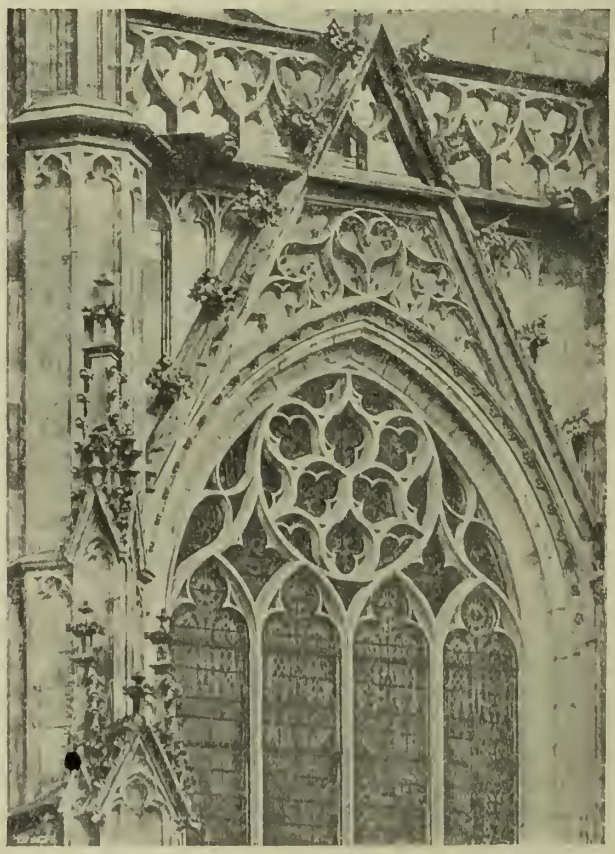

89. Gotická skulptura z XV. století s kathedrály v Bois le Duc.

PRAHA, dne _____

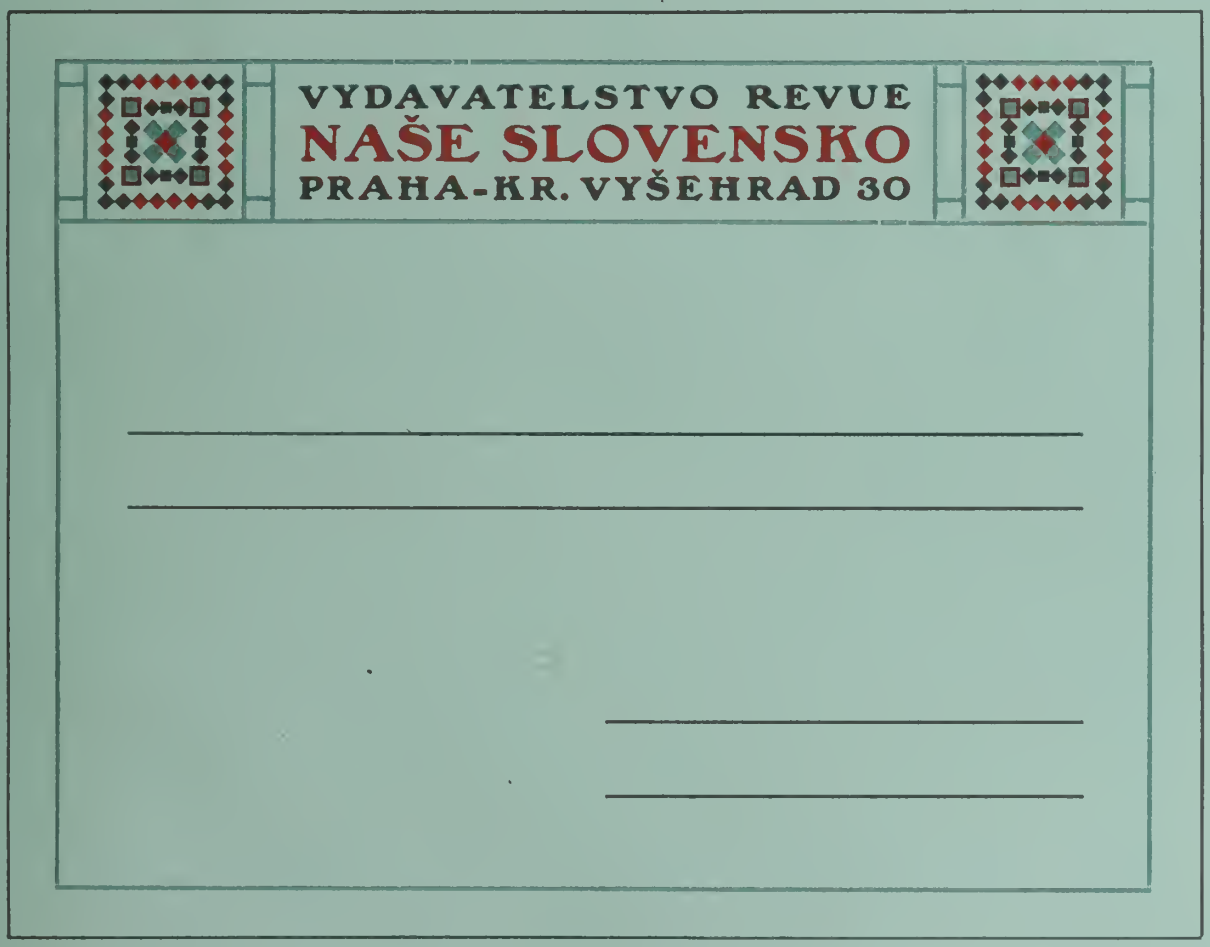

Příloha „Typografie" roč. XX., č. 10.
Navrhl a provedl Jarka Motyčka. Vytiskl Jan Kobes v tiskárně Antonína Reise na Král. Vyšehradě.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XVI.)

V organisačním našem životě velikou událostí bylo otevření našeho spolkového domu. Dne 14. dubna 1895 vešli jsme ve vlastní spolkovou budovu, kteráž korunovala dílo započaté zdárně v idei svépomoci a vzájemnosti. Byl to v pravdě mocný a dojemný okamžik, když zahájena byla slavnostní valná hromada ve vlastním spolkovém sále za přítomnosti četných vzácných hostí, zvláště pak zástupců bratrských našich spolků ve Vídni, Brně, četných dřívějších zasloužilých pracovníků v organisaci naší a u přítomnosti velikého počtu členstva z Prahy i z venkova, jež vesměs s výrazem radosti a uspokojení přišli, aby ochrannou budovu tuto zasvětili a nový život spolkový v ní zahájili. Vřelá slova předs. Krunerta, jenž vylíčiv významné dějiny spolku, poukázal ku šlechetným úkolům a směrům spolku, vznesl přání, aby v síních domu našeho povždy jen opravdová volnost, rovnost a srdečné a upřímné bratrství vládlo a která vyzněla krásným a vznešeným heslem: »Buď práci čest!«, učinila hlubokého dojmu a doznala vřelého přijetí. Na večer téhož dne se konala slavn. akademie, která měla krásný průběh a dala příležitost četným hostům a přátelům organisace naší ku projevům přízně, obdivu a lásky.

Spolek náš dospěl tu ku jedné z nejvýznamějších met snahy své, zabezpečiti určitěji jmění své, určené ochraně a blahu svého členstva.

Nelze zde zamlčeti, že spolek náš, stav se stavebníkem, prodělati musel všecky ty strasti a slasti, jaké, dle pověsti, *právě* v Praze jsou stavebníku údělem. Shledali jsme, že pověst tato nelhala a přesvědčili se také, jak málo platí u slavné representace obecní spolek dělnický s výkonností tak humanní a tak rozsáhlou jako jest spolek náš. Všude jinde by zajisté spolku takovému bylo bývalo mnohé usnadněno, mnohé uleveno, avšak spolek náš musel kalich trpkosti vypíti takřka až na dno. S bezohlednou téměř přísností bylo vůči nám vystupováno takřka od počátku stavby, ano zakazovány nám i věci, které pak sbor ob. starších seznav oprávněnost jich, povolil. Vedlo by příliš daleko, vypočítávati všecky ty svízele, jaké nám byly údělem, ač jsme se snažili osobními žádostmi u různých činitelů získati sympatie pro spolek náš, nežádajíce o něco mimořádného, o nějaké snad zvláštní výhody, jedině o věci, které dle znění odborníků samých nebyly žádnou zvláštností, *ano jinde i bez závady snad se provedly.*

Čilý ruch spolkový a organisační vůbec a hlavně *hnutí směřující ku provedení normálního cenníku* vedlo k tomu, že přikročeno bylo ku vydávání »Veleslavína« třikráte za měsíc.

První rok *svazku rakouských typografických spolků* končil úspěšně. Již tento rok činnosti svazkové přesvědčil nás, že svazek tento jen úspěch a účinnější výkonnost našich podporovacích zřízení přinese. Pro svazek ten získány byly spolky v *Terstu, Krakově a ve Lvově.* Za vyznamenání sídla našeho spolku dlužno bylo považovati, že *druhý*, co do významu však hlavní sjezd svazkový položen byl na rok 1896 do Prahy, na němž plné bylo již zastoupení všech rakouských typografických spolků, sdružených ve svazku.

Otázka sázecích strojů přijímala na sebe stále větší ráz určitosti a bylo nutno věnovati jí plné pozornosti i se stanoviska naší organisace. Zde nalezl ústřední výbor ve snaze své i podporu gremia, které věnovalo 100 zl. pro řádného člena Typ. Besedy, který musí hlavní pozornost věnovati *stroji sázecímu* a podati o něm pochopitelný popis a výklad. Nadaci tuto doplnil pak spolek náš a na cestu tu vydal se kolega *Antonín Reis*, který také dokonalý výpis zkušeností zde získaných vydal ve spisu »*Za strojem sázecím*« a podal v pomocnické hromadě ze dne 29. září 1895 podrobnou zprávu. V příčině dodržování klidu nedělního podniknuty byly další kroky a také v souhlasu s gremiem podána petice na zemský sněm. Rovněž podána petice zvláštní deputací ministerstvu železnic za účelem ponechání prací železničních, jež měly vesměs přejíti do státní tiskárny vídeňské, v jednotlivých korun. zemích, kde ředitelství těchto drah jsou. Zde neslo gremium náklad na podání petic těchto, které ministerstvu předložili kolegové Krunert a Čermák.

V novém spolkovém sále našem uspořádána pak roku 1895 v červnu klubem Stará Garda Typ. Bes. *grafická výstava*, která bohatostí a zajímavostí svou upoutala plně pozornost nejen kruhů odborných ale také i široké veřejnosti a dosáhla velkého morálního úspěchu.

Ovšem mysle veškerého pomocnictva rakouského a tedy i veškerých kolegů v Čechách obráceny byly k otázce zavedení *normálního cenníku.* Byl to nejtěžší úkol, který měla organisace pomocnická řešiti. A právě k nám v Čechách obrácena byla největší pozornost, zde vyvíral nejen největší odpor principality, ale zde také národnostní otázka zdála se míti vlivu mezi principalitou. Proto také bylo nutno v Čechách provésti největší agitaci a upraviti půdu pro docílení toho, aby o cenníku normálním se jednalo.

Ústřední výbor hlavními svými funkcionáři a

opíraje se o vydatnou pomoc předsedy hromady pomocnické kol. *Čermáka* a některých členů výboru pomocnického, vedl největší agitaci na venkově jak českém tak i německém a podařilo se mu získati k naprosto svornému postupu veškeré pomocnictvo. Stejně dělo se v ostatním Rakousku, kde také vůbec svazkové představenstvo úsilovně působilo. Věc dospěla pak tak daleko, že svolána v Praze ku dni 10. února 1895 všeobecná schůze pražského pomocnictva knihtiskařského, kteréž úplně naplnilo veliký zahradní sál ostrova Střeleckého. Schůzi, které předsedal pomocnický předseda kol. *Čermák*, přítomni byli zástupci gremia a súčastnil se jí také předseda svazku našeho kol. *Karel Höger* z Vídně. Schůze měla manifestační průběh a již po učiněném proslovu kol. Čermáka byl zájem pomocnictva pro otázku tuto okázalý. Referát o postupu prací o normální cenník podal kol. *Ant. Reis*, načež kol. *Krunert* podrobně probral poměry pracovní a mzdové a odůvodnil jasně nutnost zbudování normálního cenníku. Nadšeně přijat byl kol. *Höger*, který v obsažné řeči jasně vyložil celý ten materiál na zpracování normálního cenníku, ostře vytknul již možné důsledky strojů sázecích, které již na obzoru blízko stály, a vytkl onu bezpodmínečnou nutnost, aby pomocnictvo za všech okolností provedení normálního cenníku získalo. Zvláštního významu měla pak delší důvodová a živým souhlasem přítomných provázená řeč pana gremiálního místostarosty *B. Šimáčka* o všeobecné knihtiskařské situaci, ku kteréž kolega Krunert podal některá vysvětlení a obhájení pomocnictva. Pan místostarosta prohlásil pak určitě, *že výbor gremia o normálním cenníku jednati hodlá a že chce tak učiniti společně s ostatními principály z Rakouska.* Významný krok tedy v této otázce zdárně učiněn.

Toto prohlášení gremia mělo vliv na ostatní principalitu vůbec, ano i na principalitu německou z Čech, která měla v úmyslu vyjednávati samostatně se svými pomocníky. V důsledku pražské schůze předkládán pak na celém venkově v Čechách jednotlivými personály návrh normálního cenníku, co základ společného jednání a byl také většinou principálů přijat. Stejně určitě jednáno bylo pomocnictvem ostatních zemí v Rakousku a tak nabyla principalita přesvědčení, že pomocnictvo stojí tu v největší svornosti za požadavek tento. Došlo pak pod iniciativou vídeňské principality ku svolání společné konference zástupců principality a zástupců pomocnictva celého Rakouska, která se konala ve Vídni, dne 29. a 30. června 1895. — Charakteristickým zjevem bylo zde, že principalita, hlavně ovšem vídeňská, nerada by byla viděla, aby mezi zástupci pomocnickými byl kol. *Höger*. Tak často utkala se s ním a věděla jak otevřeně a určitě dovedl zájem pomocnický hájiti. Kol. Höger co předseda svazku, nechtěje snad státi se příčinou nezdaru věci, prohlásil sám, že na konference nepůjde, leč k žádosti *všech pomocnických zástupců* ponechal sobě celkové vedení pokud šlo jednak o porady těchto zástupců mezi sebou.

Z Čech zastupovali principalitu pánové: Loh Frant. a Stolař Jan (Praha), Bayer J. L. (Kolín) a Butter Karel (Chomutov); pomocnictvo zastupovali pak kolegové: Čermák Frant. Krunert K. (Praha), Götz Karel (Plzeň) a Jindřich Sachers (Liberec). Za předsedu konference zvolen byl za principalitu pan Em. Engel z Vídně a za pomocnictvo Karel Krunert z Prahy.

První část rokování nesla se o otázku, je-li nutno a také možno zavésti normální cenník. V debatě súčastnili se téměř všichni přítomní jak principálové tak i pomocníci a probrána tato otázka co nejúčinněji vylíčením pracovních a mzdových poměrů ve všech zemích. Se strany pomocníků bylo k podstatě normálního cenníku a jeho důležitosti a k významu devítihodinné doby pracovní nejúčinněji promluveno koll. Schieglem a Spitzkopfem z Vídně. Čechy, jak ani jinak při zemi s tak velice rozvětveným průmyslem knihtiskařským býti nemůže, tvořily hlavní osu rokování, neboť bylo k nim nejvíce poukazováno a v tom směru podal Krunert dokonalá objasnění cenníkových poměrů v Čechách na základě statistických dat a odůvodnil význam normálního cenníku.

Konečně byla se strany veškerých principálů nutnost zavedení normálního cenníku uznána.

Charakteristickým zůstane ale, že během celého rokování stále byla jen na pomocnících požadována záruka za provedení a také pak dodržování tohoto cenníku a kladeno jim na srdce, aby hleděli požadavky své cenníkové co možno mírniti.

Již z toho dalo se očekávati, že má při podrobném rokování o jednotlivé položky cenníku býti hodně smlouváno a v pravdě objevilo se v jednání o všeobecných ustanoveních, že je takřka snahou rozhodujících principálů na zlepšení poměrů učiniti *buď zcela nic anebo jen velmi málo.* Ba zdálo se i, že celá konference rozejde se bez jakéhokoli výsledku. Leč pevné stanovisko pomocnictva, které velice důstojně a odůvodněně hájilo své požadavky, jež značně dle objevivších se okolností i zmírniti se uvolilo, poněvadž žádným ohledem nechtělo, aby na ně padnouti mohla vina za nezdar konference a pak skutečná opravdovost, s jakou mnozí provinciální principálové úkol svůj pojímali, docílily toho, že rokování se nerozbilo, že ale pokračovalo se v něm co nejdůkladněji.

Zásada *devítihodinné doby pracovní* doznala sice většiny rozhodné, ne ale již nyní zaručené, po-

AKCIDENČNÍ SAZEČ

nalezne hojně praktických a účelných pokynů ke krásné, novodobé úpravě veškerých tiskopisů v „Krásné knize“ vydané spolkem Typografia. Cena knihy krásně vypravené 2barevně tištěné na ručním papíře, s četnými ukázkami, pevně a originelně vázané, 3 K 20 hal., poštou 3 K 45 hal.

Objednávky: Fr. Kraus, Praha, Belcrediho 534-VII.

Zmenšený plakát. Návrh K. Dyrynka, tiskl J. Vlk v knihtiskárně „Politiky“ v Praze. — „Typografia“ ročník XX. č. 10. Ukázky grafických prací č. 56.

něvadž musí být v jednotlivých zemích o ní ještě jednáno, ač delegáti principálští slíbili vesměs o provedení její se zasaditi.

Poněvadž pak *ustanovení všeobecná* cenníku vyžádala veškeren čas rokování, jež konalo se po oba dva dny vždy až do samého večera za vedra takřka již nesnesitelného, předložena vzhledem k dalším statím cenníku předsedou Em. Englem resoluce podaná principálskými zástupci, která zní:

»Dne 29. a 30. června 1895 ve Vídni shromáždění zástupci principálů korunních zemí: Dol. Rakous, Čech, Moravy, Hor. Rakous, Přímoří, Korutan, Krajinska, Štyrska, Solnohrad, Tyrolska a Vorarlbergu, Haliče a Bukoviny nabyli po dokonalém projednání společně se zástupci pomocnictva těchto zemí vedeným, toho přesvědčení, že zavedení normálního cenníku pro knihtiskárny v zemích na radě říšské zastoupených možným jest. Zástupcové principálů se přičiní získati své mandanty pro vyjednávání o tento cenník na základě pomocnictvem předloženého návrhu normálního cenníku a sice ve smyslu porad, ve kterých všeobecná ustanovení tohoto cenníku společně s pomocníky projednána byla. Pokud se týče oddílu II., týkajícího se sazby a s ní souvisících ustanovení, kterýž nebylo možno již v poradu vzíti, ustaví se užší komité, sestávající z pěti delegátů principálských a pěti delegátů pomocnických, které elaborat pro způsob počítání vypracovati a místním komitétům jednotlivých zemí zaslati má, aby tak konečná platná porada na zavedení normálního cenníku v společně a plně zastoupené schůzi v září, nejdéle říjnu t. r. konati se mohla.«

Za principály zvoleni do komitétu tohoto: pp. Jasper, Holzhausen, Rohrer, Thamm a Wimmer; pomocníci; pak ve zvláštní své schůzi zvolili kol.: Schiegla, Spitzkopfa, Wieltschkeho, Hofra a Thurnera.

Dále byla kol. Čermákem navržena a přijata resoluce, která dotýká se cenníku pro písmolijce a zní:

»Poněvadž na konferenci této bohužel žádný písmolijecký principál účasten není, vyslovují delegáti přání, aby cenník písmolijecký, přiložený tuto k normálnímu cenníku, vídeňskými principály a pomocníky písmolijeckými v nejkratším čase byl projednán a pak oněm zemím, v nichž písmolijny nebo tak zv. domácí slevárny se nalézají, sdělen, aby týž také i v místech provinčních zaveden býti mohl.«

Rovněž přijata resoluce, podaná kol. Schieglem v příčině výpomocného dělnictva, jež zní:

»Konference račiž v uvážení, že výdělkové poměry výpomocného dělnictva v knihtiskárnách nevyhnutelně opravy vyžadují, usnésti, že místní obvyklá ustanovení mají v určitější podstatu se uvésti a zlepšení mzdy nastati.«

Jeden charakteristický výrok pana předsedy konference Engla zasluhuje zde zmínky. Pan Engel pravil k pomocníkům asi takto: »Uznávám Vaši organisaci, jest v pravdě velkou a učinila mnohé pokroky, vím ale také, že není tak úplnou a silnou, jak nám uvádíte; kdyby byla takovou, pak byste si jistě požadavky své diktovali a ne o ně jednali.«

Slova ta patrně čelila na přerušení konference, leč pomocníci uvedli je v pravý stav, poučili o cílech a vyspělosti organisace a jelikož se jedná o docílení shody cestou smírnou — nechtěli diktát.

Na den 14. července svolána byla pomocnická valná hromada, aby pomocnictvo vyslechlo zprávu o cenníkové konferenci. Valnou hromadu přečetně navštívenou zahájil kollega Čermák, načež kollega Krunert podával velice obšírnou zprávu o celém cenníkovém jednání. Řečník končil slovy: »Otázka cenníku normálního jest velmi důležitou pro nás všecky ať mladé, ať starší a byť by snad z ní pro každého nevyplývalo hned hmotné zlepšení, jest ona nutnou proto, že jedině jí docílí se upevnění naší existence, existence to všech a proto nikdo se z ní vymykati nesmí. Naší povinností pak jest, jíti v otázce této v úplné solidaritě se soudruhy našeho venkova, neboť zájem náš jest rozhodně totožný.«

Zajímavým bylo pak proslovení gremiálního starosty pana *B. Šimáčka*. Pravil v podstatě: »Naslouchal jsem se stejnou pozorností vývodům řečníka jako všichni přítomní. Pan Krunert projednal velmi věcně jednání konference. Dvě věci se mne však nemile dotkly. První jest, že bylo vytýkáno zaměstnavatelům, že nechtějí platit vyučencům plný plat, aby tak nemohli se súčastniti organisace. Já vidím v organisaci dělnické prospěch jejich i náš. Jednám-li s dělnictvem organisovaným, vím že to bude jakousi zárukou smlouvy, kdežto ti, co stojí mimo organisaci, záruky této nedají. Za druhé byl jsem zklamán, pojednáním o konferenci vzhledem k tomu, co pronesl jsem na schůzi vaší v únoru t. r. Mluvím vždycky střízlivě, abych mohl slovům svým dostáti. Slíbil jsem vám na Střeleckém ostrově, že bude vyjednáváno o normální cenník. Dopis pověřovací, který dostali zástupcové gremia, stanovil, kam až mohou mandanti postoupit. Měli hlasovati pro specielní debatu, a jíti požadavkům pomocnictva co nejmožněji vstříc. Že většina zaměstnavatelů souhlasí s 9 hod. dobou pracovní, jest důkaz, že ani jediný závažný hlas se proti neozval. Myslím, že normální cenník zaveden bude, jest to rozjetý vůz, který se nedá zastavit a snahou gremia jest, cenník normální zavésti.«

Na vývody pana gremiálního starosty odpovídali koll. Krunert a redaktor *Jelínek*, který poukázal na nedostatečné výsledky konference, při níž v tak ostrém světle objevila se na straně jedné povolnost delegátů dělnických, na straně druhé pak neústupnost zástupců principálů. Řečník ohrazoval se pak proti útokům »Typograf. Listů«, které v celé otázce normálního cenníku zaujaly krajně nepřátelské stanovisko oproti pomocnictvu. Shromáždění přijalo pak konečně následovní resoluci: »Hromada pomocníků zaměstnaných při gremiu knihtiskařů a písmolijců v Praze, shromážděná dne 14. července 1895, béře na vědomí zprávu delegátů súčastněných na konferenci principálů a pomocníků ve Vídni dne 29. a 30. června 1895, jednající o zavedení normálního cenníku pro země na radě říšské zastoupené, a vyslovuje se, že jest co nejvíce litovati, že výsledek společné konference neměl onoho žádoucího a kýženého výsledku pro pracovníky živnosti knihtiskařské, jakého dalo se očekávati při stále opakovaných slibech zaměstnavatelů, že míní se upraviti mzdy tak, aby odpovídaly nynějším poměrům vůbec. Za tou příčinou ukládá se delegátům, aby při příští tarifní konferenci poznovu hájili všeobecné závady povšechného zlepšení, jakož i řádného upravení všech v rámec normálního cenníku spadajících požadavků. Kdyby však vyjednávání na společné konferenci říšské nemělo míti pro pomocnictvo žádoucího výsledku, oprávňují se delegáti ku přerušení dalšího vyjednávání. Vzhledem k tomu, že pomocnictvo knihtiskařské v Praze v této otázce má se za solidární s pomocnictvem na venkově v Čechách, ukládá se pomocnickému výboru, aby dožádal gremium v Praze, by zahájeno bylo společné vyjednávání v příčině vyslovených zásad o všeobecných ustanoveních cenníku normálního, jakož aby dožádáno bylo pražské gremium za svolání všeobecného sjezdu principálů z celých Čech, na němž by se jistá a určitá direktiva v příčině jednotlivých i celistvých požadavků pomocnictva uděliti mohla delegátům příští říšské konference, tak aby plným mandátem opatřeni byli a na základě určitého usnesení všech interesentů jednati mohli«.

Nespokojenost veškerého rakouského pomocnictva s výsledkem první konference cenníkové byla všeobecná a všude konány schůze a chystáno se skutečně k pevnému a určitému postupu v důležité této otázce. Resoluce jako v Praze, ba mnohem ještě ostřejší, byly i jinde přijímány.

Brzy po schůzi této v Praze konala se veliká schůze zástupců pomocnictva všech německých tiskových míst, a sice 18. srpna 1895 v Teplicích, kde o konferenci podávali zprávu koll. Krunert a Sachers a kde také předseda hromady pomocnické z Vídně a hlavní debatteur z konferencí vídeňských, koll. Schiegl, obšírný podal referát. Po té prohlášeno konati co největší přispívání ku tarifnímu fondu a přijata byla následovní resoluce: »Dne 18. srpna 1895 v Teplicích konaná všeobecná schůze pomocnictva knihtiskařského veškerých německých tiskových míst v Čechách vyslovuje pomocnickým zástupcům při ve Vídni konané říšské tarifní konferenci svou plnou důvěru a splnomocňuje je, aby ve srozumění s veškerými kollegy rakouskými závazná usnesení na druhé konferenci učinili.«

V pomocnické valné hromadě pražské, konané pak dne 29. září 1895 sděloval pomocnický předseda kollega Čermák, že obdržel od pomocnického výboru vídeňského vypracovaný již úplný návrh normálního cenníku, jak se na něm usnesla tarifní komise, zvolená vídeňskou konferencí a sestávající ze stejného počtu principálů i pomocníků a jíž bylo svěřeno vypracování podrobných ustanovení cenníku, neboť celková konference jednala toliko o všeobecných ustanoveních normálního cenníku. Dále sděluje, že pomocnictvo celého Rakouska rozděleno bylo v šest tříd mzdových. Dále sdělil řečník, že se usnesla tarifní komise pro cenník normální, že následkem velikých růzností cenníků novinářských jednotlivých zemí bylo od vypracování jednotného cenníku pro sazeče novináře upuštěno a doporučeno těmže, aby si cenník pro každou jednotlivou zemi sami vypracovali. Shromáždění se pak usneslo, že si přeje, aby normální cenník vešel v platnost dnem 1. ledna 1896 s minimem pro Prahu 13 zl. 50 kr.

Schůze podobné oné německých kollegů v Teplicích konané pořádány byly za velikého účastenství také v Plzni a Budějovicích, na nichž referoval kol. Krunert, a v Pardubicích kde referoval koll. Reis.

Předloha normálního cenníku, která vydána byla při »Veleslavínu«, byla předmětem rokování velké veřejné schůze pomocnictva knihtiskařského v Praze, která se dne 3. listopadu konala za předsednictví koll. Čermáka a za účasti starosty gremiálního pana B. Šimáčka, ve které četně kollegů činilo doplňky nebo opravy k návrhu tomu, jež byly pokynem pro delegáty na konferenci cenníkové.

Říšská cenníková konference konala se pak dne 10. a 11. listopadu 1895 zase ve Vídni a zpráva o ní byla dána pomocnictvu v Praze a v Čechách vůbec ve velké pomocnické schůzi dne 20. listopadu konané.

Předseda kol. Čermák sděluje, že na konferenci té bylo pomocnictvo z Čech zastoupeno kolegy Krunertem, Čermákem (Praha), Černým (Plzeň) a Sachersem (Liberec); gremium pražské zastoupeno bylo pp. Lambergem a Stolařem, principálové němečtí p. Butterem (Chomutov). Za český venkov nebyl nikdo z principálů přítomen. K dalšímu referátu o konferenci udílí pak slovo dele-

Navrhl a provedl Method Kaláb. Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze, Myslíkova 15

gátu kol. Krunertovi. Týž probírá záležitost tuto s velikou podrobností a dokonale, neopomíjeje ani zprávy o předporadě, kterou konali zástupcové pomocnictva v příčině některých zamýšlených změn v návrhu cenníku. V předporadě té seznáno však, že četné zamýšlené ještě změny by celou záležitost jednak zdržely a mnohé jsou takové, že prospěly-li by jedné zemi, v druhé takřka by byly na závadu a tu má-li býti cenník ten normální, musí se státi všem stejně prospěšným anebo aspoň rovnocenným. To hlavně má i vztah na požadavek, tlumočený pražskými pomocníky v příčině kondic výpomocných, kdy se strany četných delegátů rozhodně a důvodně přimlouváno bylo za připuštění těchto kondic a to jak se stanoviska humanního tak i praktického. Takže delegáti čeští s tím se spřátelili a ponechali věc tu pro místní dohodu, uznávajíce četné zde promluvené důvody. Před zahájením rokování o konferenci souhlasil pan Jasper jménem všech zde zastoupených principálů, že se tito na předcházející poradě dohodli na uznání 9hodinné doby pracovní ale bez přestávek — pakliže pomocníci připustí ku vřadění do cenníku některá jich přání a dále, že zavedení normálního cenníku činí se závislým na tom, když zaveden bude všude, totiž i v Polsku, kterážto země tentokráte své principálské zástupce nevyslala. Pomocnictvo ovšem žádalo dříve seznání těchto přání, nežli mu bude možno dáti určité odpovědi. To se stalo příčinou dlouhého rokování a skoro se již zdálo, jakoby se konference měla bezvýsledně rozejíti. (Pokrač.)

TECHNICKÉ KURSY GRAFICKÉ.

Napsal F. J. Havelka, assistent na Král. akademii v Lipsku.

SAZBA A KNIHTISK.

Při vstupu do velkého a vysokého sálu zdá se nám, jakobychom vešli v nějakou závodní tiskárnu; vůně terpentinu a barev nás zdraví jako starý známý, rovněž regály a podobné nářadí sazečské jsou nám již s dostatek známy. Brzy však pozorujeme, že jest zde málo druhů písma a tím již se liší toto oddělení od praxe. Toto omezení se na charakteristické garnitury jest právě výhoda, neboť žáci mohou tím intensivněji zaměstnávati se tvorbou »z mála« a luštiti úkoly jednoduchým způsobem. Požadavek, který klademe v přítomné době jest »jednoduše a vkusně!« Proto také práce zde povstalé nesou silný ráz účelné jednoduchosti a počátečně nemnoho se liší od sebe. To však zde rozhodně není na škodu, neboť záleží hlavně na tom, aby žáci poznali různé možnosti působiti písmem dle jistých krasocitných zákonů a k tomu právě vede opět ta okolnost, že jest zde pouze několik druhů písem. Dovolím si tvrditi, že bylo by mnohem těžší — ano dokonce by to mátlo — kdyby zde byl velký výběr nejrůznějších garnitur. Jeden druh antikvy Schillera, pak »Neudeutsch« od professora Huppa a charakteristické starogotické písmo, k nimž nyní ještě antikva prof. Behrense byla zakoupena — stačí úplně. S těmito druhy písem jest možno tvořiti velmi mnoho a záleží to pak zcela na jednotlivci vytvořiti z tohoto materiálu něco samostatného čili nic.

Do tohoto oddělení, rovněž jako do druhých dílen, přijdou postupně všichni celodenní žáci, aby měli alespoň povšechný pojem o sazbě a knihtisku. Těch, již se umělecké sazbě úplně věnují, jest ovšem jenom několik, za to tím intensivněji mohou pracovati. Zde nemá se z umělce státi sazeč, aniž má býti ze sazeče umělec, nýbrž každý z obou zaměstnává se materiálem; jeden, aby se naučil vážiti si technické dovednosti, druhý osvojiti si porozumění pro nákres. — Pozorujeme trochu zájem, s kterým se zde pracuje, jest to něco skutečně povznášejícího, a teprv nyní uznáváme paedagogickou cenu tohoto oddělení pro grafické učiliště. Kdo může si sám vyleptati štoček ve fotomechanickém oddělení dle svého vlastního nákresu, vysázeti pak text a též sám vytisknouti svoji práci, teprv pak počne pracovati samostatně a tvořiti s ohledem na materiál. To jest prvý a nejdůležitější krok, neboť teprv tehdy, když jsme se sami přesvědčili, že pouze dobrá znalost materiálu nás může přivésti v před, můžeme zaznamenati skutečný pokrok.

Dalším velenutným poznatkem bude pohlížeti na písmo jako na součást ornamentu a hleděti působiti jím ornamentálně. Toho docílíme obyčejně správným rozdělením ploch a umístěním písma. Proto ovšem nestávají platná pravidla, nýbrž rozhoduje zde více méně dobrý vkus a účelnost. Právě zde může se uplatniti osobnost, jenže to musí býti v rámci možnosti knihtisku. Co se čitelnosti týče, nemusí býti při menších pracích tak banální, jako při plakátu, spíše jest přihlížeti k ornamentálním půvabům, jichž rozdělováním řádek a opět sražením v kompaktní massu docílíme. — Kreslení ozdob pro sazbu se v tomto oddělení mnoho pěstuje a provedení pak může se státi buď v oddělení pro řezbu patric a rytí, aneb ve fotomechanickém oddělení, jež mají parallelní kursy. Netřeba zde podrobně vypisovati, že jest k tomu zapotřebí mnoho zkušeností a porozumění, aby taková ozdůbka neb i iniciálka splynula s textem. Samozřejmo, že takovou práci může

s úspěchem prováděti pouze dobrý typograf, který zná důkladně pravidla techniky. Musí býti dobrým, svého oboru důkladně znalým řemeslníkem, kdo chce tvořiti umělecky!

Učitelem v tomto oddělení jest známý umělec Georg Belwe, jehož svérázně — přesná až přísná tvorba nalezla v jeho žácích silný ohlas. Žáci jeho sice nepřekvapují, za to však plně uspokojují a zdá se, že se v praxi budou moci dobře uplatniti. Kdo mimo požitek při pohledu na tvorbu zároveň tuto dovede analysovati, pozná ihned, zda bylo pracováno s opravdovostí a poctivě. Opravdová snaha vytvořiti něco samostatného, dobrého a to ze svého, měly by býti naším vodítkem. Kopírování cizí myšlenky jest něco podobného, jako padělek potravin. Kurt Liebing v Lipsku nejvíce porozuměl svému mistru a v příloze podáváme několik typografických prací jako doplněk pojednání, jichž štočky, respektive stereotypy lipská firma Günther, Kirstein & Wendler s nevšední ochotou zapůjčila. Na pracích G. Belweho je zřejmo, že spoře užívá barvy, za to nalezneme jemné půvaby, kde černá samotna působí v několika odstínech a to jest zvláštní umění. Záleží na míchání barvy, rovněž na barvě papíru a podobných okolnostech. V samotné černé jest možno nalézti různé jiné barvy, které pro laika jsou a zůstanou pouze černou. Pro takovouto fleksi barev má Belwe obzvláštní zálibu a přenáší ji i na svoje žáky.

PAPÍR JAKO DÍLO KULTURNÍ A HOSPODÁŘSKÉ.

Napsal L. WEIGNER, inspektor Technol. prům. Musea v Praze.

Ohledem k nadvýrobě v tomto oboru zřídilo r. 1894 v Rakousku 21 továren společný prodej vyrobeného zboží, jehož komercielní vedení převzala rakousko-uherská banka. Kartel, čítající dnes na 40 továren, nedocílil vzhledem k veliké konkurenci království Saského a Švédsko-Norvéžska zvláštních úspěchů. V roce 1853 vynalezený vegetabilní papír pergamenový byl několik roků na to A. Ecksteinem ve Vídni zaveden a nalezl velikého rozšíření při konservách, k hotovení umělých střev na uzenice a k různým mediciálním a technickým účelům. Výrobou papíru chromového, hlazeného a pestrého zaměstnává se několik firem v komorním obvodu libereckém, pražském a vídeňském. Velice stará jest v Rakousku výroba tapet, která již byla v 18. století provozována. Výroba papíru cigaretového zavedena byla v Rakousku V. Kneprem a Fr. z Wertheimů. Konfekci papírové připravila půdu v Rakousku zejména firma Theyer & Hardtmuth. Výroba zboží z papíroviny jest zastoupena v Rychnově u Jablonce, kde r. 1778 Jan Schöffel z Norimberka ji zavedl. Dnes průmysl tento zde toliko jako domácký se provozuje. Dle poslední statistiky bylo celkem 42 výrobců z papíroviny z nichž bylo 29 v Čechách a 12 v Dolních Rakousích. — Data o rozsahu průmyslu papírnického v Rakousku uvádíme v připojené tabulce.

Avšak průmysl papírnický není jenom jako výroba v státě našem význačný, nýbrž působí i jako konsument velice blahodárně a spotřebuje ročně ohromné množství surovin. V r. 1906 bylo v Rakousku spracováno 42·6 mill. *kg* různých druhů hadrů, 318 mill. *kg* cellulosy, 426·5 mill. *kg* dřevoviny, 14 mill. *kg* slámy a třtiny a 31 mill. *kg* odpadků papírových, tedy celkem 832·1 mill. *kg* suroviny, celkem asi 83.000 vagonů. Z celkové výroby papíru 79·9 mill. *q* připadá na Rakousko 4·9% a béře toto na mezinárodním vývozu papíru 24 mill. m. centů, to jest 7% podílu.

Stav průmyslu papírnického v Rakousku dle jednotlivých zemí v roce 1906 až 1907.

	Továren			Výroba		
	na papír	na lepenku	Brusíren, továren celulosu	papíru	lepenky	dřevoviny, celulosy a p.
	Počet			v metrických centech		
Čechy . . .	51	30	74	953.830	79.500	917.350
D. Rakousy	19	18	59	739.000	97.400	460.800
Štýrsko . .	15	2	55	477.400	3800	796.900
H. Rakousy	13	4	31	390.000	10.800	372 500
Morava . .	13	7	12	173.920	17.980	83.650
Halič . . .	7	5	4	102.450	9100	77.000
Slezsko . .	7	5	12	102.300	8400	235.700
Tyroly . . .	7	1	7	68.330	1500	119.650
Krajina . .	6	—	5	92.500	—	74.700
Korutany .	5	3	40	58.800	9500	434.000
Solnohrady	2	—	4	65.000	—	202.000
Gorice . . .	2	—	2	60.000	—	144.000
Vorarlberg	1	—	—	1000	—	—
Uhry . . .	22	9	27	419.100	31.350	802.500
Bosna . . .	1	—	2	7500	—	11.600
	171	84	334	3,711.630	259.330	4,702.350

Celkový stav:

Výrobní cena papíru a lepenky . 201·6 mill. korun
» » polotovarů . . . . . 84·2 » »
Na mzdě a služném vyplaceno . 23 » »
Závodní kapitál . . . . . 335 » »
Závodních úředníků a dělníků 33.055.

Mezi 39 státy, které papír vyrábějí, zaujímá Rakousko 5. místo. Na prvním místě jsou Spojené státy severoamerické s 31,601.000 *q*, pak Německo s 12,805.500 *q*, Anglie s 8,993.100 *q*, Francie s 5,671.800 *q* a konečně Rakousko s 3,906.850 *q* v ceně asi K 141 mill. Mimo to spotřebovalo se

DEUTSCHER BUCHDRUCKER KALENDER

SECHSTER JAHRGANG

FÜR DIE MITGLIEDER DES VERBANDES DER DEUTSCHEN BUCHDRUCKER BEARBEITET UND HERAUSGEGEBEN VON

LUDWIG REXHÄUSER

REDAKTEUR DES KORRESPONDENT FÜR DEUTSCHLANDS BUCHDRUCKER UND SCHRIFTGIESSER

LEIPZIG

GÜNTHER, KIRSTEIN & WENDLER, LEIPZIG

19 DEZEMBER 19

Dat.	Wochentage	Proteſtanten	Katholiken
1	Montag	Albinus	Albinus
2	Dienstag	Louiſe	Simplicius
3	Mittwoch	Quatember	Quatember
4	Donnerstag	Adrianus	Caſimir
5	Freitag	Friedrich	Friedrich
6	Sonnabend	Fridolin	Victor
7	Sonntag	**Reminiscere**	**3. Faſtenſonnt.**
8	Montag	Philemon	Joh. de Deo
9	Dienstag	Prudentius	Franziska
10	Mittwoch	Sächſ. Bußtag	40 Märtyrer
11	Donnerstag	Roſina	Eulogius
12	Freitag	Gregor	Gregor d. Gr.
13	Sonnabend	Ernſt	Euphraſia
14	Sonntag	**Oculi**	**4. Faſtenſonnt.**
15	Montag	Iſabella	Longinus
16	Dienstag	Cyriacus	Heribert
17	Mittwoch	Mittfaſten	Mittfaſten
18	Donnerstag	Anſelmus	Cyrillus
19	Freitag	Joſeph	Joſeph
20	Sonnabend	Hubert	Joachim
21	Sonntag	**Lätare**	**5. Faſtenſonnt.**
22	Montag	Caſimir	Octavian
23	Dienstag	Eberhard	Otto
24	Mittwoch	Gabriel	Gabriel
25	Donnerstag	Mariä Verk.	Mariä Verk.
26	Freitag	Emanuel	Ludgerus
27	Sonnabend	Rupert	Rupert
28	Sonntag	**Judica**	**6. Faſtenſonnt.**
29	Montag	Euſtaſius	Euſtaſius
30	Dienstag	Guido	Quirinus
31	Mittwoch	Amos	Balbina

Příloha »Typografie« roč. XX. č. 10. ku článku F. J. Havelky: »Technické kursy grafické«. □

Ukázky grafických prací č. 59.

Ukázka sazby Kurta Liebinga. Tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze, Václavské n.

v roce 1906 v Rakousku 580.501 *q* šedé, hnědé a bílé lepenky v ceně 7,038.501 K a vyrobilo se 3,041.727 m. centů cellulosy a dřevoviny v ceně K 47,557.787. Rakouský průmysl papírnický nucen jest vzhledem k ostrému boji konkurenčnímu prodělávati tuhý boj. Neboť od té doby, kdy zavedeno bylo do papírnictví použití dřevoviny a cellulosy a kdy nastaly úžasné pokroky v strojnictví, klesají ceny papíru neustále. A tak vidíme, že ceny nynější klesly proti cenám z roku 1878 téměř na polovinu.

Velmi zajímavá data svého rozvoje vykazuje průmysl papírnický v Japonsku. Papír zde patří k nejdůležitějším spotřebným předmětům; slouží nejen ku psaní a tisku, ale i k výrobě oděvů, jako náhrada skla, svítilen, při stavbě nábytku. Užívání jeho jest mnohem různější než v Evropě. Pro hospodářství četných krajů v Japonsku jest pěstování rostlin, které podávají materiál k hotovení znamenitého, velice tuhého papíru, důležité; jsou to známé již rostliny kozo, mitsumata a campi. Papír vyrábí se po většině jako domácký průmysl většinou ručně v malých dílnách. Papíry japonské jsou obdivuhodně pružné, pevné, hebké a vynikají velikou stálostí na vzduchu. R. 1896 bylo vyrobeno papíru v Japonsku za 2,745.000 yenů, kterýž obnos stoupl r. 1905 na 11,059.000 yenů. Dovezeno bylo sem r. 1896 papíru za 1,494.000 yenů, a obnos tento stoupl roku 1906 na 6,957.522 yenů. Jest jisto, že i ve výrobě papíru Japonsko oddaluje vždy více a více vliv Evropy a snad není daleka doba, kdy tento inteligentní národ daleké ostrovní říše bude dělati konkurenci i průmyslu evropskému. Vždyť nelze ani výkonnost pracovních sil, ani mzdy, ani celkového způsobu života dělníků japonských ani z daleka porovnati s poměry evropskými.

Vzájemný vývoz a dovoz papíru ve všech státech obnášel roku 1904 8·3 mill. metr. centů dovozu a 7·2 mill. metr. centů vývozu, tedy vzájemná výměna všeobecné výroby asi jest 15%. Největší roli v stále se přiostřujícím zápase konkurenčním hraje mezi ostatními zeměmi Anglie a to ne tak výrobky papírnickými vlastními, ale spíše dováženými, které každoročně opětně vyváží hlavně do svých kolonií, kdež však svým vlivem trh papírnický opanuje. Vedle Anglie vyváží veliké množství papíru Německo a to asi 1 mill. *q*, dále Švédsko a Amerika v tomže asi množství. Rakousko-Uhersko a Belgie vyváží asi s 600.000, Francie s 300.000 a Italie se 150.000 metr. centů. Spojené státy severoamerické vyváží hlavně do Jižní Ameriky, Kanady, Australie a do Japonska. Vývoz Rakousko-Uherska nese se na Levantu a snaží se v novější době proniknouti do Východní Asie, hlavně do Přední Indie, Číny a Japonska. Přes Hamburk a Brémy vyvážíme dosti značné množství papíru do Jižní Ameriky. Francie vyváží své výrobky papírové do svých kolonií. Belgie do Ameriky, Východní Indie, Číny a Japonska.

Hospodářský význam průmyslu papírnického stoupá dále ještě tím, že v souvislosti s výrobou oživují se osamělá údolí, kdež závody se staví a přináší tudíž sem rušný život a výdělek. Lesy získaly papírnictvím veliké důležitosti, stavějí se železnice atd. Mimo to používá se papírové hmoty a cellulosy v průmyslu elektrickém, strojnickém s výhodou jako náhražka čistící vlny, v textilním průmyslu k výrobě umělého hedvábí, nití, dále ku výrobě viskosy a viskoidu, rostlinného pergamenu, střelné bavlny, celluloidu atd. S pokrokem vzdělání a kultury v masách lidových nastupuje ovšem všeobecně také i nutnost rozmnožování průmyslu papírnického v jednotlivých zemích. (Pokrač.)

▼ Technologické a umělecko-průmyslové museum obchodní a živnostenské komory v Praze pořádají v době od 10. října do 2. listopadu 1909 v přízemních sálech umělecko-průmyslového musea (Sanytrová ul. 73) výstavu vazeb a ručně hotovených papírů barevných. Výstava jest otevřena denně od 10—4 hod. odp. Přístup bezplatný.

▼ Německo-české názvosloví knihtiskařské a příbuzných odvětví. Sdružení korrektorů v království Českém koná v neděli dne 31. t. m. o 7. h. več. v Platýze (salony v II. p.) schůzi, do které pozváni jsou veškeré knihtiskařské korporace, gremium, redakce odborných listů, pp. spolupracovníci v komisi a j. Referát podá kol. E. Tucháček. Zde má se rozhodnouti, jakým směrem bude se dále pokračovati a jakým způsobem mohlo by se vydání názvosloví tiskem uskutečniti, zda co příspěvky uveřejněné v odborném listu stručné, omezené na nejnutnější a neznámé, nebo jako samostatné dílo obšírnější, pojímajíc v to sazečství, sázecí stroje (všechny čtyři u nás zavedené soustavy), tiskařství, tiskopisy, papír, písmolijectví a příbuzná odvětví, názvy cenníkové a odborně-spolkové, zkratky odborné a jiné věci — cenná, nepostrádatelná pomůcka pro každého a pravá učebnice pro odbornou školu. Látka snesena za pomoci vynikajících odborníků. Výbor zve pp. kolegy a všechny, již se o tyto snahy zajímají, k účasti.

▼ Výstavu leptů F. T. Šimona a plaket O. Španiele pořádají »Sdružené Grafické Odbory« na Horách Kutných od 26. září do 24. října t. r. v Rytířském sále Vlašského Dvora pod protektorátem sl. městské rady král. hor. města Hory Kutné. Otevřena od 9—12 a od 2—5. Vstupné 30 h, proti legitimaci studentské a spolkové 20 h. — Grafické odbory vydaly k výstavě této velice vkusně vypravený katalog s nárysem životopisu mistra Šimona. Doporučujeme návštěvu výstavky co nejvřeleji.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

DOPISNÍ PAPÍR A OBÁLKA, tříbarevné, dle návrhu Jar. Motyčky, tiskem knihtiskárny A. Reise v Praze-VI. (55)

PLAKÁTEK, dvoubarevný, dle návrhu K. Dyrynka, tiskl V. Vlk v knihtiskárně »Politiky« v Praze. (56)

DVĚ ADRESKY, tříbarevné, dle návrhu A. Chvály, tiskem knihtiskárny Novotný a Přihoda na Král. Vinohradech. (57)

PROGRAM, dvoubarevný, dle návrhu M. Kalába, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze. (58)

TITULNÍ LIST A KALENDARIUM, ku článku »Technické kursy grafické«, tiskl F. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze. (59)

DOPORUČENKA A POZVÁNKA, dle návrhu M. Zemana, tiskem »Politiky« v Praze. (60)

Kol. Ž. Ml. B. Program akademie, dvoubarevný, dopadl by na tmavším zelenavém papíru lépe, jen nemělo se použít tučného grotesku k vysazení textu. Zde bylo by stačilo písmo typu širšího kamenného, ovšem pěkného řezu.

Kol. P. Ml. B. Zasíláte práce stále téhož stereotypního vzhledu a kdybych se vždy o každé z nich rozepsati měl, nestačil by na to celý sloupec. Proto zmiňuji se vždy jen o pracích, jež jsou opravdu pozoruhodny aneb vykazují zvláštní vady.

SOUTĚŽE.

SPOLEK »TYPOGRAFIA« V PRAZE vypisuje za níže uvedených podmínek soutěž na dvě skupiny tiskopisů, z nichž prvá obsahovati má 4 druhy tiskopisů spolkových, a to: legitimaci celoroční (bez tabelky), formátu 8 × 12, dopisní papír 4° a 8°, dopisní obálky; druhá skupina: 5 druhů tiskopisů administračních pro časopis »Typografia«, t. j: účty a sdělení (příčná 8°), dopisní papíry 4°, dopisní obálky 4° a štítky adresní ve formátě 7 × 15.

Veškery práce provedeny býti mají nejvýše ve dvou barvách a tiskopisy každé skupiny mají stejný stylový karakter vyznačovati. Návrhy nutno provésti čistě, aby jak provedení i zabarvení myšlenku navrhovatele zřetelně předváděly. Volba vhodného papíru ponechána navrhovateli.

Soutěž přístupna jest všem členům spolku »Typografia« a ceny, o jichž přidělení rozhodne zvlášť volená jura, stanoveny jsou pro každou skupinu následovně: I. cena 30 K, II. cena 20 K, III. cena 10 K a tři pochvalná uznání.

K soutěži zaslané práce, opatřeny heslem a připojeným v uzavřené obálce se stejným heslem, jménem navrhovatelovým, zaslány buďtež nejdéle do 30. listopadu 1909 do spolkové kanceláře kol. Václavu Němečkovi.

Texty: Skupina prvá: Spolek »Typografia« Praha-II., Smečky 27. — Legitimace. Kol. . . . jest činným členem od . . .

Skupina druhá: Účty a sdělení: Administrace časopisu »Typografia«, odborného listu knihtiskařů Žižkov, Husinecká 29. Účet c. k. poštovní spořitelny č. 6°.243. Předplatné obnáší půlletně 3, ročně 6 K. »Typografia« vychází 15. každého měsíce. Praha-Žižkov, . . . 19 . . — Dopisní papíry a obálky: Administrace časopisu »Typografia«, Žižkov, Husinecká ul. 29. — Štítky na obaly (adresy): »Typografia«, odborný list knihtiskařů. Výt. . . . Administrace: Žižkov, Husinecká 29. P. T. . . . Nepřekládat!

FIRMA B. FR. ZRNKA, Praha-II., vypisuje cenu 30 K za nejlepší návrh obálky na cenník potřeb pro knihtiskárny. Formát papíru $31\frac{1}{2} \times 23\frac{1}{2}$ *cm*, 2—3 barvy. Text: B. Fr. Zrnka, odborný závod pro grafický průmysl v Praze-II. Cenník potřeb pro knihtiskárny, litografie a knihařství. Návrhy heslem opatřené a s adresou navrhovatele v uzavřené obálce zaslány buďtež jmenované firmě nejdéle do 25. t. m., kdež o nich rozhodnou vyžádaní znalci.

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 30. července 1909. Přítomni koll.: předseda Kraus, z výboru: Dyrynk, Karajs, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šefl, Šifner, za nuselskou filiálku Gráf Emil, Jirka; z náhradníků Hrnčíř. — Zápis schůze minulé čten a po opravě schválen. — Stanovy pro filiálku ve Slaném byly zadány. — Schválen výdaj za upisovací cirkuláře »Krásné knihy«. — Došel přípis koll. Pecha z Kladna a bude odpověděno. — Pan Appelt v Kolíně, který po $^3/_4$ roku vrátil objednané výtisky »Pravidel«, bude dožádán za vysvětlení. — Delegátem ku členské schůzi »Děl. Akademie« zvolen kollega Šefl. — Účty: Za 1000 upomínek 5·60, nájemné K 37·5c. — Kol. Gráf jménem filiálky v Nuslích žádá o zálohu. Povoleno K 50·—. — Usneseno, by filiálky přijaté členy své hlásily vždy ústř. výboru. — První čtvrtletní výkaz dlužných příspěvků vydán bude počátkem měsíce října. — Za členy se hlásí a přijati: Machačka Fr., Růzler Jos. (Grégr), Mokráček Frant. (Haase), Procházka Jos. (Holinka), Pudloň Aug., Květoň Ferd., Šimon Frant. (Politika), Smeták Jos. (místodržitelská), Černohorský Václ., Schwach Rob., Poskočil Oldřich (Unie); do Nuslí: Strañák Fr. (Dělnická), Kočka Jos. (Leschinger), Chytra Ad. (Bellmann), Panschab Jan (Mercy).

SCHŮZE VÝBORU ze dne 18. srpna 1909. Přítomni koll.: předseda Kraus, z výboru: Daňhelka, Dyrynk, Kaláb, Kammermayer, Matouš, Motyčka, Šébl, Šifner; z náhradníků Jeník; z pěv. odb. Ondráček, z revisorů účtů: Häring Zd. — Koll. předseda podává vysvětlení o kollegovi Pechovi z Kladna a p. Appeltovi z Kolína. — Vzata na vědomí zpráva o členské schůzi Děln. Akademie, podaná koll. Šéblem. — Kol. Kraus podává zprávu o vykonaných přípravách ku studijní cestě. — Schůze delegátů předměstských filiálek svolána bude v září. — Pěvecký odbor oznamuje vydání cirkuláře. Povolen náklad. — Znovu potvrzeno usnesení: Členové, méně než osm neděl nemocní jsou povinni za dobu nemoci příspěvky zaplatiti, jinak ztratí nárok na list. Déle nemocní obdrží list zdarma, oznámí-li to výboru. — Usnesení toto má býti znovu, vzhledem k nastalým případům publikováno.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 10. září 1909. Přítomni koll.: předseda Kraus, z výboru: Císař, Daňhelka, Kálal, Kammermayer, Karajs, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šefl, Šifner; z náhradníků Poupě, Hrnčíř. Omluveni: Dyrynk, fil. Nusle. Za pěv. odbor Ondráček Rud. — Jako host koll. Šťastný. — Zápis schůze minulé čten a schválen. — Ve věci pana Appelta bude znovu zakročeno. — Schůze delegátů předměstských filiálek koná se dne 26. září t. r. — Schváleny návrhy v příčině upomínek studijní cesty. — Dopis z Augsburgu zodpověděn. — Přípis Dělnické Akademie vzat na vědomí. — V Kutné Hoře bude na žádost filiálky uspořádána přednáška kollegy Císaře. — Slevárna písem zve ku prohlídce svého závodu. Vycházka koná se 28. září t. r. — Sdělení firmy Anger a Synové ve Vídni vzato na vědomí. — Koll. Šťastný nabízí k vystavení své obrazy. Schváleno. Dříve však uspořádána bude výstavka prací vid. graf. ústavu. — Fil. žižkovská podává návrh, by časopis počínaje příštím ročníkem tiskl se v Děln. tiskárně. Předáno redakčnímu výboru. — Ustavující schůze fil. v Slaném koná se 26. září. Delegován kollega Kraus. — Za členy se hlásí a přijati: Zeman Em. (Národní Listy), Simon Fr. (Beaufort), Kerles Boh. (Leschinger), Škvára Jos. (Wiesner), Studnička Fr. (Kober), Richter K. (Grégr), Král Roman (Koníček), Dvořák Štěp. (Rokyta), Kohout Vil. (Rokyta), Bartůšek Jan (Politika); do fil. Nusle: Fidra Václ., Jindra Václ., Schmidt Fr., Lajer Jan, Rohrsetzer, Šturm, Pavlíček Ad., Wurm. — Na Žižkov: Kozderka V., Adámek K., Hanzl V., Průša Jos., Houska Em. — Do Plzně: Hegedees, Císař Jan. — Do Kutné Hory: Chuchla Karel.

H. HAVLENA
ZÁVOD CUKRÁŘSKÝ

Moje velké sklady všech druhů nejjemnějších cukrovinek jakož i moje solidní výroba jemného a a chutného pečiva požívají vždy nejlepší pověsti.

Ve svých dílnách, které jsou dle francouzského způsobu zařízeny, vyrábím zboží Ia. jakosti a sice: nejjemnější druhy všech bonbonů, čokolády a kakao, med, velice chutné dorty, čokoládové i cukrové figurky, ozdoby na vánoční stromky a pod. Příležitostné dary ku jmeninám, narozeninám a podobným příležitostem, pokud je nemám na skladě, zhotovím nejrychleji a účtuji tyto velice levně

PRAHA II,
NA PŘÍKOPĚ ČÍS. 2,
ROH NEKAZANKY

Čís. telefonu 5049

Pošt. spořit. číslo 220.345

Příl.: Typografie: roč. XX., č. 10.
Navrhl a provedl Matěj Zeman
v knihtiskárně: Politiky: v Praze

PRVNÍ PLES
NA POČEST 10LET. TRVÁNÍ

NÁRODNÍ DŮM

2. ÚNORA 1910

ZAČÁTEK O 8. HODINĚ VEČ. VE VEL. SÁLE

VSTUPNÉ 4 K, ČLENOVÉ 2 K PROTI LEGIT.

SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ V BRNĚ

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

Návrhy příloh, práce k posouzení a veškeré záležitosti části přílohové se týkající zasílány buďtež na adresu: O. Císař, Praha II., Václavské nám. 26.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu. — Členové spolku »Typografia« obdrží list zdarma.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šífner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redaktor části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!

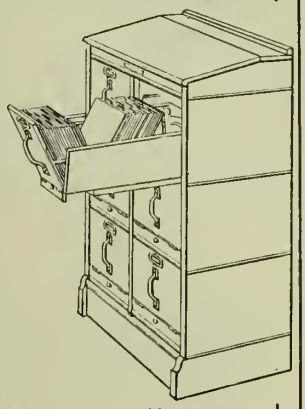

JOSEF JIROUŠEK,
AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

Knihtiskárny
nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA
odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.
Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

PRAVIDLA SAZBY

PRAVIDLA SAZBY TYPOGRAFICKÉ

Miniaturní knížečka krásně vypravená. - Vyšla ve druhém vydání nákladem „Typografie". Cena brožované 80 hal., vázané K 1·60. Objednávky vyřídí František Kraus, Praha VII., Belcrediho tř. č. 534.

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907. VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.

TELEFON Č. 3050.

VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

Vynikající umělecké reklamní písmo

Původní výrobek v 13 velikostech od 6–60 puntíků. Větší stupně dřevěné.

Nero-Kursiva

Výborně se hodící pro každé reklamní tiskopisy, prospekty, cenníky, vinné a jídelní lístky, inseráty atd.

Slévárna písem
E. J. Genzsch, Mnichov

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XX.)

SLOH RENAISSANČNÍ.

Renaissance, rinascimiento, znovuzrození; toto poslední má dvojí význam. Jednak označujeme tak kulturní periodu, od doby středověké až na konec 17. stol., a za druhé nazýváme tak převrat, který veškeré umění v době této prodělalo.

Z historického stanoviska dělíme přesně od sebe jednotivé periody ve vývinu lidské kultury. Avšak ve skutečnosti jednotlivé tyto periody splývají v sebe po většině zcela nenápadně, takže nutno užíti přesného rozlišování, abychom jednotlivé periody dobře od sebe mohli rozeznati. Tu pak dobře pozorovati můžeme ony jednotlivé převraty, jež se udály v jednotlivých slozích. Poznáváme tvoření se nových proudů, vznikajících současně vedle starých. Tak již vidíme v první třetině XV. stol., že počíná prouditi nový život mezi národy a to jak duševní, tak ve vědě i v umění. U slohu gotického jsme poznali, že povstal hlavně duševním a myšlenkovým uvolněním jednotlivce, kteréž uvolnění, ač záhy vlivem církve potlačeno, přece opětně procitlo k nové síle, jakmile národové stali se samostatnějšími a hleděli se vymaniti jak z moci církevní, tak i světské.

Na vznik renaissance má velký vliv humanismus, který vznikl ve XIV. stol. na podkladě studia starých, zejména římských klassiků, a jenž proniká během dvou století v kulturu evropských národů a působí svým vlivem k ušlechtění lidstva, stávaje se příčinou duševní obnovy v antickém smyslu. Měl tedy humanismus velký vliv na myšlenkový chod lidstva. Nazírání na vzdělávání jednotlivce postaveno na volnější základy, kteréž v mnohém vlivněji působily. S tímto převratem duševním pokračoval i převrat všeho veřejného života; duch osvěty a umění jde vítězně v před. Směr, který touto dobou zavládl, nechal jednotlivci vyniknouti a uplatniti mnohé jeho osobní libůstky, ač někdy i na škodu samotného umění.

Abychom o době té nabyli správného názoru, nutno poohlédnouti se v slohu, který v té době panoval. Poznáme, že gotika v době té žila ve stálém vývoji, že umělci se namáhali vynacházeti pořáde nové tvary, leč to vše mohlo působiti a také působilo jen krátkou dobu. Tužba umělců vyhověti v panujícím slohu vedla jen k tomu, že sloh gotický té doby byl charakterisován přeplněním, neboť doba a její požadavky byly úplně přeměněny. Nelze se tedy diviti, že počalo se ohlížeti po novém směru, a je přirozeno, že renaissanční sloh vznikl na půdě italské, neboť zde již ve XIV. stol. vzrostl vlivem humanismu velký zápal pro umění klassické. Italie byla zemí, které nikdy antika nebyla cizou, všady po celé zemi nalézaly se pomníky, jež po sobě zanechala. Avšak i zde bylo vše změněno, neboť byli zde křesťanští

Obr. 90. Renaissanční výplň z počátku 16. století.

Obr. 91. Renaissanční výzdoba z 16. století.

Obr. 92. Ornamentální řezba ze 16. stol.

umělci, kteří tvary klassické architektury neznali; měli jen znalost pozdní architektury římské, kterou seznali z nově objeveného díla architekta a stavitele Vitruvia. Gotický sloh, jak víme, v Italii nikdy pevné půdy nenabyl, leč přece nutno uznati velký vliv gotických umělců na fantasii umělců italských, právě tak jako zase nemůžeme uznati onu bezprostřední závislost na byzantinském umění. Tento vliv seznáváme jen v jednotlivých krajích. Doba středověku měla za následek, že vznikla velká města a jejich obyvatelé stali se záhy silným činitelem v ústrojí státním, k čemuž v Italii položen dosti záhy základ. Bohatství, kterého města nabyla, dalo podnět k tomu, že shledány staré kostely příliš malé a musely býti rozšířeny, rovněž i budovy radnic a stavby jednotlivých bohatých měšťanů; než při všem tomto ruchu poznáváme, že bylo velkou chybou když se myslilo, že umění klassického starověku má dosti samostatné tvůrčí síly, aby všem požadavkům vyhovělo. Byly tedy římské formy, oblouk, kopule, sloupy, přenášeny na stavby chrámů i paláců. Přechod k novým tvarům nestal se tedy rázem i vidíme jakousi dobu přechodní, kdy jsou zbytky románského i gotického slohu vedle začátků tvarů renaissančních.

Z počátku bylo pracováno na architektuře dekorativní a teprve později i na konstruktivních částech; ze všeho však dobře můžeme seznati, že sloh renaissance základ svůj má v antice, avšak při tom má svůj vlastní charakter. Byla zde jen znalost jednotlivých antických forem, při čemž dobře musíme si uvědomiti, že ve slohu tomto nejedná se o znovuzrození forem hellenských, nýbrž jen o oživení pozdních římských tvarů.

Z toho lze snadno pochopiti, že nejednalo se vytvořiti v architektuře snad nový sloh, ale jen o to, navrátiti se k antické římské architektuře zpět a tuto architekturu době a potřebám jejím přizpůsobiti i dále vyvinouti. Proto byly všechny zbylé antické památky pečlivě měřeny, kresleny i napodobeny. V gotické době hleděno v architektuře vždy k tomu, podříditi se jak církevním tak i světským podáním se zřetelem, aby vytvořena byla harmonie mezi konstrukcí a tvary, tak aby účelnost i forma i výzdoba byly sloučeny v organický celek. Oproti tomu renaissanci chybí tato harmonie organicky spojeného celku mezi strukturou a dekorací. Velmi bohatě okrášlené prostory byly ideálem tohoto slohu, a to je jedna z příčin, že církevní stavby nedoznaly takové novoty, jako stavba profanní.

Obr, 94. Renaissanční malovaný pás ze 17. stol. (doba Ludvíka XIII.)

Prve než přikročíme k dalšímu, nutno vzpomenouti ještě jednoho činitele, který ve vývoji renaissance velmi se uplatnil.

Je to vynález knihtisku*). Knihtisk učinil všecky vynálezy rychle majetkem všeobecným a následkem jeho rychlého vývoje již v druhé polovici XV. století poklady vědy celému světu učiněny přístupny. Knihtisk přinesl prostředek, jímž bylo

Obr. 93.

* O písmu a knize se zřetele k dějinám ornamentu bude pojednáno ve zvláštní samostatné stati, jež tvořiti bude závěr této práce a otisknuta bude v příštím ročníku »Typografie«.

možno působiti na nejširší vrstvy. Jelikož architektonický vývin v renaissanci jde v rozličném směru, můžeme se jen v krátkosti o něm zmíniti. Tvoření základního plánu, rozvržení disposic a provedení stavby renaissanční je v Italii dle poměru rozličné. Tak na příklad již podmínka materiálu, který se v místě nachází, určuje rozličný způsob zpracování. Následkem toho máme v Toskánsku stavbu z kamenných kvádrů, kdežto v severní Italii panuje cihla a terrakota, která byla již v Římě obvyklá. Konečně spadá i to na váhu, jak jednotlivci si připro vádění ve svých koncepcích počínali. V té době není také žádnou zvláštností, že architekt, sochař i malíř je sloučen v téže osobě. I drobný průmysl umělecký kvetl v době renaissanční, a lze pozorovati pilné studování přírody i přesné a správné užívání zákonů perspektivy.

Italie stala se takto východiskem nového slohu

Obr. 95. Renaissanční ornament ze 17. stol. (Ludvík XIV.)

který národové západní Evropy napodobují za domácího vlivu a přizpůsobují ku tvoření nových forem. Renaissanci dělíme na tři hlavní období: 1. Ranná italská renaissance XV. st. (jinak též quatrocento.) 1420 — 1500. 2. Vyvinutá či vyspělá renaissance XVI. st. (sloh cinquecento) 1500 — 1580 3. Baroková renaissance. 1580 — 1800, jinak též pozdní renaissance. Dále rozeznáváme renaissanci vlašskou, francouzskou a německou a dle toho též renaissanci českou.

Jen zvolna vyvinovala se ranní renaissance vlašská z vlivu slohu středověkého. Přeměna ona jde ve využitkování antiky jako dekorativní části vnější. Z doby této pocházejí mohutné stavby s pevností hradů. Ve všem skulptura a malba převládá. Při ornamentální okrase nedodržována více symbolika středověku, nýbrž dovoleno použití i pohanských allegorií. Stropy rovné nebo klenuté krášleny obrazy malovanými i ve stukovém reliefu, nebo byly zdobeny kasetovanými vzory. Kostra stavby středověké byla ještě zachována, avšak použito při stavbě antických detailů. Stavba má mohutnou římsu rázu antického, zdi stavěny z kvádrů jen z hruba přitesaných (je to tak zvaná rustika). Dále použito karnisu nebo na příč položené plotny a antické formy hlavic, jakož i na místě oblouků s kružbou rozličných vzorů lastur.

Třeba podotknouti, že již ve XIII. stol. Nicola Pisano pracoval ve prospěch starého umění, ve XIV. stol. Petrarca a Boccaccio psali své práce ve vlašském jazyku a hleděli podati i jazyk starých řeckých a římských klassiků, snahy jejich podporovány muži jako jsou Jan z Ravenny, Leonardo Aretina, Poggio Bracciolini, Aeneas Sylvius (pozdější papež) a mnoho jiných. Dále umělci jako Jacopo della Guercia, který staví pomník v městě Lucca roku 1413 pro Ilaria di Caretto, manželku Giunigiho di Caretto; na tomto pomníku možno pozorovati již přesné pozorování přírody, jak květin tak postav dětských. Roku 1444. dokončil Lorenzo Chiberti ve Florencii svoji druhou znamenitou práci, známé bronzové dvéře, které byly pracovány jako protějšek dveří gotických od Andrea Pisano zhotovených. Jako nástupce vlastností obou předcházejících umělců je Donatello, dále Lucca della Robbia 1400 — 1480, a konečně Filippo Brunellesco 1377 až 1446, architekt i sochař zároveň, který vzdělav se studováním antických vzorů v Římě, postavil znamenitý chrám ve Florencii, S. Lorenzo, a dále provedl rustikou známý palác Pitti. Tohoto umělce nutno považovati za prvního, který antických motivů zcela využitkoval a tím vlastní renaissanční sloh započal.

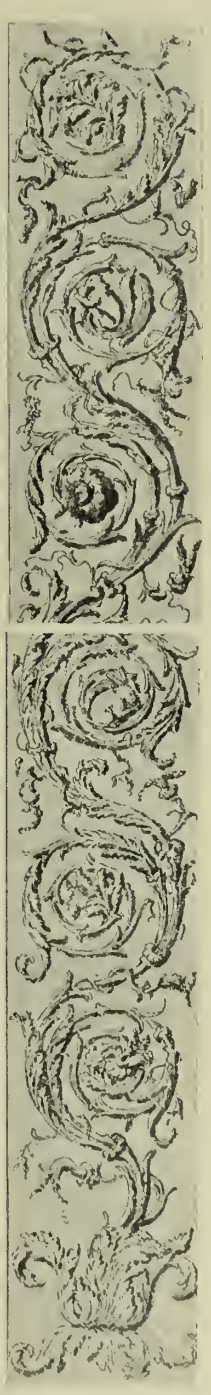

96. Sloh Ludvíka XIII.

Z Florencie rozšířila se renaissance do Říma, Milána, Benátek a Neapole. V Římě byly první práce dekorativní od umělců jako jsou Bramante, Baldasare Peruzziho, Baccio Pintelliho, od kteréhož posledního jsou arabesky na vnějšku kostela S. Agostino, který je první stavbou v čistě renaissančním slohu provedenou.

Z tohoto krátkého jen seznamu umělců vidíme, že renaissance byla prvním slohem, ve kterém se uplatnila individualita umělce takovým způsobem,

že i jednotlivé stupně jejího vývoje naznačujeme jmény dotyčného tvůrce. Vývoj prvního období vlašské renaissance dál se mimo Italii v letech mezi 1490—1540. Druhá perioda ranní renaissance v Italii je od 1470—1540 (mimo Italii 1540 až 1600). V tomto období vidíme, že stavební kostra slohu gotického obložena již zcela antickými detaily. Je zde již starořímské trámoví, gotické sloupky nahraženy jsou pilastry atd.

Třetí období renaissančního slohu panovalo v Italii 1540 až 1580 (mimo Italii 1600—1800), kdy vidíme, že antické tvary všade zvítězily. System antické konstrukce je proveden dělením facady i na venek. Zeď, stěna přivedeny v renaissanci k opětné platnosti, klenba byla nejvíce valená s lunetami, dále báně a křížové klenby jakož i klenby zrcadlové. Sloup skoro ustoupil pilířům a pilastrům, avšak úkoly jich jsou buď konstruktivní neb čistě dekorativní. Římsa byla článkovaná. Portály znamenitě vypraveny, a užito při nich sloupu i břevnoví. Okna buď obdélná či polokruhová, dělena u světských staveb tenkými sloupky.

(Dokončení.)

97. Renaissanční ornamenty typografické.

ZE STUDIJNÍ CESTY TYPOGRAFIE.

Píše KAREL ŠIFNER.

Později v Lipsku, v té »kolébce socialismu«, seznali jsme zařízení ještě krásnější. Pro nás byla to ovšem novinka! My, kteří musíme se tahati o každý ručník, plivátko, nebo kousek mýdla, dívali jsme se s velikým respektem na umývárny se řadami umyvadel s teplou i studenou vodou, sprchy v šatnách uzamčené skříně jednotlivců, kolny pro uschování velocipedů, kryté a suché, o čemž všem nemáme my u nás ani zdání, všecky drobné ústupky, kterými si továrny v německé říši snaží zachovati dobré a zapracované dělnictvo.

Musili jsme si notně pospíšiti, abychom dostihli vlaku, odjíždějícího ke Drážďanům. Na nádraží doprovázel nás ochotný pan řiditel Sievers, jemuž srdečné díky jménem všech vzdal kollega Mrázek. A za chvíli už opět sedíme v kupé na cestě ke Drážďanům. Musíme ještě v rychlosti povečeřet a již v 7·21 hodin odjíždíme rychlíkem do Lipska. Za šera ještě pohlížíme na Drážďany, obdivujeme se jakési továrně na cigaretty, právě u trati v »čistě« tureckém slohu postavené. I ten tovární komín vypraven jest jako minaret turecké mešity. Co musím poznamenat: ty Čechy najdeme všude! I zde v cizím vlaku setkáváme se s nimi. Dva Pražáci z Holešovic jedou do Transvaalu. Každý má spoustu kufrů a zavazadel. Neptejte se, jakou měli radost, když ještě zde setkali se s krajany!

V 9·17 vjíždí již náš rychlík do lipského nádraží. Cesta německými železnicemi přece jen jest daleko lepší než u nás. Již celé zařízení vozů s přesným rozdělením míst umožňuje cestujícím pohodlnou jízdu. Téměř bez stopy únavy po celodenním běhání a více než dvouhodinné jízdě opouštíme nádraží. A již se k nám hlásí český hovor: tři krajané se soudr. Šedivcem v čele, kteří až ze vzdáleného předměstí Lindenau vážili cestu nám naproti, aby uvítali nás první a doprovodili do hotelu, kde již byly pro nás pokoje připraveny. Zavazadla honem na hřebík, trochu se očistit a už zase se hne náš houfec tam, kde nás čekají, do hostince našeho krajana Škouly. Byli jsme opravdu překvapeni. Kromě toho německého nápisu venku »Zur Stadt Kulmbach« nikde po němčině ani památky, český číšník, česká společnost a dokonce i Čech pianista, pan Horák z Kroměříže, zinkograf v Lipsku zaměstnaný. Tak za přátelské zábavy utíkal čas jako voda. Ale nic platno, musíme spát. Zítra nás čeká zase nová práce, nové běhání. Tedy »domů«. Bydlíme v hotelu »Viktoria« na Gerberstrasse. Krásný nový hotel s veškerým pohodlím, elektr. světlem a parním topením. To nám ochotný český restauratér pan Škoula opatřil. Rozběhli jsme se do svých pokojů a ještě před usnutím každý vzpomíná dneška, který tak šťastně začal a se kterým všichni byli spokojeni.

STROJÍRNA KAREL KRAUSE V LIPSKU. Dost neradi v úterý ráno lezeme z postelí a hezkou chvíli trvalo, než se všichni v restauraci u snídaně sešli.

98. Stol. 16. (Německo).

Tam už čekal lipský náš průvodce pan Pospíšil. Konečně jsme všichni. Jdeme do továrny Krausovy, jejíž řezací a jiné stroje téměř výhradně ovládají trh knihařský. Cestou zavedl nás průvodce na starý lipský hřbitov, krásný park, kde jen tu a tam zvýšené rovy připomínají, že kráčíme tu po místě posledního odpočinku mnoha generací. Jdeme ku hrobu jednoho z těch, kteří v našich dějinách nalezli tolik románových podnětů, tolik podkladů pro dramata lidská, že zpracování jich

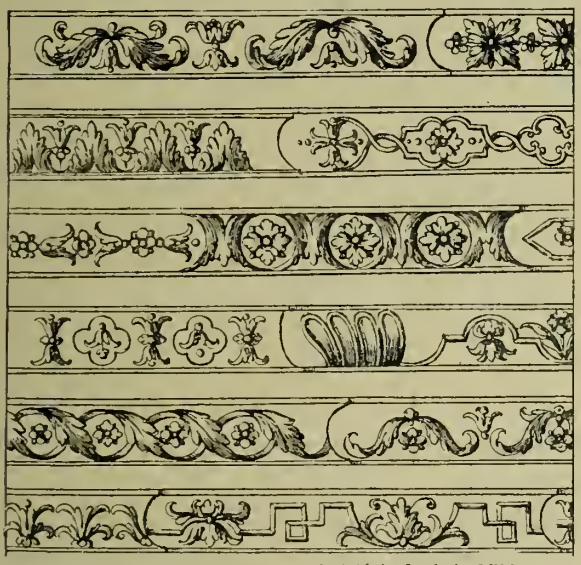

99. Pásové ornamenty ze 17. století (doba Ludvíka XIV.).

vyplnilo jim celý život. Ve stínu krásných keřů odpočívá tu spisovatel *Karel Herloš*. Jednoduchý železný kříž s vyzlaceným českým nápisem, který postavily tu české spolky lipské, zdobí rov.

Prodleli jsme tu chvilku a již zase spěcháme za svým cílem. Jdeme tovární částí města. Co dům, to skorem továrna. Tak nezvykle vypadají tovární čtvrti v Německu. Budovy bez omítky, jen z hladkých cihel stavěné, jedna vedle druhé. Zvláště mnoho tiskáren jest zde. Tak hned knihtiskárna Brockhaus, která zaujímá celý jeden uliční blok; továrna mosazných linek Rüger, také pěkná budova v cihlovém provedení, úctyhodných rozměrů; zinkografie Meisenbach, Riffarth & Co., knihtiskárna, písmolijna atd., Breitkopf, jehož specialitou jsou nototisky; Spamersche Druckerei a jiné a jiné. Konečně jsme u cíle! — Krausově továrně všechna čest! Ta už zaujímá »kousek« místa!

Ve chvilce stojíme všichni v kanceláři, kde vítá nás zástupce šéfa závodu. Rozdělili nás ve dva oddíly a už jedni na pravo, druzí na levo začínáme s prohlídkou továrny. To je podívaná. Běháme z jednoho oddílu do druhého, všude něco nového utkvívá nám v paměti a všude spořádaný, organisovaný ruch práce rukou i strojů napíná naši pozornost. Jdeme dílnami pro obrábění součástek, kde vše téměř, čeho třeba ku zhotovení stroje, obrábí se cestou mechanickou. Pak kovárny, kdež vzdušná kladiva ohromné síly buší do rozžhavených železných kolosů, tvoříce z nich několika údery buď pěkné válce, či placky, nebo údery svými krájí až 30 *cm* silné železné tyče na pěkné koláčky, ze kterých pak se dělají ozubená kola. Dále zámečnické dílny, kde také zhotovují i opravují se nástroje v továrně potřebné, obrábějí se nože pro řezací stroje atd. A zas jdeme jinými díl-

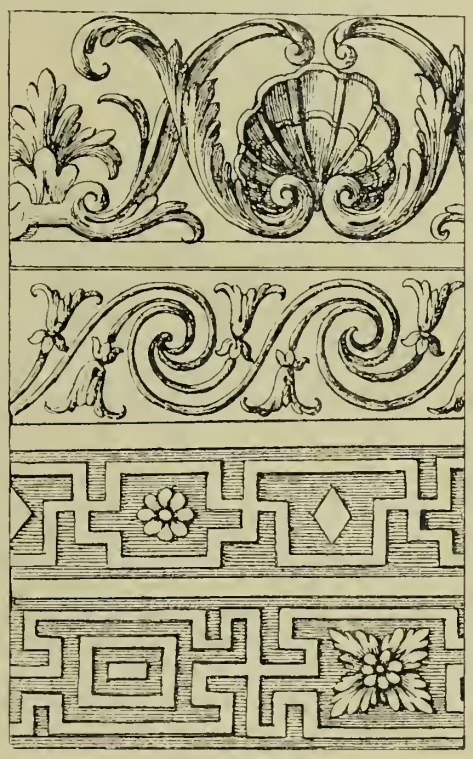

100. Ze století 17. (Ludvík XIV.).

nami. Vrtací stroj na železo vzbudí naši pozornost. jako s kouskem papíru hraje si tu s ocelovými obry, vrtaje do nich otvory potřebné pro osy, či připojení jiných součástek. Procházíme sklady součástí strojových, kde montér odjížděje na stavbu, vybéře si dle písemného seznamu veškeré potřebné části dotyčného stroje. Nové dílny. Zde se pracuje na větších »kouscích«. Ve výši nad námi pojíždí s rachotem železný jeřáb nosnosti 10.000 *kg*, kterýžto výkon je na tabulce napsán. Obrovité železné desky kalandrů, řezaček, celé kolosy hydraulických lisů, se vším si přímo pohrává ta pletenice řetězů a ocelových lan, kterou v malém koši tam ovládá ruka dělníkova, řídíc ji s naprostou jistotou k chodu na všecky strany. Díváme se s respektem, kterak železný kolos podává jakoby hračkou těžké litinové součástky ku zpracování do obráběcích strojů: hoblíků na ocel i železo, soustruhů atd. — Jednou z nejzajímavějších podívaných jest výroba

kalandrů (hladících strojů) pro továrny na papír. Již výroba hladících válců samotných. Válce ve strojích těch totiž se střídají. Vždy jeden ocelový pracuje s jedním papírovým. Ale nikdy byste neřekli, že tyto na pohled mramorové válce jsou z obyčejného šedého asbestového papíru. Hotoví se tak, jako u nás leckdys vidíme výrobu tak zvanou papírových holí: vysekají se papírové kruhy

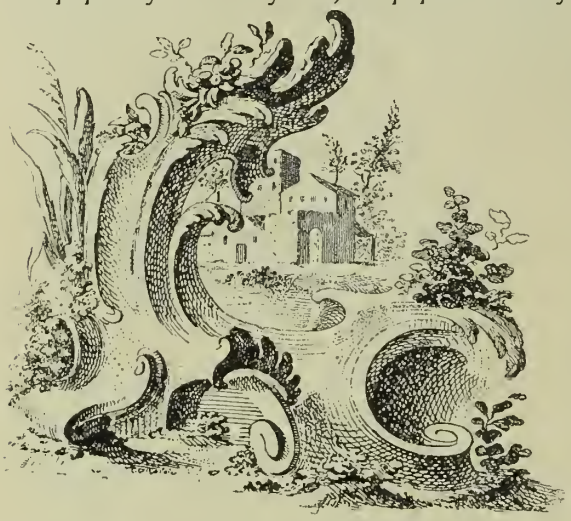

Obr. 101. Německé rokoko ze století 18.

s otvorem v středu, tyto navléknou se na ocelovou osu, navlhčí a nyní přijde procedura, kterou jsme dosud neviděli. Čtyři takové navléknuté válce vloží se do hydraulického lisu o síle *1 mil. kg* tlaku. Zde zůstanou tak dlouho, až poslední stopa vlhka z nich zmizí, až ty statisíce papírových kruhů na sebe stlačených tvoří jednolitou massu. Pak se soustruhují, a když jest takový válec hotov, tu, jak již výše jsem napsal, nikdo by neřekl, že to je papír! — A zase dále spěcháme. Jdeme do pokusných dílen. Zde provádí se ražení reklam závodních; stojí zde stroje řezací, razící, stroje, které jediným chodem tisknou a nařezávají knihy do úpravy t. zv. indexů, zajímavé strojky ku výrobě ražených a vysekávaných papírových »krajek« kuchyňských, miniaturní to razící rotačky, spojené s brusem na své nože a jiné a jiné. Krásná podívaná byla na ražení reklamních lepenkových plakátů. Hlava Merkura ražena až do výše 3 *cm* v životní velikosti ve značně silné lepence. Jsou tu řezací stroje všech systémů továrnou stavěných. Z nich jmenovati sluší ty, které na jedno projetí zcela přesně knihu po třech stranách ořezávají. Zde divili jsme se trochu déle. Pak spěcháme do vyšších pater do skladišť. Jaká to podívaná zde v sálech. Kam oko dohlédne, vidí v jednom sále samé řezačky: ruční pákové, na pohon ruční točením, na motor, nový sál s knihařskými zlatícími stroji od malých trpaslíků, které se musí postaviti na stůl, až k těm větším, pod kterými by se stůl shroutil —. V jiném sále t. zv. nůžky na lepenku tyčí svá zahnutá ramena v přesných řadách do výše. Na sta je jich tady. A zas jiné a jiné sály.

Odtud nám uchystal náš průvodce, ing. Haupt, pěknou a zároveň poučnou podívanou. Zavedl nás do továrních šaten. Představte si šatny pro 4000 dělníků! — Ty řady skříní, každá o 2 odděleních. Jedno pro oblek pracovní, druhé pro uschování obleku domácího. Odtud jdeme do umyváren. Jsou tu umyvadla se sprchami ve středu velké síně. Podle stěn jsou kabiny pro parní lázně, také se sprchami. Taková lázeň je velice jednoduchá a praktická. Žaluziová lavička nad parními rourami, nad hlavou sprcha s teplou vodou a to je vše. Ale jak jednoduché, tak vkusné a čisté. A největší překvapení čeká nás dále, na druhém konci síně. Veliký bassin, 9 *m* široký, 18 *m* dlouhý, ve dvou třetinách $2^1/_2$ *m* hluboký pro plavce, v menším dílu pak mělký pro ty, kdož neumí plavat. Voda teplá neustále proudící. Také nám tam několik zručných plavců ukázalo svoje kousky. Jeden dokonce skočiv s výše as 2 metrů do vody, obeplul pod vodou skorem celý čtverec plaveckého bassinu. — S jakou závistí jsme se dívali na vše! Všecko jest pro dělníky, nemusí zde platit ani haléře, ba dokonce koupají se i v pracovní době, kdy mají k tomu vyměřeny přestávky. — Nejala by i vás závist? Než dále! Ještě jsme se nevzpamatovali z údivu nad podívanou tak nezvyklou a již zase vcházíme do hlavní kotelny a strojovny. Kotle se samočinným nakládáním uhlí dodávají páru šesti velkým parním strojům. V kotelně byl pro nás sice vzduch poněkud nezvyklý, ale za to odměnila nás podívaná na parní kolosy nahoře. Představte si salon, místo parket šamotové dlažky, temperatura mírná, koberce všude, světlo, čisto, vzduch a tady běží šest parních strojů. A to je jenom část pohonu, který továrna potřebuje. Přijdeme ještě jinam. Dříve však připravili výpravě malou zábavnou projížďku po továrně. Když jsme vyšli ze strojovny, stál před námi na kolejích podivný stroj. Lokomotiva bez komínu, ale za to s parním jeřábem. Tohle jsme ještě neviděli. Ale dlouho se nedivíme! Náš průvodčí

Obr. 102. Náčrtek ozdoby rokokové, stol. 18. (Ludvík XV.)

představil nás strojvůdci, bodrému staršímu pánu, který měl radost, že jsme *až* z Prahy a už nás zvou ke vstupu do podivného vozidla. Před jízdou ještě uspořádal nám strojvůdce malou přednášku o konstrukci svého stroje. Lokomotiva tato jest jakýmsi druhem parního akkumulatoru. Jednou za půl dne nasytí se její zvláště konstruovaný kotel parou z kotlů továrních. Tato jsouc uzavřena nechladne, nýbrž vlastním svým tlakem, jejž možno zvýšiti, udržuje se stále v potřebné ku pohonu síle. Ostatní konstrukce odpovídá celkem oné u lokomotiv železničních. Ale ušetří se tím topič, který by zde byl zcela zbytečným. Když byla přednáška skončena, zapísknul pořádně náš »chauffeur« a už jsme to hnali po kolejích, celou továrnou, až k nádraží a zase zpět. Tam přehodili výhybku a jedeme zase na jiný konec továrny. Po návratu z veselé jízdy, která, což nás nejvíc těšilo, docela nic nestála, poděkovali jsme přívětivému strojvedoucímu a spěcháme dál. Běřeme se dílnami truhlářskými kde hotoví se dřevěné součásti strojů. I zde je překvapující čistota. Všechny třísky odssávají se vzduchem a rourami vedou se do kotelen ku spálení.

Na další své pouti přicházíme do druhé strojovny, ve kteréž umístěny jsou parní stroje starší konstrukce, ještě před požárem továrny postavené, před několika lety, ze kteréžto katastrofy byly zachráněny. Je mezi nimi též padesátiletý veterán s jednoduchým ještě rozvodem na obyčejnou páru. Ale služby prý koná dosud znamenité. — A dále jdeme opět jinou kovárnou se vzdušnými kladivy, opětně zaléhá nám sluch ohlušujícími ranami kolosů, bušících neunavně do rozžhaveného kovu, formujících jej svými ranami v libovolné tvary, nebo přikrajujících na kousky každé velikosti. — Odtud jdeme slevárnou, kde sta dělníků zaměstnána jsou přípravou forem pro lití, které koná se odpoledne. Slevárny všude působí podivným dojmem. — Již u zprávy o firmě Rockstroh a Schneider napsal jsem, že vypadá to v takové slevárně jako v pekle. A to jsme viděli slevárny odpočívající, v klidu. Jak teprve, když žhavý, tekutý kov tryská všude, když oblaka kouře a páry zahalují černé zdi, hromady formovací hlíny. Opravdu litujeme, že nikde nepřišli jsme v čas, bychom tento druh tovární práce viděli. Shlédli jsme pak ještě stroj na čištění odlitků, kde vzduchem hnaný proud ostrého písku očišťuje hotové odlitky od zbytků hlíny i nepotřebných přílitků, stroj na drcení starého železa a surové litiny před přeléváním, v místnosti nad kotelnami aparáty, kdež mechanicky zaznamenává se napjetí páry, u toho kterého kotle, takže vždy možno zjistiti jediným pohledem, není-li snad někde přetopeno a nehrozí-li snad nebezpečí výbuchu a v případě téhož zjistí se ihned, zdaž výbuch zaviněn byl přetopením nebo nutno-li hledati příčinu jinde. Rovněž tak zajímavými jsou přístroje k samočinnému hlášení ohně. Jsou právě tak jednoduché jako důmyslné. Po celé továrně vede síť elektrovodných drátů, přivádějících proud motorům i lampám. Na těchto drátech namontovány jsou četně jakési pojistky, v nichž v případě zvýšení teploty v místnosti v nadprůměrný stupeň, roztaví se kov je spojující a způsobí okamžitě spojení s tímto zvláštním požárním automatem, který vzbouří zvoněním požární hotovost továrny. Aparáty tyto prý se již vícekráte osvědčily, hlásíce i vznik požáru na půdách a jiných místnostech, kam pravidelně málo kdo ze zaměstnaných vkročí.

Tím jsme byli po čtyřhodinné »procházce« hotovi s prohlídkou továrny. Hlavu plnu dojmů jdeme za naším vůdcem a z nenadání jsme v elegantní místnosti, úřednickém kasinu továrny. Zde už sedí u plných stolů druhá část naší výpravy, která s prohlídkou dříve byla hotova. Také nám předloženo bylo občerstvení. Velice přívětiví naši průvodcové rozdávají nám sbírky pohledů na jednotlivé části továrny a na zvláštní žádost i pěkné pohledy na tovární lázně, které tolik nás interessovaly. Delší chvíli setrvali jsme zde v příjemném vědomí odpočinku po perné práci. Závod Krausův nás opravdu všecky překvapil, čekali jsme něco velikého, ale našli jsme — něco většího. A všecka zařízení, o nichž u nás nemáme

103. Rokoková ozdoba typografická (»Watteau«)

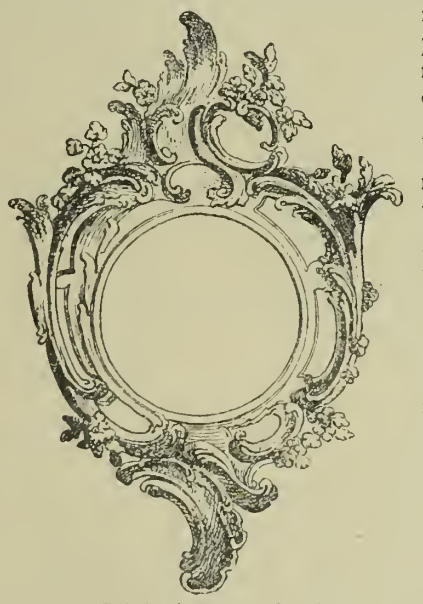

104. Rokokový rámec z 18. století.

Obr. 104. Část štukové ozdoby pásové z 18. stol. (doba Ludvíka XVI.).

»Phönix«, rozdělena výprava zase ve dva oddíly, z nichž každý se svým průvodčím počal prohlídku. První, čím se nám závod představil, byla galvanoplastika. A jistě právem. Zařízení tak čisté a dokonalé zasloužilo plného obdivu. — Pak shlédli jsme výrobnu dřevěných písem, kde pantograf motorem hnaný a pouze lehkým dotykem ruky dělníkovy řízený, s nesmírnou rychlostí vybírá ve dřevě žádoucí obrazec písmeny, libovolně dle menší předlohy zvětšený. Tím ovšem není ještě práce na dřevěném písmu hotova. Toto pak ještě ryjec opravuje, načež napouští se vodovzdornou látkou, justiruje, a pak teprve balí a přichází do obchodu. Odtud jdeme do vlastní písmolijny. Na tu jsme nejvíce zvědavi. Málo kdo z nás dosud viděl slevárnu písem. Teprve později, kdy viděli jsme zařízení slevárny Numrichovy, seznali jsme tu hlavní zvláštnost písmolijny Schelterovy, na kterouž poukázal své doby již kol. Reis, ve svém spisku »Za strojem sázecím«. Mnoho strojů ručních, málo kompletních. To jest hlavní specialitou továrny. Většina písma lije se na strojích ručních, načež teprve brousí se na zvláštních strojích vlastní konstrukce. Nejsem nijak odborníkem písmolijcem, abych odhadnul cenu tohoto způsobu práce; jako sazeč ale musím říci, že i s takto, abych tak řekl, primitivně zhotoveným materiálem pracuje se výborně. Ovšem, že cena písem, která musí prodělati daleko delší proces výrobní než písma ze strojů kompletních, jež vycházejí téměř úplně hotova, bývá vyšší. Jakost, jak se zdá, jest zúplna stejnou. — Prošli jsme tak za těchto úvah celou písmolijnou, kde vedle několik málo harašících a bouchajících »kompletek« pracují vážně stroje ruční, prohlédli jsme si místnost, kde řady děvčat dodávají strojům na broušení písem literku po literě ku dalšímu zpracování, načež přicházíme do výrobny linek. Ty zhotovují se vesměs téměř stroji. Malý díl práce jest zde ponechán dělníkovi samotnému a ta práce záleží ještě jen buď v rovnání nastříhaných proužků mosazných nebo v podávání jich do lisovacího stroje, který dodává těmto nefo-

ani potuchy, všecka obrovská výroba, o níž jen skromný dovedeme sobě učiniti pojem, zanechala v nás dojem nesmazatelný. A se stejným obdivem vzpomínáme na ochotu projevenou nám se strany šéfa i úředníků závodu od našeho vstupu až po přátelský rozchod.

Bylo již dosti pozdě, kdy opětně jsme sedali do kanárkově zbarveného vozu elektr. dráhy a pospíchali jsme k obědu.

A o hodinu později než, jak původně bylo stanoveno, pospícháme ku další programem stanovené návštěvě — do písmolijny

SCHELTER & GIESECKE.

Ku jménu této firmy jistě velká většina kollegů našich, kteří dost málo jen obírají se novinkami v odborném světě se vyskytnuvšími, pohlíží s největší úctou. Z většiny také právem. Schelterova slevárna byla vždy skorem průkopníkem nových směrů v akcidencích, její novinky bývaly směrodatnými celé řadě jiných závodů německých, na ně s obdivem pohlíželi pracovníci odborovi těch národů, kteří jako my, dosud po většině na Německo jsou v potřebách grafického svého průmyslu odkázáni.

Dnes pověst ta poněkud klesla. Firma Schelterova počala se totiž obírati více stavbou strojů a nyní, kdy ku původně jedinému výrobku firmy, tyglovce »Phönix«, přistoupil i rychlolis »Windsbraut«, zdá se, že písmolijecké oddělení zůstává jaksi pozadu. Na nás to alespoň tak působilo. —

Po obvyklém přivítání v kanceláři, kde zajímá návštěvníky výstavka vynikajících výrobků firmy, mezi nimiž přesně provedený model tyglovky

Obr. 105. Století 18. (Ludvík XVI.)

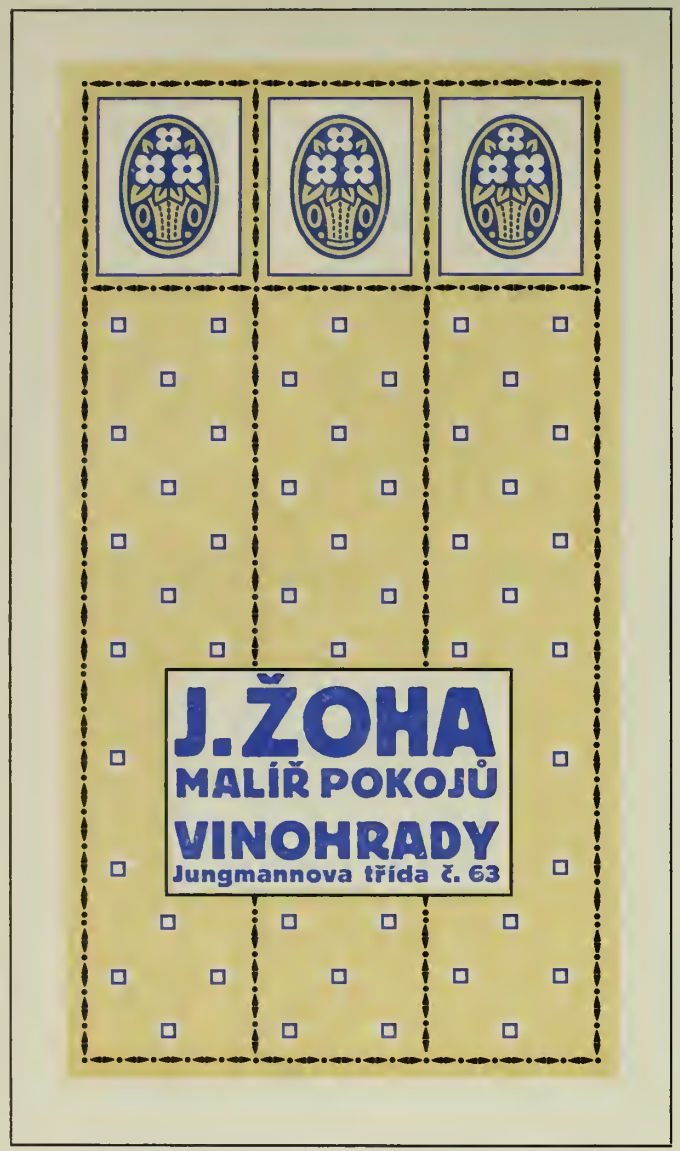

Příloha :Typografie: roč. XX. č. 10.
Návrh a sazba Aloise Chvály. Tiskl
J. Nosek u fy. Knihtiskaři Novotný
a Příhoda na Král. Vinohradech.

remným proužkům patřičné síly. Jinak všecko broušení, hlazení, rytí obrazců, signatur, řezání na určitou délku atd. atd. vykonávají s překvapující jistotou a přesností stroje zvlášť k tomu stavěné. — Opouštíme písmolijnu a o patro výše zavádí nás náš průvodce do zinkografie závodu.

Jako galvana, tak i štočky Schelterovy vyznamenávají se precisností svého zpracování i jemnou síťkou. A co jsme shlédli, úzkostlivá péče a práce s každým obrázkem, jenom v nás utvrdila přesvědčení o jakosti výrobků s takovou přesností prováděných. A zase dolů po schodech! Tentokráte ku podívané nadmíru pro nás zajímavé — do domácí tiskárny. Jsou tam v činnosti čtyři rychlolisy »Windsbraut« a všech šest dosavadních typů tyglovky »Phönix«. Právě tiskli nový vzorník jakési »Anker-Antiqua«, celé garnitury písmové. Chvilku zdrželi jsme se pozorováním nezvyklého a proto zajímavého chodu rychlolisů »Windsbraut«, načež opět nastoupili jsme obchůzku závodem. Opětně poskytnuta nám tu podívaná zcela nezvyklá. Když jsme prošli skladišti hotových výrobků, stanuli jsme po dlouhém sestupování se schodů ve sklepích před řadami železných, kovaných dveří. To jsou skladiště matric písmových. Opravdu důkladně uschováno zde celé to hlavní bohatství závodu. Také je toho třeba. Tyto matrice písmové vyžadují vlastně nákladu největšího a každá škoda na nich jest pak škodou mnohonásobnou. —

Tím skončena prohlídka závodu. Dost brzy. Mnozí z účastníků čekali zajisté více, větší rozsáhlost, nové způsoby výroby a novinky vůbec. Avšak vzdor tomu, jest nám přece jenom uznati, že prohlídka tato poučnou byla aspoň tím, že dnes, kdy všecka práce téměř všude přikazuje se strojům, jest ještě závod, který větším dílem a se zdarem vyrábí výrobky své cestou primitivnější sice, ale v jakosti dokonalé.

Než, těm našim mrzoutům mělo dostati se okamžitě téměř náhrady za malé sklamání, které pocítili.

Vedlť nás průvodčí náš do domu, k němuž v poslední době právě obráceny byly zraky socialistické veřejnosti německé a také cizí. S obdivem hledíme na nádhernou budovu, rozsáhlé místnosti v přízemí, v nichž dělnické instituce hospodářské nacházejí svůj útulek, sledujeme řady oken i hemžení lidu v průjezdech. Vždyť naše pozornost patří tomu, co lipskému dělnictvu jest nejdražším, co zbudovalo po tolikerých bojích, strádání a persekucích, jest to

LEIPZIGER VOLKSHAUS.

V Praze má dělnictvo palác. Zdědilo jej přímo po šlechtě. Má tedy i to jméno svůj rodokmen, svůj původ. Jak bych měl charakterisovati tuto nádhernou budovu, vévodící řadě měšťanských činžáků, nevím! Lipské dělnictvo může právem býti hrdo na svůj lidový dům, který ze svých prostředků zbudovalo.

Byli jsme chvilku v restauraci v přízemí, načež na žádost kol. Mrázka jeden z ochotných číšníků provedl nás po přízemních částech budovy. Tak shlédli jsme stavbu nového sálu (v němž právě tyto dny zasedal sjezd německé sociální demokracie), jakož i přípravy ku projektovanému připojení na budovy sousední, které musila lipská organisace zakoupiti, by vyhověla policejním chikanům ohledně východů z nouze a pro případ nebezpečí. — Nikdo z nás nebyl by řekl, že jest možno v době tak krátké vykonati veškeru práci, která zde čekala svého dokončení. V necelých 14 dnech mělo býti dohotoveno vše, co dosud viděli jsme v začátcích. A dle novinářských referátů hotovo to také bylo. Opravdu, obdivem naplní vzpomínka na práci, kterou vykoná dělník, s vědomím užitečnosti práce pro všechny své soudruhy, s plným vědomím, že staví si pomník největší.

Lipský »Volkshaus« je palácem v pravém slova smyslu. Představte si jen. Nacházejí se tu místnosti *40* organisací, a jsou to opravdu »místnosti«, ne nějaké jen tak ku pobytu upravené kumbálky, pak tiskárna, knihkupectví strany, konsum, restaurační místnosti, kavárna, zahrada s hřištěm pro děti, a konečně sál, o němž výše jsem se zmínil. 5000 osob pojme po své přestavbě! — A všude bude světlo a vzduch! Nevycházeli jsme z údivu. Než všecko to nebylo ničím. To konečně při dobré vůli dá se provésti i u nás. Že však bychom shlédli někde ještě něco tak zařízeného, jak jevil se nám tak zv. »herberg« (noclehárny), umístěný v témže domě zaujímající rovněž rozsáhlé místnosti, o tom už jsme pochybovali. Zde nás prováděl správce těchto nocleháren. U nás se mu po česku říká »herberksfotr«. Také jeden z těch sympatických dobráckých Sasíků, jakých jsme po své cestě dost poznali. — Ve třech patrech nacházejí se místnosti těchto nocleháren. Tři patra procházíte, nevycházejíce z úžasu! Alespoň několika řádky musím zde zmíniti se o tom, co jest opravdovou zvláštností mezi podobnými institucemi dělnickými. Cestující, přijda k večeru do noclehárny, vejde do místnosti, kde podávají se jídla. Přímo si však jich koupiti nemůže. Musí vhoditi 10 pfennigů do automatu, odkudž vypadne mu známka, načež teprve za tuto známku obdrží u okna kuchyně večeři.

Na to za 50 pfg. zakoupí si lístek, bolettu, která opravňuje cestujícího ku následujícím požitkům: Předně koupeli. Tuto odbýti si musí každý cestující. Mezi tím co se koupá, prohlédne lázeňský jeho prádlo, zdaž snad nikde není nějaká »drobnost«.

Není-li tomu tak, obdrží vše po koupeli zpět. Jinak se vše sbalí, cestující obdrží na se dlouhý plátěný čistý oblek noční a může jíti spát. (Dokonč.)

NĚMECKOČESKÉ NÁZVOSLOVÍ KNIHTISKAŘSKÉ.

(Z referátu Eduarda Tucháčka v přípravné anketě pro vydání knihtiskařského názvosloví, uspořádané Sdružením korektorů dne 31. října 1909.)

Každý věk těží z předchozích kultur, jejichž neodbytným průvodcem bývá povždy řeč. I my zpracovali jsme v sobě napřed výtěžky někdejšího pokroku, i my jsme byli vyneseni na ramenou dob bývalých. To je tendence dějin. Tou příčinou také cechovní organisace byla podkladem k naší vyspělosti technické, řekněme třeba po stránce praktické. A rovněž nesluší nedoceňovati počínání Preslova, Amerlingova, Douchova, Kodymova a Špatného. Pracovali o technologické terminologii, jež měla vésti k našemu teoretickému a praktickému povznesení. Snažili se zajisté upřímně o podání cizího výrazu v rouše domácím. Chtějíce přenésti jinojazyčné pojmy technologické v rodnou půdu leckde ovšem narazili. A byť ten onen výraz jimi přetlumočený neobstál dnes před soudem doby, budou přece vděčně vzpomínáni těmi, jimž se udá kráčeti takou cestou, již oni před desítiletími nastoupili.

Obě naše generace typografické od prvních počátků Jungmannových hleděly vlivem doby osvícenské osamostatniti názvosloví knihtiskařské. Stará garda tiskáren Landfrasovy a Pospíšilovy prožívala také svou obrozenskou idylu. Poznámky, které jsou tu a tam v dopisech tohoto období nadhozeny, dávají tušiti, že se nemohli jednotlivci odchýliti od cesty, jíž se ubíral obecný proud. A když v druhém pokolení proniklo heslo moderního národohospodářství, že individuální duše davu ve zmocněné formě kolektivní vytváří vědu, umění a život, tu v kvase myšlenky a za daných disposic národně společenských obrozovalo se i naše názvosloví.

Každý pojem má býti zkrácenou formou myšlení a mluvení. Upraviti jej tedy pro potřebu domácí působí zvláště v technických odborech značné obtíže. Praktičtí odborníci jsou mnohdy na rozpacích, jde-li o přetlumočení cizího výrazu. Zejména novější techniky grafické, na př. lept, mají názvy nepodařené. A zvláště v češtině, jež je naproti němčině konkretnější, dlužno přihlédati k vlastní podstatě jazykové. Správně bylo řečeno, že je terminologie úhelným kamenem všech disciplin, byť zdála se vyjadřovati toliko stránku formální a řekněme i teoretickou.

Mnohé německé výrazy nejsou bez výtky. Neboť podnik proslaveného Alda, zvláště jeho benátská antikva, hornoitalská renesance knihtiskařská se svou kursivou, původně zvanou italkou, první řecké litery z milánské oficiny r. 1476 a rozkvět francouzské typografie Robertem Etiennem počínaje byly v technice knihtiskařské a ryjecké původcem mnoha nových terminů. Výrazy ty přešly do Německa ve významu již otřelém, našimi pak vykladači byly již podstatně seslabeny.

Jak se vyhraňovalo názvosloví grafické v Italii, jejíž 15. a 16. věk je znovuzrozením antické linie v rouše moderním, toho dokladem je dílo D. Bernoniho »Dei Torresani, Blado e Regazzoni, celebri stampatori a Venezia e a Roma nel secolo XV. e XVI«. Praktické hledisko terminologické naproti abstraktní němčině potvrzuje S. Landi, známý svým dvousvazkovým dílem »Tipografia«.

Že Francie — a to zvláště Paříž — velice přispěla k názvosloví typografickému, je nade vši pochybnost prokázáno. Zejména její písmolijectví sloužilo Německu za vzor napodobovací. Fournierův »Manuel typographique« z r. 1764 (I, str. 130) uvádí hrdou větu, že vynález bodů (jednotkového systému francouzského) »est le premier hommage que j'ai rendu à la Typographie en 1737«. Roku pak 1780 François-Ambroise Didot doceluje matematickou přesnost předchůdcovu. — Také Anglie a Amerika přispěly značně k našemu názvosloví.

Z té příčiny budiž mně dovoleno pronésti několik slov o stežejné zásadě každé terminologie: Název budiž pojmově a jazykově správný.

Technické názvy bývají hlavně formální nebo teleologické (účeloslovné), po případě historické. Název formální ukazuje na tvar nebo podobu (na př. technického nástroje). Název teleologický, jak zřejmo z tohoto přídavného jména, hledí k účelu technického nástroje nebo vytýká příslušnou činnost. Je tedy výrazem konkretnějším předešlého. Historický termin navazuje na svého původce nebo příčinu svého vzniku.

Filosofie a filologie hlásí se tu o slovo. Oběma disciplinám máme býti právi. Stránka filologická (slovo) mnohdy zůstává, ale obsah i rozsah pojmu (hledisko filosofické) se leckdy mění. Nové výzkumy a poznatky stále opravují a doplňují naše pojmy. A protože terminologie vede ducha jistou cestou k určitému rozhledu po příslušném odboru — tedy cestou logickou (filosofickou) —, je jí jazyk (mluvnice) druhem nerozlučným a tou příčinou mu náleží obsáhnouti příslušný pomysl výrazem, abych tak děl ideálním.

Německý termin *der Winkelhaken* je názvem formálním, právě tak *das Schiff*. Český překlad »*sazítko*« je pěkným příkladem výrazu teleologického, starý, ustrnulý překlad »*loďka*« (vulgárně »šifle«), není přiléhavý.

Termin »*kasa*« je povahy historické a mezinárodní. — Ovšem, některé historické názvy sklesly docela. Tak na příklad *der Aushängebogen (vývěsek, vývěsný arch)*. Bývalo pravidlem vynikajících knihtiskařů, vyvěšovati veřejně

první tištěné archy, aby mimojdoucí — kdož se o věc zajímali — vytkli na nich případné chyby, za něž se jim dostalo stanovené odměny. Na konci knihy pak byl připojen seznam chyb takto nalezených. Původní význam slova »vývěsek« se dnes již ztratil. Zůstala snad nanejvýš odměna za nalezení případné chyby v díle komplikovaném, jakým jsou na př. logaritmy. A tu lze mluviti toliko o prvním vydání podobné knihy, protože takové choulostivé věci bývají stereotypovány. — Rovněž tak sklesl původní význam »*la vignette*«, (viněta). Slovo toto upomínalo na vinnou révu, jejíž úponkovitá forma byla ozdobným rámcovím drobných tiskopisů. Dnes je viněta nálepkou a ve Francii kromě toho používáno názvu toho pro klišé, zejména insertní nebo představující atributy různých řemesel, živností, obchodů, stavův atd.

V eksistenčním zápase terminů mezi sebou vítězí někdy výraz starší, byť horší.

Vedle hlediska logického sluší dbáti i jazykového. A zde se často hřeší. Tvoření slov náleží do partie kmenoslovné; úkol náš je však zúžen. Koncovky nebo lépe přípony, jsouce zastoupeny v češtině u značné míře, zastávají mnohde funkci slovotvornou.

Ovšem leckdy se dostává některá přípona tam, kde je sama sebou nenáležitá — přejata je nápodobou — a proti takovému neoprávněnému rozšiřování dlužno vystoupiti. Přes tu chvíli slýcháme a čítáme o *strojovém* (!) sazeči. I kdybychom přisvědčili jakési umělkovanosti logické, že by koncovkou *-ový* mohl býti jaksi charakterisován výrobní ráz — jakož čteme tu a tam na př. o krajkách strojových —, že by se tedy mohlo říkati: strojová sazba, strojové písmo, s odůvodněním, že jsou tyto věci strojem jaksi zhotovovány, ačkoliv i tu je koncovka *-ový* nesprávná, nemohli bychom připustiti přece definice, že sazeč operatér je strojem vyráběn. A ačkoliv by se zamlouval výraz: sazeč *na stroji*, podle analogie: písař na stroji, tedy: na stroji psáti, šíti, plésti, sázeti, přece s hlediska jazykového budiž dána přednost adjektivu: *strojní* sazeč. Ve staré češtině byla totiž tendence, aby podstatná jména s funkcí přívlastkovou byla zpřídavněna. Proto sluší zachovávati — pokud lze — kontinuitu jazykovou Jazyková stránka vedle správnosti hledí také k ekonomii a estetice.

V příčině ekonomie pravím toto: Je-li v cizí řeči — jakož tomu bývá začasté v němčině — termin příliš složitý, tak že by jeho překlad byl rozvleklý, nutno přejímajícím jazykem závadu tuto paralysovati. Přihlédajíce tedy k rázovitým vlastnostem češtiny — k její konkretnosti a hojným obměnám významovým pomocí koncovek nebo přípon slovotvorných — pokusili jsme se přeložiti mnohé terminy tímto způsobem.

Příkladem uvedu z přípon alespoň *-dlo*, jíž leckde použito při základních slovech: *Apparat*, *Hilfsmaschine*, *Vorrichtung*, *Werk a Werkzeug*. Mnohá z těchto základních slov jsou druhým nebo třetím, některá dokonce i čtvrtým členem složeniny. Tak na př. máme u tiskařských strojů: *Schutzvorrichtung*, u sázecích: *Spatien-Schutzvorrichtung*, *Ablegeapparat* atd. S duchem našeho jazyka lze takový překlad docela dobře srovnati.

Estetické hledisko jazykové žádá, aby se slovo snadno vyslovilo, proto jsouc nadměrné tvrdosti a upřílišených sykavek a činíc střídavou vokalisací zadost relativnímu libozvuku. Ekonomicky stručný termin budiž tedy prost akustického nevkusu. Schopenhauer, R. Wagner a Nietzsche vystoupili ostře proti nelogičnosti, neakustičnosti a disonanci leckterých německých slov. Tak na př. potírali výrazy: jetztzeitig a Jetztzeit, pravíce, že je to »Schlangenrede«. Ale i my také tu onde klopýtneme. *Der Spiess*, býval *výskoček*, *výstrček* a podle zesnulého Douchy *vyčuhováček* (název *hrotek* byl přijat později). Znetvořený název *čtverčík* není také bez námitek. Podobného nezdařence mají naši litografové, již přezvali *die Scharfnadel* na *ostroryjku*, *die Stumpfnadel* na *tuporyjku*, atd. —

Ze zásad tuto pronesených je zřejmo, že úkol zčeštiti terminologii knihtiskařskou a příbuzných odvětví — těchto alespoň v hlavních rysech — je dosti obtížný, že nesmí býti posuzován s povrchního hlediska lexikografického a že k jeho řešení dlužno přikročiti s tou vážností, jíž na nás vymáhá společný prospěch věci, nám všem zajisté sympatické. (Dokončení.)

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Pokrač. XVII.)

Konečně přání tato veřejně prohlášena, z nichž nejostřejšími byly:

K § 1. cenníku mělo se vřaditi: »Pomocníci mají 5 minut před započetím práce v závodě býti, aby práce určité započíti mohla. Pozdní přijití trestá se pokutou stanovenou domácím řádem. Téže pokutě propadá ten, kdo před ukončením práce místo své opustí a při mytí neb oblékání se přistižen jest.

K § 3. že vyučenci ještě i druhý rok mají pracovati za nižší mzdu, pouze o korunu vyšší než-li v roce prvním.

K § 6. Od sazečů v jistých penězích může se

žádati, aby svou práci obtahy doložili a zapsali čas ku každé práci použitý.

K § 8. Úplná zodpovědnost strojmistra i za výpomocný personál.

Ostatní přání byly jen doplňky buď slovné anebo jen vysvětlující.

Proti těmto čtyřem odstavcům zaujalo pomocnictvo odmítavé stanovisko a bylo odhodláno v případě neústupnosti od nich i jednání ukončiti. Leč k tomu nedošlo a po tuhé výměně náhledů s obou stran upustili principálové od takového znění oněch odstavců.

Odst. 1. zaměněn pak v toto znění: Pomocníci mají v čas v závodě býti, aby práce přesně započíti mohla a nesmějí před ukončením pracovní doby práci opustiti.

Odst. 2. v příčině vyučenců odpadl úplně, totiž, že by i v druhém roce měli pracovati levněji.

Odst. 6. změněn v ten rozum, že slova obtahy se vypustilo.

Odst. 8. týkající se zodpovědnosti strojmistra i za výpomocný personál vypuštěn úplně.

Na to prohlášena se strany pp. majetníků knihtiskáren za uznanou devítihodinná doba pracovní bez přestávek s tím doložením, že vzhledem k tomu, aby přechod ku zkrácení doby pracovní nebyl tak náhlý tam, kde dnes jest ještě práce desíti a půl hodinná, jako v Bukovině a ve Slezsku, povoleno bylo zkrácení o hodinu tedy na 9 a půl. hodiny na rok 1896, rokem 1897 pak zkrácení na 9 hodin.

Odstavce o stanovení minima ponechány na konec rokování. Gremium pražské trvá na udržení minima 12 zl., pro vyučence pak 10 zlatých.

Řečník probírá nyní podrobně poměry naše, poukazuje s odvoláním se na své důvody přednesené na konferenci vídeňské, že slíbeno již roku 1888 minimum 13 zl., a to že nechce se ani dnes dodržeti. Podává podrobné vysvětlení tříd a vyslovuje naději, že i pražské gremium zajisté přednesené důvody uzná a splní toto oprávněné přání pomocnictva.

Pokud se týče počítání, poukazuje řečník na některé odstavce zde důležité a hlavně že stanoveno, že abeceda v cenníku uvedená platí pro sazbu německou, pro sazby v řečích neněmeckých počítají se v postupu do abecedy litery v té které řeči přicházející.

Probírá veškerá další ustanovení podrobně, poukazuje k tomu, že mnohá ustanovení neznamenají skutečně žádného zlepšení, avšak že v celkovém rámci cenníkovém uznána býti musí. Klade hlavně váhu na upravení poměru učennického co nejdůležitější součásti cenníkové.

Uvádí pak obšírně význam 9hod. doby pracovní, kteráž jest zajisté největší vymožeností cenníkovou. Připomíná slovy vřelými, aby veškeří pomocníci bez rozdílu, jest-li mají ze zavedení normálního cenníku prospěch okamžitý čili nic, zde svorně působili a jednali.

Zmiňuje se o tom, že dán byl na konferenci i slib, že upraveny a zlepšeny budou platy výpomocného personálu a že v příčině monoliny, jakmile první stroj počne působit, se v cenník určité stanovení podá.

Řečník apeluje na přítomné pp. zástupce gremia, aby otázku cenníkovou vzali v úvahu dokonalou a zmiňuje se o dosavadní uznání hodné a nestranné snaze pana gremiálního starosty, jenž hledí na věc tu co důležitou oběma stranám a co životní celého odvětví knihtiskařského a očekává, že se stejnou vůlí dojde i k projednání cenník akcidenční a novinářský. Poukazuje pak k svornému působení pomocnictva a na významný moment solidarity i Haasovského personálu, jemuž i ostatní jsou povinni solidaritou a praví, že cenník tento, bude-li na cestě dobré shody zkoncován, jistě přinese oběma súčastněným zde stranám žádoucího, dobrého ovoce.

Předseda gremia p. Šimáček děkuje shromáždění za okázalý projev sympatie po řeči kolegy Krunerta mu učiněný, praví však, že nemůže platiti toliko jeho osobě, nýbrž že náleží i všem jeho kolegům, kteří při jednání o norm. cenníku přicházeli pomocnictvu vstříc. Doufá, že zrovna jako v míru bylo jednání toto započato, v míru se dokončí. Dnes jedná se o otázku cenníkovou na českém venkově. A tu může dáti ujištění, že ve věci té bude jednati gremium s pomocnictvem ruku v ruce. Jest toho mínění, že zavedení norm. cenníku stane se možným vzájemnou shodou mezi pomocníky a zaměstnavateli a že zavedením jeho budeme všichni spokojeni, neboť v jednání tom nebude ani vítězů, ani přemožených, neboť obě strany budou paritní. (Potlesk.)

Předseda Čermák radostně vítá tento projev předsedy gremia knihtiskařů a přeje si jen, aby byla snaha zaměstnavatelů také opravdová a abychom nebyli zklamáni. Posléz navrhuje k přijetí následující resoluci:

»Pomocnictvo knihtiskařské, shromážděné na veřejné schůzi v sále »Typ. Besedy« dne 20. listopadu, prohlašuje, že s dosavadním postupem a jednáním svých delegátů v otázce normálního cenníku souhlasí, projevujíc současně přání, aby v zájmu společných interesů k tomu se přičinili, by cenník normální dnem 1. ledna 1896 najisto v platnost vešel.

Zároveň vznáší žádost na ct. gremium v Praze aby uznalo i zvýšení minima na 13 zl. a zavedení 9hodinné doby pracovní bez přestávek a dále jednalo i o cenník akcidenční a cenník novinářský.«

Významným byl pak sjezd majitelů knihtiskáren z venkova Čech, svolaný do Prahy. Tarifní komise principálů, sestávající ze starosty pana

JOS. NEFF v PRAZE

NEJVĚTŠÍ SKLAD TERAKOTOVÉHO
A MAJOLIKOVÉHO ZBOŽÍ

NA PŘÍKOPĚ Č. 1 **SKLADY:** KARLOVA UL. 42

HOJNÝ VÝBĚR KUCHYŇSKÉHO NÁDOBÍ KAMENINOVÉHO, KOVOVÉHO I PORCELÁNOVÉHO. VEŠKERÉ DRUHY PŘÍBORŮ SKLENĚNÝCH A PŘEPYCHOVÝCH. VÝBAVY PRO NEVĚSTY

RUDOLF HOUDEK v PRAZE

ZÁCLONY VELKOOBCHOD KRAJKAMI KOBERCE

DLOUHÁ
TŘÍDA 66

ZALOŽ. 1888

TELEFONU
ČÍS. 401

Příl. :Typografie: roč. XX., seš. 11.
Provedeno dle návrhu O. Císaře.

Vytisknul Fr. Málek v knihtiskárně
:Politiky: v Praze, Václavské nám.

Šimáčka a pánů Stolaře, Lamberga a ředitelů V. Kindla a B. Wartosche dožádala k dalšímu cenníkovému jednání komisi pomocnickou, sestávající z kolegů: Čermáka, Klímy Lad., Krunerta, Reise a Seidla (tento za personál Haasovský). Tato komise usnesla se na svolání onoho sjezdu ku dni 8. prosince 1895. Již dne 7. prosince 1895 sešla se velice četně sjevší se zde principalita venkovská ku předporadě, k níž pozváni byli i uvedení zástupci pomocnictva a za venkovské kolegy kolegové Černý (z Plzně) a Sachers (z Liberce). Poradu zahájil starosta pan Šimáček a za předsedu zvolen pan Hoblík z Pardubic a pan Butter z Chomutova. Po krátkém povšechném rokování vyzval předseda zástupce pomocníků kol. Krunerta, aby odůvodnil předlohu normálního cenníku. Týž učinil tak s poukázáním ku příčinám, pro které pomocnictvo celého Rakouska normální cenník předložilo a po povšechném přehledu vytkl hlavní požadavky cenníku. Když počal řečník probírati učenickou otázku, byl však panem Bayerem z Kolína nedůstojným způsobem přerušen. Kolega Čermák prohlásil pak, že při takovém počínání si pomocnictvo by dále v jednání se nesúčastnilo. Předseda pan Hoblík důtkou upozornil p. Bayera na toto jednání a pan Šimáček vysvětlil, že bylo pomocnictvo do této schůze pozváno, aby dalo potřebné vysvětlení a že také ve schůzi má vytrvati, v tomže smyslu promluvili pp. Feller, Otto a Strache, který vzhledem na zkrácení věci žádal o další rokování v jazyku německém. Kol. Krunert ohradiv se proti jednání páně Bayerovu, prohlásil, že zástupci pomocnictva sdělili předem, že po podaném referátu z předporady odejdou. K žádosti pana Fellera dožádal předseda kol. Krunerta, aby podal svůj referát jazykem německým, čemuž týž vyhověl, načež se pomocničtí zástupci ze schůze vzdálili. Na druhý den zahájen pak byl sjezd o půl 10. hodině. Nejprve vzat v rokování požadavek devítihodinné doby pracovní. Po referátu Krunertově nastala veliká debata, která však končila tím, že prohlášena 9hodinná doba pracovní za přijatou a to jednohlasně. Na to předsevzato vřadění do tříd a stanovení minima. Tato jednání nebyla úplně provedena a zůstala namnoze pro místní jednání, leč základ pro ně byl položen. V příčině požadované od pp. principálů venkovských práce o některých svátcích a to po celé dopoledne, která zejména na německém venkově, kde některé Mariánské svátky, sv. Jan a sv. Václav se neslaví, se konala, mohli zástupcové pomocnictva vzhledem k tomu, aby přechod od dosavadní zvyklosti nebyl tak náhlý, přistoupiti pouze na přesné dodržení ustanovení cenníku z r. 1890 a připustiti, pouze nenahražovanou tříhodinnou práci dopoledne o tyto svátky. Rokování bylo v pravdě napjaté a pohnuté a skoro se zdálo, že se má vše obrátiti v neúspěch, leč četně principálů, zejména páni Hoblík, Feller, Butter, Otto, Šimáček a Lamberg zasloužili si zde zásluhy plné.

Bylo nutno nyní jen konečného narovnání.

V celém ostatním Rakousku normální cenník přijat a vešel dnem 1. ledna 1896 v platnost.

Pražské gremium zaslalo pomocnickému předs. koll. Čermákovi pak tento přípis: »Velectěný pane! Jest mi potěšením, že mohu Vám k Vašemu dotazu oznámiti, že poslední plenární schůze majitelů knihtiskáren v Praze po korekturách Vámi a pp. Krunertem, Stolařem a Kindlem ujednaných normální cenník přijala, takže dle prohlášení, jež dne 1. t. m. i 5. t. m. v denních listech bylo publikováno, normální cenník dnem 7. t. m. v Praze a v celých Čechách vstoupí v platnost. V plné úctě Boh. Šimáček.«

Z té příčiny svolána na 5. ledna 1896 veliká schůze pomocnictva, kde kolega Čermák podal zprávu a která pak také za veškeré pomocnictvo prohlásila, že dnešním dnem jest normální cenník v Čechách ve všech jeho konsekvencích platným. Platnost cenníku byla čtyřletá.

Dílo velice významné a předůležité se tedy zdařilo. Položen tu trvalý základ pro veškeré budoucí cenníkové jednání. Již již se schylovalo k boji a napjetí bylo nejednou veliké, leč veliká myšlenka sama zvítězila a vítězství bylo tím větší, že stalo se v míru a dohodě. Otázka normálního cenníku, která týkala se knihtiskáren celého Rakouska, měla právě v Čechách těžké řešení. Jsou Čechy v oboru tom zemí nejproduktivnější a věc ztěžována ještě tím, že jsou tu dvě národnosti a to stejně důležité a významné. Tím cennějším a krásnějším byl výsledek.

Na rok 1896 svolán byl, jak jsem již uvedl, *druhý řádný sjezd svazkový* a to *do Prahy*. Veliký význam tohoto sjezdu, který se konal dne 24. května a dny následující, jakož i obeslání téhož četnými delegáty všech rakouských spolků typografických a odborných sdružení, jakož i účastenství předsedy svazku německých knihtiskařů kol. *Emila Döblina* a representanta spolku uherského kolegy *Adolfa Steinera* a zástupce chorvatského spolku kolegy *Ludvíka Wiesera* ukládalo nám za povinnost postarati se zvláště pohostinsky o milé tyto hosty, což se také plně zdařilo a milí naší hosté nejen úplně uspokojeni, ale i nadšeni tímto jim vstříc přijitím opouštěli královskou naši Prahu. Výkonnost sjezdu toho byla velikou a v pravdě pro organisaci pomocnictva knihtiskařského v Rakousku zvláště ve směru humanním pozoruhodnou. Podniknuta zde četná zdokonalení dosavadních podporovacích zřízení, jimž dostalo se usneseným prováděním jich na společný účet všech svazkových spolků určitého a pevného podkladu. Zejména rozšířeno podporování nemocenské na

celý rok s plným obnosem a po roce na delší dobu s obnosem 60 kr. denně, převedeno pak podporování vdov a sirotků na společný účet a položen základ na zavedení sprostředkování práce. Dále sníženo, resp. zrušeno zápisné nových členů. Sjezd tento učinil také veliký manifestační *projev důvěry* vysocezasloužilému činovníku na prospěch knihtiskařského pomocnictva kol. *Högrovi,* který nehodlal více přijati předsednictví svazku. Pohnut tímto spontanním projevem funkci tuto opětně převzal. V třetí den sjezdu konala se pak všeobecná schůze pomocnictva knihtiskařského v Praze, které naplnilo velký sál náš do posledního místa a naslouchalo s velkým zájmem poutavým řečem zejména kolegy *Högra* o významu a vlivu organisace, a kolegy *Döblina* o povšechné kolegiální a dělnické solidaritě. Z našich řečníků promluvili účinně kolegové Čermák, Krunert a Jelínek. Některá usnesení sjezdová schválena byla pak spolkovou valnou hromadou dne 8. listopadu 1896 a vešla v činnost 1. lednem 1897. Zde dlužno rovněž podotknouti, že bylo předsednictví spolku vyzváno c. k. pol. ředitelstvím, aby podalo c. k. místodržitelství rozklad o dosahu takto upravených podpor s ohledem na stanovy spolkové. Obsažný tento rozklad předložen byl dne 3. února 1897 a byl také uznán.

Po provedení normálního cenníku musilo dojíti také ku vypracování *cenníku novinářského,* kterouž akci vedl sice v hlavní podstatě klub sazečů novinářských, leč hlavní organisace naše nesla zde jaksi egidu celého podniku. Valná hromada klubu, konaná dne 23. února 1896 usnesla se na resoluci, kterou se ukládá nově zvolenému výboru, aby ihned v dohodě s pomocnickým výborem podnikl kroky ku rychlému a smírnému vyřízení a v platnost uvedení nového cenníku novinářského. Na předlohu cenníku již vlastně 1895 podanou, mělo gremium, resp. interessenti, t. j. vydavatelé denních listů dáti odpověď již v lednu, leč nestalo se tak ani do června a proto svolána na den 21./VI. 1896 všeobecná schůze novinářských sazečů pražských, která jednohlasně usnesla tuto resoluci, že předloží gremiu knihtiskařů a písmolijců nový cenník se slušnou žádostí, tento jako nový podklad ku novému a dalšímu vyjednávání pánům majitelům žurnálů laskavě předložiti a do 21. července 1896 sděliti, míní-li s pomocnictvem v základě této nové předlohy o cenníku novinářském jednati. — Gremium do lhůty té odpovědělo přípisem zaslaným pomocnickému předsedovi kol. J. Čermákovi, v němž sděluje, že veškeří ve schůzi dne 17. července přítomní vydavatelé denních listů vyslovili svoji ochotu společně vyjednávati se zástupci sazečů, kteří však sami mají býti sazeči novin, kladou však podmínku, aby též ostatní závody novinářské, které v této schůzi zastoupeny nebyly, to jest Bohemie, Pražské úřední listy a Deutsches Abendblatt se súčastnili schůzí, které ve příčině té se konati budou a žádají, aby pomocnicto *přimělo* tyto závody k závaznému prohlášení, že vyjednávání toho se také súčastní. Dále sděleno, že předsedou sboru vyjednávacího zvolen byl pan Vilém Nagel, ředitel knihtiskárny Politiky. — Společná taková schůze konala se dne 21. srpna 1896. Zástupcové majitelů žurnálů uznávali sice nutnost upravení poměrů pomocnictva novinářského, přiznali potřebu poměrného zvýšení mzdy, jakož i projevili ochotu dohodnouti se s pomocnictvem cestou smírnou, avšak prohlásili, že předložený návrh cenníku nemožno jim vzíti za podklad dalšího jednání, ježto obsahuje takové požadavky, které nemožno jim splniti i podali naproti tomu návrh svůj vlastní. Dne 6. září konána pak důvěrná schůze pomocnictva, kde návrh zaměstnavatelů ostře kritisován a projevována všeobecná nevole nad neustálým protahováním celé věci. Po té byl pomocnickou komisí opravený návrh cenníku zaměstnavatelů s veškerými dalšími změnami přijat. Jednání vleklo se bezúspěšně dále a pomocnictvo na schůzi dne 15. listopadu, vyslechnuvši zprávu delegátů svých o dosavadním jednání, lituje, že vzdor ústupkům a ochotě nelze docíliti shody, přes to vyslovuje opětně ochotu dohodnouti se s pány zástupci majitelů žurnálů pražských a přijímá návrh 10% přirážky k cenníku stávajícímu na celý účet všech sazečů u listů zaměstnaných a žádá za schválení a přijetí následujících odstavců: 1. uznání pracovní doby normální (9- nejvýše 10-hodinné); 2. honorování za práci přes ustanovenou dobu pracovní; 3. projednání a přijetí dodatku k cenníku stávajícímu a 4. slib, že nově upravený cenník novinářský nejdéle 1. lednem 1897 v Praze bude zaveden. Dne 19. prosince 1896 dostalo se sazečům novinářským konečné odpovědi od vydavatelů všech časopisů, kde požadavkům pomocnictva jen v míře nedostatečné bylo vyhověno.

Dosud platný cenník zvyšoval se o 10%, pracovní doba stanovena na 10 hodin, vyjma mimořádné případy, v části textové vyskytující se výhody (špeky) ponechávají se sazečům textu atd. K cenníku tomu byl dán výklad předsedou komise p. Naglem, jenž tvořil úvod přípisu gremiálního. Pomocnictvo sešlo se na to dne 26. prosince a po velké debatě přijalo tento cenník avšak pouze na základě jedině správného výkladu k tomuto usnesení sepsaného panem řed. Naglem. Tím dostali i sazeči novinářští v Praze dne 1. ledna 1897 svůj cenník a poměry pracovní a mzdové veškerého pomocnictva v Čechách vešly do řádných kolejí společné smlouvy. Roku 1896 počaly klá-

ODRAŽENÍ ČEPELE

Stane-li se, že člověk nevyhoví slušně vyslovenému pozvání, je správno se omluviti. I je-li k vám zdvořilou hanebná osoba, je líp odmítnouti nabídku několika způsobnými frasemi. A proto beru pero do ruky dnes, chtěje laskavě odpověděti na následující psaníčko, jež dostávám z policejní prefektury: »Na základě instrukcí p. vrchního státního zástupce dovoluji si Vás prositi, abyste přišel do mé úřadovny.« Tento pěkný lístek jest podepsán Clémentem. Jedná-li se o snídani, výslech nebo verbířský pokus, na to nechci ani mysliti. Vzdávám-li se této malé návštěvy, činím tak prostě, protože kořistě z pěkného počasí jsem na letním bytě daleko od nábřeží des Orfévres. Oh, toho úmorného klidu villegiatur! Pochopíte to více než kdokoli, vy, který se zahrabáváte na venkově zanechávaje falešných adres, vy, pane de Beaurepaire: — Nemějte mi tedy za zlé, milý hrabě, a zcela váš.

Co se týče podřízeného Clémenta, jenž žádá o dostaveníčko jménem svého pána Quesnaye, ten nesmí doufati, zdá se, v osobní odpověď. Je dobře býti zdvořilý, ale neudržuje se korespondence se služebníky; stačí psáti zaměstnavateli. Komisaři a substituti, Clémentové i Croupiové, Anquetilové či Couturierové mají, doznejme to, jen relativní zodpovědnost. Všechna zneužití

moci, všechny hanebnosti, jež tvoří jejich denní práci, jsou jim ve skutečnosti nařizovány nepravým šlechticem, jenž stojí v čele vládním pomstám. Jsou jen velmi poníženými sluhy, kteří nikdy nediskutují. Mají to v krvi. Předurčeni k otroctví a ke kopancům odněkud, měli býti tatrmany na jarmarku — jsou soudními úředníky. Quesnay, správce zlopověstného závodu, v němž slouží, zaopatřuje práci, ustanovuje soudy, a v kuloárech Paláce Spravedlnosti připoutaní k jeho sukni pobíhají nepřívětivě.

Zvláštní věcí jest, že, ač tato obratná organisace připouští, aby měsíce vězení a tisíce franků pokuty sypaly se jako kroupy, pomýšlí se ještě na nové způsoby. Mladí lidé naší doby, kteří volně mluví, pobláznili ty, kdož u vlády se roztahují, takže tito ztrácejí úplně hlavu, chvějí se a dávají to znáti. Nyní chtějí změniti zákon o tisku. Jenže poslanci, jimž bylo studovati tuto otázku, setkali se s vážnou obtíží. Tito souhlasili zcela v tom, že třeba stíhati nenapravitelné vzpůrce mezi spisovateli; ale třásli se, aby se zároveň nedotkli pisálků, svých druhů, kteří, monarchisté nebo radikálové, lámou parádní oštěpy při velikých kláních ministerských. Toť posvátná věc... A, pochodem pochod! dědictví po našich otcích... svaté vymoženosti slavných předků... Potomci těch z 89. nechtějí, aby na to bylo sáhnuto! Tož vyrobili projektek plný něžnosti k zločinům proti bezpečnosti státu. Tyto jsou jen legitimní. Tvoří část dědictví.

Příloha »Typografie« roč. XX., č. 11.
Navrhl a provedl Method Kaláb.

UKÁZKY GRAFICKÝCH PRACÍ TYPOGRAFIA

Vytiskl Albert Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze, Myslíkova 15

sti se také kroky pro organisaci pomocného dělnictva knihtiskárenského, k němuž typografičtí činitelé naši nápomocni byli.

V kruzích kolegiálních počalo se v základě zkušeností nabytých při jednáních cenníkových vážně opětně pomýšleti na zřízení družstevní knihtiskárny, kteráž myšlenka nabyla konkretního rázu, když podařilo se kolegovi Josefu Hippmannovi obdržeti plnou koncesi na knihtiskárnu v Praze, kterouž koncesi propůjčiti hodlal družstvu dělnickému. V době té dospělo také hnutí sociálně-demokratické velikého rozpětí, poznávalo se, že tato strana čistě dělnická, sleduje také jen cíle a prospěchy všedělnické a tu zdál se podnik pro rozvoj hnutí dělnického tak významný, býti zabezpečen. A tak na mimořádné valné hromadě spolkové ze dne 8. března 1896 octl se již návrh vydavatelstva »Veleslavína«, aby Ústřední spolek náš súčastnil se nově se zrozujícího podniku knihtiskárenského se vkladem 4000 zl. Nelze popříti, že návrh ten jevil se všeobecně sympatickým, leč přes to bylo povinností správy spolkové členstvu předvésti celý finanční stav spolku i vzpomenouti zatížení, jakého doznaly finance spolku stavbou spolkového domu. V naději na další rozvoj spolku a ve zdar podniku nového byl návrh tento přijat velikou většinou hlasů a tak byl položen základ k *Dělnické knihtiskárně.* Podnik nabyl rychle značného rozmachu a bylo nutno pak novými rozhodnutími pozdějších valných hromad podíly naše rozmnožiti, leč propracoval se k tak značnému rozvoji, že náleží dnes k největším knihtiskařkým závodům v Praze a že také věci dělnické vůbec co nejvíce prospěl, zůstane vždy jeho ozdobou.

Klidná hladina kolegiálního života za hnutí cenníkového byla v červnu náhle rozvlněna *cenníkovým sporem v Plzni,* kde principalita nechtěla se spřáteliti s cenníkovým ujednáním pokud se práce o svátek týče a trvala na dřívějším zvyku nenahražované půldenní práce o svátek. Hnutí nabylo formy povážlivé a kdežto v závodech Port, Küche a Maasch došlo k dohodě, vypukla v závodě Steinhauserově a Schieblově stávka. Závod páně Steinhauserův se po týdenní stávce vyrovnal, kdežto závod páně Schieblův zůstal dlouho necenníkovým, řádní kolegové ho opustili vůbec a závod ten obmeziti se musil na stávkokaze. Pro kolegy plzeňské a i jinde na venkově, kde principalita stejné pokusy činiti hleděla, měl tento spor mnohých dobrých výsledků pro povšechný kolegiální život. — K utužení kolegiálního života na českém venkově a k sesílení zájmu organisačního a ku zpevnění cenníku uspořádány byly dva velké sjezdy a sice 19. července *v Chrudimi* a 15. srpna *v Plzni.* Sjezdy byly opravdu kolegiálními svátky a měly velikého účinku.

Ještě jedna politická událost zasáhla roku toho do našeho kolegiálního a organisačního života tak jako do dělnického života vůbec. *Zřízena byla pátá volební kurie.* Byla to sice jenom jako ironie na povšechný fundamentální požadavek všeobecného volebního práva dělnického, leč pro tu dobu a vzhledem k tehdejším nutným již požadavkům dělnickým musila tato splátka na onen požadavek přijata býti. Dělnictvo musilo do areny politické, musilo tam samo o sobě co takové a bylo povinností také tehdá všeho dělnictva postaviti se ku jediné tehdy straně dělnické sociálně-demokratické a pomáhati ji uplatniti i politické právo dělnictva vůbec. Také pomocnictvo knihtiskařské mělo mnoho příčin žalovati na neuspořádanost věcí svých a mělo plnou povinnost prospěti hlasy svými všeobecnému stanovisku dělnickému, neboť jen zde mohlo nalézti a také nalezlo plné své ochrany a zastoupení svého zájmu.

Jedním ze stěžejních požadavků, který hlavně k žádosti naší strana sociálně-demokratická do parlamentu vnésti usilovala a také vnesla, byla *oprava tiskového zákona, volná kolportáž, zrušení kolku novinářského a kalendářového.* Za tento požadavek demonstrovalo členstvo spolku našeho ve velké schůzi dne 6. prosince 1896 a politické organisace dělnické svolávaly jak v Praze i na venkově veřejné schůze lidové za tento požadavek politický i kulturní. Na četně těchto schůzích veřejných i na venkově referovali naši kolegové *Čermák, Jelínek, Krunert a Reis.* Výsledek této veliké akce byl ovšem jen částečný ku požadavku samému; podařilo se prozatím docíliti zrušení kolku novinářského a kalendářového. Však i to znamenalo veliký prospěch pro živnost knihtiskařskou.

První čeští poslanci sociálně-demokratičtí učinili na říšské radě prohlášení vzhledem k státnímu právu českému, které vyvolalo zvláštní ruch v národních kruzích českých sociální demokracii nepřátelský, kterýž vnesen i mezi odborové dělnické organisace a vyvolal hnutí národně-sociální, k němuž i část typografů se přidala; když pak při druhých volbách pro V. kurii r. 1900, z příčin velmi pro nás závažných kandidován byl kol. *Krunert* v Praze za poslance, leč za daných poměrů stran měšťáckých zvolen nebyl — utvořili si samostatnou organisaci typografů národních, ve které počali povšechnou ideu organisační oslabovati a šířiti nedůvěru k významným institucím našim a vedoucím osobám, proto že jimi zastávána byla i typografům nutná a prospěšná příslušnost všedělnická. O poměru zde pak bohužel nastalém uvádí výroční zpráva spolková z r. 1900 toto karakteristické vylíčení:

»Smutným zjevem stalo se však nepřátelství, jehož pěstovali — žalno to říci — vlastní snad

členové ze stranického názoru — šíříce o spolku našem pomluvy a podezřívání ničím nedokázatelná a neodůvodněná. Jest to zajisté společenskou chorobou, když ti, již mají právo, ba i povinnost bráti účasti na všech schůzích a hromadách, v nich povznésti svého hlasu a tlumočiti svůj názor, povinnosti té pomíjí a do schůzí nejdou a práva svého nepoužijí, leč pak, když schůze ty něco usnesou, výbor to v povinnosti své provádí, veřejně proti tomu brojí, výbor ten a jednotlivé jeho funkcionáře napadají a celou tak řádnou, výkonnou organisaci dělnickou — organisaci svou vlastní zlehčují a na pranýř staví. Souditi a odsuzovati dovede kde kdo, sám však přistoupil-li by ku práci, dovedl by možná daleko méně nežli ti, jež soudil a odsoudil. Nepochopitelným téměř zůstává, že veřejné, ano dělnické listy bez přesvědčení se pomluvám těm propůjčily místa.«

Na prospěch snah vzdělávacích svého členstva v Praze učinila mimořádná valná hromada spolková ze dne 8. listopadu 1896 významný krok, aby totiž ústřední spolek náš, skupina pražská, *přistoupila za člena k české Akademii dělnické.* Návrh ten byl také jednohlasně přijat.

Po upravení cenníku nesla se snaha zdokonalovati i dále veškerá *odvětví podporovací,* pokud ještě se vedle usnesení svazkových tak učiniti dalo. Hlavní úkol v době té připadl však odboru vzdělávacímu a to v důsledku stanov, které pravily, že mu přísluší *»Bdění nad zachováváním mezi principály a pomocníky smluveného cenníku a doby pracovní, jakož i podnikati revisi téhož cenníku na základě obapolného dohodnutí se.«*

A v tomto směru bylo dosti co činiti. Hned na počátku roku 1897 a sice v lednu vzešel ve Warnsdorfu v knihtiskárně p. Stracheho cenníkový spor pro požadavek delší doby pracovní pro strojmistry o každou sobotu. Snahou naší bylo spor tento urovnati cestou smírnou, leč snaha ta nesetkala se s úspěchem a došlo až k opuštění práce. Od toho okamžiku vymkl se spor tento z rámce působnosti spolkové a řešen byl dále jednáními tarifní komise a pomocnického výboru. To však nevadilo p. Strachemu, že vznesl žalobu oproti spolku našemu, kteráž měla v zápětí delší vyšetřování úřední a policejní prohlídku místnosti a knih spolkových, konečně však přece skončila pře na prospěch našeho spolku. Také i žaloba vedená panem Strachem proti zástupci pomocnického výboru vyřízena ve smyslu osvobozujícím. Spor tento měl za následek, že téměř celý personál z Warnsdorfu přesídliti musil, leč p. Strache nenalezl v pomocnících neorganisovaných, které výhradně si pak vyhledával, patrně dobré náhrady a na konec přece písemně prohlásil, že cenník chce plně zachovávat a že bude opětně zaměstnávati pomocníky organisované. — Více sporů cenníkových menšího dosahu podařilo se nám vyrovnati cestou dohody a buď písemného nebo osobního zakročení. Ve směru tomto zaznamenati zde musíme co významnou pomůcku v řešení takových otázek několik zjevů.

Předně bylo to zřízení dohodovacího úřadu cenníkového, který na zásadách dohodovacího úřadu vídeňského o sporných záležitostech jednal a činnost jeho vykázala v pravdě dobré výsledky, neboť nejen že téměř ve všech případech urovnání sporů docíleno, ale i zájem pomocnictva obhájen. V dohodovacím úřadě tomto zvolen byl předsedou principál p *Beaufort* a místopředsedou kol. *Krunert.*

S potěšením zaznamenáno, že v zájmu dodržování cenníku a spořádaných výrobních poměrů vůbec stal se krok ku předu tím, že již rozhodující úřady samy uznaly smlouvy naše mezi zaměstnavateli a zaměstnanými za právoplatné a že věnovaly poměrům našim i výchově učňů pozornost. Stalo se tak při c. k. hejtmanství v Budějovicích, kde uznán náš cenník co smlouva zákonu živnostenskému odpovídající, stalo se rovněž tak úřadem při sporu Warnsdorfském, dále vyřízením stížnosti pomoc. výboru c. k. místodržitelstvím, kde toto sděluje, že upozornilo veškeré dozorčí úřady, aby pilný dozor vedly na učenické poměry a výchovu učňů a zakročením živnostenského inspektorátu v Liberci oproti jedné knihtiskárně v Trutnově. Oba první případy vznesli sami dotyční pp. zaměstnavatelé před forum úřadu, neboť my sami dovolávali se úřadní intervence pouze tam, kde skutečně cesta dohody ukázala se marnou.

Časté obcházení cenníku ano i porušování nedělního klidu, proti cemuž i pp. zaměstnavatelé cenník a dané slovo dodržující námitky vedli, přimělo nás, abychom záležitost tu v souhlase s pomocnickou valnou hromadou položili na program mimořádné valné hromady ze dne 23. ledna 1898, kde také jednohlasně a za souhlasu zástupců 480 kolegů venkovských přijata byla následující resoluce:

»Mimořádná valná hromada »Ústředního sp. knihtiskařů a písmolijců v Čechách Typ. Besedy«, konaná dne 23. ledna 1898 vyslovuje souhlas s resolucí přijatou ve valné hromadě pomocnictva knihtiskařského z Prahy, kteráž zní: Shromáždění pomocníci knihtiskařští na schůzi dne 5. prosince 1897 ohražují se proti jakémukoli porušonání nedělního klidu tak těžce dobytého, považují za svou povinnost prohlásti a na tom trvati, aby pomocnictvo ani za sebe větších beneficí k práci nedělní se nepropůjčovalo. Činí toto prohlášení z toho důvodu, aby na naší solidár-

KNIHTISKÁRNA : NAKLADATELSTVÍ

ANTONÍNA REISE

V PRAZE, NA KRÁL. VYŠEHRADĚ 55

P. T. Oznamuji tímto zdvořile, že otevřel jsem právě novou co nejmoderněji zařízenou knihtiskárnu v Praze, na Král. Vyšehradě, ve Vyšehradské třídě čís. 55, před viaduktem. Do závodu svého snesl jsem co nejmodernější věci nejen z celého Rakouska a Německa, ale obstaral jsem si i nejnovější typy anglické a americké, jakož i nejdokonalejší stroje tiskací, takže mohu veškeré grafické práce od nejjednodušší do nejnákladnější v krátké době provésti. Zákazníkům svým milerád zašlu svůj obsáhlý vzorník písem aby shlédli veliký můj výběr a případně i sami při objednávkách typy si voliti mohli. Jelikož grafický průmysl český dosáhl v létech posledních značné výše i oproti zemím v oboru tom nejpokročilejším, jest proto nutno výši tuto nejen udržeti, ale i stále stupňovati, což docílí se jedině podporováním oněch jednotlivců, kteří na dalším rozvoji jejím pracovati chtějí. Nabízím Vám svoje služby a doufám, že mne zakázkou svou poctíte. -- S úctou

Antonín Reis, knihtiskař na Kr. Vyšehradě.

Příloha „Typografie" roč. XX., č. 11. Navrhl a provedl Jarka Motyčka. Vytisknuto v knihtiskárně Ant. Reise na Král. Vyšehradě.

nosti nic nebylo ztraceno, by ona byla posílena a respektována. Shromáždění pomocníci v této valné hromadě, ať jsou zaměstnáni při denní nebo noční práci, jednosvorně prohlašují, že pro příště solidárně se tomu oprou, kdyby zákonem nám zaručený klid nedělní byl rušen. Dále splnomocňuje mimořádná valná hromada Ústř. spolku výbor, aby dle účelu spolkového, vyjádřeného v stanovách II. oddíl al *i)* bdění nad zachováváním mezi principály a pomocníky smluveného cenníku a doby pracovní — proti těm, kdož zachovávání toho cenníku ruší a tak účel spolku poškozují, dle stanov spolkových a případně i s použitím ustanovení stanov odd. X. al. 3. zakročil.« —

Teskně dotklo se ale zajisté všech členů svazku odstoupení od řízení záležitostí svazkových samého tvůrce svazku, všem drahého a váženého kol. Karla Högra, jehož činnost vždy s vděčností bude vzpomínána a uznávána. Na paměť této činnosti věnováno tomuto muži všemi spolky svazkovými dedikační album, v nějž i spolek náš vložil list věnovací s pohledem na Král. Hradčany, jež byly Högrovi při každé návštěvě naší Prahy cílem pouti.*)

Mimořádná valná hromada spolková ze dne 23. ledna 1898 uznala vzhledem k velikému rozvoji agendy spolkové a vzhledem k projednávaným otázkám cenníkovým potřebu úředníka, a povolala jednosvorným usnesením předsedu kol. *Krunerta za úředníka spolkového.*

Konaná roku 1898 jubilejní výstava ve Vídni, kde nalézaly se v činnosti také stroje sázecí všech tří nejzpůsobilejších soustav a mimo to i novější systémy strojů tiskacích, přiměla výbor ústřední k tomu, že k upozornění obchodní a živnostenské komory pražské podána prostřednictvím této komory k ministerstvu vnitra žadost za poskytnutí podpory k návštěvě této výstavy několika členům. Žádost ta však teprve po pětiměsíčním čekání vyřízena záporně a to proto, poněvadž prostředky, stojící ministerstvu k disposici pro tento účel, již jinak prý vyčerpány byly. Také slavné gremium knihtiskařů pražských usneslo se ve své valné hromadě věnovati pro členy »Typ. Besedy« stipendia a sice 4 stipendia po 20 zl., vázalo však dar ten takovými podmínkami, které spolek náš, poněvadž k tomuto obnosu by aspoň stejným dílem byl musil přispěti, měla-li by návštěva výstavy míti skutečně žádoucího účelu, naprosto přijati nemohl, a proto rozhodl ústřední výbor za souhlasu mimořádné valné hromady ze dne 24. července 1898 daru tohoto nepřijati a zároveň přijala valná hromada tato návrh, aby odbor vzdělávací zcela samostatně vypsal 6 stipendií po 40 zl. pro členy spolku ku návštěvě vídeňské jubilejní výstavy. (Dokončení.)

---

*) Při odchodu svém kol. Höger zaslal všem členům svazku přípis na rozloučenou, který opravdu může býti pokládán za otcovský odkaz jeho, v němž zrcadlí se celá čistá duše Högrova a přáli bychom si, by slova v něm uvedená vštípili si v duši všichni naši kolegové a uvažovali o tom, co píše muž, který bystrým rozhledem svým vyniká nad tisíce vrstevníků. Zejména závěrečná slova přípisu toho doporučovala se vřele úvaze oněch kolegů, kteří ještě dnes domnívají se, že i strany měšťácké jsou s to pro dělnictvo upřímně pracovati.

Přípis tento věrně dle »Vorwärtsu« zní:

Pánům členům svazku!

Ctění kolegové!

Viděl jsem se nucena ve schůzi představenstva 8. dubna 1897 konané samovolně vzdáti se čestného místa předsedy svazku. Již minulého roku, před novou volbou představenstva svazkového, nechtěl jsem opětnou přijmouti, avšak byl jsem tehdy, jako i ve dvou pozdějších případech, některými mně přátelskými kolegy pohnut, bych místo to až do příštího sjezdu svazkového ještě zastával. Řekl jsem opětně jednou »ano« tehdy, kdy lépe by bylo bývalo, kdybych při »ne« byl setrval.

Události poslední doby, při nichž objevily se v našem spolkovém životě směry, které se mi líbiti nechtějí, kdy opětně zcela neoprávněné podezřívání na každého se uvrhuje, kdo pro blaho svých kolegů a soudruhů v utrpení bez jakéhokoli vedlejšího ohledu osobního slova i činu se chápe, — tyto truchlivé zjevy rozladily mne a to tím více, jelikož veškeré snahy mé nesly se vždy zásadami všelidskými. Jdu proto, abych nebyl donucen proti soudruhům stanovisko výbojné zaujmouti, an nemohu a nechci více zbytečnému rozčilování se vystavovati.

Doufám, že toho vysvědčení nadíti se mohu, že jsem povinnosti, jež sám sobě jsem uložil aneb jež celkem na mne vzneseny byly, tak vykonával, že nikdo mnou zklamán nebyl. Odcházím proto klidně z dosavade mnou zaujímaného místa, jiným povolaným strážcům je ponechávaje. Těm mnohým kolegům v Rakousku, kteří mně během mojí činnosti v našem životě spolkovém podporovali, vyslovuji srdečný dík, prose zároveň všechny kolegy, by mi přátelskou vzpomínku zachovali a měli mne za omluvena, pakli jsem se někdy zmýlil v domnění, že to nejlepší volím.

Jediné však nemohu opomenouti veškerým kolegům při mém odchodu z jeviště veřejného života na srdce vložiti. A to jest: Nenechte se nikdy odvrátiti od nejvýše mravné myšlenky rovnosti a bratrství, jaká v čisté, nefalšované sociální demokracii výrazu nalézá a kterou vedeni, mnohého skvělého vítězství jsme dosáhli; tvořte více ještě než kdy před tím pevnou falanx ve veliké té armádě zápasící za osvobození své od každého státního i společenského poručníkování a za zlepšení hospodářské existence pracujícího a pracovati chtějícího proletariátu, z kteréžto dráhy ani tehdy se neuchylujte, kdyby vám ve službách panovačných, hrabivých, láskou k národu se chvástajících, boha na rtech majících a při tom ďábla v srdci nesoucích, sobeckých individuí stojící političtí šplhavci dosažení dočasného blaha před oči stavěli pro ten případ, když odpůrci svých trpících soudruhů se stanete.

Ve Vídni, 9. dubna 1897. Karel Höger.

Odchod Högrův znamenal pro postup organisace pomocnictva knihtiskařského v celém Rakousku ztrátu velikou, všude hluboce cítěnou.

V řádné valné hromadě spolku našeho, konané dne 18. dubna 1897, kde kol. Krunert oznámil odstoupení kolegy Högra a vřelými slovy líčil zásluhy jeho, usneseno jednohlasně zaslati témuž poděkovací telegram, který zněl: »Ve valné hromadě, včera konané, shromáždění členové ústředního spolku knihtiskařů Čech vyslovují hluboký dík vysocezasloužilému organisátoru knihtisk. pomocnictva Rakouska, litují opravdově jeho odstoupení a slibují v duchu jeho působiti a ku předu kráčeti jemu ku radosti i ku cti.«

PAPÍR JAKO DÍLO KULTURNÍ A HOSPODÁŘSKÉ.

Napsal L. WEIGNER, inspektor Technol. prům. Musea v Praze.

Vzě dle spotřeby papíru v zemi přirozeně souditi také i na kulturní úroveň té které země. Čím více se v tom kterém národě čte, čím více v té které zemi se vytiskne novin a knih, tím větší jeví se spotřeba papíru. Vzrůstem vzdělanosti stoupne velmi rychle i spotřeba papíru.

V poměru k počtu obyvatelstva připadá ročně na jednu hlavu následující spotřeba papíru v státech evropských:

Srbsko	0·6 *kg*	Dánsko	6·4 *kg*
Bosna	0·7 »	Italie	7·5 »
Rumunsko	1·2 »	Belgie	11·1 »
Bulharsko	1·3 »	Rakousko	11·1 »
Řecko	1·8 »	Francie	14·0 »
Turecko	1·8 »	Nizozemí	14·4 »
Rusko	2·3 »	Švýcarsko	15·0 »
Portugalsko	3·4 »	Norvéžsko	16·3 »
Uhry	3·6 »	Německo	19·7 »
Španělsko	4·4 »	Finsko	23·5 »
Lucemburk	4·8 »	Švédsko	24·3 »
Anglie	25·3.		

Z mimoevropských států připadá na jednu hlavu ročně: v Sev. Americe 22·4, v Číně 0·05, v Egyptě 0·9, v Japonsku 1·7, v Indii 0·1 *kg*. Mimo to jest 32 menších států s celkovým počtem 74½ mill. obyvatel, kdež není vůbec žádného průmyslu papírnického.

S vývojem kultury v jednotlivých zemích stoupá přirozeně i spotřeba papíru a tím také rozvoj průmyslu papírnického. Jest zajímavo sledovati, jak dle spotřeby také v jednotlivých zemích rostla i výroba. Uvádíme tu zajímavá tato data aspoň o některých význačných zemích za dobu posledních 30 roků, z nichž vidno, jak rapidním způsobem rostla spotřeba papíru a jak jednotlivé tyto země vynasnažily se v průmyslovém tomto ruchu postupovati.

Jednotlivé státy vyrobily papíru v metr. centech:

Belgie	r. 1875	272.400,	r. 1906	1,100.500
Německo	—	2,298.000,	—	12,805.500
Anglie	—	1,682.100,	—	8,993.100
Francie	—	1,497.000,	—	5,671.800
Italie	—	433.150,	—	2,612.400
Rakousko	—	791.850,	—	3,534.550
Uhry, Bosna			—	372.300
Rusko	—	326.700,	—	2,173.300
a Finsko			—	770.000
Švédsko	—	99.000,	—	2,325,000
a Norvéžsko			—	1,190.000

Se zvýšenou výrobou papíru stoupala přirozeně ve všech zemích také i literární produkce a tím přispěla výroba papíru značně ku šíření všeobecné vzdělanosti.

Uvádíme na doklad toho tato statistická data:

	Rok	Nově vyd. díla	Rok	Časopisy
Belgie	1901	2.613	1899	931
Dánsko	1901	1.249	1896	230
Francie	1902	12.906	1903	6753
Německo	1902	26.906	1903	8049
Nizozemí	1901	2.837	1898	980
Anglie	1901	6.044	1902	4943
Italie	1900	9.975	1900	2757
Rakousko	1900	5.000	1902	1402
Uhersko			1901	1208
Rusko	1895	17.895	1902	2975
Švédsko	1900	1.683	1896	350
Švýcarsko	1901	1.766	1902	1005
Turecko	1890	940	1897	78
Španělsko	1897	1.200	1900	1347

Na 1,000.000 obyvatelů připadá:

v Nizozemí	535	knih	185	časopisů
» Německu	351	»	161	»
ve Francii	344	»	156	»
ve Švýcarsku	338	»	320	»
v Belgii	337	»	253	»
» Italii	309	»	78	»
ve Švédsku	300	knih	—	časopisů
v Norvéžsku	262	»	—	»
v Anglii	145	»	115	»
v Rak.-Uhersku	110	»	96	»
» Rusku	85	»	77	»
ve Španělsku	66	»	—	»

Ve Spoj. státech severoamerických bylo vydáváno v roce 1900 celkem 21.272 časopisů, z nichž vycházelo 2226 denně, 12.979 týdně, 1817 měsíčně.

Pokud specielně vydávání časopisů v Rakousku se týče, uvádím, že bylo ku konci r. 1907 u nás 3539 časopisů, z nichž bylo 1027 politických. V německé řeči bylo vydáváno 2156, v české 850*), v polské řeči 272. Denních listů bylo 174, 799 týdenních, 1178 měsíčních, 1002 vycházely dvakráte měsíčně. Jednotlivé listy mají asi vydání: Neues Wiener Tagblatt 65.000, Neue freie Presse 65.000, Neues Wiener Journal 40.000, Zeit 32.000, Volkszeitung 43.000, Deutsches Volksblatt 30.000, Extrablatt 28.000, Arbeiterzeitung 41.000 a Kronenzeitung 137.000. V Uhrách bylo roku 1905 242 časopisů politických, 326 místních, 773 odborných, 24 hu-

*) Data tato jsou z úřední statistiky. Avšak dle soupisu českých a slovenských časopisů (Karel Nosovský, v Praze 1909), jest českých a slovenských časopisů 1106; z toho připadá v Čechách 801, na Moravě 181, ve Slezsku 13, ve Vídni 15, na Slovensku 41 a ve Spojených státech severoamerických 82. Nejvíce českých listů jest politických (238), průmyslových a živnostenských (90), dělnických (64), obchodních (55), hospodářských (69), právnických a samosprávných (57), náboženských (60), ženských (41) atd.

LADISLAV BOUŠKA

ABSOLVENT KURSU PRAŽSKÉHO TECHNOLOGICKÉHO PRŮM. MUSEA

PARDUBICE, HOSTÝŇSKÁ UL. 598

TRUHLÁŘSTVÍ. VÝROBA NÁBYTKU A RÁMŮ VŠECH SLOHŮ A NEJMODERNĚJŠÍCH MOTIVŮ. STAVEBNÍ TRUHLÁŘSTVÍ.

V Pardubicích, dne _____ *19*__

Účet _____

DATUM		CENA		OBNOS	
		K	h	K	h
	Příloha „Typografie" sešit 11. ročník XX. Ukázky grafických prací (64).				
	Dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně „Politiky" v Praze.				

SPLATNÉ A ŽALOVATELNÉ V PARDUBICÍCH. — NA REKLAMACE BÉŘE SE ZŘETEL POUZE DO 8 DNŮ PO OBDRŽENÍ ZBOŽÍ. — PŘI ZÁSILKÁCH NA VENEK ČÍTÁM OBALY ZA PŮVODNÍ VÝROBNÍ CENY.

moristických, 73 belletristických, celkem 1438. V řeči uherské bylo vydáváno 1027, 160 v řeči německé. V Chorvátsku a Slavonsku bylo 93 časopisů. Z českých listů co do nákladů v prvé řadě uvádím Národní Politiku, která vychází všedního dne o 100.000 výtiscích a v neděli a ve svátek o 180.000 výtiscích. Průměrně spotřebuje se na tisk N. Politiky asi 38.000 *kg* papíru denně. Právo lidu vychází průměrně denně asi o 35.000 výtiscích, Národní Listy 18.000, Čas 4000, Prager Tagblatt 14.000, Prager Abendblatt 60.000, Pražské Noviny 16.000.

Důležité místo zaujímá v Rakousku výroba hracích karet. V r. 1906 bylo 10 závodů na jich výrobu, které vyrobily pro tuzemsko karet 1,578.225 her a pro vývoz 2,420.475 her. Tiskáren bylo v roce 1902 v Rakousku 1219 s počtem zaměstnaných asi 25.000, 154 kamenotiskáren asi s 4000 osobami. Rozvoji literatury a hlavně časopisectva v Rakousku u porovnání s jinými zeměmi stojí v cestě zákaz volné kolportáže, která na rozvoj časopisectva v cizině má netušený význam. Také úprava celní vůči rakouskému průmyslu tiskařskému jest na závadu. Z Německa přiveze se k nám nevázaných knih 150.000 *q* a 60.000 *q* vázaných děl v ceně 115 mill. korun. A vidíme, že mnohá z knih v Německu tištěných určena jest pro trh a spotřebu rakouskou. To vše jest ku škodě našeho průmyslu papírnického, tiskařského a knihařského. Bylo by si tudíž přáti, aby rakouské nakladatelství lépe se vyvinulo.

Pokud jakosti dnešního papíru se týče, naříká se všeobecně, že není právě nejlepší. Zde jest ovšem na místě otázka, zdali bychom za 1 *kg* papíru novinářského platili K 1·20 neb více, což by pro vydavatele novin dnešního dne znamenalo velikou pohromu. Také nesmí se zapomínati, že papíry dnešní doby z větší části vyrábějí se ne ze silných lněných hadrů, nýbrž z méněcenných surovin (dřevoviny nebo cellulosy) a že dodávají se v tak nízké ceně, jak konsumenti sami ji byli stlačili. Avšak nespravným jest tvrzení, že by dnes pevných, dobrých a trvanlivých papírů nebylo možno vyráběti; za přiměřenou cenu možno ještě dnes takové jakosti papíry obdržeti, jaké staří vyrabitelé papíru hotovili. Naše nejlepší výrobky továrníků jemných papírů převyšují svou jakostí papíry starší hlavně tažností, bělostí, pravidelností, čistotou a hladkostí; ano i pokud trvanlivosti se týče, mohou rovnati se papírům starým. Ovšem takových papírů nelze také v každém papírnickém obchodě získati, poněvadž jich cena jest vysoká a neodpovídá ceně, na jakou obecenstvo jest zvyklo. Obyčejné a lepší papíry psací v jakosti, jak dnes z cellulosy se dodávají, postačí úplně spotřebovateli, který zřídka jest znalcem papíru a neptá se ani po papírech hadrových, které by ovšem musil dvakráte neb třikráte tak draho platiti. Ovšem zde nesmí padati na váhu trvanlivost na dlouhou řadu let, poněvadž suroviny používá se takové, která po čase se láme a ničí.

Avšak nebýti suroviny dnešní, nebylo by možno papír v takovém obrovském množství vyráběti. Dřevní drť umožňuje dnešní rychlou výrobu obyčejného papíru tiskového. Ovšem továrník mohl by případně také z dřevní drti trvanlivé papíry hotoviti, avšak vyžadovalo by to tak velikých nákladů a námahy, že by se výroba taková nevyplatila. Nedá se na druhé straně popříti rozpadnutí rychle a lacino vyrobeného papíru. Třeba však dnes dokázati na papírech z dřevěné drti z let 60tých, že nepropadávají takové zkáze proto, poněvadž nespracovávala se drť tak rychle a levně jako nyní. V Německu jest pro výrobu čistých papírů hadrových, jakož i pro fabrikaci papírů vůbec veliké důležitosti výnos pruského státního ministeria; již r. 1886 vydány byly zde předpisy pro dodávku a zkoušení papíru pro úřední účely, které byly r. 1891 doplněny, jimiž stanoveny jsou velice cenné normalie pro nejrůznější moderní psací a tiskové papíry, které předpisují dle způsobu upotřebení vlastnosti pevnosti, formát, délku, šířku a archy, váhu a složení surovin. Zkoušením v tomto směru pověřen jest král. zkušební ústav v Charlottenburku. Nedá se upříti, že tímto opatřením zavedena byla mezi továrníky papíru závodící snaha papíry co možná nejlepší vyráběti. Toto nařízení pruské vlády přišlo i do jiných států, poněvadž seznal se význam jeho pro papírovou industrii, avšak zavedeno všude jen fakultativně.

Pokud materialu se týče, jehož k výrobě papíru se používá, jak z předcházejícího víme, jest první etapou třtina papírová v Egyptě, v Číně kůra morušových stromů s hadry smíšená, další maloasijskou a evropskou etapou bylo spracování hadrů, až nedostatek této suroviny a spotřeba papíru stále se vzmáhající opětně k rostlinným vláknům byla přivedena. Následoval vynález dřevoviny a cellulosy až opětně v nové době postaven jest průmysl papírnický před starou nouzi, to jest otázku suroviny. Dnes při výrobě papíru přicházejí k platnosti vedle hadrů v prvé řadě různé druhy dřeva, hlavně dřevo jedlové a smrkové, pak sláma, konopí, len a esparto, v Americe také třtina a v Japonsku a Číně japonský, vlastně čínský strom kodzu a třtina bambusová. V roce 1906 vyrobilo se v evropských státech 15,590.000 *q* cellulosy a 14,573.500 *q* dřevoviny a v mimoevropských státech 12,820,000 *q* cellulosy a 16,099.500 *q* dřevoviny.

Avšak spotřeba papíru stále se vzmáhá a vyvolává starost o budoucí výrobní suroviny. Toto zlo zdržuje se zaváděním nových industrií, pro něž stejných surovin se používá, jako výroba viskosy, viskoidu, rostlinného pergamenu, střelné bavlny, umělého hedvábí, celluloidu a konečně různých komposic kaučukových.

Jest na pováženou, že lesy, tyto hlavní reservoiry pro nejdůležitější suroviny, rychlým způsobem mizí. Když průmysl papírnický dotkl se klidných lesů, nikdo by nepomyslil, že každá rána sekyrou trefí také vlastní kořen. Nejméně poskytuje lesů Anglie, kdež připadá toliko 4% plochy na lesy, pak následuje Dánsko s 6%, Holandsko s 7%, Španělsko, Italie, Belgie, Francie asi s 16%, Švýcary, Norvéžsko a Německo s 20%, kdežto Rakousko-Uhersko, Rusko a Švédsko přes 30% plochy mohou vykázati; dle toho možno počítati s 2½ millionu čtverečných kilometrů celé evropské plochy, z níž by sotva více než 761 millionů kubických metrů ročně na papírnickou industrii připadati mohlo.

Tato velice těžká otázka vyvolala ovšem v poslední době již pokusy, kterými nové suroviny pro výrobu papíru měly býti získány. Tak na př. ve Francii počalo se jako náhražka za hadry používati rostliny raphia, jistý druh palmy na západním pobřeží Afriky. Továrna na papír v Marseillu používá k výrobě papíru cigaretového tohoto polotovaru, který má v sobě velikou pevnost a všechny dobré vlastnosti. Rovněž snaží se v nejnovější době továrny na papír v Anglii využitkovati k výrobě papíru bambusové třtiny z ostrova Trinidadu na severním pobřeží Jižní Ameriky, která se tam ve velikém množství nalézá; k tomu účelu má býti zřízena továrna na papír v Port of Spainu, která by této suroviny používala. V Americe konají se podobné pokusy, poněvadž nedostatek suroviny stále se stává citelnější. Jistá továrna v Gas City u Chicaga koná pokusy upotřebiti slámy ovesné k výrobě papíru. Vedle toho pečuje jisté konsortium o to, aby rostlinu papyrusovou, která pěstuje se dosud na Sicilii, přeneslo do Floridy. Používá se také již k výrobě papíru stromu catalpového, který roste v Severní Americe, Západní Indii a Východní Asii. V San Francisku zabývají se již dlouho tím, aby použito bylo stonků cukrové třtiny, zbavené šťávy cukrové k výrobě papíru. Také z Afriky dováží se různé tam rostoucí traviny do Skotska, aby s nimi konány byly pokusy, zda nehodily by se pro výrobu papírovou. A v Rakousku snažíme se již od let používati rašeliny jako suroviny pro papír, avšak dosud bez praktických výsledků. O tom není pochybnosti, že jest v nevyčerpatelné přírodě celá řada skrytých, ale neznámých dosud látek, jež by mohly dobře k výrobě papíru sloužiti a které by mohly býti velmi na prospěch stále stoupajícímu zvyšování výroby papíru. A tak bude vděčnou úlohou především chemiků, aby následovali příkladu čínského Tsailüna a G. Kellera a zkoumáním nových látek snažili se přivoditi ohroženou rovnováhu mezi spotřebou papíru a jeho výrobou.

Pro Rakousko, jakož i pro Rusko a Švédsko není toto nebezpečí tak aktuelním, jako pro země, v nichž plocha lesů klesla pod 20%. U nás sice již jsou krajiny, kde jeví se následkem staletého porážení lesů nedostatek dříví, avšak větší část Rakouska může při rozumné lesnické politice jistě pro nedozírnou dobu vystačiti. A právě tato jistota jest také příčinou, která postavení rakouské papírnické industrie sílí a k další pracovní energii nové dává popudy. Pokud bohatství lesů u nás se týče, máme my 31½% lesů, kdežto Německo jen 25%, Norvéžsko 21%, Francie 16% a Italie 14%. Dle tohoto bohatství lesů mělo by také Rakousko býti přednějším státem při výrobě papíru než Německo, poněvadž vyváží ještě dříví do Německa; ročně na 16 mill. metr. centů dříví plaví se volně z království českého do sousední říše.

A nejvíce této lesní půdy, která právě dodává ročně ohromné množství dříví do Německa, jest v Čechách. Bylo by tudíž možno, aby průmysl papírnický u nás nalezl ještě svého dalšího rozvoje.

Papír jest dnes nepostrádatelným prostředkem, který spojuje všechno lidstvo výměnou myšlének, který usnadňuje a ulehčuje jakýkoliv pohyb, podporuje šíření se stále stoupající vědy, zkrátka jest pomůckou, která s naším životem kulturním a hospodářským jest nerozlučitelně spojena. A není tudíž divu, že průmysl papírnický v životě našem takovou úlohu hrající stále ku předu kráčí a má při stále rostoucím všeobecném vzdělání a toužebně očekávaném všeobecném svobodném tisku oprávněnou naději na další mohutný rozvoj, zejména také pro vývoz. U nás v Čechách máme všechny předpoklady, kterých vyžaduje tento utěšeně se vyvíjející průmysl: lesy, suroviny, vodní síly a vyškolené pracovníky, schází nám jedině podnikavosti. Uvážíme-li jen, že v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je 5,871.177 příslušníků českého národa a připadá-li na hlavu v Rakousku spotřeby 11·1 *kg* papíru ročně, spotřebuje jen český národ ročně papíru 651.700 *q*. Uvážíme-li, kolik naše velké denní časopisy spotřebují ročně papíru tiskového, jest to ku podivu, že dosud nevzmohli jsme se na vlastní české závody, které by aspoň naši ohromnou spotřebu papíru tiskového kryly.

Není ovšem založení továrny na papír věcí snadnou. Padáť tu na váhu specialisace výroby papíru, dnešní konkurenční boj v papírnictví, potřeba velikého nákladu investičního, náležitě vyškolených odborníků a vyvinutý duch obchodní. Zejména v době přítomné třeba také hlavně s vývozem počítati. Na tomto poli průmyslové činnosti dalo by se velmi mnoho docíliti, kdyby bylo u nás více podnikavosti a kdyby náš český kapitál snažil se v průmyslové činnosti využitkovati výhodných posic.

Po této stránce má naše národní soběstačnost v budoucnosti veliký úkol a bylo by si jen přáti, aby průmyslový náš ruch a zakladatelská činnost

Ukázka obálky, k níž použito některých zvětš. figur z nového čtverečkového ornamentu, který bude v nejbližší době vydán českou akciovou Slévárnou písem v Praze.

nových podniků zasáhla také i v tomto směru vydatněji, nežli dosud, abychom měli svůj vlastní český papír, na němž bychom českou knihu a české noviny mohli tisknouti.

Prací touto, vylíčením dějinného vývoje papíru měl jsem na zřeteli ukázati jednak na kulturní význam papíru vůbec a z něho prýštící význam hospodářský, a současně vzbuditi u nás větší zájem pro tento zanedbaný průmysl. Podařilo-li se mně vylíčiti jen přehledný názor o velice zajímavém a všestranném oboru tomto a vzbuditi zájem v povolaných kruzích, docílen byl účel této práce.

V pondělí dne 8. listopadu zemřel v Praze po krátké nemoci kol. Karel Hanzal v mladém věku 31 let, ale po životě činném a bohatém. Narodil se 30. března 1879 v Dolních Křtinách na Moravě a vyučiv se v Brně ve Společenské tiskárně, odebral se brzy do Prahy, kde pracoval postupně v několika tiskárnách jako akcidenční sazeč. Z Prahy odešel do Vídně, odkud po tříměsíční kondici v tiskárně Chválově odejel do Kaiserslauternu v Bavořích, kde setrval asi rok. Po Novém roce 1906 vrátil se do Prahy (jako řídící síla knihtiskárny Neubertovy), ale již v srpnu téhož roku je v Essenu na Ruhře faktorem akcidenčního oddělení a po půl roce odjíždí do Norimberka, kde zůstal až do června 1908. Prvního července téhož roku nastupuje do nakladatelství Vilímkova, kde dlouho nesetrvá, neboť ke konci roku stává se ředitelem knihtiskárny Bellmannovy; po necelém roce stráveném v tomto novém působišti onemocní a po šesti dnech umírá . . .

V knihtiskařství byl Hanzal dobrým odborníkem, nejen dokonale ovládajícím svůj obor, ale majícím široký rozhled i v příbuzných oborech veškeré grafiky, odborníkem, který ze základů rozuměl právě tak úpravě knihy, jako sazbě akcidencí. Mnoho získal návštěvou umělecko-průmyslových škol v Brně i v Praze, praxí v rozličných městech ciziny i stálým studiem, neboť byl z těch typografů, kteří se zájmem se věnují svému oboru, kteří stále se učí a doplňují své vědomosti, nepovažujíce nikdy své odborné vzdělání za dokončené.

V životě spolkovém byl Hanzal činným hned od svého příchodu do Prahy, jsa všude vítán pro svou veselou mysl, pro přímou a družnou svou povahu. Brzy stal se jednatelem spolku »Typografia« a v té funkci byl původcem Grafického klubu v Typografii a jedním ze zakladatelů typografických kursů, jichž rozvržení, zřízení a vůbec uvedení v život bylo z velké části jeho dílem. Rovněž byl velmi činným při převedení časopisu »Typografia« ze soukromých rukou ve vlastní správu spolku a od počátku byl platnou silou v redakčním výboru »Typografie«, jejíž byl stálým přispívatelem. Ještě v letošním ročníku otiskl cennou studii o úpravě knižní, která měla být úvodem k celé serii článků o knize, chystaných jím do ročníku příštího. Náhlá smrt přervala jeho plány, podťala strom života v nejkrásnějším vzrůstu, slibujícím tolik do budoucnosti.

»Typografia« ztrácí v kol. Hanzalovi přispívatele hlubokých vědomostí odborných, bohatých zkušeností a širokého rozhledu, s jehož jménem vždy bude spjata historie vzniku dvou významných podniků: založení typografických kursů a převzetí časopisu spolkem. A my, kdož blíže jsme se s ním stýkali, želíme dobrého kamaráda, šlechetného člověka poctivého charakteru a upřímného přítele, na něhož si zachováme trvalou vzpomínku. D.

»SDRUŽENÉ GRAFICKÉ ODBORY« v Kutné Hoře uspořádaly ve dnech od 26. září do 24. října t. r. výstavu leptů F. A. Šimona a plaket O. Španiela, kteráž dle docílených výsledků těšila se značné pozornosti jak našich kolegů, tak i ostatních kruhů společenstevních. Výstavy, umístěné v historicky památném »Vlašském dvoře«, súčastnila se činně také naše kutnohorská filiálka spolku »Typografie«, a sluší zvláště některým kolegům přičísti hlavní zásluhu o všestranný úspěch, jaký umělecko-výchovný podnik tento docílil. Během výstavy uspořádány také tři přednášky: »O vzniku a vývoji písma«, »O vývoji české grafiky« a »O krásné knize«, a účast na nich i zájem, s jakým sledovány, také byly potěšitelny. C-ř.

NAKLADATELSTVÍ A. REISE (Vyšehrad 55) oznamuje v pěkně upraveném oběžníku vydávání sbírky »Návštěvy u velkých lidí«, která slibuje býti velmi zajímavou. Redaktor její p. Karel Pelant chce jí uvést k nám onen druh anglosaské literatury, která baví, ale současně má vliv na vědění a charakter čtenáře, a jež nejenom mu příjemně ukrátí chvíli, ale též zanechá v mysli mužné stopy. Takový je ideový podklad sbírky: Život každého velikého člověka, muže či ženy, jest nevšedním, často úchvatným románem, který se však dosud odbýval suchou biografií. Román tento zhustit v dílko zábavné i obohacující vědění, vytvořit nový literární druh, přístupný vrstvám nejširším, toť úkol této levné, populární sbírky. Čtenář octne se v určitém prostředí doby a národa, z něhož události počínají vyzvedávati osobnost. Tato snaží se, zápasí, zraje a dospívá v reka; osoby, krajiny, vášně, tragické i veselé příhody, sta drobností i velkých rysů předvede velikého člověka ne smyšleného ale skutečného. »Návštěvy u velkých lidí« budou zhuštěné romány, které byly pravdou, a jichž hrdina žije v paměti lidstva jako veliký filosof, státník, umělec, humanista neb revolucionář; bude to belletrie i poznání současně. A přidejme k tomu veliký morální význam vzoru, jenž vždy působí ku zvýšení úrovně čtenáře i národa a pochopíme, proč tento druh literatury počíná na příklad v Americe zatlačovati otřenou a vyčerpanou belletrii svou svěží pravdivostí a vnitřní svojí cenou, jelikož jest v ní nejčistší lidská morálka ve formě zábavné, jest v ní život v celé své bohatosti sám. Počátek bude učiněn prvním soustavným filosofem světa, jenž měl tak velký vliv na celá tisíciletí: Platonem. Z dalších uvádíme: Spencer, Byron, Koperník, Darwin, Beethoven, Voltaire, Morris, Goethe, Poe a j. Ke každému pěkně upravenému svazku bude přidána umělecká příloha a splní-li sbírka vše, co prospekt slibuje, je cena svazku 50 haléřů skutečně nebývalá.

Totéž nakladatelství vydalo Pelantovu knihu »Redaktor« (s titulem velmi vkusně upraveným), ve které autor-žurnalista

líčí náčrtkovitě a řízně plasticky osud redaktora, jenž pojímá své povolání poctivě a idealisticky a který musí dospět ke srážce se živly, jež by z novin rádi udělali svou osobní služku pro všechno. Čtěte a musíte se smát; leckdy se vám zdá, že jest to satyra, a někde že snad přece takové poměry nejsou, ale žel, chápete a rozpomínáte se, že jest tomu tak a že »Redaktor« Pelantův jest vlastně zrcadlem, nad nímž mají se zarazit různí také novináři, vlivní novínoví lidé a hlavně čtenářstvo, a že jeho humor, který někdy i osobně vás řízne, jest chirurgický nožík na odřezání nezdravoty z našeho žurnalismu. »Redaktor« jest knihou, kterou vřele doporučujeme všem, kdož vůbec béřou noviny do ruky. Cena 1 K 20 hal.

Dále sděluje A. Reis, že »Knihovnu slovanských autorů«, která dosud vycházela nákladem pí B. Minaříkové na Smíchově, převzal do vlastního nákladu. Redaktorem a vydavatelem jejím zůstane St. Minařík. Knihovna, jejíž vynikající literární hodnota uznána byla všemi listy, zůstane věrna svému programu: přinášeti nejlepší věci ze slovanských literatur. V letošním ročníku vyjde ještě Arcybaševova povídka »Ze života nepatrné ženy«, dále novela mladého ruského spisovatele V. Ropšina: »Kůň bílý«, úchvatně psané stránky ze života ruských revolucionářů. Jako poslední svazek letošního ročníku vyjde drama Leonida Andrejeva »Dni našeho žití«, jež s úspěchem provozováno bylo v letošním cyklu Máje. Knihy tyto vypraveny budou V. H. Brunnerem. Dosud vydáno bylo: Serg. Čirikov »Pod dozorem«, L. Andrejev: »Láska k bližnímu«, L. Andrejev »Syn člověka«. Na všechny zde jmenované svazky lze předplatiti 5 K. Krámská cena je značně vyšší.

JEDNODUCHÁ MODA. Po celá léta i dny touží rozumně a prakticky myslící paní po zjednodušení stále komplikovanějších toilett a modních potřeb, poněvadž pořizování jich stávalo se vždy obtížnějším a vyžadovalo čím dále, tím dovednějších rukou. Podzimní období 1909, jak se zdá, chce vyhovovati tomuto přání, neboť v právě vydaném 1. sešitu XXII. ročníku »Nových Pařížských Mod« znázorněno jest množství rozkošných, při tom zcela jednoduchých modelů, jichž provedení v domácnostech pomocí bezvadných střihů, dodávaných abonentkám, tím více jest usnadněno. V tomto sešitu počíná též velmi zajímavý a lehce pochopitelný kurs zhotovování květin z papíru, který rovněž mnohými dámami bude as s radostí uvítán, taktéž ostatní nové stati, ruční práce a »Dámské Besedy« vyhovují i nejpřísnějším požadavkům.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

ADRESKY, dvoubarevné, dle návrhu O. Císaře, vytiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (61).

ÚPRAVA KNIHY, dvoubarevné, dle návrhu M. Kalába, tiskl A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (62).

CIRKULÁŘ, tříbarevný, dle návrhu Jar. Motyčky, tiskem knihtiskárny A. Reise na Král. Vyšehradě (63).

ÚČET, dvoubarevný, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (64).

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redaktor části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

Knihtiskárny

nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA

odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.

Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šici a falcovací stroje, Vídeň — Lípsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

TYPOGRAFII

čísla 1., 2. a 3. letošního ročníku

koupí za plnou cenu

Administrace časopisu „TYPOGRAFIA“ Žižkov, Husinecká 29

TECHNIKUM

PRO KNIHTISKAŘE

LIPSKO-R. (220) Vzdělavací ústav pro syny majitelů knihtiskáren jakož i knihtiskařů, kteří chtějí se připravovati pro vedoucí postavení. Račte žádati prospekt.

K VYŘEZÁVÁNÍ DO

PODTISKOVÝCH DESEK

Ia. DELMENHORSTSKÉ

LINOLEUM

V NEJLEPŠÍ JAKOSTI

A SÍLE,

KTERÉ BYLO PŘI TYPOGRAFICKÝCH KURSECH TECHNOLOG. MUSEEM POŘÁDANÝCH ZE VŠECH ZA NEJLEPŠÍ UZNÁNO

NABÍZÍ

ANT. ZEMAN V PRAZE

TELEFON 328. FERDINANDOVA 17.

3600 kusů v chodu. Patent: DVOJITÝ BAREVNÍK.

Stroje příklopové

s ložiskem kuličkovým a zařízením na ochranu prstů, velmi lehce, rychle a klidně běžící, pročež vyšší výkonnost. Chránidlo prstů, rakouský patent. — Patentní zařízení na ochranu prstů dodávají se k veškerým strojům.

Továrna na stroje a slévárna železa

JOSEF ANGER A SYNOVÉ

VÍDEŇ - HERNALS, Hauptstrasse 122.

Nejlevnější ceny. Výhodné podmínky.

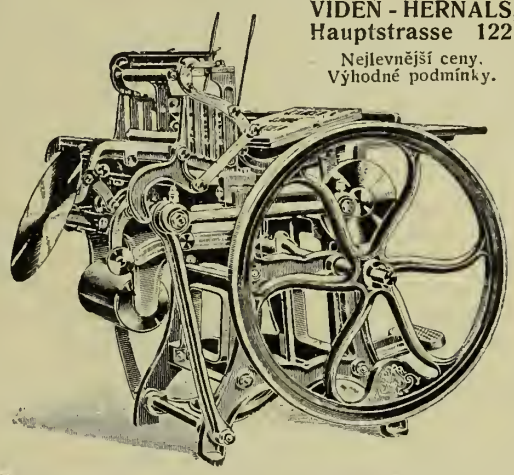

Zastupuje B Fr. Zrnka odborný závod pro grafický průmysl PRAHA II., Havlíčkovo náměstí 7.

TOVÁRNA BAREV

KAST & EHINGER

STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900 NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU

HUGO CARMINE

PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.

TELEFON Č. 3050.

VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

L. WEIGNER:

PAPÍR JAKO DÍLO KULTURNÍ A HOSPODÁŘSKÉ

DĚJINY VÝROBY A STATISTIKA PAPÍRU.

CENA 60 HAL.

Koupiti možno u spisovatele v Technologickém Museu obch. a živnost. komory v Praze II., Purkyňova ulice.

L. WEIGNER:

BAREVNÉ A PESTRÉ PAPÍRY

JICH VÝROBA A UPOTŘEBENÍ

S 24 obrazci v textu a 19 přílohami s 58 vzory papírů.

Koupiti lze za 4 koruny u spisovatele v Technologickém Museu obchodní a živnostenské komory v Praze II., Purkyňova ulice

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

REGISTRACE „AUTOMATIC“

NA DOPISY, FAKTURY, VOLNÉ LISTY K ÚČTOVÁNÍ ATD. ATD.

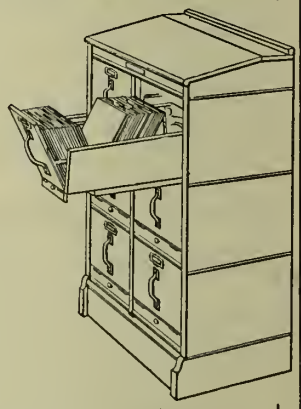

OTVÍRÁ, OBRACÍ a ČTE SE JAKO VE KNIZE!!

JOSEF JIROUŠEK,
AMERICKÁ ZAŘIZOVÁNÍ ÚČTÁREN A KANCELÁŘÍ
PRAHA II., JUNGMANNOVO N. 21.
TELEFON 3312. TELEFON 3312.

Vynikající umělecké reklamní písmo

Původní výrobek v 13 velikostech od 6–60 puntíků. Větší stupně dřevěné.

Nero-Kursiva

Výborně se hodící pro každé reklamní tiskopisy, prospekty, cenníky, vinné a jídelní lístky, inseráty atd.

Slévárna písem
E. J. Genzsch, Mnichov

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH.

Přednáška KARLA KRUNERTA. (Dokončení.)

Dělnická Akademie, jejíž členem jest, jak již uvedeno, také spolek náš, uspořádala počátkem roku 1899 významné národohospodářské kursy, jež konaly slovutní učenci v jednotlivých národohospodářských odvětvích. Také zde usnesl se ústřední výbor, aby návštěva kursů těch usnadněna byla pěti členům spolku tím, že poplatek v obnosu po 1 zl. za celý kurs bude hrazen pokladnou spolkovou.

Úmyslem Ústředního výboru bylo pořádati oslavu 100letých narozenin historiografa Frant. Palackého důstojným způsobem, leč tichým a to přednáškou o životě a působení tohoto učence. Z příčin však rozháranosti tehdejších společenských poměrů upustil výbor od úmyslu tohoto, jehož ujal se však zvláštní komitét kolegiální a také dne 19. června 1898 způsobem nanejvýš důstojným a za účasti téměř 800 osob jej provedl. Proslovení o Palackém učinil velice zajímavě a vyznamu tohoto učence odpovídajícím způsobem český publicista dr. Jan Herben.

Památka 500letá narození arcimistra Gutenberga nalezla u nás rovněž důstojné oslavy. Ze středu Ústředního výboru a s přibráním ochotných sil ze členstva vůbec utvořil se pod předsednictvím kolegy Frant. Čermáka komitét, který oslavu tu provedl a to sice dne 11. pros. 1898 slavností dopolední, při níž úvodní i závěrečný slavnostní sbor zpěvácký spolek typografů pražsk. zapěl a kol. K. Krunert o životě a působení Gutenberga, jakož i o významu jeho vynálezu promluvil. Slavnost ta těšila se velmi četné návštěvě a súčastnili se jí také i zástupci gremia a jiní hosté. A tak způsobem tichým, leč plně důstojným oslavili jsme muže, jehož vynález tolik lidstvu prospěl a který přece ještě tak málo byl oceněn.

Sjezd svazkový, který konal se dne 11. a další dny měsíce srpna 1898 v Štýrském Hradci, tvořil také hlavní bod organisační činnosti, ač zůstalo mu pouze jisté prohloubení jednotlivých usnesení sjezdu pražského z r. 1896. Hlavními našimi návrhy byly: Návrh, aby k vojenskému cvičení povolaným kolegům ponecháno bylo na vůli příspěvky své za dobu tu zapraviti nebo nikoli. Návrh, aby podpora invalidní po 30letém členství obnášela 7 zl. týdně. Návrh, aby požívání sirotčí podpory konalo se až do ukončeného 16. roku dotyčného sirotka. Leč ani jediný z nich nedoznal přijetí. Přijetí doznal návrh kol. Buchholce z Liberce, aby členům, kteří věnují se jinému zaměstnání, ponecháno bylo během prvních 13 týdnů právo na podporu v nezaměstnání, v ten rozum, že tak platiti má u oněch členů, kteří následkem nezaměstnanosti k jinému zaměstnání přecházejí; dále pak přijat byl návrh chebský, aby sjezdy konaly se vždy v období tříletém na místo dosavade platného období dvouletého.

Sjezd zabýval se také a to velice pozoruhodně otázkou cenníkovou a poskytl četné pokyny k dalšímu postupu, najmě ale projednával také důležitou otázku stroje sázecího. — Otázka tato doznala také u nás v komitétu a v tarifní komisi horlivého pěstění a sbírán jest pilně materiál zkušební a také již ve dvou schůzích dohodovacího úřadu o otázce té jednáno bylo. Určitějších norem cenníkových však dosud přijato nebylo a konaly se ve Vídni další porady k sdělání cenníku pro práci na strojích sázecích. — Na sjezdu v Štýrském Hradci zastoupen byl spolek náš kol. Čermákem, Duškem a Krunertem z Prahy, dále kol. Fialou z Budějovic, Hermannem z Teplic a Reichertem z Ústí. Významným pro nás usnesením sjezdovým bylo prohlášení »Veleslavína« za orgán svazkový a stanovení jeho každotýdního vycházení. Tím nabyl orgán náš spolkový ještě většího významu pro rozvoj organisace naší.

Normální cenník původní měl platnost čtyrletou, která 31. prosince 1899 končila. O tom, měl-li by trvati dále anebo měl-li by býti přeměněn, musilo dle jeho § 10. státi se přesné oznámení do konce června 1899. Zkušenosti, jakých bylo získáno za dobu platnosti tohoto cenníku vedly k tomu, že ve všech skupinách pomocnictva knihtiskařského v Rakousku ustálen byl názor, že revise tohoto cenníku jest nutnou a že má tudíž býti dána zavčas jeho výpověď. Mimo to i všeobecné stížení existenčních poměrů podmiňovalo také zvýšení základních stanovení mzdy. Pomocnictvo v Čechách odhlasovalo výpověď cenníku v mimořádné valné hromadě pomocnické ze dne 26. února 1899, k níž i venkovští kolegové souhlasně se připojili.

Taktéž principalita rozhodla, že dosavadní cenník má býti vypověděn a že nutno pracovati k revisi téhož. Co zatím pomocnictvo pevného bylo názoru, že tak jako byl cenník původní dílem celoříšského společného jednání, musí také revise téhož opětně jen na tomto základě řešena býti, bylo jaksi úmyslem principality z Čech, odloučiti se od principality ostatní a dle zemí otázku cenníkovou provésti. Této myšlénce snažili se zástupci české principality slovem i písmem klestiti i za hranicemi země cestu a rozbíti tak celoříšské společenství cenníkové. Oproti tomu musilo pomocnictvo zaujati stanovisko přesné a určitě pro-

hlásiti, že nelze mu žádného jiného cenníkového jednání uznati nežli všerakouského a za solidarity veškerého organisovaného pomocnictva rakouského. A poněvadž z Čech vyšel náběh na porušení cenníkového společenství, musil zase z Čech nejprve býti paralysován a to závazně pro veškeré pomocnictvo v Čechách zaměstnané. Za tím účelem a v základě spolk. stanov odd. II. al. i) svolána byla ke dni 28. května 1899 mimořádná valná hromada, k níž pojily se i valné hromady filiálek našich. Na schůzi té přijat pak významný návrh tohoto znění: »Mimořádná valná hromada Ústředního spolku knihtiskařů a písmolijců v Čechách »Typografická Beseda« ze dne 28. května 1899 usnáší se, aby vzhledem ku obapolně již v Rakousku vypověděnému cenníku a cenníku novinářskému, jichž platnost dnem 31. pros. 1899 vyprší, podniknuta byla revise téhož a to sice v základě ustanovení stanov spolkových odd. II. al. i), kteréž uvádí, že účelem spolku jest: »Bdíti nad zachováváním mezi principály a pomocníky smluveného cenníku a doby pracovní, jakož i podnikati revisi téhož cenníku na základě obapolného dohodnutí se.« Usnáší se dále, aby revise tato podniknuta byla tak, jako tomu bylo při cenníku dosavadním, jen v rámci působnosti »Svazku spolků knihtiskařů a písmolijců a příbuzných odvětví v Rakousku«, kteréhož svazku jest spolek náš členem se schválením c. k. místodržitelství ze dne 17. října 1894 č. 141.606, totiž jedině ve společném jednání veškerého rak. knihtiskařského pomocnictva a sice na základě ujednání konferencí jak zástupců principality, tak i pomocnictva z celého Rakouska.«

Resoluce ta stala se závaznou pro veškeré členy a pevně určila stanovisko, na jehož základě otázka cenníková jedině řešena býti má. Návrh ten, pro který hlasovalo 758 přítomných členů v Praze a 598 členů ve filiálkách, tedy celkem 1356 členů, byl zajisté určitým výrazem pevného přesvědčení pomocnictva knihtiskařského v otázce této. On byl dále pozoruhodným také projevem spojitosti cenníku normálního k pražskému cenníku novinářskému, o jehož obnovu stejně tímto rokem šlo a schůze tato vyzněla i v prohlášení úplné solidarity pomocnictva prací dílových s kolegy novináři.

Projevy podobné, čelíci k udolání rozkolného úmyslu principality, učinilo také pomocnictvo ostatních zemí a tak zjednán mohutný projev solidarity pomocnictva na prospěch celistvého řešení cenníkové otázky. Snaha principality z Čech zdá se, že nedoznala ale také žádoucího ohlasu u principality jiných zemí, která, zdálo se, že pohlíží na tuto tak významnou hospodářskou otázku přece jenom s vyššího stanoviska povšechného, nežli s onoho úzkého ohraničení zemského a spíše klonila se k jednání celoříšskému. Ona sice přijala myšlenku organisace zemských jednot principálských, ale i záhodnost organisace celoříšského svazku principálského, na nějž vznesla pak provedení cenníkové otázky, k čemuž pak i principalita z Čech připojiti se musila. Tím však musilo také s pomocnictva hlavní těžiště vznésti se na svazek říšský a přenésti v důsledku toho z místních hromad pomocnických na zemské spolky.

Dne 7. května 1899 shromáždili se zástupci rakouského knihtiskařského pomocnictva ve Vídni za účelem vypracování nového návrhu cenníku. Návrhy různých skupin členských, tu vyšší, tam nižší upraveny na stejnoměrná stanovení a předloha pak vydána. Oproti tomu vydala pak i principalita předlohu cenníku, která právem rozčeřila vlny společenského života našeho, neboť nejen že nebrala ani v nejmenším ohledu na poměry drahotní a veškerá stanovení jak minima jistých peněz, tak i cenu za tisíc liter ponechávala na dosavadním stupni, ale šla v mnoha ustanoveních ještě nazpět oproti cenníku dřívějšímu. Bylo tudíž zcela přirozeno, že pomocnictvo ve schůzích svých předlohu tu co nejurčitěji odmítlo.

Tak došlo konečně ku konferenci společné dne 1. října 1899 ve Vídni, kteráž však po dlouhé sice výměně náhledů ještě v týž den večer následkem jisté umíněnosti se strany principality a takřka i zjevné úmyslnosti jejich mluvčího bezvýsledně se rozešla.

O průběhu této konference a když byli pomocničtí delegáti těžiště dalšího jednání přenesli na představenstvo svazkové, podávána delegáty ve všech skupinách členských podrobná zpráva a pomocnictvo tím úžeji a pěvněji sestoupilo se k dalšímu postupu v této proň nejvýznamnější otázce. Tím však otázka hnutí cenníkového v Rakousku nabyla významu i pro kruhy knihtiskařské v Německu a zejména i mezinárodní sekretariát typografický musil věnovati jí více pozornosti nežli před tím. V Německu, kde právě zaváděno a oboustranně pracováno k upevnění cenníkového společenství, vycítili i nepříznivý vliv, jaký mohlo by míti pro ně neuskutečnění se takovéhotéž společenství v Rakousku a v dohodě s mezinárodním sekretariátem rakouským podnikl německý tarifový úřad kroky, aby opětně nějaké sblížení obou jednajících stran v Rakousku nastati mohlo. V základě toho stalo se dohodnutí mezi představenstvy svaz. pomocnického a svazku principálského a konány mezi oběma porady, z nichž vznikla nová předloha, kde až na stanovení minima a ceny za tisíc liter, při nichž pomocničtí zástupci opírali se o posice vyšší, principalita pak o posice značně nižší, byli ostatní

odstavce společnými. Předloha ta byla pak základem jednání na společných konferencích, které opětně dne 8. prosince 1899 zahájeny byly. Litovati sluší, že předlohu tu nebylo možno také hned mezi členstvem rozdati, byla by přispěla asi k objasnění situace. Pro pozdní její zhotovení obdrželi ji i delegáti ku konferencím takřka až v den odjezdu svého.

O jednáních na konferencích podával jasný přehled vydaný stenografický protokol, on svědčí o tom, že pomocničtí delegáti úkol svůj plnili tak, jak jen nejlépe mohli, že nespouštěli s očí ani na okamžik zájmu a prospěchu pomocnictva a že utkali se zde nejednou v ostrém slovném boji se zástupci principality. Škoda, že také samotné porady pomocnických zástupců nelze vydati tiskem, bylo by zde ostře a karakteristicky vystoupilo ono všeobecné, uvědomělé, čistě dělnické stanovisko, na jakém trváno a s něhož vše řešeno bylo. Výsledek jednání tohoto byl nový normální cenník, jehož publikování setkalo se s nespokojeností pomocnictva, kteréž vidělo svá přání nesplněná. Nízké minimum, nízká cena za tisíc liter a dlouhá doba trvání cenníku zvláště byly způsobilé nespokojenost tuto vyvolati. Také pomocničtí delegáti prohlásili na samé konferenci své neuspokojení, leč nezbývalo než k cenníku přisvědčiti. Delegáti snažili se co nejvíce získati, oni ale sami pracovati musili pod vlivem a dojmem četných vnějších okolností a seznání, přes něž nemohli jen tak přecházeti, které ale ani s širokou veřejností pomocnickou sděliti nemohli. Okolnosti tyto byly takové, že bylo zjevno z nich, že ani bojem by se celkového lepšího úspěchu nebylo dosáhlo, snad místní nějaká výhoda by byla možnou se stala, leč takto povstalá nestejnost by opětně rušivě byla působila na jednotnost cenníkových poměrů, kteráž přece je vlastní podstatou normálního cenníku.

Mimořádnou valnou hromadou ze dne 31. prosince 1899 přijat byl cenník přítomnými 669 členy až na 5 členů s následující resolucí:

»Jenom s výrazem nejhlubšího roztrpčení a v zájmu zachování solidarity s ostatním pomocnictvem v Rakousku přijímáme návrh normálního cenníku, ujednaný na společných konferencích ve Vídni dne 8.—11. prosince 1899 a prohlašujeme: Uznávajíce, že vina za nedostatečný cenník padá z velké části na naše neupravené a neprobudilé poměry, chceme se všemi silami zasaditi o to, aby za dobu trvání tohoto cenníku docílili jsme takových ústupků od našich zaměstnavatelů, jakých jsme ihned od počátku vyjednávání očekávali. Za tím účelem budiž svolána co nejdříve schůze důvěrníků zvláště k tomu zvolených, kteří budou tvořiti zvláštní agitační a dohlédací sbor, jenž dohlédal by k udržování cenníku a pracoval ku zavládnutí probudilejších poměrů mezi typografy pražskými a v Čechách vůbec, což by prováděl svoláváním důvěrných i veřejných schůzí typografů a uskutečňováním jich usnesení. Rovněž ukládá se tomuto agitačnímu komité, aby více nežli dosud udržovalo styky s dělnictvem ostatním, aby nebylo výmluv, že typografové v době hnutí svého byli by tímto dělnictvem opuštěni. Spolu ukládá se veškerému pomocnictvu za povinnost pracovati tak, jak je placeno, řídíc se slovy: »Za málo peněz, málo muziky!«

Na venkově hlasovalo pro přijetí 458 kolegů; s podmínkami pak ještě 116 kolegů.

V době od vypovědění cenníku až do zahájení konferencí závěrečných vedeny byly v orgánech obou stran polemiky i ostré i věcné, po konferencích pak rozvlnil se takřka zápas i uvnitř našeho pomocnického života. Trpké výtky sneseny vůči delegátům a nalezly bohužel i v prudkých, urážlivých slovech tu a tam výrazu. Bylo toho tím více želeti, neboť stavěny zde namnoze posudky o věci ještě v praksi nevešlé, tedy neosvědčené a s opomenutím uvážení okolností kolem nás seskupených. Snad mnohé to ostré slovo a mnohé to příkoří by nebylo padlo, kdyby bylo možno bývalo všem nahlédnouti dovnitř celého jednání cenníkového. K označení situace té budiž nám dovoleno uvésti slovo, jež na konci své jistě záslužné redaktorské činnosti otiskl kol. Zeh v čís. 9. »Vorwärtsu« ze dne 2. března 1900: »Tuto těžkou hospodářskou situaci, spojenou s ohledem na cenníkové hnutí v Uhrách, ve Švýcarsku a cenníkové revisi v Německu, která příštím rokem nastává, musili delegáti konferencí míti na zřeteli. K tomu družilo se ještě, že zrušení kolku novinového během konferencí ještě bylo v pochybnosti a že v mnohé zemi a v mnohém tiskovém místě byla obava na zhoršení místo zlepšení cenníku. Jestliže delegáti docílili zamezení zhoršení cenníkových posic, a jestliže podařilo se jim, aniž by bylo došlo k boji, docíliti i četná zlepšení, tu již zajisté svědomitě dostáli povinnosti své. Stávka jest lehko započatá, leč konec její nelze nikdy předvídati a také potěšné naděje, kladené na úspěch zrušení kolku novinového, jež případně úspěch stávky by daly očekávati, dostavily se až dosud jen v míře minimální. Kdyby však — a to budiž další úlohou k tomu pracovati — se podařilo, docíliti i zrušení zákazu kolportáže, kterýžto zákaz tížeji na tisk dolehá nežli sám kolek novinový činil a tak povznésti průmysl knihový, tu samo sebou nejnižší hranice mzdy rychle bude mizeti a ani dlouhá doba trvání cenníku nezabrání, aby mzdy směrem vzestupným se pohybovaly.«

Nový cenník vešel dne 1. ledna 1900 v život. Zde budiž také všimnuto si toho, co v stenografickém protokolu tvoří i doplněk cenníku, ony výroky principality, jež mají býti měřítkem u provádění cenníku. Tak v příčině minima prohlásil souhlasně

s ostatními principály p. Rohrer: »Pánové, jsem toho náhledu a pokládám to také za mravní povinnost, abychom zřejmě vyslovili, že tato stanovení pojímáme jen jako stanovení minimální. Nemohu si také představiti, že by tiskárna s větším personálem i ženaté sazeče delší čas jen minimem odměňovala.«

Stenografický protokol obsahuje takovýchto karakteristických prohlášení více. Principalita ústy svého předsedy říšského prohlásila přesně a určitě, že se zasadí všemi prostředky o zavedení a dodržení cenníku, že chce společně se svazkem pomocnickým všude tam zakročiti, kde by cenník byl rušen, nebo vůbec nedodržován a že se zasadí, aby i závody takové neobdržely sil pracovních. Vysloveno tím jasně společenství cenníkové. Zavedení cenníku, pokud v Čechách se týče, provedeno dosti hladce, ač nemůže se zamlčeti, že bylo dosti závodů, ovšem v rozsahu menším, kde cenník nebyl zaveden.

Tím uzavíráme stručný přehled této nejdůležitější události roku 1899 a zaznamenáváme ještě, že na konferencích cenníkových zastupovali pomocnictvo z Čech zvolení delegáti kolegové: Fr. Čermák, Karel Götz, Gustav Hermann, Karel Krunert a Robert Reichert; v zastoupení strojmistrů kol. Lad. Klíma a v zastoupení novinářských sazečů kol. Emil Geistlich.

V činnost odboru vzdělávacího spadá jaksi ještě i to, že spolek náš zastupovaný kol. Krunertem pozván byl Obchodní a živnostenskou komorou ku poradě o statistickém zpravodajství pro časopis »Soziale Rundschau«, dále k poradě o lhůtě výpovědní, kdež návrhy případné, jím v základě poměrů našich učiněné, doznaly přijetí. Statistické zprávy pro zmíněný časopis podávají se nyní námi prostřednictvím Československého odborového sdružení. Dále pozván byl spolek náš také městskou radou pražskou k poradě o otázce, jak lze zabrániti šíření se tuberkulosy a na zřízení sanatorií pro nemocné tuberkulosou; dále k poradě o zřízení veřejné čítárny v Praze. V obou těchto poradách zastupoval rovněž předseda kol. Krunert spolek náš. Rovněž vyplněny dotazníky v příčině lhůty výpovědní a o příčinách špinavé konkurence v živnosti naší. Dále súčastnil se předseda společně s redaktorem Jelínkem velké porady svolané Československým odborovým sdružením za účelem podání dobrozdání o lhůtě výpovědní, za jejíž zrušení zasazoval se svaz průmyslníků rakouských. Porada ta vyzněla v ten rozum, že má lhůta výpovědní býti zachována.

Vedle četných sjezdů na venkově zasluhuje zmínky velká konference zástupců pomocnictva i zástupců principality ze severních Čech, konaná roku 1900 a to 21. ledna v Chomutově za účelem odstranění nenahražované práce o některých svátcích. Konference tato přistoupila na odstranění práce té a tím prohlásila plné uznání cenníku. Zde zastupovali spolek kol. Čermák a Krunert, mimo to za svazek pomocnický přítomen byl kol. Schiegel z Vídně a za svazek principálů pan Ed. Beaufort z Prahy.

Z řad členstva odešel smrtí v r. 1899 a sice v červenci nad jiné vážený kolega Josef Vrána, muž to ryzího karakteru a kolega upřímný i nadšený člen organisace naší, které prokázal četné významé služby. O něco málo týdnů předešel jej v úmrtí kolega Wüst, předseda filiálky v Plzni, který velké zásluhy o rozvoj kolegiálního života i filiálky v Plzni získal.

Spolkový dům náš opustil v lednu 1900 Zpěvácký spolek pražských typografů, aniž by k tomu »Typ. Beseda« i jen nejmenší příčiny byla zavdala. Přece asi měli pravdu oni hlasové, kteří pravili, že Zpěvácký spolek pražských typografů nikdy s námi necítil a že nikdy nezakotvila v něm touha po opravdových směrech i ideálech kolegiality a zásad dělnických.

Bylo již uvedeno, že rozřešení otázky cenníkové, jak provedeno bylo vídeňskou konferencí cenníkovou, neuspokojilo a že také u nás v Praze vzbudilo nelibost a nedůvěru a že z pomocnictva vyšel pak také návrh, aby utvořena byla dohlédací komise, která by provádění cenníku sledovala a vady se vyskytnuvší odstraňovala. Praktickým prováděním cenníku však mnohé jeho stinné stránky se zmírnily, takže činnost dohlédací komise na intensivnosti své ztrácela a když pak se i ukázalo, že v otázce cenníkové přece jenom zodpovědnými a povolanými činiteli musí zůstati buď výbor ústřední nebo pomocnický, přisvědčila i mimořádná valná hromada ze dne 10. června 1900 tomuto náhledu a komise dohlédací — jelikož členové její již ve členské schůzi ze dne 1. dubna 1900 se funkcí svých vzdali — více neobnovena.

V činnosti pokračoval také rozhodčí soud cenníkový, v němž pomocnictvo zastupováno bylo kolegy V. Bergrem z Plzně, Fr. Čermákem, Em. Geistlichem, Lad. Klímou, Karlem Krunertem z Prahy a G. Hermanem z Teplic. Kol. Geistlich se členství tohoto v listopadu vzdal a povolán náhradník kol. Fr. Veselý.

Také úřad cenníkový byl již ve Vídni ustaven, takže cenníkem zřízené sbory rozhodčí plně již v činnosti byly.

Dne 30. září 1900 konal se v Praze spolupůsobením spolku ústředního, pomocnického výboru a Klubu strojmistrů a tiskařů sjezd strojmistrů a tiskařů z Čech, který byl velice četně obeslán a na němž hlavně jednalo se o poměru strojmistrů a tiskařů k cenníku a o jich poměru k organisaci. Na sjezdu tom ujali se referátu také zástupci svazku kolegové František Reifmüller a Vilém Schiegl, jichž zdařilé vývody velice při-

spěly k objasnění poměrů těch a byly v pravdě poučnými a směrodatnými.

V řádné valné hromadě ze dne 15. dubna 1900 jmenováni byli k návrhu filiálky Budějovické čestnými členy spolku vážení kolegové Karel Höger a Jan Zeh ve Vídni. Vůči kolegovi Högrovi znamenalo to takřka splacení dluhu jeho vzácné obětavosti a píle, kterou po drahný čas věci pomocnické a specielně i věci naší samotné prokazoval. Vůči kolegovi Zehovi stalo se to projevem uznalosti oné poctivé snahy a dobré vůle, s jakou tak často zájmy pomocnické propagoval a hájil. Skvostné diplomy oběma byly zaslány a jejich vřelé poděkovací přípisy otištěny byly ve »Veleslavínu« číslo 25. roč. 1900.

Nepřátelství zakusila organisace naše bohužel také dosti. Zmiňujeme se zde zvláště o veliké, mohutné schůzi konané dne 25. listopadu 1900 jak v Praze tak ve všech filiálkách a také ve všech sídlech organisací knihtiskařských v Rakousku, která vyzněla co energický protest oproti nepřátelské snaze předsednictva Říšského svazku principálského, čelící na úplné zničení organisací pomocnických. Akce Říšského svazku se nepodařila a bohdá, že i v budoucnu se jí organisace naše ubrání.

Dne 22. října 1900 doručen byl spolku našemu výnos c. k. místodržitelství ze dne 15. října 1900 č. 179.121, »jímž se spolek náš vybízí, by dosavadní stanovy své ve smyslu císařského patentu ze dne 26. listopadu 1852 z ř. č. 253 a dle předpisu ministerského nařízení ze dne 5. března 1896, čís. ř. z. 31, do 3 měsíců přeměnil způsobem ve smyslu stanov platným a osnovu nových stanov, která bude předložena c. k. ministerstvu vnitra k příslušnému řízení ve 3 exemplářích c. k. místodržitelství v Praze předložil. Kdyby nařízení tohoto dbáno nebylo, musilo by proti spolku býti zakročeno dle § 24. zákona o právu spolčovacím ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z., poněvadž spolek neodpovídá podmínkám svého právního trvání. Z vynesení výše uvedeného může se ctěný ústřední spolek odvolati k c. k. ministerstvu vnitra podáním do čtyř týdnů u c. k. místodržitelství v Praze učiněným.«

Výnos ten v pravdě překvapil nás nemálo. Spolek, který trval již po 38 roků a dosud veškerým svým závazkům vůči členstvu dostál, měl najednou státi se vázaným spolkem pojišťovacím s určitými prémiemi, sice by jinak neodpovídal svému právnímu trvání. Samo sebou se rozumí, že ústřední výbor rozhodl ihned odvolati se z výnosu tohoto k ministerstvu vnitra, kteréžto odvolání podáno bylo dne 15. listopadu 1900. Rekurs ten sestavil předseda Krunert. Vytknul v něm obšírně dosavadní činnost spolkovou a zásady, jimiž se organisace naše dosud řídila, vytkl dále dosavadní výsledky činnosti její v statistických datech a také nynější poměr ku svazku a systém centralisovaného podporování. Rekurs končil žádostí, aby spolek náš na dosavadních svých základech trvati mohl dále, neboť ona přeměna by rozvoji jeho neprospěla, nýbrž činnost jeho a vliv valně oslabila. Když rekurs zaslán byl do Vídně ujalo se téhož svazkové představenstvo a pověřilo právního zástupce svého ve Vídni, aby u věci té při ministerstvu intervenoval.

Vyřízení rekursu nechalo na se velmi dlouho čekati; týž byl sice, jak nám bylo sděleno ministerstvem, vyřízen již v únoru, avšak doručen nám byl teprve v červenci. Znění vyřízení rekursu znělo následovně:

V Praze, dne 11. července 1901.

C. k. policejní řiditelství v Praze. Č. j. 12316 pp.

Vynesením c. k. místodržitelství ze dne 15. října 1900, čís. 179.121 byl ctěný spolek vzhledem k tomu, že neodpovídá podmínkám svého právního trvání, vybídnut, aby pod uvarováním se úředního rozpuštění stanovy své ve smyslu cís. patentu ze dne 26. listopadu 1852, ř. z. čís. 253 a minister. nařízení ze dne 5. března 1896, ř. z. č. 31 do 3 měsíců změnil způsobem dle stanov platným, a aby usnesenou osnovu změněných stanov k dalšímu řízení předložil.

K rekursu ctěného spolku proti tomu podanému bylo v odpor vzaté vynesení rozhodnutím c. k. ministerstva vnitra ze dne 16. února t. r., č. 1877 zrušeno, poněvadž další trvání spolku ve smyslu zákona platně ustanoveného na základě úředně nepozastavených stanov, v přítomném případě na základě stanov vynesením c. k. místodržitelství ze dne 6. listopadu 1883, č. 74.131 schválených — nehledě ku případu dobrovolného přetvoření se spolku — nemůže býti závislým činěno na provedení změny stanov, a nevyhovění dotyčnému úřednímu příkazu netvoří důvod pro rozpuštění spolku ve smyslu § 24. zákona o právu spolčovacím ze dne 15. listopadu 1867, ř. z. č. 134.

Naproti tomu nemůže jmenované c. k. ministerstvo přistoupiti na žádost v rekursu uvedenou, aby totiž bylo ctěnému spolku dovoleno na dále působiti dle dosavadních (místodržitelským vynesením ze dne 6. listopadu 1883, č. 74.131 schválených) stanov a dle ustanovení úředně dosud neschválených, poněvadž mimo stanovy, posledně vynesením c. k. místodržitelstvím ze dne 6. listopadu 1883, č. 74.131 úředně projednané, nemohou žádná jiná ustanovení tvořiti základ činnosti spolkové; pokud však by tu běželo o změnu úředně schválených stanov, nebylo by c. k. ministerstvo vnitra povoláno v této příčině řízení provésti, ježto není

tu podmínek § 11. cit. zákona o právu spolčovacím. Za účelem posledně zmíněným, totiž za účelem změny stanov výše citovaným místodržitelským vynesením schválených, jest věcí ctěného spolku, aby v základě § 10. cit. zákona o právu spolčovacím předložil c. k. místodržitelství v pěti exemplářích (česky i německy) stanovy zároveň s ustanoveními, jež nebyla dosud v úřední projednání vzata a jež vlastně tvoří změnu dosud platných stanov.

O tom dává se ctěnému spolku věděti v základě vynesení c. k. místodržitelství ze dne 3. července 1901, č. 126.101. C. k. vládní rada: Marschan.

Vyřízení to jasně vyjadřuje, že spolek již jednou na základě stanov svých působící nemůže býti nucen stanovy ty měniti, tím méně podniknouti přeměnu takovou, která by ho stavěla na zcela jiné zásady nežli na jakých dosud se pohyboval. Ovšem, výnos ten uvádí také, že pakli spolek v činnosti své v něčem nová zřízení sleduje, nežli jaká v stanovách obsažena jsou, pak že nutno zřízení tato podrobiti úřednímu jednání a schválení.

A o to zde právě šlo.

Místodržitelství mělo totiž za to, že spolek náš, který jako člen svazku rakouských typografických spolků, jemuž členství toto bylo úředně povoleno, provádí také usnesení svazkového sjezdu, jímž upravují se poměry podporování, tím odchýlil se od svých původních stanov a jest tak povinen odchylky tyto nechati si schváliti a poněvadž nadále spolky s přesně vytknutou dávkou podpor na zásadách zákona z r. 1867 povolovati se nemají, musel by spolek náš přejíti na zásady zákona pojišťovacího. Leč ona usnesení svazkového sjezdu, která spolek náš vykonal, spadala přece úplně v rámec stanov našich základních, dle nichž má každá valná hromada právo podporu snížiti nebo zvýšiti, rovněž tak příspěvek členský a přísluší spolku právo zřízení svá rozšiřovati a doplňovati. Usnesení sjezdu svazkového také v pravdě ničím jiným nejsou nežli rozšířením zřízení spolkových a zvýšením podpor, a to jak v nemoci, tak v nezaměstnání a pro cestující, takže prováděním jich spolek náš nic jiného nevykonal nežli to, co mu stanovy již od počátku jeho činnosti povolovaly a mimo to obsahují stanovy samy též klausuli, že veškeré spolkem poskytované podpory vyplácejí se tak dlouho, pokud prostředky spolku stačí, takže náhled c. k. místodržitelství nezdá se zde opírati o správné nazírání.

Nehledě však ani k tomu, svědčil o správnosti a o zákonném našem počínání postup následující. Když po svazkovém sjezdu, konaném r. 1896 v Praze, jak o tom již zmínka se stala, veškerá svazková usnesení byla na valné hromadě spolkové projednána a přijata, byl spolek v základě protokolu o valné hromadě vyzván sl. c. k. pol. řiditelstvím, aby podal rozklad o usneseních těch.

Na tento rozklad došlo pak následující vyrozumění:

C. k. policejní řiditelství v Praze. Č. 6575 pp.

Výklad o přijatých spolkovou valnou hromadou dne 8. listopadu 1896 usneseních sjezdu svazu knihtiskařských spolků, který ctěnou správou »Ústředního spolku knihtiskařů a písmolijců v Čechách« sem předložen byl, přijat jest ku vědomosti úřední. O čemž se věděti dává.

V Praze, dne 19. dubna 1897.

C. k. dvorní rada a policejní řiditel: Dörfl.

Každý z tohoto výnosu musí poznati, že usnesení dotyčná vzata byla k úřední vědomosti a že tedy provádění jich jest zcela v rámci stanov a přípustno. Ku všem těmto okolnostem bylo při c. k. místodržitelství námi nyní poukázáno, leč výsledek všeho byl ten, že doručen nám byl po předcházejícím výslechu na c. k. pol. řiditelství následovní výměr:

C. k. policejní řiditelství v Praze. Č. j. 14067 pp.

V Praze, dne 10. srpna 1901.

Vzhledem ku protokolárnímu prohlášení, jež zástupce ctěného spolku dne 17. července t. r. zde učinil ve příčině způsobu činnosti spolkové ohledně vyplácení jednotlivých podpor, dává se ctěnému spolku v základě vynesení c. k. místodržitelství ze dne 30. července 1901, čís. 144.640 věděti, že tak dlouho, pokud nebudou předložena ku příslušnému úřednímu řízení ona zvláštní ustanovení, jež tvoří změnu stanov, schválených vynesením c. k. místodržitelství ze dne 6. listopadu 1882, čís. 74.131 a nenabudou tím způsobem platnosti, smí ctěný spolek činnost svou vyvíjeti jen v mezích výše zmíněných stanov spolkových bez ohledu na zmíněná zvláštní ustanovení.

C. k. vládní rada: Marschan.

Nebylo tedy jiného východiště nežli podniknouti změnu stanov, poněvadž bychom jinak nebyli mohli ani jediného usnesení svazkového sjezdu prováděti a tím naše členství u svazku i dosah jeho stal by se illusorním.

Poněvadž pak celá otázka tato jevila se býti v pravdě zásadní a mohlo se očekávati, že snad i jinde a vůči ostatním spolkům našim takto by postupováno býti mohlo, odloženo další rozhodnutí o věci této v dohodě se svazk. představenstvem ku zasedání sjezdu svazkového v září r. 1901, na jehož programu byla v zásadě přeměna dosavadních přesných stanovení o výši podpor a záměna těchže v právomoc udělenou svazkovému představenstvu.

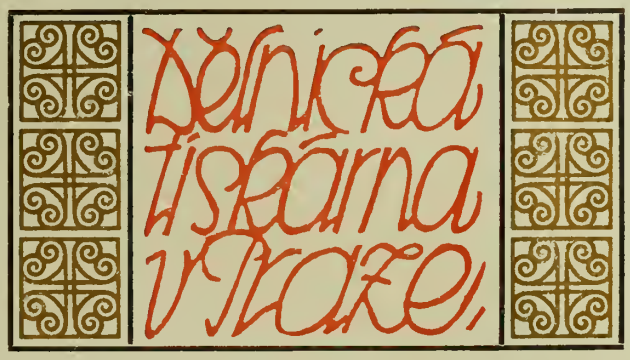

SVÝM P. T. CTĚNÝM
PŘÍZNIVCŮM PŘEJE
PŘÍJEMNÉ SVÁTKY A
ŠŤASTNÝ A VESELÝ
NOVÝ ROK 1910

Příloha »Typografie« roč. XX., č. 12.
Navrhl a provedl Method Kaláb.

Vytiskl Jaroslav Bošek v Dělnické
knihtiskárně v Praze, Myslíkova 15

Na sjezdu tom v poradě důvěrné probrána podrobně obě stanoviska, totiž postavení spolku na zásady zákona pojišťovacího aneb upravení téhož jako volného spolku i nadále v zásadách zákona spolčovacího. Seznalo se pak, že organisace naše, jichž účelem jest i opatření společenského i hmotného zájmu členů, může s úspěchem se vyvíjeti jedině na základě volnějšího zákona spolčovacího, a to tím spíše, opírá-li se již o osvědčené a rozvětvené podporovací zařízení, které i na dosavadních základech poskytuje členstvu dostatečné záruky. Usneseno tudíž, aby spolek náš změnil ve smyslu tom stanovy a tyto aby pak předložil k úřednímu schválení. —

Roku 1901 truchliti nám bylo zvláště nad úmrtím kolegů: Viléma Mařánka, krátce před tím zvoleného úředníka spolkového, který vůlí svou, přesvědčivostí a intelligencí mnoho nadějí vzbuzoval; dále Antonína Schillera, pracovníka to ve spolku našem v dobách počátkových nejpilnějšího a nejsvědomitějšího, který co pečlivý a vyspělý knihovník své doby a i co odborný spisovatel ku vzdělání kruhů našich velice přispěl.

Za velikého účastenství členstva, které svědčilo o skutečném zájmu pro věc spolkovou a za obsáhlé, leč věcné debaty, v níž se strany kollegů z národně sociálního sdružení bylo se domníváno, že spolek měl trvati na starých stanovách, čímž by ovšem propadl strnulosti organisační na škodu členů — přijala řádná valná hromada spolková ze dne 30. března 1902 převážnou většinou návrh nových stanov a postavila tím spolek znova na pevný a pro volnou organisaci naši nutný základ zákona spolčovacího. Stanovy nové opíraly se hlavně o důvěru, kterou členstvo klásti musí ve správu spolku, jíž stanovy dávají řízení organisace v ruce, ovšem s tím určitým podotknutím, že správa spolku opírati se musí opětně o pokyny, které valná hromada jí udělí a které také stanou se měřítkem pro další postup organisace. V zásadě spolku se ovšem nic nezměnilo, celá podstata jeho, cíl a účel zůstal nezměněn a jen ony určité sazby podpor stanov starých zaměniti bylo nutno za stanovení podpor od případu k případu; ovšem že směrodatným zůstal zde dosud sledovaný systém. Přijaté takto stanovy byly předloženy pak c. k. místodržitelství a toto je také po některých slovních změnách, k jichž provedení předvolán byl předseda spolku, výnosem ze dne 15. května 1902 č. j. 31.969 vzalo na vědomí. Mimořádná valná hromada ze dne 10. srpna 1902 prohlásila pak jich vstoupení v platnost za současného uznání usnesení sjezdu svazkového co regulativu pro spolková zřízení podporovací a za sdělení ústředního výboru, že při poskytování podpor říditi se bude dle dosavadní výše těchže.

Tím byla tato nejvýznamnější a pro bytí naší organisace nejdůležitější a dosti dlouho nerozřešená otázka k svému rozhodnutí přivedena a to bohdá jen ku prospěchu členstva a celé organisace. Výbor ústřední přičiňoval se pak také, aby co nejpřesnějším a naprosto objektivním jednáním podal doklad o tom, že nové stanovy v ničem nároky členské nezkrátí, ale že plně zachována bude dosavadní podstata, výkonnost a účel organisace.

Těžké poměry v obou základních našich podporovacích odvětvích, t. j. v podporování nemocných a nezaměstnaných, jichž počet stále vzrůstal, vedly ústřední výbor k tomu, že odhodlal se předstoupiti před členstvo s návrhem na zvýšení příspěvku členského, odůvodňuje tento návrh podrobnými přehledy otištěnými v obou svazkových orgánech, kterýžto návrh mimořádná valná hromada ze dne 7. prosince 1902 za přítomnosti zástupců filiálek také přijala.

Pokud dodržování cenníku se týče, bylo, bohužel, nutno v několika případech zakročiti a dovolávati se intervence jednak gremia, jednak rozhodčího soudu cenníkového. Četně případů týkalo se i porušení nedělního klidu, který nejen zákonem, ale i cenníkem samým jest nakázán. V této otázce jest pro nás významným rozsudek pražského soudu živnostenského, který v případu, kdy jistý kollega odepřel práci nedělní a opíraje se o § 82. a) lit. c) živn. zák. bez výpovědi práci opustil čině však nárok na náhradu za dobu výpovědní, rozhodl, že zde porušen byl zákon o klidu nedělním a odsoudil zaměstnavatele k náhradě 14denní mzdy. Tím vyslovena zásada, že zaměstnavatel nesmí nutiti dělníka k porušování nedělního klidu a že činí-li tak, má dělník právo jednání takovému se opříti a případně práci ihned opustiti.

Také otázka zvýšení minima, jež v tiskových místech IV.—VI. cenníkové třídy 1. lednem 1903 nastala, byla zde projednávána a to hlavně z té příčiny, že místa IV. třídy v Čechách z toho vyjmuta byla a usneseno dožadovati se zvýšení toho cestou obapolné dohody, což namnoze také s výsledkem se potkalo. Ne tak hladce stalo se zvýšení minima, resp. převedení z III. do IV. třídy v Plzni, kde domnívali se pp. principálové, že zvýšení toto pro vyučence platnosti nemá. Zvýšení minima v Praze provedeno celkem bez obtíží.

Vedle vážných a někdy dosti těžkých zjevů v organisaci naší zaznamenáváme i některé zjevy milé, radostné i slavnostní. Tak položila Typografická Beseda u vědomí velikého významu českého učence a arcitypografa Daniela Adama z Veleslavína u příležitosti odhalení pomníku jeho dne 8. června 1902 zvláštní deputací věnec. Jinak se ovšem slavnosti samé nesúčastnila, poněvadž byla co representant pomocnictva knihtiskařského od komitétu pražského ignorována, který patrně zde oslavoval Veleslavína hlavně co principála a

spisovatele. Dále dlužno tu uvésti První dělnickou výstavu, kterýžto velmi zdařilý, veliký kulturní podnik přičinil k tomu, že i naše domácí tvorba typografická tak skvostně representovati se mohla a že četně kollegů a členů našich zdatnost svou zde prokázati mohlo. Spolek náš přispěl v důsledku usnesení valných hromad k výstavě 150 K a dále spolku »Typografia« specielně pro oddělení typografické 400 K. Členstvo naše súčastnilo se pak četně na grafickém dnu výstavním. Blahopřáli jsme dále našim kollegům vídeňským při otevření jich nového spolkového domu a stejně vřele nesl se náš projev vyšlý přímo z mimořádné valné hromady, který blahopřál našim kollegům moravským ku čtyřicetiletému trvání jich spolku.

Ještě jednoho mohutného projevu dotknouti se zde musíme, t. j. oné manifestační schůze knihtiskařského pomocnictva pražského ze dne 11. ledna 1903, kdy pozvedli jsme hlasu svého oproti novému ministerskému nařízení ze dne 19. listopadu 1902, jímž znovu ohrožena měla býti podporovací činnost spolková. Účastenství na schůzi té bylo veliké a vyzněla ona co skutečně mohutný, svorný protest pomocnictva proti zkracování jeho práv a ničení jeho zájmů.

Za poměrů ne právě klidných a utěšených vcházeli jsme s činností spolkovou v rok 1903 a třeba že byly stanovy naše před tím znovu schváleny, bylo se co obávati, aby neuplatnil se vliv ministerského nařízení ze dne 19. listopadu 1902, jímž měla býti vedena rozhodná rána, čelící na obmezení, ano na zničení odborových organisací dělnických, také na organisaci naši co spolek podporovací, kteréž spolky nařízením tím měly se převésti pod zákon pojišťovací. Leč ministerské toto nařízení, které zcela netušeně a jedině asi pod vlivem akce velkoprůmyslníků rakouských vydáno, a ve kterém se praví, že jen takové spolky nemohou se pokládati za pojišťující, které svým členům ani nějakých nároků nezaručují, ani určitou výši nároků těch nestanoví, nýbrž kde spolkem poskytovaná beneficia lze spíše pokládati za dobrovolná, vyvolalo takové vzrušení veškerých dělnických organisací v Rakousku, že poučilo i samé ministerstvo, že dělnictvo nedá si vzíti anebo omezovati to, co sobě pracně a těžce zbudovalo a co tak blahodárně v jeho životě společenském působí.

Také veškeré typografické organisace rakouské pořádaly protestní schůze a i v Praze, jak již v předcházejícím jsme uvedli, konána takováto schůze dne 11. ledna 1903 za veliké účasti členstva našeho, kde po obsažném referátu redaktora Veleslavína kolegy Jelínka přijata byla rozhodná resoluce.

Ruch tento, vedený se vší energií a přesvědčivostí, vyvolal také brzy obrat ve smýšlení ministerstva a již v radě své dne 8. ledna 1903 usneslo se ministerstvo na novém výnosu, kterým onen dřívější valně byl zmírněn a kde přímo bylo uvedeno, že spolky odborové nemají se co obávati obmezení své činnosti, vyhoví-li pojišťovně technickým požadavkům, anebo vyhnou-li se určitým, číselně uváděným platům. (Výnos ten uveřejněn byl ovšem až v dubnu 1903.)

Manifestační tato schůze naše nejen že uklidnila zase obavy vzniklé vůči novému ohrožení činnosti naší, ale ona také svým klidným, naskrze důstojným jednáním a velkou účastí členů bez rozdílu politického názoru dala souditi, že bude možno očekávati dobu klidné práce, nerušené vnitřními zápasy a čelící jenom k dobru celkovému. Leč nemělo tak zplna býti.

Zmínku zaslouží hlavně vznik stávky v knihtiskárně Rennertově v Ústí, která nabyla netušených rozměrů.

Pomocnictvo zde stálo přesně na ustanoveních cenníku a mělo býti za to vystřídáno nečleny z Německa. K okolnosti té přidružilo se ještě i velmi neslušné jednání pana Rennerta a pana Simona, takže ku typografům připojili se litografové a kamenotiskaři, zkrátka celý personál. Marnou také byla snaha kol. Krunerta a Schiegla spor urovnati, a tak došlo ku stávce. Pan Rennert sice získal nečleny, ale v počtu menším, takže závod jeho se tím značně zmenšil. V hněvu svém použil časopisu velkoprůmyslníků »Arbeit«, aby pomocníky své dřívější potupil a proskriboval, což musil při soudním líčení ovšem odvolati.

Z významnějších zjevů r. 1903 musíme zde uvésti záležitost pondělních ranních listů, kterou na povrch vynesl dotaz majitele knihtiskárny pana Beauforta. Ústřední výbor v dohodě s výborem pomocnickým po dobrém uvážení veškerých okolností, zde se sbíhajících, zejména pak nynějších našich poměrů pracovních, seznal, že nebylo by případným překážeti na dále vydávání zvláštních pondělních ranních listů a to tím méně, jestliže takové listy v jiných městech již vydávány jsou a když zákon o upravení nedělního klidu dává záruky, že tím u denních ranních listů žádné porušení klidu nedělního nastati nemůže. Otázka ta vznesena byla pak na rozhodčí soud cenníkový za účelem stanovení podmínek pro zhotovování těchto listů. Vypracovaný pak cenník byl uznán až do hlavní revise cenníkové platným a byl také při pondělníku »Slovo« plně zaveden. Dosavad vydávaný páně Kuhův pondělní list »Montagsblatt« měl pracovní i mzdové podmínky vyjednány po dobu trvání tehdejšího normál. cenníku.

Mezi četnými zemřelými členy r. 1903 ztratil spolek náš i několik z řad dříve velice a záslužně činných členů a sice Václava Švarcra, Jindřicha Jelínka a Jaroslava Pazourka.

Otázka zrušení příplatků k jednotlivým podporám zaujala r. 1904 členstvo v míře nemalé,

neboť nalezla výrazu v programu sjezdu svazkového, svolaného ku dni 12. srpna 1904 do Inšpruku. Svazkové představenstvo, spatřujíc v příplatcích k jednotlivým podporám, jež některé ze svazkových spolků poskytovaly, vlastní zdroj schodků finančních a nespravedlivou prý nestejnost členských práv, navrhlo naprosté odstranění takovýchto příplatků, k nimž — ač neprávem — zařadilo i u nás poskytované týdní podpory vdovské a sirotčí. Sjezd svazkový ve své většině také návrhu svazkového představenstva přisvědčil a rozhodl, že veškeré takto poskytované příplatky musí býti do konce r. 1907 úplně odstraněny a na dále jenom podpory v rozsahu sjezdem určeném poskytovány.

V mimořádné valné hromadě ze dne 6. listopadu 1904 členstvo vůči tomuto usnesení nepokrytě dalo mínění svému výrazu a zejména v příčině vdovské pokladny následující resoluci schválilo: »Pokud se týče týdenních podpor vdovských a sirotčích spolkem naším dosud pěstovaných, uznává valná hromada spravedlivým a oprávněným, nepřistoupiti na zrušení jich a případně pokladny ty i se stávajícím jich jměním odděleně co samostatné vésti, a ukládá ústřednímu výboru pro řádnou valnou hromadu spolkovou patřičné návrhy vypracovati.« Resoluce tato nalezla také u členstva ve filiálkách značné většiny, hlasovalo pro ni 414, proti 158 členů. Ještě však více zaujaty byly mysli všeho členstva otázkou *říšského spolku*, jenž vytvořiti se má na místo nynějšího svazku samostatných spolků, o kteréžto otázce rovněž sjezd svazkový zásadně rozhodoval.

Jak velký význam otázka tato má a jak hluboko zasahá v celý náš život organisační, bylo jasně v orgánech svazkových vysloveno.

Po uveřejnění programu sjezdu svazkového svolány byly v základě stávajícího usnesení sjezdy zástupců filiálek německých a českých. Prvnější konal se dne 10. července v Chomutově a učiněno zde v otázce říšského spolku prohlášení as v ten rozum, že zástupci filiálek nejsou v zásadě snad proti říšskému spolku, leč že pro dobu dozírnou, pokud stává dnešních poměrů, nelze se pro takovouto změnu formy organisace vysloviti a změnu tu si přáti, a přijat návrh, aby bod 4. programu sjezdového odkázán byl na sjezd příští. — Sjezd zástupců filiálek českých konal se dne 17. července v Praze a učinil v této otázce usnesení, že zástupci českých filiálek neuznávají za daných poměrů nutným otázku říšského svazku nyní řešiti. Sjezdům těmto následovala pak mimořádná valná hromada v Praze, která konala se dne 31. července 1904 za velkého účastenství členstva a kde jednomyslně přijat návrh: »Dosavadní zřízení svazkové úplně vyhovovalo a není ani potřebí, ani na čase, nynější formu za jinou, třebas nepříznivější, zaměňovati.«

Zajisté, že také jen ve smyslu těchto projevů musili naši delegáti na sjezdu samém otázku tuto probírati a určité stanovisko k ní zaujmouti. Spolek náš zastupovali na sjezdu následující kolegové: Čermák Frant., Fiala Karel, Hirschmann Vilibald, Krunert Karel a Trapp Jiří. Sjezd po důkladné, místy velmi pohnuté, ba, zejména vůči našim delegátům z ústředí, někdy i nevhodné a pro vždy nejvýš karakteristické debatě přijal v otázce říšského spolku tuto resoluci: »Jest nepopíratelnou skutečností, že ústřední jednotná organisace oproti našemu nynějšímu svazkovému poměru v každém směru výhody přinese, což bylo také z vývodů referenta, jakož i jiných řečníků jasným; proto nutno také zřízení říšského spolku jen uvítati a vyslovuje se pátý svazkový sjezd v Inšpruku v zásadě pro založení říšského spolku. — V uvážení, že říšský spolek jen z volné vůle veškerého členstva vzniknouti může, vyslovuje sjezd to očekávání, že všude tam, kde by se provedení této myšlenky překážky objevily, bude plnou silou k tomu působeno, přemoci překážky a obtíže tyto. Sjezd svazkový pověřuje svazkové představenstvo, aby nutné práce předběžné obstaralo a příštímu řádnému, případně mimořádnému sjezdu svazkovému určité návrhy učinilo.«

Při hlasování ukázal se tento významný zajisté poměr: pro tuto resoluci hlasovalo devět spolků svazkových s 6779 hlasy, proti hlasovalo šest spolků svazkových se 4395 hlasy.

Když pak o celkovém výsledku sjezdu jednala mimořádná valná hromada spolková ze dne 6. listopadu 1904, která nejen velikolepým svým účastenstvím, ale i svým výrazným klidem a určitostí a svorností členstva zůstane na vždy památkou, stalo se v otázce říšského spolku a to jedině a čistě se stanoviska organisačního následující usnesení: »Mimořádná valná hromada Ústředního spolku knihtiskařů a písmolijců v Čechách »Typografická Beseda« ze dne 6. listopadu 1904 činí následující prohlášení: »V uvážení, že na ten čas jest otázka revise cenníkové tou nejdůležitější a veškeré síly naše vyžadující, uznává mimořádná valná hromada za případné, nečiniti nyní v otázce říšského spolku — pokud také ani osnova téhož známa není — žádného jiného rozhodnutí a setrvati na resoluci přijaté ve valné hromadě ze dne 31. července 1904 znějící v ten rozum, že dosavadní zřízení svazkové úplně vyhovovalo a není ani potřebí, ani na čase, nynější formu za jinou, snad i nepříznivější, zaměniti.«

Přítomno bylo 718 členů a z těch hlasovali pro resoluci tuto všichni až na 12. Na venkově hlasovalo celkem 592 členů a z těchto hlasovalo pro tuto resoluci 366 členů; pro zřízení říšského spolku 233 členů. — Další jednání o tom odloženo ku sjezdu příštímu na rok 1907.

Pokud ostatních usnesení sjezdových se týče, z nichž četná velice významná a účelná, zejména ona, týkající se zdravotních poměrů v závodech, nedělního klidu a odborného školství, zvláště ale usnesení v příčině revise cenníkové, jejíž opatření svěřeno s plnou důvěrou svazkovému představenstvu, doznala jednohlasného přijetí. Změny prováděcích ustanovení, sjezdem přijaté, nalezly přijetí i v mimořádné valné hromadě naší a poněvadž mnohá z nich podmiňovala změnu stanov, byla i tato provedena a výnosem c. k. místodržitelství ze dne 8. února 1905 č. 16367 uznána.

Vzhledem ku nákladům, jakých podporování nezaměstnaných vyžadovalo, pomýšlely jak ústřední výbor tak i tarifní komise na to, učiniti přispívání ku fondu mimořádnému, z něhož poskytovaly se podpory těm členům, kteří nároků na řádnou podporu dosud nezískali anebo tuto již vyčerpali — povinným. Příslušný návrh podán byl řádné valné hromadě ze dne 3. dubna 1904 a také všemi přítomnými přijat. Z členstva venkovského hlasovalo pro návrh ten 507 členů.

Dlužno se zde zmíniti také o společné akci s gremiem na získání pro gremium závodů nyní továrenských (Haase, Politika, Unie) a to hlavně proto, aby tyto závody zachovaly čtyřletou dobu učebnou, kdežto by co závody továrenské pouze dobu tříletou udržovati směly. Deputací těch súčastnili se společně se zástupci gremia, pp. Balenbergrem a Salačem, kol. Čermák a Krunert. Výsledek byl až na Unii negativní, leč závod Politika přislíbil na dále vůbec žádných učňů nevyučovati*) a závod Haasův počet učňů co nejvíce obmeziti.**)

V ohledu učenické výchovy seznáno bylo četně vad, které v dalším postupu dotyčného učně mívají jak pro něho, tak i pro celek nepříznivé důsledky; proto uznal výbor ústřední nutným zvláště upozorniti veškeré důvěrníky a správy filiálek na ustanovení cenníku § 9. al. 6., t. j., že před přijetím musí učeň lékařské prohlídce podroben býti a musí prokázati také dostatečné školní vzdělání.

V ochraně nedělního klidu musilo se taktéž velmi mnoho podniknouti, neboť vzdor výnosu ministerstva obchodu a vnitra ze dne 11. prosince 1903, který vydán byl po zakročení svazkového představenstva a jímž jasně se uvádí, že ani parte v neděli tisknouti se nesmějí, přece v četně závodech venkovských se tak často činilo. V základě stávajících usnesení činí se o tom vždy oznámení c. k. hejtmanstvím a pokud týká se práce ta i členů spolku, vystupuje se proti nim v základě usnesení valné hromady z 23. ledna 1898 a usnesení sjezdu svazkového.

V Praze mělo nastati povážlivé porušení klidu nedělního na základě zprávy o vypovědění války rusko-japonské dne 7. února 1904, kdy zejména »Národní Listy« se vší rozhodností v neděli večer a v noci pracovati zamýšlely a také již i personál pohromadě měly. Včasným vyrozuměním kol. Krunerta, který také veškeré ostatní redakce obešel, podařilo se také dohodou ochrániti plně nedělní klid v tomto případě! Zjevy, které však při tomto jednání se udály, přiměly ústřední výbor i pomocnický výbor ku svolání důvěrníků novinářských na den 14. února 1904, kdež stalo se toto usnesení: »Po dobrém uvážení veškerých okolností uznáno za nutné i oprávněné trvati na přesném znění zákona o nedělním klidu, který nepřipouští pro personály a závody obstarávající tisk denních listů ranních, aby směly s prací dříve započíti, než o 6. hodině v pondělí ráno. Výjimku může zde učiniti zemský politický úřad jen tehdy, jde-li o nebezpečí z prodlení, upozorniti obyvatelstvo při nastalé nějaké katastrofě a pod. Zákonné toto ustanovení sesíleno bylo i nařízením ministerstva obchodu a vnitra ze dne 11. prosince 1903.« — Současně prohlášeno, že vázáni jsou veškeří členové, tedy i novinářských personálů, výše uvedeným usnesením.

Členstvu našemu poskytl pak spolek »Typografia« zavedením velice zdařilých kursů grafických vítanou i vzácnou příležitost k odbornému se zdokonalení, které těšily se nejen četné návštěvě, ale došly také zaslouženého ocenění a porozumění jak se strany kollegů samých tak i institucí, jimž svěřen úkol pracovati ku povznesení odboru knihtiskařského, a můžeme s uspokojením říci, že tento první pokus, jenž měl býti jakýmsi zkušebním kamenem ku další činnosti, potkal se se skvělým výsledkem a bude tvůrcům a následovníkům myšlenky té pobídkou ku práci další, ku stále větší a větší odborné dokonalosti příslušníků odboru našeho směřující, neboť jen pracovníku v každém směru dokonalému náleží budoucnost.

Bolně dotkla se všech kollegů zajisté zpráva o hrozné katastrofě požární vzniklé v červnu roku 1904 ve Vimperku, která zničila i některým našim kollegům celý majetek. Ústřední výbor požádán byv za rychlou pomoc, zavedl ihned sbírky v členstvu, k nimž také určil šlechetný dar kollegů strakonických z výtěžku jich zábavy v obnosu 300 K, takže také těmito sbírkami vydatné pomoci bylo poskytnuto. Bohužel, že požár ten byl i původcem smrti milého kollegy Ludvíka Mautnera ml., který súčastniv se účinně prací ochranných tak se nachladil, že po sotva čtrnáctidenní nemoci zemřel.

Mezi zemřelými kolegy r. 1904 zaznamenáni byli dva milí v organisaci také činní kolegové a sice Mořic Moser a Šedivý Vilém. — Dne 4. dubna 1904 zemřel pak kolega Eduard Kreibich, korrektor v závodě »Politiky«. Kolega tento hrál

*) Slib tento, bohužel, dodržen nebyl.

**) Nyní závod Politiky i Haasův k účelům gremia přispívají.

své doby, zejména před rokem 1888 význačnou úlohu v našem životě organisačním a značného podílu měl v tehdejším hnutí mzdovém, kdy byl redaktorem »Veleslavína«. —

Mysl organisovaného pomocnictva knihtiskařského celého Rakouska zaujata byla roku 1905 otázkou cenníkovou a věru že v dlouhé řadě let trvání spolku našeho nebylo tak často dovoláváno se organisační discipliny, která na venek význam organisace dokázati měla, jako právě roku 1905, na jehož počátku dospěl předešlý cenník k obapolně podané výpovědi.

Jakkoli hlavní úkol připadl zde svazkovému představenstvu, jež sjezd svazkový splnomocnil k provedení všech prací k řešení otázky revise cenníkové nutných, voláno bylo veškeré pomocnictvo nejednou, aby opřelo vůlí svou a solidaritou snahu i činnost svazkového představenstva. Obě smlouvající se zde strany, tedy jak principálové tak i pomocníci, vypracovaly každá samostatně předlohu cenníkovou, leč obě strany předlohu své protistrany zamítly, takže vlastně nebylo předlohy žádné a vlivem cenníkového úřadu dosazen byl pak výbor čtrnáctičlenný, který společnou předlohu vypracovati měl, která by pak byla tvořila podklad dalšího podrobného jednání.

Již počátkové schůze tohoto komitétu, v němž za pomocnictvo z Čech zasedal předseda pomocn. výboru co tarifní komise kol. Čermák Frant., ukázaly, že neklamali se ti, kdož hned na počátku tvrdili, že tentokráte bude revise cenníková nad jiné obtížnou a složitou. Stála na jedné straně nutnost hospodářského zpevnění a zlepšení poměrů i ustálení poměrů výrobních a na druhé straně jistá upjatost, ba snaha na zhoršení podmínek stávajících. Přes tato skorem protichůdná stanoviska vedeno jednání cenníkové pilně dále, až dospělo k odstavci o strojích sázecích, ponechávajíc ovšem základní posice cenníkové, jako minimum, cenu za tisíc liter, dobu pracovní a otázku učenickou pro hlavní konference. Leč u oddílů strojů sázecích nastal kámen úrazu, neboť principalita zde vkládala do cenníku poznámku: »Ku zhotovení pásků rukopisných pro sázecí a písmolijící stroj Monotype a podobné systémy nesmí sazečů použito býti. Ku stroji písmolijícímu použit budiž mechanik.«

Je samozřejmo, že pomocničtí zástupci v tomto čtrnáctičlenném komitétu zcela mužně podobnou věc přijati odepřeli a prohlásili, že na tak dlouho každé jednání o cenníku zůstává nemožným, pokud by od tohoto šíleného přímo požadavku principalita neustoupila a z porady také odešli. Veřejné schůze pomocnictva, konané v celém Rakousku dne 4. června 1905, které co do mohutnosti projevu nemají sobě rovna, poučily principalitu, že pomocnictvo naprosto nepřipustí, by tak bezohledným způsobem saháno mu bylo na soulad hospodářských poměrů a na samý základ existence. Zejména vynikla mohutností schůze pražského pomocnictva knihtiskařského, kde přes tisíc osob naplnilo sál a veškeré s ním souvísící místnosti a kde za napjaté pozornosti a nálady rozechvělé sledována byla zpráva o jednání čtrnáctičlenného výboru a další řeči odůvodňující stanovisko pomocnictva a označující další postup, u kteréž příležitosti bylo dobře vystiženo i posouzeno ono zvláště příkré a přímo odmítavé stanovisko principality z Čech vůči požadavkům a přáním pomocnictva. Ve schůzi té přijata pak následující resoluce:

»Shromáždění pomocníci knihtiskařští spatřují v návrhu principality, dle něhož nesmějí ku zhotovování pásků rukopisných při sázecím a písmolijícím stroji Monotype a pod. systémech používati se sazeči a ku stroji lijícímu že má postaven býti mechanik, smělou provokaci veškerého knihtiskařského a písmolijeckého pomocnictva v Rakousku. Shromáždění uznává za povinnost veškerých kollegů, aby případnému praktickému provádění návrhu tohoto nejostřejší odpor kladli a všemi prostředky překazili, aby zločinný tento záměr principality ve skutek nebyl uveden.

Současně vyslovuje shromáždění svazkovému představenstvu za jeho energické hájení zájmů pomocnictva dík a uznání a víže kollegy, aby veškerých dalších opatření svazkového představenstva v otázce cenníkové učiněných přesně dbali a co nejúčinněji podporovali — nechť jest to cokoli.«

V důsledku této mohutné jednotnosti a naprosté odhodlanosti veškerého pomocnictva rakouského, přičinila se principalita k tomu, aby nové jednání umožněno bylo a tak sešel se 14členný výbor opětně dne 24. září k dalším poradám, v nichž předloha cenníková doznala úplného vypracování, až na základní dříve již uvedené body, o nichž rozhodnouti ponecháno hlavním společným poradám, které svolány byly ku dni 24. října 1905 do Vídně.

Při těchto poradách zastupovali pomocnictvo knihtiskařské z Čech kollegové Čermák Frant. a Krunert K. z Prahy, Kunzmann M. z Plzně a Rücker H. z Liberce.

Však ani těmto velkým společným konferencím, kterým obcovali zástupci pomocničtí v přesvědčení utrpěné škody již tím, že onou neoprávněnou poznámkou principality pro stroje sázecí znemožněno bylo v život vejití nového cenníku již od 1. července 1905, nedařilo se lépe a po čtyřdenních úmorných takřka debatách byly odročeny a delegátům dáno v úvahu, aby se vzájemně v jednotlivých zemích na mzdových třídách dohodli a do pokračovacích konferencí s určitými již návrhy přišli.

Této dohody nebylo však nikde docíleno, zejména ale ne u nás v Čechách, kde jednalo se o posunutí do vyšších cenníkových tříd měst Budějovic, Jablonce, Karlových Varů, Litoměřic, Trutnova a Warnsdorfu. Zástupcové obou stran se sice za předsednictví starosty gremiálního p. Zd. Grégra v Praze sešli a po několikahodinném rokování a odůvodnění požadavku toho se strany zástupců pomocnických docíleno pouze toho, že zástupci principality slíbili v hlavních poradách k jednání to uvésti.

Nové velké porady zahájeny opětně ve Vídni dne 13. listopadu 1905 a byly ještě téhož dne následkem naprosté neústupnosti principálských zástupců zase přerušeny a to tak, že vyloučena byla již možnost nového jich zahájení. Roztrpčení v pomocnictvu tím vyvolané bylo veliké a všude učiněny i přípravy, aby pomocnictvo v nastalém boji nebylo překvapeno. Se strany principality rozeslány ihned do všech zemí na principály jednotlivé zprávy, že už v nejbližší sobotu vypuknouti má stávka. Bylo to zbožným přáním oněch ostřížů principálských, kteří by rádi byli usvědčili pomocnictvo z porušení platného ještě cenníku a z nastalé tak doby necenníkové byli by co nejvíce těžili. Pomocnictvo však do pasti té nevešlo.

V některých kruzích kollegiálních, zejména ve Štyrském Hradci, Linci a Vídni, počalo sice pomocnictvo prováděti t. zv. trpný odpor značným zmírněním svého výkonu, což vedlo k rozrušení veřejnosti a zejména i kruhů úředních, neboť doba tato byla právě politicky nanejvýš významnou vzhledem k tomu, že ku dni 28. listopadu 1905 svolala vláda říšskou radu, kde očekáváno vládní prohlášení o právu volebním a kde by případné znemožnění vydání časopisů a nutných tiskopisů vůbec mělo veliký význam, proto také učinilo ihned ministerstvo obchodu dotaz u představenstev obou svazků v příčině postupu cenníkové otázky a proneslo přání na její zdárné skoncování za součinnosti vlády samotné.

Po kladných odpovědích zahájeno pak dne 23. listopadu v ministerstvu obchodu za předsednictví sekčního šéfa Dra. Bacha nové společné jednání, které dne 26. listopadu přivedlo předlohu cenníkovou ku konci, ve které, byť i ne zcela, přece přišlo se pomocnictvu více vstříc, nežli jak původně principalita zamýšlela, která nechtěla žádnému zlepšení mzdových poměrů vůbec.

Toto vládní zasáhnutí stalo se zcela netušeně a překvapilo velmi, vždyť kruhy pomocnické chystaly se schůzemi ke dni 26. listopadu svolanými vytknouti si přesné stanovisko vzhledem k rozbitému jednání cenníkovému. Také v Praze v týž den konaná schůze opětně za veliké účasti vyslechla podrobnou zprávu kol. Krunerta o celém cenníkovém jednání, kterou vzhledem ke skutečně historické zajímavosti tuto ve volném výtahu podáváme:

»K programu schůze ujímá se po té slova co referent koll. Krunert a probírá nejprve postup při prvé konferenci cenníkové. Ujišťuje, že zástupci pomocnictva snažili se co nejvíce uplatniti ony požadavky pomocnictva, jež za nejspravedlivější byly pokládány. Odpor principality byl velice houževnatý, neboť téměř o každé slovíčko, o každou zásadu cenníku sváděn byl urputný zápas. Principálové snažili se co nejvíce přivésti na odiv svoji organisaci, kterou považují za stejně silnou s organisací pomocnickou. Nebylo proto možno o zásadních bodech cenníku ani v pětidenním zasedání první konference docíliti dohody. Za celých těch pět dnů, co první konference trvala, vyřídily se pouze odstavce podřadné, z nichž většina zůstala ve znění v předloze obsaženém. Principalita trvala tu na tom, že co bylo ve 14členném komitétu ujednáno, má zůstati v platnosti. O hlavní body svedena byla největší bitva a až do poslední chvíle bezvýsledně. Při roztřídění tříd byla první konference odročena a svolána po 14 dnech, ve kterých mělo se pomocnictvo dohodnouti s principály o roztřídění měst v jednotlivých zemích. Také my konali jsme poradu se zástupci principálů v kanceláři gremiálního, starosty, ale nedocílili jsme více, nežli že pánové prohlásili, že nemohou přistoupiti na nějaké ujednání konečné, že však přání naše jsou ochotni přednésti schůzi principálů z Čech, jež se také v Praze před 14 dny konala. Také dlužno zmíniti se tu o zastoupení naší principality. Kdežto v jiných zemích poslali na konferenci své nejlepší zástupce, pražská principalita nebyla zastoupena takřka nikým. Po prvé dva dny byl tam přítomen p. Stivín, který však v jednání nepromluvil jediného slova, a když tento odjel, nebyl tam z pražských principálů nikdo. Teprve když jsem toto jednání přibil ve veřejné schůzi jako charakteristický zjev, který nevíme, jak si vykládati, přijel na telegrafický pokyn p. Šolce pan gremiální starosta Grégr, ale ani ten nepromluvil při jednání jediného slova, nýbrž pouze proti nám hlasoval. Zástupcové z Čech, kteří na konferenci povinnost svou konali, byli pouze principálové němečtí, pp. Feller, Strache a Seifert. — Když pak přišli jsme k projednávání minima a ceny za za 1000 liter, vyhledal mne pan Feller a sdělil mi, že schůze principálů z Čech veškerá přání naše zamítla; on pro svou osobu že sice s tím nesouhlasí, ale že jinak jednati nemůže. Na to jsem mu prohlásil, že my i přes toto odmítavé stanovisko půjdeme dále, jak povinnost nám káže. Dle tohoto rozhodnutí české principality vypadalo pak i další jednání na konferenci. Mluvčí rakouské principality p. Jasper prohlásil vzdor tomu, že dříve dělány byly ústupky větší, že vzhledem

ZÁSTĚRKOVÝ VÍNEK SPOLKU :SVORNOST:

V SOBOTU DNE 8. LEDNA 1910 V SÁLECH
OSTROVA ŽOFÍNSKÉHO O 8 HOD. VEČER.
HUDBA PEHELOVA.

POŘAD TANCŮ

PRO
ZÁSTĚRKOVÝ VÍNEK
SPOLKU SVORNOST
V PRAZE

V SOBOTU 8. LEDNA
ŽOFÍN, 8 HOD. VEČER

1910

Příloha »Typografie« roč. XX. číslo 12. Provedeno dle návrhu O. Císaře, vytiskl Frant. Málek v knihtiskárně Politiky v Praze.

ku špatným poměrům živnosti nemohou principálové přidati více nežli 1 K na minimum a 1 hal. na 1000 liter, ostatní požadavky pomocnictva že pak musí odmítnout, tak zejména zkrácení doby pracovní, uznání důvěrníků a 1. květen. V ostatních odložených bodech cenníku že žádají, aby tyto byly přijaty dle předlohy 14členného komitétu. Na toto prohlášení dal odpověď náš referent koll. Reifmüller v tom smyslu, že považuje prohlášení to za zjevnou provokaci a urážku pomocnictva a že také v tom smyslu zařídíme své další kroky. Na to povstal p. Jasper a žádal, aby se schůze rozdělila a konala se porada pomocníků a principálů odděleně a aby stal se pokus, zda nebylo by možno docíliti sblížení. Sešlo se tedy pomocnictvo zvláště, ale nemohli jsme zachovati se jinak nežli trvati na tom, co obsaženo bylo v předloze naší. Principalita pak prohlásila, že jelikož nepřicházíme jí v ničem vstříc, nemůže vejíti v další jednání a že očekává, že pomocnictvo ještě nějak vstříc jí přijde. Byla to veliká a trapná chvíle — nikdo ani z té ani z oné strany nehlásil se o slovo. Tu povstal ředitel tiskárny »Leykam« p. Tham a pravil: »Pozoruji, že nepovolnost jest na obou stranách, rozčilení pak rovněž na stranách obou, ale jest přece v zájmu obou stran, aby dohodnutí se stalo.« Ukončil pak řeč svou projevem, že uznává, že pro tento den nemůžeme se sejíti, ale druhého dne, až nastane uklidnění, že můžeme se opětně sejít a že potom snad se dohodneme. Ale volání to vyznělo na prázdno a když nikdo nehlásil se o slovo, předseda Engel asi po desetiminutovém čekání prohlásil schůzi za ukončenou. Byla to chvíle velice těžká, ale vůči provokativnímu způsobu jednání principality nebylo jiného vyhnutí. — Druhého dne konali zástupci pomocnictva poradu o celkové situaci, a tu byl kollega Reifmüller za příčinou nahodilé stávky veškerého dělnictva ve Stanislavi, které súčastnili se i tamní knihtiskaři, povolán k p. Jasprovi, který snažil se ještě vyjednávání navázati. Pomocnictvo učinilo pak ještě jeden pokus o dohodnutí, ale o půl 10. hod. večerní dostali jsme odpověď, že principalita každý další ústupek odmítá. Po té prohlásil koll. Reifmüller p. Jasprovi, aby poslal své delegáty domů, on že učiní podobně. — V poradě, ve které měli jsme se po zmařených konferencích poradit o dalším postupu, bylo navrženo i zahájení trpného odporu v jednotlivých závodech, ale určitého nebylo ujednáno nic. Dočetli jste se, že k tomuto trpnému odporu bylo v těchto dnech sáhnuto ve Štyrsku, Tyrolsku a částečně také i ve Vídni. A to nezůstalo bez účinku, ne snad na principalitu, ale na činitele jiného, totiž na ministerstvo obchodu. Již jedenkráte, než nám principálové hrozili výlukou, pravil jsem, že výluky máme se nejméně co obávat. Tvrzení to ukázalo se pravdou, neboť pochopilo i ministerstvo samo, že v době nynější zastavení tiskové industrie znamenalo by katastrofu. Je také jisto, že nyní, kdy otevírá se parlament, mělo by uvíznutí tisku nedozírné důsledky. Proto pozvalo ministerstvo obchodu zástupce obou stran k vyjednávání. Toto zahájeno bylo ve čtvrtek a byl k němu povolán i kollega Čermák, jako účastník 14členného komitétu. Hlavní body ujednání, které až dosud se stalo, jsou následující:

»Zkrácení doby pracovní z 54 hodin týdně na 52½ hodiny. Zvýšení minima nyní o 2 K ve všech cenníkových třídách a také i pro vyučence; po 4 letech opětné zvýšení o 2 K a po dalších dvou letech 1 K; cena za 1000 liter zvyšuje se ihned o 3 h, po čtyrech letech o 2 h a po dalších 2 letech o 1 halíř, tím jest platnost cenníku stanovena na 8 let. — Zlepšení poměrů učenických hlavně tím, že v počet pomocníků, dle něhož se stanoví počet učňů, nemohou strojoví sazeči vůbec býti pojati. Otázka strojmistrů v příčině obsloužení 3. stroje upravena, že smí tak státi se jen tam, kde stroj takový jest skutečně reservním a kde jen dva stroje stále jsou v běhu. Obstarávání 3. stroje smí konati se pouze po 15 hodin týdně a to za náhradu 1 K denně. Dále uznána instituce důvěrníků a dosavadní způsob oslavy 1. máje. O všeobecné přídavky hodlají principálští zástupci se zasaditi.«

Vážení kollegové! Je pravdou, že není to ještě všechno, co bylo naším přáním, ale nesmíme přehlížeti, že vzhledem k tomu, jak to stálo v konferencích a jak jsme se rozešli, je to veliký ústupek principality. Nehleďme na to, co tuto uvedeno, pouze s hmotného, ale i s mravního stanoviska, totiž, že principálská organisace musila uznati, že organisace naše je silnější nežli odpor principálů. Sotva nastalo trochu pasivního odporu, již prohlašovaly se jednotlivé závody, že cenník přijímají. Ale ujasněme si také všechno, a tu musíme si říci, že výhodný je pro nás smír, který znamená ústupek strany druhé. A takový smír je výhodnější nežli vítězná válka, která by vyžádala velikých obětí nejen na penězích, ale i na existencích. A tu můžeme dnes klidně říci, že přistupujeme na to, co tvoří hlavní zásadu cenníku. Ale je zde ještě jeden moment: cenník musí býti odhlasován od jednotlivců. Tuto podmínku vysvětluji si jednou okolností: Vláda nemůže jíti tak daleko, aby řekla: co jste zde ujednali, bude platným pro všechny. Ale až to bude prosazeno, obalí se to ve formu zákonnou a bude to míti platnost pracovní smlouvy, o jaké mluví řád živnostenský. A to mělo by pro nás veliký význam, zejména na venkově. Ale jisto je, že v tom množství principálů, a zejména v Čechách, kde pánové hned po rozbití konferencí rozhodili spoustu cirkulářů, v nichž vybízí se, jak se má proti po-

mocnictvu postupovat, nepůjde vše jen tak hladce. Pánové ovšem při počínání svém zapomněli, že i jenom jediná hromadná výpověď byla by měla za následek stávku v celých Čechách. A tu jest možným, že vyskytnou se jednotlivci, kteří nový cenník neuznají, a tu nastane nám drobný boj. Nemůžeme se proto oddati klidu; musíme stejně jako dosud státi pohromadě a solidární, poněvadž nevíme, s které strany padne prvý výstřel. Suďte o věci zrale, dle nejlepšího svého vědomí a svědomí, ale o jedno vás žádám: zachovejte i v další době bezpodmínečnou disciplinu! Ne abyste se rozprchli, vy stejně stůjte tak, jako armáda připravená na povel vykročit tam, kde jí bude potřebí. Nenechte se zviklati žádnou provokací, žádným zlehčováním, ale poslechněte ve všem, o co budete organisací žádáni. Tato disciplina osvědčila se nejlépe v posledním cenníkovém jednání a zajisté osvědčí se i v budoucnosti. — Taková jeví se tedy dnes situace. Důvěrnická schůze minulého čtvrtka konaná se usnesla na resoluci, která měla také býti dnes zde rozdána. Dnes nemá již toho významu, ale až na malou změnu zůstává nám i na dále vodítkem. Doporučuji vám proto ku přijetí resoluci tu, jež zněla by nyní následovně:

»Pomocnictvo knihtiskařské z Prahy a okolí, shromážděné ve schůzi dne 26. listopadu 1905, projevuje souhlas s počínáním si zástupců pomocnictva při hlavních konferencích cenníkových a prohlašuje solidárně vésti zápas za oprávněné a odůvodněné požadavky své, a to až do krajnosti a se všemi důsledky.«

Kollegové! Resoluce tato vyjadřuje odhodlanost i přesvědčení naše, je však i výrazem solidarity, která v organisaci naší vládne. Mimo své organisace nemáme dosud nikde toho vlivu, jehož bychom míti měli. Nám až dosud uzavřeny jsou sbory zákonodárné, a právě proto je potřebí té opatrnosti, s jakou až dosud jsme jednali. Vliv veřejných událostí, mohutně se zmáhající hnutí dělnické bylo také tlakem, který přiměl ministerstvo, aby snažilo se docíliti dohody. A je to jenom novým uznáním síly a vlivu organisace. Vedli jsme tentokráte boj o cenník pro celou říši rakouskou za okolností těch nejtěžších. Na počátku roku, kdy ve hnutí jsme vstupovali, bylo pomocnictvo uherské bez cenníku, v Německu pak se chystají kollegové k revisi cenníkové, jež nastane jim v roce příštím. Mezitím stalo se opětně vlivem politických poměrů, že kollegové uherští při úpravě svého cenníku docílili značných úspěchů a i Německo pohlíží dnes dychtivě k nám, neboť uspořádání poměrů v Rakousku bude míti velikého vlivu i na revisi cenníku v Německu. Končím, a žádám vás, kollegové, abyste setrvali v onom pevném šiku i v oné solidaritě, která i v době boje vedla by nás jistě k vítězství!«

Jak uvedeno již, došlo však krátce před schůzí touto k dohodě, která má také zvláštního významu tím, že ministerstvem slíbeno propůjčiti cenníku uznání co veřejnoprávné smlouvy ve smyslu zákona živnostenského.

Úplný cenník byl pak v otisku mezi veškeré pomocnictvo rozeslán a zavedeno o něm oběma svazky hlasování mezi jednotlivci obou skupin.

Z knihtiskařského pomocnictva rakouského projevilo s cenníkem souhlas 8322, nesouhlas 2751 pomocníků. — Z pomocnictva v Čechách hlasovalo 2092 pro přijetí cenníku a 290 proti.

Ještě před tím, nežli principalita z Čech rozhodla o cenníku, a to dne 16. prosince 1906, svolána společná porada zástupců principálů a pomocníků oněch měst, jež žádala za posunutí do vyšší třídy, jíž přítomni byli i zástupci pražského gremia a koll. Čermák a Krunert. Za venkovské kollegy oněch míst pak kollegové Muschna za Karlovy Vary, Siegl za Litoměřice, Meisl za Warnsdorf a Fiala za Budějovice. Porada ta přes to, že trvala dlouho přes půlnoc, vyzněla zde odmítavě, zvláště když ukázalo se nezásadní jednání kollegů warnsdorfských, kteří v poslední chvíli nestatečně požadavek svůj opustili. Principalitou z Čech byl pak cenník dne 17. prosince v plenární schůzi Jednoty principálské přijat, ač i na této schůzi dosti četně bylo těch, kdož cenník chtěli zamítnouti a dohody s pomocnictvem si nepřáli. Zmíniti se dlužno tom, že pak ještě na třech společných poradách za předsednictví starosty gremiálního skoncován byl také cenník novinářský a pro pondělní ranní listy, takže tím celá cenníková otázka ku konci dosti souladnému uvedena byla, o níž k vůli celkovému přehledu také v této zprávě spolkové podrobněji jsme se zmínili. — —

Ze vnějších událostí, které našemu členstvu co organisovanému dělnictvu činily povinností jich se súčastniti, a to jak v Praze tak i na venkově, dlužno uvésti manifestace za všeobecné rovné přímé právo volební, a to veliký průvod dělnictva pražského dne 10. října 1905 ku sněmovně české a velký den všeobecné manifestace a průvod dělnictva dne 28. listopadu 1905, v den to nového zahájení rady říšské, v kterýž den stalo se i prohlášení vlády v příčině zavedení všeobecného rovného a přímého práva volebního.

Zvláště pak zmíniti se musíme o události, která spadá v cenníkový poměr, totiž o složení mandátů přísedících rozhodčího soudu cenníkového ze skupiny principálské, kteří dotčenými se cítili oprávněnou kritikou jednání u tohoto soudu, která byla otištěna ve »Veleslavínu« a zvláště dotýkala se samého předsedy tohoto rozhodčího soudu, p. Rich. Brandeise. Prohlášení své, které také v souhlasu a s podpisy většiny pražské principality uveřejnili v denních listech pražských a ně-

kterých listech krajinských, zaslali též ústřednímu výboru, co representantu druhé skupiny voličské, ve kterém dožadují se odčinění domnělých urážek, a pokud se tak nestane, že zastavují další působnost svou u tohoto soudu a tak výkonnost jeho znemožňují. Pomocnictvo na schůzi spolkové ze dne 16. dubna 1905, kde dokonale a naskrze důstojně probrány byly poměry zavládnuvší u tohoto rozhodčího soudu hlavně vinou jeho předsedy a kdež z řad členstva četné stesky předneseny byly, shromážděné usneslo se na prohlášení, kterým označuje se tento krok principality za porušení cenníku a za provokaci pomocnictva a kteréž končilo odstavcem tohoto znění: »Členstvo Ústředního spolku považuje jednání principálských přísedících cenníkového rozhodčího soudu za naprosto stranické a neodůvodněné, a prohlašuje, že vzdor tomuto jednání trvá na svých cenníkových právech a že se jich bude domáhati všemi prostředky vzájemnou cenníkovou smlouvou mu po ruce stojícími.«

Principalita nejevila pak vůbec povinnost vykonati volbu do nového rozhodčího soudu cenníkového, ač k tomu úřadem cenníkovým vyzvána byla. Pomocnictvo volbu tu provedlo a sice ve schůzi ze dne 25. února 1906 a zvoleni za přísedící kol. Čejka Jan, Čermák Fr., Holub Stan., Jelínek Jan, Krunert Karel a Reindl Ferd.; za náhradníky Runtsch Hugo a Kadeřávek Otto. Později po obapolné dohodě, ku které přispěl i článek »Veleslavína«, zvolila principalita své zástupce, a sice pp. Beauforta, Kolandu, Lamberga, Stivína, Urbánka a M. Pokorného z Plzně. Předsedou zvolen p. Beaufort a místopředsedou kol. Krunert.

Jsme-li již u vynikajících událostí, nesmíme opomenouti vzpomenouti zde také toho, že na pozvání spolku »Typografia« hostila Praha a pražští kolegové veliký kolegiální pěvecký sbor »Freie Typographia« z Vídně a také pěvecké sdružení »Typographia« z Liberce, kterážto pěvecká tělesa ve spojení s pražským pěveckým odborem »Typografie« uspořádala na první svátek letnicový velký umělecký koncert v Rudolfinu a na druhý svátek zahradní slavnost na Letné. Na paměť této návštěvy věnovala »Freie Typographia« spolku našemu skvostný obraz fotografický celého svého sboru, jejž s díkem velkým jsme přijali a ve výborovně spolkové vyvěsili.

Ku dni 8., 9. a 10. prosince 1905 svolán byl také mimořádný všeodborový sjezd do Vídně, na kterém projednati se měla také otázka uznání oprávnění Československého odborového sdružení, která mocně zaujala mysli také českých kolegů. Svazkové představenstvo tentokráte rozhodlo, že ponechává jednotlivým spolkům svazkovým, aby vyslaly si svého zástupce, leč musí prý tak učiniti na vlastní útraty své, jinak že zastupovati bude svazkové spolky typografické na tomto sjezdu sekretář svazku kol. Dvořáček a nutno mu zaslati plnou moc k zastupování tomuto. Vzhledem k daným poměrům a u vědomí, že otázka dotýčná ani na tomto sjezdu řešena nebude, uznal ústřední výbor za případné, upustiti od obeslání sjezdu tohoto, maje na zřeteli důležitost otázky cenníkové. Nemohl však také dáti plnou moc kol. Dvořáčkovi k jednotnému zastupování spolku našeho vzhledem na složení našeho členstva.

Během roku nastaly pak ve správě spolkové následující změny: Přípisem ze dne 6. června 1905 sdělil ústřednímu výboru kolega Stanislav Malý, že z úřednického místa svého dává tříměsíční výpověď, kterouž výbor s politováním na vědomí vzal a když pak kol. Malý dne 18. července 1905 oznámil, že koncem července vystoupiti hodlá a tím i z členství výboru odstupuje, bylo usneseno vypsati na místo toto konkurs a prozatímní jeho obstarání svěřiti kol. Balounovi.

Ku vypsanému konkursu došlo 8 nabídek, z nichž výbor sestavil terno z kolegů Balouna Karla, Heyska Adolfa a Pimpra Bohumila.

Při první volbě, konané dne 21. srpna 1905, obdržel kol. Baloun 859 hlasů, kol. Heysek 762 hlasy a kol. Pimper Boh. 333 hlasy. Poněvadž nedosáhl žádný z kandidátů nadpoloviční většiny hlasů, bylo nutno vykonati volbu užší, která stanovena ke dni 7. září 1905 a tu obdržel kol. Heysek 1266 hlasů a kol. Baloun 930 hlasů. Výsledek volby sdělen byl ústředním výborem kol. Adolfu Heyskovi v Budějovicích co zvolenému kandidátu a týž také oznámil že místo své za 4 týdny nastoupí. Do schůze ústředního výboru ze dne 11. října došel pak dopis od kol. Heyska, ve kterém oznamuje, že následkem projevu, jehož se mu dostalo při zamýšleném odchodu od čelného člena výboru filiálky, jenž mu chuť ku práci zkalil, a následkem odmítavého stanoviska ústředního výboru k prvé jeho žádosti za příspěvek na přesídlení své místo nenastoupí a téhož se vzdává. Výbor resignaci tuto přijal, poněvadž v záležitosti příspěvku na přesídlení nemohl ani jinak jednati, nechtěl-li zjednati odchylku, která by měla i pro jiné případy důsledky, a rozhodl, aby kolega Baloun místo to dále zastával; právoplatné rozhodnutí o obsazení místa toho učinila pak v základě znění služební smlouvy řádná valná hromada.

Dne 14. března 1905 zemřel kolega Antonín Kovář ve stáří 55 roků, byl to své doby velmi záslužně činný člen a předseda spolku našeho, který hlavně v cenníkovém hnutí z r. 1888 velmi účinně a přesvědčivě hájil stanovisko pomocnictva.

Po očekávaném uklidnění, které nadešlo zavedením nového normálního cenníku v první polovic

roku 1906 mohl ústřední výbor věnovati se úkolu valnou hromadou mu svěřenému, totiž otázce nového upravení vdovské pokladny. Za tou příčinou zvolena byla pětičlenná komise z kolegů Fr. Čermáka, Ant. Dobrého, Jos. Drobnika, K. Krunerta a Boh. Pimpra, jež pověřena byla úkolem sestaviti jasný a určitý přehled o stavu vdovské pokladny v době přítomné a naznačiti způsob, jak v budoucnu v případu svého osamostatnění pokladna vdovská mohla by prospívati.

Po přesném prozkoumání a uvážení celé této otázky snesla komise práci svou v jasné a přehledné zprávě, kterou s nadpisem »K otázce vdovské pokladny« předložila členstvu k posouzení.

V mimořádné valné hromadě, svolané ku dni 25. listopadu 1906, které přítomni byli zástupci filiálek a v zastoupení svazkového představenstva kolega Josef Dvořáček, který v rokování rovněž podílu bral, bylo o otázce té co nejšířeji rokováno a přijaty pak velikou většinou návrhy ústředního výboru, jimiž se jednak prodloužil dosavadní způsob podporování až do konce roku 1907 a kde dále uloženo ústřednímu výboru, by nejdéle do prvé polovice roku 1907 vypracoval stanovy pro samostatnou pokladnu vdovskou s připojením jmění dosavadní vdovské pokladny, až do konce r. 1905 vykázaným.

Zpráva ústředního výboru o vdovské pokladně poskytla — jak také bylo očekáváno — příležitost k úvahám i ku kritice, které, pokud byly věcnými, jistě jen věci samé na prospěch byly, leč bohužel mnohé tyto kritiky tiskem vedené neobešly se bez podezřívání, přisuzování výboru jistého úskočného jednání a klamání prý členstva. Karakteristickou a tím již také v pravé světlo kritiky ty stavící, byla okolnost, že pokud vycházely se strany některých kolegů německých, vyzněly v podezřívání, že ústřední výbor tím stavěti chce překážky zřízení říšského spolku, pokud pak pocházely z kruhu kolegů českých, nesly se tvrzením, že ústřední výbor takto upravuje cestu pro zřízení říšského spolku.

A přece výbor stál na jedině možném stanovisku v otázce této, která i jemu samému není příjemnou a jejíž řešení jest jenom důsledkem usnesení posledního sjezdu svazkového. Zajisté byli si členové ústředního výboru plně vědomi věci, kterou podnikají a i oni jsou po dlouhá léta již členy organisace, zajistivše si svými vklady nároky pro své manželky pro případ jich vdovství, a mají tudíž na tom též velký zájem, aby otázka taková rozřešena byla ku prospěchu všeho členstva.

Zaznamenáváme tentokráte zvláště milý zjev, totiž zřízení nové a dosti mohutné filiálky v Táboře, která dne 8. září konala svou ustavující valnou hromadu. Ještě několik málo let vzpomínky nazpět uvědomí nám, že Tábor byl takřka nedobytnou tvrzí pro nás jak ve směru organisačním, tak i ve směru cenníkovém. Nebylo tu skoro pochopení a ani lásky. Postup však organisace, úspěchy cenníkové lámaly zde pozvolna ledy lhostejnosti a uzavřenosti a opravdová práce přesvědčivá jednotlivce, který neustával působiti pro organisaci, docílila toho, že stoupenců mu přibývalo, až mohlo pomýšleti se na založení filiálky, která hned v prvním období svém získala pak všecky zdejší kolegy za členy. Dnes není v Táboře již ani jediného nečlena. Ten, kdo nejvíce k tomu pracoval a jehož vytrvalá a těžká práce pomohla dodělati se takového výsledku, zasluhuje, aby zde byl jmenován. Jest to kolega Antonín Daňhelka. Stejného uznání zasluhují zde kolegové z výboru filiálky budějovické, kteří neustávali po boku ústř. výboru působiti v Táboře k tak žádoucí nápravě.

Dále bylo nutno opět během r. 1906 volati členstvo ku volbě spolkového úředníka. Dosavadní úředník kol. Kar. Baloun, obdržev místo v knihtiskárně »Politiky«, resignoval na místo spolkového úředníka. Při volbě obdržel ze tří v ternu stanovených kolegů Václav Němeček největší počet hlasů (907), byl tudíž právoplatně zvolen.

Z dřívějších spolupracovníků organisačních zemřeli nám r. 1906 kol. B. J. Zrnka a Ant. Kubata, oba činní druhdy v redakci »Veleslavína« a pak své doby zasloužilý spolkový účetní kol. Václav Mrázek. Rakouští typografové pak truchlili vůbec nad ztrátou horlivého svého bojovníka kol. Emila Kralíka, druhdy redaktora »Vorwärtsu«.

V činnosti spolkové roku 1907 vystupuje opětně otázka říšského spolku, která doznati měla konečného řešení svého na VI. řádném sjezdu svazkovém, konaném dne 2. a další dny v září ve Vídni.

Členstvo Ústředního spolku nešlo zde, jak dříve již bylo uvedeno, stejným krokem. Kdežto němečtí kollegové spatřovali ve zřízení říšského spolku výhodu, utužení a větší výraznost organisace, trvalo členstvo české na dosavadní formě organisační, spatřujíc v ní mnohem větší záruky, možnost většího vývoje a úspěšnost výchovy, což hlavně na váhu padá s ohledem na národnostní poměry u nás.

Toto nazírání oboustranné nalezlo také výrazu na sjezdech delegátů, které se v té příčině konaly pro české filiálky v Plzni a Kolíně, pro německé v Chomutově a v Liberci. Také pak hlavní valná hromada v Praze dne 18. srpna 1907, která byla směrodatnou pro zástupce naše ku sjezdu vyslané, stála pod vlivem této nálady. Pražské členstvo dostavilo se počtem 1 180 členů, venkovské zastoupeno pak bylo 33 delegáty. Návrh ústředním výborem podaný zněl:

»Valná hromada račiž se usnésti, aby delegáti Ústředního spolku knihtiskařů a písmolijců v Čechách »Typografická Beseda«, vyslaní ku

VI. sjezdu svazkovému, prohlásili, že není důvodu, aby zaujati se mohlo v otázce říšského spolku jiné stanovisko, nežli bylo ono na sjezdu svazkovém v Inšpruku r. 1904, poněvadž není vůbec nutným ani žádoucím, aby dosavadní forma naší organisace, která se tolika úspěchy vykázati může, za jinou formu nám vůbec nesympatickou se zaměňovala, na kterou by Ústřední spolek náš vůbec nepřistoupil. Z té příčiny se upouští také od projednávání stanov pro spolek říšský.«

Pro návrh tento hlasovalo v Praze i ve filiálkách 1381 členů, proti 546 členů.

Prohlášení toto bylo na sjezdu také předsednictvu předloženo a protokolováno.

O jednání sjezdovém v této otázce nalezlo členstvo ze stenografického protokolu, otištěného ve »Veleslavínu«, jasného obrazu. Seznalo, že stanovisko odporovatelů říšského spolku bylo velmi těžkým, že přisuzováno jim neporozumění, nacionalismus a předváděny jim důsledky jejich jednání, jenom nijak nechtěla se poznati ona pravda, že skutečné poměry a nutnost zdárné výchovy a udržení pravého zájmu pro organisaci diktují přímo toto stanovisko. Vedle veliké většiny členstva spolku českého, byla to také většina členů spolku moravského, která vyslovila se proti zřízení říšského spolku. Když pak také zástupci spolku dolnorakouského, kteří sice rozhodně pro zřízení říšského spolku se vyslovili, trvali na velikých změnách předložených stanov pro říšský spolek, jevila se situace velice povážlivou a uznalo tu svazkové představenstvo nutným uraditi se rychle na nějakém rozhodnutí, které také provedeno návrhem sjezdu předloženým, který zněl:

Svazkový sjezd prohlašuje, že jako před tím trvá na stanovisku usnesení inšpruckého sjezdu svazkového prohlašuje však také v uvážení toho, že právě největší zemské spolky v této otázce zamítavé stanovisko zaujaly, nepostupovati v ní usnesením většiny. Sjezd ukládá svazkovému představenstvu, aby použilo k agitaci všech prostředků k tomu účelu, aby překážky, které se provedení říšského spolku v cestu staví, byly odstraněny.«

Podáním návrhu toho prokázalo svazkové představenstvo, že pochopilo situaci a že nestaví se na stanovisko umíněnosti, které by v této otázce bylo naprosto nepřípadným bývalo. Mnozí z delegátů, nespokojeni s návrhem tím, spatřovali jedině v zástupcích našich a moravských příčiny k tomuto návrhu a dosti prudce vůči nám si vedli.

Vyslovili jsme tehdáž mínění, že až přikročí svazkové představenstvo k provádění návrhu toho, a povede-li si při tom zcela upřímně — v což doufáme — pak jistě sezná, že odpor náš proti říšskému spolku leží hlouběji nežli v nacionalismu a opírá se o poměry, kterých musí býti dbáno, nemá-li dosavadní skvělý výsledek organisační u nás docílený býti ohrožen a pro budoucnost znemožněn. Tak stalo se také, jak dále při r. 1909 uvádíme.

Ústřední spolek náš zastupovali na tomto sjezdu kollegové: Frant. Čermák, Karel Fiala, Vilibald Hirschmann, Karel Krunert, Jan Mautsch, Václav Němeček a Max Pohl. Dále redaktor »Veleslavína« kol. Jan Jelínek jako referent listu.

Dalším významným bodem v činnosti spolkové r. 1907 bylo konečné rozhodnutí otázky vdovské pokladny.

Obraz celého jednání o věci té byl dán členstvu v orgánu svazkovém a ve valné hromadě, která dne 1. prosince 1907 přijala následovní návrh:

»Vdovy nyní Ústředním spolkem podporované, jakož i ony, které by do 31. prosince 1907 přibyly, zůstávají na dále ku podporování Ústřednímu spolku a to až do jejich odúmrtí. Rovněž tak zůstane při Ústředním spolku v Čechách až do onoho dne nastřádaný kapitál fondu ku podporování vdov. Vdovy po členech zemřelých od 1. ledna 1908 převezme za plného šetření nyní již nabylých členských práv nově utvořený Dobročinný spolek, pokud tito členové k němu náležeti budou.«

Dobročinný spolek ku podporování vdov a pozůstalých po knihtiskařských a písmolijeckých pomocnících v Čechách, jehož stanovy a řád podporovací projednány byly na sjezdech zástupců filiálek a na mimořádné valné hromadě Ústředního spolku ze dne 18. srpna 1907 a schváleny byly c. k. místodržitelským výnosem ze dne 11. listopadu 1907, vstoupil v činnost 1. lednem roku 1908.

Že členstvo Ústředního spolku mělo zájem na vdovské pokladně a jejím výkonu, svědčí to, že na 2600 členů se přihlásilo za členy ku spolku Dobročinnému.

Pokud týkalo se ostatních příplatků k některým podporám spolkovým, které v základě usnesení inšpruckého sjezdu svazkového musily koncem roku 1907 býti odstraněny, učinila valná hromada ze dne 1. prosince 1907 toto usnesení:

»1. Příplatek 2 K týdně ku podpoře nemocenské po desetiletém členství, jakož i poskytování sirotčí podpory ještě v 15. roce sirotka budiž zrušeno.

2. Nyní obligatorně při Ústředním spolku v Čechách vedený mimořádný fond podporovací ku podporování nezaměstnaných členů, kteří podporu již vyčerpali, anebo na tuto nezaviněným způsobem nároku ještě nezískali, bude nadále krýti také dosavadní příplatky k podpoře sirotčí a invalidní. Fond tento bude od spolku odloučeně veden a účtován, leč ústředním výborem spravován.«

Usnesením tím vyhověno zcela usnesení svazkového sjezdu z r. 1904 a rozhodnuta tak konečně otázka, která myslí členstva našeho těžce se dotýkala.

Vážnou a dosti napjatou situaci vyvolala v Praze stávka pomocného personálu knihtiskárenského, který v zájmu svých velice spravedlivých požadavků existenčních odmítavým stanoviskem principality donucen byl sáhnouti ku stávce, která zcela spontanně vypukla dne 29. dubna 1907. Pomocnický výbor jako representant hromady pomocnické, ku které náleží také pomocné dělnictvo, vedl společně se zástupci organisace pomocného dělnictva celou akci za dosažení cenníku pro toto dělnictvo velice obezřetně a způsobem co nejumírněnějším. Pomocnický předseda kollega Čermák ve společném jednání s principalitou co nejvíce se přičiňoval o smírné srovnání otázky té, takže opravdu překvapilo odmítavé stanovisko principality, kteréž dohnalo dělnictvo to až do stávky. Když pak během stávky vydalo představenstvo gremia červené lístky, jichž obsah lehko mohl míti v důsledku výluku i typograf. personálů, odebrali se kol. Čermák a Krunert ku starostovi gremia p. Zd. Grégrovi se žádostí za vysvětlení tohoto stanoviska. Intervence tato vedla pak k tomu, že zahájeno bylo nové jednání a že také cenník pro pomocné dělnictvo upraven. Třeba, že nesplnil všecka jich přání, přece jenom znamenal veliký úspěch pro poměry tohoto dělnictva a pro další rozvoj jeho organisace.

Ze zjevů mimojsoucích, ale pro organisaci naši důležitých, zaznamenati sluší ještě účast naši na IV. sjezdu odborového sdružení československého v Praze, kde spolek náš účinně zastoupen by kollegy Čermákem, Eblem, Krunertem a Jelínkem jako redaktorem »Veleslavína«. — Na sjezdu odborovém Rakouska zastupoval typografické spolky svazkové k jich žádosti kollega Jos. Dvořáček, sekretář svazku našeho.

Roku 1907 a sice dne 1. dubna zemřel Dr. Ed. Grégr v 81. roce věku svého. V Dr. Grégrovi odešel z řad živoucích bojovník za politická práva lidu českého. My knihtiskařští dělníci želeli jsme pak v něm ztráty prvého opravdu činného předsedy Typografické Besedy a jednoho z nejlepších principálů, který vždy cítil upřímně s dělnictvem svým. Dne 3. května 1907 zemřel pak rovněž druhdy záslužně v pomocnictvu knihtiskařském činný ředitel knihtiskárny »Politiky« Vilém Nagel v 71. roce věku svého. V. Nagel i jako ředitel, tak velikého závodu zachoval si tu pověst, kterou dříve měl, že i co kolega i co člověk byl čistý karakter a celý muž. Dále zemřel 17. srpna ředitel knihtiskárny H. Mercyho Bedřich Wartosch, který ve svých letech pomocnických byl také v organisaci naší činným. Později stal se jedním ze zakladatelů Spolku faktorů a redaktorem »Typografických Listů«, při čemž častěji proti snahám pomocnictva vystoupil. Jako ředitel choval se však proti pomocnictvu s uznání hodnou objektivností.

Významným pro zájem spolkový byl návrh podaný na řádnou valnou hromadu roku 1908 kolegou Josefem ze Schöfflerů, Václavem Klapkou a 228 kolegy, znějící v ten rozum: »Valná hromada račiž se usnésti, aby za členy ústředního spolku přistupující kolegové vázáni byli reversem, že nestanou se členy žádného jiného spolku, který má stejné účely jako ústřední spolek a že konati budou veškeré kolegiální povinnosti.«

Již samo položení návrhu toho na program valné hromady vyvolalo plnou pozornost členstva, jehož většina pochopila také význam jeho hlavně ve smyslu oné kolegiální povinnosti, která spočívá v tom, aby přispíváno bylo k fondu tarifnímu, jehož účelem jest napomáhati stanovami vytknutému účelu: bdíti nad zachováváním a prováděním smluveného cenníku, kteréž povinnosti se mnozí členové za předstírání různých nesprávných důvodů a předpokladů vymykají, aneb utvořivše si zvláštní sdružení, sledující obdobné cíle hlavní organisace, také vlastní takovýto fond si zřídili.

Rokování o tomto návrhu — v jehož odůvodnění mluvčí navrhovatelů mezi jiným výstižně uvedl: »že před několika lety bylo vyvoláno našimi měšťáky hnutí na poškození dělnických organisací, v nichž také rozkol způsobilo a že i do naší organisace vniklo takovéto hnutí, vůči němuž nelze jen lhostejně pohlížeti a je nejvýš na čase, aby jednání takovému postavena byla hráz a to státi se má přijetím návrhu našeho, jímž má se zabrániti zejména mladším kolegům, aby nestali se členy jiné organisace, která zájmy naše ohrožuje. Návrhem tím nebéře se však nikomu volnost přesvědčení« — bylo velice čilé, pohnuté a pokud šlo o hájení tohoto odstředivého hnutí u nás, i karakteristické. Že muselo dojíti k takovémuto návrhu a k projednávání jeho, dlužno jenom litovati. Organisace naše prodělala za leta svého trvání množství období pohnutých, ohrožujících její vývoj, zažila mnoho nepřátelství a zápasů se stranou podnikatelů, mnoho odehrálo se v jejím nitru za působení různých směrů oposičních, leč směrů do ní nyní jistou částí členů vnesených tu dosud nebylo a těm čeliti, musilo se státi příkazem všem, jimž jde o zájem organisace a o zájem všeho členstva. Bylo by nezodpověditelnou slabostí nehájiti organisaci, ve které nic se neděje, co odchylovalo by se od její zásad a cílů, co by neprospívalo celkovému zájmu členstva a co by seslabovalo její význam a moc ve společenském životě a co by ubíralo jí ráz i karakter organisace čistě odborové, čistě dělnické. Snaha na zviklání dů-

MAŠKARNÍ VÍNEK

POŘÁDÁ DĚLNICKÁ TĚLO-
CVIČNÁ JEDNOTA »MARX«
V NEDĚLI DNE 23. LEDNA
O 8. HODINĚ VEČERNÍ VE
DVORANĚ »BEZOVKY« NA
ŽIŽKOVĚ. VSTUPNÉ 2 KOR.,
RODINA 3 KOR. JEN ZVANÍ.
ČISTÝ VÝNOS JEST URČEN
VOLEBNÍMU FONDU

Příloha „Typografie" roč. XX., č. 12.
Navrhl a provedl Jarka Motyčka. Vytisknuto v knihtiskárně Ant. Reise na Král. Vyšehradě.

věry k ní, k ohrožení její celistvosti a na oslabení poslání jejího ve smyslu třídního zápasu, jest hříchem páchaným těmi, kdož jinak sami výsledky práce organisace té přijímají, kdož ovoce vyrostlé na stromě této organisace sami plně pojídají a kdož ve stínu koruny stromu toho hledají osvěžení a klid, jest hříchem tím odpornějším, nese-li pozadí osobního záští a politického stranictví. — Návrh zmíněný přijat byl velikou většinou přítomných (celkem přítomno 874 členů, 104 hlasy byly proti návrhu, ostatní pro návrh) a ve filiálkách hlasovali pro 704 členové, proti němu 102 členové. V základě tohoto hlasování vloženo znění návrhu do stanov spolkových a bylo také výnosem c. k. místodržitelství ze dne 22. května 1908 platným uznáno.

Jinak vyvíjely se poměry spolkové celkem klidně a v hospodářském směru příznivě.

Jubilejní výstava obchodní a živnostenské komory, která se roku 1908 konala, přivodila velmi dobrý běh živnosti a možno říci, že nejen v Praze, ale i na venkově, takže poměr nezaměstnaných kolegů valně se zlepšil, což také v činnosti sprostředkování práce výrazu nalezlo.

Snad právě tato dobrá konjunktura přičinila k tomu, že nastalo nyní jisté zvláštní uvolnění discipliny mezi nezaměstnanými a nešetření pravidel o sprostředkování práce, které dává skorem poznávati, že není pochopen význam a důležitost tohoto sprostředkování. V každé zprávě výroční vedeme stesky v tomto směru, ale letos dosáhla nedisciplinovanost takřka vrcholu, a proto bylo nutno učiniti opatření proti tomu, což stalo se zvláštním upozorněním, vydaným ústředním výborem.

Můžeme se dnes pochlubiti tím, že převážná většina našich závodů hledá síly své prostřednictvím kondičního odboru a proto jest povinností organisace důvěru tuto v zájmu členstva samého si udržeti.

Sprostředkování práce jest tak vlivným prostředkem organisace na regulování trhu pracovního, že by nikdo neměl ani pokus činiti na jeho seslabení a znehodnocení.

Při této příležitosti činíme zmínku o sjezdu rakouských ústavů pro sprostředkování práce, který se konal ve dnech 20.—24. září 1908 v Praze, při němž zastoupena byla organisace naše předsedou kol. Krunertem. Na sjezdu tom bylo povolanými činiteli a výtečnými znalci výrobních poměrů poukázáno na velikou důležitost zřízení sprostředkování práce a zejména také v tom směru, jaký má ono význam pro odborové organisace. Poměr veřejných sprostředkovatelen práce byl zde dokonale vyhráněn a velikého významu zde má t. zv. stávková klausule, která může býti směrodatnou pro mnohá hnutí za poměry pracovní a mzdové. Podnikatelé, jak známo, usilovali o to, aby v době stávky sprostředkovatelny práce jim dodávaly síly, ochotné k práci. Sjezd sám však přijal tato významná usnesení: »1. Pro ústavy o sprostředkování práce mají význam pouze ony stávky a výluky, které od dotyčných podniků, respect. dělníků (t. j. jich organisací) budou ústavům písemně nebo protokolárně s jmenovitým stvrzením oznámeny. Na jiné stávky a výluky nevezme se zřetele. 2. Stávky a výluky, na které ústav bude míti zřetel, vyznačí se na tabuli stávkové. Toto označení nemá účely informační pro zaměstnavatele a zaměstnané, nýbrž pouze pro vnitřní vedení ústavu. 3. Ústav přikazuje do závodů stižených stávkou nebo výlukou jen takové dělníky, kteří toho sami výslovně žádají. Ústav se vyhne tomu, aby z vlastního popudu pro takové podniky pracovní síly opatřoval a příliv jich umožňoval. 4. Na poukázkách, jimiž se dělníci do závodů stižených stávkou poukazují, bude poznamenáno, že dělník ten byl o stávce nebo výluce té ústavem vyrozuměn. 5. Pro případ, že by pro nepřijetí poukázané práce pro zaměstnaného nebo pro zaměstnavatele stanoveny byly nějaké důsledky, pozbývají tyto důsledky ve stávkách nebo výlukách platnosti«. Věc týká se ovšem veřejných sprostředkovatelen práce, ale právě tím vystupuje, že v době stávky nebo výluky sprostředkovatelny práce při odborových organisacích nejsou brány v užívání a dobře vyvinuté sprostředkování práce odborové organisace jest také pak zárukou největší, že i veřejné sprostředkování práce při stávce tohoto odboru zůstává pasivním.

Musíme zde uvésti také jako velice vydatný zdroj pro naše členstvo ku vzdělání odbornému, grafické kursy, které nyní převzalo technologické museum a se zdarem je vede. Technologické museum obchodní komory opírá se zde ale o všecky naše směrodatné odborné korporace, zejména jest vždy na potaz brán ústřední spolek náš, jakož i vlastní zakladatel kursů grafických, spolek »Typografia«. Zdar, s jakým potkaly se kursy dosavadní a jich vybudování, je velikou zásluhou zejména pana inž. Rob. Urbana vedle četného sboru kolegů učitelů. Zasluhuje býti i zde uvedeno, že zavedení kursů těch vedlo k akci velice významné za získání českého učiliště pro grafický průmysl v Čechách, v jehož prospěch promluvil na radě říšské sociálně-demokratický poslanec kol. Ant. Němec a na zemském sněmu podal osnovu zákona poslanec a vřelý zastance pro zřízení učiliště toho p. Dr. V. Schuster, řiditel technologického musea v Praze. Také sjezd principality z Čech, konaný v Praze ve dnech 6.—8. září 1908, přijal výraznou resoluci v záležitosti té. V anketě pak ve pří-

čině té konané dne 28. února 1908 zastoupen byl spolek náš předsedou kol. Krunertem, kterýž také v obšírném odůvodnění objasnil stanovisko naše. Významná tato otázka jest tedy na pochodu a doufejme ve zdárné její řešení.

Hlavní zřetel obrácen ku knihovně spolkové, jež pečlivě sborem knihovníků, jimž v čele stál kolega Josef Schöffler, po leta byla doplňována a vzrostla mohutně, a která vedle členů stala se na základě usnesení ústředního výboru přístupnou také našemu typografickému dorostu — našim učňům. Ku kroku tomu vedlo ústřední výbor poznání, že třeba nejen pečovati a starati se o zvýšené vzdělání, znamenající zvýšení moci a síly svých členů, ale i těch, kteří vstoupí jednou v naše řady, jsa pamětliv toho, že jen v inteligentním, zdravě myslícím, cílevědomém dorostu, který dovede oceniti význam organisace a její poslání, spočívá budoucnost. A toho zajisté v značné míře možno docíliti dobrou, cennou knihou, která jest zdrojem nejširšího a nejvšestrannějšího poučení, zdrojem ušlechtilé a zdravé zábavy.

Z událostí, které hlouběji v život náš spolkový a kolegiální zasáhly, dlužno uvésti sjezd kolegů z Čech, který pod egidou ústředního spolku pořádán byl výborem sestaveným z ústředního a pomocnického výboru, z pobočných klubů našich, hlavně pak spolku »Typografia« a klubu německých kolegů v Praze. Konal se 27. a 28. září 1908 u příležitosti jubilejní výstavy. Návštěva byla velice četná, sjezd pak pozoruhodný svým průběhem i zaujatým stanoviskem vzhledem k poměrům stávajícím. Resoluce zde přijatá zněla:

»Kolegové shromáždění z celých Čech obou národností dne 27. září 1908 v Praze prohlašují, že s celou silou a přesvědčením trvají na jednotnosti své organisace, která skorem za půlstoletí tak účinně zájmy pomocnictva zastupovala a je hájila. Uznávají každé oslabování organisace, ať ono se děje z kterýchkoli zámyslů, za nesprávné a nekolegiální, uznávají také dosavadní postup organisace ve smyslu organisačním a cenníkovém za jedině správný, při němž i v budoucnu chtějí setrvati, a to se všemi důsledky proti těm, kdož organisační tento postup, svornost a disciplinu rušiti chtějí.«

Ve spojení se sjezdem tímto konala se tarifní komisí pro Čechy svolaná schůze důvěrníků, na které brali podílu důvěrníci 82 tiskových míst, kteráž projednala nová pravidla pro důvěrníky a řád pro fond k ochraně cenníku.

Na večer téhož dne sešli se veškeří hosté naši a velmi četně kolegů pražských se svými dámami ku pořádané akademii, takže byl velký spolkový sál přeplněn. — Na druhý den podnikli kolegové venkovští návštěvu výstavy, kde zejména grafický pavilon a exposice knihtiskařská doznaly té největší pozornosti.

Druhá z událostí byla resignace redaktora »Veleslavína« kol. Jana Jelínka, který přípisem datovaným ze 17. července oznámil, že donucen rodinnými záležitostmi, odchází v dálnou cizinu, čímž jeví se nezbytnost vzdáti se dosavadního působení svého co redaktor »Veleslavína«, kteroužto funkci po 16 roků zastával.

Jest aktem povinným a spravedlivým říci i na tomto místě, že v odstupu kol. Jelínka ztratila organisace naše pracovníka nad jiné vytrvalého, pilného a účinně působícího, který nejen co redaktor, ale i co výborná síla agitační a řečnická pro rozvoj organisace naší velmi mnoho byl vykonal. Dnes ovšem nezbývá nám již nežli přáti mu hojně zdaru i v dálné cizině.

Redakce samé musil se pak ujati v dohodě s ústř. výborem kolega Krunert co předseda redakčního komitétu »Veleslavína« a svazkové představenstvo vypsalo pak dle platného řádu pro orgány svazkové konkurs na místo redaktora.

Přihlásili se pak následující kolegové: Pimpr Bohumil, Martinčík Richard, Vondruška Václav, Hozman Karel, Mathesy František, Hauf František, Kadeřávek Otakar, Veselý Vojta a Popelka Václav. Mimořádná valná hromada spolková ze dne 20. září 1908, jíž příslušelo právo stanoviti kandidáta, učinila tak volbou dle lístků, a sice obdržel kol. Voj. Veselý ze 247 hlasů 169 hl. Výsledek tento oznámil se pak kruhům kolegiálním, a sice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, pro něž jest »Veleslavín« svazkovým orgánem, a volbou pak po členech, stanovenou v období od 21. do 25. září 1908, zvolen redaktorem z 1328 odevzdaných hlasů kolega Vojta Veselý 873 hlasy.

Kol. Vojta Veselý převzal pak redakci č. 42. ze dne 16. října 1908.

Pozoruhodnou událostí byl případ, kdy personál závodu páně Bellmannova se rozhodl nepracovati na dále s třemi nečleny organisace a předložil svému zaměstnavateli řádnou cenníkovou výpověď. Představenstvo slavného gremia ujalo se věci, ovšem zcela neoprávněně, a činilo v přípisu svém organisaci naší zaslaném výtky pro nezákonné a necenníkové prý jednání jejího členstva v dotyčném personálu, a aby dodalo váhy svému stanovisku, neopomnělo pronésti i hrozby proti organisaci, která přece nestojí v žádném služebním poměru vůči zřízení gremiálnímu. Ústřední výbor ovšem nemohl jinak nežli slušným tonem, ale co nejrozhodněji odmítnouti takovéto zasahování do soukromého práva pomocnictva a do svého zřízení organisačního, které vlastně ani v celé této záležitosti žádné účasti

a vlivu nemělo. Výboru bylo vždy snahou udržeti souladný poměr s gremiem a ostatními principálskými korporacemi a vážíme si vždy takového poměru co nejvíce, leč stejně tak i druhá strana měla by jednati u vědomí, že organisace naše je v tomto směru rovnocenným představitelem pomocnictva k organisacím principality.

K dosavadním filiálkám našim přibyly roku letošního opětně nové dvě, a sice 1. září 1908 započala činnost svou filiálka v Rokycanech a dne 1. října vešla v činnost filiálka v Kadani. Máme za to, že obě tyto filiálky, poněvadž vytryskly z přání dotyčného členstva, budou zdárně prospívati ku cti a prospěchu celé organisace.

Ze zemřelých toho roku kolegů zvláště dlužno zde vděčně vzpomenouti dřívějšího horlivého činovníka našeho, který při tvoření ústředního spolku a hlavně při zavádění prvního cenníku na venkově v Čechách zásluh opravdových si získal, kolegy Ferd. Seidla, který po dlouholeté chorobě dne 2. září 1908 zemřel.

Budiž zde také ještě vzpomenuto pilného pracovníka z dob počátku a dalšího vývoje našeho spolku kol. Jana Vondrušky, kterýž co principál přestal v nedávných letech býti sice členem spolku našeho, však dříve pílí svou, prací a snahou mnoho mu prospěl. Zemřel dne 29. listopadu 1908.

Rovněž tak zasluhuje vděčné vzpomínky dřívější velmi obětavý a svědomitý pokladník spolku našeho kol. Martin Pták, který dne 27. ledna 1909 ve stáří 70 roků život svůj dokonal.

Počátkem února r. 1909 utrpěla správa spolku citelného úrazu těžkým onemocněním vzorného a dlouholetého pokladníka našeho kolegy Josefa Drobnika.

Rok 1909 byl nazvíce rokem vnitřní klidné práce a pozoruhodným zde jest v první řadě konference předsedů svazkových spolků, která svolána byla na dny 7. a 8. března 1909 za účelem, aby upraveny byly poměry jednotlivých pobočných klubů a spolků ku hlavní organisaci pomocnictva knihtiskařského v Rakousku. Založení klubů a spolků těch stalo se původně za účelem sblížení všech stejnou prací k sobě vázaných kollegů, ku vzdělávání se dalšímu ve směru tom a ku podávání dobrého zdání v otázkách čistě technických dotyčného odvětví se týkajících. Leč kluby ty brzy zavedly také podporovací zřízení, proti němuž s počátku nebylo ničehož namítáno, až když podporování to vzalo na se ráz pravidelných, ano do jisté míry i konkurenčních podpor, bylo uvažováno o jistém upravení poměru toho. Mezitím však stalo se i to, že mnohé z klubů těch vyvinuly činnost i společensky souběžnou se svazkem, že opravňovaly se ku pěstování vzájemnosti, pořádání kongresů, ale zejména šel v té věci příliš daleko Spolek strojmistrů a tiskařů dolnorakouských, který soustředil ostatní spolky strojmistrů a tiskařů v jednoho činitele, jemuž do čela postavil i jakýsi centrální výbor, který činností svou zasáhl tak daleko, že počal — ovšem dle svého zdání — regulovati i poměry cenníkové způsobem, který vyvolal takové rozpory mezi druhou na cenníku súčastněnou stranou a zastupitelstvem pomocnictva zodpovědným, že věc ta dále jíti nemohla, neměla-li celá disciplina v organisaci býti rozrušena. Činnost tohoto centrálního komitétu strojmistrů, jak byla na konferenci všemi předsedy konstatována, rozeštvala přímo strojmistry i tiskaře, že počali zcela jinak i prováděti ustanovení cenníková, nežli jak jich podstata byla, a uváděli do nesnází a rozporů pak činitele za dodržování cenníku se strany pomocnictva zodpovědné. Musíme přiznati, že v Praze samé tak se dělo, že stala se zde na popud tohoto centrálního komité strojmistrovského usnesení, která přímo k porušování smlouvy cenníkové vedla a která vyvolala mnoho trpkostí a zápasů vnitřních. Z okolností těch vidělo se svazkové představenstvo nuceno zakročiti povšechně a postavilo návrhy, o nichž měla konference předsedů rozhodnouti s platností do doby příštího sjezdu svazkového. Návrhy tyto zněly:

Svazek spolků knihtiskařů a písmolijců a příbuzných odvětví v Rakousku může jen tehdy v zájmu organisovaného pomocnictva působiti, jestliže bude mu také dána ona skutečně vedoucí pravomoc. Z toho stanoviska vycházejíc, usnáší se svazkové představenstvo na následujících ustanoveních:

Ve všech otázkách, které svazkovými stanovami, usneseními svazkového sjezdu, jakož i normálním cenníkem upraveny nejsou, mají se svazkové spolky obraceti na svazkové představenstvo, které od případu k případu o tom rozhodne. Správy svazkových spolků mají pak rozhodnutí ta provésti.

Na různých místech stávající kluby odborné mají se podříditi svazkovým spolkům a nesmějí v žádném případu — vyjímaje ryze technické a odborné záležitosti — činiti samostatná usnesení.

Jednotlivými těmito kluby poskytované pravidelné podpory musí býti zrušeny, poněvadž se tím vybudování podporovacího zřízení ve svazku ztěžuje, a mají v témže poměru, v jakém budou podpory ve svazku zvýšeny, býti určené podpory klubů sníženy.

Aby možným bylo chrániti zájmy příslušníků všech odvětví, má jak při volbách do svazkového představenstva, tak při volbách do výborů svazkových spolků na příslušníky jednotlivých odborů ohled vzat býti.

Rokování na konferenci bylo velice napjaté a významné. Referent svazkového představenstva snesl zde tak veliký a dokonale zpracovaný materiál hlavně o oné činnosti specielně organisace strojmistrovské, že jistě každý nepředpojatý uznati musil, že bylo nejvýše nutno postaviti zde hráz takovéto činnosti.

Bylo zde také konstatováno, že oproti ostatním klubům není jiných stesků, nežli aby podpory se upravily jako podpory zcela neurčité a aby stanovy neukazovaly na směry samostatné činnosti, nezávazné na celkové organisaci. Uvedeno bylo, že s kluby novinářskými ve Vídni, v Praze i v Brně dosud plná shoda panovala, a mile přijato bylo prohlášení klubu novinářských sazečů ve Vídni, které zcela loyálně praví, že uznávají hlavní organisaci za svou jedinou, jíž se také podrobují, a že také vyhoví tomu, na čem konference se usnese, v očekávání, že pokud jich cenníku zcela samostatného se týče, bude i jim dána záštita, jakou jest třeba pro další jeho vývoj. Konference tato, o níž sepsán stenografický protokol, který otištěn bude v orgánech svazkových, podala doklad, že nepravdivé jsou zprávy s jistou tendencí rozšiřované, že mají zničeny býti pobočné kluby a spolky. To na mysli nebylo a také nijak se k tomu nepůsobilo.

Vlivy politickými a událostmi, vyvolanými z nešťastných sporů organisačních počala se do odborových organisací zanášeti hesla, která byla s to ohroziti jednotnost organisací těch a zdálo se, že ani organisace naše neměla býti ušetřena hesel těch, které vneseny měly být od živlů, které asi význam organisace té nepochopily, ba ani — pro mládí své dobře poznati nemohli. Z těchto příčin svolány na větších kolegiálních centrech venkovských kolegiální sjezdy v letních měsících r. 1909, které usnesly se na této resoluci:

»Shromáždění pomocníci knihtiskařští na kolegiálních sjezdech po uvážení všech vymožeností, jež jednotným postupem organisace naší nám získány byly, prohlašujeme, že uznáváme jen jedinou organisaci jako pravoplatnou a to ústřední spolek »Typografickou Besedu« a také ze všech sil tuto podporovati se zavazujeme. Odsuzujeme veškeré snahy, směřující k rozbíjení jednotnosti organisace a solidarity pomocnictva, a proti těmto snahám, ať se dějí se strany kterékoli, svorně postupovati budeme«.

Jednotnost organisace musí býti zachována a kdo poznal zásady organisační a není veden strannickými snahami a stavovskou záští, musí působiti k tomu, aby tato jednotnost zachována byla jistě i při udržení jejího karakteru co pravé dělnické organisace.

Další konferenci předsedů svazkových spolků svolalo svazkové představenstvo ke dni 16. listopadu 1909 hlavně za účelem, aby seznati mohlo situaci v jednotlivých zemích ve příčině zřízení říšského spolku. Šloť svazkovému představenstvu hlavně o to, aby dle rozhodnutí předchozího sjezdu svazkového z r. 1907 mohlo s úspěchem provésti agitaci, aby překážky, které se utvoření říšského spolku staví v cestu, odstranilo. Konference tato podala však takový obraz situace, že překážek pro zřízení říšského spolku spíše přibylo, nežli ubylo a že vyskytly se tyto nyní i tam, kde dříve jich nebylo. Svazkové představenstvo po seznání této situace usneslo se na návrhu tomto:

»Konference předsedů svazk. spolků, konaná 16. listopadu 1909, dospěla k přesvědčení, že obtíže, které se utvoření říšského spolku staví v cestu, nemohou v přítomné době zamyšlenou dalekosáhlou agitací svazkového představenstva býti odstraněny.

Konference prohlašuje současně, že jest nutno, až do utvoření říšského spolku pravomoc svazkového představenstva rozšířiti . . . — «

Podáním uvedeného návrhu byla situace vyjasněna a návrh také jednohlasně přijat. Tím otázka říšského spolku, která tolik rozčilení přinesla do kollegiálních kruhů našich, pozbyla své aktuelnosti a doufejme, že se tak stalo jenom ku prospěchu dnešního našeho svazku typografických spolků autonomních.

Rozšíření pravomoci svazkového představenstva stalo se pochopitelným po událostech v Tyrolsku, kde organisační disciplina valně byla porušena.

Táž konference předsedů usnesla se také na tom, aby vzhledem nastávajícího cenníkového zvýšení a poměrů drahotních konaly se po celém Rakousku schůze knihtiskařského pomocnictva, v nichž protestováno by bylo oproti nynější drahotě a manifestovalo se za reformu tiskového zákona, kteráž pro rozvoj živnosti knihtiskařské jest nejvýznamnější.

Také v rámci našeho ústředního spolku se takové schůze konaly a sice v Litoměřicích schůze důvěrníků všech německých tiskových míst v Čechách dne 28. listopadu 1909 a dále schůze důvěrníků všech tiskových míst v středních, východních a severovýchodních Čechách v Nymburce, schůze pomocnictva z jižních Čech v Budějovicích, západních Čech v Plzni a velká schůze pomocnictva z Prahy a okolí v Praze. Vesměs dne 5. prosince 1909. Na všech těchto schůzích přijato bylo znění přípisu na principalitu tohoto znění:

»Stále rostoucí zdražování potravin a veškerých potřeb, jakož i zvyšování nájemného nutí nás, obraceti se tímto k principalitě. Sledu-

Mělnické
Ryzlink
Villáňské
Rýnské
Dalmatské
Malaga
Šampaňské
Cognac

OZNÁMENÍ

Dovoluji si co nejzdvořileji oznámiti svým váženým příznivcům, že upravil jsem v domě, v němž mám rozsáhlé vinné sklepy, útulnou

VINÁRNU

(PRAHA, SOKOLSKÁ TŘ. 8.)

ve které lze ochutnati moje výtečná přírodní vína vlastního i cizího pěstění a přesvědčiti se o jich jemné chuti i ryzí jakosti. Zvláště doporučuji své vlastní víno mělnické, lisované z vybraných čistých hroznů z mých vinic pod Mělníkem. Těším se na vzácnou návštěvu milovníků ryzích vín, a jsem jist, že se stanou mými odběrateli.

Telefon čís. 147

JAN DUBSKÝ,
Praha, Sokolská tř. 8.

LITOGRAFICKÁ BESEDA

spolek litografů a příslušníků oborů příbuzných v Čechách pořádá ve čtvrtek dne 12. února 1910

MASOPUSTNÍ VĚNEČEK

ve velkém sále ostrova Žofínského za hudby civilní kapely p. Kořínka. Při půlnoční scéně účinkují členové Dělnické tělocvičné jednoty z Vyšehradu.

Vstupné: pán 2 K, dáma 1 K, rodinný lístek pro 3 osoby 3 K
Začátek o půl osmé h. večerní

Příloha »Typografie«. Roč. 20. číslo 12. Provedeno dle návrhu Karla Dyrynka v knihtiskárně »Politiky« v Praze. Tiskl A. Mráz. Ukázky grafických prací čís. 70.

jeme-li stoupání cen za posledních deset roků, musí nepokrytě býti doznáno, že zvýšení mzdy během této doby docílené nestojí v žádném poměru ku značně vysokým cenám za potraviny a za potřeby dělníku nutné. Dělnictvo odborově organisované a v neposlední řadě také dělnictvo knihtiskařské vede již po dlouhou dobu obranný boj oproti této odporné šidbě s prostředky potřeby životní. Bohužel, že dosud bez výsledku! Ano, i tehdy, kdy boj tento co nejvíce zuřil, neštítili se agrárníci toho, vyhnati ceny za nejnutnější potřeby životní na výši nedostižnou.

Jest povinností parlamentu a vlády tomuto neskonalému lichvaření s potřebami životními učiniti energický konec. Leč o tom není ani potuchy. Vláda považuje jednání agrárníků za nedotknutelný statek, a to nepochybně proto, poněvadž část těchto z onoho kruhu vychází, na který si vláda netroufá, poněvadž není vždycky vlastností vlády a každý člověk není odhodlán, dáti pro potřeby lidu v sázku vlivu plné své postavení.

Také parlament nevykonal zde svoji povinnost. Rokování o nutných návrzích v příčině zdražování potravin ukázalo, přes to, že návrhy ty byly přikázány výboru, že i oni poslanci měšťanští, kteří mandát svůj děkují vrstvám obchodním a živnostenským, nemají pochopení pro potřeby lidu dělnického, a spíše ještě podporují snahy agrárníků.

Leč výtka ta učiněna býti musí také svazům průmyslníků a ve společenstvech organisovaným zaměstnavatelům, že oproti této šidbě s potřebami životními, vzdor tomu, že i ve vlastní domácnosti to pociťovati musí, ničeho nepodnikli. Také majitelé knihtiskáren, až na řídké výjimky, nepřišly svému dělnictvu v této těžké situaci vstříc; těmito těžkými poměry odůvodněné žádosti za zvýšení mzdy byly nazvíce záporně zodpověděny, přes to, že v četných tiskových místech, ano i v místech lázeňských minimum vlastně jest maximem.

Za tohoto v pravdě již nesnesitelného stavu má býti tato šidba s potřebami životními společně potírána. Ale nejen zdražování samo podmiňuje společný postup, nýbrž také zamyšlený útok na kapsy obyvatelstva: zavedení nových přímých i nepřímých daní. Veškerá, nyní již na dělnictvo vržená břemena činí mu nemožným s příjmem dosavadním vycházeti a nelze se proto diviti, když za účelem kryti svých nejskrovnějších potřeb životních předstupuje před zaměstnavatele svého se žádostí za zvýšení mzdy.

Vláda dbá pouze o uvalování nových daní, nestará se však o získání nových odbytových tržišť. Uzavíráním rozumných obchodních smluv dal by se četným předmětům rakouského průmyslu získati značný vývoz, a na straně druhé usnadnil by se do Rakouska přívoz potravin, čímž by oné panovačnosti agrárníků bylo nejvydatněji čeleno. Zvláště však ku povznesení našeho stavu musí se něco státi a sice vydání moderního zákona o tisku. Zákona o tisku, který by byl prost všech oněch knihtisk poškozujících vlivů a zbaven hlavně onoho ustanovení o zákazu volné kolportáže.

Dle našeho náhledu jest proto povinností pánů majitelů knihtiskáren, aby použili vlivu svého na poslance svého volebního okresu, aby tito s celou energií působili v parlamentu pro dříve uvedené požadavky a tak další zbědačení svých spolupracovníků zadrželi.

Ještě jednou budiž však na to poukázáno, že naše živnost jedině rozumným zákonem o tisku může býti povznesena a toho nechť páni podnikatelé a jich zástupci v parlamentu se zřetele nepouštějí.«

Za takovýchto zjevů dospěli jsme až ke konci roku 1909.

Ústřední spolek náš zmohutněl. Dnes čítá na 3500 členů a organisováno v něm na 97 proc. všeho knihtiskařského pomocnictva v Čechách zaměstnávaného. Udržuje 36 filiálek, z nichž 22 v městech německých a 14 v městech českých, a vlastní fondy, které dávají záruky, že splní i v tomto směru všecky povinnosti, kterých na se vůči členstvu převzal.

Mnoho vykonala naše organisace a mnoho ještě vykonati musí. Poměry dnešní nejsou tak utěšenými, jak by se zdálo. Politický ruch, který zejména ve smyslu bojovném v Čechách vystupuje, vyvolává i mezi dělnictvem zjevy, které jsou s to v odborových organisacích vyvolávati přeměny, které by jich rozvoji a jich celistvosti byly na újmu. Také u nás musí co nejvíce býti dbáno této celistvosti a jednotnosti organisace naší a musí býti pracováno k tomu, aby v organisaci každý nalezl a měl své místo, ale aby také každý konal k ní své povinnosti. Jen tak dosáhne organisace svého cíle, splní své poslání ke cti a prospěchu všech, pro něž byla založena.

NĚMECKOČESKÉ NÁZVOSLOVÍ KNIHTISKAŘSKÉ.

Z referátu Eduarda Tucháčka v přípravné anketě pro vydání knihtiskařského názvosloví, uspořádané Sdružením korektorů dne 31. října 1909.)

Německé terminy typografické byly překládány do češtiny záhy po vynalezení knihtisku. Tyto »české« názvy byly ovšem primitivní a některé z nich ustrnuly, neboť se udržely do konce století osmnáctého.

Věk devatenáctý dožadoval se však brzy nových názvů pro vynálezy, jež v té době byly učiněny. Vynález galvanoplastiky zreformoval základy písmolijectví, ve kterémž odvětví udály se značné pokroky. Osvětový rozvoj dožaduje se i na sazečích vyspělosti větší, nežli měli sazeči století předchozích: zejména sazba komplikovaných děl vědeckých domáhá se techniky přesnější dob dřívějších. Odtud pochází také leckterý nový výraz technický. Rovněž třetí činitel v typografii doznal skutečného převratu, jehož původcem byl hlavně Friedrich König. Kolik látky názvoslovné, odmyslíme-li si historické typy tiskařských strojův a přidržíme-li se toliko jejich moderních výslednic, jest uloženo v těchto představitelích novější techniky tiskové! I stereotypie Firminem Didotem r. 1795 zdokonalená, jejíž některé terminy nebyly přejaty do němčiny zrovna správně, vykazuje značné názvosloví. A na kolik se týče odvětví s knihtiskem příbuzných — pokud totiž zasahují v jeho rámec — slušno znáti alespoň základní terminy papírnické, knihařské, techniky reprodukční a některých jiných živností pomocných.

Pokračujícím specialisováním dotčených odvětví ztěžuje se sice úkol názvoslovný, ale v daném momentu zachytiti fási rozvoje po tu míru, jíž v té době dosaženo, není přece nedostižno. A ten byl ideální pohled náš na kulturu knihtisku: vystihnouti českými názvy jejího ducha a podati alespoň v hlavních rysech — nezdaří-li se širší vydání — výsek nynějšího rozvoje typografie v přesně vymezených a správně přeložených terminech, tu a tam s přiléhavou poznámkou historickou.

Na podzim r. 1907 zvolil výbor Sdružení korektorů názvoslovnou komisi, do níž byli přibráni i jiní odborníci, z neodborníků pak se přihlásil jeden účastník. Komise, jež se později zúžila, ale dávala přeložené názvy posuzovati i odborníkům mimo svůj kruh, nemohla ovšem postupovati tak rychle, jak by si byli mnozí přáli. Jednak sociální postavení jejích členů, jednak nával látky byly příčinou jejího povlovného postupu. A s důrazem budiž vytčeno, že tato látka je velice složitá. Kdežto se terminologické komise poštovní a železniční opíraly toliko o názvosloví německé jako státně právoplatné, bylo se nám ohlížeti po širším poli jazykovém, jak tomu je již v podstatě našeho materiálu. Neboť působnost knihtisku je nejen soudobá, ale i kulturně dějinná v plném smyslu toho slova. — Historické terminy knihtiskařské a symboly vědecké zhusta v sazbě užívané vyvolaly také malý spor v lůně komise. Ale obě strany umlkly, když se reálně do věci vžily. Neboť strohá otázka finanční rozladí svým akcentem všechen idealism. Jednotlivci této komise však doufají, že bude přece možno uplatniti alespoň některé názvy historické.

Toť je tedy jakýsi domyslný obraz naší terminologie, jíž chceme prospěti i oprávněným věcným snahám naší živnosti po ideálním středišti: vyšším grafickém učilišti v Praze. A že ideální rozpětí duchů prospívá řádu ekonomickému, toho příkladem je matematika, jejíž abstraktní vzorce se zapřahují do služeb vší techniky. S toho hlediska jsouc správně posuzována, je terminologie, zejména v našem případě, svodem soustavných poznatků, promítnutých v slovní pojmy, obdobné vzorcům matematickým. A protože logický pojem má býti ideálem, obracejícím se k životu a názvosloví jako souhrn pojmů toho kterého odboru jakousi zkonkretnělou systematikou, byla také v našem počinu snaha, abychom touto prací vyjádřili definice knihtiskařského života v celém úhrnu jeho významů, pokud možno rázovitých. Z naší lidové mluvy lze shledati nejeden jadrný výraz, jímž možno ten neb onen pojem vhodně charakterisovati.

Významy a obraty, jichž se užívá v německé mluvě typografické, srovnáváme v kolísavých případech i s názvoslovím jinojazyčným. Děje se tak zejména tam, kde průkaznost německého původu není dosvědčena. Že je naší povinností — pokud možno — osvěžiti odbornou češtinu slovanskými názvy, je nepopěrno a na kolik se bude srovnávati výraz takto nalezený — »slovansky ideální« — s věcnou stránkou, totiž s výstižností příslušného pojmu a jeho slovnou jasností, bude zajisté přijat. Ale pohříchu zejména Poláci a Rusové přizpůsobili si německé názvy po většině toliko zevně. Pouze málo terminů jeví ráz polský nebo ruský. Poněkud lépe jest u Jihoslovanů (mimo Bulhary), jichž jazyková individualita není tak porušena jako u Slovanů severních.

Nechť tedy úsilí názvoslovné je platně podepřeno těmi, jichž zájem o povznesení knihtisku je vpravdě upřímný! — Případné pokyny budou terminologické komisi vskutku milé, a byť ten který názor byl i odchylný, bude vítán: nemínímeť houževnatě na svém státi, ale také lepšímu rozumu se poddáváme, pamětlivi jsouce toho, že tříbení duchů ve světě myšlenkovém jest analogické s vířením atomů v řádě přírodním.

ORNAMENT A JEHO VÝVOJ.

Volný výtah z přednášek FR. KELLNERA, konaných v Typografických kursech roku 1905—7. (Pokrač. XX.)

Okna dvojitá v architektuře renaissanční upomínají nás na system románský, tak jako zase v architektonickém článkování poznáváme římské vzory, avšak s tím rozdílem, že vzory z římských památek vzaté byly úplně změněny.

Dle upotřebení těchto antických detailů při stavbách renaissančních a dle jich zpracování můžeme poznati jednotlivé periody slohu renaissančního. Všechny články antické, jakož i architektonické řády byly jak v celku tak i v části zpracovány úplně volně a dle vkusu doby. Z architektonických řádů byl nejvíce upotřeben řád korintský, kněmuž družil se řád komposit. římsko-jonský i řád římsko-dorský. Zmínili jsme se, že všechno upotřebení starých vzorů bylo úplně ponecháno na vůli a individualitě dotyčného umělce, a často vidíme stavbu provedenou v řádu dorském, jejíž patra vykazují vzory jonské i korintské. Vůbec bylo z předcházejícího slohu gotického ponecháno jen co uznáno bylo za praktické, na příklad rozdělení oken, vnitřní zařízení a pod., ale jeví se snaha přiodíti vše klassickou krásou. Oblouku, volného sloupu, pilíře a rovného trámoví bylo u velké míře upotřebováno.

106. Renaissanční hlavice sloupu z Dožecího paláce v Benátkách (stol. 12.—13.)

Všech detailů architektonických užíváno bylo hlavně jen k dekorativní okrase. Hlavice sloupů a pilastrů byly, jak jsme již poznali, zpracovány na podkladě starých řádů architektonických. Ale tím, že vše ponecháno individualitě umělce, zbyl na příklad z dorské hlavice (řád řecko-dorský se vůbec neupotřebil) jen její základní tvar. Korintská hlavice byla opět pracována v rozličných tvarech, voluty její byly nahrazovány rozličnými maskami, delfíny, draky, rohem hojnosti a pod. Jonská hlavice byla vyvinuta na všechny čtyři strany. Stejně kompositní hlavice byla již v ranní renaissanci zcela volně propracována. Jsou komponované hlavice, na kterých vyvinula se zvláštní ornamentální okrasa; vidíme zde vykrojené štíty, jež jsou na koncích zvláštním způsobem stočeny.

Dřík sloupu pracován podle antických řádů, je hladký neb kanelurovaný a často do kanelur vloženy ještě krátké válečky. — Dříky byly zdobeny ornamenty nejen na spodní třetině, nýbrž nalezneme též dříky zdobené po celé své výšce ornamentální okrasou.

Patky sloupu mají oblouny s páskem nebo jsou článkované a podobají se jonským i attickým. I hlavice krášleny figurální výzdobou a list akantový u výzdobě proti antickým řádům byl velmi málo upotřeben, což potrvalo až do doby, již označujeme vyspělou renaissancí, ve kteréž opětně nabyly vlivu i v detailech formy antické.

Konečně nutno vzpomenouti římsy, na jejíž propracování brán byl zvláštní zřetel. Kde na příklad byl upotřeben vlys, měl jen dekorativní účel, naproti tomu na poměr a vyložení římsy kladen velký důraz.

107. Komponované renaissanční hlavice sloupů.

Sledujeme-li celkový vývoj renaissance, dojdeme poznání, že formy její jsou čím dále tím štíhlejší. Na celkový vývoj renaissanční měly také velký vliv spisy architektů, v nichž vykládány zásady a pravidla stavby podle díla stavitele Vitruvia, jakož i na základě zachovaných zbytků antických. Jsou to zejména spisy J. Barozziho da Vignola, Andrea Palladia, Scamozziho, z nichž nejlepší je dílo »Regola delli cinque ordini d'ar-

chitettura di M. Jacomo Barozzi da Vignola«. V díle tom pojednáno o výměrech zbytků prací architektů římských, udány jich řezy a poměry, takže vše mohl architekt ihned upotřebiti. Autor rozeznává pět řádů architektonických a sice: toskánský, dorský, jonský, korintský a kompositní. Zde uvedených výpočtů rozměrů bylo velmi často používáno.

Při bedlivém studiu celku stavby renaissanční jsme překvapeni jakýmsi nesouladem okrasy na jednotlivých jejích detailech, jako sloupech, pilastrech, vlysech a p. Nápadny jsou ony masky, rozličné nástroje, nádoby, amorkové a j. v. Nedáváme však vinu umělcům, že dávali okrasy profanní i tam, kde byly by na místě vzory kultu náboženského; nebyla to jich vina, žádal tak vkus doby.

Všimneme-li si podrobněji dekorativní okrasy, musíme hned doznati, že v žádném slohu nebyl ornament tak propracován, jako v renaissanci. Ornamentální okrasa není pouhou napodobeninou, nýbrž je založena na úplně volném tvoření, ač i zde pozorujeme přimknutí na díla Římanů; avšak především oceňujeme onen zdravý naturalismus, který v době renaissanční byl ideálem.

Na první pohled překvapí nás velké množství motivů a jejich přerozmanité propracování, ve kterém je živost a pohyblivost zároveň. Ornament renaissanční není na nic vázán, je úplně volný a tvořivý. Této volné tvořící síle musíme děkovati za ono oproti antice velké množství ornamentálních forem, které však vytvořeny byly jen k jedinkému cíli, aby dekorovaly, byly tedy jen pouhou okrasou. Z dekorativní okrasy zvláště vyniká ornament rostlinný, který v ranní době renaissanční sestává jen z jemné krásné rozviliny symetricky a pravidelně kladené.

Mluvíme-li o rostlinném naturalistickém ornamentu, nesmíme míti na paměti středověký naturalismus nýbrž onu ideální antickou, stylisovanou floru, která upotřebena a podrobena těmže zákonům přírodním, jako by skutečně vyrostla.

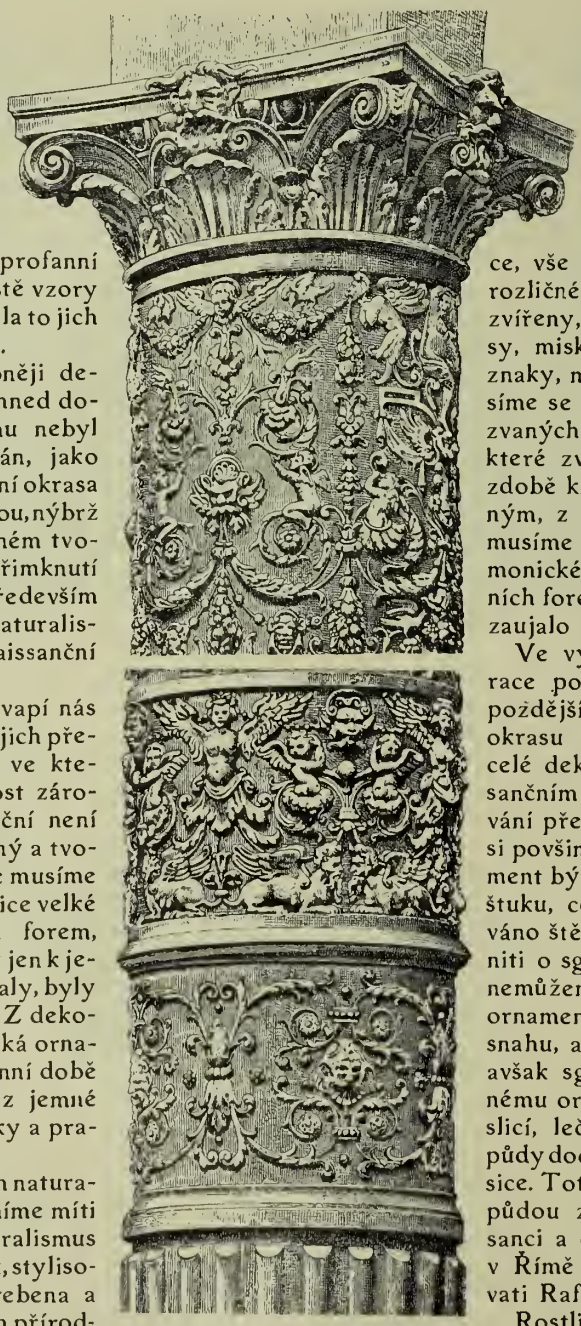

108. Renaissanční sloup z paláce Vecchio ve Florencii (stol. 14.).

Plošní dekorace vykazuje rozličné výplně, obruby a p. Dále je upotřebeno figurální skulptury jako v žádném jiném slohu. Charakteristickou známkou renaissančního slohu je, že v ploše neupotřebuje geometrických vzorů, nýbrž jen ornamentu rostlinného spojeného s emblemy a pod. Je v tom jakýsi rozdíl oproti gotice, byzantskému a maurskému slohu.

V ornamentální okrase renaissanční spojují se motivy živočišné a rostlinné; pak akantový list, tento hlavní motiv antické ornamentiky, se svým tvarem zcela jinak vytvářil, nežli u Řeků a Římanů. Dále upotřebeny mimo rozličné rostliny i jich stonky, listy, květy i ovoce, vše se stylisuje, k tomu ještě rozličné fantastické podoby lidské, zvířeny, postavy mythologické, vásy, misky, rohy hojnosti, štíty, znaky, monogramy i nápisy. Musíme se též zmíniti i o oblibě tak zvaných putti (dětských figurek), které zvláště se uplatnily ve výzdobě knižní. Jak těmto, tak i jiným, z přírody vzatým motivům musíme přiznati ono krásné a harmonické propracování dekorativních forem, které mezi všemi slohy zaujalo nejpřednější místo.

Ve vývinu renaissanční dekorace pozorujeme dále, že doba pozdější zatlačovala ornamentální okrasu figurální komposice. Při celé dekoraci můžeme při renaissančním slohu pozorovati dodržování přesné symetrie. Dále nutno si povšimnouti, že malovaný ornament bývá spojen s ornamentem ve štuku, což bývá i mnohdy imitováno štětcem. Též dlužno se zmíniti o sgrafittu, kteroužto okrasu nemůžeme považovati za plochý ornament, poněvadž kresba jeví snahu, aby plasticky nápodobila, avšak sgrafitto je oproti malovanému ornamentu více způsob kreslicí, leč dělením světla a tmavé půdy docilujeme velkolepé komposice. Toto spojení světla s tmavou půdou zvláště v pozdní renaissanci a objevení Titových therm v Římě dovedl dobře využitkovati Rafael a jeho škola.

Rostlinný ornament, který na výplních, vlysech a různých bor-

durách umístěn býval, nikdy se neprohřešil proti směru, kterého dotyčný základní tvar vyžadoval.

Konečně je se ještě zmíniti o motivu, jenž zároveň je i sám sebou charakteristickou značkou renaissančního slohu: je to feston, a ačkoliv byl znám již z antiky, došel teprve v době renaissanční všestranného propracování a upotřebení. Listy, květy a ovoce, ať plasticky malované nebo pozlacené, vždy vynikají jako orámování buď si již na zdi nebo na stropě a podobně.

Mimo Italii vidíme, že nejdříve využitkovali renaissanci Francouzové, k čemuž zajisté přispěly křižácké výpravy Karla VIII. a Ludvíka XII. v Italii. Zde seznali znamenitá díla Říma, Florencie a Milana. Francouzové sami rozdělují svoji renaissanční dobu ve slohy, které nazvali dle panovníků, kteří byli zároveň horlivými podporovateli umění své doby.

Ze slohu vyznačuje se sloh Františka I. v letech 1515—47, jejž možno považovati zároveň za nejvýznačnější svým ornamentem. Sloh Jindřicha II. 1547—59. Dále sloh Karla II. a Jindřicha III. 1574—89. Sloh Jindřicha IV. 1589 až 1610, v době této přibylo dosti architektonických motivů, kteréž záhy vybíhají ve sloh barokní.

Dle motivů, které ve francouzské renaissanci byly v ornamentální okrase upotřebeny, nutno ornament renaissanční označiti jako smíšený. Rostlinné tvary, jakož i rozličné nářadí a nádoby kombinují se co okrasa v celek. Předlohy pro okrasu ornamentální jsou tytéž jako v Italii, avšak upotřebení není tak všestranné. Hlavní úlohu vykonávají zde znaky a začáteční písmeny jmen panovníků.

Vůbec můžeme pozorovati, že i francouzská renaissance je pod vlivem italské, avšak ve svém vlastním směru, což lze poznati na zachovaných památkách dekorativního umění z té doby.

109—110. Orámování stránky »Herodota«, vydaného r. 1470 v Benátkách.

Co německé renaissance se týče, vidíme, že asi kolem r. 1520 vnikla renaissance do Německa a jen pomalu počala se u tohoto národa ujímati; avšak byl zde již vynález knihtisku, jenž velmi přispěl k rozšíření knih a rytin a tím i znalosti renaissančních forem.

Němečtí umělci jako: Schongauer, Zeitlom, Wolgemut, Holbein, Dürer, Burkmaier, Beham a po nich Baldung, Kranach, studovali v Italii, odkud přinesli panující tam sloh do Německa. Ranní německá renaissance vykazuje velkou bohatost motivů, jako jsou: dětské postavy, rosety, znaky, štíty, festony a pod., ale výtvory renaissanční nejsou zde takové jako v Italii, ač vliv italské renaissance je patrný. Domácí ráz spojuje se s cizím vlivem a tak vytvořují se díla vlastního charakteru. Pro německou renaissanci je charakteristické bohaté vyzdobení a vytváření portálů, arkýřů, štítů a střech domovních. Přechodní doby německá renaissance nezná, nýbrž tvary gotické jsou často upotřebeny vedle tvarů renaissančních.

Renaissance zde nedržela se tak přísně klassicismu. Hlavice vykazují obyčejně dvě voluty, které zpracovány jsou delfíny, maskami s růžky a pod. Dekorativní ornamentální okrasa předchází vývoji samotné architektury. Nejdokonaleji zpracován byl ornament reliefový, avšak sledujeme-li vliv, který zde působil, poznáváme, že je to severo-italská renaissance ve spojení s gotikou. List v německém renaissančním ornamentu je silně nadutý, lodyhy vybíhají po většině v silnou volutu. Všechno co jsme řekli o italském renaissančním ornamentu, platí i zde; zvláštností jsou

kartuše, které v rozích a po stranách mají závitky neb voluty.

V rostlinném ornamentu německé renaissance je charakteristické hojné upotřebení stopkovitých listů.

Ve vývoji renaissanční doby pozorujeme rovněž splývání jednotlivých period v celek, takže nemožno ani přesně je od sebe odděliti. Tak je tomu i se slohem barokovým, jehož vyvoj datujeme od r. 1600—1700. Povstal, jakmile nastala v renaissančním slohu ona charakteristická změna, dosud užívané úplně kulaté plžovité tvary do délky prodlužovati, a kdy hleděno k mohutnému celkovému dojmu, při čemž jednotlivé části malebně vytvářeny. As uprostřed 17. st. počíná doba onoho těžkopádného baroka. Hlavice jsou rozličné nejčastěji s hlavičkami andílků a těžkými voluty.

Krátce řečeno: vidíme, že architektura podržela dosavadní tvary, avšak konstrukce byla vedlejší věcí, za to dekorativní část stala se hlavní.

Plastická dekorace zatlačuje malířskou, což mělo za následek, že i tato hleděla se plasticky uplatniti. Z renaissanční kartuše vyvinul se rozvinutý, úplně sám v sobě prostrčený ornamentální motiv. Takovouto úpravou a tím, že na prázdné plochy k vyplnění klade se známý mřížový vzorec, jenž byl zároveň předzvěstí slohu rokokového, se stalo, že ve slohu barokovém byl rostlinný ornament v dekoraci zatlačen. Barokový sloh nebyl slohem národním, nýbrž slohem, který krášlil jen kostely, paláce a zámky. Sloh tento, pokud sloužil jen k okrase kostelů, označován též jako sloh jezovitský.

U barokového slohu stala se symetrie pravidlem, vedle této oblíbeno bylo pletivo, vítězná znamení, rohy hojnosti, guirlandy, festony a pod Rovné linky byly zde tak změněny, že obdržely formu S. Palmeta vytvářila se ve tvaru lastur.

Rokokový sloh neb pozdní barok počíná okolo r. 1700 a trvá celé století, na jehož sklonku jmenován slohem copovým neb parukovým. Soustava vnější architektury zůstala nezměněna. Linky ohýbány a zaokrouhleny, neb i každá linka ornamentální je co nejvíce zaokrouhlená. Sloh tento nejlépe se uplatnil ve vnitřní dekoraci a záhy poznáme, že jeho výsledek je jen skvostná, malířská a fantastická nádhera. Mezery v ornamentální okrase vyplňovány síťovým vzorem, dále v ploše amoretky a ptáčky.

Celkový vzhled ornamentální okrasy je úplně mušlový, k čemuž se druží jako zvláštní charakteristika, že jeho strany jsou vždy nestejné.

* * *

Tímto zakončuji výklad o ornamentální okrase a jejím vývinu; čeho zde snad bude postrádáno, zejména i jakési doplnění renaissance, tak i o slohu empirovém, to vše dle konaných přednášek náleží již k druhému oddílu mých přednášek, což zejména platí i o celém vývoji dekorativního umění 19. století, kterýž sloh však celý obsažen je ve výkladu o moderním vývinu dekorativní okrasy.

Díla a spisy, z kterých pro tuto práci čerpáno, uvedena jsou (pokud jsem se o nich již nezmínil) v Almanachu příslušníků grafických odvětví z r. 1905 a 1908, kamž odkazuji všechny, kdo podrobněji chtěli by předmět studovati. Pro nedostatek místa nebylo je lze uvésti; bude-li možno, otisknu jich seznam v ročníku příštím, v pojednání o slozích moderních.

ZE STUDIJNÍ CESTY TYPOGRAFIE.

Píše KAREL ŠIFNER.

Jeho prádlo zatím vloží se do desinfekčního kotle, nacházejícího se ve zvláštní místnosti, kde horkem až 150° zničí se veškeren cizopasný život. Na to se prádlo vymáchá a ráno má je vlastník čisté a v pořádku u své postele. — Loží jest v noclehárnách úhrnem 130 a v den, kdy jsme Volkshaus navštívili, bylo vše obsazeno. — Ráno po vyspání obdrží cestující v kavárně kávu a žemli s máslem. Tedy za 60 hal. naší měny je toho dost. Jinak může cestující ještě bezplatně používati kavárenských časopisů a může žádati za uschování svých cenných věcí v ohnivzdorné pokladně nacházející se v kanceláři správce nocleháren.

Za těchto vysvětlivek shlédli jsme všecky ložnice, vzorně a s největší čistotou zařízené, byli jsme v umyvárnách, kde bylyřady umyvadel s teplou i studenou vodou a sprchami. Všude vládne ten »luxus čistoty«, který Machar ve svých antických studiích obdivuje a nikdy nebylo oprávněnější psáti o něm s hrdostí větší než zde, mezi těmito cestujícími soudruhy, které sháňka po skývě chleba žene s místa na místo. A ještě jedno překvapení připravil nám náš ochotný průvodčí. Vedle nocleháren pro cestující jsou zde také noclehárny pro soudruhy-agitátory, kteří náhodou na svých cestách sem zavítají. Krásně zařízené pokoje, takovým milým domáckým způsobem. Všecko, cotěm nejštvanějším, kteří málo kdy, leda ve vězení, nacházejí chvilku odpočinku — dělnickým agitátorům — zpříjemniti může chudičké jich chvíle samoty svobodné. Jsou tu pokoje pro svobodné i pro ženaté. Počtem šest! V jednom dokonce i piano. Elegantní nábytek, koberce, parní topení, elektrické světlo, vše to uvedlo by mnohého v omyl, že nachází se snad v nejkrásněji zařízeném pokoji rodinném.

Dost neradi a plni údivu loučíme se s tímto pomníkem obětavosti a lásky dělného lidu, jeho síly i památkou jeho pronásledování a persekucí, kterých nejen dosti přetrval, ale kterým ještě nyní je mu čeliti při každém jednání se státními i obecními úřady saskými.

Ve čtvrtek 24. srpna ráno, jako obvykle, scházíme se jeden po druhém v restauraci ku ranní kávě. Dost dlouho to trvá, ale konečně přece jsme všichni a jdeme. V Lipsku je několik předměstí a všechna téměř mají svou Eisenbahnstrasse. K návštěvě továrny

KLEIM & UNGERER

nutno jeti elektrickou drahou do L.-Leutzsch, kde v Eisenbahnstrasse nachází se továrna, ale zatím jedním tahem šli jsme se do L.-Reudnitz, kde sice jest Eisenbahnstrasse také, s tím samým číslem, ale s tím rozdílem, že hledaná firma se tam nenalézá. Ještě štěstí, že v Lipsku a v Sasku vůbec jest jízda elektrickou drahou tak levná. Za 10 pf. jeli jsme více než 8 km cesty, než dostali jsme se konečně na správné místo. Kousek pěšky a jsme v továrně. Hezký závod. Pp. Kleim & Ungerer postavili si továrnu svoji na místě velmi příhodném, kde ji bude lze v budoucnosti značně rozšířiti. Firma staví výhradně známé nakládací apparáty k rychlolisům, a teprve poslední dobou počíná stavěti falcovací stroje konstruované pohromadě s přístroji nakládacími. Byli jsme přijati co nejpřívětivěji, jako až dosud všude, a ihned uvedeni do strojíren závodu, kde apparáty se staví. V hezkém, světlém a vzdušném sále pracují řady dělníků, řady moderních strojů obráběcích, sviští řemeny, zkrátka opět ten obraz strojírny, jaký už jsme viděli jinde, ale k němuž přeci jenom táhne zvědavost, neboť víme, že uvidíme zde něco opravdu nového. Také jsme se nezklamali. Po shlédnutí několika strojů obráběcích předvedli nám apparát k rychlolisu, nové konstrukce: Přístroj napne samočinně arch, při nakládaní i sebe slabšího papíru, takže papír projde strojem přesně, nezcuchá se nikde a nepůsobí nemilé zastavování stroje. Ještě jsme viděli několik apparátů rozestavěných, načež zavedl nás šéf závodu k novince své továrny: falcovačce spojené bezprostředně s apparátem. Stavěli ji na zakázku pro tiskárnu illustrovaného časopisu holandského »De Prins«. Zařízena na vložení 10.000 archů šíře 120 cm., o hodinovém výkonu 2400 archů. Byl to jaksi prvý pokus spojiti tyto dva stroje v jeden. A jak se zdá, zdaří se. Ještě sice vyskytovaly se tu a tam vady při rychlejším chodu stroje, ale p. Ungerer prohlásil, jako muž věci své jistý, že co nejdříve budou odstraněny a apparáty zcela vyzkoušené budou dány do obchodu. Pěknou vlastností továrny jest její výkonnost. Letos z jara potřebovala jistá Lipská knihtiskárna okamžitě šest nakládacích apparátů na rychlolisy různých konstrukcí. A továrna dodala je, ač nepracuje na sklad vůbec, a tedy žádných hotových strojů nemá, ve 24 hodinách. Výkon jistě znamenitý, uvážíme-li, co práce dá stavba takového přístroje, co tu per, koleček atd. Ale ještě něco ukazoval nám s chloubou p. Ungerer: Kotelnu a strojovnu své továrny. Opravdu, může na obé býti hrdým. Tak čisté a elegantní přímo kotelny dosud jsme neviděli. Místnost, kde jest parní stroj okamžitě by mohla býti předělána za kuchyni. Parní stroj zařízen jest na přehřátou páru, která vyrábí se v kotli z destillované vody (toto destillování obstarává si stroj samočinně), čímž zabraňuje se tvoření kotelního kamene. Topí se uhelným mourem, jehož vagon stojí 30 Mk, a vydrží týden, takže jedna koňská síla za hodinu přijde i s platem topiče levněji téměř, než u motorů výbušných. —

Uvedené samonakladače a s nakladačem kombinované stroje skládací nejsou jedinými novinkami, kterými hodlají pp. Kleim & Ungerer v brzku překvapiti grafický svět. Viděli jsme v kanceláři elektrickou samočinnou brzdu, kterou má býti zamezeno jakékoliv poškození stroje, vzniklé zmačkáním archu nebo nesprávným jeho přivedením. Přístrojek konstrukce, jednoduché sice ale důmyslné, zakládá se na zásadě přerušení proudu elektrického, procházejícího ocelovými součástkami stroje, špatným vodičem — nakládaným papírem. — Jakmile totiž arch špatně jest zachycen nebo někde uvázl, tu samočinně pomocí elektromagnetu, vypne se řemenice na volně běžící kolo a na setrvačník přitiskne se velice silná brzda, která způsobí okamžité zastavení stroje. Srdečně poděkoval kol. Mrázek panu Ungererovi za laskavé přijetí a vysvětlení, načež za průvodu inženýra továrny béřeme se zpět, abychom shlédli nakládací aparáty firmy v některé tiskárně, do níž nám továrna opatřila přístup, v činnosti. Ale ještě, než jsme vsedli do tramvaye, musili jsme přijmouti pohostění, uchystané nám v krásné zahradní restauraci. — Přípitek nesměl sice scházet, ale brzy zas seděli jsme ve voze elektrické dráhy na cestě zpět do Lipska.

Tohle Lipsko je podivné město. Kam se obrátíte, tam je pomník! Nejvíc je jich ale na místech, kde roku 1813 odehrála se třídenní strašlivá tragedie, v níž lidská bestie slavila své triumfy — bitva u Lipska. Později ještě zmíním se několika řádkami o hlavním pomníku této bitvy, ale už na této cestě ukazoval nám průvodčí náš několik památníků. U každého se Napoleonovi »něco stalo«.

RECLAM'S DRUCKEREI.

Firma známá německému i cizímu čtenářstvu svou »Reclams Bibliothek« a j. Jak se zdá, stojí si velice pěkně. Alespoň ten palác, zahradami

obklopený, ve kterém umístěna, vzbuzuje v nás, nezvyklých něčemu podobnému, pocity opravdové úcty. A když vejdeme dovnitř, tu se tato ještě stupňuje: Vestibul v přízemí, nádherné schodiště s pěkným bronzovým poprsím zakladatele závodu, konečně i ty chodby a kanceláře, vše k nám velkopansky mluví o naší malosti a chudobě. Byli jsme přijati i zde co nejlépe, a faktoři a ředitel závodu prováděli nás všemi jeho kouty, upozorňujíce na všechny zvláštnosti, jimiž závod opravdu se může honositi. Prošli jsme sazárnami. Jaký to byl sladký pocit viděti německé naše kollegy v potu tváří honit písmenku za písmenkou a moci jedenkráte alespoň dělati »pány« — a jenom se dívat! — Pak jsme shlédli I. strojovnu. Jsou tu tyglovky, stroje illustrační a stroje pro lepší tisky vůbec. Ale opravdu nás překvapili v druhé strojovně, kde nachází se v chodu 56 rychlolisů ve dvou souběžných řadách. Nikde nevidíte mechanický pohyb nakladačky, podávající arch do stroje! Ani jediná hlava není nad strojem! Jak divně působí ten pohled! — Všude apparáty firmy Kleim & Ungerer konají práci s přesností, kterou všichni strojmistři si pochvalovali. Tiskne se tu vesměs se stereotypů, ale — zvláštní věc — závod sám nemá vůbec své stereotypie, pracuje proň písmolijna Rühlova, kamž jsme později také byli uvedeni. Když jsme se nabažili této opravdu zvláštní podívané, nastoupena za vedení ředitele další cesta po závodě. Vedla hluboko do sklepů. Jsou tam vedle kotelny, strojovny s dvěma dvoucylindrovými parními stroji »slušných« rozměrů, místnostmi pro akkumulatory, kniháren atd., též železné komory, kde uschovány poklady závodu: stereotypy všech děl, vyšlých v jeho nákladu. Dvanácte dveří, dvanáct oddělení, a všude plno olověných desek uschovávajících odlitky děl, jich sazbu, pro případ opětné potřeby. —

K doporučení závodu Reclamova navštívili jsme pak písmolijnu

C. F. RÜHL.

Maličký závodek, ale dosti činný. Vydalť poslední dobou několik zdařilých písem, čtverečkové ornamenty a pěkný soubor vignet. Má pěkně zařízenou stereotypii a galvanoplastiku. To jest jedna ze zvláštních věcí, ve kterých v Německu, jak se zdá, za námi dosti pokulhávají. I největší závody nemívají pravidelně své vlastní stereotypie (a když, tedy často jen starou, sádrovou), nýbrž dávají stereotypovati sazbu, jeví-li se toho potřeba, mimo dům, v písmolijnách, nebo v ústavech, zabývajících se výhradně touto prací. Že tato zvláštnost panuje v Německu téměř všude, o tom později přesvědčili jsme se v Norimberce. Ještě zbývá nám chvilka do poledne i vede nás tedy ochotný p. ingenieur ještě ku prohlídce další znamenitosti lipské, do níž už ani jsme nedoufali, že se podíváme, do

DEUTSCHES BUCHGEWERBEHAUS.

Zaujímá slušnou plochu ve středu velkého náměstí. Stavba provedena po anglicku — ve způsobu většiny lipských knihtiskáren a jiných grafických továren — s ušetřením omítky. Jinak působí zvenčí velice pěkně. Zvláště na nás, kteří dosud nesmíme míti ani zdání, že bychom jedenkráte dopracovali se zřízení podobné pokladnice naší práce. Vždyť velikou vymožeností je již ten chudý koutek v Náprstkově museu.

Lipský Buchgewerbehaus je opravdu klenotnicí grafických a papírnických odborů Německa. Jsou tu staré památky: rukopisy vzácné krásy a svěžesti provedení, prvotisky, z nichž mnohé jediné svého druhu, staré stroje od primitivních ručních lisů, až ku prvním nesmělým pokusům o zrychlení a zdokonalení práce, jakož i modernímu vyvrcholení těchto. Provázeni ochotným sekretářem musea a p. ing. z továrny Ungererovy vstupujeme do sálů, v nichž umístěny jsou v pestré směsi stroje knihtiskařské, sázecí, knihařské, výstavka písmolijen atd. Některé nám byly předvedeny v činnosti. Tak hned první, úplně automatická falcovačka »Rotary« firmy Schroeder, Spiess & Gross, kteráž s nesmírnou rychlostí skládá přiváděné archy do třech lomů. Stroj stavěn jest tak jemně, že i náhodné zadrhnutí archu, nebo jen pouhý dotek některé v chodu se nacházející součástky okamžitě jej zastaví. Vedle praktických regálů nové konstrukce stojí primitivní starý dřevěný ruční lis a u okna — kousek starého železa — sázecí stroj Kastenbeinův s rozmítacím aparátem. Před více než 15 lety stroje tyto jako novinka, vymoženost, vítány byly ve velikých závodech. Dnes ovšem geniální vynález Mergenthalerův, Thorneův a Lanstonův zatlačily je úplně. Jsou tu jen jako památka své doby, jako památka neustálého snažení se lidského ducha po lepším a lepším. — A nedaleko nich opět moderní stroj litografický, jakož i knihtiskařský rychlolis, opatřený Koenigovým nakládacím aparátem, u něhož práci přiváděcí vykonává celý systém tkanic. Je tu výstavka Schelterovy firmy se stroji »Phönix« a sbírkou vzorníků, starý rychlolis, dřevěný lis ruční, vedle něhož hned vystavuje firma Preusse & Co. své papouškově zbarvené stroje knihařské, sousedíc se stroji fy. Brehmer & Co. — Je tu také skvělá exposice závodu Krauseova se stroji a modelem celého závodu. — Pak jdeme o patro výše. Jest tam museum prvých památek tiskových i rukopisných. Ve skříni nachází se tu modely lisu pro měditisk, prvého rychlolisu, jakož i moderního jeho nástupce. Na všech těchto modelech možno pracovati. Jsou tam vloženy miniaturní formy a jich

otisky. Přicházíme ku skříním, kde uschovány jsou chlouby musea — vzácné rukopisy a neméně cenné prvotisky. Půl millionu marků ceny má všecko to, co zde ze vzácnějších antiquit vystaveno. Je tu Gutenbergova 42 řádková bible s krásnymi miniaturami, jichž barvy vzdor staletím, jež přetrvaly, zůstávají stále svěží a netknuté. Zde bezděky se ptáte, jak asi připravovány byly barvy pro tyto umělecké zázraky. Než marně, to tajemství vzali s sebou do hrobu jich původcové a dnes jen s němým obdivem díváte se na ty nádherné svěží tóny. Nemenší vzácností jest list 60 řádkové bible. Má cenu 20.000 Mk., poněvadž existují jen dva exempláře na světě. A jiné a jiné prvotisky jsou zde ze všech měst Evropských. Celý velký sál jest jim věnován. Jsou tu práce Alda Manutia, tisky basilejské, z nichž jeden s obrazy, pravým zlatem zdobenými a jiné. Jsou tu i knihy bibliofilské. Jednou ze vzácnějších sest kniha »Nibelungen«, tištěná říšskou tiskárnou německou ve foliovém formátě s nádhernými obrazy a písmem, jediným svého druhu. Tisky Morrisovy, hollandské francouzské a j. doplňují oddělení. Jdeme dále. Zde jsou výstavky vzorků písmolijen, továren mosazného materiálu, graveurů, kdež vystaveny ukázky vazby ražené, mezi nimi značný počet českých, pro pražské vlastenecké nakladatele provedených, papíren, továren na barvy, galvanoplastik. Dále jdeme sály, kde vystaveny vazby, kartonáže a mapy. Jak ohromné asi jsou ty stroje, na nichž možno prováděti mapy těch rozměrů, jaké jsou zde vystaveny. A dále zas knihařské typy firmy Koch v Magdeburce, nádherná sbírka písem, poskytujících výběr nejdokonalejší. Konečně pak výstava reprodukčních závodů, kdež čestné místo zaujímá pražská firma Husníkova. Její sbírce vévodí Liebscherův, Kočím vydaný »Žižka na válečném voze«. Nějak zamračeně shlíží ten slepý hrdina se svým palcátem z povýšeného místa, které mu zde vykázáno. — Letmou prohlídkou nabyli jsme alespoň pojmu částečného o sbírkách zde chovaných, ještě jsme si koupili pohlednice, kde zobrazen dům i vnitřek jeho a poděkovali srdečně průvodci našemu. Pak k obědu. Odpoledne čeká nás návštěva v písmolijně.

NUMRICH & CO.

Uvítáni v kanceláři velice přívětivě prokuristou firmy p. Leubnerem, podepsali se všichni účastníci na připravený již arch, opatřený hlavičkou našeho spolku (českou), který firma již pro nás připravila. Mezitím jsme obdrželi tiskopisy s novinkami závodu, prohlíželi vystavené vzorníky a obdivovali se novince, zhotovované závodem: alluminiovým (hliníkovým) písmům, jichž litery nám byly ukázány. Jsou nesmírně lehké, jako vše, co z tohoto kovu se vyrábí a při tom stejně trvalé i ve stejné ceně jako písma mosazná. Po podepsání rozdělena výprava na dvě části a nastoupena prohlídka závodu. První ovšem byly dílny na výrobu mosazných linek. Na tyto může býti závod právem hrdým. Již sklady připravených mosazných prutů nastříhaných a čekajících svého zpracování representují slušné kapitály. Všecko skorem, čeho na linkách jest třeba upraviti, děje se stroji konstrukcí vesměs jak jednoduchých, tak důmyslných. Ruční práce zaujímá zde místo co nejpodřízenější. A jest zajímavou ta práce strojků, řezajících obrazce do mosazných pásků, upravujících tyto do žádoucí výšky, přeřezávajících a obrušujících je v určité délky a všecko to s přesností takovou, že ruční prací, nebylo by lze jí dosáhnouti. Procházíme krásně zařízenou písmolijnou, kde řady strojů moderní konstrukce chrlí spoustu písma, procházíme dílnami, kde upravují se ulité již mosazné a hliníkové typy, zbavujíce se přílitků a nečistoty. Jednou z dalších specialit závodu, jest výroba typů notových. I u těch zavedena v době poslední novinka, že totiž pouze hlavičky, tedy jen vlastní notové obrazce, lijí se z olova, kdežto linky jsou mosazné. Ještě shlédneme skladiště matric, rovněž zabezpečené kolika zámky proti každému nebezpečenství. Jaké to jmění uschováno zde v řadách až do stropu sahajících regálů, plných kasiček s hotovými matricemi! Konečně navštěvujeme i slévárnu mosazných a hliníkových písem. Není právě v činnosti. Také bychom ji nemohli ani pak shlédnouti. Vyvíjí prý roztopená mosaz strašlivý, až bílý žár, kterým na nezvyklého »nepříjemně« by působila. Ale ukázali nám připravené formy (matrice), zhotovené na způsob kadlubů, jichž užívá se při lití železa. Také odlévání liter děje se tímto způsobem. Vždy z modelů několika liter utvoří se v kadlubu hlinou naplněném matrice, načež po vyschnutí téže vyjme se model litery a utvořená dutina vylévá se roztopenou mosazí neb alluminiem. Slévají se tímto způsobem i velké stupně písem psacích a obrábějí pak s touže přesností, kterou vidíme u psacích písem litých v olově. Ještě pak navštívili jsme domácí tiskárnu a sazárnu. Sazeč má zde časy. Na obyčejném kvartu vzorků novinek domu sází několik neděl až dosáhne práce dokonalé. A tiskař hraje si se vším také tak.

Srdečně poděkováno pak v kanceláři našim průvodcům, i p. prokuristovi, který každému účastníku na rozloučenou doručil ještě sáček s jemnými doutníky, jak pravil »als Zurichtung«, a doprovodil nás až ku stanici elektrické dráhy. Ještě jednou díky a jedeme k jedné z nejzvláštnějších podívaných, jakou Lipsko má. Již výše zmínil jsem se o velikém počtu památníků na místech, kde r. 1813 poražen byl Napoleon I. To jsou ale jen hračky. Na hlavním dějišti bitevním

vzniká pomník, který má býti vyvrcholeným symbolem rozpínavých snah germánských, více, než pomníkem vítězství spojených národů. Nad rovy tisíců francouzských, německých a slovanských vojínů vypíná se druhá babylonská věž,

VÖLKERSCHLACHTDENKMAL.

V krvi jsou její základy a krví placena ohromná stavba. Není dosud hotova. Síť lešení, obdivuhodného již svojí stavbou ji obepíná. Ale v dnešním stavu dává tušiti budoucí svoji podobu, a dole některé vlysy napovídají už její účel. Heslo německého císaře »Gott mit uns« tesáno nad hlavou nejnovějšího patrona všeněmců, biblického archanděla Michaela, který plamenným mečem rozhání orly, symbol Francie. — — K obrovité haldě kamení povede z Lipska 40 metrů široká silnice, vroubená čtyřmi řadami dubů. Před pomníkem pak zřízeno bude umělé jezero a v jeho vlnách odrážeti se bude celá stavba, jejíž výše bude tím zdánlivě zdvojena! Ještě jednou z vyvýšeného místa u pomníku rozhlédneme se po bojišti, kde roztroušeny jsou hřbitovy vojáků, kteří tu »mřeli, nevědouce zač«. —

Jedeme zpět do města a dlouho ještě z plošiny vozu vidíme obrovitou stavbu, odrážející se příšerně na krvavě zbarvené obloze.

Ve čtvrtek 26. srpna, v poslední den našeho pobytu v Lipsku, ráno už jedeme zase do předměstí. Zase za 10 pfeniků a to hodný kus cesty. Více než půl hodiny trvá naše jízda. Všude podle trati elektrické dráhy továrna za továrnou rozměrů u nás vzácných. — Konečně jsme u cíle.

TOVÁRNA BAREV BERGER & WIRTH.

Závody této společnosti representují závratné kapitály. Je jich celkem osm. Továrna v Lipsku je kmenovou, ostatní jsou závody filiálními. V Lipsku zaměstnáno jest v továrně přes 200 dělníků. Tedy na závod, který *strojově* co nejdokonaleji jest zařízen, počet značný. — To předesílám jaksi předem. V Drážďanech líbila se nám útulnost, přívětivost a praktické zařízení závodu Gleitsmanna, zde pak obdivujeme se obrovské rozloze továrny, její výrobě i zařízení, jež ztěžka hledalo by sobě rovna! Uvedeni do kanceláře jednoho z majitelů závodů, byli jsme přivítáni způsobem co nejpřátelštějším. Oba šéfové, starší pánové, vyslovili své potěšení, že také jednou české interessenty vítají ve svých závodech. Předložili nám ku podpisům pamětní knihu závodu, kde s hrdostí na prvém listě ukazovali nám podpis nebožtíka saského krále Jiřího. Za ním hemží se to podpisy návštěvníků všech národů i zemí. Jsou tu podpisy Francouzů, Angličanů, Rusů, Japonců, Bulharů, Číňanů, Turků a kdo ví, kterých ještě pronárodů. Českých podpisů tu ještě nebylo a tak jsme se všichni slavnostně po česku podepsali.

Potom nastupujeme prohlídku závodu. Nevedl nás odborník, dostali jsme za průvodčího p. Dra. Lorenze, který také býval v Praze a Prahu zná. Proto nebyla obchůzka po závodě upravena dle postupu výroby, ale dle toho, jak jsme právě kam přišli. Nebylo to však méně zajímavé. — Závod, který pracuje s tak obrovitými prostředky finančními, přirozeně také více vložiti může do provozování a proto pan doktor, hrdý na rozsah i výkonnost závodu, v jehož svazku se nachází, vedl nás ku výrobě která poskytuje sice produkty nejdokonalejší, ale z materiálu velice drahého. Jsou to červené barvy. Čtyři tisíce různých odstínů vyrábí závod. Z nich karmín, k jehož zhotovení třeba jest nesmírného množství malých mšic, červce nopálového (5 milionů živočichů dá teprve 10 kg.). Takto vyráběná barva jest přirozeně ovšem také drahou. Dále výroba rumělky, barvy, která zhotovuje se sloučením síry se rtutí a jejíž sloučeniny rovněž vyžadují značných nákladů. Vždyť 1 kg. rtuti stojí 10 mk. A továrna objednává ji na vagony. Takový vagon representuje slušnou už sumu, 60.000 mk. Při dobrém chodu závodu zpracuje se denně několik metr. centů rtuti. — Zařízení laboratoří této továrny jest nanejvýš dokonalé. Pro každou barvu základní jest zvláštní laboratoř, kde chemikové pracují výhradně s jedním typem základním, tvoříce z něho dalšími pokusy tisíce nuancí nových. Jdeme dílnami, kde v nesmírných řadách kádí a nádržek odbývá se týž proces, jejž popsali jsme již u kapitoly o továrně Gleitsmannově. Jsou tu lisy, sušírny, vše tak veliké, že nestačíme se obdivovati. Za 7 hod. práce vyrobí se 24000 kg. barevného těsta, z něhož sušením se získá 14000 kg. barvy kusové. Jdeme parními sušárnami, oddělením, kde mlýnky zvlášť konstruované rozmílají sušené barevné kousky na jemný prášek, z něhož teprve vyrábí se barvy. Odpočineme si trochu v dělnické kantině, kde nám průvodčí náš podává vysvětlení o sociálních zřízeních závodu. Není zde sice té obdivuhodné čistoty, kterouž jsme viděli u Krausů, snad už to nese s sebou povaha celé práce, ale přece jenom dobrá vůle jest zde viditelnou. Mnohé zde jest novinkou, kterou dosavad jsme neviděli: Tak hned zařízení, že každý dělník obdrží svůj oděv pracovní od závodu, který také svým nákladem obstarává jeho čištění, že obdrží dřevěnou obuv pracovní, že se *musí* dvakrát týdně v době pracovní (má vyměřeno 20 minut) koupat v koupelně závodní, kde obdrží svůj ručník, mýdlo atd., atd. Jsou tu šatny pro dělníky, skřínka o dvou odděleních, jídelna, kde levně se může dělník stravovat a kde »abstinenti« obdrží za 1 pf. půl litru černé kávy studené neb horké k občerstvení, »neabstinenti« pak za 8 pf. 1/3 litru mnichovského piva. Dělník musí každých 14 dní k lékařské prohlídce. V důsledcích toho vykazuje prý nemocenská pokladna zá-

vodní velmi málo nemocných, neboť způsobem tímto potlačí se nemoci již v zárodku. Pracovní doba je 9hodinná, ale s přestávkami pro svačiny dopoledne i odpoledne. Před jídlem musí se každý pracovník umýti. Dělníci po 30 roků v závodě zaměstnaní obdrží plnou pensi. Tázali jsme se pana doktora, proč žádná z německých továren barev nezakládá filiálky v Čechách. Pravil, že pro nákladnost zařízení nevyplatilo by se v takové blízkosti zřizovati továrny nové. Clo jest velice nízké a Lipsko nachází se v poměrné blízkosti rakouských hranic, takže ani dovoz není drahým. Ještě jsme prošli parní prádelnou, kde pere se dělnické prádlo na strojích, které všecky stačí obstarávati jediný dělník. Pak zase vrátili jsme se ku prohlídce vlastních továrních místností. Shlédli jsme dílnu na opravy strojů, truhlářství, bednářství, kdež všude pracuje se výhradně pro potřebu závodu. Jednou z velice zajímavých odvětví výroby jest vaření kobaltu (modré barvy). To děje se v budově zvlášť konstruované, s vlastním topením. Aby kobalt se rozpustil, třeba jest teploty 1500° Celsia. Dělník, který zde pracuje, chrání ruce i obličej proti obrovskému žáru. Ruce má pokryty asbestovými rukavicemi. Když otevřel dvířka pece, tu žár z ní sálající až zarážel i nás, kteří stáli jsme opodál. Pak jsme prošli strojovnami, místnostmi pro akkumulatory, a vešli do dílen pro výrobu černých barev. Jsou tu krásné stroje počtem 40, které rozměry svými vzbuzují obdiv. Vyrobí denně 35 q barvy. Zde trou se jen černě všeho druhu. Od barev rotačních až k nejjemnějším illustračním. Odtud jdeme do dílen pro vaření fermeží. Cestou shlédneme hasicí zařízení, zajímavé svou praktičností i jednoduchostí, druhou strojovnou, kde motor na nassávaný plyn o 120 HP pracuje tiše, vyráběje si potřebný plyn sám z odpadků továrních a obstarávaje tak levný a užitečný pohon závodu. Pak jdeme do skladišť hotových barev. Zde nahromaděno hotových výrobků za statisíce marek. Barvy jsou rozděleny dle odstínů a ceny. V přiléhajících místnostech nacházejí se sklady nádob na barvy. Jeden sál s plechovkami, druhý s nádobami dřevěnými. Jsou to úžasné místnosti a čisto a žádný nelad. Jsou prý tu zaměstnáni výhradně vysloužilí vojáci zvyklí kázni a pořádku, jak si náš průvodčí přichvaloval. A zas dále jsou skladiště barevného prášku, dílny na tření pestrých barev tiskových, kde úžasné řady strojů nacházejí se v činnosti, expedice, kde 56 úředníků zaměstnáno jest výpravou hotových produktů, dílny na válcovinu a lití válců s řadami matric válcových od nejrůznějších typů strojů: malého rychlolisu až ku moderní rotačce. Jsou tu i ohromně dlouhé válce pro americké rychlolisy — také v amerických rozměrech, lijí se tu také válce pro stroje, které tisknou na linoleu a voskové plátno. Aby se válcovina nemusila rozřezávati, leje se ve formě malých čtverečků, jen slabě mezi sebou spojených, které se snadno trhají. Ukazovali nám několikero druhů massy, z nichž zvláště *bílá* massa »Viktoria« a velice tvrdá, úplně černá massa pro kraje tropické schopná vzdorovati i úpalu rovníkového slunce, znásobňovanému vzájemným třením ve stroji, nás zajímaly. Pak jsme navštívili jednu z četných laboratoří. Výše již zmínil jsem se, že každá barva základní má zde vlastní laboratoř, kde konají se zkoušky a pokusy výhradně s touto. Nejvíce zkoušek dají barvy červené, kde nutno neustále zvyšovati jich intensitu i světlovzdornost, a nejvíce práce fysické stojí barvy modré. Jak se vyrábí modř kobaltová zmínil jsem se výše. V laboratoři viděli jsme tyglíky na zkoušky, s t. zv. milorkou. Ač zhotoveny jsou z ohnivzdorné hlíny, přece ani ta neodolá strašlivému žáru, jemuž nutno barvu vydati a jest zajímavým shlédnouti znetvoření, které mu žárem podlehly na povrchu svém. Ještě jsme prošli laboratoří pro červené barvy, kde vysvětlen nám rozdíl, který často povstává i v nejzákladnějších druzích červeni z nepatrných chyb při výrobě. Jednou takovouto chybou jest na př. u karmínu způsob, kterým usmrceny byly mšice, z nichž barva se vyrábí. — — Pak navštívili jsme laboratoře, kde provádí se zkoušení pevnosti barev oproti světlu, a jako poslední oddíl naší obchůzky navštívili jsme domácí tiskárnu. Jsou tu všecky druhy strojů: pro knihtisk, světlotisk, litografii, měditisk. Jich výrobky jsou ze vzorníků závodu dostatečně známy, takže nebude třeba, bych o nich se znova zmiňoval. Zde obdržel každý v upomínku pěkný tovární reklamní kalendář a crayon. Na to v přijímací kanceláři, kam znova jsme byli zavedeni, poděkoval kol. Mrázek za ochotu panu Bergrovi co nejsrdečněji. Po chvíli zas už jedeme tramwayí do vnitřního města. Odpoledne, po obědě máme poslední návštěvu: prohlídku Mäserova

TECHNIKUM FÜR BUCHDRUCKER.

Jediná ze *škol* odboru našeho, kterou mohli jsme za pobytu svého v Německu shlédnouti, neboť v král. Akademii se právě nevyučovalo a prohlídka nebyla nám povolena vzdor dvojité intervenci.

Jdeme tam už značně znaveni a za neustálého drobného deště, který kazí nám veškeru náladu. Mäserova škola umístěna teprve od nedávna v nové výstavné budově. Všecko zde čpí novotou; ani snad není ještě vše v dokonalém pořádku. Hlavní přijetí naší výpravy stalo se ve velké posluchárně, kde uspořádána byla malá výstavka prací závodem zhotovených a jmenovitě těch, jež byly ryty v Mäserových deskách. Některé z nich skutečně zaslouží obdivu. Ale těch jest dost málo. Zdá se mi, že závod, resp. jeho pracovníci, ve snaze, aby dokázali možnost všestranného upo-

třebení desek, upouštějí až příliš často od nejzákladnějších pravidel a požadavků opravdového krásna. — Pan Mäser sám proslovil delší řeč, poukazuje na účel závodu, význam odborného vzdělání jak pro pomocnictvo, tak i budoucí majitele knihtiskáren, jichž výcviku závod jeho po většině jest věnován. Po přednášce vysvětleny nám ještě faktory závodu některé speciální ukázky prací závodních, načež nastoupena obchůzka po závodě. U Mäserů jsou na svůj ústav velice pyšni. Každé chvíle připomínali nám jeho rozsah a se zvláštní hrdostí upozorňovali na různé techniky, které prý užívá nyní i král. Saská Akademie. Ne tak vážně, jako učitelé chápou však úkol závodu jeho žáci. Ukazoval nám p. Mäser obálku na »Vorlagen für Tonplattenschnitt«, kde některý podařený žák pěkně jej zkarikoval v posici rytce do desek vlastní výroby. — Strojově zařízen ústav velice pěkně. Viděli jsme tu stroj na tisk tramwayových lístků, maličkou dvoubarevnou rotačku, a dosti jiných novinek odboru. Prošli jsme sazárnami v I. patře, kde jsou učební dílny, jakož i sazárnou v přízemí, kde pracují pomocníci na pracích zakázkových, strojovnami, které zrovna nemohou býti nazvány vzornými, knihárnami atd. Všude všecko jaksi nehotové. Není zde toho pořádku, který včera viděli jsme u Reclama. Také na nás dosti nepříznivě působilo to, že čím dále od našich hranic považují nás říšští Němci pomalu za barbary. Každou i sebe nepatrnější věc, která přeci rozumí se sama sebou, vysvětlují s takovou profesorskou důkladností, jako bychom o ní neměli vůbec ponětí. Myslím, že to bude musit býti zase jen naše »Typografie«, která chopí se toho, aby cizině ukázala velikost a výši našich snah i vykonané práce, aby alespoň odborníci dovedli učiniti si pojem o tom, že i u nás v Čechách jsou závody vzorně zařízené, které provádějí práce, ke kterým mnohý ze závodů německých jistě s hrdostí by se mohl hlásiti.

Za neustálého děště prohlížejíce ještě některé památky, jdeme na poslední večeři v Lipsku. Loučíme se tu s kol. Kalábem, Poupětem a Samcem, kteří odtud nastupují zpáteční cestu do Prahy. Čeká nás hodný kousek cesty.

V 8 hodin večer odjíždíme. Úslužní nádražní zřízenci, kteří považovali nás za Švédy, uprázdnili nám tři kupé v přímém voze, takže nebylo nutno v Hofu přesedati. Chvilku ještě slyšeti je různé vtipy i veselé poznámky, ale pak vše ztichne. Sedm hodin cesty nás čeká a každý na své lavici zařizuje se co nejpohodlněji.

Ve 2 hodiny začínám budit jednotlivé spáče. Jde to ztěžka. Venku prší a chladno jest citelné. Konečně! Ve $3^1/_2$ ráno kráčíme již nekonečnými podzemními chodbami norimberkského nádraží. Ve vestibulu čeká nás, vzdor tak pozdní hodině, obětavý krajan Kratzer. Nese smutnou zvěst. Nebylo možno zajistiti předem noclehy. Zítra přijede do Norimberka Zeppelin III. A dvě ta slůvka »Zeppelin kommt« stačí, by veškery hotely rázem byly nabity, všecky pokoje obsazeny za ceny vyšroubované do neslýchané výše. S malou nadějí kráčíme tedy v neustálém dešti do tmy, do města. V matné záři svítilen vystupují před námi obrysy jednotlivých domů a klikaté ulice, dláždění, osvětlení, všecko to připomíná nám naši Prahu, starou, malebnou, jak za mlhavých nocí ji vídáme.

Konečně docházíme k hotelu, kde doufá náš průvodce nalézti nocleh. Zvoníme, čekáme; vše obsazeno. — A znovu vydáváme se na pouť. Ještě jednu naději má soudruh Kratzer. Také jej nezklamala. Asi ve 4 hod. ráno jsme konečně rozděleni v pokojích starobylé budovy »Historischer Hof« v Neuegasse, kdež umístěny spolky a organisace strany soc.-dem. v Norimberce. Mnoho pohodlí při tom na rychlo sehnaném noclehu sice nemáme, ale jen když je to! Spíme, jako by nás do vody hodil.

Některým se ještě v osm hodin ráno nechtělo z postelí. Ale ti, kdož vstali (bylo nás jen málo), díváme se z oken na tu malebnou směsici starobylých střech, přístavků, domků, všecko to, co Norimberští s takovou péčí opatrují, co tvoří tu originální půvab a co jest hlavním zdrojem jich příjmů, tvoříc největší přítažlivost města. Znenáhla trousíme se dolů k snídaní a po ní ven. Znovu plni obdivu pohlížíme na malebné okolí. Historischer Hof, kdež jsme noclehovali, jest sám o sobě cennou památkou historickou. Původně pocházel z r. 1333. Nynější podoby dostalo se mu r. 1500. Má krásné nádvoří s arkádovými pavlačemi kolem, s nádherně tesanými sloupy i gotickými výplněmi. A to je jen kousek Norimberka, maličká složka té poesií dýšící kamenné směsi. Díváme se venku, před domem, na pouliční život. Vše dnes jaksi sváteční. A každé chvíle některá z hlav obrátí se k nebi a oči pátravě hledají, zdaž už neletí ten, kterého dnes čeká celý Norimberk, přeplněný zvědavými cizinci. Kolem utíká roznášeč novin. Vtiskne mi do ruky »Extrablatt zum Zeppelin-Tag in Nürnberg«, který se dnes rozdává zdarma a zas spěchá dál! — Jiný lid, jiný mrav. U nás by ho za rozdávání novin zdarma zavřeli. —

K deváté hodině dostavil se k nám do restaurace krajan náš, malíř Šmath. Veselý sympatický človíček. Pravý bohém zevnějškem i jednáním. Za jeho vedení nastupujeme cestu městem k Zeppelinovu přístavišti. Norimberk je krásný. Každý ten dům, kostel, kašna, každý ten kámen mluví k Vám svou řečí. Vždyť mnohé zde již sta let.

Zatím ale nemáme ku prohlížení času. Jsme téměř neseni davy lidu, spěchajícími vesměs jedním směrem: k Zeppelinovu přístavišti. Zeppelin

má v Norimberce přístav na jednom ze dvanácti rybníků, t. zv. »Dutzendteiche«, kolem nichž rozkládala se před časem výstava. Od včerejšího odpoledne jest již obsazen vojskem a kolem tísní se davy lidu neustále se pohybující, a zvětšující novými davy od města se hrnoucími. Jsou dnes dvě slavnosti. Přijede Zeppelin a počíná slavnostně t. zv. Volksfest, slavnost truňku, na který si bodří Bavoráci tolik potrpí, obřadnou »Bierprobe«. Tedy více než dosti příčin, aby město obráceno bylo vzhůru nohama. My dali jsme se také unést všeobecným tím nadšením a vzdor přemlouvání našeho průvodčího vydrželi jsme v očekávání Zeppelina státi tři hodiny v dešti u rybníka. Pak ale šli jsme k obědu.

Odpoledne jsme se rozdělili ve dva oddíly. Jedni s kol. Mrázkem v čele jedeme do továrny Kempeovy, druzí s p. Šmathem raději obdivují se krásám města. Poněvadž nacházel jsem se mezi těmi, kdož navštívili továrnu

»KEMPEWERK«,

kde staví se co specialita apparáty pro stereotypii a veškeré její příslušenství, nemohu zevrubněji zmiňovati se o městě samém, kdež shlédli jsme po návštěvě továrny jen znamenitější památky.

V továrně Kempeově byli jsme očekáváni a přivítáni oběma majiteli velice přívětivě. Celá řada zřízenců byla nám ihned k službám. Závod má ve zvláštním velikém sále výstavku všech výrobků svých. Hlavní náš interess upoutaly ovšem stroje a přístroje pro moderní stereotypii, jakož i obrábění olova. Byly to zvláště velké tavící kotle na olovo pro rotační stereotypii s přímým vyváděním tekutého kovu, kde netřeba lžící jak dosud se děje nabírati. Získá se tím značně na čistotě odlitku. Menší aparáty s přímým namontováním tavícího kotle ku přístroji odlévacímu jiné opět dle staršího způsobu konstruované vše předváděli nám v činnosti. Obdivovali jsme se zvláště u velikého apparátu, o němž výše jsem se zmínil, rychlému roztavení kovu. Zařízen jest na topení plynem s tak výhodným sestavením plamenů že v pěti minutách cetý obsah kotle jest roztaven a schopen odlévání. Firma staví dále rychlolisy, apparáty obtahovací, z nichž zajímavými jsou ony, jež po způsobu rychlolisů konstruovány, ale v pohyb uváděny ručně, klikou. Hodí se též dobře pro tisk menších nákladů, jako plakátů a j., kde příprava na velkých strojích není v nijakém poměru s výší nákladu. Své doby hotovila firma též rozlévací aparáty pro sázecí stroje »Linotyp«, které měly odstraniti dosud užívané roztavování upotřebené sazby a slévání olova do cihel, které opět v kotlíku stroje se roztavují. Aparát sestávající z kolmo postaveného obdélníku, který naplní se sloupcem upotřebené omyté sazby, namontován jest ku krajnímu výstřednému kolu »Linotypu«. Při každé obrátce, která koná se současně s odlitím nové řádky, se otevře pákou opřenou o výstředník spodek aparátu a vypustí do kotlíku řádku upotřebenou, takže úbytek kovu, vzniklý odlitím řádky nové, okamžitě jest nahražován vpadnuvší řádkou upotřebenou. Myšlenka zajisté dobrá, ale pro závody které pracují s různými šířkami sazby, aparát se dosud nehodí. Ještě jiné zajímavé stroje shlédli jsme v činnosti. Zejména jsou to stroje k obrábění olova anglického systému a původu tak zvaného »Buldogg«. Jsou spojením několika strojů, které buď současně neb jednotlivě dají se uvésti v činnost: okružní pila, hoblík, frésovačka atd. Opravdu pěkný jest pohled na práci těchto ocelových hraček, na nichž lze kovové desky nejen řezati, hoblovati po stranách, ale i brousiti na povrchu a vybroušené pak pomocí frésovačky s jemným neb širším dlátkem zpracovati. I dosti nezručný pracovník, jakými jsme byli my, s velikou rychlostí vybírá jimi různé ornamenty a to nejen přímočarné, ale i oválové, všech možných křivek, ba i plakátové litery a j. lze na nich vyráběti. — Prohlédli jsme ještě dílny, domácí tiskárnu a právě když kráčeli jsme chodbou ku kancelářím přiběhl udýchaný praktikant, zvěstuje p. Kempemu: »Zeppelin«! Usmívavý majitel závodu, kterému byl již kol. Mrázek řekl, že k vůli návštěvě jeho závodu vzdali jsme se pro nás tak zvláštní podívané, zval nás okamžitě nahoru, na půdu. Vzdor únavě, vzdor celodennímu chození přeběhli jsme v kratičké chvilce schody do III. patra domu. Už zas nás chytilo to všeobecné vzrušení! — — Přítomní již úředníci uprázdnili nám ihned tři okénka. Kolem na střechách všude již plno lidu. Hezkou chvíli vyhlížíme jíž marně. Na bělošedé mraky zatažené obloze dal se ztěží jen rozeznati sněhobílý bod — Zeppelinova vzducholoď. Jest bezvětří, neprší jíž a vzdušný kolos rychle blíží se městu. Vůčihledě se zvětšuje! A již jest nad Norimberkem. Několik vzestupů a sklonů, pak dvě kruhové objížďky ve vzduchu a již bělostný obr se snáší k zemi. Chvilku jen trvala ta podívaná. Kolem na střechách továren a domů všecko jásá, mává šátky a křičí, jakoby mohli je na vzdáleném kolosu slyšeti. — —

Jdeme dolů. V kanceláři jsme poděkovali majitelům závodů a ubíráme se k městu. Musíme si je ještě prohlédnouti, abychom nezůstali za druhou částí naší výpravy, která zde výhradně jen městu se věnovala. Tak procházíme ulicemi starého Norimberka, obdivujeme se krásným studnám, jichž tvůrci dávno, po staletí již odpočívají, ale jich díla dosud v nepomíjející kráse mluví k potomstvu svou řečí věků. Viděli jsme t. zv. »Bratwurstglöcklein«, staletou hospůdku, nalepenou na starobylém kostele, jejíž pověst je taková, že před několika lety

prodal ji její bývalý majitel *za 175.000 Mk!* Říká se o ní, že kdo nebyl v »Bratwurstglöcklein«, nebyl v Norimberce. — — Shlédli jsme dále dům slavného rodáka norimberského Albrechta Dürera, malíře, ryjce a tiskaře, po sta let již neporušeně zachovávaný, a jiné a jiné památky, načež odebrali jsme se do hradu. Nádvoří, z nichž bylo lze viděti na přístaviště Zeppelinovo, přeplněna byla lidem. Za to ve vnitřním hradě bylo ticho. Navštívili jsme věž, v níž nachází se pověstná studna 125 *m* hluboká, obývací pokoje hradní, v nichž občasně bydlí členové dynastie bavorské a kde i německý císař a i mnozí z jeho rodiny několikráte byli hosty. Staletý nábytek zachován zde v neporušené svěžesti, krby, kamna s krásnými ozdobami, lustry, všecko zde tak jak před staletími. V tom ohledu byl Norimberk šťastnějším nežli Praha. U nás, kdo přišel, tak bral. Mnoho toho nezbylo a co přece, to nynější »rozumní a moudří« konšelé na radnici rozbijí sami. — Z obývacích pokojů hradu — kdež plno nádhery, — jdeme do věže, kde uchovány jsou mučírny středověku v neztenčené hrůze. Všecky strašlivé nástroje, které lidská bestie vymyslila na trápení a mučení, jsou zde zastoupeny u výběru nejhojnějším. Vrchol všeho jest nahoře v nejvyšším patru věže. Je to vězení pro zemězrádce. V středu síně bez oken postavena klec ze silných železných prutů, nízká, úzká. Jen sedátko je v ní. A na něm přikován sedával provinilec, čekaje mučení a soudu. Smrt byla jediným východiskem odtud. Ale smrt strašlivá. Čekala jej — železná panna. Také jsme ji viděli. Ženská postava v středověkém kostymu nadživotní velikosti. Rozveřeme-li její plášť, objeví se vnitřek. Všude bodce dlouhé, ostré jako dýky. Odsouzenec postaven do vnitř, kat zavřel a celé tělo probodáno strašlivými hřeby. Ne však tak, aby smrt nastala okamžitě. Dlouho trápil se nešťastník. Pak otevřen spodek a tělo sřítilo se do podzemí, kde na skalách rozdrceno a vodou odneseno. Ani památka nezůstala z odsouzence.

Vzrušeni opouštíme strašlivé místnosti a jdeme zpět do města. Ještě některé památky, z nichž tak zvaný Sebalduskirche, kde křtěn byl Václav IV., syn Karla IV., vydavatel Kutnohorského dekretu, a již zase jsme v naší hospůdce. Druhá část naší výpravy už tu čeká. Při večeři navštívil nás ještě soudr. Kratzer. Velice intelligentní dělník z elektrotechnických továren Schuckertových. A bystrá hlava! Mnoho nám pověděl o poměrech našich krajanů v Německu. Zmiňuji-li se již o továrnách Schuckert & Co., které v Norimberce mají hlavní své závody, nesmím opomenouti, že tyto získaly své doby německé patenty sázecího stroje »Elektrotypograph«, který měl zatlačiti veškeré dosud užívané systémy svou výkonností i lácí. Vzdor však ohromné reklamě nevešel stroj vůbec v užívání a továrny záhy vzdaly se jeho výroby. Doprovodil nás s panem Šmathem na nádraží a v 9.39 večer po srdečném rozloučení odjíždíme do Augsburgu.

V 11·32 měli jsme býti na místě. Ale nešťastná náhoda zase si s námi zahrála. Na lokomotivě našeho rychlíku stala se jakási nehoda, takže s nouzí dovlekla vlak do vesnické staničky. Dvě hodiny musili jsme čekati na nový stroj a teprve ráno o $^1/_2$2 dojeli jsme do Augsburgu. Plni starostí vycházíme z nadraží. Nebylo by ničím příjemným, v neznámém městě v pozdní hodině hledati nocleh pro tak četnou společnost. — Jak vděčni jsme byli, že i zde čekali nás s krajní trpělivostí obětaví naši soudruzi Skála, Ptáček a Šusta, kteří noclehy nám již zamluvili. Tím vděčnější, že všichni byli ze vzdálených předměstí a v nepohodě konali dosti dalekou cestu. A tak usínáme v krásných pokojích hotelu po dvou probdělých téměř nocích. —

Ráno ještě drobně prší, ale v restauraci čeká nás již náš průvodce, augsburgský kapelník soudruh Ptáček. Před 9. hodinou jsme již na cestě do jedné z největších továren Německa.

STOJÍRNA »AUGSBURG«

chvalně známa v kruzích odborných zejména a to strojmistrů a jistě právem. — Její stroje pracované i pracující s největší přesností a dokonalé, získaly jí pověst přímo skvělou. Stavějí se v Augsburgu nejen rychlolisy, rotačky, a nejnověji stereotypní aparáty, ale i parní stroje a motory plynové, chladicí, zimotvorné stroje pro továrny na umělý led, pivovary atd.

S úžasem prohlížíme ohromnou rozlohu závodu, tvořícího celé malé město. Na pět tisíc lidu jest zde zaměstnáno.

Uvedeni do přijímací kanceláře podpisujeme nejprve všichni revers, kterým vzdáváme se pro případ úrazu jakýchkoliv nároků na odškodné se strany továrny. Pak za vedení jednoho z mistrů nastupujeme k prohlídce dílen. Prvou jest obrovská modelárna o dvou odděleních nejnovějšími stroji opatřených. Dále montáže parních strojů. Zde hotoví se ohromné kolosy pohánějící zámořské velké parníky a silné malé stroje pro lodi torpédové. Pojezdný elektrický jeřáb o 10 tunách síly »roznáší« tu massivní ohromné součástky jejich do strojů obráběcích. Také tyto stavěny jsou v úctyhodných rozměrech. Na jednom soustruhu zpracovávali právě hřídel parního stroje 900 *mm* celkového ⊓|_⊓|_|⊓ průměru, 10 metrů dlouhý z Kruppovy ocele. V sousedních soustružnách se zpracovávají ostatní součástky parních strojů, veliké stroje vrtací upravují vnitřky jich cylindrů a jiné a jiné. Nejtěžší a nejpřesnější práce vykonávají zde vesměs stroje. Tak stroj na výrobu šroubových matek, který z vložené šestihranné ocelové tyče úplně samočinně vyrábí šroubové matice,

A druhý zas úplně samočinně vyrábí šrouby, přesně vyřezává jich závity. Jiný zase vykrajuje z odlitých ocelových kol ozubená kolečka pro stroje rotační. Nikde kromě dozoru není tu třeba ruky dělníkovy, vše obstarává zde stroj sám. Jdeme dále montáží parních čerpadel a zas nové soustružny. Zde zpracovávají se setrvačníky pro stroje továrnou hotovené. Je to překvapující pohled na takové kolo až 10 *m* průměru, otáčející se pod ocelovými rydly, zpracovávajícími jeho obvod i vnitřní díly a střední současně. — Odtud přicházíme konečně do oddělení pro nás nejzajímavějšího, kde staví se stroje knihtiskařské: rychlolisy obyčejné, illustrační, chromotypické, dvoubarevky, dvojturové, rotačky, stereotypní aparáty. Zde poskytnuta byla nám jedna z nejpoučnějších podívaných celé cesty naší. Takovou pestrou a poučnou směsici strojů, jak zde jsme viděli, jen málo kdy podaří se shlédnouti. A byly to stroje vesměs výkonu prvotřídního a konstrukcí nejnovějších. Jakýmsi vstupem byla opětně soustružna, v níž obráběny cylindry tiskací pro rychlolisy i rotačky na krásných strojích, které samočinně urovnávají surové, nečisté železné válce v přesné plochy, potřebné k docílení čistého tisku. A již vcházíme odtud do dílen sestrůjných, kde stroje se stavějí a zkoušejí.

Hned z kraje předvádí nám náš průvodce dvouobrátkový stroj, opatřený nakládacím aparátem »Augusta« o výkonu 2000 výtisků za hod. v plné činnosti. Ještě zajímavější než práce rychlolisu je práce nakládacího aparátu vzorné konstrukce, jímž možno prý i hedvábný papír nakládati. A nikdy nevezme dva archy. Zvláštní chytače zadrží nepatřící arch tak dlouho, až prvý nachází se ve stroji. Aparáty tyto lze zříditi i na dva formáty. Továrna dodává je s některými stroji již pohromadě konstruované. V sousedství nachází se dvé zajímavých věcí čekajících ruky montérovy. Je to spodek a postranní díly čtyřrolové rotačky v jednom kuse ulité. Projdeme místností a vstoupivše do vytahovadla, vezeme se všichni o patro výše, kde pracuje se na rychlolisech a strojích akcidenčních. Vcházíme nejprve do oddělení, kde se opravují obráběcí nástroje a v jehož sousedství jsou dílny pro stavbu akcidenčních rychlolisů. Mnoho bylo jich zde hotových i rozestavěných. Továrna staví je doposud jen ve velikostech od 0 do 9, ale budou prý stavěti ještě větší.

Jak se zdá, vniká do Německa ponenáhlu amerikánský duch — stavěti všecko ohromné, co možno největší. Zde nacházel se ve stavbě i nejnovější produkt továrny, stroj k nalepování etiket na niťové cívky! Pohlížíme s respektem na tu hromádku železa, která zase připraví o chleba kolik dělnických rukou. — Procházíme dále do oddělení, kde montují se velké rychlolisy a dalšího, kde staví, přestavují a opravují se stroje rotační. Je to pestrá, ale poučná směs strojů o nejrůznějším výkonu i typu. Proto i zde ve svých poznámkách podávám vše v tom pestrém neladu, v jakém jsme je viděli. První byla rotačka o 4 rolích a se dvěma falcovacími aparáty bez tkanic, druhá, opětně 4 rolový stroj 64 stránkový, stavěný pro kterous Hanoverskou tiskárnu. U této zajímaly nás zvláště poměrně nepatrné rozměry. Viděl jsem před časem 64 stránkovou rotačku pražské »Politiky« z téže továrny, ale tato nová byla o hodně menší. Jak viděti, konstruktéři těchto strojů pokračují neustále, zdokonalujíce i to, co považováno bylo dosud za nepředstižitelné.

Dále opět zajímá nás rotační stroj o třech rolích pro 24 stránky, který se zde právě opravuje a přestavuje. Ještě několik rotaček nejrůznějších typů a rozměrů stojí zde rozestavěných. A zase přicházíme k rychlolisům. Jsou tu výhradně stroje velikých formátů a rozměrů, že místnost tato na odborníka působí dojmem přímo úžasným.

Hotové i rozestavěné stroje chromotypické, z nichž jeden o kombinovaném pohonu se čtyřmi kolejnicemi na vozík, dvouobrátkové rychlolisy, veliká dvoubarevka, stavěná pro Národní Banku v Brusselu, u níž nadmíru zajímavou je cesta vozíku na 4 kolejích se nacházejícího neobyčejně dlouhá, pod válci nanášecími konaná.

Ještě jinou zajímavou novinku předvedli nám zde. Stereotypovací aparát pro rotačky, přizpůsobený plně k rychlému výkonu, požadovanému dnešní dobou. Kotel na tavení opatřen jest čerpacím zařízením, které roztavený kov vede širokou trubicí a plnou šíří rozlévá do ústí aparátu na matrici, kde vodou je ochlazován, takže za půl minuty odlitek jest hotov.

V sousedství rozestavěn právě veliký chromotypický dvouobrátkový stroj velice interesantní se dvěma vykládači — do předu i do zadu.

Tím skončili jsme pochůzku po nejvíce nás jako knihtiskaře interessujícím oddělení závodu a odcházíme opět do jiných oddělení, kde továrny staví jinou svou specialitu, parní a plynové motory soustavy Dieselovy. Podívaná neméně krásná. Malých motorů, rozměrů, na jakéž u nás ponejvíce jsme zvyklými, zde nevidíme. Snad nejmenší hybná síla strojů zde stavěných počíná 100 koňských sil! S úžasem díváme se na stojaté kolosy o třech i čtyřech cylindrech na společné ose. A veškerá ta síla jimi vyvozovaná až 600 koňských sil) stojí pouze pár haléřů. Používá se ku pohonu motorů odpadkových plynů z pecí tavících, koksových a j. A divíme-li se hotovým těm obrům, pak neméně vzácnou jest podívaná v dílně další, kde jejich součástky jsou obráběny a v následující na to slevárně, kde jednotlivé díly se lijí. Ohromeni proplétáme se mezi hromadami černé slevačské hlíny, mezi řadami připravených forem, díváme se na dělníky, hotovící pomocí

dřevěných modelů formy. Ve výši nad námi veliký elektrický jeřáb zvedá připravené formy a odnáší je do sušíren. A po stranách odsunuty odpočívají nádoby na roztavený kov, čekajíce opětného upotřebení. Až 5000 kg. tekutého kovu pojmou některé z ohromných těch nádržek, množství potřebné ku přesnému lití jednotlivých dílů strojů těch rozměrů, jaké továrny augsburské staví.

Podíváme se ještě ku tavícím pecím, které připravují se na tavení a opět vede nás náš průvodce dále. Jdeme kotelnami se samočinnými přikladači a moderními zařízeními, kde peci u kotlů zařízeny i na spalování továrních odpadků dřeva, hadrů atd. Na 1000 ks. *parního* pohonu má továrna. Ostatní potřebná síla opatřována jest motory zužitkujícími všecky možné plynové odpadky. Z kotelen vcházíme do jedné ze strojoven. Je tu ležatý parní stroj o 200 ks. a třícylindrový stroj parní o 500 ks. Zajímavá podívaná jest na rozdíl plochy, kterou zabírají dva ty kolosy. Daleko silnější stroj stlačen jest zde na místě poměrně nepatrném, oproti ležatému stroji, zabírajícímu svým cylindrem, táhlem a setrvačníkem plochu více než dvojnásobnou. Ještě zde staví třetí stroj, motor pro odpadkové plyny, jehož 1 ks. za hodinu státi bude 1 fenik. Tedy při projektovaných 300 ks. 3 marky za hodinu! Veškery ty stroje staví si továrna sama. A zas jdeme dále. Známý už z Lipska od Krausů hluk vede nás ku kladivu nýtovacímu, poháněnému stlačeným vzduchem, v jehož sousedství nacházejí se stroje válcovací, na nýtování plechu, strojní »nůžky« na plech, které stříhají dvoucentimetrové železné desky jako kus papíru, dírkovací stroje, připravující uválcované kotlové pláty k nýtování, stroje na výrobu nýtů, všecko zpracuje se stroji. Procházíme ohromnými kotlárnami, kde nýtovací kladiva strašlivými ranami spojují jednotlivé součástky parních kotlů a vcházíme do jiných síní, kde staví se parní i vodní turbiny. A všecko tak ohromné! Opravdu nevíme již čemu se máme více obdivovati. Ale zas dále a dále postupujeme. Zde zkoušejí veliký stroj na výrobu umělého ledu, tu zas upravují osu pro motory. Projdeme dělnickými lázněmi, zas jinými kotelnami, strojovnami a přicházíme do kováren, kde ohromná parní kladiva až 30 q těžká buší do rozežhavených železných kusů, které na ručních vozících musí se do nich přivážeti. Zde kovají se i kola pro rotační stroje, u nichž nutnou jest pevnost a velice dobré zpracování vzhledem ku rychlosti jich chodu. Země třese se tu pod ranami železných kolosů ovládaných slabým dotykem ruky dělníkovy. Deset kladiv jest tu v činnosti. Rádi odcházíme opět ze strašlivého hluku do místností sousedních, kde v poměrném tichu pracují obráběcí stroje, upravujíce největší součásti strojní pomalu, ale jistě do žádoucích tvarů. Zajímavým zde jest soustruhování os pro tří i čtyřcylindrové stojaté motory, které z jednoho kusu se kovají a tak také soustruhují. — Kdo viděl na výstavě loňského roku u nás v Praze poměrně ještě malé motory plynové, dovede si as stěží představiti, jak vypadá soustruh, obrábějící součást stroje troj- i čtyřnásobně většího.

Ještě shlédneme ztichlou slevárnu mosazi, kde právě se nepracuje, obhlédneme hospodářské budovy závodu, rozsáhlé tak jako vše zde, a tím po čtyřhodinné pochůzce procházka naše závody skončena.

V úřednickém kasinu závodů čekají nás již úředníci závodů se sekretářem centr. ředitele v čele. Uspořádána zde výstavka tisků provedených na strojích, továrnou stavěných, z nichž zvláště krásné trojbarvotisky v Německu sice hotovené, ale anglickými podpisy opatřené nás zajímaly. Vida! »Made in Germany«, ale přece jen ustoupiti musí ta s takovou silou uplatňovaná němčina své nenáviděné příbuzné, aby se lépe uchytila na trhu světovém. Jsou tu dále vystaveny tisky mnichovské »Jugend«, která se výhradně tiskne na strojích augsburských, obrázky rychlolisů a rotačních strojů, ze kterých zvláště obdivujeme se fotografii osmibarevné rotačky do Londýna dodané, čtyřrolového stroje s falcovacími aparáty bez tkanic a šestirolového stroje se dvěma falcovacími aparáty dodaného před nedávnem do Buenos-Aires.

Ke všemu dostalo se nám ochotného vysvětlení. Na stole stranou připravena celá sbírka vzorníků a cenníků továrních, kde každý mohl si vybrati věc, která nejlépe by se mu zamlouvala.

A již zase zvou nás ochotní úředníci k prostřeným stolům, kde připraveno občerstvení. Přípitky nesměly ovšem scházeti. První ujímá se slova sekretář centr. ředitele, vítaje výpravu delší řečí, na kterouž případně odpověděl kol. Mrázek, akcentuje vzdělávací ráz cesty naší. V příjemné zábavě utíká hodina za hodinou a ve čtyři hodiny odpoledne odcházíme po srdečném poděkování z továrny, kde viděli jsme tolik poučného a zajímavého.

Máme objednaný oběd v dělnickém pivovaře. Zvláštní instituce s neméně zvláštní historií. Augsburk měl ještě do nedávna 91 pivovarů! (93.000 obyvatelů). Nyní jich jest 79. Když zdraženo bylo pivo a dělnictvo zahájilo boykot, bylo přece jenom za těžko bavorským našim soudruhům odříci se národního svého nápoje. Ale dražší pít nechtěli. Složila se tedy organisovaná pivovarská chasa a za podpory dělnictva ostatního zakoupila pivovar, který pěkně nově zřídila a pivo prodává za starou cenu.

Po obědě ujal se slova soudr. Ptáček, vítaje výpravu naši jménem »Pokroku« a »Sokola«.

Pravil, že jsme první českou výpravou, která také vyhledala Čechy augsburské. Proto dvojnásob jsme vítáni, přinášejíce trochu ovzduší ze staré vlasti s sebou. Zve nás na večírek, který pořádají na počest naší dnes Čechové augsburští a přeje si, bychom na Augsburk vzpomínali s takovou srdečností, s jakou vítají nás krajané naši zde usedlí.

Kol. Mrázek několika případnými slovy odpověděl na srdečný proslov soudr. Ptáčka, poukázav na to, že bez jakékoliv podpory cizí, na vlastní pěst podnikli jsme tuto cestu, bychom získali vyššího rozhledu odborného.

Pak se ubíráme za průvodu soudruhů Ptáčka, Skály a nám k disposici daného inženýra továrny na prohlídku města, po které vracíme se zase do dělnického pivovaru k večírku, na který tak srdečně zvali nás krajané augsburští. V pěkném sále v I. patře sešlo se množství krajanů i krajanek, přišli hudebníci (Němci), kterým jest soudruh Ptáček kapelníkem, přišli i úředníci továrny augsburské.

Poznali jsme zde, jak silný český živel jest v Augsburku. Hlavně tkalci. Mnohý z nich 10 i více let jest zde, synové slouží v německé armádě a rod již v druhém pokolení se poněmčuje. Byl zde i jeden stařičký dělník, 45 let jest v cizině, po celou tu dobu nebyl v Čechách. — — »Dvě hodiny cesty jsem šel, abych vás viděl,« pravil kol. Matoušovi. — — »Já jsem to zde všecko zakládal a vybudoval a moje jest to práce, že tito zde dosud se neodrodili.«

Soudr. Skála pěknými srdečnými slovy pozdravil znovu výpravu naši, načež mu neméně srdečně odpověděl kol. Mrázek.

Za zvuků hudby rozproudila se přátelská zábava, srdečná, jaká jen mezi krajany v takové vzdálenosti od vlasti jest možnou.

Chvíle utíkají a my, kteří ráno musíme časně vstávat na cestu další, neradi jen loučíme se s milou a přívětivou společností krajanů augsburských. Na rozloučenou za ně promluvil soudr. Šusta, děkuje za návštěvu naši, která byla vítanou a zdatnou vzpruhou Čechům zdejším ku další práci. Po jeho řeči zapěna všemi »Píseň práce«, načež ještě jednou děkuje kolega Mrázek za krásné a srdečné přijetí. »Vzpomínka na Augsburk bude jednou z nejkrásnějších celé naší cesty a budeme šťastni, budeme-li moci vám někdy v Praze alespoň částečně splatiti dluh svůj,« — praví na rozloučenou. A všichni stejně cítíme, stejně vzpomínáme dnes ještě a vzpomínati budeme krásných těch chvil, zažitých mezi augsburskými českými dělníky-emigranty.

Ráno rychle posnídáme a k vlaku! Před hotelem čeká již ochotný soudruh Skála, který na kole z Oberhausen přijel a s krajanem Ptáčkem doprovází nás na nádraží. Ještě jedno poděkování, srdečný stisk ruky a už zase jsme ve vlaku. Dali nám druhou třídu. Jedeme nudnou švábskou rovinou a všichni vzpomínáme včerejšího dne a večera. — Před polednem jsme v Mnichově. Celá řada krajanů čeká na nás na perroně. Uložíme v hotelu věci a spěcháme do místností, kde soudružské spolky české mají své místnosti. Máme zde již zamluvené obědy. Německý hostinec, ale česká kuchyně. Na jídelním lístku samé poznámky »böhmischer«. — Vypadá to jako u nás v Praze v některé menší hospůdce. Německého slova téměř ani nelze slyšeti. —

Po obědě, v průvodu několika krajanů, vydáváme se na obchůzku městem.

MNICHOV.

Pivní metropole, město umění a — neřeknu pití ale — chlastu. Ani zdaleka není zde toho, co jímá ducha při shlédnutí Norimberka nebo i Augsburku. Vše vyumělkované, vše přenášené bez ladu a skladu. Jedinou originalitou Mnichova jsou jeho pivovary. Takové »chrámy alkoholismu«. A marno bylo by mysliti, že praví Mnichováci, tito fanatikové bezmezného pití, schopni jsou vznešenějších myšlenek. Nikoliv! Byl to jen šílený král Ludvík, který zde chtěl míti německou Paříž, a této myšlence zasvětil svůj život. Než marně. Marně namáhá se i dobrácký vladař nynější, není tu ráz, jenom zevní nátěr, effekt; ráz jest zcela jiný. Ten najdete v síních a nádvořích různých těch Hofbräu-, Löwenbräu-, Augustiner-Pschorr- — a jak se všecky ty — Bräu jmenují. — Tu jest Mnichov pravý a nefalšovaný, zbavený umělého nátěru francouzské a italské kultury, Mnichov nejzajímavější, ale i nejhroznější.

Shlédli jsme zámecká nádvoří a válečné museum, odkudž ubíráme se do zajímavého Deutsches Museum. Je to jakési museum technologicko-průmyslové. O něco podobného pokouší se i naše živnostenská komora. Jsou tu krásné stroje, modely z dob starších i novějších, aparáty chemické i fysické. Nejzajímavější jest, že vše může si návštěvník uvésti do pohybu, se vším může konati pokusy dle návodu, všude připevněného. Jsou tu ve sklepích doly, věrně nápodobené, kde figuriny horníků, mechanismem opatřené, kopírují těžkou práci živých svých druhů pod povrchem zemským a mnohé jiné nadmíru zajímavé věci. Bude-li mi možno, pokusím se někdy ve zvláštním článku podati úplný obraz sbírek musejních, v nichž i odbor náš čestně jest zastoupen, zvláště do nejmenších podrobností provedeným modelem prvního rychlolisu Königova, kdež na požádání obdrží interessent zdarma brožurku pěkně vypravenou, v níž továrna König & Bauer vyličuje přesně a názorně konstrukci i historii vynálezu geniálního svého zakladatele. —

Odtud navštívili jsme proslavený Hofbräu,

kde jsme ve skupině na dvoře ve stoje si dali »jednu«.

Večer scházíme se opětně v české místnosti. Hojnost krajanů sešla se zde. Český pianista přednášel veselé české písně. Také jeden německý kollega přišel, který náhodou zvěděl o našem pobytu zde a litoval, že neobrátili jsme se také na kollegy zdejší, kteří jistě byli by nás uvítali co nejsrdečněji. —

Za Čechy mnichovské uvítal nás předseda »Pokroku«, jemuž odpověděl kol. Mrázek, který akcentoval ráz výpravy naší při jejím konečném bodě slovy: »Budeme se vzdělávati, abychom české jméno, českého ducha povznesli k úctě před cizinou.« —

HIRSCH & KNORR.

V pondělí 30. srpna, poslední den naší toulky za hranicemi, využíváme dopoledne odporučení, daného nám továrnou Augsburskou na jednu z největších a nejkrásněji zařízených tiskáren mnichovských Hirsch & Knorr, kde tiskne se známá revue »Jugend«, denník »Münchener Neueste Nachrichten«, »General-Anzeiger« a j. Kol. Mrázek ubírá se do kanceláří vyžádati si povolení k přístupu, kdežto my venku zatím prohlížíme vyložené obrázky a nejnovější zprávy. V jedné ze skříní upoutala naši pozornost vystřižená novinářská lokálka, nad níž připevněna škatulka budějovických zápalek. Německé občanstvo varuje se před kupováním českých sirek, které prý se mu poslední dobou v mnoha trafikách vnucují. — Nebyl to zrovna vábný vstup. Ale již přichází kol. Mrázek a vstupujeme do závodu. Za vedení faktorů projdeme místnostmi, kde nacházejí se skladiště, do sálů pro rotační stroje. Je jich tu devět, z nichž čtyři o čtyřech rolích, stereotypií s kalandry pro t. zv. suchou stereotypii, kotelnou, strojovnou, sazárnami v I. patře, strojní sazárnou v II. patře, dvěma sály, kde tiskli právě »Jugend«. Na 16 strojích po 14 dnů tiskne se *osmdesátitisícový* náklad této umělecké revue. Zajímavou jest nejen podívaná na krásné stroje, ale i na způsob tříbarevného i čtyřbarevného tisku, kde tiskne se nejprve barva žlutá, pak modrá a naposledy červená. Získává se prý tím nádherných odstínů zeleni, kterou pozdější přetisk červené nemůže nikterak porušiti. Veškeré strojní zařízení, ať pohonové nebo výrobní, stavěno jest továrnou augsburgskou. V jedné ze strojoven tiskli právě zvláštní vydání »General-Anzeiger« o nehodě »Zeppelina III«, kterého jsme viděli v Norimberce. Dostali jsme každý po výtisku. S jásavými zprávami Norimberského »Extrablattu« pěkná památka. — Ukázali nám ještě kanceláře závodu, redakcí, všecko zařízené s nádherou a luxem u nás nevídaným. Všude zrcadla, koberce a lakované parketové podlahy. —

Z tiskárny »Jugend« spěcháme na Marienplatz, k radnici. Blíží se 11. hodina a neradi bychom zmeškali podívanou na mnichovský orloj, jehožto výkony provázeny jsou krásnou zvonkovou hrou. Figurální uspořádání jest velice pěkné a zajímavé. Ve spodnějším oddílu provádí se rytířský turnaj se všemi středověkými přívěsky, v druhém, vyšším, bednářský tanec, jediná mnichovská originalita, jako vůbec vše, co s pivem souvisí.

Ještě jsme navštívili glyptotheku, kde jsou nádherná díla sochařská všech věků, sochu »Bavarie«, která snad měla býti pendantem sochy Svobody, darované Francií Americe, načež jsme šli do mezinárodní umělecké výstavy, v křišťálovém paláci (»Krystalpalast«) pořádané. Ve strašlivé směsici s pravým »mnichovským« vkusem sehnána a pověšena tu díla umělců téměř všech národů evropských, ani Turky nevyjímaje. Zlatým hřebem byl Myslbekův sv. Václav, známý z Pražské výstavy, který také umístěn na místě nejkrásnějším a — daleko lépe než v Praze, protože v Mnichově nemusili k vůli němu bourati střechu. Jinak nejlépe z umělců representují se zde mladí Španělové. Horká krev i jich obrazům dodává onoho zvláštního vzrušujícího života, vlastního jich zemi. O českých umělcích si cizinec do rakouského oddělení zavítavší mnoho úsudků neudělá. Jako v Drážďanech i zde česká práce rozestrkána ve všech možných koutech mezi Maďary a Poláky. Zajisté že dalo to slavnému výboru rakouskému velice mnoho práce, než podařilo se mu české malíře zašantročiti tak, aby na ně tak hned nikdo nepřišel. Jenom se sv. Václavem si chudáci nevěděli rady. Ten jim nikam do koutku nešel. Tak se musil nad ním ustrnout sám mnichovský výbor. —

Zlobili jsme se opravdu sami na sebe, že jsme do rakouského oddělení šli. Opravdu, pro *Čecha* v cizině jest nejlépe, pakliže se všemu rakouskému z daleka vyhne. Ušetří si tím zlosti.

Z výstavy spěcháme ještě prohlédnouti si jeden z největších obchodních domů mnichovských »Kaufhaus Tietze«. Veliký palác o kolika patrech, výhradně věnovaný veškerým druhům zboží, v rozměrech daleko větších než pražský dům Nováků. I kavárna a restaurace tu umístěna. Koupiti zde možno vše, nač si člověk jen může pomysliti.

A potom už spěcháme do našeho hotelu k večeři, vyzvednouti si zavazadla a rychle na dráhu. V 7 hodin večer vyjíždíme z Mnichova. Jen kol. Mrázek Eman tady zůstal, Ve Švandorfu přesedáme a loučíme se s obětavým naším vůdcem, kol. Mrázkem, který jede jiným směrem. A po hodinovém čekání jedeme do Furthu. Zase přesedat, celní prohlídka a tady už se po česku zas můžeme zeptat a poroučet. Dostali jsme pro sebe celý vůz. Ale moc jsme toho nenaspali. Byli jsme

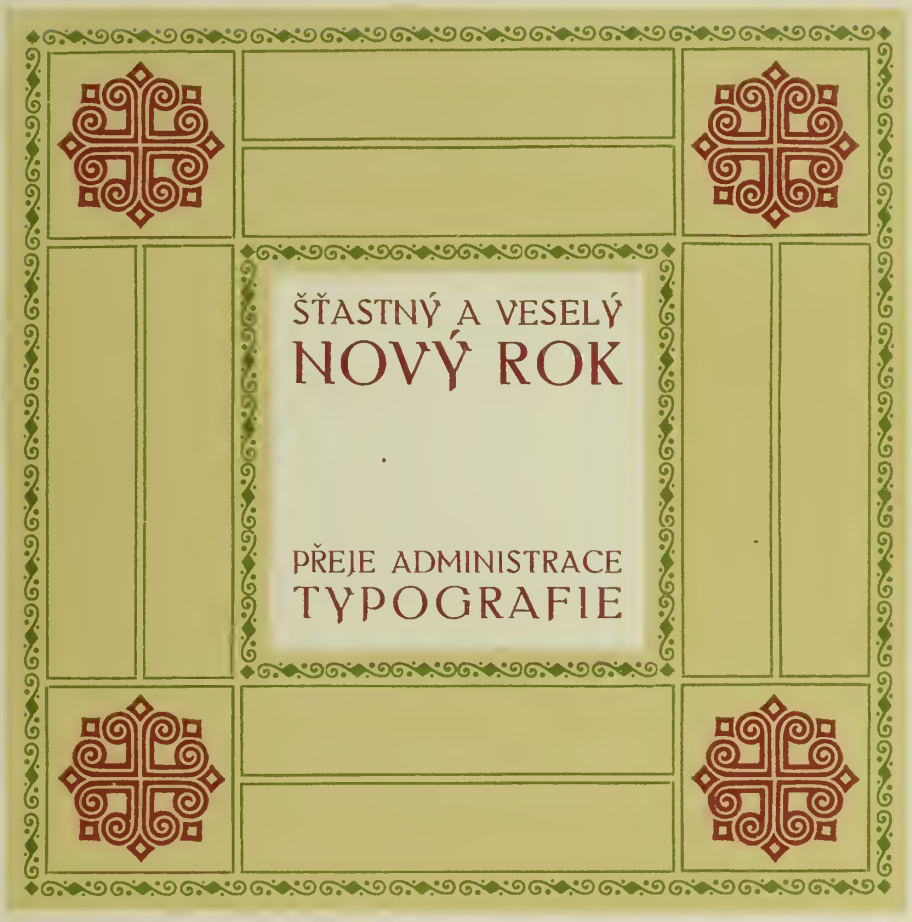

Příloha „Typografie“, roč. XX., seš. 12.
Dle návrhu Karla Šífnera. Tiskl Albert
Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze

pořád u oken. Za krásného měsíčního svitu vypadaly šumavské hvozdy a stráně úchvatně. Teprve za Domažlicemi jsme si zase trochu zdřímli. V Plzni zas opouští nás kol. Hrdlička a Dahm, v Berouně kol. Kammermayer a tak jen několik nás loučí se v Praze.

Byli jsme týden na cestě. Mnoho jsme viděli, mnohé poučení odnášíme si z cesty. Snažil jsem se, bych vše zde vylíčil podrobně, bych tím vznítil i pro příští výpravy větší touhu po cestování, po seznání ciziny a jejích institucí, touhu po vyšším odborném rozhledu. Snad i rokem příštím uspořádá »Typografia« cestu podobnou, k níž vodítkem jí budou moci býti zkušenosti získané cestou letošní a tu možno doufati, že cesta podniknutá s většími již zkušenostmi předchozími, dočeká se výsledků ještě, možno-li, zdařilejších.

Málo jest pracovníků a proto s tím větším úsilím snažiti se musí, aby i české typografii vymohli čestné místo v závodění světovém. To zdaří se jen tím, když co nejvíce styků pěstiti budeme s cizinou, styků takových, jichž počátkem byla výprava letošní, a které mají za účel získati české práci a jménu v cizině té úcty, jakou plně zaslouží.

PROF. DENIS A KOMENSKÉHO »KŠAFT«. Spolek českých bibliofilů v Praze poslal prof. Denisovi výtisk prvé své edice Komenského »Kšaft umírající matky Jednoty bratrské«, a dostalo se mu od něho této krásné odpovědi: »Nalézám, vrátiv se z cesty, Váš laskavý dopis a rozkošný svazek, který jste měli laskavost mně poslati. Bude to opravdovou radostí pro mne zmíniti se o tomto vydání tak pečlivém a elegantním: díle to Komenského, opravdovém to pokladě Vaší literatury. Není, věřte mi, větší rozkoše, než pracovati o tom Vašem národě, který nechává po sobě díla takovýchto svých lidí a který jejich geniem a jejich srdcem jest pojištěn proti všem nenadálým politickým překvapením a bezprávím tohoto druhu. Přijměte, pánové, ujištění mých nejupřímnějších díků a ujištění o mém nejlepším mínění o Vás. A. Denis.«

FIRMA E. J. GENZSCH v Mnichově předkládá ve svém pěkně upraveném vzorníku nově vydané krásné písmo »Nero-kursivu«, jež hodí se svojí výraznou kresbou pro nejrůznější práce, hlavně reklamní tendence. Písmo sestává ze dvou druhů: slabšího a silnějšího, a již samo jméno umělce O. L. Naegele, který písmo toto kreslil, dává záruku o jeho trvalé umělecké ceně. — Zaslaný vzorník přináší i různé pěkné ukázky pracování z písma tohoto ve spojení s »Monaco-ornamentem«.
C-ř.

Titulní list a obsah tohoto ročníku Typografie přiloženy budou k 1. číslu ročníku příštího. Těm, kdo Typografii dále odebírati nebudou, zašle se titul i obsah dodatečně.

PŘÍLOHY A POSUDKY.

POZVÁNKA A TANEČNÍ POŘÁDEK, tříbarevné, dle návrhu O. Císaře, tiskl Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze. (65)

NOVOROČENKY, dvoubarevné, dle návrhu M. Kalába, tiskl Fr. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze. (66)

POZVÁNKA, dvoubarevná, dle návrhu Jar. Motyčky, tiskem knihtiskárny A. Reise na Král. Vyšehradě. (67)

DVĚ POZVÁNKY. tříbarevné, dle návrhu O. Císaře, tisk Fr. Málek v knihtiskárně »Politiky« v Praze (68).

OZNÁMENÍ A POZVÁNKA, dvouharevné, dle návrhu Kar. Dyrynka, tiskl Alois Mráz v knihtiskárně »Po'itiky« v Praze (69).

NOVOROČENKA, dvoubarevná, dle návrhu K. Šifnera, tisk A. Maršíček v Dělnické knihtiskárně v Praze (70).

ZE SPOLKU »TYPOGRAFIA«.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 22. září 1909. Přítomni koll.: předseda Kraus, místopředseda Veselý, z výboru: Císař, Daňhelka, Kaláb, Kammermayer, Karajs, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šefl, Šifner; z náhradníků: Hrnčíř, Jeník, Poupě; za fil. v Nuslích Gráf; z pěv. odb. Ondráček Rud. Zápis schůze minulé čten a schválen. — O vycházce do Čes. slévárny bude ve »Veleslavíně« lokálka. — Výstavku kol. Šťastného není možno v dohledné době pořádati. — Kol. Císař jménem red. výboru podává zprávu o listu. Bude svolána mimoř. schůze. — Fil. v Jaroměři sděluje, že čítá 15 členů a koná ustavující valnou hromadu 26. září t. r. Delegován kol. Veselý. — Klub novin. a stroj. sazečů sděluje, že hodlá uspořádati kurs o sazbě insertů a žádá o jmenování delegáta do přípravné schůze. Jmenován kol. Císař. — Účastníci stud. cesty věnují spolku fotografii výpravy. — Pěvecký odbor vzdává díky za dar agitačních cirkulářů. — Bude vypsána soutěž na spolkové administrační tiskopisy. Návrhy dodány buďtež do 30. listopadu t. r. k rukám kol. Václ. Němečka v Typ. Besedě. Vypsání uveřejněno bude ve »Veleslavíně« a v »Typografii«. — Za členy se hlásí a přijati koll.: Liška Václav (Fuchs). Do Nusli: Dluhoš Lajoš (Reis). Na Žižkov: Forejt Frant. (Haase).

MIMOŘÁDNÁ SCHŮZE VÝBORU ze dne 29. září 1909. Přítomni koll.: předseda Kraus, místopředseda Veselý, z výboru: Císař, Dyrynk, Kaláb, Karajs, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šefl, Šifner; omluven Šébl. Z náhradníků Hrnčíř. Poupě; revisor Jirka; za fil. Nusle Gráf, za Žižkov Janda, Kadeřábek. Po zahájení jednání kol. předsedou usneseno zásadně, by kol. předseda hlasoval s ostatními členy výboru. Na to jednáno o přenesení listu a usneseno osmi hlasy proti třem (jeden lístek prázdný), časopis od 1. čísla příštího ročníku tisknouti v Dělnické knihtiskárně. — Kol. Matouš upraví v souhlase s kolegy funkcionáři žižkovské filiálky záležitost neplacených příspěvků.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 20. října 1909. Přítomni koll.: předseda Kraus, místopředseda Veselý, z výboru: Císař, Kaláb, Kammermayer, Matouš, Mrázek, Šébl, Šefl, Šifner; z náhradníků Hrnčíř, za fil. Nusle Gráf, za pěvecký odbor Ondráček. — Zápisy schůzí čteny a schváleny. — Fil. v Jaroměři sděluje výsledek ustavující valné hromady. Filiálka čítá 16 členů a zvoleni: předsedou Staněk Rudolf, místopředsedou a pokladníkem Staněk Jan, jednatelem Bašata Václav. Pan Nejedlý, maj. knihtiskárny, platiti bude za své učně, by tito dostávali časopis zdarma. — Kol. Císař podává zprávu o schůzi novinářů a o přednášce své v Kutné Hoře. — Jednáno o dluhujících členech a učiněna potřebná usnesení. — Členská čísla předpisovati bude výhradně kol. kontrolor. — Kol. Kraus podává zprávu o své delegaci ve Slaném, kde zvoleni: Kodýtek Jan předsedou, Kočka Vojt. pokladníkem, Kliment Fr. zapisovatelem. — Spolek zakoupil knihu kol. Holmana. — Došlo: Dopis od spolku »Osvěta« a od soudr. Ptáčka z Augsburku, pozvání ku večírku fil. v Nuslích, ku slavnosti kluhu něm. knihtiskařů, dopis Slévárny písem, plakát a katalog výstavy v Kutné Hoře. — Povolen náklad na upomínky pro neplatící členy. — Členský příspěvek »Děln. tělocv. jedn.« Praha II. bude zapraven.

Za členy se hlásí a přijati koll.: v Hořovicích: Kindl Petr, Mates Rud., Truksa Ad. — V Praze: Klomínek Ant., Košťál Ad., Mužík Jan, Štork Al., Šmajler Karel, Plaček Lad., Hrubý Jos. (vesměs z »Unie«), Měšťan (Stivín). Do filiálky Nusle: Mourek Maxmil., Wagenknecht Václ., Komersy Ant., Šedivý Čeněk. Do fil. Žižkov: Tuček, Češka Ant., Máček Jar., Cimler Oldř., Petržilka Ant., Chalupský.

SCHŮZE VÝBORU ze dne 10. listopadu 1910. Přítomni kollegové: předseda Kraus, z výboru: Císař, Danihelka, Dyrynk, Kaláb, Matouš, Motyčka, Mrázek, Šébl, Šifner. Za fil. Žižkov: ze Schöfflerů. Předseda koll. Kraus zahajuje schůzi posmrtnou vzpomínkou památce zasloužilého bývalého člena výboru i vydavatelstva listu, koll. *Karla Hanzala*, kteráž zaznamenána v zápisu. Zápis schůze minulé čten a po vysvětlení koll. Schöfflerovi schválen. — Vydání seznamů členských stane se až po novém roce. — Na žádost Svazu Děln. tělocvičných jednot přeloženy schůze výborové ze středy na čtvrtek. — Výstavka prací víd. graf. ústavu konána bude současně s výstavkou prací ze soutěže »Typogtafie« a firmy Zrnkovy. — Zvláštní otisky článků koll. Krunerta z »Typografie« převezme do prodeje spolek. — Koll. Dyrynkovi, který podával zprávu o schůzi svolané Sdružením korrektorů vzdány díky a pověřen dalším zastupováním »Typografie« v poradách. — Schválena nová úprava listu. — Za členy se hlásí a přijati: Jelínek Josef (Leschinger), Leden Josef (Vondruška), Dvořáček Jindřich, Jovanović Živojin (Politika); do Slaného: Čížek František, Kliment Antonín; na Žižkov: Vichner Em., Ohnesorg V.; do filiálky Jaroměřské: Bašata Václav, Kříž Frant., Koreček. Přispívajícími členy: Vágner Jar., Brožek Josef. Kr. Hradec: Šimon Fr., Kodýtek Al. Náchod: Tuček, Kavka, Herzig, Brožek, Novák, Matouš. Úpice: Bezucha Fr.

Veškeré kolegy žádáme, by hojně zasílali práce své redakci k posouzení, z nichž po příp. vybírány budou ukázky pro část přílohovou. Zvláště jednobarevné práce z prakse jsou vítány.

PŘEDPLATNÉ na »Typografii« obnáší: na celý rok (12 sešitů) 6 K, na půl roku 3 K i s pošt. zásilkou; jednotlivá čísla po 50 h, pro učně po 40 h. Při placení buďtež používány složní listy pošt. spořitelny. Užije-li se pošt. poukázky, budiž adresována na jméno administrátora Č. Kammermayera a ne pouze na administraci »Typografie«. Peníze od pražských odběratelů »Typografie« vybírá při každém odvodu v »Typografické Besedě« kol. Kammermayer, jemuž buďtež sdělena i případná přání stran časopisu. Členové spolku »Typografia« obdrží list zdarma.

Redakční výbor: Ot. Císař, K. Dyrynk, Č. Kammermayer, M. Kaláb, Fr. Kraus, A. Poupě, Karel Šifner.

Administrace: Č. Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Redaktor části přílohové: O. Císař, Praha II., Václavské nám. č. 26, II. posch.

Zodpovědný redaktor Karel Dyrynk, Král. Vinohrady, Šumavská ulice č. 1096, n. 11.

Tiskem knihtiskárny »Politiky« v Praze.

KRÁSNÁ KNIHA
JEJÍ TECHNICKÁ ÚPRAVA
Cena vázané Kor. 3·20

Vydal Spolek Typografia.
Objednávky adresujte:
FR. KRAUS, Praha VII.,
Belcrediho třída čís. 534.

TYPOGRAFICKÁ ORGANISACE V ČECHÁCH
DĚJINNÝ PŘEHLED
NAPSAL
KAREL KRUNERT
PŘEDSEDA ÚSTŘEDNÍHO SPOLKU KNIHTISKAŘŮ A PÍSMOLIJCŮ V ČECHÁCH »TYPOGRAFICKÁ BESEDA«

VYJDE V LEDNU 1910

TECHNIKUM
PRO KNIHTISKAŘE

LIPSKO-R. (220) Vzdělavací ústav pro syny majitelů knihtiskáren jakož i knihtiskařů, kteří chtějí se připravovati pro vedoucí postavení. □□□□□□□□□□□□□□ Račte žádati prospekt.

PRODÁ SE VELKÁ KNIHTISKÁRNA

na Moravě s velkým ročním výnosem. Dotazy s udáním, jaký kapitál měl by kupující k disposici, buďte zaslány na insertní kancelář Haasenstein & Vogler akc. spol. v Praze pod zn. „Morava 1966“

TOVÁRNA BAREV
KAST & EHINGER
STUTTGART

VYZNAMENÁNI NA VŠECH OBESLANÝCH VÝSTAVÁCH. V PAŘÍŽI 1900. NA VÝSTAVĚ V ST. LOUIS 1904 VELKÁ CENA. ■ BORDEAUX 1907, VELKÁ CENA. ■

PESTRÉ A ČERNÉ BARVY TISKAŘSKÉ, VÁLCOVINY A FERMEŽE, UZNANĚ VÝTEČNÉ JAKOSTI PRO ▪ GRAFICKÉ OBORY ▪

ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY VÍDEŇ . . . 55516
ČÍSLO POŠTOVNÍ SPOŘITELNY BUDAPEŠŤ 22610

SKLADY V RAKOUSKO-UHERSKU
HUGO CARMINE
PRAHA II., RESSLOVA ULICE č. 4.
TELEFON Č. 3050.
VÍDEŇ, BUDAPEŠŤ, ŠTÝRSKÝ HRADEC.

Knihtiskárny
nejlépe a nejvýhodněji zařizuje a veškery potřeby dodává

Majitelé odborníci-knihtiskaři

B. FR. ZRNKA
odborný závod pro grafický průmysl

PRAHA 978-II.
Havlíčkovo náměstí čís. 7.

Zastupuje a vede sklady světových továren:

MÖDLINGSKÁ TOVÁRNA NA RYCHLOLISY dř. L. KAISERA SYNOVÉ, akc. spol.
E. T. GLEITSMANN, továrny na barvy, Drážďany a Rabenstein n. P.
JOS. ANGER A SYNOVÉ, továrna na stroje, Vídeň.
KEMPEWERK, továrna na stroje, Norimberk.
KAREL BRENDLER A SYNOVÉ, c. a k. dvorní slévárna písem ve Vídni.
BREHMER A SPOL., továrna na šicí a falcovací stroje, Vídeň — Lipsko.
ROMAN SCHERER, továrna na plakátové písmo v Lucernu.
WALDHERR A SPOL., továrna na stroje ve Vídni.

PRAVIDLA SAZBY

PRAVIDLA SAZBY TYPOGRAFICKÉ

Miniaturní knížečka krásně vypravená. - Vyšla ve druhém vydání nákladem „Typografie". Cena brožované 80 hal., vázané K 1·60. Objednávky vyřídí František Kraus, Praha VII., Belcrediho tř. č. 534.

FILIÁLKA GUTENBERGOVA DOMU
BRATŘÍ GEELOVÉ
již řídí

VÁCSLAV KINDL

přís. znalec c. k. obch. soudu, knihtiskař-odborník

V PRAZE, VÁCLAVSKÉ NÁM. 43 N.
(vedle »Šenfloků«)

nabízí se ku spolehlivému zařizování knih- a kamenotiskáren a knihařství, jakož i ku dodávání všech potřeb pro grafické živnosti.

Barvy, utensilie, pomocné stroje atd. vždy v hojném výběru a dobré jakosti na skladě.

Zastupuje: Mergenthalerovy sázecí stroje »Linotype«. — Továrnu na příklopové stroje »Viktoria« Rockstroh & Schneider Nachf., Drážďany-Heidenau. — Továrnu na tyglovky »Liberty Machine Works«. — Továrnu na barvy »Ch. Lorilleux & Cie« v Paříži. — Písmolijnu »D. Stempel« ve Frankfurtě. — Továrnu na zařizování stereotypií »Kempewerk« v Norimberku. — Rychlolisy nejmodernějších osvědčených soustav. — Kozlova patentní sazečská prkna.

P. T. předplatitelům!

Ukončujíce tímto sešitem XX. ročník „Typografie", vzdáváme srdečný dík všem našim příznivcům, kteří nás při vydávání našeho odborného časopisu podporovali. Současně přikládáme ku dnešnímu číslu objednací lístek na předplacení XXI. roč. „Typografie" a žádáme o lask. vyplnění a zaslání téhož administraci nejdéle do 10. ledna příštího roku, by časopis všem zavčas mohl býti zaslán. Taktéž kolegy sběratele žádáme o brzké udání počtu výtisků, které příštím rokem odebírati budou.

Administrace „Typografie"
Čeněk Kammermayer, Žižkov, Husinecká 29.

Vynikající umělecké
reklamní písmo

Původní výrobek v 13 velikostech od 6–60 puntíků. Větší stupně dřevěné.

Nero-Kursiva

Výborně se hodící pro každé reklamní tiskopisy, prospekty, cenníky, vinné a jídelní lístky, inseráty atd.

Slévárna písem
E. J. Genzsch, Mnichov

R 28 Bde.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 107848399